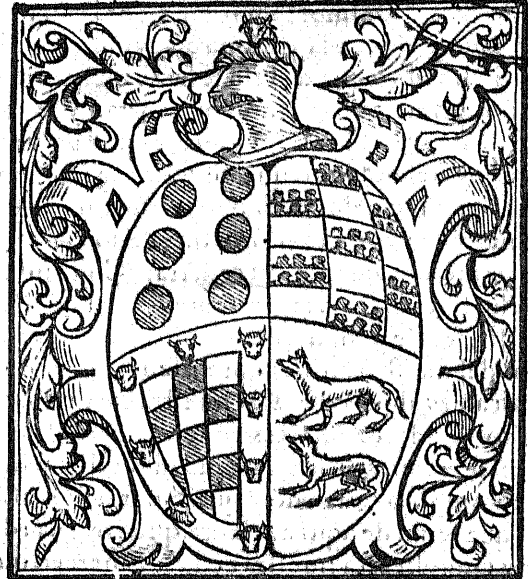

del Colegio de la Compañia de Jesus Granada B^{ca}
1567

DIALOGVS RELATORIS ET ADVOCATI

Pinciani senatus.

In quo varia hinc inde proponuntur & longè controuertuntur ad renanciatorum, aduocatorum, & iudicum munera: eorumque dignitatè & emineriã spec-tantia, eorundem que ad electionem probè faciendam plurimè aduertuntur.

AU^{TO}RE IOHANE MATIENZO
in iure Cæsareo designato eiusdem que
senatus causarum expositore,

PINCIAE

Excudebat Sebástianus Martinez.

M. D. L. VIII.

Cum priuilegio.

Esta ralfado a

el pliego.

POr quanto por parte de vos el Licenciado Atiença, Relator dela nra audiencia y Chancilleria q̄ reside en esta villa de Valladolid, nos ha sido hecha relacion que vos auays compuesto vn dialogo en latin, sobre lo q̄ son obligados a hazer en sus officios los Relatores y abogados. Y como se han de auer los juezes en vsar bien sus officios. Enel qual auays tenido mucho trabajo, suplicando nos os diessemos licencia para que vos, o la persona que vuestro poder ouiere, y no otra persona alguna, pudieades imprimir y vender el dicho libro, o como la nuestra merced fuesse. El qual visto y examinado enel nuestro consejo, fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, & nos touimos lo por bien, por la qual vos damos licencia y facultad para que vos, o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir el dicho libro que de suso se haze mencion. Y para q̄ por tiempo de diez años primeros siguientes que corran y se cuenten desde el dia dela data desta nuestra cedula en adelante podays vender el dicho libro. Y mandamos y defendemos que persona alguna sin vuestra licencia durante el dicho tiempo de los dichos diez años no le pueda imprimir ni vender so pena de perder los libros que dello ouiere imprimido. Y mas diez mil maravedis para nuestra camara. Con tanto que despues de impresso el dicho libro le trayas y presenteyes enel nuestro consejo para que por ellos visto se case y modere el precio a que le auays de vender. Y mandamos a los del nuestro consejo, presidentes, & oydores delas nuestras audiencias, alcaldes, alguaziles dela nuestra casa y corte, y chanzilleras; y a todos los corregidores, assistentes, gouernadores, alcaldes, y otras justicias y juezes qualesquier, de todas las ciudades, villas y lugares de nuestros Reynos y señorios. Y a cada vno y qualquier dellos, assi a los q̄ agora son como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplā y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula y merced que vos assi hazemos. Y que contra el tenor y forma della no vayan ni passen, ni confieran yr ni passar por alguna manera, y los vnos ni los otros, no fagan ende al so pena dela nuestra merced, y de veynte mil maravedis para la nra camara. Dada en Valladolid a seys dias del mes de Agotto, de mil y quinientos y cinquenta y siete años.

La Princesa

Por mandado de su Magestad, su Alteza en su nombre.
Francisco de Ledesma,
Cauala.

Solertis non mediocri hunc dialogum vidi, & amusin perlegi: quem sanè si quis literis candidatus penitus inspexerit tum sciètia tum verò veritate rēffertum inueniet. Verū dialogus hic tam est à quouis errore alienus, potissimè in ijs quæ ad Theologiam spectant, tamque eruditione plen⁹, vt meritò manū sinuque gestari debeat. Cæterùm quæ ad legum peritos attinent ipsi videant & diudicent vt par est. Ego verò cui examen huius libri incumbit, nihil in illo fore asserere ausim quod si dei nostræ orthodoxæ aduersari queat. Quamobrem testimonio nostro has roborauimus & proprio nomine communiuimus.

FRATER ALFON
sus Orozco.

Alfonsus à Valboa decretorum doctor vice cancellarius vniuersitatis Oppidi Vallisoleti Palentinæ diocesis ac Prouisor officialis vicariusque generalis in spiritualibus & temporalibus præfati oppidi, pro illustri domino domino Alfonso Enrriquez eiusdem oppidi abbate, doctissimo Iohani Matienço in iure Cæsareo licenciato regijque prætorij Pinciani causarum expositori merito. S.

ET si compertum habeam vir doctissime omnia cõsiliõrum decreta Christiane reipublice plurimum conducere, illud vnum hisce temporibus consultissimum

ij mum

num est: quo sancitum extat, ne cuiusquã etiam probatissimi scripta in lucem prodeant, quã non fuerint prius iudicũ calculis approbata iustoque iudicio trutinata. Cum igitur iuxta huius concilij decretum allata sint ad nos tuę eximię eruditionis testimonia: opus que hoc dialogi relatoris & aduocati Pinciani cogno-
mento, quod in eõmunem omnium iudicium, patronorum, ac causarum expositorum utilitatem veles literis mandari. Nos que, vt id recte fiat, e prescripto nostri officij doctissimo pioque Theologo fratri Alfonso Orozco priori Augustino probadum examinandum que commisserimus: is que consonum Orthodoxę nostre fidei firmauerit proprioque nomine muniterit: cum iam antea totius supremi senatus regię maiestatis iustum subiret examen, supremamque cudendi haberet authoritatem, quod nostrum est lubentissimẽ cuicunque tipographorũ licentiam impertimur hoc tuum præclarum opus tipis tradẽdi. Quod præterquã quod solo nomine authoris iucundissimum erit, scio vtriusque iuris professoribus, forẽsibus & id maxime, proficuum vtilissimumque fore. Vale Valleoleti, Calendas Decembris Anno Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo septimo

Doctor Valboa.

De dicti domini prouisoris mandato.

Iohanes Valdes notarius.

Ad Illustrem ac iuris

vtriusque consultissimum Christoforum Vacã à Castro diui Iacobi militem meritisimum, Philippique Hispaniarum regis, in eius summo senatu cõsiliariũ, viceque præfectum, Iohannis Matienço in iure Casareo licenciati, regij que pratorij Pinciani causarũ expositoris in eius Dialogũ præfatio.

Erebar equidem illustris vir ne Catonum aliquis, & is rigidus in me censor insurgeret conatum meum accusans: & mihi merito quod culpam deprecari, quã culpa vacare maluerim succenseret, Albinum illum imitanti, qui homo latinus cum res Romanas oratione Græca scriptitasset venia se dignum esse censebat si quid in historijs suis aut parum compositẽ, aut minus eleganter scriptum esset, ob hoc à Catone derisum. Sic & me venia si dignum esse crediderim, quod in huius dialogi compositione aut parum elegãter, aut minus eruditẽ procefferim, vt pote qui causis referẽdis quatuordecim plus minus annis deditus atque in his valde occupatus fuerim, iustius ab omnibus deridẽdum. Nam prouidentioris fuisse dicent, vt opinor, equitatis iniquitatisue iudiciorum tanto reatu periculum non facere quã nunc sero errorem facinoris ancipitis deprecari. Hoc in loco cum hærerem, subijt illud de Diogene memorię proditum à Græcis authoribus. Philippus Alexandri magni pater cum expeditionem aliquando apparare in Chorinthum diceretur, Corinthij præ-

Præfatio.

trepiditerum que suarum satagentes ad operam certatim incumbere ceperunt: hic arma sibi comparans ille lapides congerens, alius muros in altitudinem substruens, nonnulli propugnacula firmantes, alij aliud agentes quod ad munitiones pertineret. Quod eorum studium Diogenes cum cerneret, nihil habens aliud commodius quod ageret (nullus enim ad rempublicam administrandam opera eius hominis utendum existimabat) extemplo Philosophico palio præcinctus dolium illud suum fictile, quod gurgustij vicem præbuisse ei dicitur, subuolere deuoluere vltro citroque versare per vicinum vrbi collem cepit. Admirante autem quodam eius amico ac percunctante, quid nã id agis o Diogenes? voluo, inquit ille, ego quoque lapidem, ne vnus inter tot operi intentissimos cessator esse videar. Sic & ipse cum otij ratione reddendam esse censerem, me que viginti quatuor & amplius annis vtriusque iuris disciplinæ cernerem insudasse, ne defidia aut inertia emarcuisse crederer alijs ad rem attentissimis, dolium voluere institui, aleam que subire nõ recusavi. Cum que renuntiator ipse & filius relatoris fuerim nihil aliud commodius fore existimaui, quam per omnia semper negotiorum interualla in quibus furari otium potui, officij huius, cui tot annis operam nauaui, originem, dignitatem, & merita, inter alia altiora studia diligenter indagare, atque in modum dialogi colligere. Cui aliqua ad magistratum omnium que iudicum munera spectantia non extra causam inferui, ea que in lucem edere decreui, ne iners vmbraulis domesticis animum despondisse iudicaret. Quod a viris haud spernendis non semel obiectum est. Nec me latet Attilianum illud detractoribus inuidis que sub sana-

Præfatio.

subsanatoribus in me illico esse paratum. Satius si quidem dictabat Attilius otiosum esse, quam nihil agere id est, quam inaniter vexari, vt Sisyphus ille in fabulis voluens & ipse saxum sudans nitendo, nec proficiens hilum. Non tamen ab institutis obid animum auertã. Nam fortuna, quæ famam rebus pretium que constituit, vt inquit Curtius, istud quoque viderit. Operam enim tantum præstare, ac propositum candidum, nõ etiam euentum iudicij potui. Itaque si mihi fortuna defuerit, non tamen ipse mihi deero. Nec si secus nostra interpretentur homines, merori me daturus sum, quasi oleum operam que perdididerim. Hoc enim vnum mihi sat erit vir omnibus numeris consumatissime, tamen si nulla mea in te officia nulla vnquam obsequia constitierint, si inter tot ac tanta negotiorum vndi que confluentium examina huic dialogo perlegendo vel tantillum temporis sis præstiturus. Quippe vnde tu steteris, inde quoque plerosque bonorum staturos esse cõfido. Nã que est authoritas tua nõ modò magistratuũ atistit sed etiã tua (tecum enim nũc nõ cum senatu pfecto loqui videor) quotus quisque doctiorũ in sctetia tua trãsire dubitabit. Tuã ego authoritatẽ appello. Eius hois authoritatẽ, qui p õnes etatis pgressus totidẽ honorũ civilium & militarium gradº suo pte nixu, nullo manũ porrigente scãdens, nõ ate quã ad culmẽ honorũ euasit scãdedi finẽ fecit, vt nõ fortunẽ beneficio, sed suo merito puenisse eò credi possit. Cuius in colloquẽdo humanitatẽ, ac comitatẽ, in differẽdo acumẽ, in cõsulẽdo & iudicãdo prudẽtiã, integritatẽ que suscipiãt & admirẽtur, magna cum voluptate omnes. Taceo in credibile morũ perfectionem, summam mansuetudinẽ, atque humilitatẽ in tanta rerum ac fortunarum amplitudine

Præfatio.

vt aditu nemo facilior, in congressu nemo suauior, nemo denique ad bene de omnibus promerendum paratior aut propensior esse possit. At quis felicem nimium non dixerit rempublicam, si quâ plurimos tui similes rerum suarum moderatores habeat? Quales in Areopagû olim cooptari solitos scribit Isochrates, nempe qui ex generis nobilitate eximij, & vitæ integritate conspicui, disciplinarum etiam omnium cognitione & rerum vsu cum tanta prudentia coniuncto, quâta satis est ad viros probos efficiendos, cæteris præstaret, qui numeris omnibus grauitatis, seueritatis, constantiæ, fortitudinis essent absolutissimi, vnde cunq; docti, vndique placentes. Que omnia vt nō in quouis homine deprehendere est facile, sic in te sunt copiosissima. Quippe quem nobilissima maiorum progenies, mores laudatissimi, animi magnitudo, optima vitæ institutio reddant conspicuum. Disciplinarû omnium plenissima cognitio, longeuusq; vsus rerû humanarum, atq; bellicarum, cum maxima, quæ in te abundat, prudentia promptum effecerint. Cuius ingenij & doctrinæ fama imperatorem inuictissimum regem nostrum impulit, vt te ad summi fori regij prætorum accersiret. Quo in magistratu ita sane te gessisti, vt nihil, siue publicis, siue priuatis in causis nisi recti studium & publicâ utilitatem præferre videreris. Qui licet natura lenis & perquam humanus fueris, in iure tamen equoq; & bono reddendo ita es seuerus & constans, vt neque spe allici, nec gratia flecti, nec auctoritate frangi, nullius denique causa à recto ne transuersum, quod aiunt, vnguem dimoueri possis. Cuius nomen adeo principis fuit auribus insinuatum, vt nō casu nec fortuito, non ambitu, sed ita exigentibus meritis tuis,

Præfatio.

tis tuis, ita suadente. expostulâre que morum tuorum integritate ordini fueris senatorio adscitus pariter & militari diui Iacobi, ad Indorumque præcipuam Peruditissimamque prouinciam missus in præcōsulem summumque gubernatorem. In qua sanè moderatone quantum quantaque dignum admiratione te præstiteris & lapides ipsi & loquuntur & sciunt. Quid? cum vel naturam ipsam superaueris, quæ, si Aristoteli credimus, simul iungi studia & turbas bellaque nō finit. Quippe qui studijs apti sunt hi plurimum atre bilis habent, qui rixis se dedunt flaua constant. Quo fit vt hæc duo in eodem homine facile non confidant. Tu tandem egregie vir bellicis in rebus quam in administranda republica non te minorem minusue accommodatiorem præstitisti. Ad sagamque toga relicta cogente tempore properasti. Cumque in manibus ius esset, ferro atque non rationibus decertaretur animum ad ea quæ ratio temporis postulabat adiungisti. Ingentiq; & magnanimitate & prudentia bis, tyrannorum acies agminaque indomita debellasti. Qua victoria elati hostes territi atque animis consternati discesserunt. Quis igitur neget te rerum cum bellicarum tum civilium scientissimum esse? Certè illustris vir adeo in utroque polles, vt merito dubitari possit quæ in re sis potius commendandus. Ceterum illud dubium non est, quod quis prestantiore virtute clauerit, eò magis inuidentiæ iaculis obijci, quo fit vt ea quieta esse aut satis tuta nunquam possit. Atq; quod proprium est fortunæ, quod magis cuiuspiam alludit, blanditur, & fauet, eò fallit de improviso magis nocet, quæ acerbius. Nam fortuna ipsa quam fallax, quam leuis, quam in

Prefatio.

constans sit Asyriorum, Medorum, Persarum, Macedonum, Romanorum docet imperia quid enim Athenienses, quid Lacedemonios meminero? Cartaginenses septingentos regnarunt annos, terra, marique potentissimi, hos Romani, qui modò ipsi prope perditum ierant, nò tam vllò humano iure quàm meru, hoc est, priuatæ vtilitatis gratia perdidere. Quod ego sanè accidisse arbitror lege quadam mundanæ mutabilitatis. Atquæ inte quid non fortuna aggressa fuit? cui nò vel notissimum est, te quam plurimos passum inuidentiæ æstus ea in prouincia, cuius paulo ante moderatione prudentissimè gesseras: quantoque cum periculo ibidem in tanto fueris naufragio? cuius fortunæ vim atque iniuriam propulsare nixus, malensque in summa vt ita dixerim, malacia naufragus esse quàm fortunæ cedere: pauperrima in scapha dignitati tanti viri impari subduxisti te, & ab imminentibus tantorum fluctuum vorticibus, in Hispaniam iure optimo tibi patriam dilectissimam, tanquam in portum aliquem maximè opportunum secundate vèto deuolasti. At ludus erat quod per id temporis patiebaris incommodum, ad eas crumnas quas hîc quasi Alcides quidam perferre coactus es, donec tandem, omni superata inuidia fortunam tibi, osequetem reddideris. Sed vide quorsum me tuarum virtutum commemoratio rapiat, vt quamuis eas attingere hoc loco non decreuiffem, rerum tamè dulcedine raptus à littore, quod ad summum legere sat erat, in altum auferri me nò sentiam: consultius nimirum facturum, si Timanthis illius exemplo, ea que oratione assequi non possum, silentij velut quodam velo contegiffem, verumenimvero quis linguam contine-

bit, quis

Prefatio.

bit, quis non suscipiat, quis summis non efferat laudibus admirabilem illam animi tui magnitudinem, & constantiam, summa cum prudentia coniunctam? Qua inter tot aduersa, totque potentissimos atque infensissimos hostes stetisti alacris, integer animo, dignitate, grauitate, & iuribus tuis, ita vt nusquam cesseris fortunæ, sed ipsa velut pudore victa tibi cesserit? rursum singularem illam tuam clementiam & mansuetudinem, qua ipse post restitutam tibi, veluti ex lógo post liminio, pristinam dignitatem, iniuriarum omnium, quod optimum decuit magistratum, non modò contemptor, sed penitus immemor fueris? Demum me laet cui sit magis gratulandum tibi ne cuius optimis pulcherrimisque meritis fortuna Deusque responderit, an reipublicæ cui tantum boni contingit. Taceo reliquas sed infinitas, quæ in te relucent virtutes, quibus ita emines, vt iure ac merito tota Hispania te ipsum suscipiat ac veneretur. Cæterum in latissimo tuarum laudum campo amplius spaciari nolo: ne alijs qui tua plurima merita ignorant, adulationis seu blandiloquentiæ, vel minimam tribuam suspicionem: ne etiã tibi fastidium ingeram, quem certò scio nihil minus pati solere, quàm laudes etiam modestissimas. Quare ad id quod huius epistolæ proprium fuit me recipio. cuius scopus & institutum erat libellum hunc tibi offerre. huius sanè audaciæ eò liberius timorè excusi, quòd certò sciam tibi molestum esse quenquam à tuo clarissimo conspectu timore auerti. Nostrum enim est dignitatem adire tuam, tuum verò alacri atque iucundo vultu nos ipsos admittere. ea nanque comitate augusti cæsarem imitaris, qui libellum ipsi trepidè porrigenti,

¶ vj

qui ma

Præfatio.

qui manum nunc proferret nunc retraheret. Quid, inquit, an putas te dare assem elephanto? quasi molestū esset optimo principi quod timeretur. Munusculum ergo hoc nostrum quāle quāle est (quod tamen perinde erit, ut acceperis) primū offerentis animus apud te commendat, deinde tui candoris erit, & pusillo amplum, & mediocri eximium adspirante letioris tui favoris aura reddere. Idque pro tua benignitate & clementia in tuam clientelam suscipias, & pro tua prudentia de illo iudicium facias, nam si tu illud probaueris, mihi vehementer persuasi, ita vel maxime candido cuique lectori probatum iri. Vale iuris prudentiæ clarissimum columen, pridie idus Octobris. 1557.

Frāncisci Garfie Tiedra

decretorū professoris in Dialogū Iohannis Matieci in utroque iure disertissimi, regijque Senatus Pinciani Relatoris meritissimi epigrama.

Ferrea magnanimi ductores bella gubernant,
incendant animos militibusque suis.
Cautus agit niueos frenis auriga iugales,
à nauta regitur puppis adunca suo.
Huius præceptis regitur respublica libri:
quem patrię insigni das Matience tuę.
Verus enim fœlix Matience videre Licurgus,
atque alter dederis quod noua iura Solon.

Infœlix vitet semper respublica, si non
consilio docti recta sit illa viri.
Non esses Phaeton summo delapsus ab axe,
si scires patris ducere plaustra tui.
Quæ bene non regitur respublica labitur, atque
sepius ad mores ducitur illa malos.
Sæpe ducum domitrix cecidisses Roma potentum,
recta esses magna ni Ciceronis ope.
Icare non esses Neptuni mersus in undis,
seruares patris si bona iussa tui.
Debet præceptis omnis respublica fulta
esse, ut in æternos stet maneatque dies.
Ergo hunc iuridici doctores vertite librum,
ut petat astrigeros gloria vestra polos.
Insignes homines tolluntur in ignea cœli
sidera, & illorum vita decusque manet.
Autorem tanti celebrate voluminis huius
docti, quos refouet Pincia clara, viri.
Græcia Troianę scriptorem cædis Homerum
laudat, & arguta tollit in astra tuba.
Pincia principibus gratissima curia cunctis
ne autorem pudeat te celebrare tuum.
Est tuus hic autor, tuus est hic doctus alumnus:
cui pare flexo Pincia tota pede.

Epistola ad lectorem.

Epistola
IOHANNES MATIEN-
CO lectori candido salutē.

Cum totis, quod aiunt, viribus rei semper in-
tētus publicæ, et vtilitati vacauerim: indies
que magis ei rei animus crescat insudandi pro-
ficiendi que: nil fore comodius existimaui, ut
animo satiffacerem meo, quam que ad iudicium expec-
tant officium, eorum que ad electionem probe facien-
dam explicare, memoria que proderet. Quid enim ma-
gis reipublicæ vsui esse potest, quam bonorum iudicium con-
stitutio? aut quid perniciosius, quouē citius labefacte-
tur, quam si iniqui, prauique, aut ignari tabellæ præficiā-
tur? nil certe, si Platoni credimus de legibus dialogo. 6
in principio. ut que meum non frustaretur propositum,
neue mihi merito obijceretur, quod in Græco adagio
est, ne ultra crepidas sutor: prius crepidas, ut ita dixe-
rim, meas exponere laudare que institui, hoc est, refe-
rendarij muneris, quo pluribus functus sum annis, dig-
nitatem, & præminentiam alijs que etiā magistratibus
nedū aduocati officio prælationē (re quidē neque in scho-
lis decantatam, neque in cōmentarijs prostritam) ostē-
dere, quam plurimis que cum rationibus tum autori-
tatibus comprobare, ut sic ad præcipuum liceret perue-
nire institutum. Opella igitur quatuor continebit par-
tes. Prima referendi officium dignius & antiquius patro-
cinio esse insinuabit. Secūda omnibus in rebus præfer-
ri Relatorē Aduocato. Tertia renūciatores aptiores
esse causarū patronis, ad altiores, ut promoueri valeāt
magistratū facile aperiet. quo in loco fusē que omnia in
iudicijs requiruntur discutiemus, ut inde cōstare po-
ssit ea & in relatoribus inueniri. iudicē que optimum
fecundę arbori, eius que electorem horticultori, rem
publicam

ad lectorem.

publicam viridario cōparari fingimus, atque quē admo-
dū arborē inferi, putari refecari, rigari que oporteat,
quāue in area figi, quas radices agere, quē stipitem, quā
medullā, & corticē, quos ramos, & surculos, quos que
ex his ad inferendum aptiores, quas frondes, quos flo-
res, quos denique fructus arbor optima pducatur, quidue
hæc omnia in iudice representent non admodū insul-
sē docebimus: in modū que Dialogi inter Relatorē &
Aduocatū corā huius fori regij præfecto prætorio in ar-
bitrū electo omnia cōtrouertētur, qui tādē in renun-
ciatoris gratiam sententiam proferet. Quarta verò ap-
pellationis causam in fortunæ auditorio agitatum cō-
tinebit, duabus que respondebit positionibus enarra-
tor: quibus pauperes ne an diuites sint magistratibus
præficiendi: & utrū prece vel pretio officia peti, ambi-
ri, aut saltem appeti decenter possint, & sine criminis
labe fufsius differetur. ac tādē fortunæ iudiciū (quo
causa indecisa maneat, ut donec dño libuerit vterque
suo inferuiat muneri) subsequetur. Ecce habes, candi-
de lector, consilij mei rationem, habes opus argumen-
to quidem & inscriptione nouum: cæterum stylo, re-
rum copia, & ordine, pro tenui meā facultate, elabora-
tū, in quo multa ab nrę pfectionis eminentissimis viris
nō pauca ex Theologis, Philosophis, & cæteris huma-
nitatis, ut vocāt, authoribus (quos omnes nō ex pfecto,
sed obiter quādoque aliud agētes interuifimus) mutua-
ta, explicata cōperies, in quo tādē si quid erit quod ad
stomachū legētis non faciat, is velim sciat, non omnes
Catonēs, Scipiones, aut Lælios, ut ait Marcus Tullius
esse posse: eum que qui prius nauigare, colere, ædifica-
re, cœperit non omnia eius artis sciuisse, que ex vsu de-
mum reperta sunt. mihi satis est, me que æquus iudex
excusa

Epistola.

excusatum habebit, quippe qui quod poteram præstiterim. Præclareque mecum actum esse existimabit, qui id quoquo modo temptauerim, etiam si non sim consequutus. At si quis refractarius urgere pergat, obijciens id quod in Græco est proverbio iam citato, quid, inquit legum canonum? aut professori cum Philosophia aut Theologia? quid Relatori cum iudice? aut alijs quæ cum distrahant ab eius muneris exercitio? quid, instabit, cum ita natura comparatum est ut singulis causis singuli fines prescribatur, singulis individuis singula ornamenta sufficiant, & quæ pluribus facere satis possunt in unum minime conferantur? quanto etenim vni ex re aliqua per naturam magis accedit, tanto ex alia eidem detrahi necesse est. Quo fit ut summum eruditionis gradum in diuersis facultatibus quisquam assequi non possit, & in multiplici genere præcellere frustra contendat, vnius quippe rei studium totum hominem possidet, & ubi quisque intenderit eius ingenium valet. Sicut enim stomachus varijs edulibus suffertus, diuersisque potionibus natans coquoquere nihil potest: sic ingenium ad diuersa distractum optimam sui vigoris partem amittit. huic sane refractario facile respondere licebit. non enim ita a sapientibus variæ lectionis studium datur, ut vna electa disciplina reliquas omnino reijciant. cum plusquam manifestum sit, aliam aliam ornamento esse. campus quippe versicolore gramine vestitus, diuersoque flosculorum genere variatus pulchrius arridet. Quam ob rem sic sententiam existimo esse temperandam, cæteras disciplinas (preter eam in qua quis excedere contedit) toto ac principali studio non esse tractandas, sed quantum per otium licet, per otium vero licere putamus, ut principali studio nihil omnino vel ingenij vel

necessa

Ad lectorem.

necessarij temporis subtrahatur. Ceterum non me latet permultos ingenio plusquam sinistro futuros, qui has nostras lucubratiunculas naso supercilioque de uolent, facile asserturi, non modo nullius laboris, sed ne minimi quidem ingenij esse negias: verum aliter iudicatos, qui & cædido fuerint animo, & opusculi vires assiduo usu, frequetique lectione probauerint. Neque ijs ad calcem nostri operis peruenientibus continget forsitan, quod & alicuius oppidi pulchros & excellos muros prospiciendi euenire solet, ubi demum perlustrato eo, humiles domos & angustas calles intuetur: quandoquidem in eius vestibulo materie sterilitas cum cernitur, hæc non permittit, quinimo sulcis velut intercisuis ita librum nonnumquam sicut hortum rigauit ut plenior cogitatum, velut a filiis ad panes, hoc est, a ludicris ad seria transferam. Quæ vero allatratores putauerint reprehendenda, his, si audebunt, succenseant a quibus ea accepimus. Quæ vero male doctorum hominum sæuitia & iniuentia irritatio (ut qui in lectitatio, scribendo, commentando nunquam voluptates nunquam labores ceperunt, nullas, hoc genus, vigilias vigilarunt, neque ullis inter eiusdem musæ æmulos certationibus disceptationibus que elimati sunt) mutua bor ex Aristophanis Coronopelta pauca. Et quæ ille homo festiuissimus fabule sue expectandæ legem dedit, eandem ego Dialogo huic legendo dabo, ut eum ne attingat, ne ueniat. profestum & prophantum vulgus aludo musico diuersum. Hoc tandem unum omnes oratum volo, ut non prius hæc nostra bellicent, quam bellicatione digna repererint, ac ipsi meliora deproferant. Tatum igitur superest, beneuole lector, ut has qualescunque vigiliolas æqui bonique consulas, & veluti primitias agelli nostri hilari rectoque animo suscipias,

Summa

pias, quæ si tibi probari sensero abundè | magnum laborum meorū fructum percepisse fatebor, neque unquam me huius editionis pœnitebit. Vale lector & frucere.

¶ Authoris protestatio.

Opus hoc in publicum emissurus, illud primum testor me nihil ita asseuerare aut ex animo defendere, vt à sacro sanctæ ecclesię decretis, canonibus, traditionibus quæ, nec transuersum, quod aiunt, digitum deuiare præsumā. Hæc enim quæ scribimus censuræ sanctę matris ecclesię subiicimus.

¶ Dialogi primæ partis.

¶ Capitem summa.

Operis intruductionem, & de otio, ludo, & musica plura continet caput primum.

Quæstorum genera diuersa enarrantur, candidatos quæ relatoribus cōparari, insinuat caput secundū. De candidato quæstore cancellario & regis secretario agit caput tertium.

Quæstorum candidatorum genera sex, & an relatoribus comparentur? & de regio consilio tractat caput. 4.

Cancellariam regij partem esse consilij plurimis quæ in consistorijs consiliarios & auditores relatorum munere fungi refert caput. 5.

Relatores an adesse expediat cum suffragia præstantur & iuris peritos eos & eloquentes esse oportere aduertit

Capitum.

aduertit caput. 6.

Aduocatorum laudes præfere caput septimum.

Aduocatorum quorundam abusus, & an lites suscitant tractat caput octauum.

Aduocatorum dignitatem quorundam quæ defectus describit, & relatorum calamitates refert caput. 9.

¶ Secundæ partis capitū summa.

Relatorum munus in omnibus præferri patrociniis, quorum plura nomina & aduocatorum simul describit caput primum

Aduocati corā iudice quomodo orare & postulare te neantur explicat caput secundum.

Relatorum fidem & aūthoritatem, aduocatorū quæ quorundam in orando defectum insinuat cap. 3.

Leges à quibus primum & quo tempore latæ fuerint, & an tunc aduocati esse cœperint exponit, caput quartum.

¶ Tertię partis capitū summa.

Relatores aptiores esse aduocatis vt ad maiores pertrahantur magistratus iudicem quæ arbori cōparatum tradit caput primum.

Nobilitatem agri vicem obrinere qua arbor plāteretur plura quæ de nobilitate prodit caput secundum.

Generosorum vicia enumerat caput tertium.

Nobilitas propria virtute acquisita an præferatur nobilitati generis? caput quartum.

Summa

Filij cum in magistratus creantur patris virtutem considerandam esse, & dignitatem, si eandem forte habuerunt docet caput quintum.

Radices arboris exponit, timorem que dei esse in iudice primam radicem ostendit, caput sextum.

Iuris scientiam in iudice exigi arboris que esse radicem secundam aperit caput septimum.

Principes an egeant literarum scientia, & de eius consiliarijs tractat caput octauum.

Radice tertiam arboris, hoc est, experientiam, designat caput nonum.

Stipitem arboris nostrae esse auctoritatem declarat caput decimum.

Iudicum auctoritatem & potestatem demonstrat caput vndecimum.

Stipitis latitudinem, hoc est, fortitudinem & integritatem insinuat caput duodecimum.

Iudices non suspitiosos nimium que credulos esse oportere, propria que non inspicere commoda sed publica docet caput, 13.

Effectus fortitudinis continet, caput, 14.

Ne amici causa deuietur a iure amicitiae effectus plurimos promittit caput, 15.

Rationem legis esse animam verba corpus ostendit clare caput decimum sextum.

Amicitiae causa plurima indulgeri refert caput, 17.

Amicos contineri appellatione suorum, filij que carum patris esse aucta probat caput decimum octauum.

Amici causa plurima tolerantur caput, 19.

Amicorum presentia dolum & metum cessare facit etiam reuerentialem caput, 20.

Amicitia in pluribus nocet vt docet caput, 21.

Amicitia

Capitulum.

Amicitia & amor quibus dignoscantur signis & quomodo probetur ostendit, caput vicesimum secundum.

Arboris nostrae stipitem ad flatum venti occidentalis, hoc est, ratione praemiorum vel pecuniae moueri non debere, & de auaritia & cupiditate agit, caput vicesimum tertium.

Iudices an munera capere possint examinat, caput vicesimum quartum.

Litigatori an liceat aliquid dare iudici vt eum corrumpat & an ipsi accipere, caput vicesimum quintum.

Munera dare iudici etiam nullo adiecto pacto an liceat discutit, caput, 26.

Iudices an contrahere possint, caput, 27.

Iudicibus negociari prohibitum adseuerat, caput, 28.

Officialis ex officio quod administrat quidquam emere non potest, caput, 29.

Iudices mutuas pecunias an possint accipere, examinat, caput, 30.

Et an possint nubere in loco vbi administrat, cap, 31.

Esculeta & poculeta an possint accipere, caput, 32.

Poenas aduertit multifariam munera capientibus impositas, caput trigessimum tertium.

Poenam antiquam an tollatur per nouam, caput, 34.

Iustitiam auro violari ob id que poenam maiorem esse statuendam iudicibus munera capientibus suadet, caput, 35.

Arboris stipitem ad flatum venti meridionalis, hoc est, ratione timoris vel potentiae flecti non debere admonet, caput, 36.

Arboris nostrae stipitem ad flatum venti septentrionalis, hoc est, ratione irae aut inimicitiae flecti non oportere aduertit, caput, 37.

Corticem

Summa

Corticem arboris nostrę, qua patientia designatur
caput. 38.

Celeritatem in iudiciis esse perniciosam ob id que
fugiendam docet caput trigessimum nonum.

Celeritatē in definiendo quandoque requiri cap. 40.

Medullam arboris, que veritatem & fidelitatem & se-
cretum continet describit caput. 41.

Iudices veritatem ne an probata sequi oporteat dis-
cit caput. 42.

Libellus an sit de substantia iudicij, & an eius omisio
vitiet processum iure nostro regio discutit cap. 43.

Citatio & litis cōtestatio an requiratur tractat cap. 44.

Publicatis attestationibus testes ne possint recipi su-
per eiusdem articulis aut directo cōtrarijs longē dis-
cutit caput quadragesimum quintum & sequens.

Plurimas prosequitur limitationes caput. 46.

Alias continuat caput. 47. 48. 49. 51.

Deprobatione que fit ad perpetuam rei memoriā agit
caput. 50.

Conclusio in causa an sit de substantia caput. 52.

De fidelitate agit per quam medulla arboris represen-
tatur caput quinquagesimum tertium.

De secreto quod arboris quoque medullam represen-
tat caput. 54.

Arboris nostrę ramos esse iudicis officiales fingit ca-
put quinquagesimum quintum.

Arboris nostrę rami quo sint tempore putādi, refecā
dij, aut inferendi, quisue sit eorum putator docet ca-
put. 56.

Flores arboris esse commitatē, affabilitatem, & elo-
quentiam instruit caput. 57.

Arboris frondes esse prudentiam, & senectutis laudes
pręscribit

Capitulum

pręscribit caput. 58.
Prudentię partes vitiaque virtutem imitantia conti-
net caput. 59.

Arboris fructus, hoc est, iustitiam explicat caput. 60.
Iustitię comparisonem & depictionem tradit ca-
put. 61.

De severitate, stricto iure, & æquitate agit caput. 62.
Æquitatis definitionem expendit caput. 63.

Quando iuris rigor, quando autem æquitas sit admit-
tenda distinguit caput. 64.

De modo corrigendi officiales agit caput. 65.
De venia, misericordia, & clemētia, & quales fuerint
magistratus tales esse ministros ostendit caput. 66.

Relatorum laudes continet, omnia que in iudiciis
requisita in eis inueniri caput. 67.

Officia gradatim esse conferenda non per saltum ad-
monet caput. 68.

Relatorem pręferendum in magistratibus consequē-
dis aduocato contendit caput. 69.

Aduocatus in eius gratiam retorquet fundamenta re-
latoris, sententiam que pręfecti continet cap. 70.

¶ Q V A R T Æ P A R T I S.

¶ Capitulum summa.

Appellationē ad fortunā, eam que esse cecā cōten-
dit eius que definitionem tradit caput primum.

Fortunam esse virtuti comitem & de duplici genere
fortunatorum agit caput secundum.

Fortunam, casum, aut fatum an iuxta religionē Chri-
stianam nominare liceat expendit caput tertium.

De fato & fortuna plura tradit caput quartum.

Dignitates

Summa

- Dignitates an à deo immediate an casu fortunæ obuenire dicatur, sit ne cæca fortuna examinat, caput. 5.
Fortuna & casus quare cæci putentur, & an casus foruiti veniant in bonæ fidei contractibus, discutit, caput sextum.
Fortuna an ex eo quod nomen obtineat fœmineū esse possit iudex, caput septimum.
Pauperem ne an diuitem magistratui præficere magis expediat longè disputat, caput octauū.
Honores & officia an sint ambienda, & plurima contra ambitiosos congerit, caput nonum.
Possint nec ne licitè peti magistratus cæteraque publica munera, & quæ officia vendi possint insinuat caput decimum.
Officia tabellionatus alia de iurisdictione carentia vendi nec ne possint examinat, caput vndecimum.
Officij tabellionatus renunciationem in idoneum factam an possit princeps non admittere, & an possit ius quæsitum tollere arguit, caput duodecimum.
Officia & dignitates an liceat appetere, sit que nec ne peccatum optimè discutit, caput decimum tertium.
Magistratus an petere possint digni & idonei, & sententiam fortunæ complectitur, caput. 14.

FINIS.

DIALOGI RELA

TORIS ET ADVOCATI

Pinciani senatus prima pars.

CAPVT PRIMVM, OPERA
introductionem, et de Ocio, Ludo et
Musica plura continet.

RE) iustitij tempus mihi valde amœnū et tandiu expetitū, quo vacare aliquantulū & obtuso capiti vocum frequenti elatione parcere liceat, colendum ac nimis venerandum censeo. Cū labore isto tam molesto rationis iudicij quotidie reddēdi vacare fas sit. Nam quid grauius durius ve vnquam esse potest, quàm casus varios et implicitos causarū diuersi generis singulis diebus incessanter referre? Maxime corā diuersi ingenij senatoribus: quorū aliquibus facilis sit comprehendendi facilitas, alijs nō ita: aliquibus clarus et argutus intellectus, alijs tardus & valde prolixus. Non quod efferam velocis, aut damnem tardæ Minerue iudices, sed quod vitā ipse aceruam existimē, cū quasi cereus huc & illuc deuolui, & cuiuscunque corū iudicio declinari opus sit. Et, quod deterius est, laborum præmia, quæ ex assiduo & solerti ministerio sperari liceret penitus diffidam, ni aliū de mihi vsu venerit. (AD) iam diu te, præter morem tuum, nō queritātem vehementer demirabar. Quos labores, Iesu bone quās ve arumnas assidue enarratores ferunt nemini non est compertum. f. Vch nobis miseris aduocatis quibus & hoc tempus à te adeo expetitum nihil ocij

A attule

I.
Aduoca
ti labo-
res.

Dialogi. i. partis.

attulerit: utpote à clientulis, nulla seruata eius oportunitate, assiduissimè vexemur, quos nō licet dimittere displicentes, ne mercedem laboris præteriti aut futuri nobis auferant: cuius vos erumne incolumes in portu nauigatis. Quippe cū litigantibus fas non sit quem maluerint vestrū eligere, sed illum sequi teneatur, cui causæ eorum cōmissæ per senatores, aut commendatæ fuerint (RE) Quī non cōquerar? videns me iam quatuordecimum, et ferè decimum quintum expleuisse annū, aut eo circiter in huius referendi muneris ministerio, & nō remuneratum: soboleque & propagine numerosa onustum, & nihil lucri excerptisse vnde liberos alere aut educare valeam: nec saltem reficere me potuisse iacturā hæreditatis paternæ in annorum duodecim Pontificio & Cæsareo iuri solerti studio & vacatione consumptæ. † In me que illud Voëthij expletum cernam dicentis, virtutem non solum præmijs carere, verū etiam aduersariorum pedibus subiectam calcari. Cūque alios viderim incurijs clamatores, adulationib⁹ & venustate verborum ea expalpassè, quæ importunè postulare inmeriti nō erubuerunt (AD) Iustius conqueri ipse & vitā deplorare possem, digniori quippe fungor officio & aptiori, neque ad aliquem fui accersitus magistratum. Imo nouem annis hoc functus munere dimidium ferè proprii patrimonij exhausti, quod tibi haud sic euenit quidem. (RE) Digniori te fungi officio asseruisti: lepore fortasse substulisti quem ipse venabor. Omisissis tamen personæ, si lubet, meritis de dignitate & eminētia munerum parum contendamus. (AD) Quæ liquida sunt in quæstionem referri non oportet. Sed si de ijs aliqua effundere libuerit, non modò, aliud nāque agendum

puto

2.
Virtus
præmio
caret.

Caput. r.

z.

puto hisce quibus vacat diebus. Ego siquidē magno pere oblector lusu foliorum siue chartarum. Et huius temporis qualitas eō inuitat, cū cœlum sit tā rigens & seuum tam que obscenum solum, ut non liceat domo egredi. Abdamus ergo nos in cubiculū bene clausum & obseptum vndique à vento & à frigore, lucente camino, mensa apposita cum chartis lusorij, ut sic labore totius anni nos reficere valeamus. (RE) † Hæc ea, malū, est causa proprii patrimonij, nec non quæst⁹ ex officio iacturæ & detrimenti. Harum siquidē chartarum vsus te non parum distrahit à patrocinijs exercitatione. Nil sanè mihi aceruius ludo, quam obrè decem ab hinc annis lusorias chartas etiam refectionis sumendæ causa manibus nō sumpsi. Demones utique delectantur in ludis vanis, cū videant homines eis libenter intēdere. vnde (teste Augustino. 4. de ciuitate Dei) cuidam Romano fuit à Demonibus dictū in somnijs, ut ludi in vrbe instaurarentur. Quid aliud quæso est ludus, quàm illusio? exponat nobis ipse idē Augustinus à Gratiano citatus in canone recurrat. 32. q. 4. Sarra, inquit, vidit Ismael ludentē cum Ysaac. In quo ludo vidit illusionem, h. est, deceptionem. Denique in ludis rara est grauitas, prōpta scurrilitas, vanitas, stultiloquium, verba otiosa, mendacium, vanæ inspectiones, libidinosæ tractationes, in promptu est leuitas, abest modestia: nil aliud his ludis accedit, nisi breuis lætitia, paruum gaudium, magna temporis iactura, puerilis occupatio. Vnde & Themistocles grauissimos viros & reipublicæ curam gerentibus, à ludis, leuiorib⁹ que solatijs arcendos esse decreuit, ne respublica ludere videretur (AD) Hoc mihi vitio vertis? quis nam est qui nō ludat? Ludo. Viuis his sæpe carnib⁹ uti solebat

A ij Ludu

3.
Lud⁹ no
cuius.

Ludunt & pueri: ludunt iuuenes que senes que:

Ingenium, grauitas, cani prudentia ludus.

Denique mortalis, sola virtute remota,

Quid nisi nugatrix & vana est fabula vita?

4. Ludus a sapiētib⁹ quādoq; admittit

Quid? † Cūm Socrates, teste Seneca, ludere cum pueris non erubescibat. Et Cato laxabat quādoque animum curis publicis fatigatum. Id circo legum conditores festos instituerunt dies, vt ad hilaritatē publicē homines cogentur, tanquam necessarium laborib⁹ interponentes temperamentum. Ludus nanque moderatus, vt inquit Philosophus, cib⁹ est animi. Atque vt ipse ait li. Ethicorū ad Nicomachum. 4. c. 8. in fi. requies & iocus in vita necessaria sunt. & rursus li. Ethicorū. 10. c. 6. ad fi. iocari, inquit, vt studeas secundū sententiam Anacharsidis recte sese habet. Iocus enim requieti similis est. Atque cūm continuē nequeant homines laborare indigent requiete. Nō est autem ipsa requies finis, sit enim gratia operationis. Denique ludi ad recreationem humani corporis conferunt, vt vigorosius laboribus & vtilibus artibus vacari possit, si modō credimus Roderico epō Zamorensi in suo vitæ humanæ speculo. li. 1. c. 31. (RE) Satius quidē esset domi ad luculentū focū studere, meditari, cogitare de rebus, quæ aliquid emolumentum adferant menti & probis moribus. Verum quippe otium est & animi quies ætatem in studijs agere. † Benē occupatus verē homo malē occupatus bellua, ociosus homo saxum, & homines nihil agendo malē agere discūt: otium quippe illis multorum vitiorum parēs est & nutricula, teste Grego. in registro. c. 1. & vt legitur Ecclesiastici. 33. multā malitiam docuit otiositas. Atque ideo qui otium sectatur stultissimus est, Prouerbiorū. 12. Quid? cūm Seneca ve

5. Otium sepe nocuum.

3. ca veræ lucis ignarus otium sine literis mortē esse dixerit, & viui hominis sepulturam. Ex quo Hierony. ad rusticum rescribēs monachū, facito, inquit, aliquid operis, vt te Diabolus inueniat occupatum: texantur ligna capiendis piscibus, scribātur vel libri, vt manus operētur cibos, & animus lectione saturetur. Egiptio rum monasteria hunc morem tenent, vt nullum absque opere & labore suscipiant monachum, non tam propter victus necessaria, quā propter animæ salutem, ne vagentur perniciosis cogitationibus, vt habetur in can. non unquam de consecra. distincti. 5. nanque vt summus Pontifex ait in. c. nisi cum pridem. 5. verum de renūcia. otiositas atque voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas capellendas. Denique naturæ aduersatur, si Aristoteli credimus li. 11. animalū, quē Guill. bene. refert in repe. c. Rainuti⁹ in verbo dotem quam ei dederat, nu. 53. vbi vsque ad numerum. 65. plura contra otiosos & aliqua in otij fauorem congerit. Quid demum mali nobis nō adfert otium? tabescit enim corpus animā quoque sordida teste Eusebio. (AD) Xpo gratias. Ex enarratore concionator repēte prodijisti. Cœterum id mihi compertum velim, quorsum ludētes otiosos appellas? nōne sat sunt occupati? quorsum eos male agere cōtendis, maxime si prohibitos nō exerceāt ludos? (RE) † Themistocles asseruisse fertur satius esse otari, quā turpiter solatium sumere. At ludus nil aliud est quā turpe solatium, vt Policratus adseuerat li. 1. c. 5. atque Hosti. in summa de excessi. præla. turpem agi vitam profiterur propter ludum (AD) Fateor id esse verissimū in alex & tesserae ludis et alijs similibus iure prohibitis. † Plurimi tamen sunt ludi innoxij ad recreationem tantū &

A iij tem

6. Otiū meli⁹ turpi solatio.

7. Ludiqui dā pmissi, alij prohibiti.

8.
Musica
fit ne li-
cita ma-
ximè
grauiori
buse

temporis deductionem inuenti, ob id que à iure per-
missi, vt que anim^o à ferijs lassus reficiatur. Quib^o tūc
vni licebit, cūm animus aut corpus fuerit de fatigatum
nec aliter sumendi, quām somnus, cibus, potus, & alia
quæ vires renouant ac reficiunt: alioquin vitio sunt,
quemadmodum quæ suo non sunt tempore, vt Philo-
sopho. docet. 8. Politi. c. 5. Nam qui illorum fuerit oblecta-
mentis allectus, ijs dum se totū exhibet, digniora et ex-
cellentiora interim prætermittet (R) Qui sunt isti,
quos facile permittis? (AD) Plurimi, sed inter alios, &
Musica, quæ (teste Philosopho Politicorum. 8. c. 3. &
5.) artium est liberalium potētissima: cuius harmonia
& concentus virtus est ad mitigandos humanarū mē-
tium dolores, ipsas que lætificandum, et ad auferēdas
eiusdem animæ passiones. Qua non vnius tantum vti-
litas gratia vti oportet, sed multarum, vt idem Phi-
lo. probat Politicorum. 8. c. vlti. nēpe & doctrinæ gra-
tia & purificationis, degendi otij, quietis que causa, &
remissionis curarum (R) Nonne magnis & studiosis
viris ac senibus præceptū est vt audire & iudicare pos-
sint, non verò musicam exercere? Roderi. Zamboren.
in speculo vitæ humanæ li. 1. c. 39. elegātissime inquit
à viris accepisse sapientibus graues viros. nō modò ma-
nus sed et voces cohibere oportere ad aliorum applau-
sum, quippe cūm id proprium sit hystriionum. Aristo-
te. 8. Politicorum. c. 5. sicut pueris permittit musicam
exercere, ad quorum disciplinam ait esse necessariā,
ita & senibus inhihet & grauissimis viris ei^o exercitiū
vt oblectatione tantum & iudicatione contenti sint.
Verum enimuērò nō melatet musicā inter liberalia
studia omnium consensu connumerari: hactenus ta-
men esse vtilem si præparet ingenium non detineat.
tandiu.

tandiu etenim musica alijs que liberalibus artibus in-
morandum est (teste Seneca ad Lucillū li. 13. epistola.
89.) quādiu nihil anim^o maius facere potest, quippe
quæ rudimenta nostra sunt, nō opera. Ingenue que fa-
teor musicam non modò non aspernabilem despica-
bilem ve, verūm esse quoque laudabilē, vt Plutarchus
in eo libro insinuauit quem ei nuncupatim dicauit,
Quintili. li. 1. oratoriarum institutio. c. 17. modò ne sit
nimia in viris honestis, principibus que, & honesti or-
dinis, vt ab eodem Plutarcho traditum est in apoph-
regmatis ipsius, & in libro de discrimine adulatoris et
amici, & in libro de fortuna Alexandri haud multo
post principiū. Interim tamen cūm de musica agim^o
Platonis optimum documentum prætereūdum non
est li. 3. de republica vel de iusto col. 16. memoriæ pro-
ditum. Quicunq; inquit, permittit vt musica animum
suum assidue circum sonans occupet & demulceat,
per que aures, veluti per in fundibula harmonias infū-
dat suaues, blandas, molles, ac flebiles: atque ætatem
suam in modulis animum delinquentibus consumit: is
primū quidem si quid iracundū habebat tanquam
ferrum demollit, & vtile ex inutiles durūque efficit.
Quādo autem incumbit diutius magis demulcet, post
hoc iam lique facit animum & resoluit, donec destilā-
do exhauriat animositatem omnem, excindatq; tan-
quam nervos ex animo. Ex quo animū quasi segnē mi-
litem facit. Ac si à principio hominem nacta sit natu-
ra sine animi robore cito hoc perficit, sin autē animo
sum vires animi frangens ad iram reddit præcipitem,
vt minimis quibusque offensus unculis irritetur, ac faci-
le iterum effruescat. Hactenus Plato. hactenus que
de musica dictū sufficiat, vt alios nobis ludos exponas
A iij quib

9. quibus cum oblectari impune possimus (AD) † Latrunculorum sane ad animi recreationē inuentus est, sedecim quo ludimus scrupis, gemina acie vtrinque directis: in quibus duo sunt reges inuicem cōtendentes, duæ reginæ, quatuor equites, sedecim pedites, quatuor satellites, totidem centuriones. Qui, cum ingenio tantum & non fortuna constet, virtutis quæ causa exerceatur ad aliquale animi solatium, à iure non est prohibitus, imo tum iure Cæsareo, tum etiam Pontificio, non modo laicis verum & clericis est permissus, vt Accursius adnotauit in auth. interdicim^o. C. de episco. & cleri. argumento tex. in l. solent in fine cum. l. seq. ff. de alea vsu & aleato. vbi ludi sanitatē corporis concernētes, vti sunt iactus hastæ vel pilæ, currendi ve seu saltandi, luctandi, & pugnandi, qui virtutis & exercitij corporis causa fiunt, etiam interueniente pecunia permittuntur. Nam quò pretiosior est anima corpore vt in. l. sancimus. C. de sacrosan. eccles. eò magis permissus censebitur latrunculorum ludus, per locum à maiori. & quòd fit permissus, vltra Accurs. in loco præcitato, id attestatus est Innocen. in. c. lator de homicidio, Archidia. in. c. episcopus. 35. distincti. & Ricardus. 4. sententiarum. Io. And. Abb. & cæteri interpretes in. c. pen. de vita & honesta. clericorū. Stepha. Costæ. in tracta. de ludo. 2. articulo principali nu. 28. & pluribus sequētib; vbi latē (RE) Nō diffiteor hoc melatrunculorū ludo solere aliquando oblectari & recreari, sed iam diu mihi stomachum fecit. Licet enim animum reficere soleat, corpus tamen è magno huius muneris labore defatigatum, caput quæ vocibus obtusum cruciat potius quam refocillat. Idcirco fatius esse cum cerne rem ludo me dedere literario, huic libeter deditus sedulo.

Latrunculorum ludus fit ne pmisus?

dulò operam nauare institui, vt cū Cicerone pro Archia pœta dicere possim, quātū alij tribuūt tepeltiuis conuiujs, quatum denique alexæ, quātū quæ pilæ: tantum ego met mihi ad hæc studia recolenda sumpsero. (AD) Vtinā ne Curios simules & Bachanalia bibas. At si ita fit laudo prōpositum. Id enim agendum præcipue neque aliquid debet esse homini antiquius. Sed vbi ab intentione studij animus delassatus fuerit quò diuertet hoc duntaxat tempore? (RE) † Libenter respondeo cum Erasmo in prologo quem præposuit Ciceroni de officijs dicente. Quem admodum qui sunt à scorpijs icti, ab iisdem solēt remedium petere, ita qui literis sunt addicti animi lassitudinem, aut corporis affectionem è studijs grauioribus cōtractam, ab iisdē studijs sed amœnioribus recreari solent. Etenim qui verè studiosi sunt, per omnem vitam nihil aliud agūt quandiu licet illis suo arbitratu vitæ cursum moderari. Nec tam intermittunt studia quàm remittunt: et relaxant aliquoties ingenium, cessant nonnunquam, otiantur interdum: sed interim agentes aliquid. Feriantur aliquando, sed sic vt otij rationem pulchrè queant reddere. & si libet cessant etiam nonnunquam, sed vt horum cessatio plus adferat bonæ frugis, quàm quorundam negotiosissimæ occupationes. Exemplo strenui militis, qui induciarum tempore ludit, lusus tamē eius militiam sapit, & in his quæ militiæ sunt exercitatur. Ex quo nimirū Cicero pro Plaucio nu. 54. & quid, inquit, ego dicam de occupatis meis temporibus cui fuerit ne ocium quidem unquam ociosum? nam quas tu commemoras Casi legere te solere orationes cū otiosus sis, has ego scripsi ludis et ferijs, ne omnino unquam essem otiosus. Rursus addit Marci Catonis illud, quod

10,
studiosi
amenio
ribus stu
dijs ad o
cium su
mendū
occupari
debēt

in principio scripsit originum suarū. Semp̄, ait, magnificum & præclarum putavi clarorum virorum adque magnorum non minus otij, quàm negotij ratione extare oportere. Sed quid quæso dulcius ocio literario, inquit idem Cicero. 5. Tusculanarum quæstionū nu. 149. Denique Seneca morum pater in libro quem de quatuor ædidi virtutibus. c. 1. de prudentia in si. sic ait. nō semper in actus. sed interdum animo tuo requiem dato: & requies ipsa plena sit sapientiæ studijs, & cogitationibus bonis. nam prudens nunquam otio marcet, habet tamen aliquando remissum animum, nunquam solutum. (AD) Fugio hinc, non feram tuā hyprocrisim. (RE) Ades dum, in crastinum te prouoco diē, vt de his quæ modò meminimus, exercitij causa, pauca differamus. (AD) Prouocationem tuam minime fugiam. nūc eo cubitum, sonuit quippe hora decima post meridiem. vale. (RE) Maxima affectus injuria dormire aut quiescere non possum, nec quiescā, donec aduocatum illum palinodiam recantare faciā. sed id quo pacto fiat scire cupio. † Si quid enim aduersus eius dixerō sententiā clamoribus caput obtundet meum: sin autem tacuero, adeo se eleuabit atque efferet, vt eum ferre minime queam. Iudicem igitur eligere oportebit, vt sic clamorationes eius intercludā. Sed ecce ni fallor, eius vocem audio. (AD) Præcor tibi felicissimum diem. (RE) tantundem. sed quorsum isthæc lucubratio matutina præter morem tuum? (AD) Tota non potui quiescere nocte a te prouocatus. (RE) Bono animo esto: verba hîc impetuntur nō iugula. (AD) Non quod sophismata tua, falsā que & aculeata argumenta, quibus te, more solito, vsurū scio, plurimi pendam: sed quod rem adeo nitidam ac manifestam, in dubium

ii
Cum p̄t
nacibus
nō est
cōtendē
dum nisi
coram iudice.

bium reuocari verear. Præsto tamen adsumam me ferrum, quod aiunt, cōuertere licebit. Incipe igitur incesionis tuæ causam exprimere: vt defensionis elypeo tela tua repulsare queam. (RE) Nil apprimè appeto. Sed cum tuum nouerim pertinax ingenium, et alterū te reputem Martinum commentatorem antiquum, obloquentem & in omnibus aduersantē mihi: nil a deo coram te proponere nisi arbitrum communi cōsēsu elegerimus, qui causam dirimat: ac nos tacere & loqui vicissī faciat. cephalalgia nanque valde crucior quæ ex assidua mansione in cæla mea literaria recenti testudine dālbata, mihi euenit. (AD) Istis, ni fallor, appollogijs iudicium & contentionem fugere paras, integrum tamen tibi nō erit, in prius te dederis. eligere quem malueris arbitrū. (RE) tibi has facile primas concedo tum ob venerandam ætatem, cui hoc scēper debetur. l. semper. ff. de iure in munitatis, † tū etiā quia a me prouocatus es, & sic reus. quare tibi tanquā prouocato loci, armorum, & iudicis electio competit, testis est Alcia. de duello. c. 6. Paris a Puteo de remilitari li. 1. §. actor seu prouocator nu. 2. et 3. Iacobus Castelli li. 3. de duello c. item. 3. † Ad instar iudicij, quod d iure duello ad æquatur, vt ibi per eos, argu. legis rem non nouā. §. patroni ibi, certamine procedēte. C. d iudicij, & i. l. si quis ēptionis §. vlti. C. d prescrip. 30. vel 40. annorum, vbi cognitionalia certamina vocatur. & quod iudiciales actus ad instar sint bellorū probat optimè tex. in. l. 1. §. exceptis. C. de anna. exceptio. li. 1. C. de plus petitio. dicuntur etiam certamina litis. l. 2. i prin. C. de iure iur. prop. calum. dan. ex quo Cicero, quem nil prorsus præterijt, in li. officiorum. i. ita iquit. Cum duo sint genera decertandi, vnum per discepta-

12.
Prouo-
catus ar-
ma iudi-
cem & lo-
cum ele-
git.

13.
Iudicia-
les actus
duello
æquipa-
ratur.

tionem: alterum per vim: Cum que illud sit proprium hominum, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius si uti non licet superiore. hinc leges suo lites Marte percurrere aiunt. l. generaliter. §. sin autem his. C. de rebus credi. quod peculiariter comprobari videtur. Nam sicut duellum tribus constare debet personis: p. uocante, videlicet, & prouocato, et iudice: ita et iudicium tribus agitur personis, nempe actore, reo & iudice. l. inter litigantes ff. de iudicijs. Cum ergo prouocatus reo comparatur: & prouocator actori, fori rei sequi tenetur. vt in l. iuris ordinem, & in l. in criminali. C. de iurisdic. omn. iudi. l. hæres absens in principio & fine ff. de iudicijs. l. 2. C. vbi & apud quem. l. vlti. C. vbi in rem actio. l. 32. tit. z. de actore & rebus que ad actionem pertinent par. 3. (AD) Ne istis nenijs tempus in casum teramus eligo in arbitrum præfectum senatui Pincia no, (RE) eum lubens accipio. Quippe qui talē recuset iudicem insanus merito, aut iniuste contēdere cēseretur. (AD) Propone iam libellum causā que prouocationis expone, vtpote cum in conspectu sumus illustris præfecti prætorio, qui causam nostrā benigne auditurum prædixit. † (RE) In castrorū acie probe ordinata, dignissime præses, tyrones & debiliores ad aggrediendum premiti solent, vt fortiorum & veteranorū vires clarius elucescant, authore Guill. Duran. in speculo tit. de exordijs aduoca. in principio nu. 38. ad finem. eodem que ordine iuniores aduocati primo proponere solēt, deinde maiores seu antiquiores vt perspicaciores. eorū allegationes iudicis memoriæ rectius infigiātur, vt Augusti. probat in li. responsionum ad Ianuarium. c. liquido de consecra. dist. 2. pro ut & validiora argumenta in fine semper reseruantur

14.
tyrones
& iunio
res i acie
& suffra
gys præ
standis
mittuntur.

vt G

vt Guill. attestatur in speculo tit. de aduoca. §. iā nūc, nume. 10. Ita ipse tanquam iunior præmittor ad allegandum: licet scientiæ merita id non exigant. Atque ne ordo iudicij præuertatur, sum etenim actor. Ceterum plurima mihi audaciam tribuunt perorandi. Primum clemētia, qua singulis præbes auditum. Deinde iustitia, qua æquali statera libras audita. Præterea quia in chamo mansuetudinis & freno rigoris maxillas cōstringis satagentium a iure ac rationis tramite deuiare, ipsos habena regiminis ad viam rectitudinis reducens. Denique quia iustitiam foueo, & postulare intēdo: quā te semper colere scio, vt verbis vtat Guill. in speculo in titu. de exordijs aduoca. in prin. nu. 37.

¶ CAPVD SECVNDVM QVÆSTORVM genera diuerforum: cādidos que re-
latoribus comparari insinuat.

Res (vt ad rem deueniam) propono conclusiones in modū libelli, quas probare sufficienter conabor. ¶ Primam, videlicet, Re- latoris munus dignius & antiquius esse patrocinio. Secundam, in omnibus præferri. Tertiam aptius esse vt ad maiores magistratus, qui id. exercuerit promoueatur. Ex quo falso dixisse aduersarium digniori dum asseruit se fungi officio cōstabit. Quod iure verissimum pluribus tum rationibus tum auctoritatibus insinuabo. Iccirco veritatem mihi ministrati postulo (AD) Cum libelli ex aduerso pducti iussu tuo constantissime præses copia mihi data fuerit, legerim que has erroneas risu que dignas conclusiones eas, salua pace, illusiones potius dixerim. Vidi si quidē & pro

Tres pro-
ponuntur
cōclusio-
nes qui-
bus pro-
cessus cau-
sa funda-
datur.

Excep-
tiones
aduoca-
ti.

& pro viribus examinaui, vnde renunciatorum munus ab aduersario valde exaltatum originem sumpserit: neque eius meminisse memini, præterquam regiarum ordinationum leges pragmaticæ que sanctiones ex quo modernissimum esse satis liquido apparet. At vero aduocatione antiquissimam, quippe cuius meminert iuris consulti in Pádectarum voluminibus, imperatores í legibus Iustiniani codicis, authores que probatissimi in eorum codicibus, vt ex amussim quãdo operæ pretium fuerit insinuabo. Eia age ne obmutescas. opportune nanque fiet si inchoata perfeceris. Concludo igitur vt ad probandum admittamur. Sed ecce iã admissi sumus. (RE) Afferui in prima cõclusionone, † referentium munus dignius & antiquius esse patroni seu aduocati officio. Quod iure verissimum esse patet ex sequentibus. Primùm ex Vlpiani sentetia in. l. i. ff. d. quæstor. id insinuatis in hæc verba. † Origo quæstoribus creãdis antiquissima est, & penè ante omnes magistratus. Gratianus denique Iunius li. 7. de potestatibus, etiam ipsum Romulum, & Numam Pompiliũ binos quæstos habuisse, quos ipsi nõ sua voce, sed populi suffragio crearũt, refert. Sed sicuti dubium est, an Romulo & Numa Põpilio regnantibus quæstor fuerit: ita à Tullo Hostilio rege quæstos fuisse certum est. Et sanè apud veteres crebrior opinio est Tullum Hostilium primùm in rēpublicã induxisse quæstos. Et à genere querēdi quæstos in initio dictos, & Iunius, & Trebatius, et Fennestella scribunt. Hæc ille. Constat autem Tullum Hostilium tertium fuisse Romanorũ regem, regere que cæpisse anno ante Christi ortum sexcentesimo vicesimo septimo, testib⁹ Liuiο & Eusebio, ex quo cõstat

1.
Relatorum munus dignius et antiquius patrocini.

2.
Quæstorũ antiquitas,

anti

antiquissimum fuisse quæstoris initium (AD) Si ceteras eo prosequeris ordine assertiones quo initia redunt nimirum si cedam tibi. Audistin errorem, ne dixerim heresim? Quid relatoribus cum quæstore? An te latet, † quæstorem alterum ærarium, sic dictum, quod pecuniæ ærarij populi Romani præerat, inquirende cõseruãda: que pecuniæ causa creatum ex sentetia Põponij in. l. 2. §. deinde cum ærarium. ff. d. origine iuris? hi vectigalia exigebãt, & propterea prouincias quãdoque sortiebantur. Iulius cæsar Hispaniam quæstor sortitus est, vbi cum mandato reipub. iuridicendo cõuentus circuiuit, author, sueto. † Alterum autem quæstorem fuisse parricidum à populo Romano constitutum, vt capitalibus rebus præset, ideoque creatum, quia de capite ciuis Romani iniussu populi non licebat consulibus ius dicere? vt in. d. l. 2. §. & quia vt diximus. Parricidij enim vocabulo, omne homicidiũ apud veteres intelligebatur, licet hodie ad certas species hoc crimen coerceatur, vt. ff. ad. l. Pomp. de parricidis. † Nec si dixeris hunc maleficiorum iudicem ab Asconio li. i. Verrinarum non quæstorem sed quæsitorem appellari, meq̃ obstabit sententiæ. Fateor si quidem hunc quæsitorem vsitatus dici. Cicero pro Fontonio, quid mihi opus est sapiente iudice, quid equo quæsitore, quid oratore nõ stulto? Idem in Vatinium, quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate post urbem conditam Tribunos plebis appellarit ne causam dicerent? Num quis reus in tribunal sui quæstoris ascenderit, eum que vi deturbarit, subsellia dissiparit, vinas deleuerit? Et cætera. Nõ tamè obid quæstoris nomē amittit, vt i. d. §. & quia vt diximus.

3
Quæstor ærarius quia?

4
Quæstor parricid⁹ quia?

5
Quæstor idem quod quæstor

† An

† An etiam te fugit tertium quoque reperiri quæsto-
 rum seu quæstorum genus, inquisitiones initio iudicij
 faciendi curam gerentium? de quibus habetur in. c. fo-
 rus d. verbo. signi. cuius generis iudices vulgari nostro
 idiomate perquisidores nuncupantur? qui iusto regio
 mittuntur ad criminis alicuius inquisitionem facien-
 dam. Qua facta, si mandato carent ad definiendum, ad
 principem eiusve consilium adducere tenentur vt ibi
 diffiniatur. l. 4. ti. r. li. 8. ordin. † Sumitur præterea quæ-
 stor pro cancellario vt Accursius adnotauit in. l. vlti.
 C. de diuer. rescrip. quam alibi in iure non reperiri si-
 milem adseruit Ioha. Montanus de autoritate mag-
 ni consilij in principio. nu. 8. alia tamen similis est in
 auth. de exhibe. reis. §. quia verò ab actoribus in ver-
 bo quæstorem. ex quo satis intelligis verum esse quod
 olim à Catone Sacco legum interprete celeberrimo
 dictum fuisse refert Tiraq. in libro de cõstituto. 2. par.
 2. amplia. nu. 2. post Barba. Per eũ relatum, illum de-
 bere superare memoriã Themistoclis siue Mitridatis
 qui textum aut glossam dicit singularem. Alia in sup-
 glo. est modernior Gregorij Lupi in. l. 4. tit. 9. de offi-
 cialibus curiẽ regis par. 2. de cuius officij laudibus plu-
 ra congerit Boherius vbi supra, Purpura. in. l. i. nu. 89
 ff. de offi. eius cui manda. est iurisd. Hierony. Cagno.
 in d. l. 2. §. deinde cum ærarium nu. pen. ff. de origi. iur.
 Guill. Bened. in repe. c. Rainutius in verbo, & vxorẽ
 nomine Adelasiam. nu. 311. cum pluribus sequen. &
 rursus numero. 486. cum sequ. ex. de testam. & pro di-
 ctis glossis facit tex. in. c. decenti. §. vniuersa 25. q. 2. et
 in auth. vt diuina iussio. ad medium & ibi Bar. colla.
 8. de quo Suetonio in Augusto scribit, cui magistratui can-
 cellariũ similem penẽ esse contenderim, quo functus
 est a

7
 Quæstor
 idẽ quod
 cancella-
 rius.

est apud Iustinianum Tribonianus togatus primus. †
 Alios etiam quæstores eleemosynarum dicimus, de
 quibus in clemen. 2. de poeniten. & remissio. & in. l. re-
 gni nostri. 2. tit. 8. li. 1. ordinatio. qui curam gerunt quæ-
 rendi eleemosynas in pauperum quæ vsus erogare.
 Sed iam moribus, vt audio, receptum est vt quilibet
 quæstum sibi familiæ quæ suæ curet facere non pau-
 peribus. vxorem quæ & liberos habentes, quorum ma-
 iorem oporteret habere curam quàm pauperum, hu-
 ius quæstibus dediti breui ditetur, pauperes quæ quo-
 rum ipsi curam habere fingunt, pauperiores fortẽ ef-
 ficiantur. at qui si ita sit, nefandum profecto facinus
 dignum quæ publica animaduersione, sed vtinam fal-
 lerer. † Alij præterea fuere quæstores Constantino-
 poli ab Augusto imperatore creati & inuenti qui prius
 cis temporibus inquisitorum nomen sortiebantur, vt
 in auth. de quæsto. in principio, quorum munus erat i-
 quirere homines eadẽ in vrbe manẽtes, cuiusquæ cau-
 sas et negocia celeriter expedire, exteros verò suis cũ
 bonis ad suas mittere prouincias, alios quæ expellere,
 & validos non esse ociosos, sed vt operi aliquo inten-
 derent curare, vt. d. auth. de quæstori. per totum. de
 his forsitan quæstoribus loquitur Vlpianus in d. l. r. ff.
 de quæsto. aut saltem de ararijs quod Guill. Benedi.
 placuit in d. c. Rainutius in verbo & vxorem nomine
 Adelasiam. nu. 507. vel de quæstoribus parricidis, aut
 de cancellarijs. quid autẽ sit istis commune cum rela-
 toribus tu ipse iudica. (RE) † Si memoriẽ reduxisses il-
 lud Salomonis admodum scite dicentis, prius intelli-
 ge & tunc increpa, prius scruteris, & tunc rephendas
 Ecclesiastici. 91. c. eorum. 11. q. 3. ne dixerim cum eodẽ
 Salomone prouerbiorum 18. qui prius respõdet quàm
 B audiat

8.
 Quæsto-
 res elec-
 mosyna-
 rum.

9.
 Quæsto-
 res Con-
 stantino-
 politani

10.
 reprehẽ-
 sio anon
 intelligẽ-
 te fieri
 non de-
 bet.

audiat stultum se esse demonstrat & confusione dignum, haud increpables quidem quæ nōdum percepisti. Nemo nanque recte iudicat quod ignorat teste Hieronymo. Nec mirandum fanè quod ignores, aut in his allucineris, quippe quæ non inueneris à commentatoribus legum canonum ve enuclata, ab ipsis ideo derelicta, quòd nullius putarūt esse frugis ad quæstum faciendum, seu ad panem (vt vulgò dicitur) lucrandū, licet Budeus famosissimus interpres harum que rerum parum vtilium valde curiosus præcitas commentauerit leges. † Scire igitur oportet Vlpianum in d. l. i. de prædictis non sensisse quæstoribus, sed de cãdidatis, vt his verbis insinuat. Ex quæstoribus quidã solebant prouincias sortiri ex senatusconsulto quod factum est Decimo Drusio & Porcina consulibus. Sane non omnes quæstores prouinciam sortiebantur, verum excepti erant candidati principis. Hi etenim solis libris principalibus in senatu legendis vacabãt. Et paulo post, ex his sicut diximus, quidã sunt qui cãdidati principis dicebãtur, qui que epistolas eius in senatu legerẽt. Haftenus Vlpianus. Neque d alijs quæstoribus ærarijs, videlicet, aut parricidis loqui poterat: Cũ Tulli Hostilij temporibus eiusmodi quæstorum officia non erãt cognita: nam post regum expulsionem & non paulo post creati fuere quæstores ærarij & parricidi, author est Pomponius in. l. 2. §. de inde cum ærariũ, & §. & quia. ff. de origi. iuris. At quĩ compertum est, à Tullo Hostilio tertio Romanorum rege, ad regũ vsque exactionem centum & sexaginta clapsos fuisse annos, & amplius vnum. Libius nãque Romam regibus fuisse gubernatam testatur bisectũ quadraginta & quatuor annis, licet Eusebius addat duos

II
Quæsto
res cãdi-
dati qui
& quo
tẽpore
creati?

duos. Dẽptis igitur triginta & octo quibus Romulus primus rex regnauit, tribus etiã & quadraginta quibus Numa Põpilius rexit, restat prædictus. Atque nō modico tempore post regum expulsionem quæstores ærarij & parricidi creati fuerunt, vt ibi ducit Pomponius. Quod Budens exposuit in annota. Pandectas titulo de officio quæstoris, allens anno sexagesimo tertio post Tarquinos exactos, creatos fuisse duos, valerium, scilicet, posthumũ, & Emiliũ Mamerium. Deinde gliscentibus negocijs duos additos fuisse qui Romæ curarent. Quod à Põponio Læto accepit li. de magistratibus Rom. c. 17. authore tacito, ex quo apertè liquet Vlpianum in. d. l. i. de cãdidatis quæstoribus loqui. † De quibus Suetonius in Tito scribit, quæstoris officium esse principis orationes in senatu patefacere, atque recitare: quod nemo negare potest officium relatoris esse. Sic que Cornelius docet dũ ait, ingressi curiã senatores, & oratio principis per quæstorem eius audita est. Idem Suetonius vbi supra in hæc verba, recepta à se propè omnium officiorum cura, cũ patris nomine et epistolas & edicta conscriberet, orationes que in senatu recitaret quæstoris vice. Quid nanque aliud faciunt relatores causarũ, quã in senatu recitare & proponere causæ hystoriam, iustitiam que vtriusque partis æquè recẽsere? liquet igitur huius muneris antiquitas. Porrò, set hi candidati quæstores non modicam obtinebant dignitatem. Illustres si quidem appellabantur. l. precipimus. C. de appella. l. vlti. vbi omnes scribentes. ff. de senato. d. l. i. vbi glo. & Alberi. ff. de quæsto. in auth. de appella. §. illo videlicet colla. 4. c. anteriorum in fi. vbi etiã Archidia. 2. q. 6. glo. Ioha. Fab. & Ange. de Aretio in. §. cum

12
Quæsto
ris munus
relatori
assimila-
tur.

13.
Quæsto
res cãdi-
dati illu-
stris.

cum que in procemio institutionum, specula. in titulo de iur. iudic. omn. iudi. in prin. nu. 2. contra Azonem in summa eodem titulo dicentem, & perperam, esse tantum spectabiles. Ioh. de Platea & Luc. de Pena in rub. C. de quaestore. li. 12. Iason in. l. 1. in. 2. gradu illustrium. 3. colu. ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. ubi etiam Purpu. nu. 90. Alcia. libro. 3. disputationum. c. 4. Est de iure dignitas que a patria liberat potestate. l. 10. ti. 18 quibus modis ius patrie potestatis soluit. par. 4. in fi.

QUAPVT TERTIVM DE QVÆSTORE agit candidato, cancellario, & regis secretario.

1.
Quæstoris candidati dignitas.

QUæstoris candidato loquens hæc dicit. Si tantò clarè sunt dignitates, quantum nostris affatibus perfruiuntur, si præsentia frequens prædit dominantis affectum, nullus ita iudicium potest esse gloriosus, quam ille qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. Alijs enim pecunie publicæ committimus procurationem, alijs causas cõcedimus audiendas, alijs patrimonij nostri curas delegamus. Quæsturam toto corde recipimus, quã nostræ linguæ vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus necessario familiariter applicatur, ut propriè dicere possit quod nos sentire cognoscit. Arbitrium suæ voluntatis deponit, & ita mentis nostræ velle suscipit, ut a nobis magis putetur exisse quod loquitur. O quam arduum est verba dominantis assumere, loqui posse quod nostrum credatur, & propecti in publicum decorem gloriosam facere felicitatem. Considerate quid ponderis habeatis pariter & decoris. Si quid dubitamus a

Quæ

quæstore requirimus, qui est thesaurus famæ publicæ armarium legum, paratus semper ad subitum. Et, ut ait Tullius magister eloquentiæ, nihil præstabilius videtur, quam posse dicendo, tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quod velit, unde autem velit deducere. Nam si oratoris est proprium, grauitè & ornatè dicere, ut possit animos iudicum commouere, quanto facilius debet esse, qui ore principis populos noscitur admonere, ut recta diligant, peruersa contemnat, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accusent, ut poenæ feriata sit districtio, ubi præualet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentissimus antiquorum, mores alienos corrigat, & suos debita integritate custodiat. Talem denique oportet esse quæstorem, qualè portare principis decet imaginem. Nam si nos, ut assolet, causam gestis audire contingat, quæ auctoritas erit linguæ, quæ sub oculis regale genium possit implere? Adesse debet sciètia iuris, cautela sermonis, ut nemo debeat reprehendere, quod principem constiterit censuisse. hæctenus Cassiodorus. Et rursus li. variarum. 1. in epistola quam misit Theodoricus rex senatui vrbs Romæ, omnes, inquit, quos ad quæsturæ culmen euehimus, doctissimos æstimamus, quales legum interpretes, & consilij nostri decet esse participes. Dignitas, quæ nec diuitijs, nec solis natalibus inuenitur, sed tantum eam doctrina cum coniuncta potest impetrare prudentia. Nam licet in honoribus alijs beneficia cõferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum felix portio, ianuam nostræ cogitationis ingreditur, pectus, quo generales curæ voluuntur, agnoscit. Aestimate quid de illo debeat iudicari, qui tanti particeps sit secreti. Ab ipso legum peritia

Bij postu

postulatur, illuc vota confluit supplicantiū. Et quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum ciuitatis nostræ fama reponitur. hæc ille. Hūc ego relatori cōparari dixerim? Absit à me talis assertio. Nā quid vobis cōmune cum rege, aut cum eius consilio, aut legū emendatione, & alijs quæ in candidato quæstore inueniuntur? Maximam etenim dignitatem habebant ea munera, quibus relatores cōparari esset absurdissimū

2.
Quæstor
candidat⁹
au secre
tario re
gis cōpa
retur?

† Quære vel secretario regis vel cancellario ad æquādi sunt. hi enim secretarij dicuntur qui ab ore principum imperia recipiunt diplomatum, libellorū, & epistolarū, edictorū que, que in cōsilio selecto decerni solent, subscribendorū. Ideo à secretis, à libellis, à manib⁹, & ab epistolis dicuntur, si Budeo credimus in prioribus in Pandectas annotationibus ti. de offi. procōsul. l. nec quicquam. §. vbi decretum, hi sunt, qui hodie legere principi epistolas, leges que cōsueuere, vt Lucæ de Pena placuit in rub. C. de præpositis sacri cubicularij. Petro coterean in suo schedulari magistratuū ciuiliū ti. de quæstore. Chasseneo in catalo. glor. mūdi. 6. par. 9. considera. † Potest etiam quæstor dici cancellarius. Qui princeps fuit olim in curia, & præfectus summus regij prætorij, & consiliariorū, aliorum que magistratuū, qui apud regē munera publica in executione iustitiæ, & in expediendis negotijs, regio nomine obtinebant. Cuius munus erat rescripta, & respoſa, decreta que regis inspicere & male scripta aut expedita cancellare: id est, transuersis lineis, veluti cancellis expungere, & illinere. l. cancellauerat. ff. de his que in testa. del. & l. sequen. l. si chirographum ff. de proba. quod Budeus indicat in rubri. ff. de offi. præfec. Præto. optimus tex. in. l. vlti. C. de peti. bono.

subla.

3
Et an cā
cellario?

subla. li. 10. ibi, sed vir illustris quidem cuiuscūque tēporis quæstor si oblata petitioni subscripserit, vel etiā responsum dederit. † Magnam et olim fuisse cancellarij dignitatem & authoritatem apud Gallos testis est Pau. Aemilius. li. 3. de rebus Francorū: quo in loco cancellarium appellat præfectum iuris. Primus enim erat à regia maiestate magistratus, vt Guill. Bene. refert in repe. c. Rainutius, in verbo, & vxorē nomine Adelasiam nu. 485. Quinimo in Francia, & quæstoris munus cancellarius obtinet, & præfecti Prætorio, quippe qui & rescripta signat, sicut & logothera aut secretarius in locū cancellarij, secundū Lucā de Pena in. d. l. 2. C. de petitis bono. subla. li. 10. & Guill. Bened. vbi supra nu. 487. & quia in omnibus præfertur alijs Prætorio præfectis, in quocunque enim Franciæ parlamento, in sessione præfertur, vt ibi adseuerat Benedictus nu. 488. & seque. Et sanè hoc in Hispaniæ regno prima erat cancellarij dignitas post regem in temporalibus, vt in. l. 4. ti. 9. par. 2. quod quidem magis vero cōsonat, quā quod de quæstoribus somniasit: (RE) Si prudenter tempora distinxeris, facile antiqua sedebis monumenta. † Quæstor candidatus, qui temporibus Tulli Hostilij vigeat sexcentesimo vicesimo septimo anno ante Christi ortum, nil aliud muneris obtinebat quā legēdi epistolas & leges principi, vt in. d. l. 1. ff. de quæsto. quæ dignitas apud Hispanos maximi semper fuit priscis temporibus, vt in. l. 10. in fi. titu. 18. quibus modius patriæ potesta. solui. parti. 4. cuius verba sunt. Y aun y ha otra dignidad a que llaman otrosi quæstor: que quier e tãto dezir como aql q̄ ha de leer delante del Emperador o del Rey las cartas de poridad que le embian, y las quel embia.

4
Cācellarij dignitas.

5
Quæstor candidatus apud Hispanos relatoris munus obtinet.

B iij Y otro

Y otrofi el que ha de leer ante ellos las leyes que hazen nueuamente ante que sean publicadas. Quo funcus est munere Ferdinadus Diez iuris doctor Iohane rege Castellæ regnante, anno. 1407. vsque ad annum 1454. consiliarius que regis, relator, & secretarius simul appellabatur, vt in Pragma. 49. c. 8. vbi in fine dicit. Yo el doctor Fernando diez, oydor y relator del Rey, y su secretario. † Ex quibus verbis satis liquet diuersa fuisse munera quæstoris candidati, hoc est, relatoris, & secretarij, cum in vna eadem que persona diuersis nuncupentur nominibus. Constat item ex alio diuersa esse munera, nempe cum quæstoris candidati dignitas nulli alij quam legum doctoribus erat demãdãda, teste Seneca in chronicis. §. cum que. ibi quorũ omnium solertiam & legum scientiam: in procemio instituti. At in secretarijs secus, qui non iuris periti eliguntur sed nimum experti viri, & subtilis ingenij, absq; legum tamẽ peritia, vt in. l. 8. ti. 9. parti. 2. Sed † neque candidatus quæstor cancellario comparatur, quippe quorum diuersa admodũ sint officia, & diuerso tempore inuenta. Candidatus primũ, qui legẽdi munus deinde cancellarius, qui se subscribẽdi diplomatibus, libellis, seu literis principalibus officium subministra bant. sine cuius cancellarij (qui & quæstor tunc appel labatur) subscriptione, literẽ non valebãt. auth. vt diuinæ ius. 10. §. 1. colla. 8. ibi, cui magnifici viri quæstoris annotatio subiecta non fuerit. & in auth. de non alienan. §. quia verò verisimile, ibi, sed & gloriosissimo quæstor pœnã inminere cẽtum librarum auri siquid tale dictauerit, colla. 2. & in. l. 2. ibi, sed vir illustris cui iuscunq; temporis quæstor, si oblatẽ petitioni subscrisperit, vel etiam responsum dederit. C. de petiti.

6
Quæsto
ris candi
dati á se
cretario
distictio

7
Quæsto
ris candi
dati á cã
cellario
separa
tio.

bono

bonorum sublatis li. 10. Ex quo patet quæstorem hũe, qui partes agebat cancellarij, viguisse tẽporibus Theodosij, et Valentiniani dictæ. l. 2. cõditorum, qui simul imperabant anno á Xpi natiuitate quadringẽtesimo vicesimo septimo, vsque ad. 454. & Iustiniani imperatoris, cuius ex tant libri autheticorum, cuius incoepit imperium anno post Christi ortum sexcentesimo octuagesimo septimo. † Coeterũ quãuis hũce Theodosij, Valentiniani, & Iustiniani temporibus, quæstor maiori frueretur dignitate, quippe qui & cancellarij, & candidati quæstoris simul ptes agebat, vt ex præcitatũ iuribus expenditur: hic tamen tantus & tam au gustus magistratus in ius ad prætorem deduci poterat, á priuato que cõueniebatur, & in ius vocabatur, vt Gellius li. noctium Atticarum. 13. c. item. 13. probat ex Marci Varronis cõmetarijs. Quibus scriptum erat magistratus qui potestatem neque vocationis populi viritim habebat, neque prehẽsionis (cuiusmodi quæstor erat) á priuato in ius quoque vocari poterat. Cui Purpuratus cõsentire visus fuit in. l. 1. nu. 90. ff. de offi. eius cui manda. est iuris. cum asseruit quæstorem candidatum conueneri posse durãte magistratu, vt pote qui nõ haberet imperium. Quo fieri, vt ridiculum sit ad hunc coarctari cancellarij partes, qui & præfecti prætoris & quæstoris officia complectatur, vt per eũ ibidem, & Casseneum in cathalogo gloriẽ mundi. 7. pte. 7. quoq; cõsideratione: ibi que de dignitate cãcellarij plurima congerit. (AD) Imperiũ quæstores, qui Theodosij, Valentiniani, & Iustiniani memoria vige bãt, habere negas? an id nitidius cerni potuit deliriũ quam si ex iisdem authoribus leges. insinuauero non paucas imperium eis maximum concedẽtes? Imperatores

8
Quæstor
candida
t? an im
periũ ha
beat? &
vtrũ con
ueneri
possit
durante
magis
tratu?

tores Theodosi^o & Valentinianus Ciro præfecto rescribentes Prætorio, legem tulerunt quæ sub titulo extat de appellatio. Iustiniani codicis, hæc incipit Præcipimus, qua appellationes expectabilium iudicum, ad virum illustrem Prætorio præfectum, & ad virum itidem illustrem quæstorem sacris iudicijs præsidentes fieri, ibi quæ disceptari ambobus eam definiendis & terminari præcipitur. Quin & alia eiusdem Iustiniani, constitutione in auth. de appell. & intra quæ tempora. §. illo videlicet id constat, quæ canonizata est in. c. anteriorum. 2. q. 6. vbi, à Prætoribus appellari iubetur ad Prætorio præfectum, qui vnâ cum viro excelso pro tempore quæstore, eas dirimat, vtroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scrinijs more solito, quam Præfectorio. Rursus idem Iustinia. in auth. de manda. princi. §. sit tibi quoque tertium colla. 3. rescribens quæstori sacri quæ palatij ex consuli, sic ait, sit tibi quoque tertium studium lites cum omni æquitate audire, & omnes quidem breuiiores, & quæcunque maximè vilij sunt, ex non scripto decidere, & iudicare. Ecce ibi quæstor causas decidebat definiēbat quæ, quo fit vt quæstor imperium habeat.

¶ CAPVT QVARTVM QVÆSTORUM candidatorum genera. 6. & an reatoribus comparentur? & de regio consilio tractat.

Magistratuū à antiquorū mutatio

RE) Video quantis calumnijs veritatem meā oppugnare velis. ipsa tamen sese defendit, nec alio indiget exploratore. † Magistratus Romanos, eius ætatis, aut monarchiæ, quæ

quæ Constatinum principem antecessit, constat diuersos mirū in modum esse ab ijs qui in nouissimis libris Codicis leguntur: nihil quæ ferè eius antiquitatis redolere. A Græcis enim sumpta sunt, & ob id magna ex parte non intelliguntur, auctorum eius temporis penuria, si Budæo, homini hisce in rebus satis perito, credimus in eius in Pandectas annotatio. titu. de officio quæstoris colu. 3. Quare nimirum si hec non ita liquidò enucleentur, cæterum si leges rectè appendantur, tria esse quæstorum genera Theodosij, Valentiniani, & Iustiniani memoria apparebit. Nempe eos, qui cancellarij & quæstoris candidati antiquioris simul fugebantur officio, de quibus in. l. vlti. C. de petitis bono. subla. li. 10. & in auth. vt diuina iustiones subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris per totum. Et in auth. de non alienan. §. quia verò verisimile colla. 2. hi nullum iure habebant imperiū, vt ex eisdem constat legibus & ex. l. 1. in fi. ff. de offici. quæsto. ibi in gressus est enim & quasi primordium gerendorum honorum sententiæ quæ in senatu dicenda. Quo fortè munere fugebatur Ferdinan. Diez: erat enim relator regis & secretarius, & sic eo tempore diuersa erant munera licet apud vnum tantum essent. Hodie tamen obtinuit secretarium regis his duobus vti muneribus hoc in regno. Absumptum enim & antiquatum fuit quæstoris seu relatoris regij officium cuius leges regiæ supra citatæ meminerant. † Aliud fuit quæstorum genus eorūdem imperatorum memoria, qui maxima fruebantur dignitate. Simul enim cum præfecto Prætorio causas audiebant & definiēbant, administrantibus tam eius quam præse

² Quæstoris candidati munitus Theodosij temporibus, & Iustiniani.

³ Secundū eadē memoria quæstorum genus.

præfetti prætorio officarijs vt in. d. §. illo videlicet in auth. de appella. & intra quæ tempo. & in. d. l. præcipimus. C. eo. & in. d. c. anteriorum. 2. q. 6. hi etenim maximam dignitatem & imperium habebant, vt ex eisdem legibus videre licet. † Tertium quæstorum

4
Aliud
quæsto-
rū gen⁹
iisdē tē-
poribus.

genus qui eisdem vigeant temporibus præsidis prouinciarum gerebant ferè munera & tam de ciuilibus quam criminalibus causis cognoscebant, vt in anth. de manda. princi. §. sit tibi quoque & per totum. Quod verba eiusdem constitutionis vltima insinuant cum sic ait, & venire in prouinciam cui prees. Quo fit, vt quæstores isti prouinciales, non tantam haberent dignitatem & imperium. Et ita fortè intelligi oportebit, textum in auth. de quæstoribus, de quo tu supra. c. pximo meministi. † Quibus addi poterit aliud & quartum quæstoris genus, omnibus alijs præexcellentijs. De quo Cassiodorus loquebatur li. variarum 6. c. 5. & rursus li. i. in epistola à Theodorico rege Got

5
Quartū
quæsto-
rū gen⁹
Theodo-
rici tem-
poribus.

torum missa senatui vrbs Romæ. Qui & candidati simul & cancellarij præfetti que prætorio muneribus fungebatur, magna que pollebat & dignitate & potestate. Cui forte Gallicanus cancellarius ad æquatur, vt ita intelligi possit Cassenei, Guill. Bene. & Purpurati sententijs in locis supra citatis. Atqui Theodoricus Gothus Hispaniæ rex anno quadragesimo vicesimo septimo regnare incepit, † Postmodum verò imperatoris Adefonsi tēporibus in Hispania quæstor candidatus, relatoris obtinebat officium, quippe cuius munus erat principi leges & epistolas legere. vt in. l. 10. ad fi. ti. 18. par. 4. erat que diuersū munus & distinctū à cællario, vt in. l. 13. statim sequenti eiusdem tituli

6
Quæsto-
ris candi-
dati dig-
nitas in
Hispania
ad istar
corū qui
Tullio
stili me-
moriam vi-
gebāt, re-
dacta.

& li

& libri, imperator Adefonsus insinuat inquit. Magister sacri scrinij libellorum est decima dignitas que liberat à patria potestate, qui quidem, ait, vulgò cællarius appellatur, cuius munus est sigilla regia custodire, libellorum que sacra scrinia: quos etiam libellos examinare tenetur ante quam sigillentur, quos que non rite factos inuenerit cancellare: & cetera. Ecce ex his constat diuersa fuisse munera candidati quæstoris & cancellarij. (AD) que ergo te ipsum facis? (RE) † Audi libenter breuibus concludā. licet antea Tullio Hostilio regnante quæstoris candidati dignitas ad eum præfulgeret: Vlpiani tamen iureconfulti tempore di-
ctæ. l. i. ff. de quæsto. cōditoris (qui erat cōsiliarius Alexandri Seueri vicesimi secundi imperatoris, is que imperabat anno post xpi natiuitatem biscentesimo vigesimo quinto) iam non erat ita sublimis, vt clarè sentiret ibi Vlpianus in versi. sanè. his verbis. Sanè nō omnes quæstores prouincias sortiebantur, verum excepti erant candidati principis. hi etenim solis libris principalibus in senatu legendis vacabant. Hodiè que obtinuit quæstores creari indifferenter tã patricios quam plebeios. ingressus est enim & quasi primordium gerendorum honorum sententiæ que in senatu dicebantur. Ex his, sicut diximus, quidam sunt qui candidati principis dicebantur qui que epistolas eius in senatu legeret. hæc ille. Huiusmodi quæstoribus, nisi fallor, ad æquari possunt relatores hodierni, & maximè ij, qui summo senatui assistunt. nam sicut quæstores olim legendis libris, vel epistolis, alijs ve causis in senatu vacabant coram principe aut senatu: ita & renūciatores, nil aliud muneris obtinent, quam proponēdi, exponēdi, referēdi, legēdi que causas coram principe, consiliarijs,

7.
Relato-
res quib⁹
quæstori-
bus ad æ-
quatur?

seu

Consiliū
regiū se-
natui ad
æquat ur

seu auditoribus eius. l. 6. tit. 3. li. 2. ordina. † At quis du-
bitabit cōsiliū regium senatui ad æquari Romano?
Apud Fenestellam de magistratibus Romanis. c. x. de
senatorum origine scriptum est. Senatorum originē
à Romulo institutam esse. quippe qui urbis parens &
conditor, cum iam nouam ciuitatem, viribus & robo-
re iuuenum affatim à se munitam cernerent, haud mi-
noris momenti fore ratus, si eandem consilij ope ful-
cisset, ex primoribus patrum, qui tūc aderant, ciuibus
centum numero elegit, quos ob honorem patres, ob q̄
tatem senatores appellauit. Quod & Pōpo. Lætus cō-
firmat in libro de magistra. Rom. c. 3. Et. c. 4. subdit re-
gem ad senatum referre. & senatum de omni re cog-
noscere & suffragium ferre, & quod visum pluribus
erat, fieri. Atque vt Fenestella ibidē ait. Penes hos se-
natores adeò semper totius rei publicæ summa in ni-
xa est, vt ne reges quidem, cōsules, aut dictatores, aut
alius quispiam magistratus, in cōsulto senatu quippiā
moliretur, adeò vt cum Tarquinius superbus plera-
que præter senatus auctoritatem decerneret, tum de-
mū amisso regio nomine, tyrānus appellaretur. † Sic
& in Hispano senatu, quem regium cōsiliū appella-
mus, consiliarij, qui regis continuē assistunt lateri cū
in regenda republica, legibus que cōdendis, causis ar-
duis expediendis, alijs que omnibus rebus rectē agen-
dis salubriter dirigunt. Qua ratione pars sui corporis
mystici reputantur: cuius caput est ipse princeps. l. ius
senatorum. C. de dignita. li. ii. perindeq; de ordine di-
citur consilij, atq; pater familias, qui & venit appella-
tione familiæ. l. familiæ. ff. de verbo. signifi. & ita asse-
uerat Joh. de Platea in. d. l. ius senatorū. Rursus quod
consiliarij sint pars corporis ipsiusmet principis facit
optimus

9.
Consiliū
regiū pa-
rset cor-
poris ip-
siusmet
ergis.

optimus tex. in. l. quisquis. C. ad. l. Iuli. maiesta. ibi nā
et ipsi, pars corporis nostri sunt, & in. l. r. versi. la oc-
taua. tit. 2. de crimi. lesa maiestatis par. 7. l. vna. C. d
praposi. laborum. & inherent principi sicut stellæ fir-
mamento cœli, secundum Bal. in. l. multa. C. de bonis
quælibet. & velut splendor fulgent firmamenti argu.
c. super specula d̄ magistr. & solis radij dicuntur. c. mul-
ti de pœnitent. distincti. 2. quo fit vt tangens vel offen-
dens eosdem etiam in minima parte corporis totum
principem infestare cœseatur. l. vulgaris est questio. ff.
de furt. c. vulgaris de pœnitent. distincti. r. Præterea si
cut quæstor candidatus pars erat corporis ipsius sena-
tus, & consequenter ipsius principis, vt videre licet ex
Cassiodoro à te supra. c. proximè citato, & ex d. l. r. ff.
de quæsto. nō tamen suffragiū præstabat, vt ibidē Vl-
pianus censuit, ita et relatores hodie partes senatorias
substinent, quippe qui quod & ipsi cōsiliarij & audito-
res facere tenebantur suppleant, nempe videre & le-
gere causas, sine quo sententiæ nullæ erant vt in. l. 26.
tit. r. foro iudgo.

¶ CAPVT QVINTVM CANCEL-
lariā regiū partem esse consilij, Plurimis que
in cōsistorijs cōsiliarios & auditores
relatorum munere fungi aperit.

Erūm † Vrgēte causarum litium que multi
tudine, cum regium cōsiliū ad omnes nō
sufficeret causas, cū que litigatores curiæ
mutatione nimium grauaretur, regium cō-
siliū in duas fuit partes diuisum. Prima vt curiam se-
staretur regiam, quod supremū regis cōsiliū appella-
tur

Consiliū
regium i
duas par-
tes diui-
sum.

2.
Cancellaria regiam partem esse regij consilij

tur. vbi de gubernatione tantum agitur. & causæ arduæ in quibus supplicatio secunda ad personam regiam permittitur, causæ etiam sindicatus quoruncunque iudicum, & quæ per appellationem à quæstoribus parricidis, vulgò alcaldes de corte dictis, interposita, ad eosdem consiliarios ex regijs constitutionibus de uoluntur, ipsis sunt reseruata. † Secunda consilij pars de causis agit iustitiam dumtaxat concernentibus, quæ regia dicitur cancellaria. Rursus hæc sub diuisa est in duas vna in insigni opido Vallisoleti, olim Pincia nunc cupato, alia in ciuitate Granatensi, in quarum qualibet sexdecim sunt auditores, & singuli præsidentes. Quatuor criminalium iudices, duo fiscales patroni, bini iudices nobilitatis Hispanæ, quam nostro vulgari idiomate Hidalguiam appellamus, qui de eiusdem nobilitatis causis cognoscunt simul cum duobus regijs notarijs. Duodecim relatores causarum civilium, duo insuper criminalium. Qua propter ea omnia quæ de ijs qui summo senatui adsistunt dicta sunt, & in his qui in regia sunt cancellaria repeti possunt. Cum quæ ipsi videant, legant, referant quæ acta causarum sicut & coeteri, partes nimirum obtinent iudicum seu auditorum. Id quæ potissimum comprobatur, † cum in alijs supremis consilijs, auditorijs, & parlamenti, vt Franciæ Parisiensi, Tholosano, & alijs. Rotæ quæ auditorio, & Aragonum consilio, ipsi met senatores, consiliarij, & auditores referant mutuo causas. Quo fit, vt iudicum simul & relatoris partes agentes vnum & idem munus esse satis appareat. Qui quidem consiliarij cum relatorum seu quæstorum merè officijs funguntur suffragia non præstant, sed alij coauditores eas dirimunt. Atque in Romana curia auditores inuicem causas referre

3.
Relatorum munerem Rotæ auditorum & alij summi senatorum res vtuntur.

ferre iuxta distributiones seu commissiones eis factas per vicecancellarium, seu cancellariæ regentem, scribitur in decisione Rotæ. 362. in nouis, & 419. in antiquis. c. vt nostrum ibique moderni notant extra de appel. refert Ludo. Gomez in regulis cancellariæ. q. 16. de vtriusque signaturæ cõpendio, versi. postquam igitur pag. 324. Ioh. Neuizani in silua nuptia. li. 5. nu. 99. ad medium, & Octauianus in suo demoribus iudiciorum curiæ Romanæ li. 7. versi. lata. folio mihi. 102 vbi asserit officium meri relatoris obtinere auditores. Id quod etiam fieri cernitur in Parisiensi senatu, vt ex epistola quadam ad lectorem scripta in præfatione legum cõubialium Tiraquelli videre licet. ibi enim Iacobus Spiphanius in eodem senatu inquisitionum præses eiusdem epistolæ author inter alias quas eiusdem Tiraquelli curiæ Parisiensis senatoris profert laudes hæc verba memoriæ prodidit. Etenim, inquit, siue censeat ipse, ac de pposita causa sententiã dicat, siue sumam controuersie, serie quæ exponat renunciatoris partes agens, diu boni, quanta fide, quanta æquitate, ac diligentiã hoc facit, vt integritatis an doctrinæ laude potius sit cõmendandus meritò dubitari possit. Eo igitur quo referunt tempore quæstorum seu relatorum vicem obtinet. † De parlamento Tolosano legitur apud Budæum in primis in Pandectas annotationibus tit. de senator. l. vlti. in tres classes siue cameras esse diuisum. Vna in maximo tribunali cõstituta erat, altera in secundo consilio, quod ab iudicandis inquisitionibus nomen accepit. Quæ ipsa rursus cõstitutione Philippi anno millesimo trecentesimo vicesimo, mense Februarij (vrgente causarum multitudine) in duas classes subdiuisa est. His autem viceni homines distributi, octoni iudices, duodeni relatores. .i.

4.
Relatorum res. 12. quondam fuerunt in parlamento Tolosano, nunc munus promiscuum factum est

C repor

reportatores appellati, quos etiam renunciatores congruè dicimus, causarū que expositores. Horum enim munus erat inquisitiones iudicibus renūciare. Nunc verò munus promiscuū factū est renūciandi iudicādi que. Quod si hoc in regno nō sit ita, multitudo litium est in causa. Cōgruentius tamē fieret forsità, si munus promiscuū esset referentiū auditorū que: & negotia cōmodius expedirentur, quod facile fieret tot auditoribus additis quot & modò adsūt. Neque id sanè esset impossibile, imo nec difficile quidem, quippe cū et in alijs fiat grauissimis cōsistorijs. † At quī in huius etiā regni sūmo consilio, causæ que breuī expediūtur, per præfectū senatui alicui ex senatoribus cōmittuntur, qui duobus cuiuslibet ebdomadæ diebus cōmendata corā alijs refert, super quibus relatione facta suffragia per omnes consiliarios præstātur. In alijs vero causis, que nō ita celeriter expediūtur, secus fit, relatorib⁹ nāque cōmittuntur vt ipsi senatoribus referant.

Consiliarij quando querunt.

CAPVT SEXTVM RELATORES
iuris peritos & eloquentes esse oportere, & an ad esse eos oporteat cū suffragia præstātur discutit.

Relatores ideo quæstoribus cōparari, quia iuris periti esse debent.

Ræterea quòd renūciatorum munus sit ad instar quæstorum facit ratio talis. † Quæstoris candidati dignitas & officium nulli alij quam legū doctori demādabatur, aut earū interpreti doctissimo, testibus Seneca & Calsiodoro vbi supra. Adesse debet, inquit, scientia iuris cautela sermonis, vt nemo possit reprehendere quod principem constiterit censuisse. Sic & relatorē iuris peritum esse oportet, nec prius eū admitti ad referendi munus quam

quām sciētiae iuris Cæsarei & Pōtificij insudasse cōstiterit decē annis in achademia approbata huius vel alterius regni, vt in pragma. 88. Nec inmeritò quidē, nā et si relationes meri facti sint, plurimū tamē relatores iuuātur, si legū supellectilē habeāt. Satis enim nō est facti historiā recensere, sed dūtaxat ea recensenda sunt, quæ ad dubitationē controuersiae attinent, quæ sine legibus seligere haud facile possiunt. Imo solēt relatores qui leges callēt suis propositionibus seu enarrationibus sic factū pro aperiēda veritate dubij necessariū deducere, vt ex corū relatione iuris cōclusiones clarè resultent, tantum que absit, vt autoritate legis vel doctorū probentur. Nō ergo ab re leges regni nōstri eos iuris debere esse peritos statuerūt. Quos in ipsa facti consideratione secum studere oportet studio quodam non resolutiuo quidem, quod ad iudices pertinet, sed apertiuo duntaxat, quātum eis operantibus ad veritatem aperiendam viam monstret. † Quòd si non studuerint, vel non intelligent, plerunque saxum vel sacrum offendent. Adhæc oportet vt in eis adsit cautela sermonis ea que omnia concurrant quæ a te iam ex epistola Calsiodori explicata sunt, nempe vt hominum dicendo mentes alliciant voluntates que impellant. Nā si oratoris est grauitè & ornatè dicere vt possit animos iudicum commouere, quantæ facundiae debet esse qui ore principis populos noscitur admonere & cætera. Quantam Iesu bone debet renunciator habere facundiam, vt sciat causas implicitas explicare, mentes que iudicum allicere, vt percipiant quæ ipse intelligit. Quantam præterea cautelam sermonis, tum dicendo, tum etiam in componendo sententias seu iudicium

Relatores eloquentes esse oportet.

3
Relato-
res in cu-
ria resi-
dere o-
portet, si
cut & o-
lim qua-
estores,

4
Relato-
res an a-
desse po-
sint cu
suffragia
praestan-
tur.

definitiones, eis applicando verba iuri consona & cla-
ra, ne inde maiora (prout assolet) surgant iurgia: ne-
ue vnquam carpi possit quod senatores regioſque iu-
dices constititerit censuisse. Ea denique omnia eis con-
uenire debent, quae & ipsis iudicibus, vt infra oppor-
tunius aperietur. Quo fit vt in relatoribus valde res
resideat. † Ex alio rursus redditur probabilis mea cōsi-
deratio, nempe cūm candidatus quaestor in principis
curia residere teneretur, eius quae semper aspectibus
perfruebatur, vt testimonio est Casiodorus li. varia-
rum. 6. c. 5. l. ulti. C. de petitis bonorū subla. Ita & qui
referendi munere vtuntur in supremo senatu, siue
in regio Pretorio, ibi residere tenentur, senatorū quae
fruuntur aspectibus. l. 5. ti. 3. li. 2. ordinationum. Por-
rō eorum arcana eis reuelantur. Nam ad componen-
dum sententias a senatoribus vocatur, vt in pragma-
40. c. 65. † Imo olim vnā cum senatoribus regis siue au-
ditoribus in consistorio cūm suffragia praestabantur
aderant, cūm quae lites dirimebantur, praeterquam in
causis ad ipsosmet expectantibus, aut si alia ex causa
consiliarijs seu auditoribus videbatur aequum esse ne
adessent, tunc enim eos exire iuebant donec suffra-
gia praestarentur. l. 9. ti. 3. lib. 2. ordin. cui ordinationi
quare derogatum fuerit per dictam pragma. 40. c. 65.
me latet quidem. Nam si fideles ad relatorum mune-
ra admittuntur iuris quae periti, & optimis educati pa-
rentibus, aetatis quae sex & viginti annorum, alia insu-
per habentes quae lex. 58. in regijs pragmaticis requi-
rit, & arcana seruaabūt, causarum quae historias ad se-
natorum memoriam redigēt, vt pote quae ab eis satis
sint praecipuae & perpensa, & si memoria quādoque de-
fecerint ipsi suggerent, Quorū, si exquirere libuerit,
sen

sententiam, interdum admittent, aut si maluerint re-
fellent. Quo nimirum fieret, vt facilius causae vtilius
quae expedirentur. Neque quid noui fieret quidem, vt
ex dicta regia ordinatione expeditur. † Item praedic-
tis suffragatur sequens consideratio. Perinde atq;
olim candidatus quaestor non coram alijs legendi aut
referendi munus exercebat, quam coram principe,
aut senatu, vt in. d. l. i. ff. de quaestori. ita & relatoribus
coram alijs referre non permittitur, nisi coram sena-
toribus regijs quae auditoribus; nullis quae alijs iudici-
bus eos habere licet, quam consiliarijs regijs quae au-
ditoribus. Caeteri nanque omnes iudices causas ipsi
met litium quae processus tenentur inspicere legere
quae, nec per renunciatores id eis expedire permittitur,
lege regia prohibente edita ab inuictissimo semper
quae Augusto Caesare rege quae nostro Carolo. 5. in cō-
mitijs Toleti celebratis anno. 1539. petitione. 6. Hae
sunt quae sese mihi offerunt pro prima partis libelli
mei probatione. Eia ergo, tuere causam tuam; osten-
de quae dignitatem, authoritatem, & antiquitatem tui
muneris, vt ad secundae conclusionis probationem con-
descendamus.

Relato-
res qui-
b' habe-
re licet.

¶ Primae conclusionis epilogus.

¶ CAPVT SEPTIMUM, ADVOCATORUM LAUDES CONTINET.

D) Vereor proprijs encomijs munus ipse
meum extollere, ne in me forsitam argua-
tur, quod & tibi merito obijci potest: laudat
quae dicat fabrilis fabri. Vereor quae rursus
ac rursus vereor, vt ne causam a deo nitida defededo,

Cij solem

1
Verita-
ti sim-
plex et i
cultum
testimo-
nium
sufficit.

solem videar fascibus illustrare, superuacuis que labo-
rare impendijs, vt inquit *tex. in. c. si omnia. 6. q. 1. †* quã
do quidem veritati, quam ipse foueo, testimoniũ sim-
plex & incultum sufficit: neque eã oportet fictis obũ-
brare coloribus, quippe quæ ipsa sibi plaudat, pprio
que sit contenta præconio, neque alterius theatri stre-
pitũ requirat. Nihilofecius tamen aliqua de antiqui-
tate & dignitate aduocationis breui, vt aiunt, calamo
pertractabo: argumenta que in contrarium adducta
refellam, ne eredar forsitam responfionis penuria de-
clinare certamen, neue fides audientium ledatur pro-
positum meum non intelligentium contra Graciani
consilium in. c. in mādatis in fi. 4. 4. distinctio. † In pri-
mis dignitatem & antiquitatem huius muneris osten-
do ex his, vel in summa dignitate collocatis, qui hoc
studium non prætermiserunt. Germanicus Caligulæ
pater, quem omnes miris laudum præconijs extollunt
orauit causas, etiam triumphalis, vt à Suetonio tradi-
tum est in ipso Caligula. c. 3. Marcianus inter nostros
iurifconsultos celeberrimus potest videri & aduoca-
tus fuisse ex. l. 1. §. vlti. in fi. ff. ne de statu defunctorũ.
Et Paulus alter iurifconsultus planè attestatur se hu-
iusmodi officij munere functum in. l. quæsitum est. §.
cum vir. ff. de legã. 3. ibi que refert contra eius senten-
tiam iudicem pronuntiasse: quam benignè accepit,
agnouit, comprobauit que. Plinius senior vir omni-
bus eruditionis ac doctrinæ numeris absolutissimus
aliquãdiu causas actitauit, vt refert Plinius Iunior li.
3. epistolarum ad Mariam. Vespasianus post stipen-
dia, quibus Tribunum militum magna fama gesserat
foro operam dedit, authore Suetonio. Bal. etiam ad-

uocatio

3
Aduoca-
tus fuit
Christus
hoc in le-
culo.

uocationis munus exercuit vt ipse attestatur consil.
160. li. 3. & consil. 400. in fi. in subscriptione eo. li. 3. †
Quid? eum in pluribus sacre scripturæ locis inuenia-
tur Christũ hoc in seculo aduocasse, maximè pro Ma-
ria Magdalena, contra Martham Lucæ. 10. Martha,
inquit, sollicita es. & cœt Maria optimam partem
elegit quæ non auferetur ab ea. Quod Augustinus ex-
ponens ait, dominus pro Maria respondens Marthæ
factus fuit aduocatus, qui iudex fuit interpellatus.
Et rursus Mathei. 26. & Marci. 14. & Ioha. 12. quid,
inquit, molesti estis huic mulieri? Bonum enim
opus operata est in me. Ex quo sacri doctores col-
ligunt Christum pro ea aduocasse. Tertio eam defen-
dit ab increpatione Pharisei eam despicientis tan-
quam indigna esset tangere pedes domini, dicens,
cui multum remittitur multum diligitur Lucæ. 7. Le-
gitur item Ioha. 8. quod Iudæi cum accusassent mulie-
rem in adulterio deprehensam, iuxta legem que dice-
rent esse lapidandam: Christus pro ea excepit dicens
accusatores non esse idoneos, quippe qui infames erant
& peccatores. subdit que, qui sine peccato. vestrũ est
lapidẽ in ea iaciat, vt habetur. 3. q. 7. qui sine peccato.
Mathei itẽ. xij. discipuli à Phariseis arguebãtur quod
spicas euellebant die Sabbati ad comedẽdum, esuriẽ-
tes. Christus pro eis respõdit tẽpore necessitatis id li-
cuisse facere: adduxit regẽ Dauid in testem, qui cum
esuriret, panem comedit propositionis, quod rãtum
sacerdotibus licebat. Benerabilis etiam Beda, filius, in-
quit, vt formam hominis impleret obsecrandum pa-
trem putauit esse pronobis, quia aduocatus noster ip-
se est, & cœt. Matrem que eius sacratissimã aduoca-
tã peccatorũ appellat ecclesia in quotidiana oratione

C iij cuius

4
Aduoca
ti plures
sancti.

cuius exordium, salve regina, ibi, eia ergo aduocata
nostra. Ex alio etiam constat huius muneris dignitas:†
fuerunt quippe plures aduocati sancti, at que inter cœ-
teros vnus ex quatuor doctoribus ecclesiæ, videlicet,
Ambrosius, qui vndecim anis Romæ in palatio splē-
didè perorauit, fuit & beatus Germanus oriundus ex
ciuitate. Eduensi, qui tandem electus fuit episcopus
Parisiensis, & alij plures quos refert Cbasseneus in ca-
talogo gloriæ mundi. 7. parte. 29. consider. Ex quibus
apparet aduocatorum officium, non modò licitū fuisse,
verūm apud Deum meritorium & approbatissimū,
quippe quod Christus, & post eum tot viri san-
cti exercuerint. † Hinc etiam Hostien. in summæ de-
cretalium proœmio. 4. colu. aduocatorum vitā, præ-
ferri asseruit, & religiosorum quoruncunque, & præ-
dicatorum fratrum, quod Alberi. retulit in. l. i. nu. 6. C.
de suffragio. cuius rationem subdit, nempe, quia spiri-
tualia opera & corporalia ipsi exequuntur, quippe qui
consulant dubitantibus, consolentur mœstos, peccan-
tes corrigant seu corrigi faciant, infestos eis que mo-
lestos perferant litigatores, pro omnibus denique o-
rant, qui ad eos recurrunt, pro captis postulant, mise-
rabiles adiuuant eorum patrocinio, & eos qui adiuto-
rio destituntur. ¶ Rursus munus istud non laudabile
tantum, verūm etiā vitæ hominum fuit necessarium,
& necesse. vt in. l. laudabile. C. de aduoca. diuerso, iudicum. Nā,
vt Philoso. ait Politicorum. 7. c. vlti. in si omnes artes
inuentæ noscuntur ad supplendum humanæ nature
defectus. Natura enim ipsa lapides, ligna, atque ferrū
producit, nō tamen domum efficit, quare rectè & ne-
cessariò ars domus fabricandæ inuenta est: quæ ad ip-
sū supplet quod naturæ defecit. Simili modo natura
parens

5
Aduoca-
torū mu-
nus lau-
dabile et
merito-
rium.

6
Aduoca-
tio utilis
& neces-
saria.

parens lanam & linum, sed non vestes producit.
Salubriter ergo atque necessariò artes suendi texendi
que inuentæ sunt. Natura itaque licet homini loquē-
di instrumenta dederit, non tamen virtutem tribuit
persuadendi: sed arte effectum est, vt homines studio
ipso atque mirabili artificio vim quandam dicendi cō-
sequatur, vt cōceptus suos audientium animis imprime-
re possint. Oportebat igitur p cōseruatione humanæ
vitæ, & tollēdis inter homines dissidijs, vt naturæ hu-
ius defectus suppleretur periurisperitos, qui iustū &
rectum iudicijs persuaderent secundū traditās legū
lationes, & nonnunquam iustum & rectum distingue-
rent, limitarent, & moderarentur, secundum peculā-
rium casuum occurrentias & legislatorum mentem.
quæ omni aperirēt si iurisperiti abessent; qui recta ho-
minibus suaderent. Et, vt paucis agā, summa est, exer-
citiij huius excellentia; quod ipsa vniuersalia statuta
humana, quæ generalibus atque indeterminatis ver-
bis statuantur, iudicijs intelliguntur. Nam per iurisperi-
torum subtilem ingeniosā que applicationem dicta-
rum legum ad causas particulares mentem legum in
interpretantur. † Vnde Cicero hanc iuris disciplinam
extollens, hæc, iquit, ad omnes res priuatas, at que pu-
blicas tuendas instituta est: & iterum, hæc ars tuta est
hæc honesta, hæc illi iuris, qua sæpe multæ respub. sal-
uæ factæ sunt. Et tandem per hoc nobile aduocationis
officium infantes defenduntur, oppressi releuantur,
vt que paucis multa comprehendam, iustitia periret
si deesset qui iustitiam allegaret; vt eleganter probat
Roderi. Zamoreñ. in speculo vitæ humanæ. l. i. c. 17.

7,
Aduoca-
tionis &
iuris pe-
ritia lau-
des.

¶ CAPVT OCTAVVM ADVOCATA-
rian litigia facient: at que de eius mune-
ris utilitate & abusu tractat.

1.
Aduoca
ti litigia
suscitant

2.
Aduoca
ti nō ad
sunt in
Germa
nia.

3.
Bellū ne
mo ten
tat sine
armis

RE) Rumperer equidem si his assentiens ta
cerem. vtilitatem non modicam adferre af
feris hoc aduocati munus, quid ineptius? †
Qui enim cœcus non est liquidò videbit nō
hōminum negotia non controuersias ipsas suscitare
aduocatos, quinimo, vt oculis cernimus, aduocati ipsi
causas gignunt, litigia suscitant, controuersias fouēt,
īmo mouēt atque nutriūt. Cui veritati testimonia prę
beāt ea loca, quę certē beata dixerim, vbi desūt aduo
cati, ibi causa, ipsa quoque litigia desūt. Vbi verò ad
uocatorū turba strepit, ibi litium anfractib⁹ tota ciui
tas ardet, nec domus aliqua á litigio vacat, vt testimo
nio est Roderi. Zamorē. li. i. c. 18. † quo ī loco asseruit,
vidisse in Germania vrbes quamplurimas populatif
simas quidem, atque optima politia gaudentes, in qui
bus ciuis vnus iuris ignarus in decidendis causis peni
tus inexpertus totius ciuitatis causas breui momento
pacificē, & incredibili silentio terminabat. Vbi nec as
sistentia erat aduocatorum neque allegationum inge
niosa altercatio. Ei igitur stupenti & quærenti, cur in
tanta vrbe tam parux atque perpauca causæ ageren
tur? quid ve causæ erat quòd nullus ibi aduocatus ade
isset? responsum tandem est cum faceto modesto quę
risu vltimum esse causam primi. Quorum disteriū Ro
dericus non insulsum putat: plurimi siquidem plerū
q; nequaquam litigarent, quinimo aliquid forsam in
iuste paterentur, ni aduocatorum pronitas adisset, at
que eorum sollicitudo, qui vincere pollicerētur. † Ne
mo nanque, ni insanus, sine armis bellum tentat. Plu
rimi salui fuere, quia illis arma defuere, & longē plu
res periere armorū fiducia, quàm penuria. Tolle enī
frenetico arma, præstabis & vitā. Tolle cupidis litigā
di

di ministros, simul tolles & lites. † Hinc in causis cri
minis hæresis simpliciter & absq; aduocatorum stre
pitu procedi iubetur. c. vlti. de hæreti. li. 6. Nec obid
tamē quicquam prætermittitur quominas probatio
nes necessariæ, vel defensiones legitimæ fiant, vt ple
nē traditur per eximium virum Iacobum Septima
eensem regum senatorem in institutionibus catholi
cis. c. 43. nu. 19. sicut & in alijs causis per Bart. traditis
fufius in extrauag. ad reprimendum, quomodo in lese
maiest. crimi. procedatur. (AD) † Nō me fugit habuif
se semper inuidos hoc scientificum & honestū exerci
tium. Non nullis enim non satis & rectē intelligenti
bus visum est leges ipsas, atque legum interpretes, &
iuris peritos causā præbere litigijs, illa quę quàm ma
ximē intexere, in quos perpulchrē inuehit Cicero. in
libro quem de legibus ædidit primo nu. 26. ait enī, ve
rius ignorationem legum occasionem parare litibus.
quandoquidē leges ignorantes, legibus ipsis inuari po
sse putāt eorum appetitiones, voluptates quę. Quare,
inquit Cicero, cunctos cōsulunt an sit lex aliqua, quę
suo possit suffragari appetitui aut cupiditati. Quo fit
vt ipsarum legum ignorantia (non iuris periti seu ad
uocati) viam litigijs præstent. (RE) Si Ciceronis ver
ba rectē considerentur & perpendantur, aduocatos
lites gignere ipsum contēdere perspiciet. Vt pote qui
voluptuosis & cupidis hominibus facile persuadeāt,
legibus explere posse, quę ipse leges verant. Nā quis
vsquam gentium tam amens reperiri poterit, qui le
ges iustas asserat iurgia nutrire? quas, idem ipse Cicero
in eodem libro de legibus inquit, esse vitiorum emen
datrices virtutum quę commendatrices? Quinimo ex
mente Ciceronis elici posse pspiciū est, non leges, sed
legib⁹ abutētes lites nutrire et educare: hi sūt aduocati

Aduoca
ti nō ad
sūt ī cau
sa hæ
resis:

5.
Aduoca
ti causā
litigijs
non præ
stant.

Dialogi. i. partis.

6.
Aduoca
torum
abusus.

qui vt nascantur lites, spem victoriæ victis promittūt, adducentes innumera fallaciarum repagula & astutiarum obstacula teste Policrato. Sed quid in his diutius dimorari oportet? Aduocationis officium laudabile quidem est, † hodie tamen magis ad subuersionē veritatis, quā ad lucidationem iustitię exercetur, auctor est Luc. de Pena in. l. i. C. de lucris aduo. libro. 12. cui suffragatur Am. Sabillianus vir sanē nō modicę authoritatis in libello de antiqui. temporum. 4. par. § materia. ista singularitatis testium nu. 48. quo in loco obūbrent potius intellectum, quā dilucident, ipsarum legum verba retorquendo: eorumq; intentioni violenter applicando. Quod ipse aut in merito increpat in hæc verba, Heu miseros litigātes, qui in manus inciditis doctorum, qui leges circūferunt in ambabus quod aiunt, manibus. Pudet, iquit, me tantę doctorū varietatis, qui apud vulgum, intellectus velocitatem non considerantem, æris cōsulendo rationem habuisse visi sunt potius, quā veritatis. Cur non opinionē vnā aut alteram electam habuerunt quam firmiter tenerent? aut si mutatio opinionis visa est melior, cur mutationis causā & varietatis non reddiderunt? hæc ille. (AD) Tu me obloquentem dictis quę tuis aduersantem appellasti? iustius eadē in te retorquere possū. Audi attentē quę dixerō, & sermonem ne interrumpas meum. (RE) Perge porrō, audiam æquo animo. Putabam hęc interspirationibus orationem tuam eguisse. Sed cūm animum iam nouerim tuum, altera ero Rana Siriphia. (AD) Huius exercitiū honestas atque necessitas ad modū est manifesta, vt. ex supra traditis videre licet, sed & utilitas publica manifestior. quippe

7.
Aduoca
ti mun⁹
utile rei
pub.

Caput. 8

23.

Quippe cū ipsi ambigua dirimāt facta causarū: suę quę defensionis viribus sæpe publicis in rebus ac priuatis lapsa erigūt: fatigata reparāt: non minus prouidēt humano generi, quā si prælijs atque vulneribus patriam parentes quę saluarent. quandoquidem nō solum militare credimus illos qui gladijs, clypeis, & toracibus nituntur, sed etiam aduocatos. Militāt nāque causarum patroni, qui gloriosę vocis cōfisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt. vt in. l. aduocati. C. de aduoca. diuerso. iudicio. Plurimę certē veritates incognitę, plurimę iniustitię impunitę manerent, si iuris peritorum cessaret sapiētia, & suā quærendarum rerum studiosa sagacitas contēptui aut non vsui haberetur. Denique nemo vnquam dubitauit verum & iustum multō esse meliora, quā falsum & iniustum. Effet enim rationi dissonum, si verum a falso, iustū ab iniusto vinceretur. Quod vtique funestum in republica sæpe accideret, si iuris consulti deessent: quorum id præcipuum studium est, iustū ab iniusto, falsū a vero discernere. Quo fit vt merito Roderici sententię minimē assentiam asserentis, eam terram aut prouinciam esse beatā, vbi iuris periti, & aduocati desunt, prout in Germania. † Eam nanque infelicē potius dixerim. Cū debiliores a potentioribus oppressi iustitiam consequi non possent, ob cuius defectum ad arma necessariō esset deueniendum. Optimam profecto politiam. maximē inter bellicosos & indomitos Hispanos, quibus, imo & toto humano generi necessarium fuit iuris peritos constituere: quorū industria & expectata iuris peritia eas sine bellorū fragoribus quæstiones deciderēt, quas humana peruersa quę auaritia attulit. Hi tandem si de medio tollerē-

8.
Legū pe
ritos le
ges quę
ipsas ad
modum
esse rei
publ. ne
cessarias

tur

Dialogi. i. partis.

tur, exploratum nemini esse possit, quid suum, quid alienum, quid a patre accepturus, quid porro liberis relicturus foret. Nihil denique inter mortales æqui bonique relinqueretur. Discordiæ semina undique pullularent, vis & auaritia ubique regnaret, innocentes nusquam ruti essent, fugerent de ciuitate omnes virtutes, omnes bonæ artes cõtaminarētur. Nulla demũ tã barbarã ætas fuit, in qua docti viri in precio nõessent. Neque inmanissimi tyrãni sētetiã, Tranquili videlicet in Caligula, hac in re admittere placet, licet declamatores etiam num aliquos habeat quibus maximè arrideat. Dicebat ille de iureconsultis se que iactabat sæpe efecturum, ne quid responderi posset præter equum. hoc, videlicet, significans iuris scripti libros se aboliturum. Nam quid arrogantius ineptius que existimari potest, quàm semel tot sapientum decreta, sũma que cum ratione mille & amplius annorum vsu stabilita rescindere? & iudicium, præsertim quibusdã nostri temporis volũtati permittere, quorum nõ multos reperies, qui bonis artibus potius, quàm ambitu, et commendatione in ordinem adsciti sunt? Quid enim aliud sublato iure scripto superesset, quàm vt omnes pro stultitiæ suæ captu iudicarent, sententiã que in cuiusq; gratiam, vel odiũ, arbitrato suo ferrent, vniuersa que litium tricis inuoluerent? Apparet igitur, & leges ipsas, legũ que peritos in republica prodesse multum, imo sine eis rempublicam constare nõ posse. Nihil tibi restat quod loquaris amplius.

CAPVT NONVM. ADVOCATORũ dignitatẽ, quorumdã que defectus describit, & relatorum calamitates.

(RE)

RE) Modò non ipse loquar, ne me proloquens arguas, sed Augustinus dicat ad Macedonium quid hac in re sētiat. † Si iustitiã, inquit, sincerius cõsulatur, iustius dicitur aduocato redde quod accepisti, quãdo quidẽ cõtra veritatẽ stetit, iniquitati affuisti, iudicem fefellisti, causam iustã oppressisti, de falsitate vicisti. Nec taceat Bernardus quid de aduocatis senserit. Is vtique lib. i. de consideratione, Miror, ait, quemadmodum religiosẽ aures tuas audire sustinet huiusmodi disputationes aduocatorum & pugnas verborũ: que magis ad subuersionẽ proficiunt veritatis. corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas, labia que dolosa claudere. Hi sũt qui docuerunt linguas suas loqui mendacium, diserti aduersus iustitiã, eruditi pro falsitate, sapientes sunt vt faciant malum, eloquentes vt impugnent verum. Hi sunt qui instruunt a quibus fuerat inltruẽdi, astruunt non comperta, sed suas struunt de proprio calumnias innocentie, destruunt simplicitatem veritatis, obstruunt iudicij vias. O perniciosissimæ litigandi artes in quibus propter nocendi facilitatem, quò quis doctior, eò nequior euadit, id quod de aleatoribus prius dixerat Polieratus. Vnde Augusti. forma, inquit, in eis est litigiosa hõc ipso laudabilior, quò fraudulentior. Porro nec hac in re sileat Baldus, aduocatos, ait in l. ab Anastasio. C. mand. præsumi parum conscientiatos, vt eius verbis vtar, cui assētitur Iason in. §. sed istẽ nu. 112. isti. d. actiõni. † Quib⁹ fit vt nõ imeritõ senib⁹ aduocatio ihibeat, iuxta illud Appulley. 2. d. magica. Nec faciãdiã ostetatio rudi & idocto, nec incepto patrociorũ capulari seni cõgruisset. † Nil denique piculosi aduocati munere, cuius duodecẽ refert picula Ioha.

Baptista

1.
Aduocatorum quorumdam defectus

2.
Aduocatio senib⁹ inhi- betur.

3.
Aduocatorũ pericula remissiuẽ.

Baptista Cacialuppi de aduocatis. q. 4. vbi late, & per Alberi. latius in. l. i. nu. 7. C. de suffragio, per Roderici. Zamorensem in speculo vitæ humanæ li. i. c. 18. Non tamen diffiteor vtilem esse iuris peritiam, si eius professores intra eius limites agant, & legū terminos non transgrediantur. ijs certè concineret illud Hostiensis in summa decretalium in proœmio á te supra. c. 7. nu. 5. relatum. Sed plurimi illis abutuntur, & falso ipsarum legum intellectu falsis que & nouis interpretationibus sacris legibus illudunt. quòd si secus agerēt pauperes admodum & inopes fateor, sed felices viuerēt. At qui de his vltimis mea se habuit hactenus oratio. (AD) Ego autem de prioribus rectè officia gerentibus tractare inœpi. † Quos dignitatem habere asseruit Vlpianus in. l. nec quicquam. §. obseruare. ff. de offi. p. con. & in clarissima esse dignitate etiam deposito officio. l. i. C. de aduoca. diuerso. iudi. & ibi Bar. & Frã. Areti. qui ex hoc notant, quòd, tanquam constituti in dignitate torqueri non debent. Eos etiã nobiles esse dicit imperator in. l. prouidendum in prin. C. de postulan. Porrò quisquis aduocatus est, is & in honore constitutus dici potest, per tex. in. l. quisquis in fine, ibi, honori suo, & ibi glo. C. de postul. & voluit glo. in. l. i. §. hoc edicto & ibi Bart. ff. eo. Hostien. Ioh. And. Anto. Panor. Ancarr. & Cardi. Floren. in. c. eo libentius, in verbo militiæ clericali, extra de seruis nõ ordin. Egregij similiter nuncupantur in. l. ad egregias. ff. de iure iu. Ex quo, cum infamibus portè dignitatum non pateat vt in. l. 2. C. de dign. l. 12. cum simili. infames, Iudæi, notarij, procuratores & collectores patrocinari non possunt, nec ad munus personale coguntur, vt late profequitur. Tiraque. d. nobilitate. c. 29. nu. 12. & seque. Chasseneus

4.
Aduocati dignitas & honor.

Chasseneus in confi. 64. viso processu colu. vlti. Eosdem primates appellat tex. in. l. iubemus & in. l. restituenda. C. de aduoc. diue. iudicum, Primas autem dicitur qui nullum ante se habet. l. qui duos in prin. ff. de rebus dubijs, in proœmio fforum. §. discipuli, omnes ergo antecellit, validum nanque est argu. á nomine. l. 2. §. appellata. ff. sicer. peta. l. i. in fi. C. de nouo Codi. facien. Quid enim aduocationis officio, si rectè impendatur, ornatius? quod peregrinum negocium ad suas molestias trahit, vt laboribus subueniat alienis, vt eleganter dixerat Cassiodorus. i. variarum, epistola. 12. Quare non in merito Bal. in Rubri. extra. de offi. iudi. paulo ante finem aduocatos asseruit artem **exercere** nobilem. † Quo fit vt quidquid aduocati acquirunt in eorum officio vel eius contemplatione peculum dicatur quasi castrense: atque adeò post mortem patris non confertur, sed præcipuum (ad exemplum militum) proprio dominio sibi vendicant. l. fori & l. cum aduocatio. C. de adu. diuer. iudicio. l. 7. ti. 17. par. 4. † Quæ quidem omnia maxime procedunt in aduocatis fori principis, qui nobiles dicuntur. Et nimirum cum omnes regis officarij nobiles reputentur, vt per Chasseneum in consuetu. Burgundiæ rubri. 6. §. 4. nu. 6. per eundem latius in catalogo gloriæ mundi. 8. par. 19. considera. Sed quid? cum & hæc dignitas quam aduocatus fori principis obtinet, á patria liberet potestate, ab alijs que muneribus, glo. & interpretes. l. vltimæ in verbo præfecturæ. cū sequē. C. d. decurio. li. 10. Nam dum aduocationis munus exercent in consilio principis, ijs quisunt ad latus eius equiparatur. Et qui eos offendit in crimen læsæ maiestatis incidit, ex sententiã And. de Issernia i. c. 1. quæ sint regalia i vfi. feudo.

5
Peculiũ quasi Castrensẽ dicitur quod aduocatus acquirit.

6
Aduocati fori regij dignitas, & in munitas

D argu

argu. tex. i. l. quisquis. C. ad. l. lul. maiestatis, Aud. Barbatia in additio. ad Bal. in. ri. de pace constan. §. Oppi zoni in prin. Guido Papæ. q. 423. Nicho. Boherij in additio. ad tracta. de authoritate magni consilij in. r. additione in margine. † Sed quorsum in re adeò nitida diutius dimoror? Nunquid nō & ipsi caufarum patroni oratores appellantur? Nil aliud profecto iura eorū que interpretes vbique docēt. Nil aliud Cicero in suis Rhetoricorum ad Caium Herēnium libris ostēdit: vt quibus dicendi atque eloquendi vis conceditur non alijs, vt que quorum oratio aculeos oratorios ac forenses habeat, vt idem Cicero. in li. oratoris ad Marcum Brutum astruit nu. 34. Nam & foro natā esse eloquentiam alibi ipse attestatur, nempe, in libro qui inscribitur Brutus, seu de claris oratoribus nu. 156. Et quid obsecro est eloquentia prestabilis, vel admiratione audientium, vel spe indigentium, vel eorum qui defensi sunt gratia? Huic, idem ipse Cicero. officiorum. 2. nume. 97. inquit, a maioribus nostris est in tota dignitate principatus datus. Alibi etiam de oratore videlicet libro. i. nu. 98. sic ait, senectuti celebrandæ & ornandæ quod honestius potest esse perfugiū, quā iuris interpretatio? Equidem hoc subsidium mihi iam inde ab adolescentia comparauī, non solum ad caufarū vsum forensem, sed etiam ad decus & ornamentum senectutis: vt cum me vires (quod ferē iam tempus aduentat) deficere cœpissent, ista absolutudine domum meam vindicarem. Est enim sine dubio domus iuriconsulti totius oraculum ciuitatis. Quid hoc præclarius, quid ve dignius esse potest in republica? (RE) Nihil sanē, sed quis erit iste & laudabimus eum? † Idem ipse Cicero postquam oratores laudauerat hæc subiicit

non

non enim caufidicum nescio quem, neque pro clamatorem, aut rabulam hoc sermone conquirimus, sed eum virum qui sit eius artis antistes. Atquē caufidicos istos rabulas forenses appellauit Sidonius Apollinaris libro epistolarum. 4. ad Claudianum, & Seneca, canes acerrimos, qui non nisi oblato cibo mā suescunt, rursus in ludo de morte Claudij caufidicos cum vituperio venale genus vocat. Et Hierony. (si is est) iuridici (inquit) Lyncibus & Leonibus crudeliores, & si deuorēt ore rabido, tandiu tamen de perden di memoriam non perdunt, quandiu venter est vacuus. Ouidius caufidicos tanquam garrulos & verbosos taxat li. 3. d. tristi. elegia. 12. Hinc Vd alricus Zasius in scholijs. l. 2. §. post hos quoque Tubero in verbo nec obtinuit. ff. de origi. iur. contra eos hæc verba prodit. Indignam me Hercule iurisperito rem putauerim, ob mercedum speculam omnia circumuolitare fora, perstreperere, vociferari, forensi que eloquentia, quam veteres caninam facundiam nuncuparunt, mutuis se se latratibus impetere, Deos fatigare & homines, maximē in caufis iniultis. Quæ tamen iniquorum aduocatorum pascua sunt. Quos Plato accipitres pecuniæ appellauit. Hi enim philodici non iam tondere clientes, sed deglubere, sed & totos vorare cupiunt: securi quem litis euentum fortuna ferat, dum eloculauerūt, depilarint, exoffarint, quos defendēdos susceperāt, eo nomine salui putandi, si modicos saluos relinquāt. Quem venandi, vel potius prædandi vsum quis nō in humanum insociabilem que nominauerit? Aduocati (de quibusdam nebulonibus loquor) que paulò ante vt honesta defenderant mox si lucrū suadeat, verutijs suis subuerrunt, solis & iustitiæ oculos frustantur,

Dij tur,

7
Aduoca
ti orato
res, eorū
que lau
des.

8
Rabule
forenses
carpun
tur.

tur, calumniantur, tergiuersantur, cauillatur, vt lites trahant, differant, augeant, &, vt cum glo. dicant in. l. quod finolit. §. si mancipium. ff. de ædili. edicto, causas pessimas facie honestatis induant, quos certe quomodo non iuris euersores potius, quam professores nuncupaeris? hæc ille. Cæterum, vt non semel diximus, iustos causarum patronos, qui probabili sine laboratibus subueniunt, hoc loco excipimus, quos tantum abest, vt villo modo vituperem, vt etiam omni honore dignos putem. (AD) Superst modò vt aduersarij obiecta succidantur. Exsuperiùs traditis antiquius constat fuisse aduocati officium. quam causas referentium, dignius que. ¶ Rursus ex alio, nam actus ille aut officium habere dicitur dignitatem siue nobilitatem annexam, quod in vniuersitate illa, vbi hoc agitur, in tali habetur æstimatione, quippe cum officia, que iure communi habebant dignitatem annexam, hodie non sunt in vsu, iccirco ad populi æstimationem recurrimus secundum Bar. in. l. i. nu. 97. C. de digni. li. 12. quod ipse pbat primò authoritate Innocen. in. c. de multa extra de præben. 2. per tex. in. l. vlti. in prin. ff. de mune, & hono. ibi quæstura quoque in aliqua ciuitate inter honores non habetur, sed munus personale est. 3. probat ratione. Dignitas, inquit, & nobilitas consistit in acceptatione eius, qui potest eam tribuere. Aut ergo populus qui æstimat officium esse nobile aut ignobile habet iurisdictionem, & proculdubio inducere potest, vt supra dictum est. Neque vtique intererit verbò ne an factò populus voluntatem declarat l. de quibus. ff. de legi. Si uerò ipse populus iurisdictione caret, eius non sufficit voluntas, sed principis, quæquidem iam declarata est per. l. vlti. ff. de mune.

& ho

Respon
sio aduo
cati.

9
Officij
dignitas
ex popu
li æstima
tione p̄
det.

& hono. vbi legis lator illud haberi censet pro dignitate & nobilitate, quod vniuersitas reputat dignum aut nobile, idem respondit Pau. Castren. in consi. 125 dubitatur. i. an comes nu. 4. li. 2. Socin. consi. 246. nu. 3. li. 2. Fran. Ripa. li. 2. responforum de rescriptis. c. 26. nu. 9. At relatoris munus nullam, populi æstimatione habere videtur dignitatem aut nobilitatem annexam neque senatorum auditorum ve iudicio. Nulla vos si quidem censent dignitate aut honore præditos, timo vt abiectissimos, passim in carcerem detrudunt ob inanimam quancunque causam, tanquam si grauissima patraretis facinora. Vosque inter latrones & maleficos reponunt. Iniurias quotidie & conuitia dicunt, si causas non præuisas eorū iudicio refertis, & plurima id genus auditis semper. Quis ergo vos dignitatem habere aliquam iuste censebit? (RE) Habes ne aliud quid dixeris de dignitate aut antiquitate tui muneris? (AD) Nonne istud fat est? plura si videre libuerit in catalogo gloriæ mundi Chassener. 7. par. 28. considera. & pluribus sequi. cernere licebit. (RE) Fateor fat esse. Quod tamen vltimo loco de æstimatione dixeras falsissimum esse lippis, vt aiunt, & tonsoribus notum est. Relatorum siquidem munus dignius patrocinio communiter æstimari nemo non fatebitur, quod si quispiam hæsitaberit ex antea dictis & infra dicendis clarius instruetur. Non tamen diffiteor ob iuuenum iuniorum que electionem quandoque ab ipsis regijs auditoribus factam, electos ipsos plurimum dignitatis, honoris, & authoritatis amisisse, quod ex officio consequi obtineretque iure liceret. Ob id que calamitates omnes a te enarratas non inmerito eis vsuuenisse. Officium autem non idcirco authoritatem amisit aut

10
Relato
rū cala
mitas.

D iij dig

dignitatem. In his nanque conseruatur qui rectè mu-
nera subministrant. Et quamuis in publicū quandoq;
sint carcerem detrusi (quod iam non sic) non crede-
rem æqui boni que iudicis esse facile censere munus
hoc dignitatem amisisse aut honorem, quòd istæ ei
abusu venerit aduersa. Quid enim si forsitam id nos-
tra exposcunt extra officium patrata scelera? Certè
nobis iudicare non licet, sed summo tantum iudici. A
Procuro accepi in. l. sed licet. ff. de offi. præsi. non cen-
fenda esse quæ fiunt, sed quæ fieri deberet: tet ab An-
gelo. in. l. qui carcerem. ff. quod metus causa, nobile
seu iurisperitum (inter quos haud dubiè relator com-
putatur) publico non posse carceri mæcipari, licet le-
ge aliqua aut statuto caueatur eos aliquã ob causam
mitti in carcerem (quã sanè legem adhuc ipse non vi-
di) tamen satisfaceret legi aut statuto, si locus alius con-
gruentior aut ciuitas tota eis assignaretur, cui senten-
tiæ & Iason adhaesit in repe. l. admonendi colu. 75. in
fi. ff. de iure iuran. quam approbat & confirmat lex
regni nostri. 4. in fi. titu. 29. de custodia reorum par. 7
vbi hoc idem disponitur in nobili seu iurisperito (qui
& nobilis dicitur. c. de multa de præbè. glo. in. l. socie-
tatem & ibi no. Sali. ff. profocio, & in. l. item prouidè-
dum. C. de postulã) & id quoque attestatur Ioha. Lu-
pi. in repe. rubri. de dona. inter. vi. & vxo. §. 9. nu. 13. †
Neque id sanè ratione caret, plus enim debito nobilis
puniretur, vtpotecum carcer non ad pœnam iure eõ
muni imperatorum, sed ad custodiam fuerit inuētus,
vt in. l. aut damnus. §. solent. ff. de pœn. l. in credibili-
le. C. eo. c. quãuis eo. ti. li. 6. notant iuris interpretes in
l. i. C. de custodia reorū. Cùm igitur nobilis in carce-
rem detrudi iubetur, si carceri publico mancipatur,

11
Relato-
res non
posse iu-
re carce-
ri publi-
co mæci-
pari.

12
Carcer
gen^o est
tortura,
neq; ad
pœnam
sed ad cu-
stodiam
inuētus.

torquetur nõ modicè, gen^o quippe est torturæ carcer,
authore Bald. in. l. si clericus. C. de episcop. & cleri. &
Hippolito cõsi. 29. nu. 34. & deinceps. Hinc Vlp. in. l.
diuus. ff. de custo. reo. carcerè pœnã appellauit, speciè
que seruitutis tex. in. l. i. & 2. ff. de libe. homi. exhib.
quãuis lex illa in priuato loquatur carcere, vt secus sit
quãdo á iudice fiat iure permittete, vt in. l. i. cū glo. vl
ti. & ibi Bar. C. qui bon. cede. poss. Alex. cõsi. 133. nu. 10
li. 6. carcer itè irreparabile dånus dicitur, etiã si quis
in integrū restituatur, vt Bal. asseruit in. l. i. C. de in in
teg. resti. Alex. cõsi. 17. nu. 7. li. i. Ioh. Bernar. Diez de
Luco episcopus Calagurritanus in sua praxi crimina-
li canonica. c. 116. Feli. in. c. cū super col. pe. de re iudi.
quibus addi potest quod & medici scribunt, nẽpe, co-
lorè in carceratorū impurū, omnes que eorū opera-
tiones esse læsas, vt refert M. Ranault in speculo iudicū
4. col. quod ex carceris squalore pcedit & spurcicia,
obid que cõtra naturalè esse equitatè glo. asseruit in. l.
i. C. quibon. ced. poss. Vitalis de cambanis in tractatu
claufularū, d. beneficio cesionis nu. 3. fo. 803. Ius tamè
nostrum regiū carcerè quandoque ad pœnã inuenit,
vt in. l. 2. ti. 4. li. 4. ordi. & in pragma. 203. & aliàs vbi-
que. Ad hoc tamè (vt id obiter dixerint) aduertere iu-
dices oportet, quòd vbi ex cõstitutione aut consuetu-
dine pœna carceris est statuta delicto, non est tum in
carcere detinendus is, aduersus quem non est plenè
probatū crimen, ne aliàs sũmariã tantum probatio-
ne, iam ordinariã pœna plectatur, quod & Bernar.
Diez de Luco aduertit in sua practica. c. 116. Patet igitur,
vt ad instituta redeam, relatorum non posse publi-
co mæcipari carceri, siue ad ius respiciam^o, siue ad ho-
nestatè. Indecorū quippe est renūciatores in publicū

destrudere carcerē, nō tā obmuneris dignitatē & honorē, quā pprii senatorū honoris cōseruādi causa, quātō enim quilibet præest meliorib⁹ et honoratori b⁹ tātō ipse maior & honestior esse cēsetur auth. de d fenso. ciuita. inf. principij. c. solitæ vbi notat Panor. 7 notabili de maiori. & obedi. Et quamuis isthæc iam abolita non essent, captura huiusmodi amittere non faceret renūciatoriā dignitatem. Maiorem siquidem habebant Cōsules potestatem, quippe qui Prætores iudicabant, nemini parebant, vt Cicero asseruit, Philipicorum. 4. † Hic tamen tātus tam augustus magistratus Tribuni plebis iussu in carcerē duci poterat. vnde idem Cicero pro lege Agraria contra Rullum, ego, inquit, Consul quī concionem metuam? quī tribunū plebis perhorrescam? sœpe & sine causa tumultuer? quī timeam ne mihi in carcerē habitandum, si tribunus plebis duci iussisset? ego vestris armis armatus, ī signibus quæ amplissimis ornatus, imperio, autoritate non horreo in hunc locum progredi posse, vobis quæ authoribus improbitati hominis resistere. Verba sunt Ciceronis ad populum cū consulatum agens tribuno plebis Agrariā legem ferētī obliteret. Refert Budæus in, l. si in aliquam pagi. 3 in prioribus in pandectas annotationibus, titulo de officio procōsu. & legat. (AD) De his hæctenus, perge porrō, ne tēpus in casum teramus arbitroque molesti simus. (RE) Animi causa parum ineptire non licebit aut ludere?. (AD) tuo ni luderes corio laudarem iusum. Caue tamē interim vera dicere, ne odiū tibi inutiliter pares. (RE) Iussu tuo parere malo, quā pedem me putes referre ab institutis, licet egrē feram veritatem impunē nuntiare non posse.

Prima dialogi pars explicir.

13.
Consules carceri mancipabatur

SECUNDA
PARS DIALOGI.

¶ CAPVD PRIMVM RELATORUM munus in omnibus præferri patrocini: quorum plura nomina & aduocatorum simul describit.

D secundam accedo conclusionē, † qua asserui in omnibus esse referentium munus patrocini præferendum. Et licet ex antea dictis clarō constet, quando antiquus esse probauerim, & infra latius. c. 4. quippe quod altero est antiquus iuniori præferri debet, vt in. 6. singulorum in lti. de rerum diuisi. l. vlti. ff. de fide instru. l. semper. ff. de iure immunita. Alia tamen vrgentiora in hanc partem adducam. † Et primū quia olim. 2. erat dignitas post regem. l. 1. ff. de offi. quæst. l. 4. ti. 9. par. 2. quæ tamen in quæstore cancellario loquitur. Alij autem quæstores maxima nihilominus fruebantur dignitate, vt supra latius insinuauimus. ¶ 2. quia relatoris munus nō potest nisi in summo fenatu, aut regio Prætorio exerceri, vt in pragma. Toleti ani. 39. petitione. 6. Aduocati verò in quocūq; foro militāt. l. fori. C. de aduo. diuer. iudiciorum cum alijs. † ¶ 3. Quia renuntiatores prius quā ad munera admittantur decem studuisse annis iuri canonico, aut civili probare tenentur, vt in. l. 58. in pragmaticis regijs. Aduocati verò sufficit si quinque annis tantum iurisprudentiæ insudauerint. l. petitiones & ibi Bal. & Docto. C. de aduoca. diuer. iudiciū

liu

¹ Relatorum munus in omnibus præferri patrocini
² Quæstore dignitas erat olim. 2. post regem.

³ Relatores. x. annis aduocati. 5. studio esse oportet.

Liubemus verſi. nec de coetero. eo. ti. §. ſed quia ſolitū
in proemio Forum Bar. in. l. 1. ff. de vari. & extraord.
cogni. Montalvus in. l. 2. ti. 6. par. 3. ¶ 4. quia patrociniari
potest minor annis. 25. dummodò ſit maior. 17.
annis. l. 1. §. pueritiam. ff. de poſtulā. c. qui generaliter
in ſi. de procura. lib. 6. Docto. in. l. minor. ff. de proc.
Iaſo. in rub. C. eo. titu. in. 4. differētia. Referre autem
minor. 26. annis non potest vt in. d. l. 58. in pragma.

¶ 5. quaestores, qui officio referendi legendi que vacabant
olim, illustres appellabatur, vt supra. 1. parte. c. 2. in ſi.
probatum est. Aduocati verò nulla sunt decorati dignitate,
aut ſi qua non tāta, vt videre licet ex. l. 1. §. aditum enim
laborem. C. de Iuſti. codice cōfirm. vbi poſt quā
retulit Iuſtinianus quā plurimos eminentiſſimos viros,
magnis que honoribus & dignitatibus præditos, ad
codicis conſumationem ab eo electos, Iohanē videlicet
virum excellentiſſimum exque ſtorem ſacri palatii,
conſularem, atque patricium: & Leoninum virum
eminentiſſimum magiſtrum militum conſularem,
atque patricium: & alios dignitatibus præditos
inferioribus: vltimo loco duos nūcupat aduocatos,
Dioſcorum videlicet, atque Preſentinum viros
diſertiſſimos togatos ampliſſimi fori præfecti Prætorio.
Rurſus alibi in. l. videlicet. 1. §. ſed cum nouellæ.
C. de emenda. Iuſti. codi. poſt queſtores aliāſque
dignitates inferiores aduocati nūcupantur. ¶ Atquē
ex ordine ſcripturę arguitur prerogatiua glo. ordi. in
c. quorundam in verbo prædicatorum de electio. li. 6.
& ibi Domi. & Phi. Francus, eam notat, Panor. in. c.
Nicolao in prin. de appell. & in. c. ſedes de reſcrip. &
in. c. auaritiæ de præben. alia glo. ſimilis huic in. c. vlti.
in verbo prædicatores de pact. li. 6. & in. l. ſi fundum

4
Loc^o ab
ordine
arguit
pre^o rogati
uam.

dum ſub conditione. §. his verbis. ff. de lega. 1. quam
ad hoc ponderat Alberi. de Roxate in. 1. parte ſtatuto
rum. q. 172. in pulchra queſtione. Hoc argumēto vti-
tur Bal. in. d. l. vnica. C. de Iuſti. cod. conf. ibi que Pau.
& Docto. Cig. & Pau. in. l. 3. C. de ſum. trin. & ſi. catli.
Nicho. Euerardus in ſuis locis legalibus in loco ab or-
dine ad ſi. Alex. Iaſo, & nouiſſimi in. l. cum quid. ff. ſi
cer. pe. Feli. in. rub. d. maiori. & obedi. ¶ 6. ſi a nomine
officij vel appellatiuo licet arguere iuxta diſpoſitionem
tex. in. l. 2. §. appellata. ff. ſicer. pe. cum ſimilibus,
atque ſi talia ſunt ſubiecta qualia prædicata demon-
ſtrant vel permittunt, vt in. l. 3. in prin. & ibi Bar. ff. de
fun. inſtruc. & in. l. ſi defenſor. §. qui interrogatus, &
ibi Bal. notat. ff. de interroga. actio. & in. §. præterea
inſti. de inuti. ſtipula. nemo vnquam dubitabit relato
rem aduocato eſſe digniorem, ob id que ei præferendū
ſemper. ¶ Nam eximius iuris interpres Albericus in. l.
quiſquis nu. 3. C. de poſtulā. aduocato plurima ſignat
nomina ex legibus deducta, quorū nullū dignitatē a-
liquā ne olfacere quidem, nedum habere oſtēdit. Di-
citur nanque aduocatus quandoque cauſidicus, id eſt,
cauſas dicens. d. l. quiſquis. Patronus etiam cauſarum
l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudicijs, quando-
que honoratus. l. honorati. C. de officio ciuili. rudi. a-
liās togatus. l. ſiquis de togatis. C. de aduoca. diuer. iu-
dicio. l. 1. C. de Iuſti. codi. confir. l. 1. §. ſed cum nouel-
læ. C. de emenda. Iuſti. codi. & hoc ideo quia veſtes lō-
gas deferunt, vt Speculator affirmat in titulo de ad-
uocato. §. ſequitur videre de veſtibus aduocatorum,
vbi pulchra dixit in propoſito, Quandoque oratores
appellantur vt in. l. omnes qui vbique. §. 1. C. de epif-
co. & cle. dicuntur etiam in foro cauſas dicētes. l. 1. ff.
de ori

5
Aduoca
ti pluri-
bus nun-
cupatur
modis.

de origi. iuris, non semel iuris studiosi vt in. l. diuus. ff. de varijs & extraordi. cognitionibus. & iure nostro regio clamatores appellantur, Hispanè dicti Vozeros. l. i. ti. 6. par. 3. & alibi sæpe. licet quidam exponat Vozeros. i. qui aliorum vocem allegando obtinent, hoc est, voce seu alterius nomine postulât, ita exposuit Didacus Castellus in. l. z. Tauri legem illam & titulum de los Vozeros foro legum. Budeus tamen in annotationibus in pandectas titulo de senatoribus. l. vltima pag. 134. asseruit, se certò scire, parlamentū olim dictum fuisse ab actionibus altercationibus que aduocatorum. Quod alludere videtur priori sententiæ & intellectui dictæ legis regię. † Relatores autem dignioribus nuncupantur nominibus. Nempe, quæstores cã didati vt supra in. i. parte probatum est. c. 4. nu. 7. & seq. quandoque renunciatores, siue reportatores teste Budeo in. d. l. vlti. ff. de senato. Enarratores etiam eos appellat Anto. Nebrisen. in dictionario suo. Recitatores quandoq; dicuntur, eo quòd facta causarum recitent. Proprius tamen relatores appellantur: Balbus ad Ciceronem, incipiam, inquit, sperare etiam cõsilio senatus authore te, illo relatores, Põpeium & Cæsarem coniungi posse, inde relationes dictæ sunt propositiones, quæ de re aliqua in senatu proponebantur disceptandæ, senatorum que sententijs determinandæ per mittebantur teste Calepino in dictionario suo in verbo refero. † Quandoque Referendarij dicuntur Qui olim libellos supplices, vulgò petitiones siue supplicationes, dictas, legebant, principi que referebant, & causas ei docebant, iusionés que principis ex scripto aut non scripto prolatas competentibus aut deputatis insinuabant iudicibus, auth. de referenda. per totū

6
Relatorum nomina.

7
Relatores Referendarij loco successi-
fle.

colla

colla. 2. auth. vt litigan. iurēt. §. quia verò colla. 9. aut. quom. oporteat episcopos. §. nō aliter in fine colla. 1. (AD) Audi hñc fige pedem quorsum obsecro relatores Referendarios facis? Accursius sanè aliter id intellexit in. d. §. non aliter, vbi Referendarios curiæ principis aduocatos appellat. (RE) fateor vidisse me & nō semel legisse glossã Accursij id attestatis, sed vidi pariter & legi Iacobū de Vellouisu & Bar. in. d. auth. de Referenda. in fine & Speculatorem in titulo de supplicatio. in princ. nu. 1. eam. glossã impugnant, cõtrarium que asserentes, & non inmeritò, probant enī eorum sententiam prædicta iura, & maximè dictus paragraphus quia verò in auth. vt liti. iurent. vbi Referendarij prohibentur partes cogere aut inuitare ad concordiam, quasi partem iudicium obtinentes, † quibus & hoc iure prohibetur, vt Pau. Castren. Alexan. & Iason adnotarunt in. l. quidam æstimauerunt vlti. notab. ff. si cer. peta. Alexan. copiosus in. l. r. §. & post operis nu. 7. & pluribus sequ. ff. de no. oper. nũcia. vbi concludit communiter esse receptū, iudices nihil potissimū querere debere, quàm partes ad concordiam reducere, vt ibi in textu probatur, non tamen cogere posse secūdam glo. Iacob. Butrica. & Bal. in. l. æquissimum in verbo componere. ff. de vsufu. & alios ibi p Alex. citatos. Cæterum si de aduocatis sensisset ibi Iustinianus, nullatenus eos prohibuisset cogere aut inuitare partes ad concordiam, nullas enim habebant iudicum partes ad cogendum. Itē hoc deducitur ex eodem textu quippe quo spectabiles appellentur, atque in fi. eius eis poenam irroget si contra fecerint, nempe vt cingulis & dignitate priuētur: non ergo intellexit de aduocatis: ij nanque nullum cingulum nullam dignita-

nita-

8.
Iudex a
possit p-
tes coge-
re ad cõ-
cordiam

nitatem habet. Id quod clarius insinuat Cassiodorus variarum libro. 6. c. 17. cum formulam Referendarij nobis tradit in hæc verba. † Quamuis tantum sit clara quæque dignitas, quantum eam præsentia nostræ cōspectus illuminat (dum semper honorem suscipit qui nostra colloquia decenter acquirit) nemo tamen sermones nostros tantum meretur, quam qui Referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus, & ipsis responsa reddimus, ut negotia compedita soluamus. Magnum est in hoc agone principali seruire prudentiæ, & ad subitum sic dolores alienos afferere, ut conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processibus nostris nulla permixtione confundi? aut minime tantis clamoribus impediri? necesse habet a turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare, & distinctius referre, quæ potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, & verum dicere. Non tantum interpellator formidat negotij sui casum, quantum sustinet iste in relatione periculum. Siquid minus dixerit inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotij dominus timoris patrocinio potest sua verba conuertere, referenti autem non licet aliquid inmutare. Sententiæ verò nostræ tanta memoriæ cautela tenendæ sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. Nobis plerunque audientibus nostra dicturus es, & difficili conditione cōstrictus, iudicio nostro subiaces, dum alienas causas explanare contendis. Qua propter Referendariū te electio nostra constituit. Sed tu puritatem conscientie & veritatem linguæ nostris adhibeto iusionibus. Eruditionem verò mirabilem tibi collocutio nostra concedit.

quæ

quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet esse imperitos, quando in vicem cotis ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Qua propter ea cunctis iussisse nos referre, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostra sic probatis si iusta rediscitis, amate quod nos glorificat. Sit velle vestrum quale videtis nostrum esse propositum. Ad summum, tales vos esse cupimus, ut etiam per vos iudices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vestigal exigimus, ut sicut vobiscum familiari ter miscemus affectus, ita & nostra opinio specialiter a vobis mereatur affectum, hæctenus Cassiodorus. Sed quid aliud obsecro congruentius dici poterit, quam quod relatores his adæquentur Referendarijs. ut in quibus omnia ea concurrant quæ de Referendario diximus, ut videre poterit qui hæc verba perpenderit. quod quidem, nisi fallor, non parum iuvat constitutio imperatoris in auth. de Referenda. vbi denuo instituit Referendarioꝝ numerum, eos quæ ad octo tantum reduxit cum antea plures essent. nam et sic fieri cernimus hoc in foro regio, relatoꝝ enim numerus ad duodecim ex pluribus redactus est causarum civilium, criminalium verò ad duos, Catabriæ ad unum. Hos equidem Referendarios summi pontifices statuerunt ceteris curiæ officialibus præferri, quorum plurima enumerat privilegia Ludo. Gomez in regul. cæcel. in vtriusque signaturæ compendio pagina. 322. vbi, & rursus in pagina. 317. plurima de huius officij dignitate adscripsit quamuis hodie eorum contendat auctoritatem vilescere pagina. 313. ad fi. utinam non ita hoc in regno in relatoribus fiat. Quidquid tamē sit Referendarios speciales esse constat ut in. d. auth. de Referē. in principio.

CAPVT

¶ CAPVT SECVNDVM ADVOCATI
 coram iudice quomodo orare & postulare teneantur explicat.

I
 Aduocati cū loquuntur stare debent.

Eptimò aduocatus loquens, postulans, aut a liquid allegans coram iudice stare debet, nō sedere. l. quisquis in fi. C. de postulan. l. r. C. de offi. ciuil. iudi. c. apostolica de consecra. distincti. l. 1. 7. tit. 6. par. 3. (AD) Imo quicunq; iudex seu magistratus honoratos permittere debet vt secū sedent, & reuerētiā eis exhibere in salutatione, aliās tribus auri libris plecti eos precipit imperator in. l. vlti. C. de offi. diuer. iudi. (RE) Ibi de doct. oribus tantū loquitur secundum glossæ expositionem in. l. 2. eo. ti. aut quòd permittat eos lex sedere quoties non loquuntur vt in. l. quisquis in fi. C. de postulan. cū autē verba faciunt coram iudice non modò stantes, sed & de recto capite loqui & postulare tenentur, vt practice pater Speculator asseruit. in titu. de aduoca. §. nunc d̄ ex ordijs nune. sexto. Atque, vt id obiter dixerim, † maxima cum trāquilitate vultus que serenitate, & curialiter stare debent, l. r. in prin. ff. de postula. auth. quo. opor. epif. §. non aliter, non indiscretē aut arrogāter c. hoc habet. 46. distinctio. incompositio enim corporis in æqualitatem indicat mentis, testis est Augusti. i. c. vlti. 4. r. distinctio. & si consilio iuriscōsulti vti voluerint in. l. obseruandum. ff. de offi. præsi. & Gratiam i. c. episcopus. 4. r. distinctio. hoc est, si velint ingenio suo augere sapiētiam, in tribus se debent exhibere maturos, nempe, in vultu, gestu, & voce. Vultu, vt eum affabilem, benignum, & iucūdam iudici ac astātibus ostēdant: absq; risu tamē indiscretō. Gestu, vt caput pedes que non ducant incedenter aut moueant, sed cuncta

membra

teneant lingua, pedes, manus, ac etiam oculus. c. si qui verò. 32. distin. c. quia tua. 12. questi. r. c. ex merito. 7. q. r. c. vlti. 4. r. distinctio. Manus siquidem cū verba faciunt non sunt iactanda, nō caput quatiendum, non crispandum latus, non vultus corrugandus aut distorquendus, non pedes agitandi. Oculos, qui animi sunt speculū, sedatos, quietos, que, nō elatos, nec deiectos non mobiles, sed nec rigentes habeant: faciem ipsam non in toruitatem nec ferociam compositam, sed ad hilaritatem & affabilitatem. Voce inquam, vt eā non amplius debito deprimat vel exaltet, hoc est, sermonem arrogantem aut pauidum, nec vicissim abiectū & effœminatum proferat. Nam qui † vociferantur, rationis intelliguntur habere defectum, quem supplēt garrulitate clamosa, vt sic clientulo & salario satisfacciant solo vento, nuda que legum ad rem fortē non pertinentium allegatione. vt in. l. xj. tit. 19. li. 2. ordinatio: Nam, vt ait Seneca, imperitorum est vociferari Quintilianus, non turbidus nec clamorosus debet esse altercator. Idem Seneca, epistola. 40. in fi. quemadmodum, inquit, viro sapienti incessus modestior cōuenit. ita oratio pressa non audax. † Quæ non facile ab omnibus custodiuntur dixit Egidius in suo libello char. pē. Sunt etenim quidam oratores, seu verius proloquutores, ab honesta proponendi, consuetudine deuiantes. qui surgunt cum quodam fastu ad loquendum habentes faciem eleuatam, abstergunt faciē, crines post aures reformant, nares crebrò purgāt et guttur, specularunt & manus, propria que circumspeciantur indumenta. Alij verò trans cœlum oculos eleuant, nunc caput demittunt, nunc crebra suspiria emittunt, nūc frontem

E rugant

3.
 Vociferantes carpuntur.

4.
 Aduocatorum defectus.

rugant, nunc labia comprimunt, nunc supercilia obducunt, manus maxillis affigunt, & alia miranda cogitari, vel meditari, ac grandia concupere ingenio multiplici simulantes, quibus nimirum convenit illud Oratij, parturient montes, & nascetur ridiculus mus. Sunt & alij qui de sola vocis magnitudine confidentes, vocum sonoritate fulminant & vociferantur proponendo, & boatu triumphali proloquentes aures audientium obtundunt. contra quos facit tex. in c. primo & secundo. 92. distin. l. vlti. C. de ferijs, ibi vox horrida quiescat, & in c. in loco. 5. q. 4. ibi, mitissima verborum relatione proferri, plurima, ultra ea quae hic attigimus, contra verbosos & loquaces tradidit Dida. Castelli in l. 2. Tauri licet de praedictis non meminerit. † Sunt & alij oratores seu advocati in rerum cognitione prudentes, id quod sentiunt infantiliter explicare ignorantes, asserentes prudentiam in rerum esse cognitione, orationis vero facultatem nihil ad rem pertinere, in quos mire inuehit Budeus in primis in Pandectas annotationibus titulo de iusti. & iure. l. 1. pagi. 19. in haec verba. Neque infantiam eius, qui renorrit, sed eam explicare dicendo non queat, neque in sciciam eius cui res non suppetat, verba non desint esse laudandam. Quorum si alterum sit, optandum malim equidem indifertam prudentiam, quam stultitiam loquacem. Ita refert tenere Cicerone libro tertio de oratoria nu. 79. & apud eundem libro primo de inventione rethoricae legitur, sapientia sine eloquentia parum prodesse civitatibus, eloquentiam vero sine sapientia nimium obesse. plerumque, prodesse nunquam. Illud in summa cum Erasmo dixerim esse perpetuum, ubi cunq; minus est cordis, & roboris ibi plus est linguae

5. Prudentia indiferta profertur stultitiae loquaci.

6. Linguae plus scilicet est ubi minus est cordis & roboris.

Auibus.

Auibus ita natura garrum vocum quae alienarum imitationem dedit, Tauris & Leonibus non idem, simili quae modo in pueris, senibus, & mulieribus, quoniam est imbecillior animi & corporis vigor, lingua est intemperantior, ut Tiraqu. probat in legum conubialium libro lege. 12. glo. 1. nu. 15. † Perinde atque ut Seneca ait indeclamationibus, raro haec inter se conveniunt, ut eadem vox dulcis sit & solida. Sunt praeterea alij, (ut Cicero attestatur de oratore li. 1. nume. 57.) aut ita lingua haesitantes, aut ita voce absonti, aut ita vultu motu quae corporis vasti atque agrestes, ut etiam si ingenijs atque arte valeant, tamen in oratorum numerum venire non possunt. Sunt autem quidam ita naturae muneribus in hisce rebus habiles, ita ornati, ut non nati sed ab aliquo Deo facti esse videantur, haec Cicero. † Ceterum ut partes laudatae eloquentiae quis consequatur, necesse est, ut varia scientiarum supellectile constipatus exiltat, id quod in proverbijs Salomon praemonuit inquit, stude sapientiae, ut possis digne proferre sermonem. Quam nimirum sententia contemptibilem asserit esse facundiam, quae scientia & sapientia condita non fuerit. Quo enim pacto in sacris literis persuadebit, qui eas nunquam legit? quomodo in naturalibus, qui Aristotelem non vidit? quomodo in moribus aut iure civili perorabit, qui earum scientiarum non modo expertus non est, sed nec principia novit? Prius igitur scientiam profecte consequi oportet, quam de ea ornate & cum splendore loqui. Frustra enim, ut inquit Iob, homo aperit os suum, & absque sapientia verba multiplicat. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire non

7. Vocem eadem dulcem esse & solidam raro convenit.

8. Eloquentia sapientia condita esse debet.

Eij potest

potest, aut quid obest ferrea si potest? (AD) Ipse equidem si alterum eligendum concederetur, malam auream quam ferream. Malam inquam eloquentiam licet plurimum deficeret legalis scientiæ, quam in difertam prudentiam. † Quid enim quæso legum hodie aut canonum scientia proderit, si iudices ut plurimum eis neglectis, propriam in definiendis causis amplectentur sententiam, quasi legum ipsi latores fuerint? quin facundiam nudam optem? quando hi tantum libenter audiantur qui coloratis persuasionibus, dulcibus minus tamen solidis rationibus, mentes iudicum alluciant, eos que facile subducunt. O mortalium mentes depravatæ penitusque obcæcatæ, quid frõtes pro fructu capitis? et fumo pascimini, dum vos igni appropinquare cupitis? Proh dolor, hoc sanè est tempus illud quod Apostolus ad Timotheum scribens præsignabat, cum poetarum fabulas ac figmenta pro veritate & sana doctrina fideles accepturos in spiritu Dei plorabat inquam, veniet ergo tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed à veritate quidem auditum auertent ad fabulas aut conuertentur. † Nonne à veritate auditum auertunt, qui ea quæ necessitatis esse leges iusserunt & constitutiones, ea ut arbitrij esse existimant, quæ verò quisque muneris sui esse nouit, ea ut beneficij sui facit? Taceat deinceps Plato. 6. de legibus, neque eos legum appellet custodes, eis quippe hæc hodie non conuenit nomenclatio, sed legum potius nuncupentur ipsi latores. In quos idem ipse Plato. in suo civili vel de regno libro colu. 27. postquam regios principes & magistratus generoso nauis gubernatori & medico cõparauerat legum que præscripta ab his seruari persuasserat, inuehebatur iquiens: si quis præter scriptas

9.
Legum
scientiã
hodie
nõ omni
no nec
flariam
esse iux
ta iudi
cũ abu
sum.

10.
Iudices
leges ser
uare o
portet.

scriptas constitutiones nauigandi rationem aliquam nouam inferat, aut sanitatis tuendæ verã illam, & calores & frigora trãfferens perscrutetur, & circa hæc ex proprio suo philosophetur doceatque, primò quidem huc nẽque gubernatorem esse neque medicum nominandũ sed curiosum quendam delirumque sophistam, deinde à quolibet in iudiciũ trahi posse, utpote qui iuniores alios corrumpat, suadeat que ut gubernatoria & medicina contra legum instituta pro suo quisque tractet arbitratu. Quos nimirum dignos extremo supplicio censet. Proinde neque oportere, ait, quidquam legibus sapientius esse. (RE) Faciant iudices quidquid in mētem venerit, nos autem quod melius est semper optare, sequi, & facere oportet. Quare, ne in his quæ extra causam sunt amplius iusto dimoremur, de his hætenus. Et ad instituta post longum discessum redeuntes, ex supradictis apparet, aduocatos corã iudice loqui non posse sedentes, sed stantes apertò que capite. † Quod secus esse in relatorib⁹ neminẽ latet. Quippe qui sedentes referunt testò que capite, ad instar filii patroni, qui loqui incipiẽs detegit caput, deinde verò pileo appposito continuat sermonẽ. Honoratiores ergo patronis renunciatores esse constat, cum sedentes verum sit magis honorari, quam stantes, teste Baldo. in. l. quoties. C. vbi senato. vel clarissi. Nicholao Bohe. de authori. magni consilij in pri. nu. 41. Hoc tamen in regno moris est, aduocatos sedentes detestò tamẽ capite coram iudicibus postulare, hoc maxime in foro regio.

¶ CAPVT TERTIVM, RELATORVM
E iij fidem

ii
Relato
res sedẽ
tes testò
q; capi
te sena
torib⁹ re
ferunt
causas.

fidem & auctoritatem, aduocatorum que quorundam defectum in orando insinuat.

1
Sententia
per iudicem
ipse
sunt nec
nec recitata?

Quod, ut ex supra traditis deducitur, partes iudicum sibi relatores vendicare noscuntur, quod rursus ex alio constat, nempe, cum iudicis incubat officio ore proprio sententias recitare, neque ei liceat per alium id explicare. l. 1. & 2. l. vlti. C. de sentent. expericu. recitā. At vero relatores sententias interlocutorias senatorum vice legunt & recitant, partes ergo obtinent senatorias. (AD) Minime iudicio meo hæc procedit argumentatio. Nam interlocutoria possunt per quemcumque iudicem cuius alteri demandari ut legantur, glo. in l. vlti. in verbo proferant. C. de sentent. experi. recitād. & in l. diem proferre in prin. ff. de arbi. (RE) Verum est si nulla causæ cognitione latæ sunt interlocutoria, ceteroquin nullatenus, ex Bar. sententia in l. 2. C. de sentent. experi. recit. Atqui hoc in foro regio relatoribus committitur legendæ quæcumque sententiæ interlocutoria, quamuis causâ cognita ferantur.

(AD) Præfectus Prætorio vel alius illustri dignitate decoratus per officarios suos ei ministrantes legere potest & recitare sententias etiam definitiuas. l. 2. in. fi. C. de sentent. experi. recitan. auditores igitur senatoria dignitate lustrati committere nimirum poterunt sententias cuiuscumque alteri officiali legendas, non erit igitur hoc speciale in relatore. Quam ob rem si ex hoc deducis relatores iudicum partes obtinere, concedendum consequenter erit, id esse in alijs officialijs. (RE) Bal. in. d. l. vlti. C. de sentent. ex per. recitant. tenet in distincte iudicem ipsum debere sententias per se ipsum vel alium delegatum aut substitutum legere & recitare. Quo

iure

iure hodie utimur hoc in regno. Ipsi enim sublimis fore iudices legunt legere que tenentur definitiuas sententias: interlocutorias vero nulli alij legendas committunt, quam relatoribus. De cuius veritate plurima traduntur per iuris Pontificij interpretes in . c. sicut de re iudica. & in . c. cum vos de his que fi. a prel. sine cō. capi. Verum enim vero cum alijs non parum vrgentibus fundamentis fulcitum fuerit, relatores iudicum obtinere partes (quod ab aduocatis procul abest, nullas siquidem partes habent iudicum, sed clientum pro quibus postulant) hæc amplius non examino. ¶ Nono maior fides proculdubio adhibetur relatoribus, quam aduocatis. Illis nanque aliquid asserentibus esse vel non esse in causæ processu creditur, licet patroni contrarium adseuerent. Quos aliquid pertinaciter asserentes senatores tacere præcipiunt, ut in ore referentium verbum semper maneat, quod nulla alia ratione fit, quam quod ipsosmet senatores repræsentant. Decimo, ¶ iudices postulare prohibentur, maxime consiliarij & auditores regij, ut in l. 3. & 10. ti. 19. lib. 2. ordin. Pragma. 42. c. 25. l. quisquis. C. de postulā. l. vlti. C. de assessō. l. pen. ff. eo. & id non tantum ob affectum quem habere præsumunt ad causam quam prius defendebant, quam auctoritatem muneris conferuandi causa. Non tamen referre prohibentur iudicibus maioribus. l. 1. & seq. C. de relatio. c. intinasti de appella. ¶ Referunt etiam Rotæ auditores summo pontifici merita causæ fideliter, ut secundum eius imperium & beneplacitum sententias eius auctoritate promulgent & causas decident. c. cum Bertoldus versi. qui cum nobis de sentent. & re iudica. c. dudum. §. prior autem de decimis. c. super questionum

2
Relatori
b⁹ maior
fides ad
hibetur
quam ad
uocatis.

3
Iudices
aduocare
prohibentur,
nō referre.

4
Auditores
Rotæ
relatoris
officiosa
guntur.

E iij de offi

5
Moyses
refere-
bat dño.

6
Cōsules
olim re-
ferebant
senatui.

7
Indign^o
inferiore
ordine
erit & su-
periore
indig-
nior.

de offi. delega. glo. in verbo audirem in verbo ad apo-
stolicæ de re iudi. in. 6. † referebat etiam Moyses ad do-
minum quærelas populi ingressus tabernaculum, vt
secundum eius imperium iudicaret, exodi. 32. c. sum-
moperè. ii. q. 3. c. cum æterni tribunal de re. iudi. li. 6.
referunt etiam consiliarij huius regni vt supra. i. par.
c. 5. in fi. probauimus. † Consules item referebant o-
lim in senatu, senatui verò nihil nisi referentibus con-
sulis facere licebat, vt latè tractat Budeus in. l. vlti.
ff. de senato. pagi. 113. hodie que in curia Romana ipsi
auditores referunt causas arduas summo pontifici, vt
videre licet ex sententia per eum lata anno. 1534. in
causa inter Hérricum & Catherinam reges Angliæ,
cuius meminit Alfonso à Castro de lege poen. libro. i.
c. 12. Vltimò hæc mea instruitur sententia, † ex eo quòd
qui indignus est inferiore ordine, indignior procul-
dubio erit superiore. l. qui indignus. ff. de senato. l. re-
legatorum. §. potest & §. vlti. ff. de interd. & releg. l.
cui pacto. ff. de seru. exportan. Si igitur maior dignior
ve esset aduocatio referentium munere, nō vtique ad-
mitteretur is in patronum, qui relatoris non meruit
officiam, aut qui ad id admissus non fuit, sed id ita fie-
ri quotidie cernimus, concedendum igitur est renun-
ciatorium munus, vt dignius, preferri in omnibus pa-
trocinio.

¶ CAPVT QVARTVM LEGES

à quibus primum, & quot, quò ve tempore
latæ fuerint, & an tunc aduocati
aderant exponit.

1
Aduoca-
to: ū an-
tiquitas.

AD quid igitur respondes ad ea quæ de antiquita-
te aduocatorum paulo ante dixeram? Nam à tē-
pore

pore quo leges latæ fuerunt humanæ, constat fuisse
aduocatos. Humanas autem leges traditas fuisse à Tu-
bale primo rege Hispaniæ ei^o que fundatore ipsis His-
pānis anno centesimo quadragesimo secundo post di-
lubium, duo millesimo autem centesimo sexagesimo
tertio ante Chrtisti ortū attestatur Floria. d. Ocampo
in chroniæ generalis Hispaniæ libro. i. c. 4. in prin.
Legitur etiam Exodi. c. 32. Moysē aduocasse propo-
pulo suo coram domino contra eum irato ob adora-
tum vitulum: dicens, cur domine irascitur furor tuus
contra populum tuum, quem eduxisti de terra Egip-
ti, & cetera. Et paulo post, recordare Abrahamā, Isaac,
& Ismael seruatorum tuorum, quibus iurasti per te me
ipsū dicens, multiplicabo semen vestrum sicut stel-
las cœli, & vniuersam terram. Hæc, de qua loquutus
sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper.
Ecce rationes domino proposuit, quib^o nitebatur eos
esse ignoscendos. Et sic, ait textus, placatus est domi-
nus, ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus
populum, ex quo patrociniū antiquissimum fuisse
cōstat. (R. E) † Ridiculum in primis est asserere leges
Hispanis latas à Tubale primo Hispaniarū rege: qua
ætate homines nulla sub lege viuebant. Tria igitur
tempora cōsideranda sunt, vt huius dubij veritas ape-
riatur. Primum ab Adā primo homine vsque ad Moi-
sem, quo duo mille tercētum septuaginta quatuor an-
ni consumpi fuerunt. Secundum à Moysi vsq; ad Xpi na-
tiuitatē, quo duo mille octingenti & viginti quinque.
Tertium à Xpi ortu vsque ad hodiernum diem, quo
mille quingenti quinquaginta & septem anni elapsi
fuerunt. Quibus temporibus nouem nobis traditas fuis-
se leges certum est, vt Panor. Docet i. c. i. in prin. vlti.
colu.

2
Leges à
quibus
primum
latæ fue-
runt?

3
Ius natu-
rale pri-
mæuū.

colu. de summa trin. & si. catho. † Primo itaq; tempo-
re tria iura hominibus data viguere. Prima lex natu-
ralis communis omnibus animantibus, ius naturale
primæuū appellatum. vt maris & fœminæ coniuga-
tio, liberorum procreatio & educatio. l. i. §. ius natu-
rale. ff. de iusti. & iur. c. i. ius naturale. r. distin. in situ. de
iure natur. in prin. c. i. §. distin. † Ex hoc iure naturali
communi oritur obligatio antidoralis, hoc est, vt be-
nefacienti benefaciamus glo. in. l. sed si lege. §. con-
sultuit. ff. de peti. hære. c. cum in officijs de testam. hæc
non solum hominibus conuenit, sed & brutis anima-
libus, vt glo. sentit in. d. §. consultuit, quod Gellius pro-
bat li. 5. noctium Atticarum. c. 14. ex autoritate Ap-
pionis Polyhistoris libro Aegyptiacorum. 5. de Leo-
ne qui Androdo ad bestias damnato gratiam benefi-
cij longo post tempore retulit, quod etiam retulit Ae-
lianus lib. 2. historię animalium, vbi illum Androclē
vocat, alios in hęc sententiam citat Tiraqu. in. l. si vn-
quam in verbo donatione largitus nu. 56. C. de reuo-
cā. dona. Cuius antidoralis obligationis decem & oc-
to notabiles effectus collegit Iason in. l. ex hoc iure
ff. de iusti. & iur. & in. l. si non sortem: §. libertus. ff. de
condicti. indebi. Alcia. in libro. r. de verbo. signi. plu-
res alios Tiraqu. qui longè melius cæteris, more soli-
to, loquitur in. d. l. si vnquam in verbo donatione lar-
gitus num. ii. & pluribus sequē. C. de reuo. dona. † A-
liud eodem æuo proditū est ius naturale rationis ho-
minibus tantū conueniens, quod ius gentium pri-
mæuum & naturale dicitur secundarium. Vt religio
erga Deum, vt parentibus, & patriæ pareamus, vt que-
rim atque iniuriā propulsemus. l. veluti. l. vt vim. ff. d.
iusti. & iur. ex quo pceptū illud naturale oritur, nepe,
quod

4
Obliga-
tio anti-
doralis.

5
Ius natu-
rale secū-
darium
quod gē-
tium dī-
primæ-
uum.

quod tibi nō vis alteri ne feceris, & ex cōtrario. c. hu-
manū genus. r. distincti. glo. & Abb. in. c. i. i. verbo di-
spōsitionē, de summa trini. quibus temporibus nullę
alię aderant leges scriptę aut constitutiones. Sed om-
nia erant cōmunia, vt Bar. tradidit & cæteri interpre-
tes in. l. si id quod. ff. de condicti. indebi. pauci que ho-
mines tunc erant in mūdo. Deinde † adauctis homini-
bus tertium fuit proditum ius, quod gentes inter se fe-
cerunt, vt quidquid calcauerit pes tuus tuum erit, &
distinxerunt inter se dominia rerum. Hinc bella orta
sunt, captiuitates, contractus, regnorum distinctio, re-
ges que sibi constituerūt gentes. l. ex hoc iure. ff. de iu-
sti. & iure, quod ius gentium secundarium appellatur
c. ius gentium. r. distincti. Bar. & moderni in. d. l. si id
quod. ff. de condi. indeb. sub istis tribus legibus dege-
rūt homines a creatione Ade, ad Moisen, vsque. Quod
tempus ante legem appellatur. Superuenit postea se-
cunda ætas, a Moise, videlicet, vsque ad Christi ortū. †
Quo in tēpore alię tres leges hominib; proditę sunt
Mosaica, videlicet. Prophetica, & ciuils. † Mosaica
data fuit inscriptis a Domino Moisi in monte Synai,
quinquaginta diebus post quam filios Israel deduxe-
rat a captiuitate Pharaōn, quos deduxit in octuagesi-
mo suę ætatis anno exodi. c. 13. 14. 20. vsque ad caput.
32. Quę cū in decē cōsisteret pceptis, lex decalogi,
seu decalogus legis appellata est, exodi. c. 20. et. c. Moi-
ses. 7. distin. c. libenter in si. de pœnite. distin. i. Specu-
la. in pœmio sui operis colu. 2. in si. fuerūt etiā in lege
Moisi alia pcepta mistica, quorū aliqua sacramēta
lia & iudicialia, exodi. c. 21. & 22. alia ceremonialia,
de quibus habetur exodi. c. 23. & Deuteronomium. c.
5. 6. 7. & 8. Leuitici & numeri per totum, per glo. in. c.
vlti. §. his itaq; 6. distincti. per Marsiliū Ficinū in li. de

6
Ius gen-
tium se-
cūdarū.

7
Leges
tres secū-
darę
8
Lex Mo-
saica.

religione Christiana. c. 34. vbi nō minus verè, & pie quā elegāter hęc differit, quę horū dogmatum obligēt per Tiraquellū aliquid, quem nihil vnquam latuit, ī præfatione retract^o linagier numero octauo Dida. á Leiuá Couarrubias, qui melius ceteris loquitur, li. i. resolutionum. c. 17. nu. 1. & deinceps. † Deinde huic legi Mosaycæ addita fuit lex Prophetica capitulo firmiter. §. hæc sancta de summa trinita. Specu. in dicto p. cœmio colu. 3. † Demum malitia hominum idies cre- scēte, cūm hæ non sufficerent, tertia lex inuēta est, sci licet, ciuilis. Hęc habuit primam originem á regibus (quis primus fuerit dominus in mūdo traditur per Andr. Yfernia in rubr. quę sint regalia col. 2. in princi.) Reges etenim facultatem iurisconsultis concesserunt legum condendarum. l. 1. §. iubemus. C. de vete. iur. e. nucl. anno videlicet trecentesimo ante Christi ortū, vt Bart. attestatur in .l. multum interst. ff. de verb. obliga. refert Ant. Gomez in .l. prima Tauri numero secundo Robertus, Marāta in speculo aureo aduocatorum par. 3. numero 28. † & hi iurisconsulti pagani erāt, glo. in .l. pridie vbi etiā Bal. ff. de færijs glo. & Bar. in .l. Titia. §. Scia. ff. de auro & argē. lega. glo. in rub. ff. d. iusti. & iu. i. glo. 1. Iasō tamē in .d. l. multū interst. plurimos attestat fuisse iuriscōsultos post Xpi ortū, subdit ipse exemplum Vlpiani, qui eo quod in quadam lege per eum condita citauit Virgilium, dixit cum floruisse temporibus quibus Xpi colē vigebāt. Quod clarius patet historiographis, fuit enim consiliarius Alexandri Seueri vicefimi secundi imperatoris, qui imperabat anno ducentesimo vigesimo quinto á Christo nato, fuerunt etiā alij non pauci Xpi fidem colentes vt Saluius Iulianus qui floruit Adriani memoria, duo

deci

9.
Lex Pro
phetica.

10.
Lex ci
uilis quo
tempo -
re esse.
caperit.

11,
Iuriscon
sultorū
quidā pa
gani alij
Xpicole

decimi imperatoris, qui imperabat anno á natiuitate domini centesimo & vicefimo. Fuit etiā post hunc Neratius Priscus, Volufius Metian^o, Martianus, Iulius Celsus, Valēs, Marcellus, Iabolenus, Scribdius Scabola, Papinianus, Iulius Paulus, Domitrus Vlpianus, alij plures quos videre licebit apud Ange. Politi. epistolarum libro quinto epistola ad Iacobum Modestū Pratenfem missa. Salua tamen pace Bart. & sequaciū non paucis retro ānis iurisconsulti esse cœperūt asserente Pomponio in .l. 2. §. his legibus latis. ff. de origi. iuris, † vbi Pompo. ait Viginti propè annis post reges exactos leges. 12. tabularum traditas fuisse Romanis. Reges autem exacti fuere (cui expulsionī Tarquinus superbus causa fuit, vt vulgo eognita est historia) exacti inquam, anno quingentesimo ante Christi ortum vt apud historiographos notum est, his legibus latis, inquit textus, cœpit, vt naturaliter euenire solet, vt interpretatio desideraret prudentum authoritatem, necessariam quę disputationem fori. † Ex quo aperte deducitur iurisconsultos, & aduocatos statim post leges 12. tabularum esse cœpisse, & sic quadringentesimo septuagesimo anno ante Christi natiuitatem, aut eo circiter, atque ideo iuniores esse cādidatis quæstorib^o satis liquet. (AD) Nonne longè ante leges. 12. tabularum alix tradita á regibus? † Ceres, inquit Ouidius Methamorphoseôs. 5. primas hominibus tulit leges, id quę comprobant Diodorus libro sexto Hærodotus item. 6. Virgilius. 4. Encidôs, Plinius libro septimo & Pomponius Letus de legibus. Draco etiā primū Atheniensibus, deinde Solon: Mercurius Egiptijs: seu Ethiopib^o quorū descēdetes fertur fuisse Egiptios Minos Cretensibus: Licurgus Lacedemonijs: Carondas

Tiren.

12.
leges. 12
tabula -
rum quo
tēpore e
sse cœpe
runt?

13.
Aduoca
ti quo tē
pore esse
cœperūt
14.
Legum
primi la
tores nū
cupātur

Tironenſib⁹. Florenus Arguis. Romulus Romanis ſeu, vt quidā aſſerunt, Numa Pōpilius. Pitagoras Italicis. Alij etiā alijs leges tulerūt, vt Chaffeneus refert ī ſuo catalogo gloriæ mūdi. 10. parte cōfid. 19. & Phoro-
 neus rex Græcis, vt in. c. Moyses. 7. diſtinctio. ita etiā
 15. Tubal nimirum ſi Hiſpanis leges ediderit: (RE) Pri-
 mus huius mūdi legiſlator ꝛ fuit proculdubio Moyses.
 capit. primo & ſecun. 7. diſtinctio. habetur Exodi. c.
 25. & 31. & Deuteronomiū. 10. Prius nanque conſtat
 fuiſſe Moysē, quā Cicerem teſte Eusebio libro. 10
 præparationis euangelicæ. (AD) Quidquid ſit, quo tē-
 pore leges latæ fuerunt. & iudices iudicia quæ eſſe de-
 bebant. fruſtra enim leges conditæ fuiſſent, niſi eſſent
 qui eas exequerentur, lex ſecunda in principio. ff. de
 16. origi. iuris. ꝛ Nec deſunt qui aſſerant iudices in Hiſpa-
 in Hiſpa-
 nia fuiſſe āno ante Xpi ortū. 894. tēpore regis Froilæ
 Nunnius videlicet Nuñez Raſura, & Lainus Caluus
 mi qui? vt videre licet ex chronica Carionis fo. 239. ſi iudices
 aderāt ergo aduocati (RE) non rectē cōſequitur ſunt
 iudices ergo aduocati. In Germania ſiquidē in pluri-
 mis ciuitatibus optima pollitia vtentibus iudices ade-
 rant abſque aduocatorum ſtrepitu, vt ſupra in pri-
 parte. c. 8. numero ſecūdo dixeram. ꝛ Quinimo quo tē-
 17. pore ius gentium vigeſbat manu regia expediebantur
 Manu
 regia ex
 pediebā-
 tur ōnia
 ante le-
 ges 12. ta-
 bularū.
 omnia, & non ſolum eo tempore, ſed & poſt legū la-
 tionem, anteq̃ leges. 12. tabularum ederentur, manu
 etiā, hoc eſt, arbitrio regis iudicia exequabantur, cū
 conſilio tamen & ſententia iudicum & ſapientum vt
 in. d. l. 2. in princi. & . 5. primo. ff. de origi. iur. traditur
 per Innocen. in capitulo cum. P. tabellio de fide iſtru-
 Bal. in. d. l. 2. in prin. ff. de origi. iur. Corſetum de pote-
 ſtate regia in principio numero primo. Dein verō fori
 diſputa

diſputationes adiuuentæ ſunt, vt in. d. l. 2. 5. his legib⁹
 Poſtea etiā ius ciuile ā prudentibus proditum eſt,
 vt eadem. l. & . 5. verſi. hec diſputatio. Deinde ex his le-
 gibus eodem tempore actiones compositæ ſunt quib⁹
 inter ſe homines diſceptarent, quæ iuris pars, legitime
 actiones apellatæ ſunt, vt in eadem. l. ſecunda. 6. de
 inde. Poſt leges igitur. 12. tabularum aduocati eſſe cō-
 18. perunt, non ante. (AD) ꝛ Iudiciū ſanē cognitum fu-
 it tempore legis Moyſi in veteri teſtamēto, is enim le-
 gem ſtatuit, quōd in ore duorum vel triū ſtaret omne
 verbum, vt habetur Deuteronomium capite. 19. erat
 ergo iudiciū in vſu, cū vteretur teſtibus. Probatur
 etiā Danielis capitulo. 13. vbi Suſana erat damnata
 ad mortē ex d̄poſitione duorū teſtiū eā adulterāſſe at
 teſtātū Daniel autē ā Deo inſpiratus teſtes ſemotim
 examinauit, quos varios in loco inuenit. Atque adeo
 falſitate depræhenſā teſtes vltimo ſupplicio aſſecit, et
 Suſana liberata eſt, ecce ibi fuit iudiciū cōtrouerſū.
 Probatur etiā Leuitici. 19. vbi lege præcipiebatur di-
 uina, non facies iniquum aliquod in iudicio. & Deute-
 rono. capitulo. 24. nō peruerſes iudiciū aduenæ &
 pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ veſtimentū
 & cetera. & Hieremiæ. 22. facite iudiciū & iuſtitiam
 liberate oppreſſum de manu calūniatoris. Si iudiciū
 his ſeculis erat cognitum, ergo & aduocati. ꝛ Quin-
 19. etiam Romulus (vt eſt apud Dionīſiū Halicar. lib. 2.)
 Clientū
 origo
 Vrbe cōdita prouiſurus ne iniuria locupletum in hu-
 miles, vel vicifiſim egenorū inuidia in potentes diſcor-
 diam pareret, plebeis permiſit, quem ſibi ex patricijs
 patronum eligerent, hi clientes dicebantur. vt Vldri-
 cus Zaſius probat in commento leg. 2. in principio. ff.
 de origi. iur. in verbo curias. (RE) Argumētū hoc nō
 omnino

20.
Iudiciū
in para-
diso or-
tum ha-
buit

omnino conuincis, si rectè perpendantur quæ à me iā dicta sūt. Nō enim semel probaui nō esse bonā sequelā, iudiciū aderat ergo aduocati, quod etiam sequentibus apparet. † Iudicium incepit iure naturali primæuo & diuino, quippe quod originem habuerit in paradiso à quo Adā fuit expulsus. Cū igitur Deus creasset primum hominem legem dedit ei prohibitiuam, ne comederet fructus cuiusdam arboris, ipse autem homo diuinum transgressus præceptum comedere non erubuit. Quod Deus cernens iratus citauit ipsū dicēs, Adam ubi es? qui confestim comparuit coram domino: quem grauerit increpauit quod nolisset eius parere mandatis. Adam autem se excusare nixus respondit, mulier quam dedisti mihi in sociam me decepit, quasi vellet suam retorquere culpā in dominū, quod malam sibi dedisset sociam. Qua responsione grauius peccauit, vt scribitur Genesis capitulo primo & tertio & in capitulo serpens de poenitē. distin. 1. Ecce ex his verbis & replicationibus inter Deum & primum hominem fuit ortus quidam litigandi modus, qui vulgò, placitandi dicitur, vt Archidia. attestatur in rubric. 1. decretal. col. 1. Specula. 1. prooemio. 1. partis nume. 24. At ibi nulla aderat aduocatorum disputatio, sed ipse Adam propriam defendebat causam. † Ad eundē itaque modum iudicia expediebantur, quo tempore ius gentium secundarium vigeat, nullę quippe eo tūc aderāt fori disputationes, sed manu regia omnia exequabantur vt in. d. l. 2. in prin. ff. de origi. iur. hoc est, arbitrio regis iuxta Accursij expositionē ibidem, vel manu regia, id est, potestate vt Bart. exponit in. l. frater à fratre. ff. de condicti. indebi num. 11. verūm vbi Bart. sensit sine iudicio auferri manu regia potuisse si quid

debere-

si quid deberetur, fallitur si modò Dionisio credimus lib. 2. nam, vt ipse docet, ab initio ciuitatis ius litigantibus dictum fuit, licet non ea solemnitate, non ex iure scripto, vt post legem. 12. tabularum seruabatur. Romulus enim quos patres elegerat iussit vt sacra curarent & ius dicerent. Hoc tamen fatemur controuersias ab initio sæpe numero regis iussibus fuisse diremptas, sed citra violentiam: regi enim æqua iubenti facile parebatur. Attamen Seruius Tullus sextus Romanorum rex sanciuit publica tantummodò regis arbitrio, priuata verò iudicia sententijs expedire, vt tradit Dionisius libro. 3. eo tunc enim aduocati esse cœperunt cū actiones inuenta sunt. † Cui veritati nō obest quicquam quod de clientibus & patronis ultimo loco dixeras. Nam diuersum erat patrocinium illud ab eo quo vos modò vltimini, illud enim erat ciuile quoddam cōiunctio patriciorum & plebeiorum pauperum. Hi officia seu operas, illi beneficia vltro citro que præstabant. Nam patroni pro clientibus ea fecere, que patres pro filijs: pecuniarum contractuum rationes explicabāt, causas pro iniuste oppressis sumpserē, omnē que eis quietem publicè & priuatim exhibuere. E diuersò clientes, patronis egentibus ad dotem filiarum contribuere, captos vel ipsos, vel liberos eorum ab hostibus redimere, nexos à creditoribus, vel ære multa eos propria pecunia liberare, deducere eos, eis ad esse debebant. Nec phas erat vel accusare inuicem, vel testimonium aut suffragium aduersus ferre, nec porrò cum inimicis ad numerari: erant que huiusmodi cōiunctiones haud absimiles sanguinis necessitudini, vt que ad eò, vt clientes in officiorum ordine affinis præ-

22
Clientū
patroci
nium.

F ferrea

ferentur, vt ex Dionisio Halicar. li. 2. refert Zafius in comméto. d. l. 2. ff. de orig. iur. in prin. in verbo curias, magna eos laudis ornabat accessio, vt Gellius li. 5. docet, qui clientes haberent quam plurimos. Qui mos & ipsam Italiam, & maximam Gallie & Cantabrie partem peruagatur. Nam appius Claudius á quo Appiorum familia processit á Sabinis Romam cum quinque millibus cliétum migrasse traditur, vt est testis Valerius. Num hac fide hodie, hac obseruantia, & humanitate patroni obligant clientes? num eorum negocia iuxta veterum mores affinium causis præferunt, vt meritò imperator in. l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudi. clientes eos nominet, quorum patrocinium aduocati infumunt? minime. Sed in cōtrarium omnia agi videas. Aduocatorum enim perfidia, nequitia (in quos intelligo) hoc maximè quæstu pascitur, si clientum frugem depascitur. Forum hodie iudiciale pascua sunt vberissima aduocatorum, quibus, cum clientum iactura pinguescunt. † De tertia autem ætate gratiæ appellata, qua tres proditæ fuerunt leges, nēpe, euangelica, Apostolica, & canonica, quia ad rem nostram non pertinet, amplius non oportet tractare. si quis tamen plenè examinata cernere voluerit, cum relogo ad Robertum Marantam in speculo aureo aduocatum de ordine iudiciorum par. 3. nu. 29. & sequ. (AD) De his si placuerit hætenus, ne forsitam præfectum nostrum què arbitrum elegimus fastidio afficiamus.

Quare consultius fiet si his omisissis ad tertiæ & vltimæ tuæ propositionis probationem deueneris.

Explicit. 2. pars.

TER

TERTIA
PARS DIALOGI.

¶ CAPVD PRIMVM RELATORES aptiores esse aduocatis vt ad maiores protrahantur magistratus, iudicem què arbori comparatum tradit.

RE) Tibi vt morem geram, pro viribus fulcire conabor quam vltimò admisi sententiã. Qua, si bene memini, relatores asserui aptiores esse aduocatis, vt ad maiores magistrat^o

& honores promoucantur. Et quamuis ex supra traditis satis appareat, non tamen ob id alia in eius probationem adducere omittam. ¶ Et primo: quidquid in optimo perfecto què iudice adesse requiritur, id in relatores copiosius quàm in aduocato inuenitur, ergo assertio est vera. Plurima concurrere debent in eo qui iudicis meruerit officium, præ què maximè maiorem magistratum. † Ea denique omnia quæ in fecunda arbore quæ optimos lapidos què producat fructus, naturaliter inueniuntur, & in magistratu & quouis alio iudice requiruntur. Nulla quippe arbor sapidiores potest aut dulciores producere fructus vtcunque fructifera & fecunda. (AD) Ha ha ha, arbori iudicem adæquasti? quid delirius? (RE) Si attente quæ dixerò perpendaris, haud tibi, ni fallor, delirium videbitur. † Apud Varronem rempublicam seu ciuitatē legitur bene ordinatã hortulo seu viridario comparari, in quo varia sunt arborum & platarum genera, quæ suo situari loco expedit, vt fructus producere queant. Quarum quædam proceres seu altæ, quædam mediocres, quædam infimæ.

3. Cōclū
sio.

1
Iudex
arbori
ad æquatur.

2
Respub.
viridario
comparatur.

Fij Et ha

23
Leges 3
post xpi
ortum.

Et harum alias plātari aut seminari alias traduci seu transferri de altero in alterum locum, alias verò in alias inferi cōgruo loco & tēpore oportet. Omisissis quę pluribus, quę de huiusmodi viridario dicere liceret, d̄ arboribus tantu n, quę iudicibus comparātur, aliqua per tractabo: ¶ In quibus plurima ab optimo horticultore cōsiderātur oculis quę corporeis inspicuntur. Primò fundus siue area & solū in quo figitur & radicatur De hinc radices, quę in ipso fundo coaluntur & nutriuntur. 3. stipites sine truncus supra terrā apparēs. 4. rami musculi rami, quę maiores se hīc inde spargētes. 5. flores. 6. frōdes seu folia. 7. fruct⁹, vt in alio p̄posito dixerat Ioha. á Grassis in tracta. arboris iudiciorū, qui mirē arborē adæquat iudicijs, ego autē iudicib⁹. Alia in super duo arbor naturalis continet, nempe & corticē & medullā. ¶ Ad eundē ferē modū effingi oportet arborē nostrā, qua iudices representantur nouem continere debere quibus perficiatur. Primò solum seu arcā cui affigatur: cadere si quidē debet in fecunda terra & fertili, hoc est, in nobilitate genere, dignitate, seu propria virtute acquisita, vt coallescere fructus quę bonos producere valeat, 2. radices tres videlicet, timoris Dei, scientiæ iuris, & experientiæ. His nanque deficientibus arbor omninò arida esset, putrida, & inutilis, nihil quę proficeret, vteunque terra cui figeretur bona esset & fertilis. 3. stipitem seu truncum auctoritatis, videlicet, & fortitudinis, in quo omnis ipsius actio fundetur, ne ad flarum venti cuiuspiam moueri flective queat. 4. in stipite corticē paciētiæ & humilitatis. 5. medullā veritatis, fidelitatis, & secreti. 6. ramos se hīc inde spargētes, quib⁹, teste Columella li. 4. c. 10. significantur Brachia, quę fructus producant.

his.

3
Plurima
cōsiderā
tur in ar
bore nā
li quib⁹
cōstat &
coalles
cit.

4
Nouem
conside
ratur in
arbore
artificia
li, h. est,
iudice.

his crederem adæquari officiales, quibus deficientib⁹ iudicia cessarēt. hos equidem arbor bona bonos nimirum producet, viridesque conseruabit, aridos autem putabit ac rescabat putator. Virides quandoque densos & superuacuos interlucabit, vt eis alibi traductis aut insitis arbores optimæ nutriātur, quę viridarium ornent. 7. flores eloquentiæ, affabilitatis, & comitatis cum litigantibus eiusque officialibus. 8. frondes seu folia prudentiæ, quibus fructus operiantur & conseruentur. 9. fructus iustitiæ & æquitatis, cum misericordia cum quę seueritate, quę vt plurimum in republica est necessaria. Ad hunc enim effectum arbor plantatur vt fructus emittat, vt in proemio scribitur tituli. 5. par. 1. de quibus omnib⁹ peculiariter pertractabo.

¶ CAPVT SECVNDVM NOBILITATE agri vicem obtinere qua arbor plantetur, plura quę de nobilitate prodit.

¶ In primis huius pomarij seu viridarij confitor agrum & arcā inspicere debet vbi arbores seu plantas conserat, eis quę cāpum operiat. Hac in re agri seu soli vicem nobilitas obtinet, nobilitas inquam maiorum, quam nō modò genere & natione, verū propria etiam eorum virtute quærere. (AD) Quam earum censes esse alteri p̄ponendam? an quę genere tantum, an quę virtute acquisita est? (RE) Altam mirum in modum, difficilem quę, & supra humeros meos proponis quæstionem. Nō enim is sū qui possim ex Heracliti antro rē adeò obscurā á nostra quę professione alienā eruere. Verū si in dubijs sententia libera cuique est, nihil prohibet

Fij quin,

Arbor
anteq;
plātetur
solū in
spicid
bet, hoc
est nobi
litas.

²
Nobili-
tas gene-
ris lauda-
tur.

quin ipse dicam quid sentiam. Certè omnium maxi-
mè mihi placet ea sententia quæ nobilitati generis tri-
buit principatum. Ea est humanæ naturæ præclarissi-
ma gemma diuinitus missa, qua quis non à casu, non
fortuitu, non denique ab accidenti, sed ab ipsa rerum
natura dignior & excellentior habetur. Cæteræ autè
humanæ dignitates, honores, cætera que bona, homi-
nes subsequuntur. At verò generosa nobilitas vnâ cū
homine concipitur; quippe quæ ante ab ipsa lustretur
quàm à parētibus nascatur. Quod beatus Iob perpul-
chrè demonstrat, cum sic ait, gloria eorum à partu ac
ab utero & cōceptu honor illius. Et iuxta Apostolū,
velut stella differt à stella, sic gloriosa ingenuitas ho-
minè discernit ab homine: ne pari laude aut honoris
præmio perfruantur, qui inæquali virtutum & gene-
ris claritate illustrantur. Quo fit vt nobiles genere cæ-
teris præponantur, argu. tex. in. c. de multa de præbē.
ibi circa sublimes tamen & literatas personas: ex qui-
bus verbis eius capituli interpretes frequentius expen-
dunt, & per locum ab ordine deducunt, nobiles gene-
re præponendos esse nobilibus animo et virtute: qua-
les sunt vt plurimum iuris periti: quorū doctrina mū-
dus illuminatur auth. habita. C. ne filius pro patre.
Quid? cum & in consequendis magistratibus nobiles
genere cæteris esse præferendos nuncupatim statutū
iure cōmuni inueniatur, nempe, in auth. de defenso. ci-
uita. §. i. in prin. & in vers. viri obscuro, & vers. inte-
rim, in verbo nobiliores, & in §. vlti. ibi vnūquenque
nobiliū, vbi glo. in verbo nobiliores, notat, nobiliores
debere eligi. in ibi que Ange. eū tex. appēdit aduersus
statuta Tusciæ quib⁹ nobiles munere decurionū inter-
dicuntur, quæ strictissimè cēset esse interpretāda, quia iu-
ri cōmuni aduersantur & rationi. Hoc ipsū attestatur

Tiraque, de nobilitate. c. vicesimo nu. i. vbi & plurib⁹
sequentib⁹ nō paucas in eā rem citat auctoritates: ibi
de que nu. 2. adducit tex optimū in. l. honor. §. d. hono-
rib⁹ in verbo origo nataliū, & in. l. honores. §. is qui. ff.
de decurio. vbi plebeij honorib⁹ de curionū fungi p-
hibētur. Ex quo Bar. adnotauit in. l. i. C. de digni. l. 12
nu. 46. plebeiū nō posse ad dignitatē deligi, & in. l. i. Plebeij
vbi & Ioh. de Pla. C. de cōdi. in pub. horre. l. 10. auth. ā ad dig-
přides in prin. ibi nobiliores ciuitatū. C. de episc. au. nitatē
vbi Alberi. expressim notat, nobiliores eligi debere in eligi pos-
přides & magistrat⁹ & auth. de Referēd. §. vlti. Cu- sine
ius ratio est, quia plebeij ad magistratus electi timent
facile nobiles & potētes. Nobiles autē nō respiciūt per-
sonas sed rectū & iustū iudiciū, vt per glo. traditur &
Math. de Afflictis in cōsti. reg. Sicilię rub. 38. li. 3. cōsti.
incipi. cōstitutione presentī. Neque nostratū sū autho-
ritate cōtēt⁹, quare eādē libet ex sacris scripturis com-
probare sentētiā, scribitur Deuteronomiū. c. i. tuli de
tribub⁹ vestris viros sapiētes & nobiles, & cōstitui eos
přicipes, tribunos, & ceturiones, & Ecclesiastes. 10. be-
ata terra cuius rex nobilis est. Traditur etiā, ne exter-
norū auctoritate dñficiā, apud Cornel. Tacitū, Germa-
nos, reges ex nobilitate, duces ex virtute sumere. Quin
etiā Aristo. l. 2. Politi. c. 8. censet, nobiles & ingenuos,
honores sibi rationabiliter arrogare. rursus idē Philo-
soph⁹. 7. eiusdē libri capite, carpit legē Lacedemonio-
rū, quæ Ephoros, maxim⁹ enim is erat apud eos magi-
strat⁹, ex plebeijs creari iubebat, vnde multa in eā rem
publicā mala cōtigisse refert. Romāi quoque Cōsules
olim, quæstores, alij que magistratus ex nobilib⁹ crea-
bātur. Verū plebs tādē obtinuit, vt ex suo corpore cre-
arētur, vt copiose describit Libi⁹ lib. 6. ab vrbe cōdita,

Pöponi^o in. l. 2. §. deinde cū post & §. sequ. ff. de origi. iur. l. §. ex questorib^o. ff. d. offi. questo. quod latè profe quitur Tiraqu. vbi supra. Ioh. lupi i rep. rub. de dona. trer vir. et vxor. §. 9. nu. 8. qui ad id mouetur, præter eas quas dixim^o, & alijs multis nō cōtēnendis rationibus, quas hīc describere supersedim^o loca designasse cōtē ti. Vt tamē interim nō omittam^o quod p Roderi. epif. copū Zamorēsem traditur in suo vitę humanę specu lo. l. i. c. 7. & a Chassēneo refertur i catalogo glorię mundi. 8. par. 32. considera. † Népe, quod nobilitati omnes penē famulātur virtutes. ¶ Primo † nobiles hu miles & mansueti existunt, cæteris que vt plurimūm demistores seruata dignitatis ratione, imitantes illud Ecclesiastici. c. 3. quātō magnus es, humilia te in omni bus, & corā deo inuenies gratiā. Illud quoque Tullij l. i. officiorū monētis, vt quātō superiores sumus tan tō nos submissius, geram^o. Illud itē Aēnei tragedia. 3. quō fortuna altius euexit ac eleuauit humanas opes, hōc suppressere magis foelicē decet. Atque ideo elatio nē fugiunt, quia corū progenitores potentia & diuitijs rectē vfi fuere & moderatē, quo fit vt nō facilē su perbia inflentur, † quemadmodum qui nuper & recē ter ditati sunt aut prætextati Qui vt plurimūm elati sunt, & superbi, nimis que arrogātes, cōtra quos pluri ma dixit Luc. de Pena in. l. militarib^o. C. de decurio. li. 10. quod, ni fallor, expertus fuerat Bar. cūm dixerat in. l. vt responsam. C. de trāfacti. fortē, inquit, fuit quidā rusticus superbus propter sciētīā seu dignitatē effect^o quasi sentiret nobiles nō superbire ob sciētīā, sed rusti cos tantū. Id quod expressē dixit Feli. in. c. super eo. 2. nu. 5. in fi. de testi. cūm ait, illud quod dicitur, sciētīā inflare, nō pcedere in nobilib^o ad quod allegat Bal. in. l. mercalē. C. de condi. ob turp. caus. vbi nihil dicit

5
Nobili-
tatē om-
nes cō-
mittātur
virtutes

6
Nobiles
humiles
sunt &
mansueti.
& quō-
quis
nobilior
eō hu-
manior.

7
Ignobi-
les seu
plebeij
prætex-
tati su-
perbi.

Bal. nec quispiam ex ijs, qui hactenus comperiuntur eam legem commentatos esse. Hi denique qui verē no biles non sunt, sed quandam veluti imaginem nobili- tatis gerunt, ij certe superbi sunt, arrogātes, rixosi, pu tantes ijs impudentibus vitijs nobilitatem maximē o- stendi, cūm nulla re magis ignobilitas ostendatur. Et, quod in vetere prouerbio est (dignum patella cooper culum) similes habent famulos, superbos, scilicet, arro gantes, rixosos, scelerum dominorum ministros, & se per aliās pessimē moratos. † ¶ 2. nobilitati deseruit ma gnanimitas, quæ res agit ne contumeliosi existant. Hi enim cūm ad magna suspirent parua iniuria nun quam commouentur, parcunt, indulgent, sufferūt tā- tō facilius imbecillibus, quantō resistunt fortius super bis. Quibus præcipuē virtutibus principes vtuntur, vt quibus conuenit magnanimitas, vt Lucas de Pena a- struit in. l. vnica. C. de thesau. libro. 10. & in. l. vlti. C. vt rusti. ad nullum obseq. † ¶ 3. nobilitatem concomita- tur temperantia. Sunt enim nobiles vt plurimūm in reipublicæ cura & administratione occupati, qua de- re assueti sunt temperatē viuere, quod maximē in pri- cipibus est necessarium vt latè probat Luc. de Pena i l. népe. C. de fabricēfi. li. 11. † ¶ 4. nobiles alios non de spiciunt. Nulla enim bona ipsi reputant præterquām animæ. Quare virtuti deditos nō spernātur, quidquid dixerit Lu. de Pena in. l. 2. C. vt rusti. ad nul. obseq. † ¶ 5. nobilitatem sequitur prudentia & industria. Sub- tiliter enim generosi inuestigant quid eos agere oporteat. Quoniam plurimi eorum opera intuetur, & quid agunt, quo ve modo & ordine domi viuunt, speculan- tur. Quid habeāt vicini omnes nouerunt, & tanquam exploratores eorum sunt constituti. l. 1. C. de conditi. in publi.

8:
Nobiles
magna-
nimi nō
cōtume-
liosi.

9:
Nobiles
modesti
Nobiles
humiles
non des-
piciunt.

11:
Nobiles
pruden-
tes, & in-
dustrio-
si.

12. Nobiles & curia-
les. 13. Rustici
tas dete-
statur. 14. Nobiles
cōmer-
tia fugi-
unt.

in publi. horr. libro. 10. quo fit vt solliciti, intenti, prudē-
tes & cūcta pudentes existant. ¶ 6. Nobilitas affabi-
lem quem facit & curialem, cūm in regum principū
que domibus quotidie versentur generosi, probis
que moribus induantur. l. 2. vbi Luc. de Pena. C. vt ru-
sti. ad null. obsequ. ¶ Sicut ex contrario videmus rusti-
cos siue agrestes esse moribus, vita, sermone incultos,
rudes, ineptos, stolidos, duos, inhumanos, truces, insua-
ues, seuos, asperos, inmanes, feros, & penē barbaros,
nullam que honestatis, sed vtilitatis potius rationem
habētes, & modis omnibus dissidentes a moribus, qui-
bus nobiles potissimūm munitos insignitos que esse
debet. Nec id mirum quidem, vt pote qui in campis &
rure solitarij, rudes, ac siluestres nutriantur & assidue
victitent ¶ 7. commercia fugiunt & mercaturam, vt
qui a legibus eam exercere prohibeantur, vt in l. no-
biliōres. C. de commercijs. & merca. quā ibi notat Bal.
imo a dignitate arcentur eam exercentes. l. ne quis. C.
de dign. libro. 12. l. si cohartalis in fi. C. de coharta. eo.
libro. l. humilem. C. de incest. nup. l. 1. C. de natural. li-
be. nobilitas enim & mercatura sibi inuicē repugnāt
& aduersantur, nec sese simul compatiuntur per. l. mi-
lites. C. loca. & l. 1. C. negotiatores ne mil. li. 12. ex quo
Lucas de Pena in vlti. l. column. 3. C. de fund. limitro-
phis libro. 11. nobiles, inquit, qui se mercimonijs
implicant, cogendos esse tanquam plebeios & viles cō-
tribuere soluendis collectis. Id tamē limitat, nisi id no-
biles facerent modicē, & pro ipsorum vitæ sustenta-
tione tātum. Guido Papæ indiscriminatim & absque
delectu illud tenuit decisi. 190. & rursus. 391. Aristot.
libro Politico. tertio. cap. item tertio scribit legem
fuisse apud Thebanos, vt nemo idoneus esset ad ho-

nores

nores reipublicæ suscipiēdos, nisi per decem annos a
mercatura destitisset, alias non paucas leges diuersa-
rum gentium adfert in hanc rem Tiraq. de nobilita-
te. c. 33. nu. 5. & deinceps, vbi an mercatura derogat
nobilitati discutit late, & demum concludit derogare, 15
contra Calca. consi. 8. qui nobilem ex genere non per
dere asseruit nobilitatem ob exercitium mercaturæ, Merca-
arg. l. nobiliores. C. de cōmer. & merca. quæ tamen cō
trariū probat. Si autem mercatura per alios exercea
tur nobilitati non derogat: vel si ex more regionis a-
liud, fit vt ibi per eum ad finē. De quo aliquid per Ci-
ceronem officiorum primo. Ex quibus facile persua-
detur nobiles genere in consequendis magistratibus
ceteris esse anteposendos. In cuius confirmationem
accedat lex regni nostri. 18. ti. 9. par. 2. que in maiorib⁹
magistratibus curiæ regis loquitur. Cūm sic ait, pri-
meramente deben ser de buen linaje para haber ver-
guença de no errar. & c. Pudor et enim signum est no-
bilitatis teste Hieronymo ab imperatore citato. in. l.
38. ti. 5. par. prima.

¶ CAPVT TERTIVM NOBILIVM.
vicia enumerat seu generosorum.

D) Quorsum generis nobilitatem tot extol-
lis encomijs? quorsum humanæ nature ob-
scenam fabricam ac turpem materiā ita
summē laudas? Certē de terrenæ carnis no-
bilitate disputare (si fidem adhibes Roderico Zamo-
rensi in speculo vitæ humanæ. li. 1. c. 8.) nil aliud est,
quā de stercoreis aut luti claritate certare. Vnde ad
Machabeos scribitur, gloria eorum stercus & vermis.
¶ Nā quis ignorat, nobiles vicia quædā peculiaria, sibi
ipsis

Nobiliū
vicia.

2.
Nobiles
ambitiosi.

ipsis quodammodo naturaliter insita habere, & forte dixerim indelabilia, ut vix vllum reperias qui his non sit deditissimus. Primum honoris sunt inmodice appetentiores, & ut vno verbo exprimam, ambitiosiores. Nobilitatis igitur mores sunt, ut ambitiosior sit qui nobilior est. Nam omnes, cum quid adsit, ad id solent coaceruare, author est Arist. rhetoricorum ad Theodectem libro secund. capi. 15. Quare quum ditari incipiunt, in dies cupiunt fieri ditiores: & qui honorantur cupiunt fieri honorabiliores. Nobiles itaque cum maiorum claritate & antiquitate se cernant honoratos (nam ea quae iamdiu gesta sunt honorabiliora sunt, ad iactationem quae aptiora) ideoque peroptant accumulare ad ea quae habent, quo fit ut contentur fieri honorabiliores, imperia quae & magistratus exoptent & ambiant, veluti ad ea proximiores. ¶ 2. ¶ vituperabile vitium, monstruo quoque simile nobilium mores sequitur & concomitatur. Sunt enim, teste Philosopho quo loco nuper citauimus, adeo elati, ut etiam progenitores suos saepe despiciant: quoniam se putant patribus esse nobiliores, credentes, ut idem Philo. subdit, maiori honore eos esse constitutos, eo quod antiquiori constet nobili pro- genie. Nam ea quae iamdiu gesta sunt (ut paulo antea dixeram) honorabiliora sunt ad iactationem quae aptiora. Testis est huius detestandi facinoris Alexander magnus, qui, si Policrato credimus, patris sui gesta laudabilia iuue lachrimas pro dolore extorquens minuebat, ea despiciens: ac si paterna virtus omnium a se gestorum gloriam arriperet. Eos vero qui talia referebant proprijs plerumque manibus interficiebat, aut rapi ad poenas iubebat. ¶ 3. ¶ Bald. i. l. per adoptionem i. i. lectione. ff. de adoptio. nobiles, inquit, sunt magna ex parte

3.
Nobiles
progeni-
torum de
specto-
res.

4.
Nobiles
superbi
& vitio-
si ut plu-
rimum.

parte superbi, inimici popularium, gulosi, luxuriosi magis quidem quam populares ipsi. Non dico tamen, ait, de illis quos virtus nobilitat, illi enim vere sunt nobiles quamuis careant diuitijs. Sed de illis loquor qui & si abundant diuitijs, nihil tamen sciunt nisi comedere, bibere, superbire. Quod quae peius est nullus eis adest indelinquendo pudor, falso creditibus licentiam peccandi cum carnis ingenuitate impetrasse: minime quae attendentibus illud Ambrosij dicentis, verecundia exercendi curpia ingenuos & claros prodit natales, inuerecundia vero obscuros reddit, nec aliena virtus a proprijs facinoribus excusat: oblitis penitus comminationis domini, eos cum iactura nobilitatis committentis. i. regum. c. 2. dicentis: qui me contemnunt non erunt nobiles. Ex quo Apuleius tales vocat fordida loca sole illuminata, aut umbra deformes, ut pote qui nobilitatem ipsam, quae virtutis instrumentum constituta est, ut scutum vel castrum faciunt, quo cum licentius se flagitijs dedant atque defendant. ¶ 4. ¶ Nobiles ingrati ut plurimum sunt & infideles, illiberales etiam. quippe qui, licet beatius sit dare quam accipere, in eo se ingenuos & claros fore putant, si ab alijs extorquent & rapiunt. Paucis denique verbis Hierony. id explicat inquit, plerumque nobilitas carnis ignobilitatem parit metis. ¶ 5. ¶ libido in nobilibus deuacchatur. c. ex parte extra. de sepultu. Quam sane libidinem praeter alijs summo opere fugere deberent ut pote quae sit in eis magis detestanda, quam in plebeijs. quod certe constat ex. l. foedissimae. C. de postlimi, reuers. i. ubi ob retinendae pudicitiae cultum, ac seruandam natalium honestatem ad te confugisse proponas &c. & ex. l. in concubinato. ff. de concubi. l. si qua illustis. C. ad Officia. facit etiam. l. ex facto. §. si quis rogatus &

5.
Nobiles
ingrati
& illibe-
rales non
pauci

6.
Nobiles
libidi-
niosi, quod
maxime
procul
ab eis esse
oportet.

1. iuncta glo. in verbo ex voluntate in prin. ff. ad Trebell. & quod ex ea ibi notant Ang. Imo. Pau. Castré. Alex. & cæteri. Quorum reprobos abusus & assiduas vanitates elegantissimè depinxit Iaco. Septimacensis eminentissimus Pinciani fori senator in suo catholicarum institutionū libro. c. 9. vbi de bonis tractat hæreticorū nu. 126. et pluribus sequ. & aliquid Hierony: Osorius de nobilitate ciuili lib. 2. c. 6. hos ego dixerim cæteris præferendos? absit. (RE) † Fateor nobilitatem generis nullius esse momenti, nisi virtutibus honestetur. Vnde Bal. in. l. nobiliores. C. de commer. & merca. triplicem nobilium conditionem esse asseruit, primo stirpe, & ita vulgus accipit, 2. virtute, & ita Philo sophus probat. 3. & genere & virtute, & hæc est vera nobilitas: scilicet, generositas cum animi magnitudine decorata. Nam quò magis omnium oculis expositi sunt nobiliores, eò optimis eos decet disciplinis esse imbutos: ne à veteri adagio purpuratæ simiæ vulgò appellètur. Atquè, in hòc ipsi alijs deteriori sunt cò ditione, quòd plebeio imperitia non æquè oneri est, sicut illustri & generoso homini: qui cum se nobilem profiteatur, si indoctus sit, etiam plebeijs & vulgarib⁹ viris ridiculò habetur. Non est homo effigies illa quã vides sed quod intus latet. De istis non erat sermo meus sed de verè nobilibus & generosis sapientia & virtute animi decoratis, qui, vt Paulo ante dixeram, cæteris, sunt demissores & humiliores.

¶ CAPVT QVARTVM NOBILITAS

propria virtute acquisita an præferatur nobilitati generis tractat.

(AD)

D) Nobilitas igitur non ex genere & stirpe perpendenda est, neque genus aliquid agit ad causandam nobilitatem, sed propria cuiusque virtus. † Aptior itaque melior que proculdubio erit arca, ad arborem tuã plantadã, nobilitas propria virtute acquisita, quàm quæ aliorum progenitorum quæritur meritis. Nonne ager iste aptus erit absque eo quòd cum superiore concurrat, ad arborem vel figendam vel inferendam? Respondeat, si mihi fidem non adhibes, Hieroni. per Gratianum in. c. Moises. 8. q. 1. Principatus, inquit, in populo non sanguini deferendus est, sed vitæ. Idem Hiero. ad Celantiam, † nobilitas quæ proprijs quæritur virtutibus vera est nobilitas. Summãque apud Deum nobilitas est clarum esse, virtutib⁹, vt & Bal. attestatur in. d. l. 2. C. de cõmer. & merca. Quod fusius probat Chasse neus in catalogo gloriæ mū. 8. par. 13. considera. quãuis Alcia. in regula. 1. præsupcionū. c. 48. nu. 5. dixerit virtute præditū minime esse nobilitatē nobili genere, sed magis laudadū: quãdo quidē nobilitas pprie est separata à virtutibus, in testimonium adducēs Bar. in l. 1. C. de dignit. li. 12. qui, iudicio meo, contrarium sentit ibi nu. 57. cum pluribus sequen. vbi tres tradit species nobilitatis. Theologicæ videlicet, naturalis, & politica. Quidquid tamen sit exploratum est, nobiles sapientia, virtutibus ac bonis moribus præhonorandos & in omnibus præferendos esse, ijs qui ex genere, diuitijs, loco, priuilegio, aut dignitate decorantur, vt late pbat Luc. de Pena. in. l. mulieres. 4. col. in prin. C. de digni. li. 12. † Quod ratione pbauerat antea. 2. col. nēpe, quòd hæ tres nobilitatis species sapientiæ videlicet sciētix, & virtutis concernunt aīm, sūt atque spirituales, cœlestes piter, & diuine, nimirū ergo si terrestrib⁹

7 Nobilitas generis nullius est momenti nisi virtutibus honestetur.

1 Nobilitas propria virtute que sita an præferatur nobilitati generis.

2 Nobilitas vera an sit que propria innitur virtute?

3 Nobilitas scientiæ & animã cõcernens terrestri præferatur.

& humanis preferantur, ut pote eis digniores. Sicut enim anima corpori, & Sol Lunæ præfertur, ut in. l. sancimus. C. de sacros. eccles. & in. c. solitæ de maiori. & obedi. ita nobilitas spiritualis et animam cõcernes terrestri præponenda est. Quantò enim aurum est præciosus pumbto. c. duo sunt. 96. distin. tantò hæ nobilitatis species ceteris sunt celsiores. Virtus quippe & malitia determinat nobiles & ignobiles ut scribitur .5. Politi. ubi autem non maxime honoratur virtus, ibi non est possibile firmum optimorum esse in republica statum, ut Aristot. docet libro secundo Politicorũ. c. nono, & ex quo virtutem propriam exigi in iudicib⁹ nec sufficere maiorum nobilitatem cõstat. Cui suffragat. in. c. nos qui. xl. distin. non maiorum, inquit, claritate, aut vrbiũ nobilitate innotescere debemus, sed propria virtute. is itaque qui proprijs laboravit virib⁹ exposuit que se periculis præfertur ijs, qui alienis progenitorum meritis iuuantur, non proprijs. Vnde Ovidius. 13. Methamor. Proposita arma peto. meritis expandite causam dummodò quod fratres Telamon Peleus que fuerunt. Atacis meritum non sit, nec sanguinis ordo: sed virtutis honor spoli, quæratur in ipsis. & parum supra.

Nam genus & proavos & que non fecimus ipsi.

Vix ea nostra voco, & cetera.

¶ Quibus concinnit mirè quod Tullius dixerat contra Salustium. Nec me cum his cõferri decet patres conscripti qui iam deceserunt, omni que odio carent & invidia: sed cum eis qui mecum vnã in republica versati sunt. Et rursus eodem loco, sanctius, inquit, est me meis fulgere moribus. quam maiorum opinione inniti, ut sim posteris meis nobilitatis initiũ & virtutis ex-

plum

plum. Et cõtra eundem repetit, quod deficit in me incipit. Ego enim meis maioribus virtute mea proluxi ut si prius noti non fuerant à me sumant initium memorię suę. Id quod antea dixerat Socrates, cui cum nobilis quidam sed improbus ignobilitatẽ obijceret respõdit se fertur, mihi quidem genus dedecori est tu autẽ generi. Is ergo (authore Seneca ad Luci. epistola. 44.) generosus est, qui ad virtutẽ bene est à natura compositus, hoc enim vnum est itũdũ, aliõquĩ si ad vetera te reuoces nemo non inde est antequã nihil est. A primo mundi ortu vsque in hoc tempus perduxit nos ex splendidis sordidis que alternata series. Non facit itaque nobilem atrium plenu fumosis imaginibus. Nemo in nostrã gloriã vixit, neque quod ante nos fuit nostrũ est. Animus igitur facit nobile, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet insurgere. Atque ut Plutarchus ait in libro de educandis liberis, pulchra est nobilitas, sed maiorũ nostrorũ id bonum est. ¶ Diuus etiam Hieronymus ad Helvidiam præbat nobilitatem ex iniquitate procedere, hoc argumẽto. Nobilitas, inquit, mundi nil aliud est quam diuitiæ inueteratæ. Omnis autem diuitiæ de iniquitate descendunt. Vnde & illa vulgata sententia mihi videtur esse verissima. Omnes diues aut iniquus aut hæres iniqui. Nobilitas igitur ex iniquitate venit. ex quo nimirũ Demosthenes ille oratorum primas dicebat optimũ frumentum non ex pulchritudine agri æstimandum, sed ex eo quod cibum optimũ præbeat: nec virum bonum aut amicum beneuolum, qui ex nobili genere sit propagatus, sed qui sit optimis moribus præditus. ¶ Pauci enim sunt qui virtutem maiorum sequantur. est quippe nobilitas quedam rota ut mire describit Hosti. i. c.

G tua

4
Virt⁹ p
pia in iu
dice eli
gendo
prepon
derat ge
neri.

5.
Nobile
facit ani
mus be
ne mora
tus non
maiorũ
opinio.

6.
Nobili
tas ex i
niquita
te proce
dit.

7.
Virtutẽ
maiorũ
pauci se
quuntur

tua nos de consanguinit. & affi. itaque nihil constans aut fidum est homini. hoc tamen constat esse perpetuum, nobilitatem dedecori esse sceleratis, liberos que in insipientes maiorum nobilitatem inquinare, filiorum autem virtutem ignobilitatem patris detegere. ex quo ægre ferebat Epicharmus (vt est apud Stobæum sermone. 88.) cum aliquis obscurus de nobilitate loquebatur, ipse verò moribus ignobilis erat. quid enim est rei cæco cum speculo? Virtus itaque nobilem facit hominem, non maiorum claritas: quod pluribus confirmat Chasseneus in cathalogo gloriæ mundi. 8. parte confide. 28. Tiraqu. de nobilitate. c. 4. numero decimo sexto, Dantes poeta in cantilena vulgari incipiente. Ledolce rime d' amore, & in commedia paradisi capite decimo sexto incip. O pocha nostra nobilita difangue, Cepolla de imperatore militum deligendo. §. nobilitatis etiam causa per totum. Denique (si Laertio credimus nobilitatem in quatoro specie diuidendi, quarum postremam præstantissimam esse dicebat, cum quis perse animi ingenuitate & magnitudine excellit) cum nobilem appellabimus cui non aliena, sed sua virtus opitulatur. Virtus enim nobis semper parienda est non aliunde sumenda. Nam opinionis lenitatem semper graues homines pro nihilo habendam esse putarunt. † Quare neque tua sententia nec aliorum qui simili ratione regum & principum benignitatem intercludi cupitis, restringi que ad eos qui nobilitate generis sunt propagati, mihi probari vnquam potuit. Nam cum omnes qui paulò elatiore animo sunt, ad virtutem honoris & gloriæ cupiditate incenduntur, si honoris spem debilitare velis, virtutis omnino studia extinguas, quæ erat incitanda & inflamanda

8. Virtute præditos esse honore & dignitate præmiandos.

flamanda. qua quidem re civili discipline nihil magis aduersariū est. Quid enim esset in dignius, quam nullum præmium propter magna merita claris in republica viris esse constitutum? aut quod præmium excoGITABIS, quo virtute satisfieri aliqua ex parte possit, præter hoc dignitatis & gloriæ? Quid deinde magis regium est, magis que magnificum, quam virtuti debitum dare testimonium, & titulis honestare dignitatem, vt hoc modo tum iustitia conseruetur, tum etiam complures in studium virtutis acrius incitentur? consulat qui in hoc hæsitabitur moralem textum regni nostri in l. decima tertia titulo secundo libro septimo ordinatio. (RE) Fateor verum esse quod asseris, si modo id recte intelligas, tñā nobiles licet appellentur, qui virtute propria illustrantur propriū tamen nobiles dici possunt qui antiquo genere, propria que virtute honestantur, vt in l. secunda ad fi. titulo vicesimo primo de militibus & nobilibus par. secunda cuius verba sunt. E como quier que estos que lo ganan por su fabiduria y bōdad son por derecho llamados nobles y gentiles, mayormente lo son aquellos que lo han por linaje antiguamente, y hazen buena vida porque les viene de luene como heredad. † Nec me latet quidem principem huius que pomarij insitorem non ita astringendum, vt omnino teneatur nobiles genere ad dignitates euocare: potest quippe, imo æquitatis iure tenetur, digniores, nullo generis discrimine habito, debitis ornamenti afficere, & dignitatibus honestare. Quod Plato libro tertio de republica col. penultima per Socratis personam de principis officio disputans nobis aperuit. Omnes, ait, qui in eadem ciuitate viuitis fratres estis. Sed Deus cum vos informaret, ijs qui

9. Nobiles vere qui

10. Digniores ad dignitates vocare oportet nullo discrimine generis habito.

dem qui nati & apti sunt ad imperandum aurum in miscuitijs autem qui principibus in communi salute defendenda operam nauant, argentum: agricolis autem atque cæteris opificibus, æs & ferrum. Ita fit, vt cum ab eodem principio ortum habeatis, vobis similes plerunque generetis. Euenit tamen, vt ex aureo parente interdum argentea soboles nascatur, ex argento aurea, & similiter omnia ab alijs vicissim oriantur. Iubet igitur Deus vt principes ipsi primùm atque precipuè ad eò magnam curam suscipiant inuestigandi & inspiciendi quid in animis liberorum suorum in mistum sit, vt nihil omnino diligentius animaduertant. Quòd si aureum aliquid aut ferreum insitum in filiorum sensibus inspexerint, non impediuntur misericordia, quominus illis munus eorum naturæ conueniens assignent, & ad opifices aut agricolas dimittant. Sin ex illis aliquid rursus aureum aut argenteum extiterit, honoribus afficiant, & alios quidem ad vrbs custodiam, & imperium, alios autem ad vrbs auxilium & militiam euocent. Insidat que eorū mentibus fuisse olim oraculo prædictum, ciuitatem tunc omnibus bonis euertendam, cum ea ferri aut æris custodia commissa fuerit. Ait postremò omnes ciuitatis opes funditus interituras, cum æs & ferrum, hoc est, ingenium humile omni que virtutis præsidio nudatū reipublicæ gubernacula tractanda susceperit. Ob id igitur non solum homines industria & ingenio excellentes, ex agris ad vrbs custodiam euocandos, & nobilitatis ornamentis afficiendos, sed etiam amplissimo genere natos, si degeneres extiterint, in infimā turbā coniciendos esse statuit. Quocirca quod primo dixerā nobiles genere in adspicēdis magistratib⁹ alijs quereb⁹ ceteris

31.
Nobiles
genere p̄
feruntur
alijs data
paritate
virtutū.

ceteris esse preferendos, intelligendum sanè est ceteris per omnia paribus. Quòd si virtus in vno effulserit in alio nobilitas, quis dixerit præferendam virtuti nobilitatem? certè nullus. Imo omnes constantissimè affirmant illam huic esse antepōndam. Ita id è nostris censuerunt Hostien. & Enriquus in. c. pen. de præbē. & ante eos glo. in. c. constitutis. 2. in verbo impotētiā vbi idem Hostien. Philippus, & Ioh. Andr. extra de appellatio. & ceteri. Tiraqu. de nobilitate. c. 20. nu. 9. & 17. idem. c. 4. nu. 16. Bal. in. l. nemini in fi. C. de aduo. diuer. iudicio. Feli. in. c. super eo. 2. de testi. nu. 5. & ita intelligerem ipse tex. regni nostri in. l. 18. titulo. 9. par. 2. qui loquitur in iudicib⁹ maioribus curiæ regis: vt procedat data paritate virtutum inter nobilem genere & plebeium. Sin autem generosus caruerit virtute, & scientia, alijs que in iudice requisitis, nequaquam dicere virtuti esse nobilitatem præponendam, secundū Hosti. in præcitato. c. 2. de præben. cui alludere, videtur tex. in. l. 3. titu. 4. parti. 3. cuius verba sunt, Ac uicio samente deuen ser catados, que sean quales diximos en la. 2. partida deste libro. Pero si tales en todo no les pudieren hallar, que ayan en si alomenos estas cosas, que sean leales, & c. Peccat etenim qui præfert idignum digno. cuius sententiæ author est beatus Thomas 2. 2. q. 63. arti. 1. quem refert Bar. in. l. 1. nu. 68. C. de digni. lib. 12. Quanquam ex nonnullorum sententia, mediocris doctrina in nobilibus æquipolet paulo maiori doctrinæ in ignobilibus & plebeijs, vt videre licet a pud Barba. cons. 35. sapienter colu. 1. libro. 2. Tiraqu. de nobilitate. c. 5. num. 9. † Hoc etiam generis nobilitas facit, vt in dubio pro eo præsumatur qui ex nobili

Gij pro

22
Prone
bili præ
sumitur

progenie descendit, vt ex glo. colligitur i. c. illud. 4. c. distincti. quā sequitur Ioh. And. in. c. constitutis. 2. colu. pen. de appella. Roma. singul. 726. Alcia. de præsumptio. regula. i. præsump. 4. 8. in prin. Gerar. à Petra singul. 30. tex. optimus in. l. 2. titu. 21. parti. 2. Plurimum conducit bona educatio: nam vt Aristotiles ait. 3. rhetoricorum ad Theodestē. c. 16. verisimile certē est probum ex probis, & bene educatum in bonum virum euasisse.

¶ CAPVD QVINTVM FILII CVM
in magistratus creantur patris virtutē esse
considerandam, & dignitatem si ean-
dem fortē habuerunt, insinuat.

Secundo huius pomarij cultor inquirere de-
bet prius quam arborem plantet, aut infe-
rat, vnde ramum seu furculum quem plan-
tare aut inserere velit euellerit, seu putau-
erit: ex bona ne aut foecunda, malāue aut minus fructi-
fera arbore. Hoc est, † Principes seu eorum vice gerē-
tes quibus magistratum electio iure competit, post
quam terram seu aream commodam inuenerint ad
plantandam seu figendam arborem (hoc est, eū quē
ad magistratum eligere proponunt nobilem esse ge-
nere, si possibile est, aut virtutibus tantū, si ex plebeijs
fuerit) considerent, diligenter quē conquirant quales
eorum fuerint parentes. Talis enim præsumitur fili^o
qualis fuit pater eius. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff.
de ædili. edicto, & ibi glossa, alia etiam in verbo metu-
untur in. c. si quis. 6. q. 1. & in. c. vlti. inglo. vltima De-
creti, vbi signanter dixit tex. non potest filius facere
quid

¹
Fili^o cū
in magi-
stratus
creatur
patris
virtus cō-
sideran-
da est.

quidquam nisi quod viderit patrem facieutem, nimi-
rum ergo si ad promouendum filium ad dignitatem
parentum vita perpendatur & consideretur, vt in. c.
venerabilem, ibi, & persecutio diuulgata, de electio. 2
filius quippe bonus præsumitur propter patrem auth.
de Referēda in. fi. vbi glo. in verbo ex patribus. † Vir
tutē quē patris filijs quodāmodo inest. Neque id mirū
quidem, † vt pote cū filius pars sit corporis patris, vt
Philosophus docet Ethicorum. 5. c. 6. & sanguis eius,
l. non enim. ff. de inoffi. testam. vna etiam caro. c. nul-
lum in. fi. & c. pen. 35. q. 3. vna denique persona. l. vlti.
C. de impube. & alijs, l. cum scimus. C. de agri. & cen-
si. li. ii. vbi Lucas de pena plura id genus adducit, & vl-
tra eum, filius eiusdem præsumitur voluntatis & affec-
tus cum patre. l. si operarum iudicio. ff. de oper. liber-
to. quod falsius disserit Tiraqu. de legi. connubiali. l.
7. nu. 8. trasumptiue Chasseneus in suo catalogo. 11.
parte considera. 25. vbi tacito authore dicta refert Ti-
raquelli sibi ipsi attribuens impudenter, & latissime
idem Tiraqu. in repe. l. si vnq; in prin. nu. 15. & sequi. 4
C. de reuocan. dona. † Sicuti ē contrario natus ex ma-
la progenie præsumptionem aliquam præfert quod
sit malus, vt Bal. & Ang. arbitratur in. l. si quos. C. de
capti. in. fi. c. venerabilem ad. fi. de electi. tex. etiam reg
ni nostri i. l. 2. tit. 2. par. 7. mali enim, teste Euripide, so-
lent generare malos. Atque, vt vetus est sententia, ex
malo patre filius prob^o vix nasci potest, sed patris na-
turæ similis. Econtra autē ex bonis viris liberos gigni
bonos quā verisimū est. Nō enī potest arbor mala bo-
nū fructū facere, nec cōuerso Mathei. 7. atque Lucę.
6. cuius sententię principiū retulit Accursi^o in. d. §. qui
G iij man

²
Virtus
patris fi-
lijs quo-
dāmodo
inest.

³
Fili^o est
pars cor-
poris pa-
tris.

⁴
Malus
presumi-
tur qui
ex mala
progenie
est natus

mancipia. Porro qualis est ager, talia & semina: quales flores, tales & tincturae: qualis operator, talis & creatio: qualis agricola, talis cultura Eisdre. 4. c. 9. Ex quo videmus ut plurimum, non tantum sanguinis labem, sed et morum quoque ad posterum deriuari, ex sententia Iohannis Fabri in rubri. insti. de nupt. & Tiraquelli de legibus connubialibus. l. 7. num. 2. glo. 1. par. 7. vbi nu. 3. optimum ad hoc adducit tex. in. l. quisquis C. ad leg. Iul. maiesta. ibi filij verò eius, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberet perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur) & cæte. lex item regni nostri. 2. tit. 2. par. 7. facit glo. in c. venereabilem in verbo progenitores vbi Panormit. 4. col. de electio. & in. c. 1. 56. disti. ibi que glo. prædictæ attestantur hanc fuisse causam vnam, quare presbyterorum filij, non promouentur. Ideo que spurij sacris non iniantur glo. in. c. 2. in verbo defectu de filijs presbytero. libro sexto, quibus plura addit Tiraquellus. quo in loco nuper citauimus numero tertio & quarto, cum pluribus sequen. Porro magistratuū elector id potissimum attendere debet, nempe, si eadē dignitate, qua aliquē decorare intendit, lustratos parentes aut maiores habuerit. Cuius rationē eleganter: more solito, assignat Tiraquellus. de nobilitate. c. 20. numero. octauo his verbis. Et sanè optimo iure in adipiscendis patrię honoribus, qui antiquiore nobiliori que sunt genere cæteris sunt anteponendi. Nempe qui parētes, auos, maiores que suos publicis honoribus honestatos habuerunt, ij quasi hæreditario quodam iure (ut elegantissimè descriuit Patricius) reipublicæ curam accipiant, in eam que amplificandam neruos omnes intendant pprius

vero

vero est. hæc ille. † Alia insuper potest reddi ratio. Nā qui habuit parentes suos alicuius artis peritos, si is in ea se exereuerit, censetur nimirum eiusdem artis peritus, ut in. l. 2. vers. sed Anatolium. C. de veteri iure enuclear. Philosophus enim (ut dicitur) Philosophum generat, ut inquit Cynus in. l. prouidendum. C. de potulan. quod facile conducit doctorum filijs, ut in. l. iu bemus. §. filios, vbi glo. C. de aduoca. diuerso. iudi. Alcia. de præsumptio. regula. 1. præsump. 48. numero. 1. p. inde atque ex contrario, stultitia (inquit Stobæus sermone. 88). hæreditarius morbus à patre est. Tertio id constat, nam ut ager bene admodum committitur indigenis suis, qui cœli solis que rationem per naturam optimè callent, ita ex senatoribus orti munera publica adimplere quasi patria auitaque disciplina didicerunt. Quorum imperiū longè facilius populus omnis tolerat. Neque indignum sibi videtur filium magistratum gerere, cum meminerint maiores ei⁹ eodē munere functos extitisse, ut Tiraquellus dixerat. d. c. 20. nu. 8. † verūm ex hoc non ita late liceat huius nostri pomarij insitori laxare habenas, ut successione iure putet si bi licere eis magistrat⁹ deferre, quorum parentes, auj & proauj, alijve consanguinei eadem vel maiori potiti fuerint dignitate: nam & alios, si qui fuerint digniores præferre tenetur. Quinimo & si dignum eum inuenerit, æquum non erit semper talē eligere. Ne honores & dignitates iure quodammodo hæreditario deferantur. Nam & in regibus olim id non licebat. quādo quidem non ad principantium progeniē regna deferebantur, sed ad eos qui plurimum de hominum vita meriti viderentur: siue ob communē vtilitatē create sibi reges populo, siue ita in libris sacris cōtinere-

tur

6
Sapiens
sapientē
generat
& econ-
tra.

7.
Filij ma-
gistratu-
um non
seper pfi-
ciendi
sunt.

5.
magistra-
tus an ijs
conferri
expedi-
at, quo-
rum pa-
rentes
eadē fue-
runt dig-
nitate lu-
strati

tur, authore Diodoro libro secundo de antiquorū ge-
 stis. Exemplum nobis tradidit Adrianus imperator i-
 signis. Qui, cum inuitus ad imperium venisset, & opti-
 me imperasset, obid que senatus eum obsecrasset vt fi-
 lium Cæsarem appellasset, sufficere, inquit, debet vt
 ego inuitus regnauerim quamuis immeritus. Cense-
 bat enim principatū non sanguini deferri debere sed
 meritis. De Fabio itē maximo Romano legitur apud
 Valerium libro. 4. titulo de moderatione animi, cum
 à se quinquies, & à patre, auo, proauo, maioribus que
 suis sæpe numero cōsulatum gestum animaduertet
 in comitijs, quibus filius suus summo consensu consul
 creabatur, quam potuit, constanter cum populo e-
 git aliquando vacationem huius honoris Fauix gen-
 ti, de qua ipse erat, daret: nō quod virtutibus filij diffi-
 deret, erat enim illustis, sed ne maximum impe-
 rium in vna familia continuaretur. Referuntur hæc
 & alia plurima exempla per Guill. Benedi. in rep. ca.
 Rainutius in verbo condidit. i. numero. 34. propē fi-
 nem & pluribus sequentibus extra de testamen. Mo-
 dum igitur, perinde atque in rebus omnibus, optimus
 horticultor hac etiam in re seruabit, nempe, vt filios
 magistratum non semper honoribus præficiat, nō e-
 tiam nobiles semper genere, sed ita demum si ceteros
 virtute & scientia superauerint, vel saltim æquauerit
 Sin autem hoc non constiterit semper parentum vitā
 exquirat, † Gloria enim hominis ex honore patris sui
 & contumelia filij pater est sine honore, vt scribitur
 Sapientie. 3. Rursus prouerbiorum. 18. gloria filiorū
 parentes eorum. Et Osee, 9. gloria eorum à partu et
 ab vtero & conceptu honor illius. Facit etiā tex. in. 5.
 i. insti. de ingenuis. c. si quando in verbo genus . 24.
 distin.

8.
 Filiorū
 gloria ex
 honore
 patris.

disti. glo. ordi. in. l. cū vnus in prin. in verbo domū. ff.
 de alimē. & ciba. lega. † Cæterum an à matre, an autē
 à patre quis nobilitatem & dignitatem consequatur,
 quia rem non tangit de qua agimus, est videndus chal-
 seneus in catalogo gloriae mundi. 8. parte. 8. quoque
 consideratione, & Philippus Decius in. l. fœminæ. ff.
 de regul. iur. Guill. Bened. in repe. c. Raynutius i pri.
 in verbo Rainutius nu. 15. de testam. (AD) De solo, si
 placet, seu area hætenus. Radices que rux arboris ex-
 pone, ne arbitro molesti simus.

9.
 Digni-
 tas a pa-
 tre an à
 matre p-
 ueniat
 remissi-
 ue.

¶ CAPVT SEXTVM RADICES
 arboris exponit, timorē que Dei esse
 in iudice primā radicē ostendit.

¶ Vellem quidem leuiori Minerua, quæ
 proposita fuerunt percurrere, minorem
 que molestiā præsidii nostro i gerere: sub-
 iectæ autē materiæ ea est natura, vt bre-
 uiori calamo perstrigi nequeat. Curabo
 tamen quo ad potero, quæ intentioni meæ necessaria
 non erunt multò libèter subterfugere. Cæterum post
 quam pomarij cultor terram fœcundā inuenerit, ra-
 mum que ex optima euulsum arbore, re, inquā, & fa-
 ma optimam: tres radículas cum ramus habuerit hu-
 mi non dubitet figere. His nāque deficientibus, ramus
 (licet in vberima figatur terra) proculdubio arefcet,
 co alescere que, aut nutriri, fructus ve producere mi-
 nimè poterit. † Prima igitur radix erit timor domini.
 Quod ex sequentibus apparet. Ecclesiastici capite, i.
 scribitur, radix, plenitudo, & corona sapientiæ est ti-
 mere Deum: rami que illius longæui. Timor enim
 domi

†
 Iudicis
 i. radix
 timor do-
 mini.

domini expellit peccatum, quapropter qui sine timore est non poterit iustificari. Rursus Ecclesiastici. 15. qui timet deum faciet bona, & qui continens est iustitię apprehendet illam: cibabit illum pane vitę & intellectus, & aqua sapientię potabit illum: firmabitur in illo & nõ flectetur. Rursus. c. 25. Timor, inquit, domini super omnia se super posuit. Sapientia quippe & scientia non est super timentem Deum. Iudex igitur qui magistratum gerere velit, deum timeat, vt sic vitę sit laudabilis, & honestus. Alias non eligatur vt Iustinianus suadet in auth. vt iudices sine quoquo suffra. fiant. §. eos autem versi. ideo que colla. 1. Imperator Adefonsus in. l. 3. tit. 4. part. 3. & l. 4. tit. 17. par. 3. l. 5. tit. 16. libro. 2. ordinatio. Et quod maiore fullerit dignitate, eõ honestior esse debet, vt in auth. de defen. so. ciuita. §. nos igitur, & in. l. 1. §. optam^o. C. de offi. pre. sec. Pre. Afri. Atque ideo si arbor nra tali dfigatur radice dice nulla vnquam vi labefactari poterit. † Ceterum si Dei timore radicata non fuerit, arbor arescet, fructus que iustitię non producet. Nequit quippe iustitia cum scelerato homine habere commercium. c. forus 1. sine de verbo. signifi. Nam propter crimina sæpe obscuratur mens, ita vt dubia ignoremus dissoluere, vt inquit Bal. in. c. quia propter nu. 14 de electio. Math. Afflict. i vlti. decisi. Neapoli. ad finem, & cõsuetudo peccandi obscuratum reddit, lumen diuinum nobis participatum, quod lumen ipsam naturalem & priuatam legem appellamus. c. forus extra de verbo. † Prius igitur purgandi sunt, per quos aliorum culpe corriguntur: vt ipsi iam mundi aliorum vitia purgare absque i iuria possint, c. qui sine peccato. 3. q. 7. Vulnerato pastore, quis curandis ouibus adhibebit medicinã? Aut

quo

2
Iudex
iniquus
iustitiã
violabit
vt pluri
mum.

3
iudex pri
us pur
gari de
bet quã
aliorum
culpas co
rrigat.

quomodo populus iustitię tuebitur clypeo, ab eo, qui iaculis hostium se ferendum exposuit? Qualẽ ue fructũ productura est arbor cui graui peste radix infecta est? Maior ergo metuenda est locis illis calamitas, vbi tales intercessores ad locum regiminis constituuntur qui Dei in se iracundiam prouocant, quã ipsimet placare deberent. c. fertur. 1. q. 1. Facilius que alios interfecturum præsумitur, qui sibi ipsi manum intulit. l. vlti. ff. de bonis eorum qui sibi mortem consciuerunt: atque peius in alios commissurum, qui in se ipsum malum audet, vt in. l. cum autem. §. mal^o. ff. de ædil. edicto. Hinc beatus Ambrosius super psalmum beati immaculati, dicebat iudicet de alterius errore qui nõ habet quid in se ipso condemnet. Iudicet qui non agit quæ in alio putaberit puniendi. Ne cum de alijs iudicat in se ferat sententiam. Iudicet ille qui ad iudicandum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate ducatur. c. iudicet. 3. q. 7. His finitimũ est quod Leo quart^o Ludouico Augusto scripserat in. c. nos si incompetẽter. 2. q. 7. in hæc verba. Si nos, inquit, qui aliena corrigere debemus peccata peiora, comittimus, certẽ nõ veritatis discipuli, sed & (quod dolentes dicimus) erimus præ cæteris erroris magistri. Ideo subdit, magnitudinis vestræ magnoperẽ clementiam imploramus vt tales ad hæc, quæ diximus, perquirenda, missos in his partib^o dirigatis, qui Deum per omnia timeant & cuncta, quemadmodum si vestra præsens fuisset imperialis gloria, diligenter exquirant. hæc ille. Porro sicut sacerdos (vt sapiens medicus & perfectus) primũ sua scire tenetur crimina diluere, vt possit recte aliena mederi: ita & iudex (qui sacerdoti comparatur, vt i. l. 1. ff. de iusti. & iure) si criminofus est alterius iudex

esse ne

4
 Regere esse nequit, ne se ipsum condemnet, dū in alterius cri-
 men sententiam profert. c. vlti. 3. q. 7. † Quomodo igitur
 imperabit, qui non potest cupiditatibus suis impe-
 rare? Refrenet prius libidines (teste nāque Salomonē
 in prouerbij, vinum & mulieres apostatare faciūt fa-
 pientes) spernat voluptates, iracundiā teneat, coerce-
 at auaritiam, cæteras que animi labe repellat. Tum
 incipiat alijs imperare, cum ipse improbissimis domi-
 nis, dedecori, scilicet, & turpitudini, parēre desierit.
 Quandoquidem quum ijs obediet, non modò impera-
 tor, sed liber omnino habendus non erit. Quippe cū
 nisi sapiens nemo sit liber, Tullio authore in Parado-
 xis. c. 5. Quo pacto eum poteris consilio iudicare supe-
 riorem, quem vides moribus inferiorem? Nullatenus
 quidem vt in. l. 58. tit. 5. par. 1. supra me si quidem esse
 debet cui me submittere paro. An verò eum idoneum
 iudicabis qui mihi præbeat consilium quod sibi non
 seruat? & mihi vacare credam qui sibi nō vacat? mini-
 me quidem, vt in. l. 36. tit. 5. part. 1. & per Ambrosi. 2. d.
 officii. & Paulo post, aduertendum, ait, quòd in exqui-
 rēdis cōsilijs plerūque iungatur vitæ probitas, virtu-
 tum prærogatiua, benevolentia vsus, facilitatis gra-
 tia. Nam quis, inquit, in sceno fontem requirat? Quis
 in turbida aqua potum petat? hoc est, vbi libido, vbi ī-
 temperantia, vbi vitiorum confusio scatet, quis sibi a-
 liquid inde hauriendum existimet? quis non despiciat
 morū collubionē? aut quis vtilem alienæ arbitrabitur
 quem suę videt esse inutilem vitæ? Certè ridiculum ef-
 fet eius exquirere consilium, qui suis in rebus alieno ī-
 diget. Nam & is magis in alienis alieno præsumitur ī-
 digere consilio quā in proprijs, vt in. l. vlti. C. de le-
 git. tuto. l. sic eueniet. ff. ad legem Iuli. de adulte. Al-

ciato

ciato interprete de præsumptio. regula. 1. præsumptio
 ne. 52. nu. 5. Ceterum non ita fieri cernimus, Cicero-
 nem in testem adduco. Is certè ad Atticum rescribens
 epistola. 197. Iam, inquit, quibus vtar vel socijs vel mi-
 nistris, si ij prouincias si republicas regent, quorū ne-
 mo duo mēses potuit patrimoniū suū gubernare? Vti
 nam liberè explicare possem quæ mala passim repu-
 blicæ ex iniqua huiusmodi iudicum promotione ob-
 uenire sentio. Sed sileo, non enim impunè homini fas
 est veradicere. † Caueat tamē interim iudex, ne ei ve-
 rē dici possit quod dominū per Hieremiam eiusdem
 cap. 4. dixisse fertur principibus. Principes, inquit, po-
 puli mei non cognouerūt me. Iudices præterea & pri-
 cipes iniqui, teste Hieronymo, nō per Dei arbitrium
 dantur sed prout nostra deposcūt merita. Vnde Osee
 4. dominus ait, fecerunt sibi regē & non per me, pri-
 cipem & non per consilium meū. Loquebatur utique
 dominus de Saule, quem ipse elegerat, regem que fie-
 ri iusserat: sed quoniam non secundū Dei voluntatē,
 sed iuxta populi meritum fuerat electus, negauit sua
 voluntate aut consilio esse constitutum. c. audacter. 8
 quest. 1. † Verumenimverò quamuis iniqui prauī que
 iudices præficiantur, cum à principe & ecclesia tole-
 rentur aspernendi non sunt, vt quorum non liceat iu-
 diciū subterfugere. Non enim eorū sunt considerāda
 merita, aut quæ turpiter agunt, sed quæ iubent ac mi-
 nistrant. c. significastis & sequ. 1. q. 1. qui tex. loquitur d.
 sacerdote, tamen ad iudicē extendi potest, quem iura
 nostra sacerdotem appellant. l. 1. ff. de iusti. & iure.
 Cuius ratio redditur in canone vlti. 3. q. 7. nepe, quia
 eis tantum nocent, dum sine exemplo suæ emendatio-
 nis & correctionis, aliena vitia corrigere curant. Sub

ditis

5.
 Iudices
 iniqui p
 Dei arbi
 trium
 non dan
 tur, sed
 iuxta
 merita
 nostra.

6.
 Iudici
 bus sce-
 leratis
 parendū
 est.

7.
Magi -
strat' cō
cedendi
sunt ijs,
qui mēri
to vitæ
clarescūt

ditis autem profunt si eorū increpationē correcti, vel
sententia coacti vitam suam in melius commutare di
discerint. Ibi que quam plurima exempla tam ex ve
teri quam ex nouo testamento adducuntur, quibus
prauī iudices obtemperabantur. Nec tamen hac in re
Ludouici Vmī iudicium admittere dedignabor. Is
vtrique vir, prudentissimus raræ que eruditionis
in sua exercitatione in p̄cepto educationis pagi. mi
hi. 121. per Budei personam Gripherantē quendam
interrogans, Seddic mihi, ait, annō sunt multi ad dig
nitatē euecti homines indignissimi, velut sacerdotes
non respondētes tanto titulo, & magistratus prauī, &
senes stulti ac deliri? dic quæso quid sentiebat Flexi
bulus, an eodē esse honore p̄sequendos quō potiores?
Cui respondit Gripherantes. Non ignorabat flexibu
lus esse tales non paucos, sed non concedebat etati no
stre, vt nos inter eiusmodi & alios poneremus discrim
men. Nondum tantum esse nactos nos vel ingenij vel
prudentiæ, vt id possimus iudicare. Eam censuram &
sapiētibus esse relinquendam, & ijs quibus illorum
est regiminen commissum. Sic & nobis iudicare non
licet nec discrimen facere sint ne boni aut iniqui iudā
ces. Melius id viderint eorum ductores: quippe quorū
est optimos ad magistratus euehere, nostrum autem e
is indiscriminatim parēre siue probi siue improbi exi
stant. † Ex quo liquidō cernere licebit quibus sint ma
gistratus & honores concedendi, nempe, & Deum ti
bus, & ijs qui prudētia vitæ que merito claruerunt, vt
in cano. innouamus prope finem. 60. distin. c. sicut. 23.
q. 4. c. talia. 8. q. 3. Nec in eis solum est exquirenda pru
dentia sed fides, imo primō fides deinde prudentia.
Hinc Bernardus libro de consideratione. 4. fideli, in
quit

quit, potius aliquid committendum, quam prudēti si
ne fide. Nam prudentia sine fide magis astutia est. †
Cæterum nec hinc longē dissidet quod & Bald. dixe
rat in. l. secunda numero decimo quinto. C. de sentē.
ex pericu. recitan. Nempe, iudicem duplicem habere
oportere salem in mente sua, scientiæ, videlicet, & cō
scientiæ: ne sine scientia sit insipidus, sine conscientia
Diabolicus. Cuius dictum summē commēdat Barba.
in. c. quoniam frequenter. §. in alijs in verbo pruden
ter extra vt lite non contesta. Iason in. l. rem non no
uam. r. notab. C. de iudicijs. Aimon Sabillianus de an
tiquitate temporum par. prima in principio numero
57. vbi refert hoc dictum exaltasse Ludo. Rom. in cu
ius confirmationem aliqua congerit Nichola. Bohe
rij. decis. 153. numer. 31. † Vt quibus addes rationē hu
ius esse, nimirum, quia conscientia nil aliud est quam
vir bonus intra te loquēs in corde tuo, vt inquit Bal.
in. c. cum causam numero. 61. detesti. † Qua propter vi
rum bonum iudicem appellant iura et innocentem.
l. cæterę. §. r. ff. famil. herciscū. vbi idem Bald. iudicem
iustitiā apellat animatam. Atque adeo iudex & bon^o
vir sunt conuertibilia, tanquam bonū & equum. Paris
de Puteo de officio syndicatorū in principio numero
11. Ex quo ipse ibidem numero quinto ait, semper p̄
iudice p̄sumi, per tex. singul. in. l. 2. C. de offi. ciuili.
iudicum, nec nō & ab eo dolum abesse, vt in. l. prima
C. de p̄di. curia. libro decimo. l. siquos. C. de decuri.
quod fuscē Alcia. examinat de p̄sūp. regula tertia.
p̄sū. 9. Si igitur, quod absit, iudex cōscientia caruerit
quomodo vir bon^o appellabitur? Maximē cum bono
viro carere dicatur, qui caret conscientia, vt per Iaso.
in. §. sed iste quidē nu. no insti. de actio. † Quo fit vt iu
dex possit?

Iudex
duplicē
oportet
habere
salē sciē
tię & cōs
cientiæ

9.
consciē
tia quidē
10
Iudex
vir bon^o
appella
tur.

11.
Iudex i
iustus an
recusari
possit?

H

dex possit?

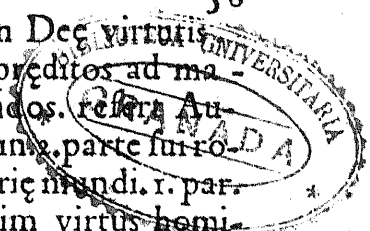
dex iniust^o sicut & indiscret^o refelli, seu, vt vulgò dicitur, recusari potest, vt adseuerat Bal. in. c. ad nostram ad finem extra de proba. argumento tex. in. c. sollicitudinem versi. si verò, ibi, indiscretum fuerat vel iniustū, de appella. refert & sequitur Robertus Marāta in speculo aureo aduocatorum. 6. parte numer. 69. & 70. A quibus ego libenter dissentio. Quādoquidem difficile admodum, imo impossibile esset probare iudicem iniustum, & ab omnibus hac de causa reijceretur. Quare iustius (nisi fallor) is remouendus esset, quā talis aduersus eum recusatio admittenda, ne iudex nomine tenus remaneat. (AD) Quorsum caput obtundis, aut in his quę certò certiora sunt adeò laboras? Laterē perfectō (quod aiunt) lauas. Cui non satis compertum est quanta ex honestis iudicibus Deum quę timentib^o vtilitas reipublicę obuēniat? Sed frustra hanc operā sumis, quādoquidem iam aliter fieri moribus receptū est. † Vtinam id nostra uigeret etate quod memorię proditum est, Numeri. 27. nempe, vt gubernatio populi ei traderet, quem Deus elegisset: homini, videlicet, tali, qui spiritū Dei in se haberet, & pręcepta eius in cōspectu semper, qui quę Moisi, hoc est, ei cui magistratū electio competit, notus & familiaris esset. c. si ergo. 8. q. prima. Moises enim (vt scribitur Exodi. 28.) viros Deū timentes, in quibus erat veritas, munera quę fugientes, constituit Tribunos & Centuriones, qui populum iudicarent. (RE) Nil obesse autumo plus etiā milies repetere, quę, quò magis nota sunt omnibus, eò plus obliuione conterimus. † Vtinam eum admitteret Christiana respublica morē, qui apud ethnicos olim Romanos receptus erat. Quippe qui duo contigua cōstruxerunt templa in vrbe, vnū Deę virtutis, alterum Deę honoris. Ita tamen quòd ad tēplū Deę honoris,

12.
Gubernatio populi eius tradēda quos Deus elegerit.

13.
Romanos circa iudicium electionē

non esset ascensus nisi per templum Deę virtutis. Hoc significantes non nisi virtute pręditos ad magistratus & honores esse promouendos. refert Augusti. 4. de ciui. Dei. Bernar. de Bust. in 2. parte iur. sarij ser. 9. lit. h. Chassē. in catal. glorię mundi. r. par. 60. confide. 2. col. ad medium sola enim virtus hominibus imperare meretur. Vtinā t̄ quod & leges vbique clamāt seruaretur, ad magistratus vt asciscerent quos morū honestas cōmendat. l. magistratos. C. de professo. & medi. li. 10. l. 1. ipri. C. de professo. qui in vrbe cōstanti. l. proximos. C. de proxi. la cro. scrini. li. 12. qui quę vitę essent laudabiles, probis quę morib^o instituti. l. 1. ff. de decre. abordi. facien. Porrò nil aliud nostrates vbi que proclamant. Ioh. de Platea in rub. C. quem ad. ciuil. mū. indi. infi. admonet ī electione magistratū hęc cōsiderari oportere, morū honestatē, vitā laudabilē laborū prolixitatē, & stipēdiorū merita, cui suffragat Chasseneus in cathalogo glo. mun. r. par. 44. cōfide. Nō qui maior fuerit inter homines ille est iustior, sed qui iustior ille est maior, c. vlti. 40. distin. Nō enim locus aut gradus, sed vita & mores faciunt sanctū sacerdotē. 40. distin. in prin. † Decet ergo principes huius seculi iustitię munera bene meritis cōferre, tū quia, vt est apud Aulogeliū, beneficium digno conferentes accipiunt, & apud Ecclesiasticū, si bene feceris scias cui beneficiū conferas, & erit gratia in donis tuis. Multa inquit, benefac iusto, & inuenies retributionē magnam. Quidquid enī indigno datur, teste Philosopho perditur, quia prauus nō est honore dignus. † Tū etiā quia si iusti quos dignū & par est rerū publicarū administrationi & honorib^o p̄fici ad rē administrandā publicā admittantur, ipsi gradui & dignitati cōferēt dubio p̄cul honorē & decorē, nō ipsis gradus. c. r. et vl. 40.

H ij distinctio

14
Magistratus concedi oportet his qui merito vitę clarescunt.

15
Vtilitas principi & reipublice obuenit ex bonorū cōstructione iudicium.

16
Virtute pręditus gradui confert honorē non ei gradus

distinctione. Denique hac prima radice deficiente arbor nimirum arefcet nullosque aut insipidos feret fructus. Sin minus defecerit, hoc est, timor Dei in iudice abundabit, alijs licet non fuerit radicibus præditus nil obstat quominus fructus referat. † Imperfectum siquidem scientiæ supplet perfectio charitatis. Nam vt Apostolus ait. i. ad Corinthios. c.8. Scientia inflat, charitas autem edificat. c. nisi cum pride. § p defectu. de renuncia. Hactenus de prima radice dictum sufficiat.

17 Imperfectum scientiæ supplet perfectio charitatis.

¶ CAPVD SEPTIMUM IVRIS

scientiã i iudice exigã, arboris que esse radicẽ secũdã aperit.

Ecunda radix arboris nostrę est, vt prædixi scientia. † Quæ potissimum in iudice & quocumque alio rempublicam administrante requiritur. Nam & naturali iure, & diuino, in administratione reipublicę iuris que dictione exercenda, scientia & maturitas consilij potissimum exigitur vt perspicum est cuilibet ratione vtenti, & satis patet apud Philosophum Politicorum. 5. & per illud Exodi. c.18. ibi, proinde autem de omni plebe viros sapiẽtes & cætera. Vir autem sapiens dicitur, qui omnibus est ornatus virtutibus & instructus. Et is sæpe vir bonus appellatur, vt Cicero dixerat Tusculanarum quæstionũ li. 5. nu. 41. † Leges itaque sacros que canones calere oportet eum, qui iudicandi munus obtinuerit, vt imperator insinuat in authentico de iudicibus, & vt nullatenus in principio colla. 6. his verbis. Nõ estimauimus oportere, habere iudicũ quorũdã nomina maximẽ legum ineruditorũ. Et rursus ibidem post pauca, illi autem, inquit, nec nobis ministrantes, nec cingulum habentes nisi potuerint perse nosse quod iustum est

1 iudicem scientiã habere oportet.

2 Iudices legũ & canonũ habere scientiã oportet

iustum est, sed aliunde emendicare iudicandi honestatem: quomodo non maximum vitium erit reipublicę non eis, qui ex se quod agendum sit sciunt, lites tradere: sed sinere eos querere alios a quibus liceat discere, quæ ipsos iudicando eloqui decet. Id quod legibus etiam nostris præcipitur, vt in. l. 3. tit 4. part. 3. & in Pragmata. 58. vbi decem annis iuri operam nauasse oportet in academia insigni eos, qui ad magistratus quoscunque seu relatoris munus ascendere cupiunt. † Nam vbi scientia deest, non est bonum, vt prouerbiorũ scribitur. c. 19. Vnde David prius ex gratia spiritus sancti donum Dei percepit, deinde administrationem regni consequutus fuit. 2. regum. 2. & c. qui ecclesiasticis 36. distincti. vbi Gracianus plurima in huius rei testimonium congesit. Rursus alibi ipse idem inquit, vilissimus reputandus est nisi præcellat scientia & sanctitate qui est honore præstantior. c. vilissimus. r. questi. prima. Malachię, item. 2. scriptum est labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirit dominus ex ore eius, qui angelus domini exercituum est. Quæ quidem si careat iuste dicitur ei, tu scientiam repullisti & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Osee. 4. c. nisi cum pride. §. pro defectu extra de renũ. Cum igitur in sacerdotibus scientia exigatur, & in iudicibus requiri consequens erit. quandoquidem ad declarandum quid sibi velit lex, non sufficit esse iudicem, sed iuris peritum esse oportet, ita Bal. in additio. ad Specul. tit. de positionibus. §. 7. vers. 13. quomodo enim iudicabit secundũ leges, qui eas ignorauerit? (AD) † An tibi non est compertum, potestates seu ciuitatum administratores, quos vulgus correctores appellat, de nobilibus non iuris peritis creari? quorum solertia boni que

3 Scientiã laus.

4 Correctores de nobilibus non iuris peritis creari.

H iij mores creari,

5
Iuris im-
peritiop-
tima na-
tura, he-
beti viri
docti in
genio ad
laudem
& impe-
riumplic-
runq; p-
stat.

6.
Iurispe-
ritis & li-
teratis p-
miaetho-
nones de-
bentur.

mores cum experiēcia inspiciuntur, non legum periti-
tia, vt in l. 4. & 5. tit. 16. libro secundo ordinatio. l. 1. ti-
tu. 13. de correctoribus libro secūdo capitum curialiū,
deducta ex regia Pragmatica. 93. Pinciae anno. 1523.
condita, & septima Tolleti anno. 525. & alia Madri-
cia anno. 1523. lata. † A quibus nimirum si rector sen-
tētia interdum emanauerit, cum naturalis ratio qua
si formam legibus afferat, quæ ipsius legis anima dici-
tur, cuius & iuris imperiti nonnullis casibus facile ca-
paces esse possint, quos superflua quædam subtilitas,
ac iuris rigor improbus non fallat. Cui non ab re ac-
cedit illud Ciceronis pro Archia Poeta dicentis: ego
multos homines excellenti animo & virtute fuisse &
sine doctrina, naturæ ipsius habitu propè diuino per-
se ipsos & moderatos & graues extitisse fateor. Etia
illud adiungo sepius ad laudem atque virtutem, natu-
rā sine doctrina, quā sine natura valuisse doctrinā.
Iuris etenim subtilitates quandoque obumbrant veri-
tatem, per eas quæ plerunque erratur. l. si seruum. §.
sequitur. ff. de verbo obliga. Bartholome^o. Socci. con-
si. 157. presens cōsultatio, numero. 7. libro secundo. l.
sed hæc. ff. de excusatio. tuto. (RE) Et id ipse libenter
fateor. Istis tamen correctoribus adsunt modis omni-
bus assessores, qui eorum loca tenentes nuncupantur
atque ea quæ legū sunt explicāt & occupationes eorū
adimplent. Cum quæ multis detineantur curis, meritō
iudiciorum complent partes per suorum præsentiam
assessorum, vt in auth. de iudicib^o & vt nullatenus in
prin. vers. nostris coll. 6. l. 2. tit. 13. libro secundo capi-
tum curialium. † Viris si quidem literatis debentur p-
mia & honores Sapientiæ. 7. facit etiam tex. in l. 1. C.
de offi. assesso. quibus iurisque peritis & non alijs gu-
bernatio

bernatio reipublicæ committenda est, inquit tex. in p-
œmio institutionum in fine ibi quæ adnotauit Angel.
Eisdem princeps honorem exhibet, & non pauca tri-
buit priuilegia. l. quidquid, ibi, reuerentia studiorum
C. de aduoca. diuerso. iudicio. † Nulla vsquam gentiū
esse potest fortuna quam non augeas literarum glo-
riosa noticia authore Casiodoro variarum, epistola.
10. Ea demum nobiles efficit: qui ipsam consequu-
ti sunt. c. de multa de præbendis glossa in lege socie-
tatem, ibi quæ expendit Sali. ff. p. soci. lex prouidendū
iuncta glo. C. de postulan. plurimis quæ tum rationib^o
tum authoritatibus id probat Tiraq. de nobilitate. c.
5. Quinimo omnibus est nobilibus nobilior sapientia
vt scribitur Sapientiæ. 7. Lucas de Pena refert in l. p-
ximos. C. de pxi. sacro. scrib. lib. 12. † Vnde Stoici asse-
rebant sapiētes tantum & doctos liberos esse. Tullius
in Paradoxis, nullus vir, inquit, doctus seruus aut igno-
bilis esse potest, nisi fortè volutabro vitiorum fuerit i-
fectus. Philosophus. 1. Politi. homines, ait, ratione & i-
tellectu vigentes domini sunt & rectores aliorum. Se-
neca ad Lucillum. 12. epistola. 86. beatam, inquit, vitā
efficit perfecta sapientia. Per eam Salomon obtinuit
principatum & honorem. Per ipsam Alexander poti-
us quā viribus sublimatus est: habuit enim Aristote-
lem in doctorem, authore Aulogellio lib. noctium At-
ticarum. 9. c. 3. & alia plurima id genus refert Chasse-
neus in suo cathalogo. 10. parte. 6. & 7. considera.

7.
Scientiæ
laus quæ
nobiles
reddit
homi-
nes.

8.
Sapiens
tantū li-
ber dici
potest.

¶ CAPVT OCTAVVM PRINCIPES

an egeāt literarum scientia? & quomo-
do consiliarijs vti debeant,
demonstrat,

H iij (Ad)

AD Reges principes que omnes egent, ni fallor, literarum scientia magis quam ceteri homines. Id quod Stobæus sermone. 46. latissimè pbat. trefert que, cum ad Musoniu aliquando rex quidam Syriæ ingressus esset (erant enim adhuc Syriæ reges sub Romanorum imperio) cum alia multa apud regem tum hæc disseruisse. Ne tibi persuadeas cuiquam esse magis quam tibi philosophandū nec id ob aliam causam magis, quam quod rex es. Duas que admisit vltimo loco propositiones: primā bonum regem, & philosophum esse necessario: secundā Philosophum statim animo præditum esse regio. primę in primis veritatem speculemur. An quispiam bonus rex esse potest, nisi idē bonus vir fuerit? haud quamquam. Bonus autem vir esse nemo potest quin et philosophus. Siquidē philosophari est, boni honesti que studium exercere. Itaque bonum regem continuò & philosophum esse necessario fatēdum est. † Cæterum secundam quod philosophus omnino etiā rex sit, hoc modo percipies. Hominis regij est rectè gubernare posse gentes ac ciuitates, & dignum esse qui cæteris imperet. Quis igitur fuerit magis idoneus ciuitatis prefe tus, aut dignior hominibus imperare, quam philosophus? Quippe decet philosophum, si uerè talis sit, esse prudentem, temperatum, iusta & decora iudicare, cogitata efficere, dura tolerare. Idem & animosus, intrepidus, & patiens eorum quæ graua videntur, fuerit: præterea beneficus, humanus candidus: quoquidē virō quis ad imperandum aptior & paratior inueniri posset? nullus. Quamuis autem non multi ei obediāt & obtemperent, nō propterea tamen regia priuatur dignitate. Satis est enim si amicis imperet, aut vxori,

aut

aut liberis, aut salte sibi soli. Nec enim qui paucos curat minus est medicus, quam qui multos, modò medici peritiam teneat. Et qui vno aut duobus equis vtitur tam equestris est, quam qui multis, modò equitadi peritiam calleat. Eadem ratione is qui vni aut duobus imperat: æque fuerit regius ac ille qui multis dominat, modò regnandi peritiam teneat. Quibus Musonij dictis rex oblectatus, petendi quodcūque vellet ei optionem dedit, nulla enim in re, dixit, apud me repulsam patieris. Respondit Musonius: peto vt orationi meæ quam adeò laudas obsequaris. Nam & mihi hoc pacto maximè gratum facies, & tu ipse maiorem inde, quam ex ulla re alia vtilitatem consequeris. † Polycratus etiam libro. 4. Romanorum imperium, eorū que republicam asseruit tandiu vixisse, quandiu imperatores & duces sapientes seu literati fuerunt. Ex quo autem in principibus virtus cœpit languescere literarum, armate militiæ infirmata est manus, & ipsius principatus quasi præcisa radix. Boetius item libro primo de consolatione, beatam asseruit esse rempublicam, cui princeps sapiens dominatur. Salomon quoque sapientię. 6. ad vos reges, inquit, sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Et rursus eiusdē sapientiæ libro. c. 7. venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illi^o & Ecclesiastici cap. 10. rex insipiens perdet, ait, populum suum. Hinc minor. 25. annis regere nō potest absque curatore, quod late differit Carol. Molineus in cōsuetu. Parisien. tit. 1. §. 29. nume. quinto & sequ. Scientia igitur, tamquam virtutum omnium nobilissima, est proculdubio regibus necessaria. Nam, sicut qui in tenebris ambulant luminis claritate indigēt, ne quid

pedi

1. Principes an egeant literarum scientia?

2. Philosophi vere dici posse regem

3. Rex insipiens perdet populum suum

pedibus offendant, sic reges qui impunè crimina quæ libet patrare possunt, & iuxta appetitum & desiderium quæ libent facere, per tenebrosas & difficiles vias quodammodo ambulantes, lumine nimirum indigēt sapientiæ, vt Guill. Bened. asseruit ī rep. c. Rainutius, in verbo, duas habens filias numero. 101. † Ex quo Li-
 4. Carpun
 turqui li
 teras in-
 creparūt
 cinius imperator valde vituperatur, aliās etiam nō ad modū laudatus, qui literis adeò infestus erat, vt virus ac pestē publicā eas appellaret, vt tradit Aureli^o victor in vita Cōstantini, Cōstātij & Helenæ filij. Eo autem mores apud Hispanos deciderunt, vt qui se principes aut nobiles esse glorientur, nihil magis obesse nobilitatis decori existiment quā literas, cū nihil cōtra magis eam illustret, & ornet ad quē iam pridem occalluit animus. † Vellem vt illi saltem hystorias noscerent, ex quibus intelligerent maximos principes, re-
 5. Princi-
 pes recē
 sentur
 docti
 ges, imperatores, alios alijs artibus & scientijs, alios omnib^o instructissimos fuisse & ex illis nonnullos quoque libros scripsisse, quibus suam eruditionem testatissimam posteris reliquerunt, quos Tiraquellus refert de nobilitate. c. quito īfi. Hi sunt, vt breui calamo per curram, Numa Pompilius secundus Romanorum rex, Alexander magnus, Iubas Mauritanic^o rex, Mitridates, Iulius Cæsar, ceteri quæ. 12. imperatores. Et præterea Hadrianus, Aelius Verus ab ipso Adriano adoptatus, Aurelius, Antoni^o Pius, alter item Verus ipse Antonij in imperio confors, Saluius Iulianus quem iurisperitissimum scribit Eutropius, Septimus Seuerus, Pescenius Niger, Alexander seuerus, Gordiani, pater & filius, Gallienus, alter Iulianus cuius extant multi libri, cui magis, vt verum dicam, obfuit eruditio quā profuit, sed illud nō fuit scientiæ vitium, sed hominis,
 & Liuanij

& Liuanij eius præceptoris & aliorum qui eum a fide & religione nostra dimouerunt. Et ne nostros reges prætermittamus, Alphonfus decimus, cognominatus sapiens, Romanorum imperator electus, nostræ quæ Hispaniæ rex, cuius extant Partitarū, hystoriæ quæ generalis libri, atque alij multi, diuus Ferdinandus tertius, & alij quā plurimi quos enumerare esset fastidiosum. Denique Plutarchus librum scripsit hoc titulo, in principe requiri doctrinam, breuem quidem illum, sed dignum, qui noctes quæ dies quæ in manibus, ore, oculis, memoria, & sermone principium versaretur. (RE) † Ego autem in principibus sciētiae tantū ex-
 6, Princi-
 pes con-
 silia pru-
 dentum
 in omni-
 bus cau-
 sis ex-
 quirant.
 quirerem dilectionem (neque id sanè est ex proprio capite prælagium, textū enim habemus regni nostri id attestantem in l. 10. tit. 10. lib. 1. ordinati) vt quæ sapientes, eruditissimos viros, nec non admodum prudentes semper ad latus haberent, eorum quæ consilia nō aspernerent, Alexandrum illum cognomine Seuerū vigesimum secundum Romanorum imperatorē imitantes, vt qui rempublicam prudentissimè administrauit. Inter quæ cætera quæ sibi diuinitus egregia contigere; nullam causam, nisi viris doctis adhibitis, omnia denique negotia prius a scriniorum principibus, & doctissimis iurisperitis sibi quæ fidelibus tractari ordinari quæ, atque ita referri ad se præcepisse fertur. Leges quæ proinde multas de iure populi & fisci moderatas sanxisse, nec vllam cōstitutionem sacrasse absque iurisperitis, doctissimis, & sapientibus viris, ijs quæ discretissimis non minus quinquaginta, ne pauciores in consilio essent sententiæ, quā senatusconsultum conficerent, & id quidem ita, vt iretur per sententias singulorū, ac scriberetur quod quisque dixisset, dato tamē
 temporis

temporis interuallo ad disquirendum cogitandū que prius quam dicerent; ne impremeditati verba facere cogerentur de rebus ingentibus. In hoc egregio opere principem habuit Vlpianum, quem in toto imperio ita effusissimè dilexit & honorauit, vt familiaris ac socius principis diceretur. Cū que inter suos cōiua retur, Vlpianum frequenter accersebat. Atque ideò aulicis infestus erat, quòd ab Alexandro eius causa cohiberentur. Quadere à militum ira Vlpianum necare volētium, eiusdem sæpe numero purpurę obiectu enixè defensus est. † Mirabile quidem principibus documentum. Constat etenim illum summum imperatorem extitisse, quòd Vlpiani precipuè consilijs rempublicam gubernauit. Id quod Lampridius rescripsit Constantino Magno quærenti, quare Alexander alienigena & adolecens in talem euasisset principem, cū alij plures prædecessores eius Romani sanguinis imperatoriam sedassent dignitatem? Id enim dixit probitatibus ac moribus eorum esse accepto ferendum quos ille princeps in cōsilio habuerat. † Optarim etiam vt saltem consiliū Demetrii Phalarei grauissimi disertissimi que philosophi principum non exiret memoriā. Qui Ptolomæum regem sæpe hortari solebat, vt multos sibi emeret libros qui de regno atque imperio essent scripti, eos que perlegeret. Quòd in ijs ealegendo inueniret, quæ amici admonere ipsos reges nō audent raro siquidem aut, vt verius dixerim, nunquam reges vera de se audiunt per familiares, vt Antiochus dixerat authore Plutarcho in apophtegmatibus imperatorū. Sunt etenim nonnulli principes delicatis ita auribus, nedicam fastidiosis, vt sanum consilium non admittere modo, sed ne audire quidem vllū velint. Qua vna re fieri

7.
Consilia
rius bo-
nus opti-
mū red-
dit prin-
cipem e-
ius confi-
lijs vten-
tem.

8.
Consili-
um De-
metrii
principi
bus vti-
le admo-
dum,

re fieri sæpe videmus, vt ipsi pereant, & suos omnes in calamitatem trahāt. † Vtinam principib⁹ Christianis liberet interdum ad hæc animum intendere, vt quos ratio ac religionis, quam profitentur, autoritas non mouet, exempla saltem prophanorum hominum, excitarent. Quo fieret, vt magna opere præcia facerent, mereri que viderentur aures & oculi eorum, si libenter audientes senatus consilia, iussa eius absq; affectu agerent, cōstanter que, tanquā si oculis carerent, exequi præciperent (Exemplum sumentes in Salomonis filio Roboan, qui spreto seniorum consilio, sequutus que iuuenem quibus cum nutritus fuerat, asperè respōdit populo eum deprecanti leuius vt faceret iugum quod eius pater imposuerat, ob id que regnū amisit, vt scribitur. 3. regū. c. 12. & in. c. ecclesia. 16. q. 1.) † oculos que interdum acres & acutos habentis, egregios viros, iustos, & honestatos, in secessu latere in vita que priuata consensescere non sinerent, quos dignum & par esset rerum publicarum administratione & honorib⁹ præfici, aut si, vt iam fieri cōceptū est (tametsi vna aut altera irundo ver non facit, vt dicitur) eos quos à memoria, à consilio, aut in moderatores, seu senatui præfectos deligerēt, non qui prostitutę frontis petitores ambiendo, efflagitando, sese venditando aulicos obtunderent atque etiam enecarent; sed eos egregios viros qui in secessu latere, quā turpiter & obnoxie in prætexta innotescere mallēt, in cautos, honores que minime ambientes, ad magistratus euocarent, reuētes que fortè ad id cogent. † Constituendæ quippe reipublicę summa in eo ferme vertitur, si ijs hominib⁹ primi imperij magistratus cōcedantur, qui publica vice commoueri soleant, atque (quod rarissimū genus est)

Princi-
pes iussa
senatus
clausis
oculis a-
gere de-
bēt.

10
magistra-
tus con-
cedendi
sunt nō
petenti-
bus, sed
beneme-
ritis.

11.
Magi-
stratus
maiores
ijs conce-
dere oportet, qui publica vice cōmoueri solent

est) qui nō sibi ipsis, sed alijs laborēt vt philoso. Ethicorum 5. c. 6. præclare admonuit, qui que citra aras tātum, vt dicitur, obsequiosi esse dicerint. Quippe quorum auribus, oculis, & iudicio qui p̄cipibus à memoria adsunt, principes omnia ferē credunt. Quod nisi tales adhos efferantur honores nemo non perspiciet quanta reipublice calamitas presentanea sit, plurima siquidem intus, vt Aspendius ille citharistes, id est in interiore illo ac sanctiore consilio, canere possent, studijs suis sepius aut etiam commodis, quam reipublice consulentes. Quo nimirum fieret, vt quantumuis quidem innotescerent & claritate nominis & integritate fame, haud unquam ferme sola virtutis commendatione apud aulam penitus insinuarentur. † Caueāt igitur principes ab huiusmodi personatorum hominum imposturis, qui (vt est vicinia quædam virtutum ac vitiorum) aut seueritatem superciliosa fronte, aut charitatē immodica comitate, aut clementiam ambigua placabilitate, aut quoduis aliud præstantis animi ornamentum exquisito lenocinio ementiri didicerunt. † Memoriam que eorum minime prætereant Catonis verba per Sallustium in Catilinario memorie prodita, nolite, inquit, estimare maiores nostros armis rempub. ex parua magnam fecisse. Si ita esset multo pulcherrimam nos haberemus: quippe sociorum atque ciuium, nec non armorum, & equorum maior copia nobis quam illis est. Sed alia illos magnos fecerūt quæ nobis nulla adsunt: domi industria, foris iustum imperium, animus in consulendo liber, nec delicto nec libidini obnoxius. Pro his nos, luxuria, auaritia, publica egestate, priuata opulentia abundamus. Laudantes diuitias sequimur inertiā, inter bonos & reprobos discrimen

12
p̄cipēs
cauere
oportet
à
p̄sonato
rū homi
num im
posturis

13
Respu
blica iu
sto impe
rio & a
nimis in
consulē
do libe
ris, pot
quam ar
mis con
seruatur

discrimen nullum, omnia virtutis præmia ambitio possidet, ideo ruunt omnia, refert Augustinus. 4. de ciuitate Dei. c. 14. Quibus mirè cōcinit quod & Poggius scripsit Florentinus in epistola ad Nicholaum. 5. pontificis maximum missa. Quo in loco, inquit, doctrinarum cessant exercitia, vbi nullum inter doctos & ignaros discrimen viget, vbi nullus virtuti locus, nulla studiorum ratio habetur: vitia ibi regnent, torpescant ingenia, principatus & regna decidant, rerum que omnium dominetur confusio necesse est. † Oportet igitur non eos qui ambiunt, qui præstant, qui propinquos & familiares habent, & verò etiam cœnas competitrices: ad id muneris exequendum mitti, sed bonos, modestos que viros, integros, & incorruptos, qui aut, more maiorum, magistratum simpliciter & candidè petant, aut recusent oblatum. At, si placet, quam pauci, vel quam potius nulli nisi ex illa importunissima sectatorum turba vel ex illa collubie creantur? Nam si vera dicere fas est, tot circumcursant apud magistratus in curia apparitores, tot apud regem assentatores in aula, vt illorum prospectum, quò te veritas, fugere non possis. Prospectum autem dico adulationem, blandicias viscera munera, supplantationē. Ita mittuntur in vrbes non tam rectores, & iudices, quam sæpenumero (nō audeo dicere, dicā tamē lenius) sui amantiore quam reipublice. Quò prouidētis multo præfidi consilij publici in eam curam incumbendum est. vt horum competitorum ex curia exhauriatur magna ista, & perniciofa sentina reipublice. Hactenus animi causā ineptire nobis licuerit. (AD) Quid isthuc queſo? ne delires. Locus hic spinosus est fortasse, atque id periculum est, ne incautus incedens aculeum quendam moleſtum

14,
Magi
stratus
quibus
sint con
cedēdi

15.
Scientia
perfecta
dicitur
que soli-
do ac na-
turali iu-
dicio cō-
firmata
est.

serę resipiscentiæ referas. Non enī licet in alienam, quod aiunt, messem falcem immittere. melius viderit eius ordinis ductores ad quem ea res pertinet quid sui muneris sit: quōue modo omnia sibi officia constare posthac in rempublicam possint. Consultius utique agetur si his omisis vltimam cœptis imposueris manū (RE) Iamdiu nosti ingenium meū. Rumpere requidem nisi euomuissem, quod certē soffocabat animum virus. Quod enim venenum esse lætalius potest homini non vsquequaque vecordi & improbo, quā in rei publicæ malis nō audere loqui? † Cæterum tibi vt mo-rem geram, ad id que, quod est huius causæ caput, fedicitur oratio, eam in iudice exquirerem scientiam nō modō ab eo ex legum canonum ue prescriptis longo tempore conquistam, vt Michael Vlcurrinus in suo de regimine mundi tractatu. 4. par. 1. q. principali nu. 7. dicebat, verūm etiam que solido ac naturali iudicio est confirmata, quam prudentiam vocant, hæc quippe perfecta dici potest. Quinimō rectorem rei publicę satius erit literarum cognitione carere, quā genuina quadam & insita prudentia. quamquam admirādū est quantum hæc ipsa prudentiæ virtus literarum tractatione tanquam riuulis irrigata crescat, quāto que fiat indies vberior atque præstantior, de qua paulo post agendum est. In summa ratio ita ponenda est, radicem istam non nudam legum scientia, sed solido ac naturali iudicio coniunctam & solidatam esse oportere; vt arbor nostra fructus iustitiæ & æquitatis referat. Quæ sanè ab nostri pomarij cultore diligenter sunt animaduertenda: ne ipse indignum eligendo criminis reus fiat. † Peccat enim beneficium conferens indigno, sic que ad munus aliquod eligens indignum, vt

16.
indignū
eligens
peccat

Cardi.

Cardi. adnotauit in Clem. 1. nu. 10. de ætate et quali. Decius in. c. cum in cunctis nu. 20. de electio. atque vltra crimē grauissimum, ad restitutionem tenetur his qui ex iniqua electi administratione leduntur. vt Adri. attestatur in. 4. sententiarū tractatu de restit. c. quia iam determinatum est, verfi. 2. conclusio. Ioha. Lupi. in. c. per vestras notabili. 3. §. 26. num. 11. omnium latissimē Couarrub. in relectione regulæ peccatum. 2. par. §. 7. num. 1. vbi excōmuni omnium sententia adseuerat electionem digni nō irritari licet dignior spernatur, vt in. c. monasterium. 16. q. 7. & c. cū nobis de electio. nec ob id tamen præferentem dignum digniori tutum esse & inunem a peccato, vt ipse Couarru. probat ibidem nu. 2. ex diui Thome, Caietani, & frequentiori Theologorum & canonistarum sententia. † Quin & electos ipsos noxiā contrahere facit. Peccat enim qui acceptat magistratum, si caret scientia, officium & alijs que ad id munus exercendum exiguntur, ita firmat Archidi. in. c. 1. in fi. 48. distin. Luc. de Pena in l. contra publicam vlti. colu. C. de remilita. li. 12. Innocen. Hostien. Panor. & Phili. Decius in. c. cum in cunctis in prin. hic nu. 20. extra de electio. † Quemadmodum & in doctore indigno adseuerat glo. in clem. 2. in verbo honorem, & ibi Cardin. de magistr. Abb. in. c. cum ecclesia in fi. de inunni. ecclesia. Iaso. i rubri. C. vt nemini liceat sine iudi. se vindica. Guill. Bene. in rep. c. Ranutius, in verbo & vxorem nomine Adela siam nu. 590. de testam. Bonus de curtili de nobilitate 3. par. nu. 107. Ioh. Neuzauī in sua silua nuptiali lib. 5 nu. 54. at que ideo affectare quisque non debet in quo vel intelligit vel itelligere tenetur imperitiā suā alijs periculosam futurā, vt elegāter admouet Gaius in. l.

17
Indignū
officium
acceptū
peccat.

18
Idem in
doctore.

I

idem iuris Paragrapho ultimo. ff. ad legem Aquil. cuius ratio, ultra eos, est: quia humana conditio imitari debet ea quæ sunt secundum naturam, ut pote quæ sunt ratione diuina ordinata. Atque ea vitio datur quæ aduersus ordinem naturalem fiunt. Hoc autem in omnibus rebus naturaliter inuenitur communiter, quod quælibet actio commensuratur virtuti agentis, nec aliquod agens naturale nititur ad agendum id quod excedit suam facultatem. Si ergo indignus consequitur officium, doctoratus gradum, aut aliam dignitatem, conatur agere quæ haud eius correspondent meritis & virtutibus: & sic nititur consequi quæ excedunt eius facultatem: peccat ergo præsumptione. quod & ipsum nomen insinuat. Quam lætale crimen esse asserit diuus Thomas. 22 q. 130. arti. primo.

CAPVT NONVM RADICEM .3. ARBORIS, hoc est, experientiam designat.

Etiam arboris nostre radicem dixi esse experientiam. Quæ in iniudicibus dupliciter potest considerari, tum passiuè tum actiuè. Passiuè inquam, si de se alijs experimentum tribuerit. Quod primas ille antiquæ philosophiæ Platonis. 6. de legibus in principio agens de electione magistratum mirè explicabat, inquiens, oportet eos qui magistratum accepturi sunt ab adolescentia probatos fuisse, tam ipsos, quam suos usque ad ipsam electionem. Id quod & Iustinianus noster comprobans in. l. vlti. C. de offi. magistri mili. rescripsit cuidam militum magistro, his verbis, tuam quæ magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optime commendata est, idoneam ad talem

Experientia passiuè in iudice existitur.

lem fore dignitatem confidentes elegimus. Id quæ maxime in maioribus magistratibus deligendis exquirendum est, quippe quum ijs mandari debeant, qui in minoribus imperijs continentia & integritate famæ pignora multa, magna quæ dederint. Hoc idem sentiens Gratianus in. c. episcopum. 61. distincti. ait, non sunt constituendi reges, nisi quos multò ante nota, probabilis quæ vita commendat. Fama utique præficiendi exquirenda est, tam ab ijs, qui eum præficere curant, quam ab ipso met magistratu. Ut cui propria non sufficiat virtus, nisi bono induatur nomine, ut auth. de iudici. & ut nullatenus in prin. colla 6. iuncta glo. in verbo attestationem. l. 3. titu. 4. par. 3. l. 1. & 6. titu. 5. lib. 2. ordinatio. scriptum est Ecclesiastici. c. 41. curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri preciosi & magni. Bonæ vitæ numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in æuum. Melior quippe est bonum nomen quam diuitiæ multæ, repetitur prouerbiorum. 22. & in. l. 55. in fi. titu. 5. parti. 1. Neque enim, ut cum Augustino loquar, audiendi sunt viri sancti, qui cum de aliquo reprehenduntur de quo malè audiunt apud omnes, eorum salua conscientia permanente, coram Deo sufficere sibi conscientiam asserunt, estimationem hominum non modò impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, animas cum aliorum occidunt. c. non sunt. n. q. 3. Conscientia nobis & fama proximis est necessaria, quo fit ut confidens conscientiæ, negligens tamè famam crudelis dicatur. c. nolo. 12. q. 1. & in. l. 53. titu. 5. parti. 1. Ex quo Apostolus. 1. ad Thimot. c. 2. testimonium, inquit, nos habere bonum oportet ab his qui foris sunt. c. iubemus de consecra. distincti. 1. vera enim gloria (teste Cice-

Fama bona in iudice requiritur

rone officiorum. 2.) radices agit ac etiam propagatur ex quo Isocrates plus tibi, inquit, curæ sit ut honestâ famâ quâ diuitias ingentes liberis relinquant. Nam hæc mortales sunt illa immortalis, & per famam cõparari possunt opes: nunquã verò pecunijs fama redimitur. Item diuitiæ etiã improbis accedunt: at famę gloria nõ põt nisi solis eximijs viris contingere, quam ob rē sapientis est famæ suæ longè diligentius, quàm opibus suis, non minus verò diligenter, quã vitæ consulere. minus siquidẽ damni & incõmodi accipit, qui pecuniam aut etiã vitam amittit, quàm qui famam. Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa ñ integrũ restituitur nunquam. † Bene ergo se habebit huius nostri viridarij hortuli que cultor, si ex optima nota que arbore ramum, surculum ve euellerit, humi que fixerit: aut, quodd fructus insitæ arboris sapidiores sunt ijs, qui ex denuo plantata colliguntur, aliæ inserere curauerit. Lege quippe naturæ vnum quodque generat tale quale ipsum est, quod que insertum est facit poma suæ speciei non poma radice. Si igitur ex ante gestis notus quis fuerit, sui que experimentũ dederit, in seri arbori nostræ, hoc est, magistratui pculdubio expediet. Dignitas enim cum ad expertũ venit est compensatio meritorum, cum verò ad incognitum donum est, ut inquit Calsiodorus. 1. variarum epistola. 13. opus autem est ad noticiam sui experimento. Quid enim quisque posset nemo sciet alius, nec ipse met nisi tentando didiscerit, ut Seneca probat in libro de diuina prouidentia. c. 4. de prosperitate. (AD.) Valde quidem miror ita repente inspector euaseris. Quid obsecro commune habet iurispru-

dentia

dentia cum agricultura? (RE) Nihil prorsus. Sed nemo tam sine oculis, tam sine mente viuit, ut quid sit sementis, aut messis, quid arborum putatio, & insitio, aut vitium, quo tempore anni, aut quomodo ea fiant omnino nesciat, ut Cicero attestatur. 1. de oratore numero. 129. † Verum ne iurisperitum pudeat, hæc ceteris que artibus esse instructum. Tantum abest ut ipsi, siue iudex siue patronus fuerit, earum obsit eruditio, ut et non parũ proficit, cum ad informandam ipsius vitam, tum ad istituendam rempublicam. Quarum ignoratione sepe videmus nonnullos rem malè gessisse, & priuatam, & publicam. Nam quod quisque imperitior est, eò confidentius quiduis audet. † Rursus experientia in iudicijs consideratur actiue, hoc est, quam ipse fuerit ex alijs consequutus. Hæc in quibuscunq; magistratibus gerendis summè est necessaria. 1. prima. §. sed cum sit necessariũ. C. de Iustini. codi. cõfir. auth. de iudicijs in prin. versi. non enim colla. 6. vbi imperator eorum iudicum nomina detestatur, qui legum peritia carèt, causarum atque non habent experimentum. Plato libro. 31. dialogo de republica tertio col. 15. bonos, asserit, iudices habere perinde oportet in ciuitate, atque bonos medicos. Esse autem tales maxime quicumque fuissent cū sanis plurimis plurimis que egrotantibus conuersati. Iudices que similiter, qui varia hominum ingenia essent experti, causarum que plurium haberent experimentum. Quod & ius nostrum regium insinuat in l. 3. titulo quar. parti. 3. his verbis. E que ayan sabiduria para iuzgar los pleytos derechamente por su saber, o por vfo del tiempo. Imo, quod et amplius est, lex illa non requirit copulatè scientiam experiẽtiã que, sed distinc-

I iij

tim

3
Inseri arborem nostram oportet ut sapidiores ferat fructus.

4
iudicem oportet omnibus artibus esse peritũ.

5
Experientia actiue in iudicijs requiritur

Iudex
diligē p̄t
non ni-
mis iuris
p̄rit^o mo-
dō expe-
rientiā
habeat

7.
Styllus
pro iure
allegari
potest
gib^o que
derogat

8.
Styllus
circa ap-
pellatio-
nis defer-
tionē

tim & separatim. † Ex quo nimirum appenditur, iudicē, licet iuris non sit nimis peritus, magistratui p̄fici posse, modō ei non desit causarū experientia. Id quod probat optimē tex. in. l. certi iuris. C. de iudicijs .l. ex pertes. C. de decur. li. 12. vbi etiā Bart. auth. de iudi. §. 1. coll. 6. l. quidam. ff. de re iudi. c. ad audientiā de cōsue tu. Guillel. Duran. in speculo titu. de iudice de legato. §. 8. nu. 17. Ex quo Ioha. Fab. in proemio institutionū §. cunque asseruit, iudicem reisei non posse, quōd iuris fuerit imperitus, modō causarum sit expertus, arg. dic tae. l. certi iuris. C. de iudi. † Nec id tandem mirum cui quā videri potest, quando longeuus vsus causarū hoc est, stylus, possit equē vt ius allegari, cum ad litiū ordi nationem, tum ad earum definitionē, vt Cardi. Florē. probat in Clem. saepe. §. quia verō de verbo. significa. Math. Afflict^o decisione Neapolitana. 76. nu. 4. & an te eos Bar. nostratum primas in. l. iuris peritos in fine ff. de excusa. tuto. Ex quo ipse idem Math. Afflict. deci si. 253. ad fi. ingenuē fatetur, stylum tanti esse vigoris vt legibus valeat derogare. † Neapoli, inquit, vsitatū fuisse stylum, vt appellatio non possit, actis, causę que processu in curia producta, vt deserta p̄nunciari, sed ex iisdem actis solent causę merita inspicere: atque pro ut iustitia suadet definiri sit ne bene an male ab iferio re iudice iudicatum, quod vtinā huius fori regij admit tēt praxis, ne summum ius, quo non pauci ex regijs iudicibus vtiuntur, summam verteretur in iniuriā, pau perum maximē, & eorum, quibus non adeo suppetūt facultates, vt appellationem p̄sequi valeant in tē pore ā iure p̄scripto. Qui dolis forsitam aut fallacijs aduersariorum impetuntur, eis per se aut per alium & forte causę ipsius notarium, falso persuadentium.

ob non

ob non p̄sequutam appellationem intra tempus ā iure nostro regio statutū, causam minimē amissuris. Quod, vt expertus loquor, nō semel vidi. Legibus igitur, vt vnde egressa est se referat oratio, per stylum non semel derogatur, vt Aimon Sabillianus probat consi. 201. numero. 21. Quid? cum & iudex ini que agere dicatur, si contra fori consuetudinem pro nunciet vt in. l. vltima. ff. de testib. Bar. in auth. qui semel. C. quom. & quan. iud. quibus addo plurima cir ca styli efficaciam per Doctores tradita in. c. vltim. de cōsuetu. † Pręterea stylus ex nimia experientia proce dit, quę facit artem, vt inquit Philoso. 1. Methaphisi. c. item. r. refert Bar. in titu. de pace tenen. in fi. princi. pij. Hinc idem Philoso. 8. Politico. c. 6. impossibile cen suit esse, vel admodum difficile vt qui opera ipsa non tractat peritē valeat iudicare. Boetius libro primo de disciplina scholarium, parum, asseruit, prodesse sciē tiam absque vsu, vsum verō absque scientia multum. Ex quo nimirum iura omnia experientiam rerū omni um magistrum appellant. c. quā sit in princi. versicu lo ex rerum autem, de electi. libro sext. Cęsar etiam in commentarijs libro secundo de bello ciuili, vsum rerum omnium asserit esse magistrum, cuius dictum exclamat Cacialupus in tracta. de debitore fugitiuo. q. 9. numero tertio, vbi idem dixit de praxi per tex. in Clem. pastoralis d̄ re iudi. Cicero d̄ oratore. li. 1. nu. 8. frequē. ait, vsus omnia superat p̄cepta magistrorū. Et ibidem numer. 73. subdit, stylum optimum esse & p̄stantissimum dicendi effectorem ac magistrum. Philosophus atque pluribus in locis experientiā sin gularium rerum esse adseuerat cognitionem, artē verō vniuersalium, nempe primo Methaphi. c. itē. r.

9.
Experie
tia faci
tatem.

& rursus Phisicorum. 7. c. 3. ad finem. Hæc confide-
rans Gregorius in. c. estote in fi. 1. q. 1. principeshorta-
batur, vt cum grauibus & expertis viris haberent cõ-
filium. Vir quippe in multis expertus cogitabit multa
& qui multa didicit enarrabit intellectum: qui nõ est
expertus pauca recognoscit, vt scribit Ecclesiasticus .c.
24. Denique, vt cum Philosophorum præcipe loquar,
natura potentem, ars facilem, vsus promptum reddit
artificem. † Quibus mirè concinit quod Afranius poe-
ta scripserat, ab Aulo Gellio libro noctium Atticarũ
13. relatum, dicens sapientiam vsus & memorię esse fi-
liam. Quo argumento demonstrat, qui sapiens esse re-
rũ humanarum velit, non libris solis, neque discipli-
nis rhetoricis, dialecticis que opus esse: sed oportere
eum versari quoque, exercere que in rebus communi-
bus noscendis periclitandis que: ea que omnia acta &
euenta firmiter meminisse, vt proinde sapere ac con-
sultare, ex his que pericula ipsa rerum docuerunt, non
que libri tantum aut magistri per quasdam inanitates
verborum & imaginum tanquam in somnio delecta-
uerit. Id quod ipse Afranius intogata, cui fellæ nomẽ
est, his carminibus insinuat.

Vsus me genuit, mater peperit memoria:
Sophiã vocant me Graij, vos sapientiam.

11. Huc quoque expectat quod elegãter, vt cetera, inquit
Tullius officiorũ lib. 1. nu. 87. † Rei magnitudo vsũ quo
que exercitationẽ que desiderat. Imperatores enĩ & o-
ratores, quamuis artis præcepta perceperint, quicquã
magna laude dignum sine vsu & exercitatione conse-
qui non possunt. Quibus non ab re iungi posset Mar-
celli sententia in. l. seruis legatis. §. ornatricibus. ff. de
lega. tertio dicentis, omne artificium per exercitium
recipit

10
Sapien-
tia est fi-
liavsus
& me-
morię.

11.
Experi-
entiam i
magnis
reb⁹ ma-
gis esse
necessa-
riam.

recipit in erementum. Vsus (inquit Guillel. Duran. i
speculo in titulo de libellorum concep. in prin. num.
3.) & ars docent quidquid omnes sapiunt. I. etiam reg-
ni nostri. 8. tit. 23. part. 2. † Ad iuris ergo & iustitię re-
gimen quis inficiabitur experientiã nimis esse necessa-
riam? nemo sanè ni veritati se opponere velit, & Au-
gustino contradicere ad Bonifacium rescribenti i. c.
vt constitueretur versus expertus credo. 50. distinctio.
& speculatori quo in loco nuper citauimus. † Iniqui
quippe esset nauis gubernationem ei tradere, qui re-
rum tenere non nouit. c. ante. 40. distinctio. † Atquẽ
id certum est, Scipionem, Hanibalem, Pyrrhum, Ale-
xandrum, Pompeium Cæsarem de re militari melius
differere potuisse, quàm eos qui de ea re scribere nec
in acie versati sunt. Quam obrẽ Hanibalem fertur de-
risisse Phormionem coram se de re militari disputan-
tem, qui nunquam vidisset acies, nec inmeritò quidẽ,
scientia nanque rei bellicæ exercitando, acquiritur.
quæ dimicandi nutrit audaciam. Nemo enim facere
metuit quod se bene didicisse cõfidit, Dauidis testimo-
nio, qui exercitatus in fũda & baculo occidit Philiste-
um depositis armis quibus fuerat armatus, quia in illis
non erat expertus, vt habetur. 1. regum. c. 17. Hinc, vt
ipsa nos docet experientia, in bellorum certamine vi-
demus paucitatem exercitatã ad victoriam esse prop-
tiorẽ, rudem verò & indoctam multitudinem expo-
sitam semper fuisse ad cedem. Nam, vt Seneca inquit
ad Lucillũ epistola. 13. qui potest athleta magnos spi-
ritus ad certamen afferre, qui nunquam sigillatus est?
Ille igitur qui fudit sanguinem suum, cuius dentes cre-
puerunt sub pugno, ille qui supplantatus aduersariũ
tototulit corpore, nec proiecit animũ proiectus: qui
que

12
Experi-
entia in
iudicib⁹
necessa-
ria.
13
Et in na-
uigatio-
ne.
14
& in be-
llicis,

que quoties cecidit contumacior surregit, magna cum spe descendit ad pugnam. Multum enim adicit sibi virtus lascivita. Corpus utique (teste Hieronymo) affuetum tunicis lorice onus non fert: caput opertum linteo galleam recusat. Mollem otio manum durus exasperat crapulus. Hinc et etiam Columela lib. 1. scribens ad Silvinum, ipsum in expertum de agricultura disputatum carpit, dicens, scriptorum monumenta eiusmodi

15
Experientia in agricultura necessaria.

16
Experientia esse adhibenda sine demonstratione.

17
Scientia nobilior est experientia.

18
Empirici medici an rationalibus preferantur?

magis instruunt, quam faciunt artificem. Experientia dominatur, inquit, in artibus: nec ulla est disciplina in qua non parando discatur. (AD) Scio experientiam omnibus in rebus summam esse necessariam, et nec minus esse censeo expertorum sententijs inhaerendum, sine demonstratione, quam demonstrationibus ipsis, ut Aristoteles etiam attestatur. li. Ethicorum. 6. c. 11. Adrianus quolibeto. 2. puncto. 3. colu. 1. verum, si credimus Alberico practicae patri in suo dictionario in verbo argumentum colu. 7. et experientia licet sit nobilior eloquentia, non tamen est praestantior scientia. Congruentius igitur fiet, si iuris peritis magistratus mandentur, absque experientia, quam si expertis tantum. Quandoquidem experientiam et praxim causarum multitudinis et expeditione brevis acquirunt, scientiam autem non ita brevis. Quod et Cicero confirmat ad Herennium li. 2. nu. 37. cum eleganter ait, initia inventionis ab arte debet proficisci, caetera facile comparavit exercitatio. et Verum id mihi exploratum velim, utrum Empirici qui sola medebantur experientia, neque humanam naturam cognitam habebant, nec morborum causas investigabant, Cuius empiricae inventor primus fuit Philinus Cous. teste Galieno) an verum methodici vel rationales, quorum princeps extitit Hippocrates,

tes, qui naturam, morborum que callebant causas, aptiores sint medici? (RE) Ego sane morbo cum afficeret rationalem potius medicinae que peritior accersirem, practicum tamen illum et expertum, quam Empiricum tantum. At cum arte medendi peritissimus praxi experientia que careret, proculdubio Empiricum potissimum deligerem. Num queso, si iter esses quod piam inurus a quibus tandem de itinere percontare ris? utrum ab ijs qui iter illud nunquam vidissent, quamvis lectione aut ab alijs audissent, an qui aliquando commiserant fecissent? (AD) Ab his qui confecerant. (RE) Tute ipsum iudicasti. Ita et si quidem scientia distat a praxi, sicut tactus a visu intellectuali. Per theoreticam enim videmus, sed per practicam gustamus digestos rerum exitus. Quia experientia est tanquam lapis quo probatur aurum, teste Galieno, quem refert Ang. consil. 110. cuius exordium, sanctissima nu. 4. et Praeterea theoretica, ut inquit Bal. in. 1. in pri. ff. de iusti. et iure, est speculatio veritatis. Haec domestica lectione et iugi studio quaeritur, haec nudam quandam et ab actione remotam intelligentiam praestat. Practica et autem est, qua locos ipsos quos domi adnotaverimus, ad propositas et particulares questionem longa exercitatione applicare didicimus. Non enim, teste Cicerone ad Trebatium, ex eo quod omnia quae legerimus intellecta a nobis fuerint, continuo tamen, si exercitatione non iuvetur, poterimus ipsa illa media quibus sit cause succurrendum facile adinvenire ac proponere. et Denique civilis sapientia ita exercitatione perficitur, ut tamen non minus ipsa exercitatio scientiae coniunctionem desideret, ut proculdubio constituendum sit optimum iudicem ac etiam patronum fuisse non

19
Scientia in quodam modo distat a praxi?

20.
Theoretica quid?

21.
Practica quid.

22
Iudex optimus esse nemo potest qui caret scientia et experientia.

posse

23.
Radix
am imp-
titur na
turam ei
quod p
ducit

posse aut esse nemine, qui non vtriusque presidio fuerit maxime adiutus. Quare carpenti sunt nimis aduocati qui absque scientia & experientia in regio foro aduocare incipiunt, quanquam longe illis monstruosius sit, qui insuper & ad munus iudicandi, cum sint omnibus iuris imperitissimi & inexperti, se se ingerunt. † Et in summa his tribus radicibus deficientibus, timore videlicet Dei, scientia, & experientia, aut aliqua earum in arbore nostra, hoc est, iudice, eis ve amputatis: ramos decidere, truncum que & frondes simul & fructus arefcere opus est. eis autem viridis permanentibus, omnes alie arboris partes eius radicis naturam a qua procedunt & hortum habent, vt sequantur necesse est. Forma enim & origo que a radice ducitur in quolibet deriuato reperitur. l. in ratione la. r. §. si filio, ibi, formam & originem. ff. de ad legem Falci. l. quid quod in prin. ff. de donatio. l. tutor. ff. de fideiussoribus. Animaduertant igitur huius pomarij cultores ne arborem humi figant cuius non habuerint notas prius radices. Quia ex lege nature, vnum quodque generat tale quale ipsum est.

¶ CAPVT DECIMVM STIPITEM
arboris nostre esse authoritatem declarat

1.
Truncus
fortitudi-
ne rep-
sentat &
authori-
tatem in
iudice.

D) Breuibus colophonem impositurum pollicitus es: quod haud sic fieri cerno, imo te modo inchoare autumo. vereor ne id molestum ferat prefectus noster. Perge porro arboris que tue reliquas expone partes. (RE) Proposita hæc exposcunt neque me sinunt esse breuiorem, sed quam potuero citius me expediam. † Ceterum cum de stipite seu trunco nobis sit agendum: operæ precium est vt expo-

exponamus quid stipites in iudice representet. Nempe fortitudinem & authoritatem. Nam si in terra feraci & vberissima arbor infodiatur, ea que optimas emisserit radículas, nimirum si stipitem fortem, amplum que, & procerem produxerit. Cuius altitudine authoritas iudicis significatur, & latitudine fortitudo. Primum itaque vt de authoritate iudicis aliquid disseram, illud præmitto, quod quisque altiori prepositus sit magistratu, eò maiorem obtinere dignitatem & imperium. † Iudicibus a lege illud imprimis authoritatis tribuitur vt legibus condendis adsint, vt in proœmio institutio num. §. cum que, ibi, vt ipsi nostra authoritate componant. l. humanum. C. de legi. l. i. ff. eo. ti. vbi imperator ad condendas leges procerum & senatorum deliberatione procedit. l. 3. ti. i. par. i. & l. 5. eod. ti. & libro. l. i. §. iubemus. C. de vete. iu. enucle. † Quas senatoribus, hoc est, regijs consiliarijs tantum & non alijs, principibus que authoritate, non alijs facere licet, vt in. d. l. humanum. C. de legi. & l. vlti. eo. tit. l. 8. ti. i. par. i. modò princeps absens non sit. in eius quippe absentia licebat olim senatui eo inconsulto leges condere. l. non ambigitur. ff. de legi. §. lex. insti. §. iure natu. In nostra verò Hispania fas non est senatoribus leges ædere in consulto principe siue presens fuerit siue absens. l. 12. titu. i. de legibus par. i. † Circa leges autem conditas interpretandas & exequendas maximam obtinent authoritatem (interpretandas, inquam, eas ad casus particulares) de quibus controuertitur, applicando, æquales ferè in hoc sunt ipsimet principes, vt tradit Innocentius. in. c. cum dilecta nu. 2. de rescrip. Atque adeò id esse verum constat: quod in nihilo ferè iudex differat a principe. † Conueniunt nanque re, authoritate, premio

2
Iudicis
authori-
tas cir-
ca leges
conden-
das.

3
Senatus
leges quã
posse con-
dere?

4
Iudicium
authori-
tas circa
legum exe-
cutionem
& applica-
tionem.

5
Iudices
in nihilo
differre a
principibus.

vel pœna. Re sunt æquales, quippe quorum eadem sit conscientia vt Innoc. probat quo in loco nuper citauimus. Princeps siquidem iudicibus suam committit conscientiam, vt in pacifico statu degere curent sibi subditos, quod proprium est vnicuique reddentes, au th. vt iudi. sine quoquo suffrag. fiat. §. quod autē colla. 2. & §. interdicimus versu. oportebit. l. etiam regni no stri. r. titu. 4. par. 3. lex item. l. in fi. titu. 15. lib. 2. ordina. Conueniunt quoque authoritate, vt quorum potestas sit amplissima & iurisdictio latissima. quippe qui vitę simul & census hominum sibi subditorū penitus sint domini cōstituti. l. 1. & l. imperium. ff. de iurisd. omn. iudi. nam secūdam Apostolum, qui me iudicat, dominus est. † Verū enim uerò nemo negare poterit, principem in personas maiorem habere quā iudices potestatem & imperium, iuxta sententiā Apostoli, Deū timete, principem honorificate, subditi estote omni humanę creaturę propter Deum, siue regi tanquam præcelenti, sibi ducibus ab eo missis ad vindictam malefactorum. c. solite de maiori. & obedi. c. omnis anima de censu. c. quā magnum. ii. q. 1. l. 5. & 6. titu. 1. par. 2. † Princeps enim solus ponit & deponit iudices auth. de iudici. & vt nulla. in prin. l. 2. ti. 4. par. 3. l. 2. ti. 1. par. 2. in verbo. E aun a poder de poner adelantados. l. 22. ti. 9. par. 2. l. 17. ti. 4. par. 3. l. 1. titu. 13. li. 2. ordi. tex. optimus in l. 1. titu. 15. li. 2. ordinatio. cuius verba sunt, tenemos por bien que todos los juzgadores para librar los pleytos sean puestas por nuestra mano, o por los reyes que despues de nos vniereen, porque aquellos que son llamados juezes, o al caldes ordinarios para librar los pleytos, no los puede otro

6
Principes
maiorē
ī psonas
obtinēt
authori-
tatē quā
iudices.

7
Princeps
solus po-
nit et dē-
ponit iu-
dices.

de otro poner, saluo los emperadores, o los reyes, o a quien ellos lo otorgasen, traditur perpetrū nūmum de mada. execu. c. r. nu. 7. Dida. Couarrub. lib. practicarum quæstio. c. 4. nu. 3. Ex his ergo cōstat principem maiorem obtinere dignitatem & authoritatem circa personas, quā ipsos iudices. † Alia in super sunt principi reseruata insignum supremę potestatis, quæ latissimē enumerat Chasseneus in catalogo glorię mundi. 5. par. considera. 24. & omnium amplissimē Restaurus Castaldi in tracta. de imperatore. q. 110. vbi tercentum & triginta enumerat casus. ad quem lectores relego. † 3. conueniunt pœna vel pœmio. Quandoquidem propter culpam iudicis eius imperitia vel malitia commissam reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniusticiam hominum, qui veritatem Dei in iustitia detinent, vt inquit Apostolus ad Roma. x. hæc ira Dei cadet procul dubio super principem & populum ipsosque iudices iniquē munera ministrantes, scientia carentes, verusitia, & cupiditate abundantes: comprehendetque ni mirum nos maledictio de qua Esaie. 5. & in. c. ve quidicitis. ii. q. 3. † Præterea iudicibus alijs que magistratibus, propter præcipuam quam habent gubernandę reipublicę curam, maximus semper a maioribus nostris honor haberi consuevit, quod Calistratus insinuat in l. semper in prin. ff. de iure in muni. summus pontifex in. c. vt debitus de appella. Quibus concinit tex. in l. 3. §. 1. ibi, iure honoris. ff. quod metus causa, & in l. 1. & in l. obseruandum in fi. ff. de offi. præsi. & in l. vlti. in prin. C. quan. prouoca. nō est nece. l. cui muneris. ff. dmu. & hono. l. 1. C. si quacūque præd. pote. l. 1. in prin

8
Principi
reserua-
ta.

9
Iudicis
iniqui-
tas in po-
puli per-
niciem
recidit.

Honor
iudicibus
impēdi
solutus

l. i. in prin. & ibi Bal. C. si rector prouinciæ. c. pastora-
 lis, ibique Ioh. And. de offi. ordi. Tanta utique iudici-
 bus tribuitur authoritas, ut ab omnibus statutū sem-
 per fuerit esse honorandos. Sic lege decemuirali, quā
 12. vocant tabularum. c. pri. de magistra. ciuil. sanc-
 tum est in hæc verba. Iusta imperia sunt, ijs que ciues
 modestè ac sine recusatione parèto. Magistratus nec
 obedientem nocuum ciuem multa, vinculis, verberibus
 ve coercento, nipa maiorue potestas, populus
 que prohibesit: ad quos prouocatio esto. huius memi-
 nit sanctionis Cicero. 3. de legi. nu. 7. vbi & illud præ-
 rerea addit, Chorondam inter suas leges hæc quoque
 sanxisse. ciues ut obtemperent obediātque magistra-
 tibus, ac etiam eos colant diligentque. Leges itē om-
 nes atque pontificum sanctiones, quæ de magistrati-
 bus eorumque munere tractant, hoc idem præcipere
 noscuntur. Nempe quæ de senatoribus, de officijs Cō-
 sulis, Præsidis, Præfecti Prætorio, de iuris. omn. iudiciū
 siquis iudicenti non obtemperauerit, tractant & cæ-
 teris id genus titulis, quæ Iustiniani Codice, & in Pan-
 dectis habentur. Demū veteris ille Philosophiæ clari-
 ssimum lumē Plato. 6. de legibus memoriæ prodidit,
 post Deos immortales eos homines secundas & hono-
 ris & gloriæ sedes decere, qui publici muneris magi-
 stratus gerunt, & egregia sua virtute atque industria
 cæterorum vitam moderantur. † Quo nimirum fit, ut
 atrocior & contumeliosior censeatur iniuria quæ fit
 magistratui, quamquæ priuato, ob idque magis puniē-
 da, ut Aristote. attestatur libro Problematon. 19. c.
 14. ad finem. l. Prætor. §. vlti. ff. iniurijs. Tiraq. de no-
 bili. c. 28. nu. 6. † Porro nihil grauius dici potuit & na-
 turæ conuenientius, quam necessariū esse magistratū
 cui

11
 Iniuria
 iudicis
 atrocior
 censeatur
 quā que
 priuato
 fit.

12
 Magis-
 tratū ne-
 cessariū
 esse & na-
 ture con-
 ueniētē.

cui omnes obtēperent. Nā quid prodest multas habe-
 re leges, nisi sint qui moderentur, exequantur, rectè
 que distribuant? Quo circa Pomponius in. l. 2. §. post
 originem. ff. de origi. iuris, loquens de magistratibus,
 Quia, inquit, ut exposuimus, per eos qui iuri dicendo
 præsumt effectus rei accipitur. Parum est enim ius in
 ciuitate esse, nisi sint qui iura reddere possint. At sta-
 tutū sine effectu pro non facto habet. l. i. §. hæc verba
 ff. quod quisque iur. vbi latè Iason. 3. notab. & rursus
 in. l. cum quædā. §. quoties. ff. de iuris. om. iudi. † Quin
 & apud Ethnicos plurimum honorabatur, author est
 Roderi. Zamor. in speculo vitæ humane lib. 1. c. 13. Nā
 ut Valerius ait, Apollo requisitus de iustis magistrati-
 bus, respondit se nescire vtrum Deorum numero, an
 hominum aggregari deberent. Atque adeò hoc exer-
 citium apud eos veneratum fuit, ut illud omni potēta-
 ti præferrent. Nulla demum gens tam impudens vn-
 quam fuit, quæ prorsus imperium repudiaret, quāuis
 sepe non tam regni vitio quā regis mutatum fuerit.
 Quibus enim regia potestas, qua omnes ab initio vsi
 fuerunt, non placuit: nō ij nemini, sed vni parēre no-
 luerunt. Nec hominem censei quidem cui legitima
 potestas displiceat asseruit Cicero. 3. de legibus. Nec
 magis, teste Oldendorpio, ciuitas sine magistratu, quā
 nauis sine gubernatore esse potest salua.

13
 Magis-
 tratus a-
 pud Gē-
 tiles ho-
 nori ha-
 biti.

¶ CAPVT. XI. IVDICVM AV-
 tboritatem & potestatem demonstrat.

Vid † demum de iudicū autoritate est di-
 sceptandum? cum principis locum represen-
 tent. l. i. in fi. titu. 15. libro. 2. ordina. l. ius se-
 natorum. C. de dignita. lib. 12. cuius verba
 sunt. Ius senatorū & autoritatē eius ordinis (in quo

1
 Iudicis
 locum a-
 gūt prin-
 cipis.

K nos

2
Iudices
libētius
audiēdi
sūt a pri
cipe quā
priuati.

3
Iudices
vice Dei
fungun
tur & au
thorita
re.

4
Iudiciū
bonorū
laus, uti
litas, &
honor.

nos quoque ipsos numeramus) necesse est ab omni in iuria defendere. † Hinc est quod libētius audiēdi sunt iudices a principe, quā priuati, ne administratorū de crescere videatur authoritas, si eorū cōsulta veluti paphanorū preces a principe cōtēnātur. l. vlti. C. de offi. vicarij & præfecti. † Quid utique hæc cōmemorari oportet? cūm Dei vice & authoritate fungātur iudices tanquā eius ministri, vt in. c. nec is. 15. q. 1. c. nō solū. 23. q. 5. & in speculo vitæ humanæ lib. 1. c. 13. vide quā pulchrē hæc accedat sententiæ Apostoli ad Roma. c. 13. qui tradit, potestatem ordinationē Dei esse. Quis igitur nō obtēperabit ius dicenti authoritate omnipotentis Dei? non solū certē obtēperare obedireque magistratibus æquissimū est, sed etiā eos colere & diligere, vt Cicero, veræ lucis ignarus, admonuit. 3. de legibus. Nā sicut qui imperat paruerit aliquādo necesse est, ita & qui modestē paret videtur qui aliquando imperet dignus esse. † Quod enim præclarius digniusque inter mortales exercitiū ex cogitari potest, quā vnū hominem in republica reperiri, inquit Cicero, qui cōmunia pro suis, & sua p cōmunibus habeat? qui cōmuni utilitati seruiat? qui velit & sciat personā ciuitatis gerere dignitatē decusque sustinere? Certe is non modō gloriā & honorē, sed & vtilitatē cōsequi quā notissimū est. Huiusmodi homines Deo pariter & hominibus acceptissimi sunt. Scripsit utique Psalmista psalmo cetero simo quinto, Beati qui faciūt iudiciū & iustitiā ōni tēpore, & Salomō, qui custodit & iudicat iustitiam ipse exaltabitur. Et alibi, iustitia eleuat egentē. Vnde & Ysidorus, magna, inquit, est laus rectē iudicantis, qui sicut nocere ciuibus nescit, ita prodesse omnib⁹ nouit Alijs enim præstat censurā iustitiæ: alios æquitate iudicij

dicij sine psonarū acceptione suscipit, neque infirmat iustitiā auaritię flama. Et paulo post subdit, hi sunt veri iudices, qui sicut de iusto iudicio ditari nō appetūt, sic eterno præmio coronātur, honorē etiā maximū cōsequūtur. c. vt debitus iūcta glo. de appella. † Vt quos sedere præ alijs oporteat. c. episcopus. 95. distinctio. auth. de iudici. §. sedebāt colla. 6. imo ad id ratione officij cogūtur secundū Ang. ibi, per tex. in auth. vt ab illustribus. §. sancimus colla. 5. & in. l. 1. C. de offi. ciuili iudi. & l. vlti. C. de offi. diuersi iudiciū. l. quisquis. §. vlti. C. de postulan. l. prima. §. sedendi. C. vbi sena. vel clarissi. Guill. Duran. in speculo titu. de sentētia. §. iuxta, vers. itē est nulla ratione modi. † Postremō tantus honor a veteribus impēdi magistratibus solitus est, vt etiā ipsi a parētib⁹ (cessante omni lege naturæ) vt superiores reuerēter colerentur, vt in. l. alle a quo. §. vlti. & l. sequ. ff. ad Trebell. vbi Accursi⁹ adfert cōcordātes, & in. l. post liminiū. §. filius. ff. de captiuis Hinc Aug. logelli⁹ lib. noctiū Atticarū. 2. c. 1. referebat i huius rei testimoniū ex eplū cuiusdā p̄sdis Cretæ puintia viri clarissimi cui pater celsit ac præstatiorem locū dedit, quod Tiraqu. late profēquitur, optimēq; intelligit in suo nobilitatis lib. c. 28. nu. 8. & deinceps. † Itē in p̄cessionib⁹, p̄p̄is, ferijs, & cōgregationibus, vt quib⁹ interesse tenētur, alios aīe ire vt cūque illustres, notissimū est, vt in. l. si quādo. C. de statuis, & imagi. † Et in sūma nihil ferē differunt magistratus ab ipsis legibus. Quas mutū magistratū Cicero appellat in suo d̄ legib⁹ libro magistratū autē legē inquit esse loquētē. Et hoc Celsi⁹ sentiens libro post Aristotelē. 12. lectionū antiquarū. c. 46. Ire, ait, ad iudicem est, ire ad ipsum ius. Vt qui animata debeat esse lex, hoc est, sanctus, in adulabilis, in

5
Magi
stratus
iſelioni
bus alijs
præpo
nuntur.

6
Filius iu
dex præ
fertur pa
tri in ho
noribus.

7
Iudices i
cōgrega
tionibus
alijs præ
ponun
tur.

8
Magi
strat⁹ est
lex lo
quēs lex
aūt mu
tus ma
gistrat⁹.

Indicis
potestas
non est
sua le-
gem.

exorabilis, erectus, & terrificus. (AD) Imo, si placet. †
Lex est supra magistratū, nō e contra. Nam, vt Cice.
ait. 3. de legibus. nu. 3. vt magistratibus leges, ita popu-
lo præsumt magistratus. Authoritas quippe iudicis le-
gis authoritati non derogat. l. 1. ff. de ferijs, vbi Bal. nu.
2. illum tex. appendit iuncta glo. in verbo derogare o-
portet, quòd Prætor, Præfectus, vel Cōsul, vel etiam
legatus à latere, qui possunt constitutiones & statuta
facere in suis prouincijs, non tamen possunt procedē-
do tollere iudiciorum ordinē, neque iuri partiū dero-
gare. Quod probat authoritate glossæ in Clem. sæpe.
in verbo mādamus, de verbo. signifi. non enim plus li-
cet iudici quā legi, vt Bal. dixerat in. l. cui eorū nu. 2. ff.
de postulā. Nec itē maioris est potētię quā lex teste
Paride de syndicatu. §. iudices puras nu. 28. qui antea
dixerat ibidē nu. 5. quòd iudex omnia facere tenetur
per regulas artis, hoc est, per leges & cōstitutiones, a-
liās punitur, neque eū releuat præterea cōsciētia. iniu-
riā quippe facit legibus earū quæ latenti, qui vult se me-
liorē videri quā ipse leges, auth. de iudici. §. oportet
colla. 6. Denique iudex nō dicitur posse, nisi quod d. iu-
re potest, glo. in. l. 1. C. quo. & quā. iudex. debet ergo se
qui formā legis, nō ab ea recedere. l. quæ sub cōditio-
ne. §. vlti. & ibi Bal. ff. de cōdi. insti. quia minister legis
est vt ibi p. eū. (RE) Fateor sanē iudicē nō esse solutū
legibus: tamen eius factū & legis pari ratione pro-
cedunt, vt in. l. seruus hac lege. ff. de manum. Bal. per
illum tex. in. l. data opera nu. 19. in fi. C. qui accusa. nō
poss. viuā enim vox legis dicitur iudex. l. nam & ip-
sum. ff. de iusti. & iure. Vbi dixit Bal. quòd Prætor se
habet ad ius civile, quandoque vt maior prælatus, quā
do ius corrigit: quandoque vt socius, quando adiuuat:

quan

10
Iudicis
factū et
legis pa-
ri ratio-
ne pro-
cedunt.

quandoque vt pedagogus, quando recitat. §. de cōsti-
tuta insti. de actio. Porro quod à iudice fit, ab ipsamet
lege fieri dicitur, vt eleganter inquit Bal. in. l. et si seue-
rior nu. 9. C. de infamibus, iurisconsultusque verbum
iudicis, verbum esse legis adseuerat in. l. 4. §. duas. ff.
de dam. infecto. Bal. in. d. l. & si seuerior in fi. numero
vndecimo, vbi dixit eius potestatem, tanquā ministri
reipublicæ, legis potestati ad æquari, Paris à Puteo de
syndica. titu. de offi. syndicatorum in prin. nu. 6. & 7.
† Quin etiam quādoque iudicis factum est supra legē,
quandoquidem ex causa ei liceat leges trāsgredi. l. &
si seuerior & ibi Bal. C. de infami. l. quid ergo. §. pœ-
na grauior. ff. de his qui notan. infra. de quo infra latius
Quare non inmerito Plato sepe numero magistratus
optimos legibus anteponebat, vt Marsilius Ficinus ad-
uertit in argumento libri. 21. de fortitudine, eiusdem
Platonis. † Quandoque iudices supremam habent po-
testatem aliquid faciendi & exequendi, quamuis id in
controuerso non fecerit iudicio. Nam si domū iudex
viderit ruinosam dominum eius captis pignoribus &
multa indicta cogere potest, vt reficiat. l. præses. ff.
de offi. præsi. l. procuratoris. ff. de dāno infec. ne vrbs
de formetur. l. si ut proponis. C. de ædifi. priua. Vel
cogitur eam vendere vt reficiatur. l. lege. ff. ad Sillani
l. 1. ff. qui. ex caus. serui pro præmio liberta. accipi. &
alia in super facere id genus potest, quæ refert Paris à
Puteo de syndicatu, in verbo iudicis suprema pote-
stas. Denique magistratū hęc est vis atque potestas
vt præsent, præscribant, quæ sunt recta & vtilia cōiūc-
ta cum legibus. Qui quidem, si seruata legis litera, re-
pugnantis conscientia veritatem supplantauerint, ani-
mā occidunt, eorumque iudicium sordescit, quia ab

11
Iudicis
potestas
quando-
que su-
pra legē

12
Iudex
ex offi-
cio plu-
rima fa-
cere pōt
etiā sine
mo id pe-
tierit.

K iij ipsi

13
Iudices
suo inge-
nio auge-
re debet
dignita-
tē & au-
thorita-
tem sui
muneris

14
Iudici-
bus con-
siliū da-
tur ex
Cicerōe

ipsis legibus damnatur: quibus præcipitur verba legis non esse calumnianda, sed qua mente dicta sunt considerata. l. pen. ff. ad exhib. quod & nos Deo annuente infra opportunius enucleabimus. † Ut cūque sit iudices summoperè curare debent, vt auctoritatē dignitatemque muneris suo ingenio augeant, ne contemptibiles videantur, vt iurisconsultus eleganter admonet in vulgata. l. obseruandum. ff. de offi. præsi. l. necququam. §. circa aduocatos. ff. de offi. proconsul. & lega. vtque honore sint contenti quem ex magistratu consequuntur, vtilitatem sibi subditis referuantes; iuxta consilium Valerij lib. 4. c. 3. quod refert Luc. de Pena in. l. 2. C. vt dignita. ordo serue. lib. 12. † Verūm ne iudicibus, potestatem & auctoritatem sibi traditā vltra iuris metas protendentibus, ita latè liceat laxare habenas, si placuerit Ciceronē adeant, qui certè in oratione pro Cluentio nu. 128. eorum magistratibus perstringit, inquiens, est enim sapientis iudicis cogitare tātum sibi à populo Romano esse permissum, quātum cōmissum sit & creditum: & non solum sibi potestatem datam, verūm etiam fidem habitam esse meminisse, posse quem oderit absoluere, quem non oderit condemnare: & semper non quid ipse velit, sed quid lex & religio cogat cogitare. Animaduertere qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæstione versetur. Cū hæc sunt videnda, tum verò illud est hominis magni atque sapientis, cū illam iudicandi causa tabellam sumpserit, nō se putare esse solum, nec sibi quodcunque cōcupierit licere, sed habere in consilio legem, religionem, æquitatem, fidem: libidinem autem, odium, inuidiam, metum, cupiditatesque omneis amouere, maximeque æstimare con-

scien

scientiam mentis suæ, quam ab Dijs in mortalibus accepimus quæ a nobis diuelli nō potest. hæc ille. † Quo nimirum fit, vt in pœnis fori pœnitentialis, quod & forū conscientie appellat, magis puniendus est nobilis & in dignitate constitutus, vt qui plus ceteris per omnia paribus peccare videtur, tum quia magis cōtēnit qui plus recipit à Deo, nec regnoscit: atque adeo maior est ingratitude illi. Ex quo illud imprimis istis animaduertendum, & in scrinio pectoris pœnitissimè recondendū, sapientie. 6. Audite reges terræ & intelligite. Discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui cōtinetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniā data est à domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cū effectis ministri regni illius non rectè iudicatis, neque custodistis legē iustitiæ, nec secundū voluntatē Dei ambulastis. Horredè & citò apparebit vobis: quoniā iudicium durissimū in his qui præsumunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur. † Tum item quod nobilium & in dignitate cōstitutorū peccata trahi solent ab inferioribus in exēplū, vt inquit tex. in. c. cū quidam in prin. de iure iuran. vbi glossa. Imola, Feli. & alij ex hoc dicūt quod diximus, magis istos puniendos in foro pœnitentiali, & ali. tex. in. c. sicut & in. c. Pasto. 2. q. 7. & c. ex merito. 6. q. 1. & omnū optimus in. c. præcipue. n. q. 3. quæ aureū dicit Barba. col. 40. clemētissimū. col. 6. lib. 4. tex. etiā in. c. magna de voto, vbi ad hoc citat glo. & in. d. c. ex merito, illud Claudiani eius tamē nomine tacito, cōponitur orbis regis ad exēplū. & alia in hac rē congerit Tiraquellus de nobilitatē. c. 20. nu. 131. & sequ.

K iij

CA

15
Nobilis
& indignitate
constitu-
tus ma-
gis quā
plebeius
peccat
gravius
q3 purti-
tur.

16
Nobilū
& princi-
pum vi-
tia trahū-
tur i exē-
plum.

Dialogi. 3. partis.
¶ CAPVT DVODECIMVM
 Stipitis latitudinem, hoc est, fortitudinē & integritatem insinuat.

Fer arboris autē nostræ stipitis latitudinē fortitudo iudicis & integritas designatur. Qua non facile ad flatum venti cuiuslibet flecti agitariue possit. † Tali ergo debet arbor nostra, hoc est, iudex, constare stipite, vt fortis sit integer, & immobilis vt colūna. c. re vera. 3. q. 9. haud enim flecti debet contra legem, sed eius integritatē custodire, vt in auth. de trien. & semisse. §. si quis collatio. 3. Iudicem itaque perinde atque neruū esse oportet, qui non frangitur, & si plicatur nō extenditur nec lentescit. Quippe qui flectitur iudicis nomen non meretur. c. forus de verbo. signifi. (AD) Quam appellas fortitudinem & integritatem? (RE) Tibi licet sit notissimum, ne me id latere credas, respondeo cū Thoma Aquinate. 2. 2. q. 123. arti. 2. † fortitudo est, quæ firmitatem seu integritatem præbet animo, ad sustinendum, & repellendum ea quibus perquam difficile est firmitatem habere propter bonum virtutis. Inibi quæ beatus Thomas post Ambrosium lib. 1. de officijs, ipsam nō mediocrem asserit esse virtutem. Quippe quæ sola tueatur aliarum ornamenta virtutum & iudicia: in expugnabili prælio aduersus omnia vitia decertās, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiā fugans. de qua Prouerbiorū 30. dicitur, Leo fortissimus vestiarum ad nullius pauebit occursum. Hæc magnanimitatem, hæc fiduciam, hæc securitatem, hæc magnificentiam, hæc constantiā, hæc tollerantiam, hæc firmitatem præstat, vt ex definitione

Caput. 12. 77
 nitione eius patet apud Ciceronem lib. 2. de inuentione. fortitudo, inquit, est considerata periculorum susceptio, & laborum perperatio. vel (vt idem Tusculanarum quæstionum. 4. definit) est scientia rerum preferendarum, vel affectio animi in patiendo ac perferendo summę legi parens sine timore. † Eodē ferē tenet integritas, hæc est incorruptio, atque innocentia, vel, vt Cicero. diffinit officiorum. 1. virtus dicitur pugnantis pro æquitate. (AD) Quibus rebus stipis arboris tuæ apliabitur? (RE) † Audi si placet, tribus radicibus coalitis, hoc est, timore Dei, scientia, & experientia crescet nimirū, stipes, hoc est, fortitudo, prolatabitur quæ nimis. In timore enim domini fiducia fortitudinis, vt habetur Prouerbiorum. 14. Radix quæ timoris domini conseruabitur & coalescet, si aqua fidei, spei, charitatis quæ eum expedierit rigetur. Ecce, inquit Apostolus, fortes facti sunt in fide. Et scribitur Paralipomenon. 2. c. 15. confortamini & nō disoluentur manus vestræ. Spei autem, dicente Esaiā. 30. c. in silentio & in spe erit fortitudo vestra. charitatis etiam, dicente Salomone prouerbiorū. 18. frater qui adiuuatur a fratre quasi ciuitas firma. Charitas enim est aqua, qua arborem rigari oportet, vt stipes dilatetur, atque ita arboris fortitudo augeatur. ita dominus ait in euāgelio Iohannis. c. 4. qui biberit aquam, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, refert Augustinus per Gracianū in c. charitas de pœnitentiā. distinctio. 2. † Hæc cum omnibus tum maximē iudicibus est nimis necessaria. Nam vt Apostolus ait. 1. ad Corinthios. c. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatē autem non habuero, sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam nouerim quæ mysteria omnia ac

³ Integritas quid?

⁴ Arboris stipis apliatur radicibus coalitis.

Fortitudo timore Dei augeatur.

⁶ Charitate iudices iudici oportet.

nia ac omnem scientiam. Et si habuero omnē fidē ita
 vt montes transferam, charitatem autem non habue-
 ro nihil sum. Et paulò post, Charitas, inquit, patiens est
 benigna est, non emulatur, non agit perperam, nō in-
 flatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, nō
 irritatur, non cogitat malum, nō gaudet super iniqui-
 tate, congauget autem veritati: omnia suffert, omnia
 credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nūquā
 excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ ces-
 sabunt, siue scientia destruetur. Imperfectum enim
 scientiæ supplet perfectio charitatis eodem attestan-
 te ad Corinthios. i. c. 8. Quis ergo, nisi demens fuerit,
 inficiabitur his humoribus arboris nostræ radices e-
 guisse, vt eius stipes dilatetur, atque ita fortior fiat,
 nec vlla ventorum vi labefactari flectiue queat? Cæ-
 terum id proculdubio cōcedendum est, vt idem Apo-
 stolus attestatur. i. ad Corinthios. c. tertio, nec qui plā-
 rat neque qui rigat esse aliquid, sed qui incrementum
 dat, hoc est, Deus. † Secunda etiam radice plurimum
 fortitudo iuuatur & roboratur. Scriptum est prouer-
 biorum. 24. vir sapiens fortis est, & vir doctus robu-
 stus. Rursus. c. 21. ciuitatem fortium ascendit sapiens,
 detraxitq; robur fiducia eius. Augetur etiam fortitu-
 do exercitatione. Rusticus enim neruos habet duros,
 fortes, & laceratos, vt pote nimis labore exercitatos,
 vt traditur per Guill. le Rouille lib. i. de iustitia & in-
 iustitia. c. 5. nu. 2. vbi quindecim enumerat, quib⁹ for-
 titudo tam animi quam corporis augetur: quorum ali-
 qua silentio non præteribo, quippe quæ non parum
 conducant ad stipitis nostri incrementum. † Imprimis
 maiorum exhortatione. Nam, vt inquit Hierony. ad
 Demetrium, pugilla fortitudo clamoribus excitatur.

† Item

† Item ducis laudibus. milites enim laudati animum
 auget. Vnde Lilius. 2. ab vrbe condita, Addebantur
 inquit, & laudes quibus haud minus quam præmio
 gaudent militum animi. † Iustitiā quoque fortitudo fo-
 uetur. sine qua fortitudo nō censetur virtus, sed teme-
 ritatis vitium, vt in auth. vt omn. obedi. iudici. prouin-
 cia. in prin. ibi, itaque neque fortitudinem quæ nō est
 cum iustitia laudabimus. etc. colla. 5.

¶ CAPVT. XIII. IUDICES NON SVS-
 pitiosos nimiumq; credulos esse oportere,
 propriaque non inspicere cōmoda-
 sed publica docet.

D) Peruelim equidem vt peculiarius ad sti-
 pitis arboris tuæ expositionē accederes, &
 in quo eius fortitudo consistat enodares.
 (R) Libenter id faciam, modò meam ad-
 miseris sententiam. † Iudices latum stipitem, hoc est,
 fortitudinem & integritatem tunc habere noscuntur,
 quum duo Platonis præcepta lib. i. de republ. colu. re.
 tradita, memoria cōdiderint, inuiolabiliterque serua-
 berint à Cicerone lib. officiorum. i. nu. 120. memoriæ
 prodita, vnum, vt vtilitatem ciuū sic tueatur, vt quid
 quid agant ad eam referant obliu commodorum suo-
 rum. Alterum, vt totum corpus reipublicæ curēt, ne
 dum partem aliquam tuentur, cæteras deserāt. Dixit
 itaque Plato, vt ad primum redeam, nullus princeps,
 eò quòd est princeps, imperet quod sibi vtile sit, sed
 quod ei qui paret conducat, & quæcunque egerit vel
 dixerit illius vtilitatem honoremque respiciat cui im-
 peret, atq; illius commodum, non ad suum omnia re-
 ferat: quemadmodum nullus ea ratione qua medicus
 est quæ

7
 Fortitu-
 do scien-
 tia robo-
 ratur, &
 exercita-
 tione.

8
 Fortitu-
 do maio-
 rē exhor-
 tatione
 iuuatur.

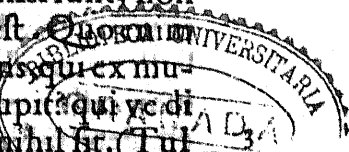
9
 Et ducis
 laudib⁹.
 10
 Et iusti-
 tia foue-
 tur.

Iudices
 nō ppi-
 am sed ci-
 uū utili-
 tatē in-
 spicere
 oportet.

est, quærit quod utile sibi sit, sed quod ipsi egrotati ex-
pediat. Fortitudo itaque in hoc consistit, ne p suis cõ-
modis & gloria, sed pro communi salute pugnet. Ani-
mus si quidem paratus ad periculum, si sua cupiditate
non utilitate communi impellitur, audaciæ potius no-
men habet quàm fortitudinis, vt ab eodẽ Platone ac-
cepit Cicero. i. officiorum num. 91. Quo fit vt verè ty-
ranus appellari possit qui ad nullã cõmunẽ respicit
utilitatem, nisi proprii gratia commodi. Rex autẽ est
custos, vt qui diuitias habent nihil iniustum patiantur
nec etiam populus afficiatur contumelijs. Est itaque
obiectum tyrãni, quod placeat, regis, quod honestum
sit. quamobrem & illa in quibus plus habent sunt: ty-
ranis quidem pecuniæ, regibus autẽ honores. & custo-
dia regis à ciuibus est, Tyrano autem à peregrinis, ita
Aristo. li. 5. Politi. c. 10. col. 2. (AD)† Animi fortitudo
in quibus nosci poterit? (RE) Animus fortis & mag-
nus duabus rebus maximè cernitur, teste eodem Cice-
rone, quarum vna in rerum externarum despicientia
ponitur, quum persuasum sit nihil hominẽ, nisi quod
honestum decorumque sit, aut admirari, aut optare,
aut experere oportere: nullique, neque homini, neque
perturbationi animi, nec fortunæ succumbere. Alte-
ra est res, vt quum ita sis animo affectus, vt supradixi,
res geras magnas, illas quidem & maximè utiles, sed
vehementer arduas, plenasque laborum & periculo-
rum, cum vitæ, tum multarum rerum quæ ad vitã per-
tinent. Nulla autem alia in re, quàm in gerendis magi-
stratibus magnitudo animi declarari potest. Magistra-
tus siquidem est ad alium, nã ad se satis debet esse ho-
nor, & cui hoc non sufficit tyranus dicitur, si credim⁹
Valerio lib. 4. c. 3. vt enim tutela sic procuratio rei-
publicæ

2
Animi
fortitu-
do quib⁹
dignos-
catur
signis?

publicæ ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non
ad eorum quibus commissa est, gerenda est. Quocirca
pacto eum fortem iudicem appellabimus, qui ex mu-
nere aut magistratu quem gerit ditari cupit: qui ve di-
uitias, publicæ utilitati præferat? Quum nihil sit. (Tul-
lio attestante officiorum lib. 1. nu. 97.) tã angustri ani-
mi tamque parui, quàm amare diuitias. Nihil honesti-
us magnificentiusque, quàm pecuniam cõtemnere si
non habeas: si habeas, ad beneficentiam liberalitatem
que conferre. Non est enim consentaneum qui metu
non frangatur, cum frangi cupiditate: nec qui inuictũ
se à labore præstiterit, vinci à voluptate. (AD)† Quid
in his moraris? quis nunc rem publicam, nisi spe lucri,
aut honoris gratia capessat? quis non ita gerit vt quæ-
stum facere videatur? vt que hostem agat eorum, qui-
bus debuerat etiam vitæ suæ dispendio consulere? ne-
que putes huius me fuisse authorem, dixit nanque id
prius Erasmus in præfatione ad Cicero. de officijs. Cõ-
tra quos dicebat imperator in. l. r. C. de offi. comitis sa-
crarum largitio. Palatinis hæc cura debet esse præci-
pua, vt periculo proprio notarijs destinatis super ne-
gligentia iudicũ, si ita res exegerit, conquerantur, ne
eorum sit impunita desidia. Iudices quoque de eorum
nominibus referri conuenit, quos commodis propriis
magis, quàm utilitatibus publicis studere prouiderit.
Perge porrò, secundumque Platonis præceptum ex-
pone. (RE)† Diuinus ille Plato (nifallor) eam iudici-
bus quum præscripsit legem, vt totum reipublicæ cu-
rarent corpus, hoc eum præcepisse autumo, nempe vt
cõmunes omnibus nemini que fauorabiles essent, par-
tiales, neque factiosi. quod & Iustinianus præcepit in
auth. de iudici. in prin. vers. illi autem iuncta glo. in
verbo

Diuitias
amare
angusti
par
uique
ani-
mi est.

4
Iudices
in uen-
tur qui
spe lucri
aut ho-
noris gra-
tia repu-
bli. cape-
ssunt.

5
Iudices
non par-
tiales
nec facti-
osos esse
oportet.

verbo attestacionē colla. 6. tex. etiā regni nostri. in. l. 3. titu. 4. par. 3. Hinc Bar. in tractatu de Guelphis & Gellinis, nō decet, inquit, honesto viro aliquid partialitatis assumere, maximē ei qui ius dicere debet, in quo est detestabile. Nam sicut lex est cōmunis & ad hunc effectum constituta, vt auth. de non alienā. §. quia vero verisimile versi. oportet, ita etiam iudex intentum habere debet ad vsum communē, nec in eo esse debet consideratio particularis vnus tantum: sed nullo habito respectu ad personā leges executioni tradere tenetur, ne legis potius transgressor quā executor appelletur: neue incidat in acceptionis personarum crimen. (AD) In iudicijs si placet, hoc crimen non cōtrahitur, † Quandoquidem grauius puniri debere cōstat qui iniurias infert principi quā qui priuato, vt in §. atrox insti. de iniurijs, id quod antea Philosophus dixerat ethicorum lib. 5. c. itē. 5. vbi de repassione agēs, inquit, si quis magistratum gerēs percusserit quēpiam non decet eum reperi. Et si quispiam eum qui magistratū gerit percusserit, is non solum reperiendus est, verū etiam supplicio afficiendus. Præterea Ecclesiastici. 4. scribitur in iudicando esto pupillis misericors. Ecce accipitur persona pauperis, ergo acceptio in iudicijs non est peccatum. (RE) Prouerbiorū. c. 18. inquit sapiens, accipere personam in iudicium nō est bonum. Ex quo diuus Thomas. 2. 2. q. 63. arti. 4. asserit acceptionem personarum in iudicijs esse peccatum: quippe cū iudicium corrūpatur. Iudicis enim officiū est ad æqualitatem iustitiæ reducere, quæ in æqualitatem oppositam facere possunt. Personarum tamē acceptio in æqualitatem quandā præse fert, eò quod attribuitur alicui præter proportionem suam, in qua cō-

sistit

sistit æqualitas iustitiæ. Constat igitur acceptione personarū iudicium corrumpi. Ex quibus facillē responderetur ad obiecta. Diuersitas siquidē proportionis personarum, diuersitatem nimirum constituit rerū. Pauperi subueniendum est quo ad fieri possit absque latione iustitiæ tamē, vt locum habere possit quod scribitur exodi. 23. Pauperis quoque nō misereberis in iudicio. Latius hæc quæstio dirimitur per Dominicū à Soto libro. 3. d. iustitia & iure. q. 6. arti. 5. vbi in fine optimē differit an secundum probabiliorem opinionē iudex teneatur iudicare in dubijs, an verò sit locus gratificationi: qui omnino est ad eundem in tractatione. Vtunque tamen sit, fortis esse debet iudex & firmus, equus quē vt libra, non declinans, nec claudicās ad dexteram neq; ad sinistram, sed equa lāce medius esse tenetur inter partes, vt in. l. nullus. C. de Iudæis. c. cū æterni tribunal de re iudica. lib. 6. l. 18. titu. 9. par. 2. in fi. Qui enim altera de causis infra dicendis ad alterā declinat partiū factiosus partialis ve dicitur, vt per Guill. in speculo titu. de treuga & pace versi. sed quid si quilibet, Bar. & Bal. in. l. 1. C. si rector prouin: Bal. in. l. cū quæritur in fine. ff. de statu homi. Quam partialitatem iura regni nostri, Vando appellant: iudicem quē eam sequentem vanderō. l. 22. titu. 9. par. 2. l. 4. titu. 17. par. 3. cuius factionis exēpla affatim describuntur in Pragmatica regni nostri. 83. ex quo illud fit vt & iudices regni nri iurare teneatur nō sequi factiones, vt habetur i. c. 2. correctorū vbi Pe. Nūni^o Auēda nō modū ponit probādi huiusmodi partialitatē. Plurima cōtra factiosos tradit Ioh. Neuzani in sua nuptiali silua in pte est nubēdū nu. 121. & plurib^o sequētibus.

† Con.

6
 acceptio
 personarū
 an habe
 ri possit
 in iudi
 cio?

7
Iudex
non fit
facilis ad
credēdū

† Constat tertiò fortitudo & integritas iudicis in hoc nempe, nescit facilis ad credendum querelas litigatiū aliorum ve quoruncunque. Sed si malè de quopiā au dierit, non protinus denunciandi fidem adhibeat, nec facile eum tales moueant denunciations absque li quida probatione, sed ante punitionem diligenter in quirat. Nimia quippe credulitas non modica adfert in commoda, vt duo iuris lumina adseuerant, nēpe Azo & Accursius, in. l. si mei causa. ff. commodati, tex. op timus regni nostri in. l. 4. in fine titu. 2. de commoda. par. 5. Porrò neruos & artus esse sapientiæ (Cicero affirmat de petitione consulatus num. 26.) non teme re credere. Quare † iudex nihil agere debet præcipi tanter. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. c. graue. c. quamuis, c. eorum. c. non solum. xi. q. 3. Quo fit vt præcibus eum clamitoforum illachrimari non deceat, nec facile cre dere. Id enim non est constantis & recti iudicis cuius animi motum vultus detegit. Atque ideò animaduercere eum oportet non semper vera esse quæ de aliquo male audiunt. Nā qui conqueruntur sæpe dolose id faciunt ad excusandam suorum scelerum animaduercionem, ob id quæ prius iudicem adire festinant, vt de aduersarijs malè instruat. Atque in hoc, vt in cæteris rebus, plurimum agit prudentia & fortitudo, tex. est optimus regni nostri in. l. 13. titu. 4. par. 3. facit etiā lex obseruandum. ff. de offi. præsi. Hinc David rex fā ctus carpitur. 2. regum. c. 16. quòd præcipitanter nimis Miphiboseth priuauit possessionibus suis sola relatio ne sibi facta. Nec inmeritò quidem, † vt pote cum cre dulitas, authore Fulgentio, sit mater deceptionum. † Inqua leuitate scēminæ facilimè deprehendūtur sunt quippe admodum credulæ, vt attestatur Alberi. in. l. filia

8
Præcipi
tatio ni
mia que
excredu
litate fa
cili pce
dit carpi
tur.

9
Creduli
tas dcep
tionum
mater
est.
10.
Scēmi
næ nimis
credulæ

filia in orbitate. C. de in officio. testa. autoritate tex tus in. l. nimia. C. de actio. & obliga, aliqua in huius te stimonium tradit Tiraquellus ille, omnium scientia rum fons, in suo de legibus connub. libro, lege. 9. glo. 1. num. 137. & sequ. † Verum neque id solum optarim iudices ne facile querelas admitterent litigantium, sed vt facinora oculis prius quàm opinione, manibus ante, quàm suspitione deprehenderent. Quo fieret vt donec causam definirent animum ad vnam aut alte ram partem non verterēt. Nam postquàm verterint, quod absit, difficilimum erit profecto, ne dicā impo sibile, animum suspitione indutum facile exuere: radi cesque opinione ipsa & suspitione adnatas, falsa que forlitam suggestionem eorum cordi fixas, plurimis etiā certissimis testimonijs eradicare. Credite mihi exper to. Quanquam me non lateat iudicem bonum dici nō posse qui suspitione certa nō mouetur, vt Cicero scrip sit septima in Verrem actione num. 52.

II
Suspicio
in iudici
bus cre
patur.

¶ CAPVT. XIII. FORTITVDINIS
effectus plurimos continet, & ne amici cau sa deuietur a iure iudicibus suadet.

D) Ipse equidem dictis tuis fidem adhibeo, sed vana est fides, quapropter non amplius hisce in rebus est dimorandum, ne laterem lauare videaris. Cæterū id velim explicue ris, quorsum exigis in iudice fortitudinem, quosue o peretur effectus? (RE) Certè, nisi me animus fallit, nō modicos. Nā quemadmodum naturalis arbor stipitè amplum habens, & ita fortem, vi ventorum non qua titur flectitur: ita & artificialis, hoc est, iudex flecti

Effectus
fortitu
dinis,

L agita

1
Iudex
ad flatū
vēti ori-
entalis,
ratione
cogna-
tionis a-
ut amici-
tiae lecti
nō debet

2
Amici
causa nō
est ā iu-
re deuiā
dum.

3
Amici-
tix. i. lex

Et agitariūe minimē poterit fortitudinis truncum la-
tum habens. † Non quidem ad flatum venti orienta-
lis, ratione affectionis, cognationis, vel amicitiae. Qui-
ppe qui consanguinitate, aut amicitia, vel inimicitijs,
seu hostili odio in iudicando ducitur, inquit Augusti-
nus, Christi iudicium peruertit, qui est iustitia, fructū
que illius in damnationis vertit amaritudinem. c. qua-
tuor & c. quicumque. n. q. 3. qui amat patrem, aut filiū
aut cōsanguineum plus me (inquit dominus Mathei.
10.) nō est me dignus. † Idem ergo erit in amico, qui-
pe cuius causa non sit deuiandum ā iure, nec propter
cum Deus offendendus. c. miror. 17. q. 2. nec veritas,
quam præhonorare sanctum est, vt inquit Philoso-
phicorū. i. Nec licet amico fauere nisi vsque ad aras
vt habetur apud Martinum Regnault in mirouer des
princes char. 7. optim^o regni nostri textus in. l. 6. post
medium titu. vlti. par. 4. † Hanc primam amicitiae le-
gem tradidit Cicero in eo libro que ei peculiariter di-
cauit, nempe, ne rogemus res turpes neque faciamus
rogati. Turpis enim excusatio est, & minimē accipiē-
da, cum in cæteris peccatis, tum si quis contra rempu-
blicam se amici causa fecisse fateatur. Cui sententiae
non parum adstipulatur quod Gellius libro noctium
Atticarum. i. c. 3. refert, Cum in rebus, inquit, aut pari-
bus aut non longē secus utilitas amici & honestas no-
stra consistit, honestas proculdubio præponderat. Cū
verò amici utilitas nimis est amplior, honestatis au-
tem nostræ in re non graui leuis iactura est: tūc quod
utile est amico, id primū illo quod honestum nobis
est fit plenius. Sicuti magnum pondus aris parua auri
lamina fit preciosius. Quibus concinit quod & Vale-
rius lib. 6. loquēs de Rutilio dixerat. Is dicēti sibi quid

mihī

mihī opus est amicitia tua si quod rogo non facis? res-
pondit, & quid mihī tua si propter te aliquid inhone-
stē facturus sum? † Quamobrem legum conditores
arborem nostram ab huiusmodi periculoso venti cō-
cussu tueri volētes, iudicibus interdixere in ppijs, pro
pinquorum, vel familiarium causis ius dicere. l. qui iu-
risdictioni vbi latē doctores. ff. de iurisd. omni. iudi. c.
postremo de appella. c. tuaversi. cognitores. 3. q. 7. l. 9.
titu. 4. par. 3. Quo fit vt in Hispania diuturna obtentū
sit consuetudinē, neminē puniri aut verberari simpli-
ciūe excommunicatione corripi posse ab eo cuius pote-
stati subijcitur, si in forma agatur iudicij: ne in ppro-
pria causa cuius permittatur ius dicere, cuius rei sunt te-
stes Laud. Hu. & Archidi. in. c. & qui. num. 1. 45. distin-
cti. Hinc reges nostri, summi iustitiæ moderatores, le-
gibus eorumque iudicibus in proprijs causis subijcū-
tur, perinde atque quilibet priuati, quamuis nemini
non satis sit compertum regibus proprijs in causis ius
dicere licere, vt latē probat Corneus confi. 48. nu. 6.
lib. 4. † Sic etiam & in amicorum causis qui nimia iu-
dici coniunguntur amicitia ius dicere prohibetur, at-
que si aduersarius obijciat reijcitur, ex sententia Ber-
nardi in. c. accedens. 2. in verbo nimis inibi que Hosti.
Ioh. And. & Abbas col. 3. in prin. extra vt lite nō cōt.
Idem eorumdā autoritate attestatur Stephanus Au-
frerij in tractatu recusationum in prin. nu. 3. in fi. per
tex. in. c. ad hæc de rescrip. & in. c. cū. R. de offi. dele.
l. vna. C. si quacū. præ. pot. Rober. Marā: in speculo
aduoca. 6. par. nu. 43. optimus tex. regni nostri in. c.
44. pratorum, ibi, persona que con el tenga tal deu-
do, o tal amistad o razon por que deua ser recusa-
do. (A. D.) Plurima passim in iure videmus ita-

L ij tui

4
Iudices
in ppro-
pria
causa
vel ppi-
quorum
seu fami-
liarium
ius dice-
re prohi-
bentur.

5
Iudex i
causa a-
mici an
recusari
possit?

6
Amicitia triplex cōditio.

tui specialia ratione amicitiae, ea priuato iure amicis concessa, alia que contra amicos praescripta inueniuntur in legibus, qualia sunt ea de quibus proximè meministi. Sed illud optarim scire de qua amicitiae specie ea iura loquantur? (RE) † Triplex esse amicitiarum genus Alciatus, ne nostros omittā, in. l. latē. §. amicos. ff. de verbo. sign. contendit. Est enim maxima, media, & minima. Maxima penitus inhaeret animis inuicem se amantium, cuius multa exempla commemorat Lucianus in dialogo qui Toxaris inscribitur, ut eadē anima duobus corporibus inesse videatur, quod idē vterque velit nolitque, modò neuter appetat inhonesta, ut glo. asserit in. d. l. latē. §. amicos. Est enim is verè amicus qui est quasi alter idem, teste Cicerone de amicitia, quē Chailleneus refert in cathalogo gloriae mundi. 12. par. 53. consideratione, id quod longè antea dixerat Philosophus Ethicorum. 9. c. 4. & 9. ad fi. & rursus lib. magnorum moralium. 2. c. 15. & Ethicorum ad Eudemium li. 7. colu. 19. Hæc tamen cum Hesiodi Erigone ad superos recessit, & nusquam in humanis habitat, ut ibidem Alciatus opinatur num. 9. Alia amicitia est non sanè tam ardens, sed tamen non leuiter coniuncta, honesta que consuetudine introducta, de qua loquitur text. in. d. §. amicos, his verbis: amicos appellare omnes debemus non leui notitia coniunctos, loquuntur etiam omnes leges, quæ amicitie causa aliquid indulgent, ut in. l. sciendum. §. si alicuius. ff. de legatio. vel vetant, prout in specie paulo ante pposita. Est & alia vulgaris, qua congerrones, idque genus socij etiam num vulgò amicos se inuicem appellant. hæc ex leui notitia contingit, & inter improbos plerumque.

† Quæ

† Quæ (si Ciceroni credimus lib. de amicitia nu. 16. & 58.) nisi inter bonos esse minimè potest. amicitia inquam vera, nam ut Aristo. ait Ethicorum lib. 8. c. 4. proprie amicitia ea est, quæ bonorum est hominum, ratione sanè qua boni sunt, cæteræ autē per similitudinē. Est enim bonorum hominum, ut ipse subdit. c. 8. eiusdem libri, neque ipsos delinquere, nec amicos permittere praua administrare. Præui autem stabilitatē quidem non habent, quippe cum neque se ipsis similes per seuerent: breui verò tempore fiunt amici sua gaudentes prauitate. Permanent enim quousque voluptates aut comoda sibi mutuò præstant. Rursus lib. Ethicorum ad Eudemium. 7. colu. 10. bonus, ait, similis sibi semper neque mores mutat: prauus autem & stultus sibi dispar est manè & vesperi. Quo circa horum amicitia firmissima non est.

7
amicitia inter improbos proprie non est.

¶ CAPVT. XV. AMICITIÆ EFFECTUS plurimos continet, & rationem legis animam eius esse verba aut corpus insinuat:

D) Non ab re hinc iungi possent quæ in plurimis iuris locis specialiter inueniuntur ob amicitiam perfectā statuta. (RE) Tui potissimum muneris est hoc ipsum enodare: libenter audiam quæ à te proponuntur. (AD) Tuæ sunt modò partes proponendi, eia age inchoata prosecuere. (RE) Illud in primis præmittendum censeo ut rectè percipi possint quæ dixerò, nempe, ut intelligatur de ea amicitia quæ secundo loco exposita est, in secunda quæ specie collocauimus, nam prima ad superos, ut iam

L iij dixi

1
Amici
ppriquis
æquipa
paratur.

dixi, recessit' vltima verò nō verè dici amicitia potest.
 ¶ Si itaque primū amicitia privilegiū, vt quidquid
 inter conuictos sanguine ob affectionem in iure ita
 tuitur, & in amicis statutum censeatur, hæc est senten-
 tia Bernardi in. c. 2. & c. requisisti de testam. cui cæte-
 ri interpretes suffragantur, nec id mirum quidē, quā-
 doquidem natura quodammodo amici, propinqui
 censeantur, vt antiquæ ille philosophiæ clarissimum
 lumen Plato attestatur in suo Lysis seu de amicitia li-
 bro, qui est totius operis. 12. colu. pen. Quin & Vlpia-
 nus noster in. l. is qui. ff. de nego. gestis, amicos cēsuit
 loco esse parētum, obid quæ factum amicitia, quasi pa-
 terna nō venire in negociorum gestorū actionem
 quibus nimium suffragatur tex. in. c. 44. pratorum
 teste Auulesio ibi. ¶ Hinc aliqui tradiderunt liciti eius
 amoris ardorem vim clausulæ codicillaris habere, ve-
 luti si in testamento sit institutus hæres valde dilectus
 testatori, cui quinque tantum affuerint testes, talis di-
 lectio codicillaris clausulæ vim obtinere, author fuit
 huius sententiæ Bal. in. l. si iure per glo. ibi. C. de ma-
 nu. testam. & licet Bal. hoc omnino firmare non au-
 deat, sed cū de libertate dumtaxat agitur, id tamen
 haud cunctanter ac sine discrimine affirmat Roma.
 in consi. 179. cuius exordium est, amplissime doctor.
 num. 21. Alex. & Iason. in. l. cum alienam. C. de lega.
 idem Iason. l. exigendi. 2. colu. in prin. C. de procura.
 & in. l. Ticia in prin. nu. 21. ff. de verbo. obliga. Alcia.
 in. l. lata. §. amicos num. 11. ff. de verbo. signific. Dida.
 Segura in repe. l. imperator. 5. & 6. colu. ff. ad Trebel-
 li. Tiraq. qui alios in eam rem citat authores in. l. si vn-
 quam in verbo, libertis num. 87. C. de reuocan. dona.
 Cæterum eam Baldi & Roma. sententiā plerique in-

telli

telligunt in legatis pcedere nō in institutione, hi sunt
 Marthesila. notabi. 41. Iason. in. l. non dubiū in fi. C. de
 testamē. Guill. Benedi. in repe. c. Rainutius in verbo
 testamētū. 3. nu. 53. de testamē. Chasseneus ī cōsuetu.
 Burgūdiæ rubrica. 4. Des droictz & appar. §. 5. nu. 29.
 & seq. quū ad Benedictū se refert. quib⁹ ipse libenter
 assentio. quādoquidē ī liberis sit specialiter statutū, vt
 institutio in minus solemnī voluntate facta valeat vt
 in. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam.
 quod ad extraneos vt cunque intimos amicos durum
 admodum & minus iuridicum esset extendere, maior
 quippe affectio est ad liberos, quā ad amicos. l. isti-
 quidem. ff. quod metus causa. Locus ergo sit huic sen-
 tentiæ quoad legata tantū, in quibus non tot specia-
 litates concurrunt, vt ita procedat glo. singul. in. l. in
 testamento ab omnibus commu. recepta. ff. de fideico-
 mi. liberta. quam plurimi sequuntur per Tiraqu. cita-
 ti in. d. l. si vnquam in verbo. libertis nume. 86. C. Amici-
 de reuo. dona. ¶ Quin etiam, quod amplius est, nō pau-
 ci iuris interpretes liciti amoris ardorem vim reuoca-
 tionis clausulæ derogatoriæ in priori testamento ap-
 positæ obtinere audacter adseuerāt, inter quos Iason
 in. l. exigendi. C. de procu. & in. d. l. non dubium in fi.
 C. de testa. id asserit autoritate Ludo. Rom. in. d. cō.
 179. vbi tamen, pace Iasonis vt verū dicā, hoc nō dixit
 Ludo. loquitur enim in liberis, quos nemo nō scit pl⁹
 diligere parētes, quā amicos: quippe cū nullus amor
 vīcat paternū. l. isti quidē. ff. quod met. cau. ī fi. l. scrip-
 to. ff. vnde libe. l. nā & si parētibus. ff. de inoffi. testa.
 quidquid tamē sit, eā sententiā amplectitur Segura ī re-
 pe. l. imperator. ff. ad Trebelli. col. 9. Chasse. in cōsue.

L iiii Bur

3
Amici-
tiæ causa
clausula
reuoca-
toria an
cēseatur
apposita

4
Amicus
an admit
tatur ad
agendū
sine mā-
dato?

Burgun. rub. 4. §. 5. nu. 29. Alcia. in. d. §. amicos, quod non crederem esse tutū, expressim que Iason impugnat in. d. l. non dubium in fi. C. de testam. quando hoc inter liberos tantū permittatur, vt glo. & Angel. attestantur in auth. de testam. imperfe. §. & siquidem in verbo perfecta, colla. 8. Sali. in. auth. hoc inter liberos C. de testam. minimē igitur extendere oportebit ad amicos. † Sunt & qui sicut sanguine aut affinitate coniunctum, ita & amicum non leui amicitia cōiunctum admitti credant ad agendum sine mandato, cuius sententię author fuit Guill. de Cuno in. l. sed & hæc in pri. ff. de procura. vbi etiam Fulgo. Specul. in titulo de aduocato. §. obijcitur versi. est & quartus ordo nu. 6. vbi refert dominum suum hoc dixisse, is fuit Hostien. preceptor eius, qui hoc ipsum tradidit in. c. vlti. 2. colu. in verbo coniunctis extra de postulan. modō amicus fuerit, qui agere vult, magna amicitia coniunctus, intimaque charitate dilectus, arg. l. nemo. §. qui frater. ff. de hære. insti. & l. lata. §. amicos. ff. de verbo. signi. quod tum maximē admitti posse attestatur, si id non pecunię amor, sed Dei charitas operetur, quibus assentitur Ioh. Andr. in. d. c. vlti. super glo. 2. de postulā. Cyn. nu. 2. Sali. & Iason in. d. l. exigendi. C. de procura. Cyn. in l. inuitus eo. ti. Bar. in. l. non solum. §. qui alieno. ff. de procura. Corneus confi. 81. nu. 41. libro. x. per legem, si pupilli. §. sed si ego & §. item quæritur. ff. de negotiis, vbi gestum ab alio meo præsumitur nomine gestū & mei cōtemplatione, ratione amicitia adem proficitur Pe. Rebuffus de priuileg. schola. 104. priuilegio. nu. 11. Guill. Benedi. in repe. c. Rainutius in verbo si absque liberis moreretur. r. nu. 5. de testam. Alberi. in. d. l. sedet hæc. nu. 3. & 4. vbi tamen dicit nō seruari
in pra

in praxi, quādoquidem difficile ad modum sit probare amicitiam de qua in. d. l. lata. §. amicos, huic sententię adhæsit quoque Bartholom. Socinus in. l. cū auus nu. 12. ff. de condi. & demonstra. Barba. in repe. l. cum acutissimi colu. 17. C. de fideicō. Iacobi. de sancto | George in. l. exigendi. C. de procura. Chasseneus in consuetū. Burgundię rub. 4. §. 5. nu. 24. Segura in repe. ti. l. imperator. 6. col. ff. ad Trebellia. Alci. in. l. lata. §. amicos nu. 7. & seq. ff. de verbo. signi. quibus nō parū suffragatur tex. in. l. nemo. §. 1. ff. de hære. insti. cuius verba sunt, qui frater nō est sed fraterna charitate diligitur recte cum suo nomine sub appellatione fratris hæres instituitur. Contrariam tamen ediametro tradidere sententiam Raine. & Alex. nu. 16. in. d. l. exigendi Bal. in. l. r. nu. 33. C. qui accusa. nō poss. quia hoc nō reperitur iure cautum, Ange. quoque in. d. l. sed & hæc vlti. verbis. ff. de procura. Alex. in. l. 1. §. lex Falcidia nu. 6. ff. ad leg. Falci. vbi refert huic adhæsisse opinioni Ioh. Imolen. in. l. ex facto. §. siquis rogatus. ff. ad Trebel. & in. c. vlti. nu. 11. extra de postulan. vbi tamen cōtrarium innuere videtur, sed in priori loco nihil de amico dixit, sed de filio spurio, vt per eū videre licet nu. 13. Porrō huic vltimæ opinioni subscripsere Anto. de Butrio in. d. c. vlti. de postulā. & in. c. coram de offi. de lega. Panormi. etiam ibidem. 2. colu. & Feli. nu. 2. vbi frequentiori interpretum calculo admissam esse attestatur, eamque late esse probatā apud Ludob. Roma. in. l. si verō. §. de viro. 31. fallētia. ff. solu. matrimo. Domini. de sancto Gemi. in. c. qui ad agendum de procura. lib. 6. Quam quidem sententiam enixē defendere conantur prædicti docto. rationibus profecto leuibus parumque vrgētibus. Et primū quod nō sit par ratio
in ami

in amicis & sanguine propinquis. Amicitia si quidem
facilius tollitur quam sanguinis coniunctio. l. i. in fi. ff.
de adiml. ega. l. ius agnationis. ff. de pactis. Verum si ve
5 Amici - ra dicere volumus, quid ineptius vnquam dici potuit?
tię quę
facile to
llantur.

Amicitia, de qua hęc agimus, non quę vtilitatis tm̄ aut
voluptatis gratia quęsita est, hunc effectum operatur
quandoquidem ficta esse intelligitur, sed vera, quę bo
norum est hominum, ea ratione quia boni sunt. Hęc
non ita facile soluitur, teste Philosopho. Ethico. 8. c. 3.
4. & 6. & alibi sæpe. secundò id probare conantur ex
l. tutori. C. de nego. gest. in verbo amici, iunctis verbis
illis, nec agendi, vbi apparet amicū agere minimè po
sse absque mandato. & ex. l. i. C. si pervim vel alio mo
do, vbi specialiter odio spoliantis, amicus ad agendum
admittitur pro amico. Sed leges illę non loquuntur de
amicitia intima affectione inita, sed de communi leui
6 que. Præterea] ex alio fulciunt eorum opinationem:
Canoni - Nemp̄ cum inter canonicos amicitia præsumatur:
cus i cau - hac quę de causa canonicum recusari posse attestetur
sa cano - summus pontifex in. c. cum. R. - canonicus, de offi. de
nici re - summus pontifex in. c. cum. R. - canonicus, de offi. de
cusari p̄t - lega. hic tamen agere non potest pro canonico sine
mandato glo. est singula. & communiter recepta in
c. cum. M. Ferrariensis extra de constitu. sicut nec sa
cerdotium obtinens pro ecclesia, inter quos magna
præsumitur amicitia. c. coram secundum verum intel
lectum de offi. delega. † Hęc etiam spectare dicunt,
7 Spurius - quòd filius spurius non agit in iudicio absque patris
nō agit - mandato pro ipso patre, vt est author Innocen. in. c.
pro pa - non nulli de rescrip. Bar. in. l. 2. ff. de accusatio. Imola.
tre sine - in. §. si quis rogatus, legis ex facto nu. 13. ff. ad Trebel.
mādato. quod communiter asserit esse receptum Alexan. in.
d. l.

d. l. exigendi nu. 16. C. de procurat. verum nemo non
sciet aliud esse quę verè dici posse amicum, aliud præ
sumi amicum arg. l. quod Nerua. ff. de positi, præpon
derat enim veritas fictioni. l. si fortè. ff. de castren. pe
cul. quare nimirum si canonicus pro canonico, filius
spurius pro patre (quos amicos esse præsumit lex) a
gere prohibeantur, verè autem amici minimè. Solet
etiam pro hac sententia adduci tex. in. l. i. & 2. C. de
nego. gestis, vbi iuxta vnum glossę intellectum fauo
re minoris permittitur amico agere pro amico ad pe
tendum tutorem, sed (vt pace Accursij dixerim) in le
gibus illis verbum nullum de amico. Quare priorem
crederem cum veriore, tum receptiorem fore sen
tentiam a pluribus etenim iuris interpretibus recipi
tur atque ijs grauioribus. † Qua in specie, licet paucio
res essent, communem tamen facerent sententiam, vt
8 Alexan. consuluit consi. 202. viso themate, ante finem
Commu - nis opi -
nis opi -
nio quę
dicatur

lib. 7. autoritate Augustini lib. 2. de doctrina Chri
stiana, vt Gracianus refert in. c. in canonicis. 19. distin.
& l. pen. C. de condi. indebi. Illi quę grauiores dicun
tur, quorum frequentiores sunt lectiones & approba
tiores in scholis, argu. eorum quę scribit Bar. in. l. i. ff.
si cer. peta. vt Alciatus refert in regula. r. præsumptio
nū, præsumptione. §. i. in fi. ibi quę ipse Alciatus nu. 4.
intelligit hoc procedere, vbi tales authores firmant
illam opinionem disputando & arguendo circa ipsi
us veritatem, & deinde se resoluendo, iuxta legem vl
timā. §. mista. ff. de mune. & hono. Nam quamuis di
cant aliquid incidenter, fortè ad colorem alicu
ius sui propositi, præsertim in consilijs, non prop
ter hoc dicuntur talem opinionem approbasse.

Vt idem

Vt idem Alciā. attestatur parergorum. 4. c. 17. Ioha. Oroscius regius senator vir me hercle acri & subtili iudicio variaque eruditione præditus in. l. i. ff. de offi. quaesto. nu. 9. vbi hanc questionē bellissime discutit post Salomonū in. §. responsa iusti. de iure natura. gen. & ciui. Mathesila. in tractatu de electi. verio. opi. Purpu. in. l. i. ff. si cer. peta. nu. 138. Sicut in simili dicim^o de cōfessione incidenter facta, vel quæ fit ad alium finē, quæ non præiudicat, iuxta glo. in. c. ex poenitētibus. 50. di. stinctio. docto. in. c. at si clerici in prin. de iudi. Alciā. in. l. i. §. si quis ita in fi. ff. de verbo. obligatio. † Illud tamen summē notandum est quod licet amicus pro amico, coniunctus pro coniuncto admittatur ad agendū sine mandato, tamen si tanquam procurator agit processus est haud dubiē nullus. Imputet enim sibi quare talem agendi viam elegerit tanquam procurator qui non erat, cum tāquam amicus agere poterat, ita egregiē consuluit Ludo. Rom. consi. 446. cui subscripsit Robertus Maranta in speculo aureo aduocatorum. 4. par. 16. distinctione iudiciorum nu. 17. (AD) Qua nam ratione qui priorem sequuntur sententiam absque expressa legis decisione ad eam amplectendam monentur? (RE) Haud minima quidem, nec vna tantum, sed pluribus, at que ijs vrgētissimis: quarum aliquas si placeat referam. (AD) Nihil magis scire cupio. (RE) In primis, quo hæc lucidiora fiant, illud considerandum est, hæc quæ diximus amicitia specialia, ad eam amicitia esse referenda, quæ magis apud mortales versatur, quam principio mediam inter duo extrema constitui mus, vt ad ea iura adaptentur quæ frequētius accidūt vt fieri præcipit iuriscōsultus in. l. nam ad ea. ff. de legi. non (prout Alciatus opinabatur in. d. §. amicos nu.

13.) ad

9
Amicus
pro ami
co quan
do sine
mādato
agere po
test?

13.) ad eam arctissimam, quæ vsque adeo nostris temporibus rara est, vt cuiusdam prodigij locus sit, si vsquā gētū reperiatur. Quod si verū esset frustra huiusmodi amicitia specialia cōcessa fuissent. † Sit igitur ratio prima quare amicus itima amicitia cōiunct^o admittitur ad agendū sine mādato, quia Iuriscōsultus i. d. l. sed et hæ. ff. de pcura. ideo pmittit cōiunctis sanguine agere sine mādato, quod arbitratus fuit fideliter causas ppi quaicturos, eosque p quo egerint facile ap pbaturos, vt sic iudiciū nō reddatur frustratoriū. Si hoc in propinquis ratione præsumptæ affectionis statuitur, quā tō igitur magis & in amicis id statui æquū erit, in quibus non legis præsumptione sed ipsa rei veritate adeo diligūtur, vt vna anima teste Diogene in duobus corporibus esse cēseatur, vt & Philoso. probat Ethicorū ad Eudemium li. 7. colu. 12. vnumque velle & nolle teste Sallustio. Rursus si liberi, parentes, fratres, affines, & liberi admittantur ad agendum pro patre, filio, fratre, affini, & patrono, vt in. d. l. sed & hæ, & maritus p vxore sine mandato, vt in. l. maritus. C. de procu. qui non est affinis sed causa affinitatis, vt in. l. iuriscōsultus. ff. de gradi. Quid ni idem quoque erit in amico nō leui amicitia coniuncto? In quo adest non modō eadē ratio (vt qui propinquis adæquetur, vt ex. l. cum allegas. C. de castren. pecu. li. 12. attestatur Bar. in. l. ticia. ff. de verbo. oblig. & in. l. hæres meus. §. vlti. ff. de condi. & demo.) verū interdum maior. † Nam vt in pro uerbijs scribit Salomon. c. 18. in fi. vir antecabilis ad societatem magis amicus erit quā frater. Qui amicum talem inuenit beatus dicitur, puerbiorum. 25. vt quæ eius animam diligere debet Deuterono. c. 3. quādoquidem bonis eius consilijs anima dulcoratur prouerbio

rum

10
Ratio ea
dē est in
amico
quæ in p
pinquis.

11
Amicus
confan
guineis
pferur i
terdūq3
magis di
ligitur.

rum. 27. atque in amicitia tali delictatio bona; & in operibus manuū ipsorū honestas adest sine defectio- ne Sapientia. 8. quocirca haud inmerito Grego. lib. de officijs. c. 18. in fine dicebat, tantū valere beneuolentiā, vt plerūque pignora vincat naturæ. Tullius quoque lib. 1. de amicitia, eā sanguini facile esse præponendā censet, cui Vlpianus assentire videtur in. l. si plures. §. in arrogato in fi. ff. de vul. & pu. & Imperator in. d. l. cū allegas. C. de castren. pecul. li. 12. his verbis. Est enim peregrinationis labor sociatus commilitoni eius, & obeundorū munerū cōfortiū affectioni paternæ nōni hil addidisse: quinimo vice mutua chariores inuicem sibi reddidisse credendū est. Quod si mihi electio cōce- deretur malē vtique fidum amicū, quā decē cōsan- guineos, qui fortē mihi omnino infesti essēt. Quid plu- ra? Amicitia nihil sanē conducibilius. Qualiter quis, inquit Cicero. de amicitia, saluabitur & seruabitur si- ne amico? quantō enim maior fortuna tātō minus se- curus. Atque vt Aristo. probat Ethicorū. 8. c. 1. res est amicitia summē necessaria in vita. † Nemo siquidē ha- bēs cætera bona sine amicis expeteret viuere. Nam et locupletes, & in principatu, potestateque constituti, plurimū amicis indigere videntur. Quid enim prodest talis p̄speritas beneficio sublato, quod fit in amicos, aut maximē cōmēdatur? aut quonāmodo sine amicis custodiri cōseruarique potest? Quō nāque magis abū- das, eō magis periculis subiaces. In paupertate quo- que cæterisque calamitatibus vnicū esse cōfugiū ami- ci purantur. Iuuenibus etiā conferunt ad cōpescenda peccata, & senibus ad obsequium, atque ad eos actus, perficiēdos, quos ob imbecilitatem ipsi peragere ne- queūt

12
Amici-
tia nihil
conduci
bilis.

13
Amicis
omnes
indigēt.

queant. Et his item qui sunt in statu ad actiones ho- nestas. hæc ille. Cæterū cū eadē maiorque ratio inter dū in amicis quā in consanguineis inueniatur, lex sed & hæ. ff. de p̄cura. in cōsanguineis loquēs, non dicitur extēdi ad amicos, sed de amicis loquitur. † Nā vbi est om- nimoda ratio, ibi nō dicitur extensio nec ampliatio, iuxta glo. egregiā in. c. 1. in verbo Italia de tēpo. ordi- natio. lib. 6. etiā in p̄nalibus, vt ibidem p̄batur ex. c. post quā de electio. in. 6. Idē ferē voluerūt Pe. & Cyn^o in. l. iura nō in singulas. ff. de legi. cū signanter aiunt, † Quoties pluribus casibus inest eadē ratio, ea decidit omnes, nō quidē per extensionē, sed sicut genus com- prehēdit omnes eius species, sic & generalis ratio, di- uersas species casuū. Cū autē rationes sunt specie dif- ferētes, tamen similes, tunc dicitur extensio, id est, pro- gressio de termino ad terminū per adæquationē, idē Pe. & Cyn. rursus in. l. quod verō contra rationē, ibi que Bal. in p̄iore lectione colu. 1. versi. itē verisimile est. ff. eo. titu. Pau. Castrē. cōsi. 83. præfens casus colu. 2. nu. 1. versi. constat lib. 2. vbi id pulchrē declarat, Ti- raq. in. l. si vnquam in ver. libertis, nu. 45. C. de reuo. dona. vbi plura in eam rem cōgerit: rursus idē Tiraq. in libello qui inscribitur causa cessante, parte. 1. nu. 137 Horum autē omnium prōptu est ratio, † Quādoquidē legis ratio appelletur ipsius legis mens, vt voluit Dy- nus in. c. vlti. ad fi. de regu. iu. lib. 6. & Cynus in. l. non dubium colu. vlti. versi. 1. quæro, & ibi clarius Barto. num. 10. & Bal. num. 1. C. de legi. per tex. in. l. cum mu- lier. ff. solu. matri. glo. etiam in. l. cum tale. §. fallam vbi Bar. & docto. ff. de condi. & demonstra. Bonus tex. in. l. scire oportet. §. aliud autem, versi. sed si maximē, ibi mens legislatoris, inibique eam tex. ad

14
Ratio v-
bi est ea
dem ali-
qua spe-
cie non
dicitur
verē ex-
tensio.

15
Ratio vt
genus cō-
prehēdit
diuersas
species.

16
Ratio le-
gis est
eius mēs

17
Idem in
statutis.

18
Ratio est
anima le-
gis & ver-
ba corp^s

19
Ratio le-
gis est
eius esse
tia.

20
Ratio le-
gis est ip-
samet
lex.

21
Ratio est
cordis fa-
cies.

22
Ratio an-
te omnia
est atten-
denda in
qualibet
diposi-
tione.

tex. ad hoc expendit Bal. Rursus idem Bal. in. l. 1. circa
finem. ff. si cert. petat. † Vbi inquit rationem statuti me-
tem medullamque eius esse. Alibi quoque scribit idē
Bal. nempe, in. l. si quis seruo nu. 7. C. de furt. † rationē
siue mentem legis esse sicut animam, verbum autem
superficiem & corpus. Hæc semper attendi debet tan-
quam virtus intrinseca legis, & tanquam genus præ-
dicans de suis singulis speciebus. authore Bal. in auth.
post fratres. 2. nu. 1. versi. item frater. C. de legiti. here.
per tex. institu. de legiti. patro. tutela in prin. ibique
notatur. † Rursus idē Bal. in. c. 1. §. & quia vidimus nu.
12. ad si. versi. extra queritur, de his qui feud. dare poss.
essentiam, ait, esse legis in mente statuentium. Ratio
denique legis inducit dispositionē, facitque ius, & ver-
bis dominatur, sicut anima corpori, vt affatim tradi-
tur per Tiraqu. causa cessante. 1. parte nu. 134. † Sunt
præterea multi, vt ipse refert nu. sequ. qui asserūt me-
tem & rationem legis, esse legem ipsam, quod non ob-
scure voluit glo. in. l. 2. in verbo rationem vel legem,
paulò post prin. C. quæ sit lōg. consu. Bal. in cōsi. 467.
de iure cōmuni, in fi. li. 2. per notata in. l. cum tale. §.
pen. ff. de condi. & demonstra. alijque plures, quos ef-
fet fastidiosum referre, vbi eos citatos inueniet qui au-
thoritate glo. & Bar. non fuerit cōtentus. † Nec tamē
interim omittā quod voluit glo. in. §. gibbosus in ver-
bo faciem. 49. distincti. ratio, inquit, est cordis facies. †
Quæ omnia cum ita se habeant, ratio siue causa in le-
gibus, statutis, consuetudinibus, & alijs quibusuis dis-
positionibus maxime & in primis attendenda est &
seruanda, vt dixit Bar. in. l. contra legem post mediū.
ff. de legi. autoritate. Iaco. de arc. & Cyni in. l. quicū-
que. C. de seru. fugiti. & ante eos, Accursij in. l. 2. i. ver-
bora

bo rationem aut legem. C. quæ sit longa consue. qui-
bus Iason suffragatur in. l. de quibus col. 1. versi. alij in-
telligūt. ff. de legi. Hinc dixit glo. in. l. sed si lege. §. itē
si rem distraxerit. ff. de pet. hered. non esse curandum
de specierum diuersitate, modò eadem sit in omnibus
ratio, quæ quidem communis lex dicitur ad omnes ca-
sus. c. consuetudo. 1. distincti. Calder. cōsi. 1. sub titulo
vt lite pendente, & in titulo, de regularibus consi. iti-
dem primo Aimon Sabillianus consi. 190. lib. 1. num.
2. † Disposita igitur in consanguineis ratione p̄sumpti
amoris & dilectionis, prout in specie dictæ legis sed
& hæc, disposita nimirū censerī debent in amicis mag-
na intimaque & non leui amicitia coniunctis, vt licet
cernere in casibus supra traditis, & in alijs pluribus,
quorum aliquos hīc referre non grauabor.

23
Amicitia causa
disposita
in cōiūc-
tis sāgui-
ne ratio-
ne p̄sup-
tiamoris
locū ob-
tinēt in
amicis.

CAPUT. XVI. AMICITIÆ

causa plurima indulgeri docet.

Egatum rei aliæne quam testator putabat
esse suam iure non valet, nisi proximæ re-
linquatur personæ: vxori, videlicet, vel alij,
cui verisimiliter testator legasset, etiam si a-
lienam esse non ignorasset, vt in. l. cum alienam. C. de
legat. quod vltimum intelligūt ibi Guill. Fulgo. Paul.
Castren. Alex. & Iaso. procedere in amico valde di-
lecto, cui testator sæpe plus afficitur, quam coniunctis
sanguine. Id quod Guillel. Benedicti approbat in re-
peti. c. Rainutius in verbo testamentum. 3. nu. 51. de te-
stam. & Chassen. in consuetu. Burgundiæ, rubrica. 4.
Des droictz. & Appar. §. 5. nu. 32. Pe. Rebuffi. de pri-
uileg. scholarū. 104. priuilegio nu. 7. Tiraq. in repe.

1
Legatū a
mico in-
timo fac-
tum rei
alienæ,
quā testa-
tor puta-
bat esse
suam a-
valeat?

M l. si vnquā

2
Amicus
an possit
appella-
re pami-
co absen-
te?

3
Et an ele-
ctionis
petere
cō firma-
tionē?

4
Legatū
amici cō-
tēplatio-
ne cense-
tur factū
non ec-
clesiæ.

5
Amicis
omnia d-
bēt esse
commu-
niā.

uilleg. scholariū. 104. priuilegio. nu. 7. Tiraq. in repe.
l. vnquam in verbo libertis nu. 78. C. de reuocan. do-
na. † Præterea amicus pro amico absente cōtra quem
est lata sententia potest appellare iuxta glo. in. c. 1. vbi
Archidi. de electio. lib. 6. est que ad id tex. in. l. non tā-
tum. ff. de appe. † Potest etiam amicus electionis pete-
re confirmationem pro amico glo. est. in. c. quā sit,
in verbo petere de electio. lib. 6. † Est & aliud amicitie
priuilegium nō modicum, vt quemadmodū si quis le-
gat rectori alicuius ecclesiæ affini suo, eius præsumi-
tur contemplatione relictum nō ecclesiæ: atque ideo
legatarius ad libitum disponere potest de legato, vt in
auth. licētia. C. de sacros. eccles. c. requisisti. 1. de testa.
& tradunt Bar. & cæteri interpretes interquos Soci-
nus multa egregia cōgerit in. l. ciuibus. ff. de rebus du-
buis nu. 14. ita & si rectori legatū fuerit intimo testato-
ris amico nec leui amicitia coniuncto, eius nimirum
contemplatione potius quā ecclesiæ factū censebi-
tur, vt ibi Socinus arbitratur auctoritate glo. in. d. c.
requisisti. ab Anto. de Butrio cæterisque doctoribus
communiter receptæ, idem censet Alcia. in regula. 1.
præsumptionū. 28. præsumpti. nu. 1. & 2. Barba. de præ-
stātia cardinaliū. 3. par. 1. par. Cuius ratio in præptu est
legatū siquidē in dubio ppter benemerita factū cēse-
tur, vt in. l. nec adiecit. ff. p socio. Sed quis obsecro ma-
gis benemeritus esse potest, quā verus amicus? † Quip-
pe cuius bona omnia cōmunia esse oportet? Cōsortiū
(inquit Seneca epistola. 48) rerū omniū inter nos facit
amicitia, & omnia cū amico cōmunia amicus habebit
iuxta Pitagoricorū opinionē, vt idē Seneca attestatur
lib. 7. de benefi. c. 12. & Cicero. lib. 1. de offi. num. 77. &
Hierony. cōtra Ruphinū: Atque vt idē Seneca ait lib.

6. de benefi. c. 23. nescis quantum sit amicitie pretium
nisi intelligas te ei daturum quē diligis. Nec demū est
amicus, qui amico cor suum non præbet teste Cicero-
ne officiorū. 1. Propterea quippe amicitia (aureo Au-
gustino lib. 2. de officijs) dulcis est, quia amicus cōmu-
nicat cor suum & bona. † Octauo singularis amicitia o-
peratur, vt taciturnitas habeatur pro consensu, quan-
do hoc suadet ratio dilectionis, vt quia cōiunctus, vel
valde amicus, vt in. l. si feruus cōmunis. ff. de dona. in-
ter vir. & vxor. cuius auctoritate id firmat Cynus in
Linuitus nu. 8. C. de procura. Bar. etiā secūda lectio. &
Bal. ibidē nu. 4. qui ex hoc inferūt, quod si amicus me-
us vel coniunctus aliquid deposuit apud me in. came-
ra mea quamuis tacerem, video nihilominus suscepi-
sse custodiā, & tenebor ex deposito. Hinc etiā fit vt a-
micus perinde atque cōsanguineus non repetat expē-
sas pro amico valde sibi dilecto factas, vt in. l. ex duo-
bus. §. vlti. C. de nego. gest. quā ad id expedit Socin. cō-
si. 26. nu. 4. lib. 1. Nimirū ergo si disposita in cōiunctis lo-
cū sibi vēdicēt in amicis, quippe cū, vt iā non semel
diximus, amicus verē diligitur, cōiunctus verō ex legis
præsumptione. Quinetiā tātū abest vt nō semper diliga-
tur, vt & odio sæpe habeatur. † Nā vt & Tullius ait o-
fficiorū. 1. nu. 79. sanguinis cōiunctio & beneuolētia de-
uicit charitate homines: magnū est enim, eadē habere
monumēta maiorū, eisdē vti sacris, sepulchra habere
cōmunia; sed omniū societātū nulla p̄stātor, nulla fir-
mior, quā cū viri boni, moribus similes, sunt familiari-
tate cōiuncti. Et Valerius ille Maximus caput septimū li-
bri quarti sic exorditur: Cōtēplemur nūc amicitie vin-
culum potens & præualidum, neque vlla ex parte san-
guinis viribus inferius; hoc etiam certius & explora-
M ij tius,

6
Amici
causa ta-
citur-
tas habe-
tur pro
cōsensu.

7
Amici-
tia an si-
guinis
cōiunctio-
ni præfe-
ratur?

tius, quòd illud nascendi fortuitum opus, hoc vniuscuiusque solido iudicio inchoata volùtas cōtrahit. Quo fit vt rectè dixerit Alberi. *in. l. sed hæ nu. 3. & 4. ff. de procura. cum magnâ amiciciam, maioris asseruit esse ponderis quàm fraternitatem, imperatoris autoritate fretus in. l. cum allegas. C. de castren. pecul. lib. 10.*

Quin & hoc manifestius fit si consideremus passim in iure reperiri, amicos in ordine scripturæ anteponi cō sanguineis, nempe in. l. sed si plures. §. in arrogato, ibi amicus vel cognatus. ff. de vulga, & in. l. Theopompus ibi. amici mei & cognati. ff. de dote prælega. & in. l. affectionis, ibi, amicos vel necessarios. ff. de donatio, & in. l. si seruus plurium. §. vlti. ibi, legatarij charitas vel necessitudo. ff. de lega. 1. cum alijs pluribus ibi in glo. citatis, vbi, ad interpretandam dubiam testatoris dispositionem, sicut consanguinitas, ita & affectio siue amicitia, imo prius amicitia perpenditur & consideratur.

At nemini dubium est argumentū ab ordine literæ, vt prius nominatus posteriori præferendus veniat, iure cōmuni validum esse, vt in. l. quoties cum similibus ab Accursio ibidē citatis. ff. de usufructu. Quinetiā teste Accursio in. l. 1. C. de nego. gestis in verbo domestica maior est certè amicitia domestica quàm paterna. Nā æqualē facit imperator in p̄citata. l. 1. ex quo samptus affectione domestica factos negat actione nego. gesto rū posse repetere. In summa diuus Thom. hac in re differens. 2. 2. q. 26. arti. 8. censet coniunctos sanguine in his dumtaxat quæ naturā ipsam cōcernūt amicis fore anteponendos, in cæteris postponēdos quem sequitur Anto. Floren. in. 4. par. summæ titulo. 6. c. 5. §. 6.

¶ CAPVT. XVII. AMICITIÆ PLV
rima alia enumerat priuilegia.

Sunt

Vnt & aliæ amicitie specialitates. Nam licet aliàs incertitudo circa personas vitiet vltimam volùtatem, vt si Ticius in testamēto tutor nominetur, eiusmodi nominatio non valet, vt in. l. duo sunt Ticij. ff. de testamen. tutel. tamen si vnus ex Ticijs est amicus testatoris, ille præsumitur nominatus auctore Bar. in. d. l. duo sunt Ticij in si. ex quo Bal. infert in. l. voluntatis vlti. colu. nu. pen. C. de fideico. quòd legatum præsumitur relictū ob amicitiam, quapropter si inter duos eiusdē nominis dubitetur cui potius dari oporteat, si ambo sunt æquè amici testatoris, hæres eligere debet cui soluat vt in. l. si quis seruum. §. si inter duos. ff. de leg. 2. sed si alter eorum est magis dilectus ei debetur legatum, vt in. l. si fuerit versi. sed si legatū ibique Soci. notat nu. 3. ad si. ff. de rebus dub. ¶ Ex eadem quoque radice procedit aliud amicitie priuilegium. Nam quemadmodum consanguineus meus me ipsum aut bona defendendo potest impunè occidere offensorem, perinde atque si se ipsum defendere conaretur, auctore Cyno quem sequitur Bal. in. l. raptores. 2. no. pertex. ibi. C. de episco. & cleri. eodem Bal. in. l. vt vim. nu. 4. ff. de iusti. & iure. & alijs non paucis quos refert Ant. Gomecius in lib. variarum resoluti. tomo. 3. c. 3. nu. 21. qui optimè loquitur: ¶ hac inuicem ratione, quandoquidē ipsimet consanguineo iniuria facta videatur, ex notatis in. l. lex Cornelia in pri. ff. de iniurijs, maximè per Bar. ibi, qui ex lege illa deducit hanc conclusionem, nempe, paria esse aliquid in personam alicuius committi, vel in consanguineos eius, quam pluribus ornat (vt cætera solet.) Iason in. l. 1. col. 2. in prin. versi. hinc est quòd glo. C. de indicta viduita. tollen. ¶ Ita eadem

¹ Amicitie causa nō vitatur legatū incertum.

² Amicus amicum offendere impunè occidere potest sicut si consanguineum offenderet.

³ Iniuria consanguineo facta & mihi fieri censetur.

M iij ratio.

Resolutio ex diuo Thoma.

Dialogi. 3. partis.

4
Amico
meo in
iuria fa-
cta mihi
fieri cen-
setur.

ratione eū qui offēdere vult amicū mihi intima chari-
tate deuinctū defendere possū, defendēdoque impune
occidere, siquidē iniuria amico meo facta & mihi fieri
cēsetur authore Bal. in. d. l. vt vim. nu. 6. ff. de iust. &
iure nā, vt ipse ait, amici vna anima in duobus corpori-
bus esse cēsentur, teste Phil. Ethico. ad Eudemīū lib. 6.
colu. 12. cui suffragatur Hippoli. in sing. 251. in fine, &
rursus in rep. l. vnicæ. C. de raptu virginū nu. 210. licet
cōtrariū innuerit Sali. in. l. null. C. de malef. & mathe-
ma. vbi inquit quod inueterata amicitia nō excusat re-
cipiētē bamnitū per illum tex. Cui tamen facilē respō-
detur, ex ipsiusmet verbis, dicentis amicitiam repro-
borum admittēdam non esse, cæterū de vera nos lo-
quitur amicitia quæ inter bonos virtuteque præditos
contrahitur, vt iam non semel diximus, vel responde-
ri potest reprobando Saliceti sententiam vt Hyppoli.
cēnsuit in. l. vnica nu. 210. C. de raptu virgi. & nu. 206.
Auilesius in. c. 44. Prætorū in glo. in verbo amistad
per tex. ibi, quem dicit non esse alibi. in iure nostro re-
gio ad hoc quod maxima amicitia idē operatur quod
affinitas. † Quibus fit vt & iniuriam amico intimo fac-
tam quis prosequi possit tanquam quæ fit eius cōsan-
guineis, ex sentētia Bal. in. c. si pater in repe. de testa.
lib. 6. quæ refert & sequitur Alcia. regula. 1. p̄sump. p̄-
sump. 28. nu. 4. Andr. Siculus latē in relectione. l. cum
acutissimi col. 42. & 50. C. de fideico. & ante eos hoc
ipsum voluit Archidi. in. c. 1. col. 5. de electio. lib. 6. qui-
bus subscripsit Segura in rep. l. imperator in prī. ver. 3.
fuit ratio. ff. ad Treb. Pet. Rebuffi. de priuileg. schola-
riū priuilegio centesimo quarto nu. 8. sed quibus ad-
do tex. in. l. 1. §. itē aut per semetipsum. ff. de iniurijs,
cum sit ait, spectat enim ad nos iniuria quæ his fit, qui
vel potestati nostræ, vel affectui subiecti sunt. † Cate-

5
Amicus
p̄t in iu-
riā amici
in iudi-
cio vin-
dicare.

Caput. 17.

92

rūm nec hinc longē ab est, quod iure nostro regio tra-
ditur, quo sanē nobilis Hispanus (quē nos hidalgo ap-
pellamus) qui iniuriam eius corpori factam per prodi-
tionē, potest coram rege repetere, & proditorem pro-
uocare ad duellum, vt in. l. 1. 2. & 3. titu. 3. par. 7. & in
l. 1. ti. 9. lib. 4. ordina. quod tamen non semper facere
licet, sed ex causis dumtaxat traditis in. l. 9. ti. 4. lib. 4.
ordina. hic, inquam, licet per amicum vel alium eius
nomine id explicare nequeat vt in. d. l. 2. titu. 3. par. 7.
respondere tamen pro amico absente haud dubiē po-
terit, vt in. d. l. 2. & 5. titu. 3. parti. 7. † Aliud amicitie
priuilegium traditur ab Innocentio in. c. cum. l. & A.
de senten. & re iudica. nu. 2. nempe, quod licet mona-
chus non possit negotia forensium agere, abbate sibi
nihilominus imperante, nisi id monasterij exposcat
utilitas, vt in. c. monachi a monasterio. 16. q. 1. & in. c.
pen. de accusa. credit tamē Innocē. eū pro laico patro-
no, vel principe, magnū monasterij defensore, seu
utili amico posse causam agere tāquā eius procurato-
rē, quippe cū & archiepiscopus hoc possit, vt in. c. per
venerabilē, qui filij sint legitimi. † Porro & illud iudicio
meo huic tractationi addi potest, cōditionē viduitatis,
hoc est, si nō nupserit legato vxori factō adiectā reijci
præcipiūt de legato leges omnes. C. de indicta vid. tol-
lē. si legato ipsi vxori factō cōditio fuerit apposita, vt
in. l. 1. eiusdē tituli, nā si alij maritus legauerit sub cōdi-
tione si eiusdē testatoris vxor nō nupserit. nō reijcitur
cōditio, sed legatū conditionale redditur. Cessat enim
ea ī specie timoris ratio, quā aliās ipsi mulieri ingereba-
tur, ne fortē nubēdo amitteret legatū, quādoquidē ni-
hil sua īterfit si tertius ille legatū amiserit, quod egre-
giē decidit imperator ī. d. l. 1. C. de indict. vidui. ex quo

6
Amicus
potest, p
prouoca-
to respō-
dere,

7
Monas-
chus a-
git pro a-
mico mo-
nasterij.

8
Legatū
amicis au-
propin-
quis vxor
is factū
sub cōdi-
tione si
non nup-
serit va-
let & re-
ijcitur
cōditio.

M iij glo:

glo. ibidē optime infert quod si tertius ille esset pater, frater, vel p̄pinquus vxoris (quorū affectio eā fortē le-
gis p̄sumptione a matrimonio abstinere faceret, ne pa-
ter alijs sibi cōiūcti cōmitterēt legatū) cōditio viduita-
tis rejicitur perinde atque si ipsi vxori legatum foret,
quod Accursius attestatur autoritate Papiniani iu-
ris cōsulti celeberrimi in. l. hæres meus. §. vlti. ff. de cō-
di. & demonstra. Qua nixus ratione idem per omnia
esse censeo si amico aut amicæ vxoris, vicinitatis cau-
sa, vel alia honesta causa sibi deuinctis & dilectis lega-
tum huiusmodi conditione adiecta relinqueretur, re-
ijceretur vtique conditio, ne matrimonium impedia-
tur amici causa, non enim nuberet ne sibi dilecti lega-
tum amitterent. Perinde atq; non valet p̄cænæ promi-
ssio quam quis stipulatur a patre, matre, aut consan-
guineo seu amico cuiuspiam nisi cum Berta contraxe-
rit, ne metu p̄cænæ contrahat & matrimonio consen-
tiat aliās non contracturus, vt in. d. l. ticia. ff. de verbo.
oblig. vt ibi no. Bar. nu. 1. cui ceteri suffragantur, tex. re-
gni nostri in. l. 39. ti. ii. par. 5. Qua. de sp̄o. 2. par. c. 3. †
Et hæc quoque ex eo fulciuntur quod licet id quod in-
terst ob affectionem sanguinis aut aliās non tanti sit,
vt quis pro altero stipulari possit per id quod voluit
glo. in. l. fideiussoris in verbo quoquo modo, & ibi,
Bar. ff. de pact. & i. l. stipulatio ista. §. alteri vbi Nicol.
de Neapoles. ff. de verb. obliga. & est bonus tex. in. l. 3.
§. sed si fortē. ff. iudica. solui, habemus tamen glossam
quæ id negat procedere in eo quod interst ob amicitia
id enim satis esse, vt pro altero stipulari possit: ea est in
l. si vnus. §. 1. in ver. videamus. ff. d. pac. & ibi Bal. Ang.
& Alex. Ex quo Ias. id animaduertēs in. l. i. col. 2. ver.
capio glo. finalē. ff. de in litē iuran. illud notat, quod di-

cit

cit mirabile, id quod interst ratione amicitie, esse for-
tius eo quod interst ratione conuentionis sanguinis
refert Tiraq. in rep. l. si vnquam in verbo libertis nu.
182. C. de reuoc. dona. Bonus enim amicus quod potest
amico suo ignoranti acquiri † arg. tex. in. l. si seruus
plurium. §. vlti. ff. de legat. vbi, licet in legatis statutū
sit minorem summam deberi propter ambiguitatem,
tamen propter magnam amicitiam quandoque inter-
pretabimur maiorem deberi, quod & in stipulatione
receptum est. l. capienda nisi. ff. de regu. iur. atque ita
Alcia. notat in libro. 1. de verbo. signifi. colu. 18. versu
33. † Hinc etiam Socinus consi. 39. in questione, col. vl-
ti. lib. 3. nu. 11. post principiu videtur voluisse donatio-
nem amico magno factam superuenientia filiorum nō
reuoari, quod lex p̄sumat donatē, donatū. sui-
sse etiam sine liberis cogitasse. Non tamē solam ami-
citiā Socinus asserit satis esse vt cesset p̄sumptio le-
gis si vnquam. C. de reuo. dona. & eius dispositio: nec
si assereret veram esset ex sententiā Tiraqu. in rep. l.
l. si vnquam in verbo libertis nu. 89. cui ipse libenter
assentio, omnia etenim quæ dicta sunt de aquada aut
p̄ponenda amicitia consanguinitati, intelliguntur
in ijs tantum, quæ nihil ad naturā pertinent, vt & nos
quoque diximus supra proximo capite in fine ex diuo
Thoma Aquinate. Ar nature simul & parentum vo-
tū filios ad bona ipsorum parētum admittit vt in. l.
scripto. ff. vnde liberi, idēo & hīc libem amicis sūt p̄-
ponendi. Quod probē intelligens Solon Atheniensis
legislator permisit pro voluntate cuiusque, nisi super-
essent filij, hæres constitui. Et sic visus est, vt ait Pla-
tarchus, amicitiam propinquitati, & gratiam neces-
situdini etiam in bonorum successionebus preferre, p̄-
ter

ter

9
Amicus
pro ami-
co stipu-
lari po-
test, li-
cēt secus
sit incon-
iunctis.

10
Amici-
tia cau-
sa maior
summa
in dubio
intelligi
tur lega-
ta.

11
donatio
amico
magno
facta an
reuoce-
tur p̄
filiōrū su-
perueniē-
tiam.

terquam tamen filiorum, quos nuncupatim excepit. Quo etiam iure Romani, nos quoque utimur ut. §. i. in sti. de inoffi. testa. & in. l. i. ff. eo. ti. verum si cum inmodica amicitia alia quoque concurreret, ex quibus verisimile esset arbitrio boni viri donaturum fuisse qui donavit etiam si de futuris liberis cogitasset, ut in specie qua Soc. proponit. d. consilio. 39. tunc dubium non esset quod donatio filiorum superuenientia minimè reuocaretur. Atque ideo Bal. in. d. l. si vnquam in. 2. lectione in aditione, Ange. etiam ibidem dicunt, quod si donatio est parua, & donans & donatarius sint magna affectione coniuncti, ita ut verisimiliter donans hanc donationem fecisset, etiam si de liberis cogitasset per superuenientiam filiorum non reuocabitur. Quae autem sit ista modicitas traditur in alio proposito per Tiraq. in repe. l. si vnquam in verbo omnia vel partem aliquam. C. de reuocan. dona.

CAPVT. XVIII. ALIOS AMICITIAE

effectus persequitur, amicos que appellatione suorum contineri, filijsque carnem patris esse auctam probat.

An. l. cum auus. ff. de condi. & de. ad amicos extendatur?

Alterum, quod amplius est, intrepidè asserere non erubuit Andr. Sicutus Barba. in repe. l. cum acutissimi colu. 14. & seq. C. de fideico. §. eius legis dispositionem ad amicos extendi, nempe, ut soboles amici heredis instituti in testamento amici magna amicitia coniuncti, & restitue re hereditatem post mortem grauati, substitutum excludat, sicut & soboles filij, ut in. l. cum auus. ff. de condi. & dem. & in. l. generaliter, §. cum autem. C. de in. sti. &

sti. & substi. sub condi. fact. & in. d. l. cum acutissimi. Quod ex eo probare nititur quod amici suorum appellatione continentur ut Accursius adnotauit in. l. 2. C. in quib. caus. coloni censi. lib. ii. quod tamen Iason non admittit, transit verò cum Barba, sententia, quam etiam absolute sequitur Chasseneus in consuetu. Burgundiae rub. 4. Des droictz. §. 5. nu. 34. Guill. Bened. in repe. c. Rainutius in verbo si absque liberis moreretur. r. num. 4. extra de testam. Contrariam tamen sententiam veriore esse attestatur subtilissimus ille legum interpres Bartholomeus Socinus in. l. cum auus nu. ii. & seq. ff. de condi. & demonstra. motus ea potissimum in ratione, quod predictae leges non modò intuitae sunt personam instituti, verum etiam perpenderit sobolem eius, quae quidem fecit fideicommissum deficere. Ratio enim sanguinis in descendentes extenditur: At verò amicitia non ceterur eadem erga descendentes amici quae est erga amicum: quippe quae habitus sit virtutis qui non extenditur, facit quod notatur in. l. qui filiabus in prin. ff. de lega. i. haec ille. nec aliter probat, credens satis esse ita dixisse: nec fallitur quidem ita est non modicæ auctoritatis vir. Verissimum enim est quod Soci. adèd compendiosè nobis tradidit, siquidem pietas illa, qua Papinianus inducitur in. d. l. cum auus ad disponendum id quod ibi statuitur, æque procedit in filio testatoris atque in nepote. Natura enim filius & pater eadè esse persona penè intelliguntur. l. vlti. C. de impube. & alijs, vna etià caro, vnaque vtriusque vox. Alterum etià alterius esse partem, dominumque filium in vita patris existimari, solamque ei deesse administrationem, & alia in eam rem copiosè congregauit, ut cætera, Tiraqu. in repe. l. si vnquam in prin. nume. 15. & seq.

Amici suorum appellatione continentur.

Amicitia non ceterur eadem erga descendentes amicum est erga amicum

Filius eadem persona cum patre esse intelligitur.

5
Filius ca-
ro est ca
ro patris
aucta.
6
Paternō
dicitur
omnino
extinctus
supersti-
te filio.
7
Nepos
natus di-
ci potest ex
aui corpore.
8
Idem in
aui ma-
terno.
9
Filius non
censetur
extinctus
nepote
superstite.

seq. C. de reuocā. dona. Vnus præterea est cum patre ipso. c. iam itaque, ibi, vnus erat cum illo. 1. q. 4. † Quō circa non ineleganter dixerat Pau. Castren. confi. 164. cuius exordium, in presenti causa nu. 3. li. 2. carnē filij esse veluti carnem patris auctam, ita quidem, vt licet efficiatur nouus homo propter nouam animam, non tamen dicitur nouus homo omnino extinctus, re manet enim in filio superstite quædam portio patris quam ab eo accepit. Sicuti in simili dicimus, quōd nec arbor ob id mortua dicitur quōd antiquis radicibus mortuis, quæ loco animæ sunt, cum vitam suppediet nouas egerint, arg. l. adeo. §. vlti. & l. qua ratione in prin. ff. de acqui. rer. domi. licet alio respectu noua dicatur arbor propter nouas, quas emisit, radices. l. sed ex meis. §. arbor. ff. eo. ti. † Ita pari modo nepos dicitur natus ex corpore aui, vt & ipsemet filius. l. 1. C. de condi. infer. iuncta. l. Lutius la. 2. ubi ex se natū. ff. de hære. institu. vbi conditio, si decesserit sine filijs ex se natis deficit, quæ si reliquerit liberos, ac nepotes, qui liberorum appellatione continentur. l. liberorum. ff. de verbo. signi. ita illum tex. in. l. Lutius ad id appendit. Bar. in. d. l. liberorū, vbi etiam Alcia. Bal. quoque Pau. & Corn. in. l. 1. C. de condi. infer. vbi Bal. rationē assignat, nempe quia innepote est sanguinis continuatio, loquiturque, quod fortius est, in aui materno, vt inquit Pau. in. d. confi. 164. nu. 4. lib. 2. quod probat optime tex. iuncta glo. in authen. de hæredi. ab intesta. in prin. tradit signanter Ripa lib. 2. responsorum de rescrip. c. 26. nu. 1. alia plura in hanc rem ingenti aceruo cumulat Tiraq. in tractatu de iure primigeniorum. q. 40. nu. 33. † Cum igitur filius non censetur extinctus nepote superstite ex eo, vt in quem substantia patris trans

trāssuffa fuerit (quod apertè significat illud Eclesia stici. c. 30. mortuus, inquit, est pater eius & quasi nō est mortuus, similē enim relinquit post se. vtque aliquid dici possit extare, sufficit aliquid vtunque modicū ex illo extare. l. domum, versi. si verò quātaunque pars, ff. de cōtrah. emp. l. si cui vsufructus insulæ. ff. de vsuf.) nimirum si cesset grauamen filio appositum de restituenda cuicunque alteri hæreditate, etiam ipsi fratri ex frequentiori iuris peritorum sententia quos plene refert Tiraq. dicta. q. 40. nu. 91. & latius in relectio ne. l. si vnquam in verbo donatione largitus nu. 240. C. de reuocan. dona. nimirum etiam si fideicomissi cōditio deficiat nepote aut pronepote superstite, ex dicto filio aut nepote grauato. Quæ sanè quis nō videbit in amici filio procedere minimè posse? † Certè amicus dici haud potest superstes filio eius viuēte, vt pote qui nullam carnis portionem sumpserit ab amico patris, sed ex alia prorsus radice fuerit ppagatus. Constat igitur amici mei filium meum non esse amicū, ex eo rā tum quōd amicus patris eius iā defuncti fuerim. Amicitia nanque extincta fuit morte, nam est genita, ergo corruptibilis. c. Moises. 32. q. 2. c. inquadam de celebra. missa. † Ex quo forsitam iurisconsultus legatui annui pro eo tm̄ anno quo mortem obiit legatarius cōcedit ad hæredem fieri trāsmisionē nō vero quo ad sequētes: siquidem conditionale esse censeatur. l. si in singu los. ff. de ānuis lega. licet secus sit in cōtractibus quia perpetua est obligatio & transmittitur vt in. l. si Stihicū. §. stipulatio. ff. de verbo. obliga. vbi frequētius doc to. hoc adseuerant, legatum etenim amico semper relictum censetur & propter benemerita. l. nec adiecit ff. pro soci. quare ad aliū nonita benemeritū nō trāsit

10
Amici
mei fili
amicus
non dici
tur meus
semper.

11
Annuū
legatum
vel pro-
missio
an ad hæ-
redes trā-
seat?

in contractibus verò, non merita attenduntur sed vinculum & verba cōtrahentium vt fufius tradit Anto. Gomez in lib. variarum refolu. tomo. 2. c. 11. nu. 46. Et quamuis non defint qui afferant amicitiam non extingui morte alteri^o ex amicis, vt refert Ioh. à Lignano in fuo de amicitia libello, titu. de amicitia propter honeftum, maximè nu. 4. tamè id verum eft quo ad ipfum met amicum mortuum, anima enim eius viuut, nō quo ad alium licet fit amici filius. Quia forfitam non ea cōueniunt in filio, quæ in patre, fcientia vtiq; aut virtus quapropter pater diligebatur. Quo nimirū fit, vt cū in amico ceflet omnino ratio iurifconfulti in præcitata lege cū auus. ff. de condi. & demonstra. ceflare quoque debeat eius difpofitio, vt in. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. c. cū ceflante de appella.

¶ CAPVT. XIX. AMICI CAUSA
 plurima tolerari, quæ aliàs non
 licerent oftendit.

Ræterea quoties gratificationi locus eft amicitia proderit femper, vt in pari probatione. l. duo iudices dati in glo. 1. ff. de re iudica. quam pro fingulari commendat Bal. in. c. licet caufam col. 7. verfi. glo. dicit de proba. & in confi. 420. verba principis colu. 2. lib. 1. & in alijs pluribus cafibus coaceruatim collectis per Tiraque. de iure primigeniorum. q. 17. opinione. 2. Certè in his omnibus iudex gratificabit amico : ficut in arbitrarijs. de quibus in. §. præterea infti. de actio. & per Io. Lupi in relectio. rubricæ de dona. int. vi. & vxo. §. 11. nu. 11. & fequen. in quibus falua confcientia amicis poterit prodeffe

¹
 Amicis
 gratū fa
 cere po
 test iu
 dex quā
 doque.

deffe multum, vt Pet. Rebuffi adnotauit in. d. §. prætere
 terea, & de priuileg. scholar. 104. priuilegio. nu. 23.
 in dubijs tamè opinionibus peccatum cōtrahit iudex
 in amici gratiam fententiam proferēs antequam cer
 tus fit vel credat ius eſſe amico, vel faltem pro eo eſſe
 iudicandum, vt ex mēte Adriani quolibeto. 2. probat
 optimè Martinus ab Azpilcueta in. c. fiquis autem nu.
 130. & fequen. de pœniten. diff. 7. ¶ Quo fit vt quod Re
 buffus cenſet in. d. 104. priuilegio nu. 21. nempe iudi
 cem amico fuo falua confcientia poſſe pœnam remit
 tere ex glo. fingul. in. c. niſi, de offi. de lega. quam fequi
 tur & commendat Barba. in rub. de reſcrip. in Clemē.
 col. 10. & in. c. Rainaldus colu. 117. de teſtam. & in rep.
 l. cum acutiſſimi colu. 12. C. de fideico. falſiſſimum eſſe
 nulloque iure nec ratione probatum quandoquidem
 tex. in. d. c. niſi, in ſummo pontifice loquitur, prout &
 tex. in. c. clerici. 50. diſtincti, & in. c. veniam. 35. q. 9. cui
 nimirum permittitur, ſicut & cuilibet principi, ex ſpe
 ciali dilectione quam habet ad reum, abſque vlla alia
 cauſa pœnam indulgere delicto condignam: modò af
 fectione, vt dixit Abbas in. d. c. niſi, cauſetur ex virtute
 hominis. Nam ex affectione carnali princeps moue
 ri non debet ad ignoſcendum reo: ſiquidem ſcriptum
 eſt Deuteronomium. 1. ita iudicabis magnum ſicut
 paruum, neque erit apud te acceptio perſonarum, vt
 in. c. nouit de iudicijs, de quo ſatis diximus ſupra capite
 13. num. 6. ¶ Id quod non obſcurè ſentire videretur Cice
 ro. lib. 3. offici. num. 56. quum ſic ait, At neque contra
 rempublicam, neque contra iuſurandum, ac fidem, a
 mici cauſa vir bonus faciet, ne ſi iudex quidem erit
 de ipſo amico. Ponit enim perſonam amici, cū
 induit iudicis. Tantum dabit amicitia, vt veram
 amici

²
 Amico
 an poſſit
 pœna re
 mitti p
 iudicē

³
 Amico
 honeſta
 poſſunt
 a iudice
 concedi.

amici causam esse malit, & vt orandę liti tempus quò ad per leges liceat accõmodet. Quum verò iurato sententia dicenda sit, meminerit se Deum habere testem Honesta itaque amico á iudice cõcedi possunt, nam si omnia faciendã sint, quæ amici velint, nõ amicitia tales, sed coniurationes putandæ sunt. Hinc beatus inquit Bernardus, iustitia non nouit patrem, neque matrem, amicos, neque inimicos, diuitias, nec paupertatẽ & in. c. in iudicijs de reg. iur. li. 6. vbi Din. & alij, Alberi. in. l. vlti. ff. de rerũ diuisio. & in. l. illicitas. §. vlti. nu. 4. ff. de offi. præsi. vbi tenet contra glo. in. d. c. nisi specialis, de quo infra latius. Verumenimuerò antequam iudex definiat, nec non & post sententiam, pœnam si bi applicatã remittere potest, vel si arbitraria est pœna, sine graui detrimento partis aduersæ eam poterit minuere, ex sententia Hosti. in. d. c. nisi specialis de offi. de lega. vbi Abbas in si. latius distinguit. Quid tamẽ in arbitrarijs facere debeat iudex infra copiosius explicabo. Porro ¶ vsque ad eò vtilem esse amicitiam cõstat, vt iniuriam facere non dicatur, qui amici sui causa honorem aut magistratũ alicui decerni passus non fuerit, imo impederit, pro amico intercedendo cum aasserens aptiorem esse. Animo enim alterum iniuriãdi fecisse non ereditur, sed amici honorandi & sublimãdi causa, vt optimus regni nostri textus probat, 7. parti. 9. l. 19. Quando autem impediens digno conferri beneficium teneatur ad restitutionẽ ei quem prohibuit præfici, optimẽ explicat omnium latissimẽ Couarru. in relectio. regulæ peccatum. 2. par. §. 7. nu. 3. & 8. de regul. iur. lib. 6. Marti. Azpilcueta in Manuali confessorum. c. 17. nu. 69. & deinceps. ¶ Alia rursus non minor cæteris specialitas amicitia enarratur per Caieta.

2.2. q.

2.2. q. 78. arti. 1. & in paruis opusculis tomo 3. q. 2. & 3. de vsuri: nempe, vt vsurę & fraudis præsumptionem excludat, quinetiam nõ modò vt amicitia cõseruetur sed vt acquiratur potest quis alicui mutuare si hoc agit præcipue, licet in cõsequentiã considerauerit lucrũ æstimabile, quod ex eius amicitia consequi possit, cui subscribit Dominicus á Soto libro. 6. de iusti. & iure. q. 1. arti. 2. & egregius ille & non satis laudatus vir Martinus ab Azpilcueta Nauarrus in repeti. c. 1. 14. q. 1. nu. 22. & rursus in Manuali cõfessorũ. c. 17. nu. 210. & 222. post Diuũ Thomam. 2.2. q. 78. arti. 2. ad. 2. & ad. 3. Gabriel. in. 4. distin. 15. q. 11. arti. 3. dubio. 8. ¶ Amicitia itẽ facit homicidam præsumi non dolo fecisse homicidiũ sed casu, glo. 1. in. l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicarijs, Cepola confi. 29. viso processu, Iacob. Butrica. & Salice. nu. 4. & Hippoly. nu. 86. in. d. l. 1. C. ad legẽ Corn. de si ca. Ludo. Rom. vbi eã dicit singularem in. l. in illa. ff. de verbo. obliga. Feli. in. c. vltim. de homi. Iason. in. l. 1. pen. col. versi. & nota diligenter vbi plura adlegat. ff. de legib. glo. tãdem communiter recipitur teste Mar. Socino Iuniore confi. 58. nu. 8. lib. 1. Quam tamen veram esse crederem, quando ex qualitate facti iudex esset indifferens cui ex litigatoribus deberet animum applicare, an ei qui facit dolum præsumi, an ei qui minus, cum pro vtraque parte sint coniecturæ: tunc etenim pro ea parte, quam amicitia & affinitas fauorem superaddit, causam decidere debet, ex mente Iacobi Butri. & Sali. ibidẽ. & per illam glo. dixit Pet. Rebu. in sæpe citato priuilegio scholarium centesimo quarto, nu. 13. defendisse aliãs quendam scholarem qui socium interfecerat, quam glo. sequitur etiam inter cæteros Didacus Segura in. d. repe. l. imperator colu. 6.

N ff. ad

4
Iniuria nõ fit ei cui prohibuero honore aut magistratu affici, vt amico conferatur.

5
Amicitia vsurę præsumptionẽ excludit.

6
Amicitia efficit homicidã nõ dolo sed casu fecisse homicidium.

ff. ad Trebelli. Anto. Gomez lib. variarum resolutionum tomo. 3. c. 3. nu. 17.

CAPV. XX. AMICORVM PRÆSENTIAM DOLUM & METUM CESSARE, ETIÀ QUÆ REUERENTIALEM DICUNT, INSINUAVIT.

¹ Amicorū præsentia doli & metus præsumptionē cessare facit, sicut & iudicis.

Lius præterea & nō minor amicitie effectus in iure reperitur, nempe quod amicorum præsentia sicut & consanguineorum, doli, fraudis, & metus præsumptionem cessare facit, vt in. l. transactionem. C. de transactio. Perinde atque iudicis præsentia. l. i. vbi notat Bar. C. de præd. curial. lib. 10. Bal. Sali. & Moderni in. l. pacta nouissima. C. de pactis vbi lafon. 3. notabili & 4. plurima cōgerit singularia. Ex quo Bar. & Docto. in. l. hæc autem §. non defendere. ff. ex qui. caus. in poss. catur, amicos, propinquos, & affines per publicum proclamacionem esse attestatur quoties missio fiet in possessionem ex. r. decreto contra pupillum indefensum, vt veniat ad ipsum defendendum, idem & in maiore absente minimeque defenso, vt in. l. ite ait Prætor, & in. l. ergo, ibique Bar. Bal. & Docto. ff. ex quib. caus. maiores. † Hinc etià idē Bar. censet in. d. lege transactionē, quod licet actus gestus per filiū aut vxorē possit rescindi ob reuerentialē, quæ vocant, metū. l. i. §. quæ onerada. ff. quarū rerū actio non detur, quoties minæ aut verbera præcesserint ipsius patris aut mariti, authore Bar. ibidē & in. l. interpositas, quæ Alex. sequitur nu. 5. & Jacobi. & Curtius Iunior vlti. co. C. de transactio. Innocen. & magis cōmu. doctores in. e. causa matrimonij de offi. delega, Anto. Gomez libro variarū resolutionum

num. 2. tomo de contractibus. c. 14. nu. 27. Id quod probari videtur in. c. r. & c. accedēs de conuersio. cōiugato. Bar. cui frequentiori iudicio cæteri suffragatur, in l. ad inuidiam. C. quod metus causa eamque receptio-rem fuisse sententiam asserunt Alex. in. l. sicum dotē §. eo autem tempore nu. 11. vbi quamplurimos refert eius authores. ff. solu. matri. Bartholom. Soci. consil. 263. lib. 2. Ripa lib. 3. responso. c. 15. nu. 8. Anto. Cappicius decisi. Neapoli. 159. nu. 34. Roder. Xua. in allega. 24. ad fi. Couarrub. in epitōme de sponsali. parte. 2. c. 3. §. 6. nu. 4. Phili. Francus in. c. quamuis pactum. 3. no. tab. & Georgeus Natam. 2. nota. de pactis lib. 6. † Hi vero omnes qui hanc farentur communem eandem intelligunt, nisi enormis læsio in contractu cōtingat cum metu obsequij & reuerentiæ: hoc enim solum etiam minis non probatis sufficiet ad rescindendum cōtractum: quod eleganter admisit Areti. consi. 24. colu. 2. etiam si iuratus esset contractus, cui suffragatur Aimō Sabillianus virfanè in iure consultissimus consi. 11. colu. pen. Id tamen hac in tractatione animaduertendū est, satis esse, minas & verbera, quæ requiruntur ad rescindendum cōtractum ab vxore metu reuerentiali factum, fieri ex maximo interuallo ante cōtractum, vnde quocunque in tempore constante matrimonio vxor minata aut verberata à marito consentiat, cōtractus rescinditur ex communi opinione, vt attestatur Anto. Gomez de contractibus. c. 14. nu. 27. † Metus tamen obsequij seu reuerentiæ patris absque minis sufficit ad vitiandū religionis ingressum, qui actus omnimodam exigit libertatem. c. cum virum de regular. Quapropter religionis ingressus vitiatur per patris præsentia eiusque reuerentiā, quæ præsumitur metū

³ Quid si læsio enormis interueniat?

⁴ Religio- nis ingre- ssum an vitiet me- tus reue- rentialis patris?

N ij ingess

ingessisse filio, & maxime filia, absque eo quod minæ præcesserint, iuxta glo. reputatam singularē in. c. præ tens clericus, in verbo patrē in fi. 20. q. 3. Ita firmat Anto. in. c. cum virum per tex. ibi extra de regula. quē in generalitate sua reprehendit Alex. in. d. l. si cum dotē §. eo autē tempore nu. ii. ff. solu. matr. dū asseruit hoc esse verum in omni actu requirente omnimodam libertatem. Nam in matrimonio requiritur omnimoda libertas. vt in. l. ticia. ff. de verbo. oblig. & in. c. gema. cum alijs de sponsali. & tamen præsentia patris non reddit matrimonij contractum meticulosum. l. si patre cogente. ff. de ritu nuptia. glo. præcitata in. d. c. præ sens. Et denique in religionis ingressu hæc est crebrior opinio vt pfitetur Didacus à Leiuia in epitome de spō sali. par. 2. c. 3. §. 6. nu. 7. qui tamen asserit contrariam esse veriore post Feli. & Deci. in. c. causam matrimo nij de offi. delega. & alios pereū citatos: imo quod neutro casu metus sufficiat reuerēialis ad annullandum vel religionis ingressum, vel matrimonij contractum nisi minæ aut verbera præcesserint, quod verius puto, quandoquidem filius ipse fecit actum tacente patre, secus si pater fecisset tacente filio, vt infra dicitur num. sequenti. † Ceterum illud signanter hac in specie est adnotandum, quod licet aliās taciturnitas & patientia inducat iuris præsumptione. consensum, vt in regula qui tacet de regu. iur. lib. 6. nunquam tamen sibi locum vendicat regulā hæc in eo qui reuerentiam exhibere tenetur. Nam quamuis taceat & patiatur, vt is cui reuerentiam debet actum gerat, consensum actui præstare non censetur, & si minæ non præcesserint, ita notat Bar. in. l. quæ dotis ad fi. ff. solu. matr. Bald. in. l. si sine. C. ad Vell. Anto. in. c. nonne de præsump. per glo

5
Tacens
actui qui
fit per
eum cui
reueren
tia debe
tur, ancō
fctire vi
deatur?

per glo. in. l. filiuffam. §. inuitus vbi etiā Bal. ff. de procura. & tex. in. c. r. in fi. de sponsa. impube. lib. 6. quod sequitur Couarru. de sponsali. 2. par. c. 3. §. 6. nu. 5. & 6. Quibus minime oberit quod Panor. dixerat in. d. c. nonne de præsump. cui subscripsit Alex. in. l. quæ do ti: nu. 27. versi. item in quantum. ff. solu. matr. nempe quod hac etiam in specie minæ aut verbera præcedere debent vt actus vitietur, cum taciti & expressi idē sit iudicium, vt in. l. cū quid. ff. si cer. peta. pro qua sententia adlegāt ipsi tex. in. l. vlti. vbi Bal. (qui nulli vnquam defuit sententiæ). C. de adoptio. Nam, vt Couarru. ait quo loco nuper citauimus, facilius eliditur consensus in tacente præsumptus cum expressus nō fuit, quam cum exprimitur, vt ibi per eū. qui plures huius sententiæ authores refert, id quod, dubiè tamen, asserit Tiraq. de legib. cōnubiali. glo. 5. nu. 38. † Metus autem reuerēialis non solum præsumitur in vxore in maritum, verum etiā in liberis erga parentes, per glo. Bar. & alios in. l. i. §. quæ onerandæ. ff. quar. rer. actio non detur. Quinetiam in fratribus & sororibus iunioribus metus reuerēialis præsumitur erga fratrem, vt egregiè consuluit Fran. Areti. consi. 24. quatuor dubia in fi. & Claudius Seyffel. in repe. l. vt vim colu. 15. versi. & illud quod dicitur in paruis. ff. de iusti. & iure. Carolus Ruinus consi. 98. visa renunciatione nu. 24. lib. 1. & in con. 70. de tribus. nu. 16. eo. lib. vbi ita dicit fuisse cōsultum à Ioha. Bap. Cacialu. & idem Ruinus consi. 60. de requidem nu. 18. lib. 3. vbi & ita quoq; refert fuisse consultum à Soci. & docto. Senensibus & Perusinis. Andr. Tiraq. de legi. cōnubiali. glo. 5. nu. 36. de quo est videndus Guill. Bened. in repe. c. Rainuius in verbo, duas habens filias, nu. 256. & seq. de testa

6
Metum
reueren
tialē qui
dicantur
inferre?

7 Amicorum præsentia an cessare faciat metus reuerentialis præsumptionem?

men. † Ceterum, vt ad instituta redeam, amicorum, si cut & consanguineorum præsentia reuerentialem fa- cit cessare metum iuris præsumptione, auctore Bar. le- gum antesignano in. d. l. transactio. r. col. C. de trá- sa. & in. l. vlti. versu. ite quæro. ff. si quis aliq. testa. pro- hi. cui suffragatur Anto. in. c. causam matrimonij ex- tra de offi. delega. Vitalis de Cábanis in tractatu clau- sularu fo. 442. cum de metu vxoris agit nu. 60. Barth. Socin. consi. 263. capio primum lib. 2. Iason in. l. inter- positas. 2. nota. C. de transactio. Idem enim efficit ami- corum atque consanguineorum præsentia, quod & ip- sius iudicis, vt idem Bar. profitetur in. l. frater á fratre versu. 3. quæro quid de contractu emptionis nu. 50. & sequ. ff. de conditi. indeb. Nec tamé caret refractario hac sententia, sunt etenim qui censent præsentia iudi- cis, amicorū, vel consanguineorū non sufficere ad tol- lendam metus præsumptionem, sed quod mulieré, vel filium, vel personā subiectā grauet onere probādi, ita vt teneatur probare duriorē & grauiorē metū, quod Bal. & Pau. contendunt in. d. l. transactio. C. de transa. Feli. quoque in præcitato. c. causam matri- monij. 3. col. nu. 6. de offi. de lega. Anto. Gomez in lib. variarū resolutio. tomo. 2. de cōtractibus. c. 14. nu. 27. Quam sententiam libenter admitteré in metu reueré- tię patris, qui cæteris omnibus præponderat, per legē veluti. ff. de iusti. & iure, quē metum & reuerentiā Sali- ce. ait esse tanti momenti in. d. l. transactio. C. de trá- factio. vt etiā nō tollatur ex præsentia amicorū vel cōsanguineorū quē tamé ibi Alex. impugnat leuibus (vt dicit Iason in. l. pactum. C. de colla. rationibus, li- cēt ipsemet Iason in. d. l. transactio. post Alex. hoc quoque Saliceti dictū impugnet, adeò sibi parum hac in re

in re constat. At hoc Sali. dictū singulare dicit & sequi- tur Catel. Cotta in memoriali incipi. cōtractus mulie- rū in prin. Tiraq. de legi. connubia. glo. 5. nu. 37. cuius Saliceti sententiā admitto cū moderamine quod supra tradidi, nēpe quod amicorū præsentia grauet filium o- nere probādi duriorē & grauiorē metū. Idēq; cēseré in muliere quæ virum haberet austerum, & crudelē, solitūque minas exequi, cuius timor verisimiliter dura- ret post amicorū vel consanguineorum absentia, tūc etenim eorū præsentia nō omnino tollerēt metus præ- sumptionē, sed vxorē grauaret onere grauiorē me- tum probādi. † Verumenimuerò si enormis deceptio interuenierit sufficit metus dūtaxat reuerentialis abs- que eo quod minæ præcedant, vt supra nu. 3. diximus, neque hac inspecie sufficet amicorū præsentia ad do- li metus ve præsumptionem elidendam, etiā si iuramē- tum interuenierit, maxime in vxore (quippe quæ faci- lius terreatur propter eius debilem animum vt voluit glo. singul. ibique Anto. in. c. cum locum ex. de spon- sa.) ita eleganter consuluit Pau. Castren. in consi. 174. 9
contra superius cōsulta nu. 1. & deinceps lib. 1. Bartho. Læsiō
Socinus consi. 263. capio primum. nu. 4. & seq. lib. 2. † grauiissi-
ma ad-
Quin etiam reuerētiāli metu cessante maior. 25. annis modiq;
iuramento præstito renūtiās hæreditati acquisitæ vel enotmis
adquirendę, aut emptionis vel venditionis contractū facit re-
faciens si læsiō grauiissima, quā nostrates enormissi- scindicō
mā appellāt, vt sic multò maior quā vltra dimidiā iu- tractū iu-
sti precij partē cōtigerit, ex æquitate absoluendus est á ratum.
iuramento, agereque poterit ad rescissionem contrac-
tus, vel ad læsionis compensationem, ita adseuerant
Anto. & Abbas in. c. cum cōtingat de iure iurā. Guill.
Castadores decisi. vnica de emp. & vendi. nu. 2. quam
esse cō

esse cōmunem sententiam attestantur Decius in. c. in
 præsentia. nu. 36. de proba. Fran. Ripa. lib. 3. responso
 rum. c. 15. Matae. Afflictus in rub. de feudo dato inuicē
 legis cōmissoriae. c. si quis inuestierit nu. 25. Aimon Sa
 uillia. consi. 7. nu. 5. & consi. 221. infi. & optimē consi.
 192. lib. 1. Couarrub, qui plurium docto. cateruam adle
 gat in. 3. par. relectionis suæ in. c. quamuis pactum. §.
 4. nu. 3. & 5. de pactis lib. 6. Quorum ea, inquit, est con
 cors ratio, quod iurans non videatur in tantam læsio
 nē consensisse, nec de ea præcogitasse. Præsertim quia
 ita grauis læsio haud potest absque vero dolo alterius
 contrahentis contingere. l. omnes. §. luitus. ff. quæ in
 frau. credi. Bar. in. l. vlti. ff. de præto. stip. regia. l. 7. tit.
 15. par. 5. tex. elegans in. l. si superstiti in fi. C. de dolo.
 atque ita in Romæ prætorio fuisse iudicatum attesta
 tur Cassadorus. d. decisione vnica in titu. de emp. &
 vendi. † Quin etiam in trāfatione hæc procedere ad
 seuerat Vldari. Zasius in con. 18. nu. 16. & deinceps, &
 rursus nu. 17. & seq. æstimari tamen debet dubius euē
 tus litis vt Bar. probat in. l. si quis cum aliter nu. 5. ff. de
 verbo. oblig. & nu. 6. Corn. consi. 66. lib. 1. Decius con.
 203. & consi. 216. Quod durum admodum esset asse
 re in nostro regno. Lex siquidem. 34. titu. 14. parti. 5.
 transactionem statuit non rescindi etiam si in ea gra
 uissima admodumque enormis læsio contigerit, quā
 ita intelligit Grego. Lupi ibidem in verbo quanto qui
 er. Eius tamen decisio restringi potest vt procedat in
 transactione super vera controuersia & lite facta, vt
 verba eiusdem legis in prin, insinuāt, cum sic ait, ver
 daderos pleytos mueuen etcæ, consequitur ergo præ
 citatam regni nostri constitutionem nō procedere in
 transactione, quæ non fit super vera lite mota vel mo
 uenda,

10
 Quid in
 transac
 tione?

aff.

nenda, veluti si quis paternæ peteret hæreditatis por
 tionem, qua certæ cōtrouersia nihil certius, nihilque
 ex parte rei iniustius. Trāfactio igitur super huiusmo
 di iniqua & indubia lite facta rescinditur haud dubie
 si læsio admodum enormis contigerit, etiam si iura
 ta fuerit, rationibus de quibus supra. Et ita vidi in prac
 tica seruari hoc in foro regio in quadam renuntiatio
 ne hæreditatis maternæ cum iuramento ipsimet ma
 tri in vita ipsius facta admodū vili pretio, & post mor
 tem ipsius matris per viam transactionis ratificata, cu
 ius grauissima admodumque enormis fuit probata læ
 sio, ob idque rescindendam fore fuit pronūciatum in
 prima & in secunda supplicationis sentētis. Sed & lo
 cus nō est dictę legis Partitæ decisione quādo lis nō dū
 mota erat, vel in muliere, rustico, aut minore, vt ibi eā
 intelligit Greg. lupi. in glo. 1. vel si aduersarius dolose
 instrumenta abstulit, aut testibus impedimēto fuit, vt
 in fine legis excipitur, vel si forte instrumenta celauit
 iuxta doctrinam glo. in. l. sub prætextu. 2. C. de transf.
 Gre. lup. ibidem. † Atque adeo ea procedunt, vt etiam
 si expressim renunciatum fuerit constitutioni. l. 2. C.
 de rescin. vendi. eamque renunciationem iuramēto
 stabilierit, donaueritque quātitatē iustum precium
 excedentem, eius ve dimidiam partem præmissa scien
 tiæ iusti precij asseueratione, si tamen excessus dimi
 diæ iusti precij ad grauissimam læsionem pertinet, ad
 huc obtinet actio ex. d. l. 2. quāuis hæc renunciatio tūc
 demum vim habet cum læsio ultra dimidiā mediocris
 est, vt Couarrub. asseruit plurium doctorum autori
 tate, libro. 2. resolu. c. 4. nu. 5. vbi asserit ita fuisse defi
 nitum in Granatensi prætorio, cum domus quædam
 æstimationis iustæ, termille quingentorum aureorū,
 vendi

11
 Læsio ad
 modum
 enormis
 rescindi
 facit cō
 tractū iu
 ratum,

12
Læfio e-
normissi-
ma intra
quod tē-
pus peti
possit?

vendita fuisset mille & quingentis aureis, Grego. Lupi in. l. 56. ti. 5. par. 5. in glo. vlti. † Cuius sanè grauissimæ læsionis petere posset rescisionē intra triginta annos quilibet etiā maior. Nā licet ex. l. 2. C. de rescind. vendi. & l. 4. ti. 7. lib. 5. ordinationū regal. enormiter deceptus intra quadrienniū possit petere rescisionem contractus, & nō vltra, si tamen ex alijs argumētis cōstat de dolo ex proposito, vsque ad triginta annos agere potest ad emendationem dāni, quatenus dolosus factus est locupletior, vel quatenus ad eum peruenit, vt in. l. itaque in fi. & in. l. Sabinus. ff. de dolo, quāuis actio ipsa de dolo duobus tātum duret annis vt in. l. vlti. C. de dolo. tex. est optimus hæc probans in. l. 6. ti. 16. par. 7. qui tamen, teste Grego. Lupi ibidem in glo. vltima, intelligitur, etiā si nihil ad dolosum puenerit, ex eius generalitate. At in specie pposita adeò enormis læsio dolum præfert & re ipsa & ex proposito (vt optimè probat Corn: consi. 214. viso puncto nu. 6. lib. 3. Cum consi. 180. quā optimè Decius consi. 180. nu. 6. & . 7. & cōsi. 181. nu. 2. & . 3. & consi. 403. quāuis in casu pen. col. num. 22. post medium. Greg. Lupi. in. l. 56. in glo. vlti. titu. 5. par. 5. ex lege si quis cum aliter. ff. de verbo. oblig. & l. omnes. §. luti. ff. que in fraud. credi.) vt ex sententia eiusdem Greg. Lupi non firmetur iuramento: ne sit iniquitatis vinculum. Qd ipse probat auctoritate Pano. in. c. cum causam in fi. de emp. & venditi. eiusdem in. c. cum contingat colun. 19. versi. 9. casus de iure iur. cui assentitur Couarrub. in. c. quamuis pac. 3. par. §. 4. num. 3. & seq. de pact. lib. 6. & lib. 2. resolu. c. 4. nu. 5. Nimirum igitur si maior quoque vsque ad 30. annos admittatur ad petendam contractus rescisionem, in quo grauissima admodumq; enormis contin-
git læ

git læfio. arg. tex. in. l. 6. ti. 16. par. 7. & ne autoritate deficiam, subtilissimus ille Greg. Lupi id ipsum attestatur dubiè tamen, iurisconsultorum more, in. l. vlti. titu. vlti. par. 6. in glo. vlti. in fine. † Respōdet que ad. d. l. 2. & l. ordina. dicens dictionem illam plus vel minus sic absolute positam in. d. ll. ad modicam quantitatem referendam esse, ne in hoc præsertim corrigat alias leges maius tempus huic actioni indulgentes, vt in. l. hæc adiectio. ff. de verbo. signi. † Vbi Alcia. idem esse censet in dictionibus vltra, & citra, & similibus: quæ tamen ex subiecta materia aliter atque aliter accipiuntur vt in. c. qui sine. 3. q. 7. † Ecclesia autem, fiscus, vel respublica etiam si non enormissimè, sed enormiter lædantur, hoc est, vltra dimidiam iusti precij in quantumuis modica quantitate, vsque ad. 30. annos agere poterunt ad refectionem damni & læsionis, vt in Cle. mē. 1. de ininteg. resti. ex qua id glo. expendit, tex. optimus regni nostri in. l. vlti. titu. vlti. Par. 6. Nec tamen prætermitam quod Roderi. Xuar. vir alioquū doctissimus & apud nos celebratissimus in allega. 21. colun. pen. dixerat circa illius Clemē. intellectum, nempe quod licet ecclesia enormiter lædatur, nequaquam possit restitutionē petere post octo annos, quāuis iure regio partitarū ad. 30. annos extenderetur. Cuius cōsideratio cōmuni omniū & receptissime interpretationi refragatur: quandoquidē quotquot dictā glo. sequuntur eius adsertionem ad octo annos minime restringunt, imo ad longissimum. 30. annorum spacium extēdunt, vt Manuel à Costa Lusitanus rare eruditionis vir attestatur in repe. l. Gallus. §. & quid si tantum. 2. par. num. 83. Dida. etiam à Leiuā Couarrub. (qui id
mire,

13
Dictione plus vel minus admodum cā referatur quā titatem.
14
Idem in dictioni b⁹ vltra & citra.
15
Quid si ecclesia, fisc⁹, vel respub. enormiter lædatur?

16
Paterfa.
an possit
emere á
filio bo-
na in qui-
bus ha-
bet vsu
fructu?

miré, vt cætera, explicat) lib. 1. resolu. c. 3. nu. 10. 12. & 13. vbi optimè expenditur. d. l. Par. intellectus. † Porro vt ad inlitura redeam, amicitia alium iure communi operatur effectum, nempe, quòd, licet pater bona filij fami. in quibus habet vsu fructum emere nò possit, quoniã ipse est legitimus filij administrator, ob id que se ipso authore emere prohibeatur, vt in. l. 1. & que ibi not. ff. de autho. tuto. atque forsità si pater emerit ex eiusmodi contractu etiam naturalis obligatio non oritur, sicut & in pupillo contrahente cum eius tutore dicimus, vt in. l. pupillus. ff. de auth. tuto. si tamen palam & bona fide pater emerit non vitiabitur contractus, vt in. l. cum ipse. C. de contrah. emp. & in. l. 4. titu. 5. par. 5. Palam autem & bona fide emere dicitur, vt cesset omnis suspicio, quando fieret presentibus consanguineis vel amicis, vt in. d. l. transactionem. C. de transactio, vel presente iudice, vt in. l. vlti. in princ. ff. quod metus causa, ita Bar. probat in. l. frater á fratre nu. 50. & seq. ff. de condicti. indeb. Hodie tamen iure nouiori regio nec clam nec palam eiusmodi permittitur emptio, vt in. l. 1. titu. 5. lib. 5. ordinationum. l. 14. titu. 19. lib. 8. earundem ordinatio. vt Anto. Gom. attestatur lib. variarum resolu. 2. c. 1. de emp. & vendi. nu. 2. Dida. Casteli in. l. 27. Tauri in glo. magna colu. 18. Cæterum leges prædictæ, iudicio meo, con corrigunt ius commune, nec legem partitæ, nisi quòd ad hoc tantum, vt se ipso authore nò possit rem filij emere seu pupilli etiã palam, quod iure communi pmittebatur, vt notat Bart. in. l. pupillus. §. vlti. ff. de auth. tuto. & docto, signãter Sali. in. l. cum ipse. C. de contrah. emp. Sin autem pater ipse vel tutor palam & bona fide rem filij venalẽ expositam vel pupilli, altero tutore authore vel iudice,

in con

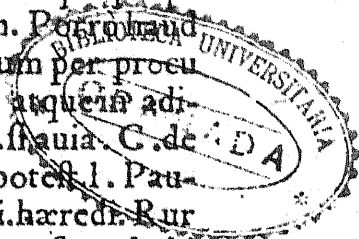
in consanguineorum, vel amicorum presentia emerit nihil est quod impediatur huiusmodi emptionis firmitatem, iuxta notata per Bar. in. d. l. pupillus. §. vlti. & per Sali. & Pau. in. d. l. cum ipse: ita eandem legem ordinat. exponit Montal. in repertorio in verbo tutor, expressius Grego. Lupi. in. l. 4. titu. 5. de emp. & vend. par. 5. in verbo de aq. quibus ipse libeter assentio, tum ob eorum maximam auctoritatem, tum etiam vt legum correctio euitetur: maximè per leges generaliter loquentes. Quas sanè alias in specie statuentes, licet sint antiquiores, corrigere non est verisimile, iuxta notata in. l. sciendum. ff. qui satisda. cogan. † Nec sanè hinc lōgè abest quod & eruditissimus & non satis laudatus vir Dida. á Leiuia Couarrubias in. 2. suæ relectionis parte constitutionis. 2. ex rub. de pact. lib. 6. incipi. quãuis pactum. §. 1. nu. 8. assererat, sic inquit, Quotidie solet apud regia tribunalia controuerti super alienationibus rerum dotalium, quæ præstito iuramento iam ita passim fiunt, vt nullus locus sit legi ciuili fundum dotalem alienari prohibenti. Fiunt enim huiusmodi alienationes, vt ex ipsis iudicialibus quæstionibus apparet, frequentissimè absque mulierum libero consensu: quæ etiam secluso metu, non audent maritis alienare volentibus refragari, ob reuerentiam & amorem quæ eis exhibere tenentur, alioquin non admodum tranquillam vitam cum eis acturæ: præsertim quia multoties metus grauissimus infertur, qui probari nò potest. Quo fit vt multis litibus, alienationibusque rerum dotalium causam præbuerit Romani pontificis responsum in. c. cum contingat de iureiuran. Idcirco oportere, ait, ad tot lites vitandas, totque maximè reprobas alienationes extirpandas remedium aliquod á legislatoribus

17
Dotalis
fundi a-
lienatio
ab vxore
cũ iura-
mento
facta qu-
do vale-
at meta
reueren-
tiali ce-
ssante?

toribus adhiberi: ne tandem ita temere dotibus fraudentur fœminæ, quas reipublicæ interst non manere indotatas. Forsam, inquit, vtile foret reipublicæ legem ciuilem cõstitui, quæ statueret, res dotales etiam per mulieres non posse alienari, nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem præstito, & itidem iuramento, quo ad seueret, se liberè & absque villo metu alienare & alienationi consentire, & per iudicem ipsum receptis testibus fidedignis super vtilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri & vxoris decretum decernat, quo alienationem cum vxoris iuramento permittat: alioqui absque hac solemnitate alienatione facta etiam cum iuramento, ipsum contractum nullum esse, propter fraudem & metum à iure hac in specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Posset item lex statuere contractum alioqui celebratum, ratione solius metus reuerentialis, rescindendum fore, ac si metus cadens in constantem virum causam contractui dedisset. Nam per hæc constitutioni Pontificiæ satisficit maxima cum reipublicæ vtilitate, ob mille fraudes quæ quotidie à viris vxoribus fiunt super rerum dotalium alienationibus. Hactenus Couarrubias. Circa cuius sententiam consideraueram, an forsitam ei addi possint sequentiâ. Primùm vt ipsamet vxor propria persona non autem per procuratorem coram iudice compareret secundo vt absente marito, consanguineis autem, seu amicis vicinis præsentibus, vt liberius animum suum explicare possit, vt quæ omnis cessaret metus & reuerentia. Et quidem ea reor esse necessaria paria nim sunt quid fieri coacte vel metu compulsio

nis. l.

nis. l. nouissimè in prin. ff. quod falso tuto. qua propter non expedit maritum esse presentem. Per hoc videtur ita facile quidem animum explicabit suum per procuratorem, sicuti per semetipsam: perinde ac quæsi additione hæreditatis (quæ animo fit vt in l. Inauiâ. C. de iure delib.) nec per procuratorem fieri potest. l. Paulus aliâs. l. per procuratorem. ff. de acqui. hæredi. Rursus quia in ijs quæ à procuratore geruntur est probabilis ignorantia, iuxta notata per glo. & ceteros interpretes in l. certum. §. sed an ipsos. ff. de confess. quando quidem alienum dicatur factum, vt in specie simili consuluit Socin. in præcitato consilio. 263. nu. 10. ad fi. & .ii. lib. 2. si igitur ignorat quæ fiunt, non rectè explicare animum, seu consentire videbitur, aut approbare liberè quæ ignorat. Sed quibus addes, quod & Bar. tradit in l. vlti. nu. 4. ff. si quis aliqu. testa. prohibu. vbi, in testamento loquens approbat glo. in d. §. quæ honorandæ. ff. quarum rerum actio non detur, atque ita sentire visus fuit, reuerentiam obsequium quæ marito debitum, annullare testamentum per officium iudicis, nisi in amicorum seu consanguineorum fiat præsentia, vtpotecum cesset eo tempore metus, quam solemnem esse asserit decisionem Roder. Xua rez in allega. 24. 3. colun. versic. adde Bar. & cæt. Sed, iudicio meo, nec id faretur, vt liberè testari vxores possint, nisi statuatur, quod in scriptis, quod aiunt, absente marito & cõsanguineis, & coram iudice testentur, aliâs testamētum sit nullum in quo fuerit maritus constitutus hæres, aut aliquid ultra .5. partem ei fuerit legatum. Atque, vt metus vxori omnino absit, donec mortem obierit vxor, testamentum sit penes iudicem

18

Vxori
quo pacto succurratur vt liberè testari possit.

19
Metus
an inter
ueniatre
ueretie,
plurimū
ex iudi-
cis cōiec-
tura pen-
det.

dicem. † Ceterum vt nihil materiam seu tractationem istā cōcernēs omittatur, haud grauabor referre quod grauissimus ille iuriconsultus Rode. xuar. in. d. alleg. 24. ad si. aduerterat, nempe, ex coniectura pēdere plurimum iudicantis, vtrum obsequium aut reuerētia patri aut marito debita iustum metum inducat vt contractus rescindi possit. Considerare enim oportet personam patris aut mariti, si forsitam sit homo austerus seuerus aut crudelis erga vxorē, aut liberos, alios ve sibi non obtemperantes: aut cupidus, vel crudelis erga filios non approbantes quod in eius cedit commodum, filiusque aut filia parens & obtemperans patri, & modicę ætatis, aut si mulier est imbecilis, in qua minor metus sufficit, vt inquit Bernar. in. c. cum locum extra de sponsal. quibus perpensis diligenterque animaduersis iudex arbitrabitur sit nec ne iustus metus. † Denique amicitia apud quoscunque in rebus dubijs plurimum valet, vt Bartholom. Soci. dixerat in consi. 35. pūctus super quo nu. 1. lib. 3. refert sequiturque Maria. Soci. Iunior consi. 168. præsentis consultationis nume. 95. lib. 2. l. 2. ti. vlti. par. 4. ita sanē amicitia arguit contemplatione amici contractum celebratum, obligationemque & fideiusionem susceptam ex Pauli Castren. sententia in. l. si pupilli. §. 1. colun. vlti. versi. quid in dubio. ff. de nego. gest. qui ad id allegat tex. in sed si ego. 1b1, quod si amicitia, eiusdem legis, Mari. Soci. Iunior consi. 27. nu. 17. lib. 2. † Hinc dicebat Iason in. l. 1. 5. colu. C. de summa trini. quod licet verbum volo de præsentis vel futuro prolaturum, vt volo, aut vellem, non inducat in contractibus nec in vltimis voluntatibus dispositionem iuxta communem sententiā de qua
ibi per

20
Amici-
tia apud
quoscū-
que in re-
bus du-
bijs plu-
rimum
valet.

21
Amicifa-
uore ver-
bū volo
inducit
disposi-
tionem.

ibi per eum, vbi tamen profertur in fauorem personæ valde dilectæ testatori, inducit dispositionem, vt in. l. Pamphilo. §. propositum. ff. de lega. 3. Guill. Bened. in repe. c. Rainutius in verbo testamentum. 3. nu. 53. de testam.

¶ CAPVT. XXI. AMICITIAM NON
prodesse semper, sed plerunque obesse cō-
tendit, & an minuat fidem testis.

Æterum, ne in his quæ extra causam sunt diutius dimoremur, ad propositā speciē peculiarius accedendo, vltra ea quæ de amicitia dicta sunt, scire oportet quandoque obesse. † Minuit siquidem fidem testis, & propter magnā amicitiam reprobari potest, vt in. c. quoties extra de testi. & in. §. itē testium. 4. q. 3. glo. in summa. 3. q. 5. specul. in titu. de teste in principi. dixit tamen Cynus in l. eos. C. de testib. quod amicitia non repellit omnino testem, sed tanta fides ei non adhibetur, author est huius sententiæ Ioha. Andr. in spec. titu. de teste in prin. cui adhærent Anto. Imol. Abb. & Feli. nu. 6. in. c. quoties de testi. Dixit præterea Bal. in. l. eos. C. de testi. quod amicitia nomen non est sufficiens vt quis à testi monio repellatur, casumque ad hoc esse expressum asserit in. l. sciendum. ff. de vsur. cuius ratio est, vt ibidē Bal. censet, quia iuxta Phil. Ethi. ad Eudem. lib. 7. colu. n. in si. amicus amico omnia feliciter contigisse optat. Non igitur erit verisimile velle falsum pro eo deponere: hoc enim vtrique magis noceret, quam prodesset. Florianus autē in. l. 3. in prin. ff. de testi. ibique Alber. nu. 7. aiunt se putare quod nulla amicitia repellat testem, licet detrahat aliquid fidei secundum qualitatē

Amici-
tia anni-
nuat fi-
dē testis.

2
Amicitia inmoderata an repellat testē:

amicitię. † Feli. tamē vbi supra credit propter inmoderatam amicitia posse ex toto repelli testem, ex Guill. sententia in speculo in titu. de teste in prin. nu. 1. sequitur Bal. in. c. 1. & ibi rursus Feli. in fi. extra de testi. & in c. quoties. 2. colu. & c. cum nimium eo. titulo, Bart. & Bal. in. l. admonendi. ff. de iurciu. Nellus de sancto Gemini. in tracta. de testibus in prin. nu. 5. versu. amicus: Thom. Gram. conf. 12. nu. 28. † Hoc tamē vltimū sanē intelligendū est, vbi duo tantū testes deponerent, sin verò tres amici aut plures deposuerint, numerus tollet testiu suspitionē, author fuit Iaco. Butric. in. l. 3. in pri. ff. de testi. arg. eius quod inquit glo. singul. in. d. 1. 3. §. 1. in verbo. numerus. ff. de testi. vbi fidē, ait, supplere numerū testiu, Nicola. de Neapo. in. l. 2. in prin. ff. de excusa. tuto. Alex. approbans Iacobi Butri. sententiā in cōfi. 4. cuius exordium viso processu inquisitionis nu. 10. lib. 6. Mari. Soci. Junior conf. 146. in causa turbatae confessionis nu. 15. lib. 1. And. Barba. in scholijs ad Bal. in. l. eos in addi. incipi. dicit Petrus. C. de testi. † Cum verò agitur de facto, fama, scientia, moribus, & vita, seu bonitate socij amicus est idoneus testis, ei que magis quam alij creditur, ex sententia Iacobi Rebuffi. in. l. 1. C. de præposi. agen. in rebus lib. 12. pro quo facit text. optimus, quide scholari loquitur (inter quos maior cōtrahitur amicitia, vt infra. c. sequēti insinuabitur) in. c. innotuit versu. multa enim, de electio. Iure verò nostro regio nil minuitur fidei testi propter amicitiam, sed omni est semper exceptione maior extra causam societatis cōmunis, vt in. l. 21. titu. 16. par. 3. cuius hec sunt verba. Pero en otro pleyto que no tanxieste comunalmente a dos, bien podria testiguar el vno por el otro, como quier que fuessen compañeros y amigos. Et ita genera

3
Testiu numerus supplet fidē & tollit suspitionem.

4
Amicus est idoneus testis cum agitur de amici morib⁹.

Iusregium.

generaliter eum intelligit Nunius Auendaño in dictionario suo in verbo amico, per quæ cessare ait distinctionem Bal. in. l. eos. C. de testi. & Thomę Gramma. in voto. 22. Lanfranci in. c. quoniam cōtra de proba. in parte testium de positiones nu. 147. & Felini in c. quoties nu. 6. extra de testib. quod maximē asserit procedere ad defensionem, quæ per testes aliās inhabiles probatur, vt per plura concludit Carreri. Reginus in sua pratica nu. 165. Eam tamen ipse legem sanē intelligerem in amico amicitia ordinata, generali, & charitatiua cōiuncto, secus tamen est in eo qui amicitia effrenata & inordinata coniungitur, vt colligitur ex supra traditis, & ita nuncupatim intelligit eandem legem Montalvus in. l. 22. in glo. vlti. in fi. titu. 16. part. 3. Nec id mirum quidem, quando quidem lex noua generaliter loquēs & indistinctē, intelligi debeat secundum leges antiquas in specie loquentes glo. in. l. sciendum in glo. magna. ff. qui satisfda. cogan. vbi Iaso. addit concord. colu. 3. versu. ex. 2. parte nota, & cæt. Sed communis sic se habebat opinio (quæ pro lege in iudicando & consulendo seruat, vt in. c. nouimus de verbo. signific. l. 1. ibi, & sanē crebior. ff. de quæsto. l. athlethas, ibi, & generaliter omnes opinantur. ff. de excusa. tuto. cum concordan. traditis per Alcia. eiusque additionatorem in tractatu de præsump. regula. 1. præsump. 51. nu. 2.) quod amicus maxima amicitia cōiunctus, hoc est, primi amicitia gradus, de quo supra. c. 14. num. 6. non est idoneus testis, imo omnino repelli potest, vt supra nume. ab hinc. 3. diximus, ergo lex regia ad hunc restringitur casum. Quod, vt verum dicam, iudicis arbitrio relinquitur, vt & Petr. & Salic. opinatur in. l. eos. C. de testi. argu. tex. in. l.

3. §. i. ff. eo. tit. vbi, is qui iudicat magis scire potest quā
 ta sit testibus habenda fides. † Quinetiam vnus testis,
 5 Testis v confanguineus. vel maximus amicus nō probat semi-
 nus ami plene, vt Bar. adnotauit in. l. admonendi nu. 37. ff. de
 cus aut iureiur. Nec iudicem ad opinionem inducit, licet su-
 confan- spitionem tribuat iuxta glo. notabilem in. l. etiam ma-
 guineus tris. ff. de proba. cuius doctrinam sequitur Alex. conf.
 nō pbat 13. ex his quæ in themate nu. 10. lib. 1. & con. 18. viso pro-
 semiple cessu causæ nu. 4. eo. lib. Iaso. in repe. l. admonēdi col.
 né. 73. ver. venio ad quartum casum glossæ de vno teste, &
 6 Iudexle col. 74. in prin. versi. nota diligēter. ff. de iureiur. † Ni-
 uiori ex mirum ergo si iudex propter non leuem amicitiam re-
 causa re cusari possit, quippe qui facilius ex leuiori quæ causa
 iji po- reijci possit, quā testis ex doctrina glo. in. c. accusato
 test, quā res vel testes suspecti. 3. q. 5. facilius enim alius haberi
 testis. potest iudex quā testis, glo. in. c. accedens. 1. extra vt
 lite non contest. in verbo subesse in fi. Cuius ratio est,
 quia propinquitatis, familiaritatis, ac dominationis af-
 fectio veritatē impedire solet. Amor carnalis, timor,
 atque auaritia plerunque sensus ebetant humanos, &
 7 peruertunt opiniones. c. accusatores, vltimo. 3. q. 5. †
 Amicus præsumi Nocet etiam plerunque amicitia, quandoquidem a-
 tur cōse micus præsimitur consensisse crimini per amicū pa-
 fisse cri- trato, iuxta distinctionem Abbatis in. c. cum causa. 1.
 minip a colu. 10. de testi. & Felini in. c. Petrus ver. 2. fallit de ho-
 micū pa- mici. Nam propter affectionem præsimitur quis actui
 trato. consentire, cni aliās verisimiliter repugnaret eadem
 8 donatio amicitia seu affectione cessante, ita adnotauerunt Ia-
 nes inter co. de Rab. Petr. Cynus, Bal. Salice. & cæteri in. l. in-
 virū & v uitus. C. de procura. argu. l. si seruus communis. ff. de
 xorē qua dona. int. vir. & vxo. Alex. conf. 1. lib. 3. nu. 17. † Hinc
 re prohi etiam fit, vt donationes inter virum & vxorem in-
 beatur? hibean

hibeantur, ne, scilicet, mutuo amore spolientur. l. 1. &
 3. ff. de dona. inter vir. & vxor. l. 4. & l. 5. ti. n. par. 4.
 Amor siquidē hominem priuat deliberatione, taque
 ita inebriat sicut vinum, vt in. §. 1. insti. de successi. su-
 bla. ibi, seruli amore bachata. Atquē vinum & mulier
 faciunt apostatate sapientes, vt scribitur Ecclesiastici
 19. & furore amoris nil inuenitur vehementius, auth.
 quib. mod. natu. effi. legi. §. illud colla. 6. quo fit vt viri
 vxoribus donare prohibeantur, ne nimio vxoris amo-
 re, facile ad bonorum disipationem trahantur. Conse-
 quitur igitur ex supra traditis quandoque obesse ami-
 citiam.

¶ CAPVT. XXII. AMICITIA ET A-
 mor quibus dignoscatur signis, quōue pac-
 to in iudicio probari queat, ostendit.

D.) Postquā plurima longo sermone tra-
 dideris ad amicitiam spectantia, fid tantum
 superst, vt ea ad praxim reducēdo exponas:
 ne ignoremus quopacto amicitia probetur
 aut quibus dignoscatur signis, quidue perpēdere debe-
 at iudex, vt verum amicū ex causæ meritis arbitretur.
 (RE) Istis iam dudum peruelim colophonem impo-
 suisse, cæterū ne responsionis defectu tacere videar,
 aliqua breuī quibus quæstioni tuæ satisfiat referre nō
 grauabor. † Et primū optimus quisque caufidicus
 hac in specie interrogationes siue articulos facere de-
 bet sub hac forma. Vel quōd assidue & frequenter cō-
 uersabantur. Ex huiusmodi nanque mutua conuersa-
 tione augeri præsimitur affectio. l. cum allegas. C. de
 castren. pecul. lib. 12. glo. in. §. cogitandum in auth. de
 monach. colla. prima Bal. in margarita. in verbo ami-

Amici-
 tia ex q-
 bus dig-
 nosca-
 tur?

Amici-
 tia ex fre-
 quēti cō-
 uersatio-
 ne cōtra-
 hitur.

Et i scho
lis.

4
Amor
crescit
ex maxi
ma con
uersatio
ne & ece
uerso.

5
Amici
tia nō le
uis in mi
litia con
trahitur.

6
Amici
tia pro
banda
species.

citia in fi. Alcia. de præsup. regula. 1. 30. præsump. nu. 1. l. 3. titu. vlti. parti. 4. Amicitia nanque, teste Philo-
pho Ethicorum. 9. c. vltimo, communicatio est. † Vel
quod scholares contemporanei fuerint, maximè in ea
dē domo aut societate. Noticia enim scholastica mul-
tum operatur, glo. in. c. innotuit in verbo in scholis de
electio, quippe quæ maximam arguat amicitia, vt per
illam glo. attestatur Feli. in. c. quoniam abbas nu. 4. de
offi. de lega. Pe. Rebu. de priuill. scholarium, cētesimo
quarto priuilligio in prin. Sed vbi magis conuersan-
tur homines, quàm in scholis? nullibi profecto: magis
ergo diliguntur. † Amor quippe crescit aut decrescit ex
maxima aut minima conuersatione secundum Philo.
& est tex. in. l. hæreditate, ibi, nisi cōmilitonum chari-
tatem auxisset. ff. de castren. pecu. Alberi. in. l. libero-
rum. nu. 4. ff. de verbo. signifi. † Vel quod fuerint com-
militones. in militia enim, sicut & in scholis amicitia
non leuis contrahitur. l. si fortè. & l. hæreditate, & l.
miles. ff. de castrè. pecul. glo. in. c. innotuit in verbo in
scholis, extra de electi. Alberi. in. d. l. si fortè nu. 3. † De
mum iure nostro regio habemus tex. optimū, qui plu-
res enarrat amicitia species in. l. 5. titu. 3. parti. 7. nem-
pe, si fortè duo peregrinationem ex voto peragra-
runt, vel peregrè profecti longum fecere iter, in quo si
mul diuerterūt, in eodem forsitam diuersorio edentes
& lecto iacentes, quod & Accursius probauerat in. l.
apud Labeonem. §. tenetur, vbi etiam Ange. in verbo
comitem. ff. de iniurijs, Vlpianus in. l. aut longa. ff. de
procura. Amicitia itidem non leuis præsumitur, vt ibi
dem statuitur, si amicus matrimonio locauit amicum,
aut eius filium, filiam ve, aut matrimonij fuit concilia-
tor,

tor, vel amicum fortè fecit militem, aut constituit hæ-
redem: cuiusue industria fundus, domus, prædium, aut
alia quæuis possessio amici iam amissa, recuperata est,
aut si amicum ab iniuria, dedecore, ignominia, aut
graui iactura, atque incommodo eripuit, seu pericula
& incommoda ab amico auertit: vel cum à captiuita-
te deduxit, ei ve de proprio erogauit cum indignisset
valde. Quorum aliquid quoties probatum fuerit, ob-
tinebit certè, qui amicitiam maximam, de qua in. d. l.
latæ. §. amicos. ff. de verbo. significatione, probare vo-
luerit. † Ad id tamen semper est summè aduertendum
quod solus bonus soli bono dici potest amicus: malus
autem, nec bono nec malo vnquam reuera amicus ef-
ficatur. Nam ratio dicit eos, qui boni sunt, amicos exi-
stere, vt videre licet apud Plato. in Lysim seu de a-
micitia libro, pagi. 87. Atq; vt Cicero. ait de amici-
tia, virtus contrahit amicitiam, ideo bonis inter bo-
nos est quasi necessaria beneuolentia, quæ est amici-
tia fons à natura constituta, optimus regni nostri tex-
tus in. l. 3. ad fi. & in. l. 4. titu. vlti. parti. 4. Eadem quæ
proprie atque primū quidem amicitia est, quæ bo-
norum est hominum, ratione sanè qua boni sunt: cæte-
ræ autem per similitudinem, teste Philo. Ethicorum.
8. c. 4. delictorum etenim turpis & feda communio
est, vt censet Papinianus in. l. quod autem. ff. pro socio
tex. regni nostri optimus in. l. 2. ti. 10. par. 5. † Itaque vt
hoc tandem caput cōcludam (iam enim nimium mul-
ta hac de ré diximus) non silebo quod Pet. Rebuffi. re-
censet in suo de priuill. schola. tract. priuilligio.
104. nu. 26. Is, veteres, refert, satis cōmodè depinxisse
amorè. Primū, forma viri, facie iuuenili, aperto capi-
tè, indutū tunica viridi, in cuius fimbrijs scriptum erat

7
Amici-
tia vera
inter bo-
nos dum
taxat cō-
trahitur

8
Amoris
veride
pictio.

aureis literis, vita, & mors: in fronte item erat scriptū æstas & hyemps, iuxta cor erat reclusio quædam, absque apertura, qua totū poterat inspicere corpus, ubi & hoc scriptum erat, lōge, & propè. Forma in primis virili, idèò depingebatur, quamuis sapientia cæteræque virtutes in forma fœminea pingi essent solitæ, vt consideraretur constantia, quæ vero amori inesse debet.

9
Fœmina
semper
variū &
mutabi-
le.
10
Amoris
veri. 4.
signa.
11
æquali-
tas est a-
micitia
parēs &
altrix.

vt pote quæ magis in viro, quàm in fœminea inueniatur. † Varium etenim est & mutabile semper fœmina, inquit Virgilius, cui Imperator suffragatur in. l. si filia. C. de inoffi. testam. summus Pontifex in. c. forus de verbo. signi. † Porro facies iuuenilis significat, quòd amor verus perdurat sicut iuuenis & permanet: fictus verò statim cadit. † Præterea aperto pingebatur capite, quòd inter amantes nihil esse debeat occultum, sed omnia palam fieri, vt in. l. 3. tit. vlt. parti. 4. Hinc Cicero de amicitia dicebat tria esse veri amoris signa, nempe, vniformitas indumentorum, frequentia cibi & potus, tertio reuelatio secretorum. † Aliud & quartum addi potest, æqualitas: quæ (vt est Pithagoræ sententia ex Platonis lib. 6. de legi. & Aristote. libro Ethicorū nono. c. 8.) amicitia est. Id est, vbi æqualitas ibi quoque est amicitia. Est enim æqualitas amicitia parēs & altrix. Contra inæqualitatis discordiarum bellorū que mater, vt eleganter probat Tiraq. ex Euripidis sententia de primigenijs. q. 4. nu. 9. Et rursus de legibus connubia. l. 5. glo. 1. par. 5. nu. 20. ex Boethio lib. 1. de musi. ea. c. item. 1. æqualitas, inquit, & similitudo benevolentia est conciliatrix, materque concordia, familiaritatis, & amicitia. Contra inæqualitas & dissimilitudo, odij, dissidijque parēs est. Atque, vt ipse pbat, quòd maior ac verior stabiliorque similitudo fuerit, & æqualitas, hòc

ras, hòc firmior atque arctior est amicitia, atque benevolentia: vnde videmus iuuenes inter se libenter conuenire, senes cum senibus congregari, doctos doctorū conuentu capi, & improbos congregari cum improbis, diuitibus consuetudinem esse cum diuitibus, pauperibus item cum pauperibus, atque in vniuersum similia similibus gaudere. In quam sententiam est illud Ecclesiastici. 13. omne animal diligit sibi simile, & omnis homo similem sibi. Omnis caro ad similem sibi cōiungitur, & omnis homo simili sui sociabitur. Sed & Cicero in oratione pro Aulo Cluentio. Iam, inquit, hoc ferè scitis omnes, quantam vim habeat ad coniungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo. Et in Catone maiori, Pares, ait, cum paribus (vt est in veteri pro uerbio) facillimè cōgregantur, refert Bar. in. l. si diuortio colu. pen. ff. de verb. obliga. Plinius lib. 4. epistolarum ad Fundanum, est, inquit, ad coniectendas amicitias, vel tenacissimū vinculum similitudo. Quibus mire concinit tex. in. c. nerui paulo post prin. 13. distin. vnusquisque dum hominum amicitias appetit, cuiuscunque alterius, similem sibi ducentis vitam consortio vt plurimum se adiungit, & tex. in. c. transmissam de electio. Ex quo Iohan. And. in. c. fraternitatis colu. 4. de frigi. & malefi. pares censet cum paribus esse matrimonio collocandos: citatque & illud Ouidianum.

Quam malè inæquales veniunt ad aratra iuueni,

Tam præmitur magno coniuge nupta viro.

In quam rem plurima congerit more suo, Tiraqu. in suo de legi. connubialibus libro, lege. 5. glo. 1. parte. 5. nu. 20. & pluribus sequētibus vbi inter alia optime pbat nu. 27. † quòd simplex nominis similitudo gignit

nobis

13
Similitudo nominis gignit affectionem.

13
In æqua
litas dif-
cordiam
parit &
inuidiã.

14
Fratres
nobis an-
te ferri
gravius
quã alios
ferimus.

15
Amicus
omni tẽ-
pore dili-
git, et in
prosperi-
tate, et
aduersi-
tate.

nobis quandam mutuam affectionem atque amicitiam ex. l. cum filius. §. pater. ff. de leg. 2. & alijs pluribus per eũ citatis. & nu. 29. tales inquit, esse præsumuntur, quales quibuscum conuersamur. † Ex inæqualitate autem nascitur cum discordia, tum inuidia, maximè inter fratres glo. & docto. in. l. cum pater. §. cuius. ff. de lega. 2. Bal. in. c. cum olim circa medium extra de con- lue. vbi ex. §. cuius expendit, quod dignitas siue excel- lentior gradus generat inuidiam, & scandalum semi- nat inter fratres, & rursus in. c. Deus qui ex. de vita & honest. cle. † Cui sententiæ maximè cõueniunt ver- ba Ang. consi. 287. pro clariori decisione thematis, nu. 4. vbi ait, molestius ferre plerunque homines, si quæ ad se pertinent, aut pertinere contendunt, ad fratres suos peruenerint, quàm ad extraneos: allegat quæ ad id tex. in. l. eum oportet post prin. in illis verbis, vel ad extraneos vel ad fratres suos, quod grauius multis esse videtur. C. de bon. quælibe. Plura alia refert Tiraq. de iure primige. q. 4. nu. 7. & 10. & alijs pluribus per totã ferè quæstionem, & de legibus, cõnubialibus. l. 5. nu. 17. cum sequen. Tunica viridis, præse fert viriditatem veri amoris, vt sicut hærua virides ve plantæ continuè crescunt, ita & verus amor. Literæ aureæ quibus scrip- tum erat, vita & mors, prædicunt, quod verus amor perinde post mortem durat atque in vita. † Vnde Salo- mō, omni, inquit, tẽpore diligit amicus. Item æstas & hyems descriptæ in fronte denotant statum prosperæ & aduersæ fortunæ: in quibus verus semper diligit ami- cus, vt Philosopho placet Ethicorũ lib. 9. c. 11. Est enim inquit, amici, beneficia cõferre præsertim in eos qui in- diget, & antea quã ipsi requirãt. Et apud eundẽ Ethico- rũ. 8. c. 1. memoriæ p̄ditũ est, in paupertate cæterisque calami

calamitatibus amicos vniciũ esse cõfugiũ. Et rursus eodẽ libro. c. 3. & 4. fictos in prosperitate tantũ diligere. Id quod ẽ nostris Accursius his insinuat carminibus: Cũ fueris felix, multos numerabis amicos: Tempora si fuerint nubila solus eris. Et Oratius,

Horrea formicæ venient ad inania nunquam,

Ibit ad amissas nullus amicus opes.

Quod referunt omnes ad fictos, quibus nunc vtimur, amicos. De quibus Seneca ad Neronem de clementia, & Cicero. officiorum. 2. nu. 61. † Nemo, aiũt, potest diu ferre personam fictam. Omnia enim ficta celeriter tan- quam flores decidunt: nec simulatum quidquam po- test esse diuturnum, refert Ancarra. in. c. literas nota. 11. de præsump. Apertura siue reclusio cordis insinuat amicos ita debere mutuò diligi, vt cor vtriusque aper- tum sit. velleque, et cordis intima, & secreta inuicem calleant. Amicis itaq; nihil debet esse fucatum & rec- tum, sed nuda & simplicia omnia esse debent: vti ele- ganter Tiraquellus ait de legi. cõnubialibus. l. 4. nu. 26. † Lõge & prope significat, veros amicos perinde in ab- sentia atque in præsentia se mutuò diligere oportere, vt Albe. refert in suo dictionario in verbo amor. Qua tuor Denique leges amicitiaẽ tradit optimè Guiller. Bened. in repe. c. Rainutius in verbo testamentũ. 3. nu. 48. de testam. Hoc tamẽ vnum ad huius materiaẽ com- plementum addendum duxi, nempe vt siquid alicui quoquomodo cõceditur, etiã, si ad vindictã sit, possit ad id peragẽdũ conuocare amicos & cõiũctos, qui faci- le cõgregati debet eodẽ iure quo & principalis iudica- ri: hoc est, si impunè facere licet principali, impunè li- cebit amico auxiliũ p̄benti, argu. tex. in. l. refectionis

16
Ficta õ-
nia cito
decidũt
tanquã
flores.

17
Amici
in absen-
tia se mu-
tuò dili-
gunt.

18
Amici
cõuoca-
ti ad ali-
quid pe-
ragendũ
eodẽ iu-
re quo et
principa-
lis iudi-
cantur.

gra

19
Maritus
adulte -
ros impu-
né occi-
dere po-
test.

gratia, ibi, ego fabri que mei, ff. commu. prædi. vbi iuriconsultorum ille facile princeps. Pau. Castrè. adnotauit quòd, mihi prorsus liceat, per alios mihi ipsi coniuictos, ministros, & necessarios explicare, quod ipse facere possum: quod ipse Pau. asseruit nixus præcitate legis refectionis, glossæ que autoritate in. l. cum fundum. ff. de vi & vi armata, cui suffragatur Hippolitus Marsilius in notabili. 175. cõcessio vno, Marianus quoque Socinus Junior in cõsi. 34. in causa nobilis viri lib. 2. nu. 12. & sequ. ¶ Exempli loco, indubitati iuris est virum posse vxorem in adulterio depræhensam occidere. l. si quis in graui. §. maritus. ff. ad senatusconsultum Sillani. l. 1. in fi. ff. ad leg. Cornel. de sicar. l. si adulteriũ cum incestu. §. imperatores. ff. ad leg. Iuli. de adult. Et quoniam iustum dolorem temperare non potuit, vltimi supplicij pœnam non incurrit, sed extraordinaria pœna punitur, quòd si nobilis est ad tempus relegatur glo. in. l. nec in ea. ff. ad leg. Iul. de adulte. Adulterum etiam licet marito occidere. l. Grachus. C. ad leg. Iul. de adulte. eius tamen legis interpretes asserunt debere ad tempus relegari, vt pœnam capitis euadat. Iure que nostro regio, tex. in. l. 4. titu. 13. de homicidio lib. 8. ordinatio. decisionem antiquam extendit ad occidentem eum qui cum sorore aut filia p vim iacet, vt pœna mortis non feriat. Si igitur maritus, pater, aut frater quibus hoc permittitur conuocauerit amicos aut coniuictos ad occidendum eos quos iure, citra pœnam mortis necare licet, punientur amici & coniuicti qui auxiliũ præstiterunt, si non minori, saltem eadem pœna, qua & principales, ita eleganter consuluit Maria. Soci. Junior quo in loco nuper citauimus. Id quod antea dixerat Pau. Castren. in. d. l. refectionis, ff. commu. prædio,

Bal.

Bal. in. l. vt vim. 3. colu. 6. q. ff. de iusti. & iu. Iaso. in. l. 1. §. vlti. ff. de noui oper. nuncia. & in. l. 2. nu. 4. ff. de iurisd. omn. iudi. Cœpola, vbi ita dixit obtinuisse in facti contingetia, in tracta. de seruitutibus vrb. prædio c. 23. 2. colu. nu. 6. Marsil. in. l. vna. C. de raptu virgi. 3. colu. nu. 11. ex textu in. l. si ita stipulatus fuero parte nõ fieri. ff. de verbo. obliga. Ripa in. l. 2. §. volũtatem nu. 30. ff. solu. matri. idem Hippoli. cõsi. 16. colu. antepen. licet contrariũ senserit Bal. in. d. l. vt vim questi. 6. cuius sententiam improbat Tiraq. cõmunẽ sequutus lib. 1. de retractu. §. 26. glo. 1. nu. 60. ¶ Hinc etiam Bar. in. l. deuotum nu. 2. C. de meratis & epide. lib. 12. dixit amicos & vicinos meos licite posse percutere volentẽ me per vim de ppria expellere possessione. Porro si quis animam habens necandi aliquem id amico obrepserit, dicẽs se aliquid liciti habere negocij, aut forte cum ad deambulandum inuitas, atque adeo amicus ense capiẽs, prout aliã incedere solebat, amicum sociauerit obuimque inimicum necauerit: non tenebitur de occisione amicus, si Raphael Fulgoso credimus in. l. quid sit fugitiuus. §. 1. ff. de edili. edicto, & Marsilio. in. l. si quis obrepserit nu. 12. ff. ad leg. Corn. de fals. Denique amicitia sicut sæpe prodest, ita & quandoque nocet. ¶ Quocirca cauere indicem oportet ab huiusmodi amicorum causis, ne animum suum aliã iustum & rectũ peruertat affectio, orientaliũ aura stipes arboris flectatur. Maximis atque adeo se subijcit periculis qui causam amici iudicat, animum quandoquidem amicitia flectere facit, vt iniusta causa iusta videatur. Atquẽ si contra amicum decernat, inimicus efficitur: si autem secundum eum pronunciet, aut animam perdet si iniuste, aut famam si iuste: populus nanque amici causa iniuste.

20
Amicus
amici
vim vi re-
pellere
potest.

21
Iudex
ab amico
rum cau-
sis absti-
neat.

iniuste pronunciatū esse censebit. Quare nec inmerito Bal. nō satis prudentē esse putabat, qui amici sui susceperat cōpromissū in. c. suspicionis co. 2. de offi. delega.

¶ CAPVT. XXIII. ARBORIS NOSTRÆ

stipitem ad flatum venti occidentalis, hoc est, ratione præmiorum vel pecuniæ flecti nō debere docet, & de auaritia agit.

1
Iudex
ratione præ
miorum
vel pecu
niæ flecti
nō debet.

¶ Eterū t̄ neque ad flatum venti occidentalis arbor nostra, hoc est, iudex moueri debet, nempe ratione præmiorū vel pecuniæ. † Cupiditate namq; humanū peruertitur iudiciū, dū præmio animus corrūpitur iudicantis, teste Gregorio in. c. quatuor. ii. q. 3. Male enim se res habet, cum quod virtute effici debet id tentatur pecunia, inquit Cicero. lib. officiorum. 2. nu. 29. Idem ipse in oratione pro Milone ait, nullum est officium tam sanctum, nec profecto tā solemne, quod auaritia cōminuere, atque violare non soleat. Rursus officiorum. 2. nu. 110. Caput, monuit, in omni procuratione negocij & muneris publici esse, vt omnis minima auaritię tollatur suspitio. † Munera etenim & dona excæcant sapientes, & subuerrunt verba iustorum Exodi, 23. Xenia item & dona excæcant iudiciū oculos, Ecclesiastici, 20. Caueant igitur iudices & imperantes, ne cupidi sint aut auari, vt eleganter persuadet Cicero in paradoxis. † Quippe cum auaritia omnium & mater sit malorum. c. bonorum. c. verum. c. si cur. 47. distin. & radix scelerum, vt in. c. quia radix de poeniten. distin. 2. l. 58. titu. 5. par. 1. l. 4. titu. 3. par. 2. & 1. ad Timotheum. c. 6. & effrenata, vt in proœmio decretal. in prin. & iniqua. l. vlti. C. de vete. numisma. potest. mater quoque litium & materia iurgiorum, in

d. proœ

d. proœm. in prin. c. diaconi. 93. distin. Quæ maxime reprobatur, quando non priuatorum, sed iudicum in hæret animis: qui auro omnia vendentes reos & male factores absoluent. Quibus regentibus, quis sine periculo non furetur? quis non sine reatu latrocinabitur? dixit Iustinianus in auth. vt iudi. sine quoquo suffrag. fiant post principium versi. est quoque colla. 2. Alibi auaritia appellatur ydolorū seruitus. c. auaritiæ de præben. Apostolus ad Ephesios. 5. & ad Coloneses. 3. d. l. 4. ti. 3. par. 2. ex quo Ange. in. l. nolumus. C. quemad. testa. ordin. ex auaritia, inquit, præsumi infidelitatem refert Ioh. Neuzani in sua nuptiali silua lib. 5. nu. 94. Dicitur quoque prophanus ardor mundi. l. si quēquā C. de episc. & cleri. hinc Virgi. 6. Aeneidōs sic ait, auri sacra fames, quid nō mortalia pectora cogis? Denique appellatur cæcitas. c. auaritiæ de electi. lib. 6. l. vnica C. de superexactoribus tributo. lib. 10. Et Bion sanè sophista auaritiam esse dicebat omnis improbitatis metropolim. † Quid mali nō adfert cupiditas? Chrysost. super epistolā Pauli ad Roma. Homelia. 11. radicē, ait, omnium scelerum esse auaritiam & cupiditatem: hinc pugne, hinc inimicitie, hinc bella, hinc contentiones, conurtia, suspiciones, contumeliæ, hinc cedes, furta, sacrilegia, atque vt Cicero ait. 1. de finibus bonorum & malorum nu. 69. nec hæ cupiditates sese foris solū iactant, nec tantum in alios cæco impetu incurrunt, sed intus etiam in animis inclusæ inter se dissident atque discordant, ex quo vitam amarissimam necesse est effici. Propter has non ciuitates ac regiones modò, sed & viæ ipsæ, & qui habitatur, & qui minimè habitatur orbis, tum montes, saltus, colles, vnoque verbo, omnia, cedis ac sanguinis plena sunt. Ac nec à

mari

5
Mala
quæ ex
auaritia
oriūtur.

mari malum hoc temperavit, sed illo usque infanè de
bachans certa cum pernicio irepsit: piratis illud vndi-
que obsidentibus: ac novum quendam deprædationis
modum comminiscantibus. Propter hæc & naturæ le-
ges subversa, & cognationis instituta sedibus suis con-
uulsa, & substantiæ ipsius iura corrupta sunt. † Quid?
cùm, quod magis mirari oportet, pauperes egenosque
faciat eos quos peruersa cupiditas capit, cùm querèdi
finem nō inueniat: nec enim vnquam expletur nec sa-
tiatur cupiditatis sitis teste Cicerone Paradoxorū . c.
2. nu. 7. & . c. vlti. in fine, in hæc verba, Improbi autem
& auari, quoniam incertas atque in casu positas posse-
siones habent, & plus semper appetunt, nec eorum
quisquam adhuc inuentus est, cui quod haberet esset
satis: non modò non copiosi ac diuites, sed etiã inopes
ac pauperes existimãdi sunt. hæc ille, & Demochritus
dicebat, pecuniarum cupiditas nisi terminetur ali-
qua satietate, longè deterior est extrema paupertate.
Cui concinit illud prouerbiorum. 23. noli, inquit, labo-
rare vt dixeris, sed prudentiæ tuæ pone modum, ne eri-
gas oculos tuos ad diuitias quas nō potes habere, quia
facient sibi pennas quasi aquilæ & volabunt, † Porro
cupiditas seruos efficit eos quos complexa est. vt idem
Marcus Cicero eleganter probat Paradoxorum, c. 6.
nu. 49. & sequi. cùm sic ait, an eorum seruitus dubia
est, qui cupiditate peculij nullam conditionem re-
cusant durissimæ seruitutis? Hereditatis spes, quid ini-
quitatis in seruiendo non suscipit? quem locupletis or-
bi senis nō obseruat? Loquitur ad voluntatē: quidquid
denunciatum sit facit, adfectatur, asidet, muneratur.
Quid horū est liberi? quid denique serui non inertis? †
Quid iã illa cupiditas (quæ videtur esse liberalior) ho-
noris

6
Auarus
est pau-
per.

7
Auarus
est seruus

8
Ambi-
tiosus ser-
uus non
liber.

noris, imperij, prouinciarum, quàm dura est domina,
quàm imperiosa, quàm vehemens: Cethego homini nō
piatissimo seruire coegit eos qui sibi esse amplissimi
videantur, munera mittere, noctu venire domum ad
eum, præcari, denique supplicare. Quæ seruitus est, si
hæc libertas existimari potest? † Hinc vt cætera cupi-
ditatis mala non sileam Sallustius in Catilin. sic ait.
Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens
cōcupiuit: ea quasi venenis malis imbuta, corpus ani-
mumque virilem effœminat. Semper infinita & insa-
tiabilis est, neque copia, nec inopia minuitur, refert &
optimè exponit Gellius lib. noctium Atticarum. 3. c.
1. † Quare haud inmeritò Iustinianus celsus iudices pu-
ras habere decere manus & mundas, in auth. vt iudic.
sine quoquo suffr. §. si quis autem, & de manda. princi-
pū. §. oportet el. 1. Quippe qui mundas non habuerit. a-
turpitudine, maculatur, vt ibidem traditur. Oportet
itaque eum esse contentum ijs, quæ a fisco sibi datur, vt
in auth. de manda. princip. §. festinabis, & si secus agat
dicitur fidem non custodire, vt ibi, nam qui querit diui-
tias, optatque locupletari, facile animum auertit a iu-
stitia. † Nec vtique mihi sat est hoc cupiditatis terri-
mū deturpasse viriū, nisi omnibus persuaserō cū Philo-
sopho Ethicorū. 7. c. 6. turpiorē etiã esse auaritiã irã,
nedū alijs virijs. Ira nãque, licet non perfectè, rationē
sequi videtur. Perinde atque veloces ministri, qui qui-
dē antea quã totū id audirēt quod dicitur, exeurrunt,
deinde in mādato peragēdo aberrant. Canes etiam an-
teq̃ cōsiderēt si pulsas ostiū sit ne amicus, latrant. Sic
& ira ppter caliditatē & celeritatē naturę, audita qui-
dē ratione, nondū audito præcepto, ad ipsam pperat
vltionē. Ratio nãque vel imaginatio contumeliã ac
P parui

9
Auari-
tia ani-
mū viri-
lè effœ-
minat.

10
Iudices
puras ha-
bere de-
bet ma-
nus &
mundas.

11
Auari-
tia turpi-
or ira.

paruipensionem insinuat, ira autem ac si ratiocinatione facta concluderit oportere tali bellum in ferre, illico insurgit. At cupiditas si solum dixerit ratio aut sensus hoc afferre voluptatem, pergir ad fruendum. Quare ira quidem sequitur quodammodo rationem, cupiditas autem non, turpior igitur est. Nam incontinens irae, a ratione, quodammodo vincitur: cupiditatis autem non a ratione, sed a eupiditate. Praeterea iniusti magis sunt illi, qui magis occulte procedunt & insidias faciunt. Ira autem est manifesta, cupiditas contra dolosa & occulta. Quibus sane rationibus, alijs que urgentioribus. Aristoteles docet, turpior est ira esse eupiditate. Quinetiam, si Ciceroni fidem adhibemus, nullum tetrius est vitium auaritia, praesertim in principibus & republica gubernantibus. Ut iam mirum videri non debeat, quod summopere legibus commendatur, ac sub grauissimis poenis praecipitur, nepe iudices nescint euidi, neue praetextu imperij, violentias inferant, subditis ve inferri patiantur, vt in l. 1. §. optimus. C. de offi. praef. Prato. Africae. Quod etiam fit vt iure etiam nostro regio, nedum communi imperatorum pie statutum sit, vt quilibet magistratus seu iudex iurare teneatur prius quam ei codicilli dentur, durante magistratu seu iudicandi munere per se vel interpositam personam non xenia, non munera, neque quid aliud receptorum, a quocunque coram eo litere gerente, aut confestim gesturo, modo iudex non ignorauerit litigaturum, nec ab alio eius nomine. l. 6. ti. 4. par. 3. l. 7. titu. 15. lib. 2. ordinati. c. 1. correctorum. Id quod iure etiam communi imperatorum erat statutum, in l. vlti. C. ad leg. Jul. repetitum. auth. scriptum exemplar. 2. colla. 2. & in authentico seq. iusuradum quod praesta. ab his. A quibus autem iudicibus aut officialibus sit iurandum, quid ve iurare tenean

12
Auari-
tia nullum
tetrius
vitiū ma-
xime in
republica
gubernan-
tibus.

13
Iudicis
iuramen-
tum.

teneantur, & poenam periurij affatim tradit Nunnus demandatis exequendis. c. 2. nu. 1. & 2. (AD) Quomodo cognoscemus auarum? (RE) Aristoteles in libro de Physiognomia, signa esse docet auari, facie esse remissum, nigri coloris, macrum, quae sunt circa faciem quasi abrasa: faciem habens rugosam, non carnosus, recti crinis & nigri. quo certe, vt iam non semel diximus, nihil est scelestius, Ecclesiastici. 10. atque ediuerso, qui odit auaritiam longi fiet dies eius, Prouerborum. 28.

14
Auari
signa.

¶ CAPVT. XXIII. IUDICES AN MV-
nera capere possint, & an litigantibus ea da-
re liceat impune, examinat.

D) Ceterum hoc in loco (quando praemissis haud incongrue adaptari potest) de ea si lubet quaestione iuris commentatoribus passim obuia pauca differamus: tan scilicet iudicibus eorum ve officialibus pecuniam, munera, siue xenia impune capere liceat? quaeue afficiantur poena capientes, quaeue largientes? an vero sententia ab eo qui munera capit lata sit nulla? (RE) Tuum est hac in re nos a aduersum edocere, cum quod eruditione & prudentia multo iam vsu collecta pollere te semper existimaui, tum ne in propria causa censoris munus assumere videar, quare lubentes aures praestitero, breuius expedito. (AD) Nempe vt facilius controuersia haec dissolui possit, aliquot explicandae sunt conclusiones. Prima est, litigatori licet pecuniam aliaue munera dare iudici ob suae causae decisionem, vt breuius expediatur, eiusque ius illaesum seruetur. Iudici vero accipere non licet, hoc vltimum

1
Iudices
annone
ra cape-
re po-
ssint?

2
Munera
dare iu-
dici quo
casu liti-
gatori li-
ceat? &
iudici ac-
cipere?

P ij constat

3
Iudici
nō licet
rectū vē
dere iu-
dicium.

4
Sportu-
læ an de
beantur
iudicij
pēdiha
benti?

constat ex decisione Vlpiani in. l. 2. §. vlti. ff. de cōdict. ob turp. caus. Id quod iure quoque moderniori verum esse asserit Accursius ibi in glo. 1. post medium, cui suffragantur Bar. Alberi. Bal. Salice. & Iason ibidē. Guillel. cum Anto. de Pisis, & Alberi. in. l. 3. ff. de cōdict. ob turp. caus. Bal. in consi. 353. cuius exordū est, Proponitur quōd Profellus lib. 5. nu. 2. Nicholaus. Boerius decisione. 153. nu. 23. Non enim potest iudex etiam rectū vendere iudicium, sicut nec testis verum testimoniū c. vlti. 14. q. 5. c. cum ab omni in fine de vita & honesta. cleri. quamvis aduocato liceat iustum vendere patrociniū. c. non licet. 11. q. 3. Nam qui recte iudicat, si primum remunerationis spectat, fraudem in Deum perpetrare dicitur. c. qui recte. 11. q. 3. Itaque ex parte iudicis semper turpitudine vertitur, quippe qui cōtentus his esse debeat, quæ a fisco salarij nomine sibi assignantur: neque aliquid etiam sportularum nomine ei ab ipsis litigatoribus capere liceat, vt in auth. vt iudi. sine quoquo supra. post prin. vers. cogitatio colla. 2. vt cui ea assignentur stipendia, vt gratis ius litigantibus subministret, neue iustitiā venale efficiat. c. cum ab omni de vita & hon. cleri. atque ideo ex pecunia publica officarijs iustitiæ salaria seu vadia, & militibus stipendia assignantur de quibus vitant, ne forte subditos concutiant aut deprædentur, quibus voce clamantis. in deserto dictum est Lucæ. 3. neminem concuatis neque calumniam faciatis, sed estote contenti stipēdijs vestris. Quo fit, vt iam communiter receptam sit iudicem, cui publicum assignatur stipendium, sportulas, nec earum nomine quicquam capere posse, teste Iasone in. §. tripli. nu. 46. insti. de actio. quod probare nititur ex. §. oportet in auth. demanda. princip. quam

Quamuis cōtrariū asseruerit Bar, (si modò est sua lectio) in auth. de iudici. ne autem nu. 2. coll. 6. nisi eius tudeatur sententia ex eo quod consuluit Ancarra. cons. 201. præmittendum est. nu. 2. nempe, quòd ex consuetudine sportulæ sunt taxatæ soluunturque iudicibus ordinarijs in quibusdā prouincijs: & maxime hoc in regno, vbi iure regio taxatæ sunt sportulæ correctoribus alijsque iudicibus ordinarijs, de qualibet sententia & præcepto, vt in. l. 13. titu. 16. lib. 2. ordina. postmodum aliter taxatæ sunt per regias pragmaticas charta. 151. sub titulo de sportulis, Hispanicè, de los derechos. Carterum siquid sportularum nomine iudices alij ve officarij vltra regiam taxationem exegerint pœna puniuntur septupli, & magistratu priuantur & honore. l. 14. titu. 4. de foro regio seu cæcellaria libro. 2. ordinatio. At in. c. 1. 7. 10. 11. 13. 15. & 45. correctorū, pœna imponitur, septupli dumtaxat his qui taxationem iure regio præscriptam excedunt. Quod vtique vsque ad eò procedit, vt idem per omnia statutum esse censeatur in iudice ordinario cui aliqua delegatur causa. Nihil enim talis sportularum nomine adhuc capere poterit iuxta iuris communis sanctionem, præter eas, que peculiari statuto aut cōstitutione prouinciæ fuerint æstimatæ, ita consuluit. Ancha. consi. 201. refert eique suffragatur Feli. in. c. de hoc num. 7. desymon. quorum sententię conducit tex. regni nostrī correctorū. c. 9. ibi, y que esto aya lugar assi mismo aunque los tales correctores y oficiales conozcan por comision nuestra. Quin etiam si vltro munera offerantur adhuc iudici non licet accipere vt in. l. per omnes. C. de stratori. lib. 12. l. vlti. §. vt autem. C. de remilit. eodem lib. glo. Bar. & Decius in. l. inuitus. §. vlti. ff. de regu. iur. quibus con-

5
Spor-
tulas
vltra me-
tā legib⁹
regni pfi-
xam exi-
gens pœ-
na septu-
pli puni-
tur.

6
sportula-
rū taxa-
tionē ex-
cedere
nō p̄t or-
dinarius
cui causa
aliqua de-
legatur.

7
Munera
vltro o-
blata an
liceat ac-
cipere?

fert tex. in. c. exigit de cefi. li. 6. vbi qui exigere aliquid non potest, nec ab sponte foluente recipere poterit, glo. etiam in. l. vnica, in verbo accipientem. C. publicæ lēti. Consulū, lib. 12. vbi glo. cenfer pari pœna eū esse puniendum qui accipit à sponte offerentibus, ac illum qui exigit, quam ibi notat Ioh. Platea, Bal. item per illum tex. in auct. sed hodie. C. de epifco. & cleri. Monral. in repertorio in verbo tabelliones Feli. in. c. tua nos prope finem de homici. Ripa in tracta. de peste, in titulo de remedijs ad curadā pestē. c. 2. nu. 113. Auileſi^o in. c. 1. prætorū in verbo ni lleuarā, nu. 3. Pe. Nunnius de māda. exequ. c. 2. nu. 10. Ioha. Neuizani in sua nupti ali filua lib. 5. nu. 97. verſi. amplia. 4. Idē Auileſius in c. 8. prætorū in verbo se loquierā dar. Lopus in alleg. 37. ſtāte cōſtitutione. Hypoli. in. l. vnus. §. ſeruus nec ſi. nu. 4. ff. de quæſtio. Ex quibus facile deduces, ex parte iudicis, ſiquid vltra ſalarium taxatasque ſportulas quoquomodo acceperit, verſari turpitudinē, nulla obſtante conſuetudine in contrariū, vt per Luc. de Pena traditur in. l. 1. C. de ſalgamo hoſpi. non præſt. li. 12. Probat late Nunnius demādatis exequendis. c. 2. nu. 12 verſi. Sed quotidianū dubiū, & latius Auileſius in. c. 8. prætorū in verbo coſtūbre, ad quos lectorē relego. † Quo circa id tantū ſuperſt examinemus, an ipſi liceat litigatori iuſtā ſouenti cauſam munera dare iudici, ad iuris videlicet ſui conſeruatiōnē, breuiorē que expedi tiōnē? an autē verſetur ex parte eiufdē aliqua turpitu do, ita quōd dati repetitiōnē impediāt? Et certē hac in ſpecie (premiſſo in primis vbiunque turpitudō verſa tur vtriuſque, dātis videlicet & accipiētis, nō poſſe dātū cōdiſtione ob turpē cauſam repeti: quoties autē ex parte recipientis tantum & non dantis, repeti poſſe, vt in. l.

9
Litigato
ri an lice
at aliquā
domune
ra dare
iudici?
& an po
ſſit repe
tere?

in. l. 3. & 4. ff. de conditio. obturp. cauſam) dicerē ſic diſtinguendum. Aut enim munera iudici data ſunt palā teſtibus adhibitis, & non clam, horſum videlicet vt ius dantis ſeruetur illæſum, celeriusque cauſa expediat, & hac in ſpecie nulla verſatur turpitudō ex parte dantis: quippe cui impunē vexatiōnē ſuā (quoquomodo queat) redimere liceat, auctore Archidi. in. c. qui rectē. 11. q. 3. † Cui aſſentitur. Bal. in. c. vlt. ad ſi. nu. 11. ex tra de appell. cūm litigatorem admonet dicēs, ſis cau tus, ſi iudex nolit tibi iuſtitiā miniſtrare abſque ſy monia, vt ei offeras pecunias coram duobus teſtibus, & tabellione, ſi potes, alioqui omnino abſtineas, hæc ille. Cuius dictum refert & ſequitur Feli. in. c. tua nos nu. 5. de ſymo. Socinus in ſuis regulis, in verbo barrata ria, regula. 55. limita. 1. Auguſti. poſt Ange. in tracta. maleficiorum in parte ſalfario, nu. 20. quod extēdit ad teſtem, Ioha. Lupi. in allega. in materia heretis. §. x. in ſi. Hippoli. in rub. ff. de ſicarijs, Fel. ruruſ in. c. dilectus 1. de ſymon. vbi, in tēporalibus, ait, licere quoquomo do vexatiōnē propriam redimere, ſecus autem in ſpi ritualibus, niſi in caſibus ibidem ab eo collectis, hoc ta mē quod de teſte diximus latius explicat Couarrubi. qui omnino eſt videndus in relectiōnē regulæ pecca tum. 2. parte. §. 3. nu. 2. de regu. iur. lib. 6. † Verū enim nerō haud impunē quidem hoc litigatori permittitur, vt iuris interpretibus videtur, variē id intelligentibus. Quandoquidem, iure antiquo Pandectarum, licet om nes ferē frequētius conueniant, quōd hac in ſpecie pu niatur in amiſſione dūm taxat cauſæ, minime autem interdicitur conditio ſeu repetitio pecunię iudici da tæ, vt ad ſeuerat glo. communiter recepta, teſte Ale xan. ibi nu. 1. in. l. 2. §. vltimo in verbo ſed ſi dedi ad

9
Iudici et
teſti vt
verū iu
diciū &
teſtimo
niū ferāt
an poſſit
palā dari
pecunia

10
Pœna li
tigatoriſ
munera
iudici
dantis.

medium. ff. de condictio. ob turp. causam, iure tamen moderniori authenticorum vtranque incurrere poenam, & amissionis causae, utque repetere pecuniam fas non sit, asseuerat plures, Accursius primum in. d. §. vlti. in verbo sed si dedi ad fi. & post eum Bar. Alberi. Pau. Castren. & Salice, in. l. vltima nu. 2. C. de poena iud. qui male iud. Ludo. Roma. in singulari. 331. vbi, ob id, inquit, repetere non posse, quia parti aduersae applicatur, ut scribit Vlpia, in. l. 3. §. illud. ff. de calumni, in haec verba, sed ei dabitur repetitio propter quem datum est, ut calumnia ei fiat. eandem sententiam ex eo textu expendit Nicol. Boerij decisione. 153. nu. 23. qui subdit, aut forte fisco applicabitur, ut in. l. luti. in fi. ff. de iure fisci: circa cuius dicti veritatem, an scilicet parti aduersae an fisco poena queratur infra latius congruentiusque examinabimus, Fulcitur haec opinio Accursij & sequacium ex textu in auth. ut ligam. iurent. 1. respōso in sui generalitate. Oppositum tamen, imo quod possit repetere datum, licet causam amittat principale, asserit glo. ibique Archidi. in. c. vlti. in verbo ille. 14. q. 5. ex sententia Augustini in. d. c. vlti. cuius haec sunt verba, Ille tamen solet male sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit: quoniam venale esse non debuit. Quorum sententiam eadem innixi auctoritate sequuntur alij doctissimi, & non contemnendae auctoritatis viri, Christoforus, videlicet, de Castelliono, Fulgo. Alex. & Iason. in. d. l. 2. in fi. ff. de condictio. ob turp. caus. Bal. quoque in. d. c. vlti. ad fi. de appella. Hyppoli. singul. 190. Quibus non oberit tex. in auth. ut litigan. iur. primo respōso, tū quia illud minime pbat, tum etiam quod ex eius generalitate id argui non potest: quandoquidem lex noua generalis, & in vniuersum dispo

disponēs, restringi debeat per leges antiquas in specie loquentes, ut in. l. sedet posteriores. ff. de legi. glo. & scribentes in. l. sciendum. ff. qui satisda. cogan. Quam sane antinomiam tantorumque patrum diuersitatem ita credere concordari intelligique posse. Quandoque enim offerens iudici munera exprimit se dare ei pecuniam vel quid aliud, ut sibi iustitiam ministret, neue iniuriam faciat, aut ut celerius causam expediat, & hac in specie procedet vltima opinio, quod possit repetere nulla siquidem turpitudine eius ex parte versatur, sed iudicis dumtaxat id recipientis, ut pote qui violat iustitiam dum quod ante ingressum officij praestitit, capiēdo munera ob iustam officij administrationem, quam gratis facere tenebatur iuxta exigentiam munerisque sibi gratis commissi naturam. Quare constat iudicem teneri ad restituendum ea quae accepit ipsi danti absque crimine corruptionis, ut iustitiam ministret, quod confirmat auctoritas Augustini in epistola. 54. ad Macedonium a Graciano relati in. c. non sane. 14. q. 5. tenet in specie Silvester in verbo restitutio. 2. §. 1. & restitutio. 4. §. 1. qui constituit regulam hac in controuersia certissimam, qua definitur, datum ob causam necessariam, ad quam tenetur recipiens necessitate praeccepti, quod ad iustitiam pertinet, est omnino restituendum & quidē dati, nisi & is propter aliquam admistam dationi turpitudinem lege humana iure repetendi priuetur. cui suffragatur Adria. in. 4. sententi. tract. de restitu. c. restat inquirere. Iohā Medina de resti. q. 25. colu. 10. Caieta. 2. 2. q. 32. arti. 7. ex pte verò iudicis iniquissimum est hoc commutationis genus. c. cū ab omni de vita & honest. cleri. Nā & Cice. lib. 1. de legi. inquit, iniustissimum est iustitiae mercedē querere. Qui mercede bonus vir est, mercede erit malus.

Concordia opinionum.

malus, cum iustitia debet esse gratuita. Iustus item non est qui iuste agit non ob ipsam virtutem sed ob aliam causam: ut tradit Aristote. lib. 6. Ethico, c. 12. pulcher tex. in. c. 1. de re iudi. lib. 6. Quandoque autem litigator pecuniā aliud ve munus iudici præstās tacuit, aut ideo dare prædixit, ut eius iudicaret causam in eiusque fauorem pronūciaret, ut qui iustam foueret causam, nec addidit si iuris esset, tunc proculdubio repetere non poterit. Crimen enim grauissimum contraxit iudicem corrumpere volens; animum eius ad cupiditatem prouocans fraudulentur. corrūpit etenim fortasse iudicē, qui secundum conscientiam & proprii iudicij dictamē contrarium alioqui foret pronūciaturus, & hac in specie locus est priori sententiæ Accursij Bar. & sequaciū in d. l. 2. §. vlti. ff. de condictio. ob turp. caus. ut locus non sit repetitioni. Et hanc præfagiens concordiam imperator Aldefonsus in tertio Partitarū libro regni huius legem condidit præmissam continentem distinctionē sub titulo. 22. de iudicijs. l. vlti. cui concinit tex. in. l. 52. titu. 14. de solutio. Par. 5. quam ita intelligit Greg. Lupi ibi in glo. vlti. † Adhuc tamen non residet animus, dubito siquidem, stāte iure communi imperatorum, vel saltem regio, quādo præbens iudici munus causam iustam fouens, expressit se dare ut celerius causam expediret, ne ve ius suū iniquē auferret, causā ne amittat? prout docto. supra citati indiscriminatim adseuerāt? (R.E) Hac in specie dixerē, modō meā admitteris sententiā, causam non amittere, iure comuni, nec regio. Et primū quia nullo iure cauetur quod amittat. Lex siquidē. 2. §. vlti. ff. de cōdicti. ob tur. caus. loquitur, si rectē cōsideres, quoties eo pacto pecuniam obtulit ut secundum se pronūciaret: quo casu crimen comittere dicitur,

ii
Litiga-
tor qui
munera
iudici de-
dit an
perdat
causam?

dicitur, ut ibi scribitur, his verbis, sed & si dedi ut secundum me in bona causa iudex pronūciaret, & cetera. atque ideo nimirum si litem perdat, quā symoniace voluit vincere, ut ibi dixit glo. Enimvero quāuis eo casu repetere poterat data eodem fforum iure: regio tamē, per dictam. l. vlti. titu. 22. Parti. 3. non potest repetere, siquidē turpitudine versatur ex parte eius qui dedit, quare datū fisco acquiritur, ut ibi clarius inquit tex. in quo facile corrigitur præcitatus paragraphus sed & si dedi. Præterea minimē oberunt huic sententiæ aliæ leges supra citatę, ut quæ generaliter loquuntur, quoties quis munera præbet iudici: quæ in specie animo corrūpendi dedisse præsumitur, ut infra dicitur. Id quod apparet clarius ex titulis sub quibus præcitatę leges, quæ contrariā sententiā fulcire videntur, situantur: videlicet, ad legē Iuli. repetūdarū, & de poena iudi. qui malē iudi. atque de calūniato. Rursus quia leges poenales non sunt extendendę ad aliā speciē quā in eis cōtentā, maximē quādo non est eadē ratio, ut in. l. vlti. C. de interdicto matri. Imola in. l. si verō. §. de viro nu. 24. & sequ. ff. solu. matri. Decius in regula factū cuique. §. in poenalibus nu. 11. & sequ. ff. de regu. iur. vbi etiā inquit, poenā, nisi statuta sit, non habere locū p legē & si quis. §. diuus. ff. de religio. Bal. in. l. 3. nu. 1. C. de sacros. eccle. At quī in specie a te proposita cōstat animū non habuisse corrūpēdi iudicē, sed ad redimēdā vexationē dedisse potius, ut inquit Bal. in. d. c. vlti. de appe. & ex verbis d. l. vltimę. titu. 22. par. 3. clarius expēditur. Nec si dixeris doctores cōtrariū innuere in. d. §. sed si dedi, animū meū ab hac auertes sententiā, quādoquidē ea in specie doctores loqui intelliguntur, de qua agit p̄fatus parag. sedet si dedi, quo casu turpitudine versatur saltim p̄sup̄ta ex par

ta ex parte dātis,secus verò est in casu pposito. Id quod potissimùm procedit iure nostro regio per legem partitæ, de qua paulo ante agebamus, qua causæ amissionis pœna non imponitur. demum postquàm hæc scripseram legi Didac. á Leuia eandem sententiam fouentem nullo ex supra traditis nixū fundamento, sed sua tantum, quæ certè sufficit, autoritate id ipsum asserēt in. 2. par. relectionis regulæ peccatū. §. 3. nu. 1. de reg. iur. in. 6. Perge modò quæstionem quæ tuā plenius explicato. (AD) Libenter sententiam tuam admitto. Illud tamen interim prætereundum nō censeo, quando de causa agimus amittenda, an ipso iure amittatur an per sententiam? Et certè, si Bartolo iurisconsultorum facile principi credimus, in. l. 1. §. penul. num. 3. ff. de calumniatoribus, sentētia opus est vt eam incurrat pœnam litigator qui munera iudici præbuit, per tex. singul. in. l. eius qui delatorē. ff. de iure fisci, quibus nō parum cōfert. l. 1. C. de pœna iudi. qui malè iudica. ibi litem perdere debet, non ait, lis perdita sit. Quo nimirum fit, vt ipsemet Bar. aduertit ibidem nu. 4. quòd si corruptus decedat ante sententiam, non luet pœnā eius hæres, quippe cum ad eum pœna minimè trāseat, vt in. d. l. eius qui delatorē. Quinetiam iure regio idē videtur dicendum, per legem. 25. titu. 22. par. 3. ibi, y sobre todo deue perder el derecho que hauia en el pleyto, aquel q̄ esto hiziesse, & l. 52. ti. 14. de las pagas par. 5. ibi, y aquel que lo dio maguer ouiese derecho en aquello que demanda deue lo perder porende. Non dicunt leges illæ, quòd sit lis perdita, ergo non ipso iure cōmittitur pœna, sed per sententiam, iuxta doctrinam Bar. in. d. §. pen. Quibus, iudicio meo, non oberit. tex. in. l. 30. titu. 15. lib. 2. ordi. vbi pœnam iudici corrupto imposi

12
Litigato
ri pœna
imposita
amissio-
nis cau-
sæ an ip-
so cōmit-
tatur iu-
re an per
sententiā?

impositam incurrit iudex ipse ipso iure, ita quòd in foro animæ teneatur ad pœnam absque aliqua condēnatione quantumuis crimen sit occultum: ex quo idē esse dicendum in corruptente, quibusdam videtur vt pote qui in huiusmodi pœnis parifiquentur, vt in. l. vlti. C. ad leg. Iul. reperun. Respondetur tamen quòd lex præcitata cum sit legum antiquarum partitæ correctoria, nō extenditur vltra speciem in ea contentā. Maxime quòd non per omnia æquiparentur: immo quippe semper pœna corruptens punitur, quàm corruptus, vt ex legibus præcitatæ tum iuris cōmunis imperatorum tum etiam regij videre licet, & infra latius Nec rursus oberit quòd acutissimi ingenij Thō. Grāma. Neapolitani consistorij regij consiliarius obiter dixit in consilio. 35. in causa magnifici Antonij num. 13. & 14. vbi asseruit quòd corruptens iudicem & ipse iudex sunt correlatiua, ita quòd in vno dispositum & in alio dictum censeatur etiā quòd ad pœnam: iuxta cōmunem iuris peritorum interpretationem, qui frequētius adseuerant, in correlatiuis fieri extēnsionem etiam respectu pœnæ, Bar. & ceteri scribentes in. l. vlti. C. de indicta vidui. tollen. vbi Iason optime explicat 3. colu. versi. 2. principalis conclusio, Abbas etiam Panor. qui hāc asserit cōmunem esse sententiam in. c. quia clerici ad fi. extra de iure patron. Nam huic argumento facile satisfit ex supra traditis, & quia tunc in correlatiuis fit extēnsio in pœnalibus respectu pœnæ, quādo viget eadem ratio in vtroque vt ibidem attestatur Docto. supra citati. Imo & stante eadem ratione dubitat Iason de veritate huius opinionis, eò quòd ipse met Abbas asseruit contrarium in. c. r. vlti. colu. extra de locato ver. 2. ex glo. collige, ea motus ratione, nēpe quia

13
Iudicē
corruptē
et ipse iu-
dex sunt
correlati-
ua.

14
Extēnsio
in pœna
lib⁹ quā
do fiat in
correlati-
uis?

quia licet dispositio pœnalis extendatur quando est eadem ratio in correlatiuis, non tamen æquum est extendi pœnam, vt singulariter dixisse refert Ioanẽ. Andre. in. c. dispẽdia de rescrip. lib. 6. nu. 8. Pœna siquidẽ non excedit casum proprium. c. pœna de pœniten. distincti. r. Atquẽ licet hoc vltimum alicui displicuerit, est tamẽ probabilius, verũm quod primò dixeram nemo non probabit. Nam quoties in vtroque non adest eadem ratio, sed diuersa, nemo vnquã dubitauit quin extensio non fiat, vt cõstat ex notatis in. c. super eo de vsur. vbi pœna imposita danti ad vsuras, nõ censetur imposita accipienti, cum non sit eadem ratio in vtroque, & ex alijs pluribus in simili per Iaso. adnotatis in d. l. vlti. versu. 3. conclusio Bar. C. de indic. vidu. toll. & per Caro. Rui. in consi. 174. nu. 9. lib. 1. ¶ Ceterũm in specie proposita non subest eadem ratio ia dante quæ in recipiente: grauius quippe delinquit iudex quã litigator, tum ratione dignitatis & muneris sibi gratis commissi, vt in. l. quædam delicta & ibi Bar. & Albe. ff. de pœn. cum concor. traditis per Tiraque. de nobilitate. c. 20. nu. 112. & duobus sequen. tum etiam ratione periurij quod incurrit munera recipiendo. Quo fit vt facilius parcatur danti, quippe qui sponte denunciãns & se deferẽs, probansque quòd iudici dedit veniã culpę meretur, neque aliquã proinde subit pœnam, auth. nouo iure de pœna iudi. qui malẽ iudi. auth. vt litig. iur. §. siquis autem colla. 9. l. 8. titu. 15. lib. 2. ordi.

¶ CAPVT. XXV. LITIGATORI AN
liceat munera pecuniam ve dare iudici, vt
cum corrupat, & an ipsi accipe-
re, plene examinat.

Secunda

Secunda conclusio. ¶ Litigatori non licet pecuniam aut aliquod aliud munus dare vel promittere iudici ad eum corrupendum, vt secundum se iuste vel iniuste ferat sententiam: nec iudici quocunque titulo, aut quouis quæsito colore per se vel interpositam personam accipere sub pœnis infra explicãdis, vt in. l. 3. ff. de eõdicti. ob turp. caus. l. 1. C. de pœna iudi. qui malẽ iudic. l. 25. titu. 22. par. 3. l. 52. titu. 14. par. 5. cũ pluribus alijs. Et certẽ isthæc cõclusio procedit, pœnaque huiusce criminis locũ obtrinet, nõ modò si iudex capiat vt iudicet, verũm etiã si quid ad eius munus pertinens faciat vel non faciat, vt in. l. 3. cum. l. seq. & l. lex Iulia. in fi. principij. ff. ad leg. Iul. reperund. & l. 1. ff. de calumnia. ¶ 2. pariter crimẽ cõtrahit iudex qui accepit vt faceret licet nõ fecerit, quũde accepit ne faceret & fecit. l. generaliter. §. 1. ff. de calũnia. ¶ 3. incurrit si debitum ei fuerit relaxatum, accepisse enim videtur. l. 2. ff. de calumnia. ¶ 4. si fuerit aliquid iudici cõmodatũ siue pecunia mutuetur vt in. d. l. 2. ibi, idẽque si gratuito pecunia vtẽda dara sit siue aliares. l. quisquis, vbi expresse Bal. C. si cer. peta. rursus idẽ Bal. in. l. 1. per illũ tex. C. de calumnia. Thomas Gramma. consi. 35. nu. 8. ¶ 5. si minoris locata vẽdita ve ressit. d. l. 2. ff. de calumni. ¶ 6. p̄dicta sibi locum vendicant, etiam si pecunia promittatur. l. & generaliter. §. 1. versu. hoc edicto. ff. de calũnia. auth. sed nouo iure. C. de pœna iudi. qui malẽ iudica. & in corpore vnde sumitur. l. 25. titu. 22. parti. 3. & in. c. 1. correctorũ vbi late Auitesius in verbo promessa. Paris de Puteo de syndicato i verbo corruptio. nu. 21. Sali. in. l. qui explicãdi nu. 1. & 2. C. de accusa. & Phili. Frã. in. c. 1. de testi. lib. 6. ¶ 7. & generalius hæc p̄cedũt siue aliquid

prop̄ecu

15
Iudex
munera
accipiẽs
grauius
deliquit
q; dans.

I
Iudicẽ
corrupẽ
re muns
ribus nõ
licet nec
ipsi acci
pere.

pro pecunia acceperit, siue quid omnino compendij
 senserit propter hoc. l. r. §. vlti. & l. 3. in prin. ff. de calu-
 nia. Non enim refert qua ex causa improbitas vel cor-
 ruptio iudicis detegatur, in delictis enim non attendi-
 tur modus, sed effectus. l. r. §. occisores. ff. ad Sillania.
 & nuncupatim id continet tex. in. l. iubemus. C. ad leg.
 Iul. repetun. per quem id attestatur Iaco. de Velouisu
 in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. §. si quis autē colla.
 2. ¶ 8. prædicta conclusio fortitur effectum siue spor-
 tularum nomine ultra iure permissas quid acceperit:
 vt supra. c. præcedenti nu. 4. & sequētibus dictum est,
 & fusc traditur per Pet. Nunnium demanda. exequē.
 c. 2. nu. 13. & deinceps. ¶ 9. ¶ poenam huius criminis nō
 cuitabit siquid acceperit etiam post sententiam. Quod
 proculdubio procedit, si constiterit pactum aut pro-
 missum fuisse ante sententiam, quandoquidem sola su-
 fficeret promissio, vt supra extensione. 6. Cæterum si
 de promissione præcedente non constat magis hæsitari
 potest. Sed hæc in specie consuluit Pet. de Ancha. cō-
 si. 271. de titulis criminum nu. 4. valere eius iudicium,
 neque contraxisse quidem repetundarum crimen; aut
 vt vulgō dicitur, baratariæ, cui sententiæ subscripsit Fe-
 li. in. c. tuanos in fi. versi. 2. limita de symon. Hyppoli.
 in singulari. 190. iudices, & cætera, idem asseruit Gemi-
 ni. in. c. statutum. §. insuper de rescrip. lib. 6. Fran. Ri-
 pa in tracta. de peste vltima parte de remedijs ad curā
 dam pestem. §. medicorum num. 117. ¶ perinde atque
 medicus qui stipendium habet publicum ea sub condi-
 tione ne quid ab egrotis recipiat, potest post restituta
 sanitatem ab infirmo iam restituto sponte oblata sus-
 cipere, vt ibidem Ripa attestatur nu. 114. ¶ argumēto
 eius quod Bernardus adseuerat in. c. consuluit de vsur.
 nempe

2
 Iudex
 an possit
 aliquid
 post sen-
 tentiam
 a litigan-
 tibus ca-
 pere?

3
 Quid in
 medico?

4
 Quid in
 mutuū
 recipien-
 te?

nempe quod mutuans postquam sibi reddita est pecu-
 nia mutuata licite recipit quod sibi sponte fuerit obla-
 tū, ¶ sicut notarius episcopi, qui nihil debet exigere p
 instrumentis ordinum collatorū. c. r. de symon. potest
 nihilominus post confecta instrumenta sponte oblata
 ab his qui ordines susceperunt accipere, quia nō ex am-
 bientis petitione processit oblatio. c. sicut episcopū. r.
 q. 2. Verū hac in specie cōcludendum reor, vt etiā si ca-
 piat munera post sententiam, possit præsumi fraus ex
 qualitatibus & circumstantijs, quod iudicis arbitrio per-
 pēdetur, ex sententiā Ioh. Neuzani in siluæ nuptialis li-
 bro. 5. nu. 97. ver. amplia. 6. post Laudēsem in tracta.
 de officio dominorum ibi per eū citatū. ¶ Sed an finito
 officio prætoris liceat aliquid accipere, nulla præcedē-
 te pmissione? & certē dicere licere vt in. c. r. correcto.
 ibi, durate su officio, ergo a contrario sensu, eo finito
 accipere poterit impune: quod ex eo tex. colligunt ibi
 Petrus Nūnius de mada. exequ. c. 2. nu. 6. ver. 2. limita,
 & Auilesius in verbo durante su officio, & ita iure cō-
 muni pcedere adserit Ioh. de Platea in. l. archiatū de
 pffesso. & medi. lib. 10. Domini. in. c. statutū. §. insuper
 col. 2. de rescrip. lib. 6. ¶ causa siquidē prohibitionis ce-
 ssante cessat phibitio. l. r. & ibi Bal. C. si rector puin.
 c. & si Christus & ibi Bal. colu. 2. versi. dicit glo. quod
 cessante, & Anto. primo nota. de iure iu. c. nō debet,
 vers. cum ergo prohibitiones, de consan. & affi. & §. prohibi-
 tio. his omnibus, & c. neophitus, quod cōfestim sequitur
 & ibi glo. in verbo causa, Archi. Domin. & Cardi. A-
 lex. Guidisun. & c. in literis. 7. q. 2. ex quo Bal. consi. 54
 statuto cauetur in fi. lib. 2. dicit ea vsque adeo pcedere
 vt ppter cessationē causæ, prohibitionis videatur indu-
 ci dispensatio, per tex. quē dicit notabile in. d. §. his om-
 nibus

Quid in
 notario?

6
 Iudex fi-
 nito offi-
 cio an
 possit ab
 antea si-
 bi subdi-
 tis quic-
 quam ac-
 cipere?

7
 Causa p
 hibitio-
 nis cessā-
 te cessat
 prohibi-
 tio.

Q
 nibus

nibus & c. sequ. & bene etiā facit quod scribit glo. in c. quia sancta. §. verū in verbo destruxit. 63. distin. Tirac. in libro qui inscribitur, causa cessante parte. r. nu. 215. & sequēti. Quod si statim finito munere contraxerit, ex iudicis coniectura pendet, qui cognoscit an eo casu ratio prohibitionis cesset ut dicam infra. c. 27. nu. 5. ¶. 10. prædicta conclusio obtinet, tertiā si indemnitas iudici promittatur, quia animo corrumpendi promissa præsumitur, Bal. in. c. cum ab omni de vita & honesta. cleri. idem Bal. & Iason in. l. 2. §. sed & si dedi. ff. de condicti. ob. turp. cau. licet contrarium asseruerit Bar. in. l. si quis uxori. §. si fugituum, vbi etiam Ang. ex eodem tex. ff. de furt. Bal. sibi more suo parum constans, in. l. 1. per tex. ibi. ff. de magist. conue. Sali. in. l. 1. nu. 5. C. de pœna. iudi. qui malè iudi. id quod idem ipse Bar. relinquit cogitandum in auth. nouo iure. C. de pœna. iudi. qui mal. iudi. Iure tamē regio. prohibitum est iudicibus curiæ, forique, seu cancellariæ regiæ cautionē indemnitas quoquomodo accipere ut in. l. 40. §. 58. in. regijs pragma. quare nimirum alijs extracuriam iudicibus permittere videtur, arg. l. cum prætor cum simili. ff. de iudi. quod vtique persuaderi potest, ex eo, quod tex. ibi, iudici huiusmodi cautionem recipienti pœnam non iudicis corrupti statuit, sed longè minorem centum videlicet regalium numerum. ¶. 11. extenditur ad dantes recipiētes ve munera, esculenta, videlicet, & poculenta. in quacunque etiam minima quātitate, nam si eo pacto dentur. ut secundum se sententia feratur, capi nullatenus permittuntur, ut concludit Pe. Nunius de manda. exequendis. c. 2. nu. 3. de quo statim plurima adnotabimus. ¶. 12. ¶. adseruatio de qua agimus sibi locum vendicat in foro ecclesia-

stico.

stico in causis spiritualibus, vt sacerdotiorum, & similibus, in quibus symonia contrahitur per iudicem accipientem & litigatorem munera præbentem ipsi iudici in causa beneficiaria aut alia spirituali, vt in ea obtineat qui dedit aut promissit: habet siquidem connexitatem maximam spiritualis causa & sacerdotium, vt glo. singu. aduertit in. c. vendentes. r. q. 3. quam Panor. extollit in. c. cum ab omni de vita & honesta. cleri. & in sacerdotijs nuncupatim id asseruat Hosti. in. c. tua nos de symo. quem cæteri sequuntur teste Feli. ibidem nu. 4. Ioha. de Selua in tracta. de beneficio char. 34. col. 3. Bliuia aurea. c. 2. de acceptione munerum. c. 17. ¶. 13. procedit etiam si per interpositam personam quis dederit vel acceperit. l. si quis ab alio. ff. de calumniato. & in. c. r. correcto. quippe qui per alium facit per se ipsum facere videatur, vt in. l. Aretusa. ff. de statu homi. & ibi, glo. & in. l. vlti. ff. de cond. institu. & c. accedens, de præben. & in. l. veteris. C. de contrah. & committen. stipula. l. 1. §. de iecisse. ff. de vi & vi arma l. ad similitudinem. C. de episco. & cleri. ¶. Item quia non potest quis ex persona alterius consequi quod ex persona sua consequi non posset, vt in. l. hæc ratio. §. videmus in. fi. ff. de dona. inter vi. & vxo. quod fise examinat. Iason in. l. si emancipati. colu. 2. num. 5. C. de colla. ¶. 14. pœna locum habet contra hæredem in eo quod ad eum peruenit. l. in hæredem ff. de calumni. intra annum dumtaxat à die mortis eius qui arguebatur. l. 2. ff. ad leg. lul. repetun. ¶. 15. ¶. iudex punietur etiam si pœnuerit & quod accepit restituat ante sententiæ prolationem, sed non ita grauius prout alijs, iuxta doctrinam Bal. in. l. & generatim. §. si agitur. ff. de calumnia. Ludo. Rom. in singul.

Q 11

328. pa

8
Iudex
an cau-
tionē in
demnita
tis à liti-
gatore c
xigere
possit.

9
Simonia
cōmitti-
tur i cor-
rūpente
iudicē in
causa spi-
rituali.

10
quod ex
persona
mea con-
sequi nō
possum
necitidē
ex perso-
na alte-
rius.

11
Pœnitē-
tia an ex-
cuset iu-
dicē pœ-
cunia co-
rruptū à
pœna.

328. Pari. á Puteo de syndicato, in verbo baratariæ nu. 16. fo. 26. & in verbo corruptio nu. 26. char. 38. Alberi. in. d. l. & generaliter. §. si igitur quam legit sub. l. quin etiã ad fi. ff. de calumni. qui respõdet ad. l. qui falsam. ff. de fals. dicens vnum tantum crimen ibi committi, hîc verò duo, pactum videlicet, & executio pacti, qua propter vnum non excusatur ex defectu alterius vt d. §. si igitur, vbi iudex pœnam non euadit, siue faciat quod pactus est, siue non faciat. Ludo. tamen Bologni. ibi, in primis interpretationibus definit contrarium, imo quòd si restituat iudex pecuniam, quam receperat pro sententia ad commodum dantis ferenda non tenetur. Atque idem forsitam dici posset, si hoc concedimus, quoties iudex pecuniam non accepit, sed solû depactus est, id est, turpiter pactus, quòd per pœnitentiam euitet pœnam, per. l. qui falsam. ff. de fals. & d. anth. nouo iure in prin. Hoc idem attestatur Nicolaus Boerij in decisi. 153. cum hoc saltem moderamine, nempe, quòd pœnitentia ductus cum peritorum consilio rectè tulerit sententiam, fortè contra dantem, & illa lata pecuniam restituerit, atque ita procedere asserit opinionem Bolognini, quam tanquam humaniorem amplectendam esse arbitratur, iuxta regulam in pœnis de regu. in. 6. Sed verior, quòd pœc eius dixerim, mihi videtur opinio, præcedens, quando præcessit turpis pactio, quæ non debet impunita manere, vt pote per eam fuerit iam crimen consummatum. Quamuis nihilominus concedendum sit leuiorem pœnam iudici infligendã esse, arbitrio iudicis moderatã. Vbi autè nulla præcesserit pactio nec pmissio, sed simplex pecuniæ aut alterius rei traditio obtinebit fortè Boerij cõsideratio, cui nõ obstat. d. §. si igitur, quã ibi præce.

præcessit pactio nec sequuta est restitutio eius quòd acceperat, sed tantum abstinuit se ab eo quòd promisserat, & ita non veram egerat pœnitentiam, quippe qui ablata nondum restituerat, iuxta regul. iuris, non dimittitur, & cætera.

¶ CAPVT. XXVI. MVNERA DARE
iudici nullo adiecto pacto an liceat, &
an ipsi accipere discutit.

tertia cõclusio. † Litigator dare aut promittere non potest pecuniam, aliud ve munus, aut xenium, neque esculentum, aut poculentum, etiam si ob aliquam se ei dare aut promittere nõ expresserit causam. Præsumit enim lex animo eum corrupendi dedisse. Multo què minus ea licebit iudici accipere per se vel interpositam personam, etiam si nulla adiecta cõditione recipiat, vt in. l. 1. ff. ad leg. Iul. repetun. auth. vt litigan. iur. §. si quis autem ex litigatoribus colla. 9. & de iure regni est tex. in l. vlti. titu. 22. Par. 3. & in. l. 7. titu. 15. lib. 2. ordina. & in Pragm. 55. correctorum. c. r. ratio huius adsertionis est, quia præsumitur, vt dixi, iudicis corrupendi causa datum, vt inquit Anton. & Felin. in. c. dilectus. ad fi. extra defym. Paris á Puteo de syndicato in verbo corruptio, num. 28. & in. d. l. vlti. Parti. casus videtur esse expressus. Hoc tamen ex iudicis coniectura pendere probabilius est, qui animum dantis aut promittētis ex qualitate personarum, nec non ex quantitate munerum, & alijs perpendere colligerè que poterit, vt ex lege regia expenditur, quæ est in ordinatio. regijs lib. 2. titu. 15. l. 7. & 8. Cæterum & hæc extenditur adsertio

Munera dare iudician licet nullo præcedente pacto, & an ipsi accipere

Extensiones

¶ Q iij & amplia

& ampliatur decem modis supra in. 2. conclusione numeratis, a tertia vsque ad. 13. extensione inclusiuè, quæ quidem omnes & huic tertie conclusioni congruè adaptari possunt. ¶. II. pariter procedit etiam si officiarij iudicij aliquid acceperint vel extorserint, vt notarij, ministri, domestici, seu manipularij, vt in. l. r. C. ad leg. Iul. rep. Quinetiã iure regio correctores ipsi tenentur luere poenam officialium in hoc excedentium, vt in. c. 1. correcto. eauerur, quamuis dicant id ignorasse. Sed id sanè intelligerem ipse in subsidium, notario nõ existente soluendo, aliàs ipse tenebitur. † Sũt enim notarij vt plurimum proxenetae quodãmodo & lenones extorsionum & barateriarum (quod aiunt) quas iudices contrahunt. Imo plerunque iudices ipsi petere nõ audent, at secretarius, qui est oculus iudicis, petere nõ veretur, alterutramque partiũ minari, quod in causa succumbet vt pote ambigua valde, in iudicis vt arbitrio consistente: quodq; aduersarius certũ quid dare volebat: deinde eadẽ ferè repetit aduersario, vt iam arbitrium iudicis proeox plus offerenti offerat: vt que sit certus, licet iustum iudex proferat iudicium, a victore, quisquis ille fuerit, xenia habiturum, conscientie sue consulens, eamque iuste facere falso persuadens, quod magni emerit officium, vt scribitur in sum. Angelica in verbo, proxeneta, & rursus in verbo, leno: refert Ioha. Neuzani in suæ nuptialis siluæ lib. 5. num. 99. versi. amplia. 8. cuius ratio reddi potest, nam iniquum esset notarium alium uè officialem delinquentem impunitum manere, ex doloque suo commodum reportare, vt que iactura aliena locupletaretur contra iuris civilis & naturalis regulas. l. non debet,

ff. de

ff. de dolo. l. non fraudantur. §. nemo. ff. de regu. iur. l. nam & hoc natura. ff. de condicti. indebi. l. iure naturæ. ff. de regul. iur. l. si pupilli in prin. ff. de nego. gest. cum alijs. respublica quippe læderetur, si huiusmodi delictum impunitum maneret. l. ita vulneratus in fi. ff. ad leg. Aquil. l. si longius. §. 1. ff. de iudici. † Preterea poenæ suos sequi debent auctores. l. sancimus. C. de poen. Sancimus, inquit, tex. ibi esse poenam, vbi & noxia est. Id quod Alciatus non ineleganter explicuit in quodam emblemate sub titulo, alius peccat & alius plectitur, his carminibus.

Arripit vt lapidem catulus morsuque fatigat.

Nec percussori mutua damna facit,

Sic plerunque sinunt veros elabier hosteis,

Et quos nulla grauat noxia, dente petunt,

Notarius etenim proijciens lapidem erat qui percussit, non lapis ex sui virtute. l. item mella in prin. ff. ad leg. Aquil. Bar. in. l. si quis. §. si procurator nu. r. ff. quod quisque iur. & in. l. sed si vnus. §. seruus meus. ff. de iniuri. Quocirca concedendum est dubioprocul caput primum correctorum poenam septupli statuens iudici, eius, quod vltra sportulas iure taxatas notarius exegerit, seu verius rapuerit, procedere in subsidium, eo non existente soluendo. Ex præmissis etenim facile legislatoris mens declaratur, ad terrorem potius id statuisse. Et si quis dixerit iniquum esse admodum iudicem puniri ob delictum per notarium commissum, etiam eo non existente soluendo, cū poena, vt supra diximus, suos sequi debeat auctores: responderi poterit, quod crimini cõfetiẽs pari poena cõstringitur cū principali, vt in. c. notũ. 2. q. 7. & c. faciẽtes. 86. disti. l. nõ solũ in prin. & §. si mado. & §. pcul. ff. de iniu.

Quij §. non

2
Notarij
sunt pro
xenetae
extorsio
num.

3
Poenæ
suos se-
quantur
auctores

§. non solū in sti. co. l. 10. ti. 9. part. 7. cum alijs, sed quòd corrector hac in specie consentire videatur probat optimè glo. vlti. in. d. c. notum, nam consentire videtur qui non corrigit quos tenebatur ex officio corrigere, vt in. c. 1. 83. distincti. & in. c. inferiorū. 86. distin. atque eò ipso quòd prælatus tacet consentire videtur. c. si rector. 44. distincti. & punitur ac si fecisset. c. quid enim prodest. 83. distincti. Cardi. in Clem. r. de vita & honestate clerico. questi. 11. ¶. 12. prædicta conclusio procedit, non modò in litigante sed & in proximè litigaturo, vt expresse statuitur in præcitato. c. r. correcto. & in Prag. regijs. l. 40. cancellariæ. c. 20. addit que ne ab eo capere possit, qui in anno sui muneris litè gesserat coram eo: durat siquidem adhuc corruptionis præsumptio. † Ratio huius extènsionis est, quoniam quod de proximo futurum est, id vtique pro iam facto habetur, text est in. l. pen. ff. de milit. test. vbi glo. Bar. & alij ex ea lege expendunt, pro cincto haberi, qui proximè cingendus est, & ideo Bal. ita summat illum tex. propinqua potentia actui habetur pro actu. In eam quoque rē est optimus tex. in. l. 1. §. sed in eo quē. ff. ad Sillan. ex quo Bar. adnotauit in prin. illud quod fieri debet de proximo, habetur perinde ac si factum esset, & in. l. si fundū §. vlti. ff. de fund. dota. vbi præscriptio infra proximos dies perficienda pro perfecta habetur, & in. l. vestimētum. ff. de aur. & arg. leg. quam alibi nō esse dixit. Barba. de præstan. cardinalium. 5. q. 1. partis col. 3. versi. & fidicatur, probans id quod est in fieri, prout ipse loquitur more Græcorum, censeri esse in facto. quibus plurima addit singularia Tiraqu. de legibus cōnubia. glo. 2. nu. 2. & pluribus sequentibus, & Ioh. Lupi. in relectione rubri. de dona. inter vi. & vxor. §. 38. vbi latissimè dif

Factum esse censetur quod p. tinus factū est

mè differit nunquid licenciatu veniat apellatione doctoris, eiusque priuilegio gaudeat?

¶ CAPVT. XXVII. IVDICES IN LOCO suæ iurisdictionis & administrationis cōtrahere nec ne possint examinari fusc.

Ecimo tertio vsque ad eò procedit adsertio præmissa, vt neque emptionem, alium ve contractum facere in loco vbi administrat per se vel interpositam personā, nullas denique negociationes, nec fœnus exercere possint. l. nō licet & in. l. qui officij. ff. de contrah. emp. l. r. C. de contracti. iudi. l. scriniarios. C. de numera. & actua. lib. 12. l. principalibus. ff. si cert. peta. l. aufertur. §. quod a præfide. ff. de iure fisci. l. 5. ti. 5. parti. 5. c. 2. correcto. Ratio nem huius prohibitionis nonnulli contendunt esse, ne alijs priuatis negociationibus, hoc est, emptionibus alijs ve cōtractibus præpediti, vacare publicis impediatur, neque qui aliās configere curas omnes & vigilias in salute reipublicæ tenebantur, studio culturæ alterius ve exercitij priuati, publica administratione auocentur, arg. tex. in. l. milites agrum. in prin. ff. de re mili. & in. l. administratione. C. de legat. hanc rationem præfata conclusionis esse asseruit Accursius in. l. r. C. negociato. ne milit. lib. 12. Ludo. Rom. in. d. l. principalibus quæ tamen displicet Iasoni ibidem: quandoquidem, vt ipse ait, casu eueniente, quo prædicta occupationis ratio cessaret, vt si forte domum emeret, non prohibita censeretur emptio, prout in milite nuncupatim statuitur in. d. l. milites. † Quare aliam ipse Iason assignat, quam credit esse magis cōgruam, nepe, propter metus

Index in loco suæ administrationis cōtrahere prohibetur.

Metus illatio in iudice an præsumatur?

impre

impresionem quam leges suspicantur iudices illatos, ita vt subditi liberè contrahere non valeant, vt in l. si per impresionem. C. de his quæ vi. Quæ tamen, vt eius pace dixerim, hoc non dicit, imo contrarium est iure probatum ex decisione tex. in l. ad inuidiam. C. de his quæ vi, vbi ex sola dignitate aut officio quantum uis digniori, non præsumitur illatus metus vel dolus. Quod probat tex. ille in hæc verba, vnde intelligis quod ad metum arguendum, per quem dicis initum fuisse contractum, senatoria dignitas aduersarij tui sola non est idonea. hæc tamen imperator. Vitalis tamen de Cambanis in tractatu clausularum titu. de metu officialis in prin. fo. 444. cum tex. intelligit in officiali dignitatem habere, ne dignitas ei obsit imo profit potius, vt in l. si longius in fi. ff. de iudici. Tandem num. 2. post. Bar. in d. l. ad inuidiam, regulam tradit generalem, vt metus non præsumatur in dubio nec impresio, nisi in casibus ibi per eum exceptis: quos tamen non refero, vt quibus nihil sit addendum. Ange, etiã optimè loquitur in confi. 215. Iason in. l. interpositas & in l. cum te proponas. C. de transacti. Alex. confi. 98. lib. 3. Bal. confi. 364. lib. 3. Corsetus in singularibus, in parte metus, Panor. in. c. accedens de procura. Alias plures rationes assignant interpretes in d. l. principalibus, maximè Alcia. ibi, qui nu. 1. & sequ. non vna tantum moueri legistatores asserit ratione, sed pluribus, ibi per eum relatis. Cæterum vt materiam, de qua agimus, perfectius explicemus sequentes adnotare placeat conclusiones. ¶ Prima sit. ¶ Iudices quicquam supra quotidiani victus vsum, in prouincia quam administrant, emere prohibentur, neque domum edificare possunt, aut nauem extruere. l. i. C. de contr. iu. l. aufer-

tur. §.

tur. §. quod à præside. ff. de iure fisci. & in. c. 2. correctorum, in Pragmati. cuius ratio est, nõ occupationis, impresionis, aut metus præsumptio, sed quia aliàs legi Cincie fraudem facere possent, & ficta emptione, xeniorum qualitatem excedere, quæ lege solent. §. non verò. ff. de officio procons. permittuntur, & quati vel lent omnia habere, quod difusse li. in. C. verrem. 6. oratione. 9. Marcus Cicero explicat. & hæc placet Alciato ibidem num. 2. tamen iudicio meo ratio non concludit, non enim explicat causam, quare hoc crimen præsumat lex in iudicem ex sola emptione ab eo facta. Cuius quidè præsumptionis ratio hæc reddi potest. nam quorsum in aliena patria administrationem temporalem gerentes (quam finito anno aut biennio administrationis, relicturi sunt) immobilia quærunt, aut mobilia quæ ad alimenta victum, scilicet, & vestitum necessaria non sint? utique nulla alia ex causa id iudicem fecisse conijci potest, quàm quod aliquid ei remissum fuerit iusti valoris: neque venditorem, quàm vt modico illo quod remittit, pretio iudicis amicitiam emens, cum casus proprius aut amici euenerit, propiciam reddat. Quo fit regula certè firmissima, vt quoties alia ex causa emptionem istam fuisse celebratam constiterit verè aut præsumptiue cesset corruptionis præsumptio. † Ex quo Iasonis sententia in d. l. principalibus pen. colu. facile tueretur dicentis, magistratum contrahere prohibitum nõ posse pignus accipere, cū enim contractus principalis nõ teneat, neque accessio quidem valere debet. l. non dubiũ. C. de legi. l. i. §. eã rē. C. quæ res pign. oblig. poss. & hoc cõmune recipitur teste. Alcia. ibi nu. 10. at verò si cõtractus principalis

cipa

⁴
Iudex
pignus
accipere
prohibe
tur.

5
Iudex
an possit
cōtrahe
re statim
finitonu
mere? vi
de supra
c. 25. nu.
6. et. 7.

6
Iudex
in ppria
patria ad
mini-
strans
emere
nō pro-
hibetur.

eipalis valeat, vt quia ante adeptum magistratum ce-
lebratus sit, pignoris datio proculdubio valebit, ex Ia-
sonis & Alciati sententia ibidem num. 11. licet Decius
leui ratione dissentiat. Alia enim causa pignus accep-
tum apparet, scilicet, ex contractu ante magistratum
gesto, non ergo corruptio, metus, impressio, aut aliud
delictum præsumi debet. ¶ Eadem ratione soluitur
dubium, an prohibitio extendatur ad contractum sta-
tim finito munere celebratum? quod Bal. censuit in. d.
l. solent. §. vltim. ff. de officio procō. præsumitur enim
retro durante magistratu hoc tractatum fuisse, argu-
l. i. C. de contracti. iudiciū. nam quæ incontinenti sequi-
untur antea censentur tractata. l. si ventri. §. vlti. ff. de
priuil. credito. durat siquidem eadem presumptio cor-
ruptionis, nisi alijs præsumptionibus elidatur quod ta-
men Alci. ibidem num. 12. à coniectura iudicis censuit
pédere plurimùm qui cognoscat an pbabiliter ratio
prohibitionis eo casu subesset arg. d. l. milites versi. sed
si stipendijs. ff. de remilita. cui ipse assentio, quidquid di-
xerint Iaso. ibi pen. col. versi. 2. quero & Decius nu. 7.
Hinc etiam fit quòd iudex in propria patria, vbi natus
aut educatus est, administrationem gerens nullo iure
prohibetur immobiles aliasue res à subditis emere do-
mumue edificare teste Iasone in. d. l. principalibus. i. li-
mi. vbi & hoc asserit communiter esse receptum verio-
rem receptioremque sententiã esse attestatur Alcia. in
l. præsidis num. 10. ff. si cer. peta. cum exceptione seu li-
mitatione de qua ibi & infra dicemus. Ratione huius
exceptionis asserunt omnes esse quia non est verisimi-
le eius dignitatis collatione voluisse principem, cū cō-
mertio rerum in patria sua priuari: ita Alci. d. l. præsi-
dis nu. 10. sed iudicio meo hoc potius est specierum di-
uersi

uersitatem ostendere, quàm diuersitatis ratione. Qua-
re igitur magis in aliena, quàm in sua patria princeps
iudicē priuat rerū cōmercio? Ex antea dictis clare de-
ducitur. quandoquidem in patria sua fundos aliasue
res ementes domosue edificantes potissima & iure pro-
batissima causa allecti cēsentur, ob affectionem, vltz,
qua iure nature impelluntur, vt in sua patria possessio-
nibus ampliari cupiant, fundosque, si quos habent, au-
gere, vt in. l. i. §. sed si rem, versi. & aliàs videamus. ff.
si quid in frau. patro. cum igitur vrgentissima causa in-
citetur iudex ad emendum, nō sane existimabitur me-
tus impressionem aut eius corruptionem in cōtractu
intercessisse, nisi liquidò probatum fuerit. Vna enim
præsumptio tollit aliã. l. diuus. ff. de in integ. resti. Cri-
men præterea non præsumitur quoties alia causa ex-
istimari potest. l. merito. ff. p socio. l. semper in dubijs.
ff. de regu. iur. Alci. c. vlti. præsumpt. & hæc verior vi-
detur opinio licet Ang. Ludo. Ro. & Decius num. 7.
in. d. l. principalibus asserant contrarium, perpenden-
tes rationem impræssionis, qua falso attestantur dictã
constitutionem legis principalibus fundari, adhuc in
iudice suam patriam peragente, vigere, nimirum er-
go si allucinentur, vt qui. veram ignorauerint dictæ
constitutionis causam. Et hæc maxime obtinent iure
nostro regio in iudicibus originarijs cuiuslibet loci, Iudex a
qui ordinarij dicuntur, cum hæc prohibitio ad correc-
tores extendatur non ad alios, vt. d. c. 1. correctorum:
hi que omnes debeant esse forenses, vt in. c. 4. quod ita
concludit Nunnius in. d. c. 2. num. 19. versi. ex quo de-
ducitur. ¶ Hinc etiam deducitur quod & Modestinus
decidit in. d. l. qui officij, in fi. prin. ff. de cōtra. emptio:
his verbis, qui officij causa in prouincia agit, vel mili-
tat, præ-

7
Iudex a
lias eme-
re prohi-
bitus bo-
na pater-
na emere
nō p-
hibetur.

tat, prædia comparare in eadem prouincia nõ potest.
 præter quàm si paterna eius à fisco distrahantur. hæc
 ille. nã emēs res paternas affectionis causa emisse præ
 sumitur, quam naturaliter quilibet habet ad bona pa
 terna, vt vbique legiflatores tradunt in. l. videlicet, si
 in emptionem. ff. de mino. & in. l. lex que tutores. C.
 de admi. tuto. & in. d. §. sed si rem vers. supra citato.
 quarum legū auctoritate dixit glo. in. l. i. in verbo rei
 publicæ ad fi. ff. solu. matri. & Rursus in. l. si æquo. ff.
 de lega. 1. quòd nostra admodum interest rē, quæ ma
 iorum fuit, emere. inquam rem plurima, more solito,
 Tiraque. coacerbavit in præfatione retractus lignagi
 er. nu. 34. & deinceps. † Ex quo nimirum iudex duran
 te officio recte admittitur ad retrahēdū rē venditā ab
 eius consanguineo, quæ paterna fuerat aut auita, iux
 ta cōsuetudinē legesque regni nostri, quæ id omnibus
 indefinite permittunt, vt in. l. 13. ti. 10. lib. 3. fori & in. l.
 6. & 7. tit. 7. lib. 5. ordinatio. & in. l. 230. in legibus Ity
 li. & in. l. 70. 71. 72. & 73. in legibus Taurinis. cessat
 quippe hac in specie corruptionis aut impressio
 præsumptio, cum alia ex causa conijci possit eam rem
 retrahere, nempe ob affectionē, vt in. d. l. 70. tauri op
 timè dixerat Anto. Gomez. nu. 12. hac igitur coniectu
 ra facile nimirum elidetur criminis præsumptio. Ea
 dem ratione dicerem, quòd si in aliena prouincia fun
 dos aliquos haberet iudex aut agros, ratione, affectio
 nis, quam habere præsumitur ad confines, iuxta dispo
 sitionem tex. in. l. 1. §. sed si rem vers. & aliàs. ff. si quid
 in frau. patr. l. si cui fundus in fi. ff. de lega. 2. emere nõ
 prohibeatur nisi impressio aut aliquis alius captiosus
 cōtractus probetur. ¶ Ex supra dictis nihilominus ap
 paret, quare superiori regulæ non sit locus, in officia
 libus

libus perpetuis (hi enim emere non prohibentur) alia
 quippe causa existimari potest, quare possessiones e
 mat, quasi ibi perpetuo vitā acturi. ideoque quasi pro
 pria esset patria cupiunt possessionibus ampliari. hinc
 forte iure nostro regio statutū fuit vt officiales ppetui
 eligerētur vicini & habitates in eo loco cuius admini
 strationē sumere vellent, vel qui ibi veniant perpetuo
 habitaturi, nõ verò alij. l. 8. ti. 2. li. 7. ordin. cū ergo hoc
 casu alia ex causa emptionē factam esse cōiectari po
 ssit, non erit impressio aut corruptio præsumenda, &
 hæc (ni fallor) fuit intentio Pauli iuriconsulti in. l.
 præfidis. ff. cer. peta. quam ibi commu. scribentes. re
 tte Iaso. in. d. l. principalibus. 2. limi. procedere assē
 runt non modò in officialibus præfidis, qui perpetui
 sunt, (vt iudicum executores & ministri qui præcep
 ta & citationes ad reos ipsos deferunt vt in. l. i. C. de of
 ficio diuer. iud. l. prohibitum. C. de iure fisci lib. 10. &
 scribæ, secundum Bal. & Soci. in. d. l. principalibus) ve
 rum etiam in quocunque iudice perpetuo, ex ratione
 generali illius tex. vt ibi inquit Bar. & cōmuniter mo
 derni secundū Iaso. ibi in. 2. limita. hac tamen cum mo
 deratione, nisi appareat quod per impressionem aut
 captiosē factus sit contractus, vt per Bar. in. d. l. aufer
 tur. §. quod aprefide. ff. de iure fisci. Quibus nõ obstat
 ratio Guill. de Cun. Sali. & Philippi Decij in. d. l. prin
 cipalibus nu. 12. & Greg. lupi. in. l. 5. ti. 5. par. 5. in glo.
 in verbo auez qualquier, attestantium contrarium, eo
 quòd metus impressio, propter quam iudices tempora
 les prohibentur contrahere, æquè existimatur in vtro
 que & tēporali & perpetuo, imo magis in ppetuo, qui
 cū videat se perpetuū facilius inducitur ad tyrannidē
 decipiuntur enim credentes eam esse rationē dictæ. l.
 principalibus, quia, vt iam diximus, non præsumitur

Et an po
 ssit retra
 here rē
 venditā
 quæ sui
 erat pa
 trimo
 nij?

Officia
 rij perpe
 tui con
 trahere
 nõ phi
 bentur.

impresio, aut dolus, quoties alia causa considerari perpendiue potest, quare emptio processerit, prout praefata in specie vsuuenit. Ex quo apparet, neque eam esse huius limitationis causam, quam Iason in. d. l. principalibus. 2. limi. & Alcia, in. d. l. praesidis num. 1. existimabant, nempe, quod cum perpetui sint, nisi contrahere possent, quodammodo poenae addicti viderentur vt quibus comenciu interdicitu esset. Merito igitur lex tolerauit vt hi a generalitate praedictae regulae eximerentur. Nam & hec ratio refellitur, quonia ex quo cum non subditis contrahere possint, non est attendendum, quod inibi vbi officium gerunt, prohibeantur, arg. tex. in. l. titio centum. §. 1. ff. de condi. & demostra. neque oberunt verba generalia. d. l. 5. titu. 5. par. 5. per Grego. Lupi. ibi appensa. ad elantado, o otro juez qualquier, loquitur cum lex illa in praesidibus prouinciarum aut alijs temporarijs iudicibus non in perpetuis. Atqui neque eam esse rationem limitationis dixerim quam Alcia in. d. l. praesidis nu. 2. assignat, cum magistratus anui neque agere vel accusare, neque conuenire durante magistratu possint, vt. l. pars literaru ff. de iudicijs. l. 2. & in. tit. 1. part. 7. l. qui accusare. ff. de accusati. sed officij finis sit expectandus vt in. l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de oper. noui. nunci. at. qui perpetui sunt statim ad litigandum coguntur. c. 2. de oper. noui. nunci. Alberi. in. l. senatusconsulto. ff. de offi. praesid. dilatio siquidem tam breuis non venit in considerationem, vt hac leuissima occasione commercio priuetur. Sed ad indubium reuocari solet, vtrum idem iuris sit in magistratibus, qui ad libitum principis constituuntur? & Bar. in. l. de pupillo. §. si quis ipsi praetori. ff. de noui. ope. nuncia. Petrus Cyn. & Balan. l. quisquis. C.

10
Iudices
qui ad li
bitu pri
cipis co
stituun
tur an
qui par
tur per
petuis.

si cer

si cer. pet. idem Bald. in. l. solent. §. vlti. 4. q. ff. de officio proconsul. Bal. Ange. Alex. & Iaso. & docto. communi. in. d. l. principalibus, censent idem esse vtrobiue, vt perpetui censeantur. & Capicius decisi. 116. in fine per. l. sufficit. ff. de cond. indebiti. & quia quod non habet certum finem dicitur esse perpetuum, vt in. l. iurisperitos & ibi Bar. adnotauit. nu. 2. ff. de excu. tuto. Guill. Benedic. in repet. c. Rainutius in verbo duas habens filias nu. 38. extra de testam. Praeterea perpetuum dicitur id, de quo dubitatur sit ne perpetuum an temporale vt in. d. l. sufficit vbi Iason adnotauit. 2. notabili ff. de condit. indebi. c. si gratiose de referip. li. 6. glo. in. c. vlt. in verbo perpetuas in fi. ibique Joh. And. & Dni. co. ti. & lib. Faber in. l. r. C. de contract. iudi. Iaso. in. l. 3. §. ex contrario colu. 4. nu. 15. ff. de acqui. posse. Dec. consi. 4. 72. colu. 3. versu. & in dubio cum concor. traditis ab Alex. consi. 216. colu. vlti. lib. 7. & Feli. in. c. ex literis colu. 7. versu. si autem iudex, & ibi Deci. ad fi. de consti. Alcia. tamen in. d. l. praesidis num. 3. dubitat: quoniam proconsules olim & praetores anui erat, vt in. §. 1. institu. de per. & tempo. actio. praesides vero prouinciarum ad libitum Caesaris constituebatur, & tamen videmus praesidibus inhibitos hos esse contractus, vt d. l. praesidis & l. i. C. de contracti. iudi. quare distinguendum autumat, vt vera sit Bar. sententia, in ijs, quos solet princeps diutius in officio relinquere, neque facile sumouere, quales sunt consiliarij sui: vel in nostra Hispania auditores regiae cancellariae, qui (licet annales sint, vt in. l. 4. ti. 4. li. 2. ordin. & pragma. 140. §. 4. ibi quales nos deputaremos en comieço de cada vn año) ppetui tamen censentur, eo quod ppetuo solet princeps eos in officio relinquere, neque facile sumouentur, vt

R ex Ang.

ex Ang. in l. eos qui. C. si cer. pet. attestatur Greg. Lu-
 pi. in l. 5. ti. 5. par. 5. Si verò arbitrio quidē principis cō-
 stituantur, sed soleāt tamē cito sūmoueri, nēpe intra-
 biennū vel triennū, quod p̄sidibus, & apud nos correc-
 toribus cōtingit. hi non perpetui existimātur, licēt ad-
 habitū sint cōstituti, sed tēporales. & ita iure nostro re-
 gio dispositū videtur in. d. c. r. & 2. correctorū, vbi Pe-
 Nunnus nu. 19. versū. aduertēdū, pōderat verba, durā-
 te su officio, in. d. capite posita, vt denotent secus esse
 in perpetuis. ¶ 5. cōclusio p̄missa intelligitur, quan-
 do officialis emit à subditis, hoc est suæ iurisdictionis
 hominibus: secus si à non subditis, ita eā cōclusionē re-
 stringit glo. & Saly. in. l. quisquis. C. si cer. pet. Bar. &
 doct. cōmu. in. d. l. principalibus, tunc enim cessat cri-
 minis p̄sumptio: quippe in homines qui non sunt in
 territorio suo ius dicere non potest. l. vlti. ff. de iurisdic-
 om. iudi. ergo nō est officialis respectu nō subditorum
 vt inquit Decius in. d. l. principalibus nu. 8. ¶ Ceterū
 & alij casus sunt quibus de p̄dicta regula relaxamus
 ¶ vt cum magistratus necessitate adigente emit, alium
 de contractū facit, mutuā enim pecuniā scēnebrem su-
 mere potest. l. p̄sidis in. fi. ff. si cer. pet. ad idē tex. in
 l. in verbo p̄ter eas. C. de cōtracti. iudi. vt putā cau-
 sa victus, vt. l. solent. §. vlti. ff. de officio. p̄cōs. vbi in-
 quit Bal. etiam equos emere posse vrgēte necessitate. fa-
 cit etiam, quia in generali prohibitione nō includitur
 causa alimentorum, vt no. Cardi. in consi. 66. in dubio
 p̄missio in. fi. & clausula generalis nō porrigitur ad
 alimēta, vt no. Bar. in. l. mela. ff. de alim. & ciba. lega-
 per. l. liberos. §. posthumus eo. ti. Decius in. d. l. princi-
 palibus nu. 13. ¶ multa enim necessitatis causa indul-
 gētur, quæ aliās nequaquam concedi possent. h. r. ff. de
 officio

ff
 Iudex
 necessi-
 tate ad-
 gente e-
 nare &
 mutuā
 pecuniā
 scēnebre
 sumere
 potest.

12
 Necessi-
 tatis cau-
 sa pluri-
 ma in-
 dulger-
 tur.

officio consu. l. r. §. cum in eadem in. fi. ff. ad leg. Rho-
 di. de iactu, quod latius insinuat Ias. in. d. l. principali-
 bus. 4. limi. vnde & victualia pro vsu suo, cetera quæ
 vtensilia citra vllam reprehensionem emet, vt. d. l. so-
 lent in. fi. ¶ Præterea restringitur hæc regula, cum of-
 ficiali ciuitatis contrahenti consentiret princeps. d. l.
 l. in prin. C. de contracti. iudi. quod tamen non proce-
 deret in rectore prouinciæ vt ibidem dicitur versū. pro-
 uinciarum. ¶ 8. fallit regula in vltima voluntate, ma-
 gistratus enim cuiuscunque sit dignitatis & iurisdic-
 tionis potest hæres institui & legatum accipere. l. non du-
 bium. C. de testa. quod duplici fulcitur ratione, primò
 quia verba prohibitionis loquuntur de contractibus,
 non ergo pertinent ad ius testandi. l. verba contraxe-
 runt. ff. de verbo sign. & quia ratio prohibitionis ce-
 ssare videtur, eo quod vltima voluntas ad nutum re-
 uocari potest vsque ad mortem. §. posteriore insti. qui.
 mo. testa. in. fir. l. 3. §. vlti. ff. de adim. lega. & ita intel-
 ligit Decius in. d. l. principalibus num. 10. ¶ & Iaso. ibi
 8. limi. ex his iafert, quod prohibitus contrahere cum
 certo genere personarum, non prohibeatur eis relin-
 quere vltima in voluntate, & in eam rem adducit tex.
 in argumentum in. l. testamentū non ideo, vbi glo. &
 Bal. C. de testamen. ¶ 9. supra scripta regula restrin-
 gitur ad iudices seu officiales iurisdictionem habent-
 tes, ¶ Secus verò est in his qui iurisdictione carent,
 habent tamen administrationem, vtputā in decu-
 rionibus ciuitatum, ita adnotauit Barto. in. d. l. au-
 fertur. §. quod à p̄sede. ff. de iure fisci, & exem-
 plum tradidit in prioribus ciuitatis. Idem concludit
 Iaso. limi. 9. & Decius nu. 11. in. d. l. principalibus Alcia-
 tus verò in. d. l. p̄sidis num. 8. & 9. id facillē non ad-

13
 Cōtrahe
 re, p̄hibi
 tus cum
 certo ge-
 nere p̄so-
 narū po-
 terit eis
 in testa-
 mēto re-
 linquere

14
 Officia-
 les iurif-
 dictione
 carentes
 an po-
 ssint cō-
 trahere?

R ij mittit,

mittit, quoniam lex principalibus & .l. præsidis. ff. si cer. pet. non præsidet solū coercet, sed & qui circa eos sunt: vt manipularios. l. 1. ff. ad. l. Iul. repetunda. vt pa. latinos. l. nullum. C. de offi. recto. prouin. vt cancellarios & do. esticos. l. 3. C. de assesso. vt que ceteros committes, eorumque liberos. l. senatusconsulto. ff. de officio præsidis: vnde apparet, satis nō esse, quod propria iurisdictione nō sint formidolosi: sed id requiri, vt ne que aliena quidem id possint, tex. est in. d. l. r. C. de contracti. iudi. & in. c. 2. correctorum & d. l. 5. tit. 5. par. 5. Ad rationem igitur legis attendendum est, & ex ea discernendum, quomodo limitationem hanc obseruemus quod ad officiales iudicum: nā decuriones nil est quod prohibeat contrahere posse, quippe qui & originarij sunt, & vt plurimum perpetui, neque officiales iudicū appellari cōmode possint. ¶ .10. publicæ utilitatis causa cōtrahere permittitur, vt per Paridem de Putco de syndica. in verbo contrahere. §. officiales nu. 21. char. 36. Decimū in. d. l. principa. nu. 11. Alcia. d. l. præsidis nu. 6. ff. si cer. pet. de quo opportunius dicemus in. 2. cōclusionē statim sequenti num. 16. ¶ Operæ præcium tamen erit, vt prænotata maturius intelligatur, exquirere: qua pœna afficiantur iudices aut alij officarij constitutionem supra scriptam transgredientes? Et videtur id decidere textus in præcitata .l. aufertur. §. quod à præside. ff. de iure fisci, vt, scilicet, in firmamento emptionis contractu possit res empta à venditore vendicari estimatioque eius fisco inferatur. Nam & durum est magistratus tali casu quadrupli pœnam subire à Marcello præscriptam in. l. 1. non licet ff. de contra. empti, t̄ cum pœnæ locus nō sit, nisi qua

15
Pœna iudicis aliquid cōtra legū prohibitionem emētis.

tenus

tenus verba constitutionis necessario inferunt vt in. l. tribunus vbi Bal. 2. no. ff. de testa. mili. Alcia. refert in. d. l. principalibus num. 12. at. d. lex, non licet, loquitur in alia specie, videlicet, quando ex officio quod quis administrat quidquam emit: quod crimen grauius est Et id sane iure nostro regio proculdubio obtinet, vt quo expresse caueatur, iudicem priuari re empta & fisco inferri vt in. c. correctorum. 2. in pragma. nulla que alia pœna ibi iudici infligitur.

16
Pœnæ locus nō est, nisi quatenus verba cōstitutionis necessario inferunt.

¶ CAP. V. T. XXVIII. IUDICIBVS NEGOTIATIONEM ESSE PROHIBITAM INSINUAT.

Secunda conclusio. Iudices eorumque officiales cōtrahere, hoc est, negociari seu mercaturæ operam dare prohibentur per se aut per interpositam personam, vt in. d. l. principalibus. l. 9. & .10. titu. 15. lib. 2. ordi. & d. c. 2. correctorum. t̄ ex quibus verbis, dum lex ait negotiatur, frequentiam actuum requiri, satis deducitur. Negotiatio enim vnico actu nō perficitur. l. 1. §. 2. vbi glo. in verbo omnes. ff. de tributo. Bar. in. l. seruis legatis num. 4. ff. de lega. 3. Bal. in rubrica. C. de consti. pecu. q. vlti. Bar. in. l. mariti. §. qui quæstum. ff. de adu. l. te. vbi inquit, t̄ quod nomina verbalia officium significantia quod quis suapte assumit authoritate, vt mercatoris hospitatorum, & similia non causantur ex vnico actu, sed assiduitatem requirunt, Iason cum refert & sequitur in. l. de pupillo. §. si quis ipsi. 7. colu. versi. 6. que rit Bar. ff. de noui opt. nuncia; sic etiam non dicitur

1
Iudices negotiari re prohibentur.
2
Negotiatione pluribus actibus perficitur, nec vnicus sufficit.
3
Nomina verbalia plures actus significantia plures actus requirunt.

R iij quis runt.

4
Iudices
officio
suo utili
rati que
publicæ
vacare
cōuenit
non par
ticulari
cōpēdio

quis aleator, licet semel ludat, neque lector licet semel legat, neque peccator licet semel peccet, ut inquit Bald. in d. rubrica de consti. pe. in fi. Par. de Puteo de sindicatu in verbo contrahere, vers. officiales num. 23. char. 36. neque sufficit si negotietur, nisi faciat negotiationem quæstuariam, ut mire declarat Bar. in d. l. seruis legatis num. 3. ff. de leg. 3. & iure regio id clarius probatur. d. c. 2. correctorum ibi, ni vsc en ella trato de mercaduria. & c. vsus siquidem & cōsuetudo etiam Hispano sermone ex pluribus actibus perficitur. l. i. titu. 2. par. 1. & ita verba illa expendit Petrus Nunnus. d. c. 2. num. 19. versiculo ita ista. Restat modò vt rationem huius conclusionis inuestigemus. quam (ni fallor) esse crederem: † ne qui aliàs curæ reipublicæ intentus esse deberet priuatis negotijs detentus, quod ad eius munus pertinet adimplere nequeat. Officio nanque suo, utilitatiq̄ publicæ vacare cum conuenit, non autem particulari compendio. Quod vtrique congrua & aptissima similitudine ab arbore naturali sumpta (cui, neque inmeritò, iudicem adæquasti) optimè docere potest. Arbor siquidem eius efficitur cuius in fundo radices egerit quamuis aliena fuerit. cæterùm si in vtroque fundo radices emisserit communis est, ante quàm autem radices produxerit in fundo alterius insita, eius permanet cuius fuerat. l. ad eò. §. vlti. & l. sequ. ff. de acquiren. rerum domi. §. si ticius institu. de rerum diuis. l. 42. titu. 28. par. 3. sic & arbor tua artificialis, hoc est iudex, cū radices suas, studium videlicet suum, in reipublicæ viridario, vbi plantata est prorsus agere debuisset, vt sic ciuium utilitatem propriæ præferret, fructusq̄e

iusti

iustitiæ in eorum commodum produceret: in fundo alieno radices emittens, negotiationi aut mercaturæ operam nauando, plantæ dominium ita commutabitur vt eius efficiatur cuius in fundo radices coaluerint. Si enim studium operamque omnem mercaturæ adhibuerit, respublica omnino dominium arboris amittet. Sin autem partim negotiationi seu mercaturæ, partim verò reipublicæ studium impertitus fuerit, erit communis. Ratio enim non permittit, vt alterius arbor esse intelligatur, quàm cuius in fundum radices egerit vt. d. §. siticius insti. de rer. diuis. Ex quo euidenter deducitur præmissam conclusionem non tantum in iudicibus temporalibus obtinere, verùm & in perpetuis. neque modò si in aliena patria, sed etiam si in propria negotientur, idem quoque obseruandum esse, siue cum prouincialibus sibi subditis contrahat, siue cum externis non subditis suæ iurisdictioni. Eadem quippe ratio in qualibet harum specie militat. Sat enim est vnicuique vnico in seruire muneri, neque decet plura amplecti. Sed aut iudicis eligere oportet exercitium, aut mercatoris. † Cur ergo permittenda est magistratibus negotiatio, quæ neque militibus quidem conceditur? vt in. l. i. C. negocia, ne militent. li. 12. & quæ iure nostro à nobilitate summotæ est, vt in. l. nobiliores. C. de commercijs & in. l. antepen. C. de cohartali. lib. 12. cuius verba sunt, sed etiam cunctos qui diuersarum rerum negotiationibus detinètur, trapezitas, s. 3, vel gemmarum, argentiq̄e, vestium, venditores, apothecarios, etiam, cæterosq̄e institores aliarum mercium quibuscūque ergasterijs adherentes: iubemus à prouincialibus officijs remoueri: vt omnis honor atq̄ militia cōtagione huiusmodi segregetur. hætenus imperator.

5
Negotia
tio iudi
cibus &
militi
bus phi
bita, & à
nobilita
te sum
mota.

R iij † Sed

6 Merca-
tores an
dignita-
tem asse-
qui po-
ssint? &
an ab a-
depta re-
pellatur

7 Merca-
tura no-
bilitati
an dero-
get?

8 Magi-
stratui p-
petuo
mercatur-
a an p-
hibea-
tur?

9 Delictū
dignita-
te auge-
tur?

† Sed & tex. in l. ne quis. C. de digni. libr. 12. præcipit, quod negotiatores alijque huiuscemodi homines dignitatē assequi. nō possint, & ab iam adepta repellantur, vbi & Luc. de Pena hos dicit esse sordidos. Quin memoriæ proditum fuit ab Aristotile Peripateticorū principe li. politi. 3. c. item. 3. legem fuisse apud Thebanos, vt nemo idoneus esset ad honores reipublicæ suscipiendos, nisi per decē annos à mercatura destitisset. Quin etiā apud Romanos lex Clodia prohibebat scribas quæstorum exercere negotiationes, tanquam id in decorum foret, cuius rei testis est. Suetonius, & plurima in eam rem refert. Tiraqu. de nobilitate. c. 33. † vbi mercaturam, ait, nobilitati derogare, nisi mos regionis, qui haud dubie seruandus est, aliud inducat, vti apud Venetos & Genuenses. Nobiles quoque mercaturam exercent citra nobilitatis detrimētum: si mercatura sit magna & copiosa, non si tenuis sit & vilis, vt testimonio Ciceronis lib. officiorum. 1. asserit Tiraqui ibi nu. 19. sed & nu. 20. aliter limitat, vt procedat quando per se exercet quis mercaturam, secus si per alios. Idem que latius probat eo. li. c. 27. num. 7. & multis sequentibus. † Quod cum ita sit iustius magistratui perpetuo negotiatio inhihetur, † quō enim maiori quis præest dignitati, eo magis delinquit, cū in his peccat, quæ dignitatem aut illius administrationem concernūt: vel in his propter quæ dignitatem vel honorem consequutus fuit, vel eum delictum cedit in dedecus & contumeliam ipsius dignitatis. I. quædam delicta, & ibi, Bar. & Alberi. ff. de poenis Alex. in. l. 2. paulo ante fi. C. vt nemo priuatus. vel etiam quando delinquit prætextu & colore dignitatis. Ray. & Sali. in. l. præsbiteri per tex. ibi, in illis verbis, quod nihil metuant. C. de epif.

de epif. & cler. & Cepola, qui id optimē declarat, in cō. si. 40. co. 4. ver. tamē ista regu. & ver. sequ. Tiraqu. de nobilitate. c. 20. numer. 112. & duobus sequ. † Cæterū ex supra dictis satis constat publico fauore ab hisce cōtractibus summos esse magistratus, vnde consequens est, ut neque iuramento confirmientur contractus per iudices celebrati: quo quomodo à iure phibiti, iuxta distin. Bar. in. l. si quis pro eo ver. si. 4. ff. de fide. sicut nec renunciatio, qua expresse dictis cōstitutionibus se eximere vellent, quicquam valeret, vt asserit Iaso. in. d. l. principalibus prope finem vbi Decius num. 4. post Ioha. Baptist. de Sancto Seuerino, & Alciatus nu. 7. & 8. qui post Deci. reddit rationem, † nempe quod ius publicum priuatorum pactioibus remitti non possit. I. pacta. que contra. C. de pact. & in. l. iuris gentium. y. si paciscar. ff. de pactis. quod indubitati iuris est (inquit Alci.) in his casibus quibus lex non solum cōtractum infirmat, sed etiam pœnam adiicit, quod commu. est receptum ab interpretibus legis non dubium. C. de legi. Sed quod nostro casu non tantum prohibeatur, sed & pœna adijciatur, videre licet ex supra nu. 14. c. 27. traditis, & ex. l. aufertur. §. quod à præside. ff. de iure fisci. & d. l. licet de contra. emp. Decius tamen num. 4. addit alias duas rationes, videlicet, † quia iuri prohibito renunciari non potest; glo. Bar. & docto. in. l. i. C. ne fideiuso. dori. de. † sicut nec iuri in odium renunciantis introducto. I. ramet si. ff. ad Macedo. glo. Bart. & scribentes in. l. pen. C. de pactis. Constat etiam fortius prohibitioni locum esse si per interpositam personam præses ipse contraxerit. I. eos. C. de vsur. d. l. i. C. de contract. iudi. d. l. milites. ff. de re mili. d. c. 2. correcto. † Tex suppositione enim facilliter præsumitur fraus. I. si is qui

10. Iudices fauore publico negotiari prohibentur.

11. Renunciari non potest iuri publico.

12. Nec iuri prohibito.

13. Nec iuri in odium renunciantis introducto.

14. Frausex
supposi-
tione p-
sumitur
15
Cōtrahe
re, phibe
tur qui
circa iu-
dices offi-
cia gerūt

si is qui bonis. ff. de acquir. hæredi. † Sed & non solum magistratus ipsi, verum etiam qui circa eos sunt phibentur contrahere aut negotiari. d. l. principalibus & d. l. i. C. de contra. iudi. d. c. correctorum. 2. circa eos esse intelliguntur legati, comites, & consiliarij. d. l. i. de contra. iudi. Item præco, medicus, lictor, officiumque omne ab eo adductum, qualis cornicularius, commentariensis, adiutor, actuarius, exceptores, apparitores, ceterique quos secum duxerit, quosque lex cohortis appellatione videtur intelligere, vt. l. i. ff. ad. l. Iul. repe. quique alibi domestici præsidis dicuntur vt. d. l. i. C. de contracti. iudi. ita Alci. docet in. d. l. principalibus nu. 9. Sed non hoc indiscriminatim intelligendum est, nã licet hæc prohibitio extendatur ad officiales temporales iudicis etiam non perpetui, vt sentiunt iura precipitata, non tamen extenditur ad officiales perpetuos, hi enim contrahere & negotiari non prohibentur vt in. d. l. præsidis. ff. si cer. peta. imo & foenerari, vt ibi dicitur, sicut neque prohibentur quascunq; res emere, vt supra numero. 13. c. 27. exposuimus, quibus quidem ius regium non aduersatur, imo ex generali huius regni cōsuetudine videmus, tabellionibus, executoribus que, & alijs officialibus perpetuis cum in alijs tribunalijs, tum etiã in foro regio, officia gerētibus: cōtractus negotiationemque permitti: quos merces quascunq; emere cernimus, vt carius vendant, Quod utique concedendum non esset: quinimo iustius foret legem seruari Clodiam de qua supra num. 6. ne ipsis negotiationibus impediti munera, vt equum est, subministrare impediatur. ¶ Aliqui tamen sunt casus, quibus de prædicta regula relaxatur, vt putã, si publice vtilitatis causa iudex contrahat & negotietur, vt quia emerit fru-

rit frumentum & duxerit ad ciuitatem tempore penuria, quod & postea omnes tenentur emere, quamuis eo non egeant, ita Bart. in. d. l. i. nume. 2. C. vt nemini liceat ab emp. specierũ se excus. li. 10. potest enim præses provincie cogere subditos vendere frumentum iusto pretio necessitate urgente. l. annonam vbi Bar. ff. de extraor. crim. idem Bart. in. l. i. §. cura carnis. ff. de officio præsidis & in. d. l. i. nume. 7. C. vt nemini liceat ab emptione specierũ li. 10. Paris de sindicatu in verbo contrahere vers. officiales nu. 21. char. 36. quippe cum probatio negotiatiõis fiat iudici publice vtilitatis causa, vt supra expositum est (idest, ne subditos lædat, neue à muneris sui exercitio auocetur, vtilitatem publicam, cui incessanter vacare deberet, in proprium vertens commodum) nõ includitur species ista, quia esset publicæ vtilitati contrarium argumento. l. iubemus, minima. C. de sacros. ecclesijs, ut ibi inquit Paris de puteo, Decius etiam in. d. l. præsidis numero. 11. ff. si cer. pet. redens rationem, videlicet, quia propter vtilitatem publicam receditur à regulis iuris, vt late tradit Roma. in. l. si vero, §. de viro in. 10. limitatione. ff. solu. ma. tri. ¶ Alius excipitur quoque casus à præmissa regula, videlicet, quando mercaturam exercens caret iurisdictione, licet habeat administrationem, vt in decuri-
17. Decurio
nes ciui-
tatis an
cōtrahere
phibeantur.

nibus seu prioribus ciuitatum: ita concludit Bar. in. d. l. aufert. §. quod à præside. ff. de iure fisci, & alij supra citati nu. 13, quod facile non admittit Alcia. neque in merito, iudicio meo, nobiles quippe & nõ plebei sunt eligendi. l. honores. ff. de decurio. & alia habentes de quibus in decuria Pisana li. i. c. 13. & in summula Azonis tit. de decurio. atque nobilibus mercatura nõ cõuenit. l. nobiles, C. de commercijs & mercato. vt & supra latius

latius traditum est numero. 5. & sequi arceantur ergo ab ea decuriones. Sed iam in Hispania usurpatum est ut decurionatus, quod deterius est, impune distrahan- tur. nimirum ergo si decuriones ipsi comercia exerce- ant. Imo, quod perniciosissimum est rei publice, hi qui- bus iure concessum est, aut saltē consuetudine, ut om- nibus rebus vendendis pretium statuunt & moderentur, ut legitur in decuria Pisana li. 2. c. 18. versi. item or- do, mercaturam exercent earum rerum que ab eisdē taxadē sunt, vini videlicet, panis, & similiū. Ceterum neque ob id prohibiti cēsebuntur, si in propria patria officii exercuerint extra negotiationem, domum, fū- dum aliam ue rem sibi necessariam emere; ut ex nota in. d. l. principalibus expendit Amedeus de Castello, de sindicatu in parte item in eo quod dictus nu. 175.

¶ Sed non ab re hīc dubitari posset, eadem ne pœna afficiatur iudex negotiator, qua, & qui aliquam pecu- liarem emptionem facit, an diuersa? & sanē iure com- muni crederem esse distinguendum. Nam si inter sub- ditos iudex non perpetuus id faceret dicendū est quod & in .i. conclusione diximus, præterquam in casibus ibi exceptis, eadem quippe inest ratio utroque casu. Sin autem inter non subditos durum esset quidem, ut magistratus, tali casu, publicationis vel quadrupli pœ- nam subiret, cum pœnē locus nō sit, nisi quatenus ven- ba cōstitutionis necessariō inferunt. Satis ergo erit cō- tractum censerī nullum, ut qui contra legis prohibi- tionem factus fuerit, iuxta notata in. l. non dubium. G de legibus. iure autem regio vltra hanc pœnam fisco applicatur quod emptum distractum ūc fuerit, ut. d. c. 2. correcto. aduertendum tamen est, textum illum tē- porario iudici pœnam inposuisse non perpetuo. Qua

re ar

re arbitrariē puniri dicere, si iudex perpetuus con- trahat iuxta negligentiam aut culpam in officio com- missam negotiationis causa. Ut tamen si monitus nō arceatur aut a negotiatione desistat, possit officio pri- uari, arg. l. iudices. C. de dignita. lib. 12. est & tex. & ibi prapositus in. c. 1. §. quicumque a primo. de pace. t. nē & eius violat. in v. libus feudorum.

CAPVT. XXIX. OFFICIALIS EX

officio quod administrat quicquā emere nō posse insinuat.

Tertia conclusio ¶ ex officio quod quis admi- nistrat, quicquā emere nō potest p. se vel p. interpositā personam. l. non licet. ff. de con- trahen. empri. cōtractus enim iste nature of- ficij aduersatur, exempli causa ad munus censorū vel consulū pertinet publica locare vel vēdere, nūquid ipse consul poterit esse vectigalium redemptor per se vel suppositam personam? certe non: fieret enim fra- us fisco, delinqueretque in officio suo ut. d. l. non li- cet. quia inter emptorem & vēditorem debet esse dis- crimen, hīc verō nullum. quum ipsemet emptor & vē- ditore esse censeatur ratione officij, quo vendere tenen- tur, & ratione cuius rem publicam representat, ut in- quit Saly. in. d. l. quisquis numc. 3. C. si cer. pet. ut si eni- mirum si non vtilitatem officij, seu publicam, sed pro- priam agat. verisimile enim est eius reuerētia alios cō- tra liceri non ausuros, vnde & damnum fisco oriri pos- sit. Idemque consequenter erit, si res priuatæ publica- auctione vendantur: iudices namque eius ūc familia- res aut affecle (quos fortē Palatinos appellat tex. in. l. vl. C.

Officia-
lis ex of-
ficio
quod ad-
ministra-
quicquā
emere
nequit

18
Pœnaiu
dicis cō
trahētis,
et merca-
turam e-
xercētis

vl. C. de rescind. vendi. nō licitabuntur iusta enim est suspitio contra iudicē si per se aut per eius familiares licitatio fiat, quippe cuius officiū & authoritas ad auctionem liberius & vtilius faciendam imploratur, non æquum est vt ipse eius licitatione impediatur ne libere omnes liceri possint. Ex quo apparet cōclusionē nr̄am procedere in quocunque officiali temporario, videlicet, seu perpetuo, in propria vel aliena prouincia administrationem agente, & hoc vltimum probat Alci. in. d. l. p̄sidis num. 10. ff. si cer. pet. inest enim eadē ratio omnibus hisce speciebus, idē ergo ius statui debet. ¶ Ceterū huic cōclusioni locus non est, quū paterna bona a fisco distrahuntur, iudex quippe hoc casu emere poterit. l. qui officij ad fi. prin. ff. de contrahēda empti. sicut & tolerari in militibus videmus, vt cū paterna eorum prædia fiscus distrahit a licitatione nō repellantur vt in. l. milites. ff. de re milita. quod si verum est vltra eam speciem extendi non licebit, quia exorbitans a iuris regulis. Intelligi que debere reor si palam id iudex fecerit, & bona fide, & in alterius iudicis præsētia, per inde ac in tutore dicitur. & hac in specie doctrinam Angeli. & Fulgo. in. di. l. principalibus ipse intelligerem, quam aliās generaliter intellectam communiter improbant omnes teste Iafone ibidē. 7. limi. ¶ Sed qua pœna punietur iudex qui præsēpta violauerit? & vltra impugnationem actus quadrupli pœnā rei sic redemptæ eū subiturū asserit Marcellus iuriconsultus in. d. l. nō licet. ff. de cōtra. empti. Quod quidem maximē verum est si per interpositam personam id fecerit, nam ex suppositione, vt prænотatum est, facilius præsūmitur fraus, ut. l. si is qui bonis. ff. de acqui. hære.

Pœna iudicis licitantis quod eo auctore distrahit

CAPVT

CAPVT. XXX. IVDICES MUTVAS pecunias possint ne accipere examinat.

¶ Varta conclusio, ¶ iudices non possunt a litigatoribus quorum causas audiunt mutuas pecunias suscipere, ne eo beneficio allecti legem & iustitiam illis prodāt. Corrupte enim videtur quis iudicem, eidem pecunias mutuando, vt. l. quisquis. C. si cer. pet. vbi hęc cōclusio intelligitur etiam si fœnebrem pecuniam accipiat, quippe cū & hoc casu eadē ratio insit: quare vtroque casu exilij pœna plectetur & mutuās & iudex ipse mutuo accipiens, vt in. d. l. quisquis. ¶ Sed an a non litigantibus possit mutuam accipere pecuniam? & distinguendū quidē est. Nā iudex perpetuus mutuo accipere poterit, & idē in quocunque officiali perpetuo, vt. d. l. p̄sidis in prin. ff. si cert. pet. quidquid dixerit. Alcia. li. r. parergon. iuris ciuili. c. 25. Secus verò in temporali, cui nō licet mutuam pecuniā suscipere ab hominibus sibi subditis eius prouinciæ quā administrat, vt in. d. l. quisquis vbi glo. & Saly. nu. 1. qui tamen asserit hoc cōmuniter limitari & restringi, nisi urgente necessitate id egeretur facere, arg. l. 1. §. p̄ter eas. C. de contrac. iudi. dubito tamen an & hoc sit verum, cū doct. a Salyceto citati non in mutuo loquantur sed in emptione earum rerum quæ ad victum vestitumue pertinent, vt dixi supra num. 8. quæ magis necessaria sunt ad vitam humanam, quàm pecuniæ. ¶ Nam licet carens pecunia omnibus quæ pecunia quærentur carere dicatur, cū aliās sanguis hominis appelleretur, vt ait Saly. in. l. admonendi colu. pen. ff. de iure iurando, num. 19. refert que in eam rem plurima Tiraque, de nobi

1 Iudices mutuū accipere an possint?

2 Iudices mutuū a non litigantibus an possint recipere

3 Pecunia est quodammodo sanguis hominis

de nobilitate. c. 31. nu. 350. & seq. & .c. 3. num. 5. fortius tamen id verum est, iudicem presumptionem contra se habere, quod pecunijs non careat, cum ei detur salari-um de publico, quare difficilimum, ne dicam impossi-ibile, erit probare egestatem. Secus vero est in his, quae ad victum pertinet, quibus quis carere praesumitur, nisi quotidie emat, atque ideo emptionem earum rerum iudici permitti aequum est. Cum usuris autem licite sumere potest, dum tamen ab eo non accipiat cuius de causa cognoscere coepit, ut tradit Alciat. in. d. l. praesidis num. 5. idem observandum crederem si redditus annuos alij venderet ob pecuniam sibi datam cum pacto ut redimere possit. nam si cum usuris licebat, fortius & hoc casu licebit. Verum an non subditis mutuam poterit suscipere pecuniam ut in. l. praesidis in. si. ff. si cer. peta. secundum unum intellectum: cui adde, nisi conversationem habeat in sua provincia, ut in. l. quisquis C. si cer. pet. illud tamen generaliter observandum est iudicem pro republica, vel pro universitate cui praestitit mutuum pecuniam suscipere posse siue perpetuus is, siue temporarius fuerit, siue a subditis, aut non subditis acceperit, tunc enim non suam sed reipublicae utilitatem quaerit. l. Gayus. ff. de usuris: ita haec intelligit Saly. in. d. l. quisquis num. 1. C. si cer. pet. Poena autem iudicis aut alterius officialis id perpetratis erit arbitraria iuxta modum delicti metienda. Nam cum dolus haec in specie sit praesumptus, & non vere probatus, non erit poena ordinaria iudicis corrupti infligenda, ut est casus singulari in. c. afferte de praesump. vbi, licet Salomone ex praesumptionibus motus adiudicaverit unum mulieris filium, noluit tamen alteram capite plecti: quae iustissimi me ea esset poena damnanda, si legitime probatum esset filium

Poena iudicis mutuum recipiens.
Poena ex tra ordinaria ve nit im- ponenda ex dolo praesump- to & non plene probato.

filium alterius surripuisse, ut in. l. 1. C. ad. l. Fauu. de pla- gia. secundum Innocentium. in. e. quia verisimile de praesump. vbi tradit hanc doctrinam, quain velut singularem, & ab alio non traditam commendat Cardina. in. d. c. afferte, & ibi Anto. Joh. de Imola, & Abbas, alijque moderniores. Ioh. Lupi in allegatione in materia heresis. §. ii. vbi alia plura in eam rem congerit. Hypo- li. Marsilius in repe. l. vnicę. C. de raptu virgi. num. 137. & in. l. repeti. nu. ff. de quaestio, optimus tex. regni no- stri in. l. 4. ad fi. ti. 8. de homicidio par. 7. vbi Greg. Lu- pi id expendit in glo. vlti. allegans Bal. in. l. vlti. ad fi. C. de proba. §. 5. conclusio, si magistratus pecunias suas foenori dare prohibentur. d. l. principalibus sepius ci- tata. & l. eos. C. facer. & hoc eadem ratione, qua & ne- gotationem diximus prohiberi, quare ibi dicta hinc re- peti possunt. Hodie autem iure canonico, cum hoc a- lijs minime permittatur ut exti. de usur. per to. mi- nus ergo iudicibus quod fufius traditur per Couar- rub. lib. 3. resolutionum. c. 1. §. 6. conclusio ne- que mutuo quidem gratuito pecunias suas dare magi- stratus possunt. d. l. principalibus ibique a magis com- muniter interpretibus receptum est, & in. l. eos, vbi, glo. C. si certum peta. quod inter subditos magistra- tum intelligunt omnes procedere. Sed que sit huius ra- tio. Alci. in. d. l. principalibus num. 5. reddit plures. Vel quia quidquid ex concussionibus a subiectis ra- perent, mutata causa, sibi ex mutuo deberi fingerent: & manu militari, quae eis parata adesset, ceu iustum mutuum exigerent, argu. tex. in auth. ut iudi. sine quoquo suffra. post prin. versi. an certe colla. 2. vel quod cum foenora exercere prohibeantur, facile le-

6
Iudices mutuare subditis pecunias non possunt, ne dum dare foeno- ri.
7
Iudices mutuari an possint subditis.

gi fraudem facerent, gratuito dare id simulantes, cuius usuram iam ante silliquarum nomine retinuisissent vt in. l. eos verfi. interdicta. C. de usuris: Vel quia praedam omnem nominum fide trajcere hoc pacto in patriam facile possent, si in prouincia pecuniam gratis mutuarent, Romaeque sibi restitui paciscerentur, argu. l. sacrilegi. §. huius autem. ff. ad. l. Jul. pecul. cuius criminis inculsat Salustium Marcus. Cicero. Vel quod mutuum gratuitum non nisi intimis amicis fieri solet: at lex arctius aliquod vinculum inter praesides cum prouincialibus contrahi non patitur, vt in. l. obseruandum. ff. de officio praesi. & in pragma. 40. cancellariae Pincianae. c. 19. pateret enim ambitioni via, & finito magistratu per tales amicos criminum inquisitio impediretur, si qua fieri opus esset, vt in. l. i. C. vt omnes iudi, tam ciuiles quam criminales possent & obaerati ad res nouas sollicitari vt in. l. i. ff. ad. l. Jul. maiesta. haec ille. Ceterum, si praedicta conclusio vera est crederem ita esse limitandam, vt quoties alia ex causa coniectari posset mutuum esse factum, vt si amico non leui amicitia coniuncto, aut consanguineo, alijue, cui alias mutuare solebat, liceat iudici mutuum pecuniam gratis aut aliam rem collocare, arg. eorum quae supra in. l. conclu. num. 2. latius diximus. Poena autem nulla hoc casu iure statuta inuenitur, nisi ex mutuo aliqua coniectura sumi possit corruptelae, aut cuius cunque illicitae negotiationis: quo casu extra ordinem puniri deberet: id quod plurimum a coniectura iudicis pendere arbitror, qua tamen in re aliter atque aliter ex qualitate coniecturarum respondendum erit.

CAPVT

CAPVT. XXXI. IVDICIBVS CONTRAHERE cum subditis matrimonium, & donari prohibitum esse probat.

Optima conclusio. † qui in prouincia officium administrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem vxorem ducere non potest. prohibetur etiam consentire filio suo vxorem ducenti, ex sententia Pauli iuriscons. in. l. si quis officium, & Marciani in. l. qui in prouincia. ff. de ritu. nupti. ratio huius est propter impressionis timorem, vt omnibus videtur, per tex. expressum in. l. vnica. C. si rector prouin. ibi, potest esse terribilis. Sin autem alia possit considerari ratio quare vxorem duxerit, non praesumetur metus impressionem intercesisse: nisi probata fuerit. Exempli gratia, si prouinciam in qua oriundus est, aut domicilium habet, administrauerit, aut perpetuus fuerit: vxorem ducere tunc non prohibetur ex rationibus supra in. r. conclus. adductis. Vel si post magistratum finitum sponsae consentiat, vt in. d. l. si quis officium. ff. de ritu nupti. & d. l. vnica in fi. C. si rector prouin. Aut si veterem sponsam in prouincia quam quis administrat vxorem ducat vt. l. si quis officium. §. i. ff. de ritu nupti. vel si filiam nubilem magistratus in matrimonium collocauerit, hoc quippe ea ratione permittitur teste Alci. in. d. l. praesidis in fi. quia impressionis metus cessat praesumptio. Cum verisimile non sit velle patrem per vim filiam cuiquam obtrudere: vt sic non tam vxor quam concubina esset, neque vnquam futura marito grata, vt per Abba. in. c. tuis de sponsa. † Qua ratione lex pontificum matris testimonium regulariter non rejicit, quae pro matrimonio filiae quicquam

1
Iudici a
liceat
vxorem
eius pro
uinciae o
riunda
quam ad
ministrat
ducere?

2
Mater a
causa ma
trimonij
filiae est
legitima
testis.

S ij affirmet:

affirmet: non enim verisimile est, velle eam in concubinatum cuiquam filiam dare, sanguinemque suum proditum iri. c. super eo. 2. vbi, Bal. extra de testi. vel alia ex causa id permittitur in filia & non itidem in filio quia praesumitur id fecisse patrem, vt ex dilatione inminens periculum euitaret, cum opportunitas adfuit. quae quidem praesumptio aliam timoris tollit. Atque haec ratio non consideratur in masculis in quibus tale non imminet periculum, ita sensit Saly. in. d. l. si quis officium ff. de ritu nupti. sequitur Decius in. d. l. principalibus num. 4. & haec mihi verior videtur, quamuis Alcia. in. d. l. praesidis ad si. sribolam eam appellet. Poena vero iudicis praedicta violantis, vel eius officialium, quibus tamen administrator operam dederit, ponitur in. d. l. r. C. si rector prouin. & quando per vim id facere tentauerit, licet non perfecerit, ponitur in. l. 1. C. si quacumque praedi. potesta. De iure tamen Pontificio haec non procedunt, cum liberum debeat esse matrimonium. c. gemma de sponsa. quare, nisi vis aut metus probetur vere, non impugnatur, quod latius probat Decius consi. 231. viso casu lib. 2. & Couarru. de sponsalibus. c. 3. §. 5. vbi legem civilem negat habere potestatem poenam statuendi, quominus libere matrimonium contrahatur, ex quo leges regias poenam exheredationis statuentes filiabus absque parentum consensu maritum eligentibus non seruari contendit. Id quod latissime comprobat Roderi. Xua. in. l. 2. titu. de matrimonijs, foro legum versi. quero. 1. licet contrarium pluribus medijs concludat Ioh. Lupi. in rep. c. per venetras, notabili. 3. §. 3. & nono. §. 8. conclusio. iudicibus donari prohibitum est, siue a litigatoribus donetur, siue ab alijs sibi subditis. lex enim contractui resistit, praesumitque

3
Matrimonium
eōtrahē
tibus poe
na iure
civili an
possit im
poni?

4
Iudicibus
an possit
donari?

mitque ex subiecta parte liberum defuisse consensum, vt in. l. 1. C. de contracti. iudi. & in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. §. scriptum colla. 2. & in. c. 1. correctorum. quod si alia causa coniectari possit, quare donatio facta fuerit nihil est quod obstet eius validitati, vt putat, si ob remunerationem facta sit ab amico, meritaque praecessisse probentur extra officium, ita Bar. ad feuerat in. l. Aquilius regulus num. 1. per tex. illum. ff. de donatio. ibique Roma. sequitur post prin. & reputat singulare Alex. nu. 4. & Iaso. in. l. principalibus. 6. lmi. ff. si cer. peta. Tiraq. in relectione. l. si vnquam in verbo donatione largitus num. 49. C. de reuoca. donatio. quibus quidem ipse assentio, quamuis Alcia. neget huiusmodi donationem valere, in. d. l. principalibus num. 13. ff. si cer. peta. fieret enim, vt ipse ait, non difficile legi fraus. Neque iuxta eius sententiam quicquam obstare potest Papiniani Responsum in. d. l. Aquilius quoniam in eo, Aquilius regulus iuuenis ad Nicostratum praecceptorem ita scripsit, legendum est, non praetorem, vt ibi inquit Accursius in glo. 1. quod & ipse probare nititur ex. l. vlti. C. ad. l. Iul. rept. in eius generalitate. Quibus tandem non aduersantibus procedit plane. r. opinio & ita responderetur ad tex. in. d. l. vlti. C. ad. l. Iul. repe. quia ibi ideo non valet donatio iudici facta ob beneficia: quoniam ea facta sunt a iudice tempore administrationis, & ex officio non extra id. Neque fraudem legi fieri posse fatendum est, probari siquidem debent merita, vt supra diximus, & amicitia extra id quod ad munus pertinet.

¶ CAPVT. XXXII. ESCVLENTA ET poculenta aliaque xenia iudices an capere possint a litigatoribus aut alijs fusc examinat.

¹
Esculēta
& poculēta
an
iudices
possint
accipere.

Ed de his hactenus. † & vt iā tandē eō vnde
egressa est referat se oratio, ad ppositāque
redeamus quēstionē, illud indubitati iuris
est, iudicibus esculēta & poculēta accipere
fas nō esse, verū enim uerō plebiscitū de hoc factū fuit
cuius meminit Modestinus in Pandectis, titulo de offi-
cio pro cōs. in hęc verba. Plebiscito cōtinetur, ne quis
p̄sidū munus donum: uē caperet, nisi esculētū poculē-
tū uē, quod intra dies p̄ximos prodigatur. Vlpianus ta-
mē latius explicās hoc tēperamentū in l. solēt. §. vlti.
ff. de offic. procon. nō uerō, inquit, in totū xenijs absti-
nere debet Pro cōsul, sed modū adijcere, vt neque mo-
rosē in totū abstineat, neque auarē modū xeniorum
excedat. Quā rē diuus Seuerus & imperator Antoni-
nus elegātissimē epistola sunt moderatis, cuius uerba
hęc sunt, Quātū ad xenia pertinet audi quid sentimus
uetus p̄berbiū est, neque omnia, neque passim, neque
ab omnibus munera capiēda sunt. Nā valde inhumā-
nū est à nemine accipere, sed passim uilissimū, ac per
omnia auarissimū. Demū subdit. Sed Neque xenia p̄du-
cēda sunt ad munerū qualitātē hęc ille. Illud autē Esa-
iā. 33. & 35. cap. dicētis, beatus qui excutit manus suas
ab omni munere: intelligēdū est de muneribus, quę ac-
cipiētis animos allicere aut peruertere possunt. c. & si
quęstiones de symonia. Iure etiam canonico id permi-
ssum est delegatis. c. statutū. §. insuper de rescrip. li. 6.
quāuis iure n̄ro regio id nullis permittatur iudicibus
iuxta sentētiā Iacobi. Septimacensis regij senatoris in
institutionibus catholicis. c. 34. de inquisitoribus nu.
21. per tex. in l. 7. & 8. ti. 15. lib. 2. ordinatio. & in prag-
ma. 40. Vallisoletanę cancellarię. c. 20. Sed & iure cō-
muni recentiori autenticoꝝ illud idem prohibitū
fuerat

fuerat. Iudicibus quippe salarium congruū de publico
percipientibus, numera xenia uē aliqua, quātūuis mini-
ma in quāntitate accipere fas nō erat, vt in auth. scriptū
exēplar. 2. in fi. colla. 2. vbi glo. alia insuper glo. in aut
iusiurandum quod p̄statur ab his. §. 1. & per p̄aci-
tata iura idē affirmant Grauiel de Ofelletis, Raine, &
Alberi. nu. 2. in l. solēt. §. nō uerō. ff. de officio procon.
dicuntque ita sępius consuluisse, Luc. de pena. in l. 1. in
sacris col. vlt. ver. 4. quęro. C. de proxim. sacro. scrip.
li. 12. glo. in §. lex Iulia in sti. de publi. iudi. & in c. nō li-
cet. xl. q. 3. Ang. in auth. iusiurandū quod p̄st. ab his
colla. 2. Math. de Afflic. in cōstitu. regni Siciliae li. 1. sub
rubri. 41. quę est, de officio capitanei Ioh. Imolē. in c.
cum ab omni de uita & hon. cleri. & Clem. nolētes de
hēreti. Alex. con. 206. viso themate li. 2. nu. 9. & 10. Vil-
ladiego in tractatu cōtra hēreticā prauitatē. c. 8. Pe-
trus Nannius de māda. exequēdis. c. 2. nu. 3. & 4. quod
quidē maximē procedere ad seuerat iure nostro regio
quippe quo generaliter statutum sit vt nulla recipiāt
munera, vt in d. c. 2. correctorum dum sic ait, y no res-
cibira dadiua ni aceptara promesa ni donacion ellos
ni su muger ni hijos de ninguna persona por si ni por
otro, direte ni indirete durante el tiempo de su officio
de cuya mano aya de venir a el y a su prouecho, ni re-
scibā mas de su salario y derechos que iustamente de-
uierē de hauer segū la tabla de su auditorio. Cūm er-
go generaliter loquatur, generaliter est intelligēda. c.
nemo potest bene agere, de p̄nit. distin. 1. l. de p̄tio cū
similibus. ff. de Publiciana. Id quod maxime nititur cō-
probare ex lege. 40. c. 20. pagi. 24. col. 3. in regijs prag-
maticis, vbi hoc idē peculiariter statutum in magiltrati-
bus maioribus curię, hoc est. p̄fecto p̄torio, Audito-
S iij bus, p̄ræ

ribus, prætoribus criminalium, & alijs fori regij Pinciani iudicibus, quibus inhietur xenia aut esculentæ poculentæque capere. Ex eis nanque alij exemplum sumere debent. Quare grauissimæ infliguntur pœnæ cõtrarium facientibus, nam minima quoque mouent animos, minimaque accipiendo delinquitur. c. fur autè 14 q. 6. & vt inquit Pincianus senator in suis institutionibus. c. 34. nu. 21. aurum est, vt habet vulgare prouerbium, quod auro æquiualeat. Præterea hoc idem fulcire conatur Pe. Nunnus vbi supra, text eo quod iudex iurat nihil recipere. Quod in forma specifica ad implendum est, & minima quæque veniunt consideranda in iuramenti obseruatione. c. ad nostrã de iure iur. Decius in rubri. de iudi. num. 20. & in. c. 1. nu. 23. eo. tit. Si ergo iudex, qui nihil recipere iurauit vltra debitum salarium durante officio, munus quantumuis minimũ reciperet, violaret dubio procul iurisiurandi religionem, neque in forma specifica adimpleret illud. quippe cum vnus etiam minimus defectus sit in consideratione, vt actus perfecte non dicatur impletus glo. in l. communi diuidundo. ff. commu. diui. Bal. in. l. cum sit. C. de sepul. viola. ex quo correctæ videtur. l. 30. titu. 15. lib. 2. ordina. quæ iudicibus maioribus permittebat esculentæ & poculentæ in minima accipere quantitate. ¶ Oppositam tamen sententiam, imo quod esculentæ & poculentæ impune capi possint à quibusuis iudicibus, iuxta formam. d. §. non verò, asserit esse veriorum Cuill. de Cuncto in. l. Plebiscito. ff. de officio præsi. eo quod. lex illa noua, in. d. auth. scriptum exemplar, generaliter loquens restringitur per legem antiquam in casu speciali loquentem, iuxta notata per iuris interpretes in. l. sciendum. ff. qui satisfda. cog. per glo. in. l. de pretio

2
Iuramētū est in forma specifica ad implendū

pretio. ff. de Publici. eandem visus fuit sentire opinionem Bal. in. d. l. solent. §. non verò num. 2. Paris à Puteo de syndicato in verbo esculentæ, & rursus in verbo consiliarijs, Alex. d. con. 206. num. 10. lib. 2. † vt potest minimis lex nõ offendatur, argu. l. quamuis. ff. de condi. & demõstra. neque ex talibus iudicium deflectatur animi, vt ibidem inquit Bal. Quæ quidem sententiã humanior videtur saltem quo ad pœnam vitandam. Et maximè hodie iure nostro regio, per præcitatam. l. 30. titu. 15. li. 2. ordinatio. qua permittitur magistratibus etiã maioribus esculentæ aut poculentæ in parua quantitate accipere ab vltro offerentibus, postquam eorum causæ plenè expeditæ fuerint, quæ specialiter correctæ non inueniuntur. & leges aliud generaliter dicentes refragare voluerunt auaritiã, vt Alex. vbi supra. quod si quis huic tanquã humaniori sententiæ, maximè ad pœnam euitandam, adhærere maluerit, facile refellere poterit argumenta in cõtrarium adducta. & primò generalitas legis non obstat per supradicta. † Multò minus offendet, quod de obseruantia iuramenti in specifica forma tradit Nunnus vbi supra, illud enim intelligitur quo ad interpretationem verborũ, quæ proprie intelligi debent in iuramento, vnde qui promittit iureiurando soluere, compensare nõ poterit, vt in. c. ad nostram. r. extra de iure iur. & ita commu. intelligitur secundum Feli. antep. colu. † attamen ex hoc nõ excluditur interpretatio, quæ extra proprietatem verborũ venit ex natura actus vt probatur in. l. vlti. C. de non nume. pecun. † Præterea hinc non agitur de præiudicio tertij, cum vltro fuerit munusculum oblatũ, at vbi nõ infertur cuiuspiam grauamen, improprie & fictè iuramentum intelligitur. c. ex parte tua, vbi Abbas. extra de cleri.

3
minimis lex non offenditur.

4
Iuramētū verba proprie sunt intelligenda.

5
Iuramētū extenditur ad id quod venit ex natura actus

6
Iuramētū extenditur ad id cuius nemo sentit incommodum

de cleri. non resid. ceterum hoc ita intelligendum
 cenſeo ſi à non litigantibus acceperint, licet ſint ſibi
 ſubditi: ſecus verò quando à litigantibus aut proximè
 litigaturis eſculentum aut poculentum accipiant in
 quantumuis minima quãtitate: nam grauiſſimis in ea
 ſpecie afficiuntur pœnis, hoc eſt, periurij ſimul atque
 priuationis cinguli & dignitatis, & cuiuſuis publici iu
 dicandi muneris dupliq̃ue reſtitutione, vt in. l. 7. ti. 15.
 li. 2. ordina. ibi, aſi los del fuero como los del ſalario,
 & in pragma. regijs. l. 40. §. 20. fol. 24. col. 3. in prin. ni
 ſi eam intelligere libuerit in iudicibus ſuperioribus fo
 ri regij, de quibus loquitur tantum, non in alijs. Maius
 ſiquidem crimen contra hunt maiores, qui alijs conſti
 tuuntur exemplo, vt ibi dicitur, quãm inferiores iudi
 ces: quippe quorum grauamina per appellationem re
 parari poſſint. non ergo æquum erit pœnam in. d. l. cõ
 tentam ad alios in feriores iudices extendere: tum ob
 imparem cauſam ſeu rationem, quẽ in vtroque verti
 tur caſu: tum etiã quia pœna non debet ampliari aut
 intelligi vltra ſpeciem in. l. cõtentã. cui ſententiã aſſen
 tire videtur Motal. in. l. 2. ti. 2. li. 2. fori in glo. oquẽl pro
 metã. ¶ Iudices tamen ordinarij huius regni, qui quoli
 bet anno conſtituuntur, quibuſq̃ue nulla ſtipẽdia aſſi
 gnantur, ij tãquam iudices delegati, xenia in minima
 quantitate capere non prohibentur. c. ſtatutum. §. in
 ſuper de reſcrip. lib. 6. Nico. Boerij deciſi. 153. num. 28.
 Luc. de Pena in. l. in ſacris. 7. colu. ver. 2. quãro. C. de
 proxi. ſacro. ſcrin. li. 12. Pet. Nunnij, d. c. 2. correctorũ
 num. 4. verſi. 3. deducitur. Quibus non parum con
 fert tex. in. d. aũth. ſcriptum exemplar, ibi aut ſi nõ eſt
 eis aliquod publicum ſolatum, quantum in culpabilis
 antiquitas diffiniuit. Vt à ſpõtaneis ipſis, quã ab iniuſtis
 accipiant

6
 Iudices
 ordina
 rij an xe
 nia capẽ
 re poſſit

accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrẽ
 ſufficit vitẽ gubernationem, quod omnes intelligunt
 quando munus mera liberalitate eſt oblatũ, ſecus ve
 rò ſi non vltro, ſed vi, metu aut impreſſione iudican
 tis ſit exactũ, per ſe vel per alium, directẽ vel indirec
 tẽ, glo. in. d. §. in ſuper. Nicol. Boc. deciſio. 153. num.
 28. & 29. Purpura. in. l. quãdam. ff. de officio aſſeſſo.
 fol. 41. num. 173. verſi. quinimo niſi decretum. ¶ Dum
 tamen ea non excedant, quã per Alberi. referuntur
 in. l. plebiſcito. num. 3. ff. de officio præſi. nempe, quod
 non recipiantur à calumniatoribus & perſequentori
 bus innocentum, neque ab iniuſte vexatis, vt per Gre
 gor. lib. 5. regiſtri, neque ab iuſtibus, vt per Sene
 cam lib. 2. de beneficijs, neque paſſim, quia auariſſi
 mum & viliffimum vt in. d. lege ſolent. §. vlti. ff. de o
 fficio proconſu. quod dictum reſert & ſequitur Iaco.
 Montolonius in promptuario iuris in verbo xenia Io
 ha. Neuzani lib. 5. ſiluz nuptialis nu. 99. id quod rec
 tius explicat Rom. pontifex in. c. & ſi quãſtiones de
 ſymo. his verbis. cum in accipiendis, inquit, & dandis
 muneribus tria ſunt maximè attendenda, perſona
 ſcilicet dantis, & accipientis qualitas, quantitas munc
 nis, & donationis tempus. Qualitas perſonarum, vt à
 quo & cui, videlicet, an à paupere diuiti, an ediuerſo: ſi
 ue à diuite locupletẽ datum fuerit, æſtimatio muneris,
 & donationis tempus ſi magni vel minoris præcij res
 data exiſtat, vel an inſtante neceſſitate, aut alio
 tempore conferatur, hætenus decretalis. (RE)
 Vt perfectius poſſit materia iſta percipi quẽſtio
 nem iſtam rogo explices, ¶ nunquid iudices aut a
 lij officiales ſalarium habentes non tamen omnino
 con.

7
 Munera
 accipien
 tes. 4. cõ
 ſiderare
 oportet.

8
 Officia
 rij ſalã
 riũ non
 habẽtes
 congruũ
 munera
 an capẽ
 re poſſit

congruum esculenta poculentæque capere possunt impunè? (AD) Luc. de Pena in. d. l. in sacris colu. 7. vers. 2. quæro, æquiparat hos duos casus, scilicet, nullum salarium, vel non sufficiens habere; dicens utroque casu licere accipere xenia modicæ quantitatis, vel etiã expensas, quæ sufficiant ad mediocrem vitæ moderationem. argu. tex. in. d. auth. scriptum exemplar colla. 2. cui quidem sententię non facile assentirem. Quippe qui munus subiit iudicandi, perpẽdere debuisset, num stipendium sibi sufficeret, nec ante acceptare: sibi ergo imputet si id non cõsiderauit: prout in simili dixit Barba. in. c. cum sit generale colu. 18. de foro cõp. quod inquam proferens sententiam metu tyrani licet à dolo excusetur, id tamen verum esse affirmat, quando ab initio non potuit verisimiliter id cogitare, aliã secus. Ex quo deducitur, quod si hæc verisimiliter cogitare non potuit, ut quia minoris victualia emi poterat quãdo acceptauit officium, deinde omnium rerum pretiũ auctum est: tunc sanè ex permisso principis id capere posse videatur: qui hoc non ignorans, salarium nõ auget. Quod maximè verum esse constat, quoties non modò non auget, sed potius minuit mutilat ve: licebit enim xeniolum sumere, nam illud pauculum quod accipitur expeditioni causæ calcar addit, ut sic litigantes minus fatiguentur amissione temporis & expensis hospitij, ut rectè considerauit Iohan. Neuzani in suæ nuptialis siluæ li. 5. num. 99. Boerius. d. decisio. 153. num. 3. Commodius tamen agetur & congruetius erit diuinæ iustitiæ ab his abstinere, iuxta illud, beatus qui excutit manum suam ab omni munere. c. nõ licet in. q. 3. ¶ Caueant tamen interim principes, omnesque quibus reipublicę gubernatio tradita est, ne huiusmodi ex

9
Salaria
cõgruen
tia officia
libus pre
stari o
portet.

di excessibus occasionem præbeãt, & conmittere videãtur, quippe qui iudicibus & alijs officialibus de aliquo competenti salario prouidere tenentur, ne similia perpetrent. Æquũ enim esse videtur & iustum, ut salariũ correspondeat labori, ut not. glo. in. l. argentarius. ff. de eden. & Feli. in. e. 1. de symonia, glo. Nunij. in. c. 2. de mand. exequen. num. 13. vers. & contra, ut de Referendaris inquit Ludo. Gomez in regulis cancellariæ in vtriusque signaturæ compendio pagina. 318. vers. sed istud de esculento, & de doctore cathedram regente asserit Didacus Perez in. l. 1. titu. 10. lib. 1. ordin. in. glo. vlti. vers. est etiam subtilis quæstio. Aborret enim lex sine præmio homines laboriosis officijs præfici, ut dicit tex. in. §. si quis autem in authen. de iudicibus, quia a licui officium suum non debet esse damnosum. c. cum nõ deceat de electio. lib. 6. & teste Catone, cum labor est in damno, mortalis crescit egestas, glo. in. d. §. si quis in verbo pedaneis, Azo in summa. C. de sportulis leges enim neminẽ in paupertate viuere, nec in anxietate mori permittunt, auth. de hære. & falci. circa finẽ.

CAPVT. XXXIII. POENAS AD

uertit multifariam munera capientibus impositas.

PE. ¶ Caterũ, ut promissis pareamus, operæ pretium erit poenas à iure statutas iudicibus alijsue officialibus pecuniam aliaue munera recipientibus, hæc inferere, ut tamẽ nõ prætereantur quæ dantibus iudicesue corrupetibus imponuntur. incipe ergo per conclusiones discurrere cuilibet poenam iuri consonam applicando. (AD) Magnum

Poenę iu
dicibus
præscrip
tæ munc
ra capiẽ
tibus.

magnum hoc opus est. Sed quod senserim libenter explicuero. In prima conclusione supra. c. 24. nu. 1. & 2. asserui, iudices nihil recipere posse ut rectum proferat iudicium vel ut citius causam expediant. Poena iudici aliquid recipienti ut sententiam si iuris est in mei fauorem proferat, licet iustam, iure communi statuitur, ut quadruplum restituat. l. 1. ff. de calumniato. l. 1. C. ad. l. Iul. repetun. duplum parti læsæ & duplum fisco. l. 3. in fi. C. de assessori. glo. viti. & Salice. in. l. 1. C. ad. l. Iul. repetun. quia nulla turpitudine ex parte dantis versatur, ut supra dictum est: si autem versaretur totum fisco quereretur, ut in. l. Iulius in fi. ff. de iure fisci & infra num. sequi. ut opinatur glo. & Sali. in. d. l. 1. & Franc. Lucas de fisco. 2. parte. num. 4. Sed nouo iure qui accepit vel promissionem suscepit, si causa pecuniaria sit, dati triplum, promissi duplum fisco persoluet, dignitate seu cingulo amisso. Si vero criminalis causa fuerit confiscatis omnibus bonis in exilium mittitur, ut in auth. ut litigan. in exor. litis iurent. §. si quis autem ex litiga. colla. 9. & in auth. nouo iure. C. de poena iudi. qui male iudica. verum iure nostro regio ultra predictas poenas in famia perpetua notatur, ut in. l. 52. titu. 14. de solutionibus parti. 5. & si causa criminalis fuerit ex qua mortis aut membri mutilationis condemnatio sequi posset, omnibus confiscatis bonis in insulam perpetuo deportatur, ut eadem. l. in fi. ¶ In secunda conclusione supra. c. 25. num. 1. asserui iudici non licere pecuniam aliam uel quamcunque rem a litigatoribus accipere ut ad commodum dantis iuste vel iniuste ferat sententiam. Sed qua poena afficiatur iudex ita recipiens? Et quidem iure communi antiquo & recentiori, iure etiam regio, quam plurimæ statuta inueniuntur &

2
Poena iudicis pecunia corrupti.

tur, & primo quadrupli subire Poenam pluribus legibus cautum est. l. 1. ff. de calum. l. 1. C. ad. l. Iul. repet. & hoc quando ciuilitur ageretur contra iudicem, scilicet si criminaliter, ut Thom. gram. contendit con. 35. num. 11. in fi. cui ipse non assentio, tum quia ex titulo sub quo. d. l. situatur apparet contrarium, scilicet, ad l. Iul. repetun. qui inter alia crimina ponitur, tum etiam quia fisco applicatur ut supra num. præced. diximus, item expensas parti læsæ, æstimationemque litis discriminis refarcire tenetur. l. vlti. C. de poena iudi. qui male iudi. alia insuper adijcitur poena, ea videlicet quæ pro falsi crimine infligitur in. l. 1. §. & qui iudicē ff. ad. l. Cornel. de fal. vbi glo. notat, Bald. in. l. vlti. 1. colu. C. de poena iudi. qui male iudi. Paris de Puteo de sindica. in vers. fideiussor. 1. colu. in prin. quæ poena est deportationis. l. 1. §. vlti. ff. de fals. & omnium bonorum publicatio, ut ibi dicitur, his accedit alia poena iure authenticorum statuta contra iudicem corruptum pecunia aut quouis alio munere, videlicet, exilium, confiscatio bonorum, atque in corpus verbera & supplicium, ut in auth. ut iudi. sine quoquo suffra. §. si quis autem colla. 2. ibique Iaco. de Bellouisu & Ang. dignitatem etiam & cingulum amittit, ut in auth. nouo iure. C. de poena iudi. qui male iudi. vel dici potest poenam esse extraordinariam iudicis arbitrio æstimandam usque ad deportationem, ut ait glo. in. l. 1. C. ad. l. Iulianā repetun. ibique Iaco. butri. Cyn. & Saly. & ceteri, ut Thom. Gram. attestatur. d. con. 35. num. 9. per tex. in. l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad. l. Iul. repe. dicente, hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur: & plerique vel exilio, vel durius pro ut admitterint. ¶ Simili quoque modo iudicē corruptus poena

3
Pœna iu-
dicem
corrum-
pentis.

pœna falsi punitur. d. l. i. §. & qui iudicē. ff. de fals. idē
si corrumpere tentauerit vt ibi. Item tenetur lege Iu-
lia repetundarum. l. vlti. C. ad. l. Iul. repe. quorum cri-
minum pœna est arbitraria vsque ad deportationem,
inclusiue, vt in. l. i. §. vlti. ff. de fals. & d. §. hodie. l. lex.
Iulia. ff. ad. l. Iul. repe. quinimo & alijs pœnis verberū
atque supplicij subiacent, vt asserit Tho. Gram. d. cōf.
35. nu. 13. & 14. per tex. in. d. §. si quis autem in auth. vt
iudices sine quoquo suffr. colla. 2. qui tamen nihil pro-
bat, diuersam enim continet speciem, nam in iudice
dante aut promittente aliquid vt officiū cōsequatur
loquitur, in quo grauius contrahitur erimen: quare ni-
mirum si durius puniatur. Subdit idem Tho. quod cū
iudex & corruptus & corrumpens sint correlatiua, di-
spositū in vno, & in alio cōsetur repetitū etiā respectu
pœne, vt p. Abb. in. c. quia clerici de iure pat. vbi hanc
asserit esse cōmunē. Ia. etiā in. l. vlt. col. 3. C. de indicta
vidui. toll. quod sanē, iudicio meo, minus eius tuetur
sententiā, cū illud verum sit quādo in vtroque ex corre-
latiuis inest eadem ratio, vt ipsimet authores per eum
citati concludunt. At hīc nō eadem sed diuersa admo-
dū versatur. grauius quippe delinquit iudex accipiēs,
ā quo alij exemplum sumere deberent, quā litigator
dans ei aliquid, vt iam alibi diximus. Quare sat erit pœ-
næ, si datum simul & causam amiserit & fisco triplū
dati restituat, si causa fuerit ciuiliis, si verò criminalis
grauius puniatur. † Denique sententiā lata per pecuniā
est ipso iure nulla, vt in. l. venales & ibi doct. C. quan.
prouo. non est necesse & in. §. venales. 2. q. 6. glo. ordi-
na. in. c. quatuor. n. q. 3. quod tripliciter limitat Felin.
in. c. tua nos nu. 5. de symonia, primò vt non procedat
in sententia arbitri, quæ per pecuniā lata, nō est ipso
iure

4
Senten-
tia p pe-
cuniam
lata est
ipso iure
nulla.

iure nulla. l. 3. C. de arbi. not. Imo. in. c. i. nu. 14. de con-
stitū. vbi sententiam (ait) arbitri pecunia corrupti va-
lere, saltem quoad effectum vt ipso iure incidat in pœ-
nam ei contra veniens. 2. intelligit nisi pecunia post
sententiam data fuerit, qua in specie nisi probetur pac-
tum præcessisse sententia non est nulla, neque iudex
de repetundis puniri poterit, ita eleganter consuluit
Pe. de Ancarrā. consi. 271. de titulis criminum num. 4.
Marsilius singulari. 190. idem Anca. con. 201. Bal. con.
353. li. 5. tertio limitatur nisi lata fuisset ā tribus iudici-
bus, quorum alter tantum fuisset corruptus, ita singu-
la. affirmat Ioh. Andr. in additio. ad speculum titu. de
sententiæ prolā. §. iuxta, in prin. in additione incip. quid
si ex duobus, Rom. in. l. i. §. si stipulanti colu. vlti. ff. de
verbo. obliga. † Sententia verò lata ā iudice non pre-
tio sed precibus corrupto non est ipso iure nulla. l. ser-
uo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebelli. de quo fusius
per Imol. in. l. diuus nu. 12. & deinceps. ff. de re iudica.
† Iure autem regio pœna iudicis corrupti hæc est, in
causa ciuili, si pecunia alioūe munere corruptus sentē-
tiam iniquam protulerit, in iuste cōdenato damna &
æstimatiōe litis, expensasque pereum iure iurādō de-
claratas & æstimatas resarciet, incurrit præterea infā-
miam perpetuā, quia contra iuramentū in officio præ-
stitum venit directē, & insuper priuari debet officio iu-
dicis, & restituere fisco triplū eius, quod accepit: duplū
verò eius, quod sibi promissum fuit & nondū traditū,
sententiā que est ipso iure nulla, vt in. l. 23. titu. 22. par. 3.
l. 52. ti. 14. de solutio. 5. par. Sin autem causa fuerit cri-
minalis & iniuste scienterque innocentem cōdena-
uerit, eandē, subibit pœnā iudex, quā & ipse dānatus,
mortis, videlicet, & deportationis. Quod si rex pœnā
T mortis

5
Sententiā
lata ā iu-
dice pre-
cibus co-
rupto ā
ualeat?

6
Pœna iu-
dicis cor-
rupti iu-
re regio.

mortis iudici inferri noluerit, poterit bona eius confiscare & in exilium regni perpetuum mittere. Verum si pretio corruptus iniquam protulerit sententiam perpetuo deportabitur, cuius bona omnia fisco inferentur, descendantibus aut ascendentibus in. 4. gradu deficientibus. quod si non desint bona eis, non fisco quaerentur.

7
Pœnau
dicē pe-
cunia co-
rrupētis
codē iure

Dummodo quadruplū eius quod recepit heredibus cōdemnati persoluat, & triplū fisco, aut duplū eius quod fuit promissum. l. 24. tit. 22. par. 3. ¶ Iudicē verò corrupens pecunia, amittit causā, & patitur pœnas omnibus iudicibus hac in specie impositas, dando aut promittendo aliquid præsūmitur crimen confiteri de quo accusatus extitit. Sin autem causa civilis fuerit triplū dari fisco restituet & duplum promissi, & causam nihilo minus perdet. At si quis detegerit sponte se dedisse aut promississe aliquid iudici, personamque declarauerit, & in super hoc probauerit veniam consequetur, recipiens que tantū punietur, vt supra nu. precedēt. Sed si datū vel promissum probare litigator nequiverit officialis de repetundis infamatus, se ab incusatione poterit liberare, si iure iurādo prestito asseruerit, se neque alii eius nomine aliquid suscepisse, nilque sibi fuisse promissum. Atqui litigator, qui muneris receptionē probare nequit, si causa pecuniaria fuerit, estimationem litis fisco persoluet, lite sustinente proprium euentū: sin

8
Iudicē
corrūpe
revolētē
iudex ip-
se deci-
pere &
punire
potest.

autē criminalis, bonis omnibus publicatis causa apud cōpetētē iudicē legitimē terminabitur. l. penult. tit. 22. de iudicijs par. 3. que originē habuit ab auth. vt litigā. in exor. litis iur. §. si quis autē ex litigato. colla. 9. & ad auth. nouo iure. C. de pœna iudi. qui male iudi. ¶ Quas sane pœnas nō euitabit litigator, qui corrūperē tenuerit iudicē, licet nō corruerit, vt putā si aures præbe-

re se fin

re se finxit iudex & corrūperē volētē decepit, adhibitis secretis testibus, qui verba corruptionis audirēt, & corā eis pecuniā accepit: poterit nāque eū punire ipse met iudex, vt Ioh. Lup. adseuerat in repe. c. per vestras in prin. §. 29. nu. 3. de dona. in. vi. & vxo. arg. eius quod adnotauit Paul. Cast. in. l. si quis seruo, per tex. ibi. C. de furt. l. not. & Iacobi. de sancto Georgeo, de vxore quæ adulterare volētē decepit, vt vir eius eū offenderet, at que de Castellano seu custode arcis, refert Anto. Go. in. l. 80. Tau. nu. 65. & Greg. Lupi in. l. 8. in glo. vltima per tex. ibi. tit. 14. de furtis par. 7. Adeoque atrocissimū cēsetur hoc crimen, quod nō modo in vita, sed & post mortē de eo iudex incusari potest, vt in. l. 2. ff. ad. l. Iul. repetū. & l. 8. tit. 1. par. 7. & hoc fusi⁹ psequitur. Pe. Nūnius in. 3. Respōso. ¶ In. 3. verò cōclusionē, supra. c. 20. nu. 1. tradita diximus, iudici nō licere pecuniā aliud iūmun⁹ aut xeniū, etiā nullo adiecto pacto suscipere, animo quippe corrūpēdi litigator id ei dare præsūmitur, quare vltra taxationē legalē nil ei capere licere asseruimus. ¶ Pœnā igitur iudicis munera simpliciter recipiētis iure cōmuni credere esse quadrupli, vt. d. l. r. C. ad. l. Iul. repe. l. 1. ff. de calūniato, fiscoque esse applicandā, vt glo. & Sali. adnotauerūt in. d. l. r. C. ad. l. Iul. repe. Fracif. l. uca. de fisco. 2. par. nu. 4. vel arbitrarie prout admitterit punietur, vt in. l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad leg. Iul. reper. hoc perpēso, num semel tantū munera susceperit, nū bis, aut pluries, nū xeniolū quodā, nū ante aut post sententiā, nū iniquā tulerit sententiā, nū cōtra eū qui munera dedit, vt his omnibus caute prudētē que cōsideratis inspecta etiā iudicis optima aut suspecta fama pœna eidē, erimini cōdigna, infligatur. Iure autē moderniori pœna in discriminatim statuitur in accipiētē

9
Corrup-
tionis cri-
mē post
mortem
opponi
potest.

10
Pœnau
dicis mu-
nera sim-
pliciter
recipien-
tis, aut a
liquid vltra taxa-
tas spor-
tulas.

T ij aliquid

aliquid, vltra iure cōcessum, videlicet, quadruple red-
ditronis, cinguli amissionis & substantiæ, vt que suppli-
ciji subiaceat, quæ congruant delictis eius authentici,
vt iudi. sine quoquo suffra. §. sic igitur in fi. colla. 2.
quod clarius explicatur in auth. vt litigāt. iur. in exor.
litis. §. si quis autem ex litigatoribus colla. 9. & in auth.
hodic. C. de pœna iudi. qui ma. iudi. vbi qui accepit a-
ut promissionem suscepit siquidem pecuniaria sit cau-
sa, eius quod datur triplum, & promissi duplum resti-
tuet & dignitatem seu cingulū quod habet in vtroque
casu amittit. Si uero criminalis causa fuerit cōfiscatio-
nem propriæ sustatiæ patitur & exilium, qui propter
receptionem, alienum crimen in se transponi festi-
nauit. † Si quis autem ex executoribus alijs de officiali-
bus vltra quàm eis liceat sportularum nomine acce-
perit, quadruplum restituet vt simplum damnum pa-
ssio reddatur, triplum uero inferatur æratio: quas si o-
miserit iudex vindicare culpas ex sua substantia qua-
druplum secundum prædictum persoluet modum vt
d. auth. vt litigāt. iur. §. & hoc quoque colla. 9. ¶ Iure
autem regio alia est statuta pœna iudici aliquid vltra
debitas sportulas suscipienti, per se aut per alium pu-
blice vel occulte quouis quæsito colore, nempe, vt du-
plum fisco restituat officioque priuetur, nunquam ad
id aliudue redditurus: regisque arbitrio grauiorē pœ-
nā iuxta accepti muneris quāritatē subiturus, vt in l.
7. ti. 15. li. 2. ordin. alia autē pœna imponitur iudicibus
quibuscūque, eiusque executoribus, & scribis in l. 30.
eiusdē tituli & libri, videlicet, quadrupli, cū semel, de-
cupli uero, si bis deliquerint: at si. 3. officio aut dignitā-
te, seu cingulo careāt, quas iubet ipso iure incurri ita
quod in foro cōsciētiae eas luere teneātur absque alia
cōdēna.

11
Pœna of-
ficialiū.
munera
recipien-
tium.

Iure re-
gio quid

cōdēnatione quātumuis fuerit crimē occultū cuius qui-
dem pœne medietatem fisco, aliā uero accusatori, ap-
plicat tex. in. d. l. 30. ti. 15. li. 2. ordina. iure uero nouissi-
mo iudices regiæ cancellariæ, ex quibus alij exemplū
sumere debent, nullum munus xeniumue, esculēta, vi-
delicet, & poculenta, in quantumuis minima, quanti-
tate per se neque per interpositā personam suscipere
possunt, ni maluerint periurium infamiamque subire
cingulisque & dignitate priuari, ad aliudque officiū
publicum subeūdum perpetuò inhabiles haberi, & in
super duplū accepti restituere. l. 40. §. 20. in pragma.
regiæ cancellariæ folio. 24. col. 3. quod uerum esse cre-
derē si a litigatoribus accipiant aut proximē litigatu-
ris vt in l. 14. ti. 4. li. 2. ordi. secus autem si ab alijs ami-
cis fortē aut cognatis, ex quo tamen nulla coniectura
corruptelæ capi possit, vt supra latius explicuimus, ex
verbisque eiusdem pragmaticæ sanctionis satis expē-
ditur, & ex lege. i. in fi. ff. ad. l. Iul. repe. In correctori-
bus uero, qui procōsulibus adæquantur, pœna septu-
pli statuitur hac in specie vt in. c. correctorum primo,
cauetur. ¶ Sed cui applicabitur hæc pœna septupli?
nempe .pet. Nunnius in. c. 2. demanda. execu. nu. 11. cō-
tendit, applicādam fore parti lēse à qua aliquid est ex-
tortum iuxta doctrinam Bar. in. l. agraria. ff. de termi.
moto, & in. l. 1. C. de modo multa. motus quibusdā ra-
tionibus parum quidem uigentibus. Quod utique ipse
non admitterē, ex delicto enim, qui munera iudici ob-
tulit non debet commodum reportare. Deliquit siqui-
dem & non leuiter, quippe cum iudicē muneribus cor-
rumpere uelle uisus fuerit, & ob id tanquam turpiter
datum repetere non posse crederem, vt supra. c. 24.
nu. 8. & deinceps fusiis traditum fuit, si igitur datum

Iudices
fori regij

Correcto-
res.

12
Pœna se-
ptupli
cui appli-
cetur.

nō potest repetere, lōgē min⁹ septuplū eius quod dedit acquirat. Quinimo non tantū nō repetet datū, sed & triplū eius quod dedit, duplū eius quod pmissit restituet hīco, nisi se dedisse, vltro confessus fuerit, quo casu veniā meretur vt in auth. nouo iure. C. de pōna iudi. qui ma. iudi. l. 25. ad mediū ti. 22. par. 3. Sed quid multa? aut quorsum hēsitudū est, cū legē regni nostri habeamus expressam in proximē citato tit. 22. de iudicijs par. 3. l. vlti. dū ait, mas deue lo tornar al rey: porq̄ el deue de hauer las cosas q̄ fuerō prouadas q̄ los iuzgadores malamēte ganā por razō d̄ sus officios. Caput ergo correctorū generaliter loquēs, per legē antiquā partitarum specialiter loquentē restringedū est & limitandū, vt iā nō semel diximus. † Ceterū id nō incōgruē hīc tractari potest, nunquid pōna septupli aut quadrupli iudicibus imposta, intelligi debeat habita cōsideratione ad excessum, an ad quāritatē, quā iuste accipere poterūt? & primū probabilius est, vt si. 10. iudici aut officiali debētur & .12. exigātur: duo tātū nomine pōnē quādruplicētur aut septuplicētur: ne maior sit pōna, quā quāritas culpæ. & quia vtile per inutile nō vitatur in diuisibilibus, prout est quāritas de qua hic agitur, vt in regula vtile de reg. iu. li. 6. Bar. & doct. in. l. Græcē. §. 1. ff. de fideiussō. & ita nūcupatim adnotauit glo. in auth. sed hodie in verbo in duplū. C. de epif. & Cleri. lo ha. de Pla. in. l. modicos vltimis verbis. C. de suscepto- ni. p̄posi. & archar. li. 10. Nunnus in. d. c. 2. nu. 12.

¶ CAPVT. XXXIII. POENA ANTIQVA
an tollatur per nouam in lege moderniori
præscriptam examinat.

SVperest modō quæstionis cuiusdā examinatio: sint
ne iuris cōmunis pōnæ antiquatæ & sublata per leges regias lōgē minores statuētēs pōnas iudicib⁹ mu-

nera capiētibus, vt. l. 30. ti. 15. li. 2. ordi. & in. c. correcto- rū cauetur? an verò omnes simul incurrāt? & primò vi- detur nō esse sublatas, sed additas prisca seueritati, vt deduci potest ex. l. 4. cū ibi notatis. C. de sepulcro vio- la. & ideo vel omnes pōnæ imponi possunt, vt censuit Iaco. de Bellou. in auth. vt iudi. sine quoquo suffr. §. si quis aurē colla. 2. in. 3. opposi. Cepo. cō. 14. 4. co. in fi. vel poterit iudex de p̄scriptis pōnis infligere quā ve- lit, vt opinatur Abb. in. c. 2. in fi. extra de emp. & v̄di. per tex. in. c. quoniā frequēter. §. vlti. extra vt lite non cōtestata, & in. l. quoties. ff. de actio. & oblig. vel maior pōna infligatur, vt quæ magis timeatur, vt. d. c. quo- niā frequēter in fi. extra vt lite nō con. c. p̄dest. 23. q. 5. verūenimverò hęc ita sunt interpretāda vt procedāt, si p̄dictæ pōnæ sunt in corpore iuris ciuiliis inclusæ, vt tūc vna pōna nō tollatur per aliā, & idē omnino si in volumine statutorū sint reclusæ iuxta distinctionem Bar. in. l. sanctio legū. ff. de pōnis. Quādo autē vna est reclusa in corpore iuris ciuiliis, alia in volumine statu- torū: pōna statutaria est imponēda, ita docet Bal. in. l. data opera nu. 13. C. de ijs qui accus. nō poss. derogat enim pōnæ legali, vt per eū ibi, idē ante eū censuit Iaco. de Bellou. in. l. 3. C. de requi. reis, cuius sententiā re- fert & sequitur Ioh. andr. in additi. ad Specul. titu. de pōna temere litig. in fi. vbi inquit, consilio peritorum diuersarum ciuitatum fuisse ita lanuē obtentum & to- tus mundus ita obseruat, vt per Alberi. traditur in. 1. parte statutorum. 8. q. Pau. Castr. in. l. 1. §. dixerat ali- quis. ff. de publica. Pet. Ancar. in. c. canonū statuta co. 122. 14. q. princip. de constitu. Corneus con. 114. licet. 1. aspectu nu. 6. li. 1. Saly. in. l. qui sepulcra. C. d̄ sepul. vio- la. Ang. in auth. de sancti. ep̄is. §. vlti. Ang. de Areno.

T iij in. §. qua

13
Pōna se-
ptupli
exigitur
ei⁹ quod
summa
taxatam
excessit.

1
Pōna
maioran
tollatur
p̄ mino-
rē in no-
uiori le-
ge positā

in. §. quadrupli nu. 23. insti. de acti. Decius in. c. de cau-
 sis nu. 15. de officio delega. Math. de Afflictis in cōst.
 regni Siciliae si quis aliquem. 2. col. quæ constitutio est
 vlti. Thom. Grammaticus cōsi. 35. nu. 56. & seq. ex qui-
 bus facile constat pœnas iure nostro regio impositas
 alijs iure communi statutis derogare, secundum verio-
 rem crebrioremque sententiam eademque humanio-
 rem. † Que planius iure nostro regio procedit, quippe
 quo semper iudicandum sit, lex siquidem. 1. & 2. Tau-
 ri præcipit, vt primò legibus ordinationum & regijs
 pragmaticis iudicetur, deinde foro legum aut municipi-
 ali si modò non aduersetur dictis legibus, his autem
 deficientibus per leges partitarum. Cum ergo in huius-
 modi criminibus pœnæ iure regio imponantur, id du-
 bio procul obseruandum est, non ius civile. Et hoc cõ-
 seo esse iuridicum quidquid distinguendo dixerit An-
 to. Gomez in libro variarum resolutionum tomo. 3. de
 delictis. c. 1. nu. 39. Quod maximè procedit ex doctrina
 Bar. in. l. 1. circa fin. ff. vi bonorum rapti. vbi tunc con-
 cedit legem veterem statuto derogari cū nuncupatim
 derogata fuerit, aut si apparuerit ex coniecturata me-
 te statuentis tacitè voluisse à lege antiqua recedi: qua-
 re (inquit ipse, cum in multis Italix ciuitatibus statuta
 inueniuntur disponetia, de similibus procedi ad simi-
 lia vbi pœna non est statutis determinata: atque vbi si-
 mile non reperitur, vt ad ius recurratur commune) sit
 vt ex eorundem statutorum mente pœna iure cõmu-
 ni imposita minime tollatur, cui suffragatur Cor. con.
 114. nu. 6. l. 1. nimirum igitur si hoc idem sensisse videat-
 ur leges nostræ regiæ in. d. l. 1. & 2. Tauri. † quippeque
 non statuta municipalia, sed ius commune & civile in
 nostro regno appellentur. Quotiesque iuris sit mentio
 de iure

2
 Leges re-
 gni in iu-
 dicijs ser-
 uari o-
 portet a-
 lijs post-
 positis.

3
 Leges re-
 gni ius
 cõmune
 & civile
 dicuntur.

de iure regio intelligatur, ex sententia Ioha. Lupi in
 præfatione relectionis dedona. inter vi. & vxo. nu. 8.
 & 9. Didaci Castelli in. l. 1. Tauri in verbo el derecho,
 nos quoque infra nu. 8. prout & de iure Anglico dixe-
 rat Bal. in. c. cum venissent nu. 2. extra. de eo qui mitti-
 tur in poss. causa rei seruan. † vbi, perinde ait atque ius
 simpliciter prolatum, per excellētiam intelligitur de
 iure Romano & communi vt in. §. ius autem insti. de
 iure natu. ita & si à rege Angliæ proferatur, intellige-
 tur de eo iure quod emanat ab ore ipsius regis, quod
 Anglicanum appellatur: quia in suo regno monarcha
 est & totum continens. Cuius sententiam refert & se-
 quitur feli. in. c. causam quæ num. 17. de rescriptis Ioh.
 Lupi vbi supra num. 9. † Sic etiam rex Hispaniæ vt po-
 te qui non subest imperatori, eò quòd Hispani terram
 eruerunt à faucibus inimicorum, vt inquit glo. in. c. A-
 drianus. 2. 63. distincti. & in. c. & si necesse in glo. vlti.
 ad fi. de dona. inter vi. & vxo. Nicol. de Vbal. de succe-
 ssio. ab intestato. 1. parte. vers. vltimus legitimam mo-
 dus nu. 82. Iaso. in. l. cunctos populos. 1. lectura colu. 3.
 in prin. C. de summa tri. & fi. catho. Segura in repe. 1.
 imperator col. 2. ff. ad Trebelli. Iaso. in. l. id quod apud
 hostes co. 2. ff. de lega. 1. Gomez arias in. l. 3. Tauri. nu.
 16. & denique hanc esse comunem opinionem attesta-
 tur nu. 20. Caro. Molin. in consuetu. Parisiensibus ti. 1.
 de matiere feodal. id quod lege etiam regni nostri cõ-
 pbat. 1. par. ti. 5. l. 18. & li. 1. ordina. ti. 3. l. 19. Quibus
 minimè oberit tex. in. l. relegatorum. §. interdiceret. ff.
 de interdi. & relega. & in. l. in nomine domini. §. iube-
 mus. C. de offi. præfecti præ. Affricæ; & in. c. volumus
 11. q. 1. vbi videtur probari quòd Hispania olim fuerat
 subiecta imperio. Minimeque oberit, quòd sit dominus
 totius

4
 Itidē in
 regno
 Angliæ.

5
 Rex His-
 pania
 non su-
 best im-
 perio.

q. n. Bar. Bal. Pau. Saly. & Iaso. in. l. r. C. de sum. trin.
 Quia respōderi potest negādo dominū esse prout ele-
 gātissimē probauit Couar. in relecti. regulæ peccatū
 2. pa. §. 9. nu. 5. Ad leges autē primò citatas facillimē re-
 spōdetur, nempe, quia post prædictarū legū dispositio-
 nē reges Hispaniæ terram ab inimicorum iugo erue-
 runt, vt respondit Oldra. con. 69. cōsuevit nu. 9. † Qui
 tradiderat nu. 6. Hispanos olim legē cōstituisse vt qui-
 cunque in iudicio legē imperatoris allegasset, capite
 puniretur, idem attestatur Vincētius & Ioha. And. in
 e. super specula extra de magistris in prin. Ioha. Lupi
 in introductione repetitionis rub. de dona. inter vi. &
 vxo. nu. 19. vbi etiam refert Policratum li. 8. c. 22. in fi.
 dixisse: edictō regio prohibitum esse ne quis libros le-
 gum Romanorum retineret. Post modum verò anno
 millesimo tercentesimo octuagesimo sexto rex Al-
 fonsus Hispaniæ in Ocaña legē tulit, qua leges impe-
 ratorum permisit legi in academijs seu scholis, vt His-
 pani doctiores euaderent: quam reges catholici confir-
 marunt, vt in. l. r. Tauri scribitur. Atquē lex Alfonsi de
 qua modò meminimus transcripta reperitur li. r. ordi-
 nationum ti. 4. l. 4. † Quibus nō extra causam addi po-
 test quod & Bal. censuit in. c. r. §. iniuria nu. 17. de pa-
 ce iuram. firm. in feudis, vbi ius, inquit, ciuile in
 curijs regum non allegatur pro autoritate sed pro ratione
 quod refert & sequitur Paris de Puteo de iudicatu in
 verbo testis versi. fui semel rogatus ad fi. fo. 108. nu. 6.
 idem opinatur Bal. in. l. nemo in prin. post Butric. C.
 de senten. vbi dicit, quod Francigenæ, nō quia lex hoc
 dicat aliquid probare nituntur, nam leges nō allegāt,
 sed quia ratio sic persuadet. Item non allegāt constitu-
 tiones imperatorum, quia imperatorum: sed quia na-
 turæ

6
 Hispā-
 niæ anti-
 qua lex,
 ne impe-
 ratorū le-
 ges alle-
 garētur.

7
 Ius ciui-
 le in cu-
 rijs regū
 nō alle-
 gatur p-
 authori-
 tate, sed
 pro ratio-
 ne.

turæ consonæ sunt & bonæ. c. Obertus inqui. cau. feu-
 dum amitta. Ioh. Lupi. vbi supra nu. 16. † Ex quibus fa-
 cile deducitur dispositionem legum imperialium seu
 iurisperitorum inutilem reddi per expressam regni
 legem, vt idem Lupus attestatur ibi nu. 10. Nam co-
 pilata, à Iustiniāno nō dicuntur apud nos iura, sed dic-
 ta sapiētū, quæ, deficiente lege, sequi possumus, & qua
 tenus ratione iuuantur & cōfirmant ius regium, in iu-
 dicijs possūt allegari, vt in ordina. Taurinis constitut.
 1. statuitur. quo fit vt merito ius nostrum regium, ius
 commune dicatur, & appellatione iuris in regno Ca-
 stellæ sicut & Angliæ ius regium intelligatur, perinde
 atque appellatione iuris, de Romano intelligebatur
 vt in. §. ius autem insti. de iure natur. ita attestatur Pa-
 nor. in. c. cum a nobis. l. not. de testi. Ioh. Lupi. in. l. r.
 Tauri. nu. 9. Segura in repe. l. cohæredi. §. cū filiæ. nu.
 19. ff. de vulg. Dida. Castelli. in. l. 2. Tauri in verbo por-
 ellas. l. 5. titu. 4. lib. r. ordina. Et nouissime Didacus Pe-
 rez in proœmio ordina. 3. q. et supra nu. 3. diximus.
 Quare nimirum si specialis lex regia vincat prædictas
 imperiales, cū quodlibet aliud statutū aut peculiaris
 cōsuetudo idem efficeret vt. l. de quibus. ff. de legi. Sed
 hoc vltimū obtinet quādo statutū directò aduersatur
 legi ciuili, vt tunc eā tollat, ita ab omnibus ferè tradi-
 tur in. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. nā vbi altera
 à lege pœna imponitur, altera ab statuto, vna non tol-
 lit aliam, nisi hoc expresse aut tacite ex verbis statuti
 colligatur, ex doctrina Bar. in. l. sanctio legū. ff. de pœ-
 nis & Caroli Ruini consi. 143. delictum de quo queri-
 tur, li. 5. nu. 6. quorum sententiam alij improbāt supra
 relati nu. 1. quod modò examinare non libet. Quibus
 accedere potest quod ex glo. iuncto tex. colligitur in
 c. ius quiritū. r. distinctio, leges, videlicet, imperiales nō

8
 Lex re-
 gia supe-
 rat leges
 imperia-
 les, & iu-
 ris appel-
 latione
 de iure
 regio in-
 telligi-
 tur hoc
 in regno
 quod ius
 cōmune
 dicitur.

extendi ad illos qui etiam de facto non obediunt Romano imperio ex sententia Cyni & Bal. in. l. cunctos populos. C. de summa. trin. licet Bar. ibi teneat contrarium. Non ergo extenduntur ad regna Franciæ, aut Hispaniæ, nisi ex quadam tolerantiâ, qua reges permittunt vt subditi legibus imperialibus vtantur quando leges suæ non disponunt, vt notanter asseruit Pet. de Rauenena in suis dictis notabilibus vers. leges imperiales, & in regno Franciæ latius per Carolū Degraffalium in libro. 1. regalium Franciæ. 7. iure in prin.

¶ CAPVT. XXXV. IVSTITIAM. AV-
ro violari, ob idque iudicibus maiorem oportere statui pœnam suadet.

¹
Pœnaiu
dici pe-
cunia co-
rupto a
rege Cā-
bites im-
posita.

RE, Iesu bone quantum habenas laxasti re adeo nitidam pertractando. † Nam quid legum seueritatem exageras, quas mites potius & molles esse cerno, quippe quæ leuissimas pœnas ad eam enormi crimini imponat. Vtinam ea statueretur pœna, quæ regem Cambises secundum Persarum, moderatori Asiæ infligisse fertur, eod quod mure pecuniario corruptus fuisset: occidi nanque & excoriari fecit. & pellem sellæ intendi, in eaque filium considere iussit: vt patris pellem videndo exemplum sumeret ne simili patraret, facinus profecto dignum memorie prodi. Quod exemplum apud Valerium traditur li. 6. c. 3. historia vlti. Bernardi. Busti. in sui rosarij li. 2. sermo. 8. litera A. Guill. le Rouile in suo de iustitia & iniustitia. li. 3. c. item. 3. Ioh. Andr. & Phil. Fran. in. c. 1. §. si quis autem in fi. de re iudica. li. 6. lex item. 12. tabularum iustissimè decreuit, iudicem qui ob ius dicendum pecuni

pecuniam accepisset, capite puniendum fore, cuius inuenit Gellius lib. 20. c. 1. † Cito siquidem auro violatur iustitia, nullamque reus pertimescit culpam quam numis redimere potest, atqui pauper dum non habet quid offerat in iudicio non modo audiri cõtenitur, sed etiam contra veritatem opprimitur, teste Ysidoro, cuius verba Gratianus transcripsit in. c. pauper. xi. q. 3. quod potissimum a maioribus cauendum est magistratibus. † Senatum quippe boni principis. Alciatus in quodam depinxit emblemate in hunc modum.

²
Iustitia
auro vio-
latur.
³
Senatus
effigies
ex Alcia-
ti emble-
mate.

Effigies manibus truncæ ante altaria diuina
Hic resident: quarum lumine capta prior.
Signa potestatis summe sanctique senatus
Thebanis fuerant ista reperta viris.
Cur resident? quia mente graues decet esse quæta
Iuridicos: animo nec variare leui.
Cur sine sunt manibus? capiant ne xenia: nec se
Pollicitis flecti, muneribus sinant.
Cæcus at est princeps: quod solis auribus absque
Affectu constans iussa senatus agit.
† Ex quibus sufficienter persuadetur iudicum stipitem ad flatum venti occidentalis, hoc est ratione præmiorum vel pecuniæ flecti non debere: sed facere oportere quod de Epaminūda legitur apud Stobæum sermone. 1. Legati, inquit, venerunt a rege ferentes aurum animo corrumpendi Epaminundam. inuitati sunt igitur ad prandium ab ipso: intelligebat enim quæ gratia appulissent. Iussit verò vt a prandio causam aduentus explicarent. Apposita est mensa vilis, bibebant vinum acidum nec habebant quod dicerent. Tum ille subridens, Abite, inquit, & dño vestro mea prædia narrate, quibus me contentum non facile ad prodicionem alliciet.

⁴
Munera
a iudici-
bus non
sunt ca-
pienda.

¶ CAPVT. XXXVI. ARBORIS STI-
pitem ad flatum venti meridionalis, hoc
est, ratione timoris vel potentiae flecti
non debere admonet.

¹
Iudex
tione ti-
moris
vel po-
tentiae
flecti nō
debet.

¶ Eterum nec ipsum flecti oportere ad fla-
tum venti meridionalis ratione, videlicet, ti-
moris vel potentiae admonet, l. 18. titu. 9. par.
2. ubi de bien ni de mal. Timore enim peruer-
titur iudicium humanum: dum metu potestatis alicu-
ius veritatem loqui aut sequi pertimescimus. c. qua-
tuor. n. q. 3. c. 1. de re iudica. li. 6. in prin. Sufficit quippe
iudici ad perfectam fortitudinem, & lex, & imperij fa-
uor, auth. de manda. princi. §. patrocina colla. 3. c. iu-
dicet. 3. q. 6. quisquis enim metu alicuius potestatis ve-
ritatem occultat, iram dei super se prouocat: vt qui
magis hominem timet, quam deum. c. quisquis. n. q. 3.
Ceterum, pro dolor, sunt & qui obnoxie, quod a-
iunt, & seruiliter gerunt magistratus, timentes forte
ne eos offendat, qui quasi admissionis sunt officio pre-
fecti, quorumque suffragio egent, vt alij sibi manden-
tur magistratus: eis placere trepideque eorum nutui
parere curantes, vt ipsis viam ad aulam interiorē mu-
niant. Neque id mirum, quippe qui videant nemi-
nem, nisi amicum aut ab eis excussum, atque eorum
pace, id est fide data, authoratum penitus admitti. Sed
iam iam animum a timore auertant Tullij senten-
tiam memoriae reducentes officiorum. 2. num. 33. di-
centis, ad opus & potentiam valet plurimum id am-
plectamur, vt metus absit, charitas retineatur: ita faci-
lime quae volumus, & priuatis in rebus, & in republica
consequemur.

¶ CAPVT

¶ CAPVT. XXXVII. ARBORIS NOSTRÆ
stipitem ad flatum venti septentrionalis, hoc est
ratione irae aut inimicitiae flecti non
debere aduertit optime.

¶ Erit neque ad flatum venti septentrionalis
flecti debet, vt vere fortis esse dicatur, hoc
est, ratione irae, aut iracundiae vel inimicitiae
quando quidem ira iustitiam non operatur. Quip-
pe qui iratus in aliquam sententiam profert, licet iusta: cum
non amore iustitiae sed libere odij protulerit, iustitiam
dei (inqua perturbatio non cadit) non imitatur. c. episco-
pus in h. n. q. 3. vnde legitur sapientiae. 12. tu autē domi-
nator virtutum omnia cum tranquillitate iudicas. † (AD) Ira
non inutiliter nobis a natura adhibitam putant Peripate-
tici. Vt pote quae tunc quibusdam (vt aiunt) calcaribus for-
titudinem incitet, cum vero a nonnullis, id quod etiam Ari-
sto. inquit, in ipsius fortitudinis parte referatur, deni-
que, vt Plutarchus ait, in prouerbio abijt quod dici so-
let iram non habere qui mentem non habeat. Nam in quibus
permulta & frigida bilis est atra (vt Aristot. in proble-
matis sectione. 36. q. 1. probat) ij stolidi sunt, attoniti, ig-
nauis: in quibus permulta & callida, ij perciti, ingenio
si, acres, ppēsi ad omnem excadescētiā calorem enim Phi-
sici longe magis, quam frigus naturae consentaneū putant.
(RE) Non diffiteor iram in pueris sepe bonae indolis esse
argumentū, ingenuaeque, erectae, & liberalis naturae, vt
Ange. Politia. non minus scite quam eleganter probat
li. de ira ad Laurē. Medicē: verum accedentibus annis
literis, & disciplina, in cōstati aetate iracundiā reor non
esse laudandā. † Nihil enim a deo oppositū est virtutibus
maxime ijs quae iudicum animis inherere debent,
quam

¹
Iudex
tione irae
aut ini-
micitiae
flecti nō
debet.

²
Ira alicui
nobis vt
litera na-
tura da-
ta?

³
Ira iudi-
catis ani-
mū mol-
lissimū
detegit.

quàm intemperantia & irā. Quippe quę mollissimum animum iudicantis detegat, eiusque ostendat stultitiā imbecillitatem, & criminum abundantia: amicosque vitam, nec non & honorem perdere faciat, & denique animal irrationabile reddat. Quod quidē facile ex sequentibus apparebit, & primo ex Plutarchi libro de cohibenda ira dicentis, sicuti tumor accidit ex magna plaga in carne, ita in mollissimis animis, si quis se prebeat dolori, hoc ipso quod maior est imbecillitas, maiorem elicit iracundiam: hacque de causa mulieres iracundiores sunt viris, ægroti sanis, senes iuuenibus, infelices felicibus. Hinc Seneca li. 1. de clementia, muliebri, dicit, in ira furere. cui concinit quod Ecclesiasticus. c. 25. scribit, non esse iram super iram mulieris, & Chrysostomus in Homelia de decollatione Iohannis, ait, mulier si iniuriam patitur insanit: & illud Ecclesiasticus usurpauit Bal. in. l. si apud. C. de reuoc. dona. in id trahens tex. ibi: plurima alia in eam rem Tiraq. (more solito) congeisit in suis legibus connubialibus. l. 9. glo. 1. parte. 9. nu. 184. & seq. † legitur præterea Ecclesiastici 7. iram in sinu stulti requiescere. item prouerbiorum 14. qui patiens est multa gubernatur prudentia, qui autē impatiēs exaltat suā stultitiā. & rursus. c. 21. superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiā. Atque, si Aristoteli credimus, vt fumus mordicans oculos non videre sinit quæ pedibus adiacent, sic iracundia oboriens rationem offuscet. † Ira præterea sepe etiam innocentes ad crimē adducit, quia dū iusto amplius irascimur aliena que volumus coercere crimina, grauiora committimus. c. ira. u. q. 3. legitur etiā Ecclesiastici. 27. in si. iram & furorē esse execrabilia: vixque peccatorem illorum fore continentem. Et alibi prouer

Mulieres esse iracundiores viris.

4
Ira infinu stulti requiescit.

5
Ira sepe innocentes ad crimen adducit.

prouerbiorum. 29. qui ad indignationē facilis est: erit ad peccata procliuor. vnde Valerius li. 5. c. 7. ait, qui impetu iræ abstractus seuire festinat, magis scelus admittit, quàm vindicet. † Nempe ira facile inimicos parat: nam homini iracundo, teste Salomone prouer. 21. non erit amicus & rursus. c. 22. noli, inquit, esse amicus homini iracundo, neque ambula cum viro furioso, ne forte discas vias eius. † Hinc Seneca. li. 3. de ira. c. 28. infelicem appellat iracundum. Age, inquit, in felix, & quando amabis? O quàm bonum tēpus in re mala perdis. Quantò nūc sati⁹ erat amicos parare, inimicos mitigare, rem publicam administrare, transferre in res domesticas operam, quàm circūspicere quid alicui possis facere mali, quod aut dignitati eius, aut patrimonio, aut corpori vulnus infligas, cum id tibi contingere sine certamine ac periculo non possit, etiam si cum inferiore concurses? Quid tandem non mali adfert hoc teterrimum scelus? Nempe cum animæ plurima incommoda, tum etiam corpori ægritudines non modicas. † Facit quippe ante tempus hominem senescere, Ecclesiastici. 30. & in. l. 10. & 11. titu. 5. parti. 2. nempe iracundia sicut et Zelus minuūt dies, Ecclesiastici. 30. in si. spiritus enim tristis deficiat ossa teste Salomone, & d. l. n. titu. 5. par. 2. † Neque id mirum quidem cum & naturaliter animi vitia & affectus plerunque morbos gignant, teste Aesculapio & Galleno, sicut econtrario vitium corporale euēnit quandoque vique ad animum penetrare, vt Vlpi. ait in. l. 1. §. apud Iuli. ff. de ædili. edic. & in. l. ob que vitia co. ti. potentia: siquidem animi, corporis sequuntur temperamenta vt Gallenus asseruit in. 3. Technis. c. item. 3. & rursus c. 34. & in li. de substan. virtutum animalium circa prin.

6
Ira parat inimicos.

7
Iracundus infelix.

8
Ira ante tempus facit hominē senescere.

9
Animi vitia et affectus plerunque morbos gignant.

IO
Ira irra-
tionabi-
lem ferē
reddit
ea vtētē.

prin. & iterum. c. 6. & alibi sæpe dicitque omnibus tū
philosophis tum medicis id esse in confesso. lib. 3. de lo-
cis affectis. Ioh. Damascenus Aphorismo. 22. Bal. quo
que qui in omni doctrinæ genere omnibus nostris est
anteponendus in. c. qua fronte ante si. extra de appel-
latione. ait, qui vult sanitatem corporis prius querat sa-
lute[m] animæ Tiraq. de nobili. c. 31. num. 180. & seq. †
& quod deterius est, hominem ea vtentem fere irra-
tionabilem reddit. Ira nāque, teste Oratio, furor bre-
uis est. cui consonat quod & Terentius ait in Adel-
phis, tandem reprime iram, & ad te redi. Omnium de-
nique perturbationem fons est intemperantia, atque
à tota mente, à recta ratione defectio: sic auersa à præ-
scriptione rationis, vt vilo modo appetitiones animi
nec regi nec contineri queāt, vt eleganter docuit Ci-
cero. 4. Tusculanarum quæstionum, vbi alia plura. &
Seneca copiosius libro de ira. vbi. li. 1. c. 1. quosdam ex
sapientibus viris dixisse refert iram breuem esse insa-
niam. Sui enim, inquit, est impotens, decoris oblita, ne-
cessitudinum inmemor, in quod coepit pertinax & in-
tenta, ratione consilijsque præclusa, vanis agitata cau-
sis, ad conspectum æqui verique inhabilis, ruinis simi-
lima, quæ super his quod oppræsere franguntur. Vide
quàm bene hæc conueniant iudici. Hæc tandem. † teste
Plutarcho, dignoscitur, si oculi sint truculenti, aut os
turbidum vel si quis inaniter clamat, aut spumam ru-
boremque seruescit: aut pudenda dicit, & pœniten-
da, trepidatio etiam, & mutatio coloris signa sunt iræ:
quæ ita cor occupat, ne sinat cernere verum, vt in. d.
l. 10. titu. 5. par. 2. vt autem scias in sanos esse, quos ira
possedit ipsum illorum habitum intuere. Nam vt fu-
rentium certa indicia sunt, audax, & minax vultus,
tristis

II
Ira ex
quibus
digno-
scatur si
gnis.

tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietæ ma-
nus, color versus, crebra & vehementiùs acta suspiria
ita irascentium eadem signa sunt. fragrant, & micant
oculi, vultus ore toto rubor, ex æstuatque ab imis præcor-
dijs sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimun-
tur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac
stridens, articulorum seipfos torquentium sonus, ge-
mitus, mugitusque: & parum explanatis vocibus ser-
mo præruptus, & complosæ sæpius manus, & pulsa-
ta humus pedibus, & totum concitum corpus, mag-
nasque iræ minas agens, fœda visu & horrenda facies
deprauantiū se, atque intumescentiū. Nescias vtrum
magis detestabile vitium sit, an deforme, Cetera licet
abscondere, & in abdito alere, ira seprofert, & in faciē
exit. quātoque maior est, hoc eferuescit manifestius, Ira nihil
hæc Seneca lib. 1. de ira. c. item. 1. At quid viro graui viro gra-
de formius? certe nihil, si Polierato credimus li. 5. c. ui defor-
15. † Caueant igitur iudices, atque iterum dico caue- mius.
ant, ne ira, odio, vel inimicitijs in iudicando ducatur, 12
ne iudicium Christi peruertant, vt habetur in. c. qua-
tuor & c. quicunque. 11. q. 3. & in. l. 10. 11. & 12. titu. 5. Ira á su-
par. 2. Hinc Grego. Papa. Mauricio imperatori ita re- periori-
scripsit. illa est in præpositis cautela laudabilis, si om- bus ma-
nia ratio agit, & furor nihil sibi vendicat. Restringen- ximāq3
da enim sub ratione potestas est. Nec quid agendum potesta-
prius quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat. tem ha-
Nam commotionis tēpore iustū creditur omne quod bētibus
fit, vt in. c. illa. 11. q. 3. Bonus rex regni nostri in. l. 10. ti- fugien-
5. par. 2. quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea da est, &
nec constanter fieri possunt, nec ijs qui adsunt proba- ab omni
ri, teste Cicero. officiorum. 1. nu. 191. Ratio igitur corri bus re-
gat quod. pudiāda

V ij

gat quod furore promulgatum est. c. cum apud. ii. q. 3
 Hinc idem Cicero. officiorum. i. eleganter inquit, pro
 hibenda est maxime ira in puniendo. Nunquam ira-
 tus qui accedet ad poenam, mediocritatem illam tene-
 bit, quæ est inter nimium & parum, illa verò omnibus
 in rebus repudianda est, optandumque ut hi qui præ-
 sunt rei publicæ, legum similes sint, quæ ad punien-
 dum non iracundia, sed æquitate ducuntur. Cicero,
 li. i. ad Quintum fratrem num. 59. memoriæ prodidit,
 vehementiores animi cõcitationes maledicta & cõtu-
 melias cum aborrere à literis, ab humanitate, tũ verò
 cõtraria esse imperio ac dignitati, & paulo ante, resistẽ-
 dum esse, ait, iracundiæ; cum que ea maxime animum
 moueat, tum tibi esse diligentissime linguã continen-
 dam; quæ quidem mihi virtus, inquit, nõ interdum mi-
 nor videtur, quàm omnino non irasci. Quod maxime
 cauendum est à maioribus iudicibus seu magistrati-
 bus quippe quorum peccata ad plurimum notitiam de-
 ueniant: eaque magis homines indignè ferant, quocir-
 ca Salustius in Catilina sic inquit, ¶ qui dimissi in ob-
 scuro vitam agunt, siquid iracundia delinquunt, pau-
 ci sciunt, fama atque fortuna eorum pares sunt. Qui
 verò magno imperio præditi in excelso ætatem agunt
 eorum facta cuncti mortales nouerẽ. Nam quò quis-
 que magis omnium oculis expositus est, eò etiam decet
 omnibus disciplinis esse indutum: ne aliter, veteri adagio
 purpurata simia vulgò appelletur, Grauiora namq; fa-
 cit vitia sublimitas peccantium. c. nulli fas. 25. q. 1. ¶ For-
 tis igitur & firmus debet esse iudex nõ declinãs neque
 claudicãs ad dexteram, neque ad sinistram; sed æqua-
 lance medius inter partes. l. nullus. C. de Iudeis. c. cum
 æterni tribunal de re iudi. lib. 6. Hæc denique est vera
 fortitudo.

13.
 Peccatũ
 grauius
 quod à
 maiori-
 bus pa-
 tratur.

fortitudo quæ inesse debet iudicibus, sicut truncus ar-
 bori, ut ramos, frondes, flores, fructusque bonos pro-
 ducere queat.

¶ CAPVT. XXXVIII. CORTICEM AR-
 boris nostræ patientiam cum in ferendo im-
 portunitates litigantium, tum in audiẽ-
 dis plenè causis esse insinuat.

Actenus plura de stipite pertractauimus: nũc
 res ipsa monet, ut de inceptis ad corticem, cui
 quartus locus assignatur, transeamus. ¶ Cortex
 corticem itaque patientiæ & humilitatis arbo-
 rem nostram habere oportet, quibus truncus eius, hoc
 est, fortitudo & authoritas, cõseruetur, perinde atque
 arborem naturalem omniaque eius interiora cortex
 tuctur ab aqua, niue, & gelu: sine quo stipes seu trun-
 cus non esset fortis. Patientiæ, inquam, cum in respon-
 dendo litigantibus, tum etiam in audiendo libenter al-
 legationes partium. ¶ Primum probat tex. in l. 3. & 8.
 ti. 4. par. 3. & in l. 18. ti. 9. par. 3. l. 1. ti. 15. li. 2. ordinatio.
 ubi leges illæ aliæque ubique proclamant atque præ-
 cipiunt iudices ut sint mites in respondendo litiganti-
 bus, prudenter tamen, ne se contemni patiantur, ut. d.
 l. 8. & l. obseruandum. ff. de officio præsi. id quod ele-
 gantius explicauit Cicero. li. officiorum. i. dicens, nihil
 laudabilius, nihilque magno & præclaro viro dignius
 placabilitate & clemetia. In liberis verò populis, & in
 æqualitate iuris exercenda etiam est facilitas & altitu-
 do animi, quæ dicitur, ne si irascamur, aut in tempelli-
 ne accedentibus, aut impudenter rogantibus, in moro-
 sitatem.

Cortex
 arboris.
 in iudice
 paciẽtiã
 designat

udicẽ
 mitem
 esse oportet
 in re-
 spõden-
 do litigã-
 tibus.

3
Seueri-
tas rei pu-
blicæ ca-
usa quan-
doque
adhiben-
da est.

4
Respon-
sio mo-
lis frāgit
iram ser-
mo du-
rus susci-
tat furo-
rem.

5
Vrbana
verba
multipli-
cāt ami-
cos, in ur-
uana ini-
micos.

6
Triboni-
ani comi-
tas & a-
liæ natu-
rę dotes.

fitatem inutilem & odiosam incidamus, † & tamen
ita est probanda mansuetudo & clemētia vt adhibea-
tur reipublicæ causa seueritas: sine qua administrari
ciuitas non potest. de quo tamen infra aliquid. † Res-
ponso vtique mollis frangit iram, sermo durus susci-
tat furorem, vt legitur prouer. 15. & rursus ibidem, lin-
gua placabilis lignum vitæ, que autem inmoderata
est conteret spiritum, & eisdem prouerbijs scribitur. c.
16. melior est sapiens viro forti: & qui suo dominatur
animo, expugnatore urbium, ibidemque post pauca,
fauus, inquit, mellis verba sunt cōposita: dulcedoque
animæ, & sanitas ossium. † Ceterum id mihi explora-
tum velim, quid lucri, quid uē honoris, aut authorita-
tis imperiosus iudex consequetur si inurbanē cōtume-
lioseque responderit? aut quid sibi oberit si falsē, face-
tē & urbanē loquatur? nempe illud inimicos non pau-
cos sibi addi, amittereque faciet amicos, que res maxi-
mī habēda est, hoc verò multiplicabit amicos & miti-
gabit inimicos, Ecclesiastici. 6. quid enim blādus & hu-
milis sermo non efficiet? Infideles profecto ad fidē tra-
het. c. qui sincera, in prin. & c. seq. 45. distincti, quod
non modò rectē officia gerentibus conducit ad famā
honorēque cōseruandū, verū & improbē administrā-
tibus ad pecunias substantiamque parandam, idque
duobus tantum exēplis persuadere libet. Suidas, Grę-
cē quidem, sed in hunc sensum, refert, † Tribonianū
Gręcum omnis religionis contemptorē, & presertim
ā christiana fide aborrentem adulatorem & fraudulē-
tū, Iustiniano imperatori persuasisse, fore, vt is nūquā
moreretur, sed in cœlū cum carne assumeretur. Quæ-
stor is fuit Iustiniani, tantumque naturæ dotibus inge-
nioque pollebat, vt suæ ætatis nemini secundus esset.

Auari

Auaritiæ autē eousque erat deditus, vt ius & fas vena-
le haberet. Nā singulis diebus leges ferebat & latas re-
uocabat, vt iudigentium vsus, ā quibus pecuniam ac-
ceperat, postulare videretur. Cū diu post indeptum
honorem superuixisset, morbo, tandem decessit ab a-
liquo nulla prorsus affectus iniuria: quod, videlicet, ser-
mone comi blandoque fuerat, & ita auaritię morbum
ēclabat, quod retulit Alcias. 4. disputationum libro. c.
7. Aliud nostræ ætatis exemplum, quia notissimum li-
pis fuit (quod aiunt) & tonsoribus, subticendum duco
(AD) † Miror equidem cur ita Tribonianū aliosque
huiusmodi omni æuo perniciosissimos PseudoCato-
nes summis efferas encomijs, qui vel Roscium illum
histrionum decus hipocrisi, id est, arte mimica superāt
quos tamen præcordia charitatis populus esse credit:
vt quorum omnia dicta factaque multis simulationū
in uolucris obtegantur. Sinuosissimos enim mentis re-
cessus habentes, fronte insuper omnia animi sensa ob-
tendunt, oculis & vultu quidquid commodū est emē-
tiuntur, apud populum quidem, qui hebetioribus ocu-
lis introspicere per faciem vultuosam non potest, tec-
torioque histrionico omnia asimulātem. Hi sunt qui
ex insidijs vulnifice feriunt, iaculis etiam venena-
tis reipublicæ vitalia consauciantes. Horum nec ic-
tus inopinati prævideri, nec vulnera cæca sanari po-
ssunt. Hi sunt denique qui ad prima subselia non eua-
dere sed erepere, atque arduū quodque īceptū, nō co-
rona aut operibus expugnare, sed cuniculis arteque
sinonia solēt: vulpina pelle peruincētes, id quod Her-
culibus leonino tergore amictis etiā desperandū esset
(RE) Absit ā me talium personatorum hominum cō-
mēdatio. † Quorū licet comitatē, salsaque admodū, &

7
Pseudo-
Catores
quis sint?

V iij faceta

8
Comitas
et urba-
nitas plu-
rimum
valet ad
amicos
diuitias
que pa-
randas.

faceta verba laudauerim, non tamen ideo mores regē
di que normā admisi. Sed vt ijs id effici suaderē, quōd,
licet, non animæ, corpori tamē hoc in æuo ad amicos
diuitias que parandas cōsuleretur. Nam quis est, proh
deum atque hominum fidem (inquit Tullius de amici-
tia) qui velit vt neque diligat quenquā neque ab vllō
diligatur, circumfluere omnibus copijs, atque omniū
rerum abundantia viuere? hec enim est tyrānorum vi-
ta, nimirum, in qua nulla fides, nulla charitas, nulla sta-
bilis beneuolentiæ potest esse fiducia omnia semper
suspecta atque sollicita sunt nullus locus est amicitie.
Quis enim eum diligat quem metuit, aut eum a quo se
metui putet? ¶ Porro neque Authoritas minuitur
magistratus, si humilis, comis, urbanus que fuerit, imo
augetur, si Ciceroni credimus si. officiorum. 1. dicenti,
quantō superiores sumus tātō nos submissiūs geramus
& Ecclesiastico. 32. capite cū sic ait, rectorem te po-
suerunt? nolli extolli. Esto illis quasi vnus ex ipsis. Ex
quo nimirum Pythagoras principes & magistratus
monere solebat sic inquit, magis cupere debes vt cō-
uersantes tibi, te vereantur quā metuāt, reuerentiā
enim admiratio, timorem odiū cōmittatur. Philippus
rex aiebat oportere meminisse regem, quōd homo exi-
stens, potestatem adeptus sit diuinam, vt res honestas
& diuinas instituat, sermone autem humano vtatur.
Quo etiam fit vt Philonis non sit contemnenda sentē-
tia dicentis: simul cum potentia māsuētinem serua
vt non timendus sed reuerētia dignus videaris illis qui
in te inciderint. Et quamuis pluribus id cōprobari po-
ssit argumentis, vnicum ex legibus regni nostri mihi
satis erit. Dixit itaque sapientissimus Alfonsus impera-
tor, Hispaniarum rex in. l. 16. ti. 9. par. 7. hec haud parū
elegant

elegantia verba vernaculo sermone, Pero los juzga-
dores magis ayan poder seguir derecho de hazer las co-
sas sobredichas: con todo esto mucho se deue guardar
de respōder mal, o de hazer deshouorra a los que vinie-
ren ante ellos para alcanzar derecho, y si contra esto
hizieren deshouorando los querrellosos de palabra, o
de hecho sin razon, tenudo seria en todas guisas de ha-
zer mayor emienda por ello, que si otro hombre la hi-
ziesse. Nam & iure communi acerba verba iudicis, li-
cet infamiam non irrogent. l. verbam. C. de his qui no-
tan. infam. attamen pudor eius contra quem proferū-
tur grauatur, vt Papinianus ait in. l. ob hec verba. ff.
de infamibus, & tex. regni nostri. 1. par. 11. 5. l. 55. ibi. Y
entonces yere el presado de palabra quando es de mal
feso y de mala voluntad: y dize alguna razon mal y
sin pro, porque aya de mouer los coraçones de los ho-
bres a dezir o hazer algun mal. † Hinc non inmeritō
iuris interpretes crediderunt iudicem recusari seu reij-
ci posse tanquam suspectum, si verba aspera aut con-
tumeliosa cuipiam ex litigatoribus dixerit, cuius sen-
tentie fuit glo. in. c. cum super de officio delega. licet
contrarium asseruerit glo. in. c. cum cessante de appel-
lationibus. Quarum discordia ita sedatur, vt arbitrio
iudicis consideratis persona iudicis & qualitate ver-
borum censeatur, sit ne iniuria siue contumelia suffi-
ciens ad recusandum aut secus, ex mente Abba. in. c.
accedens. 2. extra vt lite non cont. cui sententia adha-
ret Ripa in. c. si quando nu. 4. extra de rescrip. Hoc
denique temperamentum est ad sedādā iram. (AD)
† Qui natura est iracundus quo pacto sedare poterit
iram. (RE) Seneca, hoc optimum esse, inquit, irē irita
metum: protinus, scilicet, spernere, ipsisq; repugnare
sciamini

10-
Recusari
potestiu
dex qui
aspera
verba di-
xit liti-
gatori.

11
Ira quo
pacto se-
dabitura

seminibus, & dare operam ne incidamus in iram: nā si cœperit ferre trāsuersos, difficilis ad salutem recursus est. Quoniam nihil rationis est vbi semel affectus est inductus, iusque illi a liquod voluntate nostra datum est. Faciet decætero quantum volet, non quantum permiseris. In confinibus hostis arcendus est. Nam cū intravit & portis se intulit, modam à captiuis non accipit. Multo ergo ante rem præmeditari oportet, & longissimè abnaugari ab ipsa. Itaque exerceamus prius nos domi inter famulos & vxorē. Qui enim domi lenis esse didicit, idem multo magis publicè talis, crit, mitis videlicet ac bonus.

¶ CAPVT. XXXIX. CELERITATEM
in iudicijs, maximè maioribus esse pernicio-
sam obidque fugiendam docet.

Dixit præterea fortitudinem & integritatē conseruari per patientiam, libenter audiēdo allegationes partiū, quod iure nostro regio probat tex. in l. 18. titu. 9. par. 2. & l. 1. ti. 15. li. 2. ordi. doctrina enim viri per patientiā noscitur Prouerbiorum. 19. non verò per nimiam celeritatē inspiciendis definiendisque causę meritis, vt in. c. vlti. 30. q. 5. cuius verba sunt. Iudicantem oportet cūcta rimari, & ordinē rerū plena inquisitione discutere in terrogādi, respondendi, obijciēdi que præbita patiētia ab eo, vt ibi actio ambarū partiū illuminata sit plenissimè. neque litigātibus prius velit sua sentētia obuiare, quam cū iam peractis omnibus nihil habeant in quæstione quod proponant; & tādū actio ventilerur quousque ad rei veritatē perueniatur. Frequenter in

terrogare

terrogare oportet, ne quid prætermisum fortè mane-
at, quod annecti cōueniat. Ceterū iudex si causam ple-
nè non viderit instructam, neque ex actis constare po-
sse de veritate & iustitia alterius ex litigatoribus, siue
id ex negligentia iudicis, siue ex cōtumacia partis eue-
niat, non esse præcipitandam sententiam donec iudex
sit assatim instructus, admonuit Innocentius. 3. ad ca-
pitulum Oscense rescribens in. c. tū ex literis extra de
inintegr. restit. versi. prospeximus quoque, & in. c.
dudum, vbi Innoc. & Abb. extra de electio. & in. c. cū
Vertoldus extra de re iudic. tempus enim & mora, fre-
quensque inquisitio ad aperiendā controuersiam con-
stat: vt diuinus attestatur Plato. li. 34. de legibus dialo-
go. 6. col. 11. † Potest enim iudex, imo debet, si æquum
esse viderit, etiam post lapsum termini ad probandū
cōcesum, pro veritate eruēda, nouos admittere testes,
vt Ange. attestatur in auth. de testi. §. quia verò nu. 19.
ad medium. notatur in. c. per tuas de testi. frequenter-
que quoties viderit expedire partes interrogare. l. vbi
cūque. ff. de interroga. actio, fructus enim diuinus est,
sepius iustitiam recēseri. c. graue. 35. q. 9. † Gregorius
itē, sūm opere cauēdū, ait, ne qui publica iudicia exer-
cēt indictandis sentētijs, leuitate aut furore ducti, sint
p̄cipites, sed causis prius diligēter vētilatis, cū res quæ
ignorabatur plenius ad notitiā venerit, tūc diuina &
humana lex resoluator. c. summo opere. n. q. 3. Christi
p̄æceptoris redēptorisque nostri exēplo, qui noluit
Sodomitas damnare donec de causa cognosceret, quā-
uis ei nihil eorum criminum esset absconditum, dicēs
Genesis. 8. descēdam & videbo vtrum clamorem qui
vesit ad me opere compleuerint, an non est ita, vt
sciam. Deus (quem nihil præterijt etiam prius quam
fiat)

2
Testes
demo-
quādoq;
admittā-
tur post
lapsum
termini.
5
Sentētię
p̄cipiti-
tatio in-
uelitur.

1
Iudex li-
bēter au-
dire te-
netur
partium
allegatio-
nes, cūc-
taq; ri-
mari.

fiat) per se inquirere dignatus est, non quòd ipse ignoraret, sed vt nobis exemplum relinqueret, ne præcipientes in iudicandis & discutiendis causarum meritis esse mus. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. quibus non in cògruè accedit tex. in. l. 2. C. de sent, experic. recitan. cum ait, iudex non subitas. sed deliberatione habita post negotium, sententias præferat ponderatas, facit etiam tex. in. l. iudices. C. de iudicijs, vbi Iaso. in huius confirmationem plura congerit, quæ hîc non refero. † Vt tamè non omiserim, iudicem oportere esse còstantem, quippe qui iustitiæ fructus germinare producereque teneatur, iustitia autem nil aliud est, quàm constans & perpetua voluntas etc. vt in. l. 1. ff. de iusti. & iure. † Constans autem (vt à viris grauibus pronunciatum est) id proculdubio esse constat quod non cito fit, neque facile dissoluitur teste Philo. Ethicorum li. ad Eudemiu. 7. colu. item. 7. Cæterùm prætereundum non est, quod haud iniucundè Fæderi. Senen. dixerat in con. 187. incip. casus talis est dominus Petrus in fine: † eos quippe qui præproperè sententias ferunt, iudices appellauit Ballistarios, vt qui ita fulminèt sententias, sicut ballista sagittas: quod vt facerè dictum retulit Aimon Crauete consi. 153. num. 2. atque vt Octavianus ait de stylo Roma. curiæ li. 7. fo. 98. damnanda equidem est in iudicando facilitas illorum, præsertim, si qui prouentus magis, quàm veritatem affectantes rebus plerumque suppressis sententias temere non minus quàm fulmina iaciant, ignorantes quid ni: quàm grauior sit futura aduersus ipsos optimi maximi iustitia, ac tate impietatis diuina vltio, nec satis memores comminationis Hieremiæ, qui aduersus eos hisce verbis pclamauit vobis qui iudicatis terram quoniam iudicabimini.

Cæterùm

Cæterùm & hos, qui furore potius & leuitate ducuntur ad præcipitandum, sceminis ipse facile adacquarè † Quas esse maiorem in modum præcipientes testimonio est Seneca in hyppolyto inquires, quid sit furor in sceminis præceps furor, & apertius Valerius ad Rufinum inter epistolas diui Hieron. insani capitis præcipitis est scemina, indeliberata semper voluntate, præcipit eipsum arbitratur quod vult & quod non expedit, refert Tiraq. de legibus connubial. l. nona nu. 128. Quare mirum si Romanorum mos iudicum commendetur, qui olim (teste Aseanio apud Cicero. in prætura vrhana) in causis maioribus, tabellas omnium sententiarum. in eulam simul conijciebant habentes in sculptas literas còdemnationis, absolutionis, & ampliatio-nis seu prolongationis. Condemnandi nota erat. C. la-tera, ideo tristis appellata: absoluendi. A. litera, ea ratione salutaris vocata. Ampliandi denique nota. N. L. erat, quasi non liquet: qua tunc excusatione vtébatur cum esset obscura causa, ne temere pronunciaretur: inde ampliatio dicta est. Meminit quoque iure consul-tus arbitri iurantis nondum sibi liquere de causa in. l. Pomponius in fi. ff. de recep. arbi. & in. l. Pompo. de re iudi. Nimia enim præcipitatio est non eca iustitiæ, vt in Clem. pastoralis de re iudica. & iniquitati comparatur, cum iniquitas omnia præcipiret. c. nò in perpetuù, vbi glo. in fi. 24. q. 3. tex. etiã in. c. inter hircam de poeniten. distin. 3. ait, virtus lenta est, & omnium percun-ctatrix. Ex quo non in merito Bal. in. l. si qua ex scemi-nis. 2. lect. C. de secud. nuptijs, festinationem, dixit, ma-lorum morum euidentis esse argumentum, & alibi qui iudicat prius quàm intelligat in laberinthum incidit erroris, vt in. c. sciendum. 19. distincti. facit tex. in. c. ad nostram.

4
Iudicè
constatè
esse oportet.

5
Constans
quid sit?

9
Iudices
ballista-
rij dicun-
tur qui
ita pro-
per senten-
tias fe-
runt at-
que bal-
lista sa-
gittas.

7
Femina
araci
num
cipitis
voluntate,
re
Romano-
rum iu-
dicum
mos cir-
ca feren-
das sen-
tentias

9
Præcipi-
tatio ni-
mia est
non eca
iustitiæ.

nostram extra de consuetu. per quem Bal. ibi inuehit in iudices sententias fabricantes non ruminato processu. his quoque accedit tex. in. c. licet, ibi post multarū experimenta causarum. 45. distin. & in. c. pōderet. 50. distincti, per quem tex. exclamabat ibi Domini. cōtra iudices quibus, vt ipse ait, de sero mittitur processus, & de mane iudicant, prout ante eum dixerat Bar. in. l. prolatā. C. de senten. † vbi addidit, quod licet iudex in processu litis ordinē seruauerit debitū, si tamē formato iā pcessu nō deliberauerit neque plenē viderit acta, sententia est ipso iure nulla quamuis fuerit iuri cōformis. Paria enim sunt non fuisse de causa cognitum & nō vidisse acta aut probationes alterutriusque partium, vt per. Feli. traditur in. c. ecclesia sanctæ Mariæ num. 23. limi. 6. extra de cōsti. vbi amplissimē disputat hanc quæstionem, sit ne nulla sentētia sine causæ cognitione lata? nu. 12. & deinceps, & in nu. 17. concludit esse communiter receptum sententiam fore nullam. quod restringit & limitat sex modis. aliqua adduntur per hippoli. in. l. qui cedem num. 18. & seq. ff. ad. l. Corne. de sica. † Hinc est quod sententia lata tam breuitē pore, quod verisimiliter iudex acta non potuerit videre, est ipso iure nulla. quia ex hac temporis breuitate præsumitur latam fuisse sine causæ cognitione, ex sententia Bar. in. d. l. prolatam ad finem & in. l. ex stipulatione. C. de senten. per tex. in. c. tum ex literis de integ. resti. quitamen probat contrarium, cum cōtra sententiam ibi detur in integrum restitutio. Ex quo eam valere præsuponitur. Abb. ramen ibi intelligit quando sententia lata fuit aliquali adhibito interuallo temporis, minori tamen quā materia exigat, vt tunc sit restitutio in integrum necessaria opinio autem. Bart. proce

10
Sentētia est nulla si iudex acta non viderit.

11
Sentētia tā breui lata quod iudex acta non potuerit videre est nulla.

procedit, teste eodem Abbate ibi, quando apparet iudicem fuisse prorsus ignarum contentorum in processu causæ, & hoc attēta temporis breuitate, argu. tex. quific potest etiam intelligi, in. c. cum Vertoldus dere iudic. quem ita intelligit Ludo. Roma. in. l. sciendum penul. co. ff. de verbo. obliga. Feli. in. d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. nu. 18. 2. limi. extra de consti. & doctrinam Bar. sequutus fuit Petr. de Ancarr. con. 188. nu. 2. per tex. in. l. vlti. C. commina. vel epif. Alex. & Iaso. in. l. 2. 4. cola. in fi. C. de eden. Alex. in con. 123. num. 24. li. 4. † Vbi refert pulchrum consilium Pe. Ancharr. con. si. 83. visis diligenter, vbi num. 2. inquit, quod auctoritas siue decretum à iudice interpositū in contractibus minorū (in quib⁹ auctoritas iudicis, & sic causæ cognitio, requiritur, iuxta tex. in. l. magis puto. §. nepassim, cum similibus. ff. de rebus eorum) si statim quod à curatore minoris fuit postulata, fuerit interposita contractus est nullus, quandoquidem nullum fuit decretum, vt pote cui causæ cognitio defuerit, non enim potuit tā breui tēpore interuenire causæ cognitio: quod ibi apparebat, eo quod datio curatoris & auctoritas in cōtractu interposita eodē momēto facte fuerāt, vt ibi per eū, quod Alex. vbi supra nimis cōmēdat & Carolus Molineus in additionibus, idē Alex. cō. 118. col. 2. li. 2. Iaso. in. d. l. 2. col. 5. C. de edē. Feli. in. d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. nu. 15. Hippoli. in. d. l. qui cedem nu. 18. ff. de siciarijs. Grego. Lupi, tacitis his quos supra citauimus in. l. 16. in glo. 2. ti. 8. par. 5. Pe. Dueñas in regula. 186. in capi. decretū per totū vbi plurima in hanc rē cumulat. † Quibus nō parū ad stipulatur doctrina Pauli Castrē. cō. 38. li. 2. super eo quod quæritur vtrum viso statuto, nu. 2. vbi inquit, si notarius rogatus de interpositione

12
Decretū iudicis eodē momēto interpositum quod et auctoritas petita fuit est nullū

13
Notario asserēti causę cognitionē interuenisse an credatur decreti

decreti

decreti scribat interuenisse causæ cognitionē, nō creditur ei: quia diligens inuestigatio, que in causæ cognitione interuenire debuit, non potuit fieri tempore cōfecti instrumenti, sed temporis requirebatur intervalum, adeo de ea notarius non potuit esse rogatus, iuxta notata per glo. & Bar. in l. i. C. de fide instrum. & iure haitæ fisca. li. 10. per Bartholum rursus in l. sciendum num. 3. ff. de verbo oblig. vbi, notario non creditur nisi de ijs quæ interuenire poterant tempore cōfecti instrumenti. imo neque iudici id asserēti, quippe qui pro nutu omittēre posset causæ cognitionē, atque ideo verba enunciatiua non probant, vt per Bar. in l. si forte. ff. de castren. pecul. † debuit ergo, vt idē Paul. subdit de causæ cognitione & debita inuestigatione fieri scriptura seorsum, diuersa ab ea super qua interponitur decretum, & dicit hoc voluisse Guill. Duran. in speculo titu. de procura. §. i. versi. sed quid si solum per libellum. etc. sicut & quando agitur de alienatione rei ecclesiasticæ debet fieri seorsum scriptura tractatū, qui præcedere debent, iuxta formam traditam à Guillerimo Durandi in speculo ri. de locato. §. sequitur, versi. & scias quod de ipso tractatu. quā Pauli sententiā retulit & sequutus fuit Feli. in d. c. ecclesie sanctæ Mariæ num. 15. de cōsti. & Hippoli in d. c. qui cedē num. 19. ff. ad leg. Corn. de sicarijs. Thomas Ferr. in cautella. 60. num. 13. Iaso. in l. nec quicquam. §. vbi decretum nū. 71. ff. de offi. procons. & lega. & in l. sciendum num. 13. ff. de verbo oblig. † Et quamuis omnibus sit interdictū iudicibus antequam sint plene instructi de causæ meritis sententiam ferre, longē magis id senatoribus, regijs quē consiliarijs, & auditoribus alijs quē maiores gerentibus magistratus inhiberur à quibus alij

14
Alienationis rei minoris aut ecclesie in instrumenti praxis

15
Magistratus maiores nō decet inferendis sententijs precipitare.

bus alij sunt instruendi, quippe qui nō solum nobiles & plebeios, verū etiā alios iudicant magistratus, vt in l. i. ti. 4. par. 3. † Credit enim princeps eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij magnitudinem adhibentur, nō aliter iudicatuos esse pro sapiētia ac luce dignitatis suæ, quā ipse foret iudicaturus, vt in l. vnica. C. de officio præfecti prætor. & hac de causa ab eis non appellatur, vt ibi. † Duo enim præcipue, teste Seneca in pro verbijs, sunt contraria cōsilio, festinatio, videlicet, & ira, idem etiam dixit Bias philosophus & Socrates, vt refert Ioha. Neuizani in silua nuptiali li. 5. nu. 107. ibi quæ subdit, secus esse in rebus bellicis in quibus plerū quæ præstat celeritas, quā virtus. Terentius tamen omnia prius experiri imperatorem cōsilio, quā armis decere ait. optima enim est victoria quæ sine sanguine euenit teste Laertio nā sera nimis est post cladē belli deliberatio. Postquā autē est paratū, inquit Lucanus tolle moras. Atque vt Casiodorus ait in rebus inchoādis prudentia & consiliū vti oportet, periclitatibus verò audacia. At quī in alijs rebus † deliberatio sepe trahit hominem, & facit videri bonum quod antea malū esse putabat, vt scribitur in antiquis Rotæ decisionibus. c. 774. nec vlla res festinata simul eadem quæ examinata esse potest, teste Apuleio vt Neuizanus vbi supra refert num. 107. † tempus enim pater est veritatis vt testimonio est Gellius lib. 12. c. 11. in fine. & vt scribitur in prouerb. Senecæ, morā omnis odio est, sed facit sapientiam.

¶ CAPVT. XL. CELERITATEM

in expediendis causis quandoque requiri affatim insinuat.

X

Verum

16
Magistratuū maiorū existimatio apud præcipem.

17
Festinatio et ira contraria cōsilio.

18
Deliberatio laudatur.

19
Tempus est pater veritatis

Erunt enim uero t̄ cum de causę meritis iudici plene cōstitit, legitimeque liquerit, non debet esse tardus aut mollis in sententia ferenda. l. vlti. C. de cōpensa. l. 12. tit. 4. par. 3. inquit enim Salustius, cōsilio opus est prius: ubi consulueris maturę opus est factu, cui cōcinuit tex. in l. si de meis. §. vlti. ff. de arbitr. nec timidus in ea exequenda postquam in rem transierit iudicatā. l. si quis forte. ff. de p̄cis. Modus itaque in sententijs ferendis adhibendus est: ne subito nimis, nec ad Calēdas, quod an̄t, Gręcas pronūcietur, sed illud mēti iudiciū fixum esse debet tēperamentum, festinalente. Cuius meminit Erasimus. 1. prouerbiorum parte prouerbio. 1. Ioh. Oldendorpius de sentētia & re iudicata. §. 2. incip. sententia que expressam num. 28. Ceterum neq; ex supra proximo. c. dictis excludi censentur plurimi casus qui iniure reperiuntur celeritatem exigentes, ut est cernere, t̄ in causis uilioribus, siue alijs, quę summaria debent expediri cognitione, absque pleno processu, ut tractatur in extrauag. ad reprimendum Bartolo interprete, & in Clemen. sape de verbo. signi. t̄ In quibus tamē omisio qualis qualis ordinis reddit processum nullum ex con. Pe. de Ancarr. 167. uis diligēter omnibus de quibus supra fit mentio, num. 4. ad h. ita dicentis sentire Innocen. subtiliter in. c. uestra de cohabi. cleri. & muli. dum ait, quod in notorijs, & si non omnis, tamen aliquis ordo seruāndus est. cuius doctrinę subscripsit Feli. in. d. c. ecclesia sanctę Marię num. 29. 5. nota. de consti. Hippol. in. d. l. qui cedem num. 26 ff. ad. l. Cor. de sica. t̄ Non enim potest maturitas esse consilij, ubi nullus est ordo iudicij teste Hierony. super Hieremiam li. 20. quem refert Ioh. And. in. c. quali

ter. r.

1. Celeritas in de finiēdo quādoq; requiritur.

2. Celeritatem plures causas requirunt.

3. Ordinis qualis qualis omisio reddit processum nullū & in summarijs.

4. Maturitas nō potest esse consilij, ubi ordo deficit iudicarius.

ter. r. de accusa. ex quo Guill. in speculo titu. de appol. §. nunc breuiter uersu. item secundum quosdam, inuehit contra stylum curię regis Franciæ, ubi non seruatur ordo iuris, & perperam secundum eum. cuius dictum refert Feli. in. d. c. ecclesię sanctę Marię num. 25. t̄ Alijs plerisque etiam casibus causę celeritas desideratur, nempe, ubi cunq; iudiciū inchoatur super rebus, quę breuissimę corrumpuntur, cuius sane tractatus non debet esse longus: sed debet iudex ita celeriter & leuato uelo expedire, quod res litigiosa nō corrumpatur, ut censuit Bar. in. l. 1. ff. de glande legend. per tex. illum, ubi, causa similis triduo expediri iubetur, quam hoc exigat eius natura. Ex quo deducit, quod causa prius oratus vel consulatus qui durat duobus mensibus est ita celeriter expedienda, quod iudex tempus labi non sinat, quod dicit Bar. esse longę nimis signandum. & demum se relegat ad ea quę ipse met tradidit in. l. si prius. 10. q. ff. de noui ope. nun. sequitur Roma. in. l. si uerō. §. de uiro in. 40. fallentia. uersu. 17. ff. solu. matri. Feli. in. d. c. ecclesię sanctę Marię num. 32. 8. nota. de consti. t̄ Ubi ipse num. 20. idem ait in notorijs, quę omnino non exigunt solitam causę cognitionem. l. ic tus sustium ubi glo. & Bar. ff. de his qui not. infa. Abb. in repe. d. c. ecclesię, & in. c. ad nostrā. 3. colu. de iure iur. quod fusius tractat Feli. ubi supra. t̄ Porro, ut inquit Budęus in suis in pandectas annotationibus in. l. vlti. de senato. pagina. 117. in prin. criminales causę minimę sunt differendę. Presertim in his, quę certum priuatumque accusatorem habent, & iniurię suę uindictam, quęque legitimo ordine agitata, hinc accusatorem, illinc defensorem admittunt. Criminum enim, inquit, inuidia quę recenti accusatione calere solet,

X ij & ad a .

5. Cause quę breuissimę sint expedien- dę: quę breui corrūpū tur.

6. Idem in notorijs.

7. Atque in criminalibus.

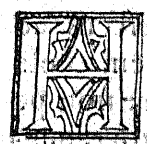
& ad animaduersionē vindicationemque iudicū animos percellere, cōperēdinata re, vt assolet forensi artificio, refrigescit. Etenim lōga die accusatorum iusta ira relāguescit, & lachrymæ iudicum exarescunt, qui prius viduarū orborū que calamitati ingemiscere videbātur. Quōd si moribus nostris cōparatū esset, vt acufationes defensionēque probationibus ac testimonij instructæ in iudiciū afferrētur, sicque presentanea cognitione cōtinuaque discēptatione diudicarentur, profecto audacissimis ac cōfidētissimis hominibus impunitatis spes p̄cessa esse videretur. hęc ille. ibique refert memorabilē Romani senatus breuissimā cognitionē authore Plinio, ex quo nimirū leges, criminales causas sine iudicij strepitu terminari iubent. l. properādū. C. de iudi. circa cuius veritatē est vidēdus Bal. in. c. iurgantium de sen. & re iudi. nu. 1. & 2. vbi non omnes causas criminales celeriter permittit expedire sed post quā plenē liquerit. appellatio tñ recipi debet nisi forte latro manifestus est, vel seditio p̄rupta, factioque cruēta, vel alia iusta causa, quā mox p̄ses literis excusauerit, morā nō recipiat non p̄cne festinatione, sed, p̄ueniēdi periculi causa: tunc enim punire permittitur deinde scribere imperatori, inquit Vlp. ex oratione diui Mar. in. l. si quis filio. §. hi autē omnes. ff. de iniusto rup. irritoque facto testa. ¶ Celeritas etiam exigitur siclericorum causæ apud seculares iudices trutinentur, tā in expeditione, quā in definitione, ne à saceris ideo cōmoueantur obsequijs, vt in auth. apud proprios episco. §. si verò autem causę colla. 6. Hinc leges regni nostri permittentes causas ecclesiasticas corā auditoribus cācellariæ agitari, vt ipsi cognoscant, ex iisdem actis de violentijs per iudices ecclesiasticos admisis ob appellationem ab eis non receptā, omnibus

8
Causę etiam celerit̄ corū apud regia tribu nalia celeriter expeditur.

alijs p̄poni, ante omnesque expediri p̄cipiunt, vt in duobus regijs mandatis eodem die confectus Tolle ti anno. 1525. die vero. xj. mensis Augusti continetur ¶ plurima alia sūt celeriter expedienda, ab Luc. d Pe. tradita in. l. 2. col. 3. C. quando & qui. 4. pars de bea. li. x. & infra. c. 42. nu. 8.

9
Idem in alijs plurib⁹ causis remisit.

¶ CAP V T. XL I. MED VLLA M A R B O R I S.
(quæ veritatem fidelitatem, & secretum cōtinēt) describit.

Acton⁹ de stipite corticeque arboris nostre dictum sufficiat. Lōgo etenim sermone, vltra quā par fuit, ea prolatauimus. Super est modō vt pauca de eiusdem arboris medulla pertractemus. Ex qua fructus pendere bonitatem, omnēque vim liquidō constat. Tria enim medullam in iudicē representant veritas, videlicet, fidelitas, & secretum. Quibus sanē tota arbor regitur & coalescit, fructusque vberes, sani, aut corrupti, ex sanitate corruptione uē medullę producuntur. ¶ Veritas nē pe, vt ad primum deueniam, latēre dicitur in horreo cordis nostri vt Archidi. ait in. c. si forte de electio. li. 6. sicut & medulla in trunco. Est utique mater iustitig l. libertini. ff. de statu homi. & in omnibus principatū obtinet, vt que rebus omnibus sit p̄ferenda. c. quaritur. 2. q. 7. Et si Platonē credimus li. 34. dialogo de legibus. §. 3. colu. veritas profecto tum dijs tum hominibus dux omnium est bonorū. Hęc facile omnis sciētię finis est teste Aristo. 1. & 2. metaphi. & iuriscōsul to in. l. apud Iulianum. ff. de fideicom. liber. qua. cum inuenta fuerit nihil dulcius, nil ue p̄tiosius haberi

Veritas nē pe, vt ad primum deueniam, latēre dicitur in horreo cordis nostri vt Archidi. ait in. c. si forte de electio. li. 6. sicut & medulla in trunco.

potest: pro thesauris omnibus est, desiderium explet,
 & animo quietem parat. † Ea verò non corporis vi-
 ribus sed ingenio atque arte comprehenditur: ratio-
 cinando speculandoque inuenitur. Enimverò specu-
 latio animi libertatem quærit: liber autem esse non
 potest cui affectus inaperat & cupiditates dominantur
 Quomodo enim ventri aut scorto deditus recte spe-
 culabitur? aut ab alea pendens veritatis constan-
 tiam quæret? quis alienæ fortunæ inuidens probè ra-
 tiocinabitur? aut ira perpetuò flagrans iustitiæ semi-
 tam discernet? quis fedissimæ auaritiæ laqueis irre-
 titus, aut miserimæ ambitionis fumo liquefcens ad
 philosophiam rerum omnium contemptricem euola-
 bit? plane si pugnantia eodem loco consistere non po-
 ssunt. l. i. C. de fur. l. Mutius. ff. pro socio. l. vbi repug-
 nantia. ff. de regu. iur. nullumque veritas habeat ho-
 stem cupiditate maiorem, vt poterit affectibus tur-
 gens comode speculari & ad veritatis scientiam per-
 venire? veritas candorem amat, latebras odit, fucos
 horrescit, aditus patentis quærit, libera est, seruire ne-
 seit, aliena vmbra tegi non vult, suo lumine delecta-
 tur, cum seruili ignauoque hominum genere com-
 mertium non habet; solis liberis & speculantibus præ-
 sto est. Qui denique eam sequitur Deum sequitur. c.
 quisquis. 2. q. 3. Deus enim ipse veritas est & vita. Ioha.
 14. ideoque nimirum hæc valet, hæc vincit, hæc om-
 nia superat, vt scribitur in. c. consuetudo. 8. distinc. &
 in. c. fraternitatis de frigi. Hinc Isidorus de summo
 bono sic exclamans ait. O quam magna est vis veri-
 tatis, quæ omnia ingenia, astutias, & calliditates supe-
 rat, quæ contra ficta simulataque figmenta se ipsam
 defendit, quæ denique post Deum colenda est. Quam
coeli

coeli ciuem appellauit Stobæus sermone. 9. eamque lo-
 lam conuictu frui Deorum. Pithagoras interrogatus
 quid Deo simile facerent homines, cum veritatem, re-
 spondit, exercent. Proinde qui celat eam in labè incidit
 peccati. c. i. & c. delictorum de resti. cogen. fur enim
 dicitur, veritatis laudisue alienæ occultator. l. hæredi-
 tarum. §. vlti. ff. ad. l. falci. l. aso. in. §. vlti. in. fi. insti. de
 actio. † Neque minus periculum est in verbis lingua
 mentiondo, quam manibus sanguinem effundendo,
 melius item est pro veritate pati supplicium, quam
 pro adulatione beneficium. c. nemo. ii. q. 3. † Quam
 obrem iudices eam modis omnibus amplecti oportet,
 nam sicut stultum non decent verba composita,
 ita neque principem labium mentiens, Prouerbio-
 rum. 17. iudicum præterea sunt partes veritatem ad
 lucem perducere, eamque summopere iuuare. c. iudi-
 cantem. 30. q. 5. l. 2. C. de edend. l. si eum in fi. prin. cum
 concor. ibi in glo. adductis. ff. si quis cautio. l. vlti. ff. de
 proba. ibi, veritati semper locum fore. l. illicitas. §. ve-
 ritas. ff. de officio præsi. Alibi quoque scribitur, in iudi-
 cando, cordi sit magis custodia veritatis, quam obe-
 dientia volūtatis, vt. c. iudicet in. fi. 3. q. 7. Guill. in spe-
 culo. titu. de sententia. §. qualiter autem sententia nu-
 vlti. iudicis est enim in causis verum sequi, patroni,
 nō nūquā verisimile, etiam si minus sit verum, defen-
 dere, inquit Cicero. officiorum. 2. num. 73. Porro ad
 officium iudicis pertinet vnde unde veritatem perqui-
 rere, ita vt non lateat. l. quoties. C. de naufr. li. ii. vbi
 Luc. de Pena. plura in eam rem congerit: est ad idem
 optimus tex. regni nostri in. l. ii. ti. 4. par. 3. vbi pro-
 batur iudicis partes esse, veritatem ad lucē perducere

3
Menda-
cij peri-
culum.

4
Iudices
veritatē
sequi o-
portet.

5
Subtili-
tas inge-
nij quā
in iudi-
celauide
tur?

X iij Ad quā

Ad quam certè indagandam subtilitas ingenij plurimam iuuat, vt in l. vna ibi per suam subtilitatem. C. ã senten. quæ pro eo quod interst proferuntur, vbi Pet. Rebufi. 8. notabili plurima in huius fauorem congerit vsque ad nu. 7. ibique plurima in contrarium adducit imo quod magis veritas quàm subtilitas attendatur p l. in rebus. C. de iure doti. & quod scribitur Sapien. 6. ponam in lucem scientiam & non præteribo veritatē & alia plurima quæ ibi Rebuffustradit vsque ad num. 15. vbi demum concludit, nimiam subtilitatem, & quæ tendit ad iurium obscuritatem reprobari, vt in. d. l. le ge. C. de a legi. here. Quæ autē est ingenij, a virtute p cedit, a ratione pariter & æquitate non deuians, quæ ue tendit ad iurium declarationem admitti contendit ex notatis per Abb. & cæteros. in. c. dilecti. de iudici. Enricum etiam in. c. capellanus defer. Porro, vt nihil veritatis laudes concernens omittatur, non silēdū est quod respondit iuuenis ille Zorobabel cum duobus alijs iuuenibus de re fortiori contendens: qui postquam alius vinum fortius esse asseruisset, quod seduce ret mētē id bibētū, omnemque animū icouerteret in securitatem & iucunditatem: alter autem regem scrip sisset esse fortiozem, quod omneis præcellat homines quos si ad bellum miserit, vadunt, montesque & muros demoliunt, iugulantur, & iugulāt, & regis verbū non prætereunt: quin & alij omnes colentes terram, tributa regi persoluūt, quem ipse solus dixerit occidite, occidunt: dixerit remittite remittunt: cuius ob id magnam quidem esse vim atque potestatem assereret, ipse, inquam, Zorobabel mulierem attestatus est esse fortiozem; quod eorum omnium dominetur, vt p eum affatim comprobatur, veritas tamen, inquit, for-

6
Verita-
te nil
hoc in æ
no forti?

tior est omnibus. Omnis terra veritatem inuocat, cœ lum autem eam benedicit, omnia opera mouentur & tremunt eam, neque est eum ea quicquam iniquum. Vinum iniquum, iniquus rex inique mulieres, iniqui omnes filij hominum & inique omnia illorum opera, & si ipsis nō inest veritas, in sua iniquitate peribunt: at veritas manet, & innalescit in æternum, viuit, obtinet que principatum. Neque est apud eam accipere personas neque differentias, sed quæ iusta sunt facit: omnibus iniustis ac malignis, & omnes benignatur in operibus eius: neque est iudicio eius iniquum, sed fortitudo, regnum atque potestas, omnium æuorumque maiestas, benedictus deus veritatis. Qui tandem victorie palmam obtinuit coram Dario rege, omnibusque magistratibus circumstantibus, vt legitur Esdræ. 3. c. item. 3. et. 4. Deus denique veritas est Ioa. 14. † Quæ ob rem veritatem pro pecunia alioque premio negantes Deum vendere dicuntur, sicut Iudas, qui Christū numis prodijt. c. abijt Iudas. xj. q. 3. † Veritas item iustitia est, sic intelligitur fortasse illud prouerbiorum. 20. misericordia & veritas custodiunt regem. In quem solum Cicero pro Deiotaro posuit, cum ait, quæ mihi ad spem obtinendę veritatis grauisima sunt: ad motum animi & ad omnem impetum dicendi leuiora. Veritatem pro iustitia posuit, teste Budæo in suis in pãdectas annotat. tit. pro socio. l. 3. in eadem etiam significatio ne accepit eam Dauid psalmo. 84. cum ait, misericordia & veritas obuiauerunt sibi, & psalmo. 50. Ecce enim veritatem dilexisti. vti ea verba exponit, Alfösus a Castro ibidem hómilia .xj. Bonus igitur iudex dici non potest, qui veritatem non sequitur, cum ijs iustitiam denegare videatur, qui veritatem nō amplectitur

Verita-
tem, ppe
cunia
negates
Deū vē-
dere di-
cuntur
8
Veritas
quãdoq;
pro iusti-
tia sumi-
tur

quæ melius operando, quam audiendo intelligitur glo. Lucæ. c. vlti. Sapiens hoc sentiens prouerbiorum 30. sic inquit, vanitatem & verba mendacia longe fac à me. † Verùm hodie, quod dolens dico, veritas quasi in luto submersa & oblimata est: aut (si Democrito credimus & Cicc. Academicarum lib. 1. prope finem & rursus lib. 4. num. 63.) in profundo demersa, opinionibus & institutis omnia tenentur, nil veritati relinquitur. Vnde Apostolus ad Galatas. 4. ego, inquit, inimicus factus sum vobis verum dicens. ibique Hierony. ait: hæc est veritatis conditio, vt semper illam inimicitia prosequantur, iuxta illud Terentij in Andria, obsequium amicos, veritas odium parit.

⁹
Veritas in luto submersa est & odiū parit eam sectantibus.

¶ CAPVT. XLII. IV DICEM VERITATEM NE AN PROBATA SEQUI OPORTET DIFFERIT.

¹
Iudices an iuxta conscientiam, an vero ex actis sententiam dicere teneantur?

Oeterum non incongruè hic tractari posset quæstio illa vulgarissima apud iuris interpretes passim discussa. Iudices ne qui magistratus in republica gerunt ex his quæ priuatim cognouerint sententiam dicere teneantur, contra aut præter allegata & probata? an verò ex his, quæ vt iudices ex processu perceperint? & quia hæc vigilantissime non minus quam doctissime (more solito) eruditissimus noster explicuit Couarrubias lib. variarum resolutionum .i. c. item .i. vt iam nihil addi possit, veram resolutionem absque alia examinatione ex eodem referam auctore. Is itaque num. 6. veriore esse opinionem illam magisque communi

ter re

ter receptam adferat, à theologis quæ frequentiori calculo approbatam, qua adsertum est, iudicem debere ex allegatis & probatis in iudicio, quæ sibi, vt iudici nota sunt: non ex his, quæ priuatim ex particulari scientia perceperit, sententiam dicere: etiam si quod priuatim scit, ita certò sciat, vt nulla ei possit dubitatio contingere: neque vlla ratione possit eius animus in contrarium adduci. Quod æque procedere contendit in criminalibus causis, atque in civilibus, ibidem num. 7. ex Thomæ Caietani, Siluestri, Cardi. à Turre Cremata & aliorum sententia in locis per eum citatis. † Supremos etiam senatores iudices, qui Prætorijs regijs adsistunt non posse litigantibus ius dicere ex priuata eorum sententia, & si omnes eam certam haberent: sed teneri litem diffinire ex his quæ ex processu constant, apertè probat. nam & hi iudices omnino debent visis actis & processibus iudicare, quod palam est, igitur ex illis publicis documentis, non ex particulari scientia oportet & necesse est eos sententiam ferre: contra Guidonis papæ. q. 29. & Alciati sententiam in. c. 1. nu. 89. de officio ordi. nullam enim hi iudices à principe habent potestatem derogandi legibus. † Principem tamen (qui habet potestatem legis condendæ) concedit, sententiam dicere posse iuxta conscientiam: tamen si contrarium in iudicio probatum sit, vt scribunt Cyn. Bart. Bald. & alij in. l. 1. C. vt quæ def. aduoca. Fel. in. c. pastoralis. §. quia verò nume. 23. de officio delega. Consuluit tamen Caieta. 3. par. titu. 9. arti. 2. §. 6. vt princeps palam testetur, & publicè propriam ac priuatam scientiam manifestet, quo populo satisfaciatur. Quibus addit Couarru. d. 1. resolu. num. 7. in. si. principè hæc in specie

²
Quid in suppressis senatoribus?

³
Quid in principibus?

specie æquissimè facere, si reum ex probationibus nõ centem: verè tamè ab eo crimine liberum ex propria scientiã absoluerit: reum autem ex processu innocentem, itidem immunè à pœna iudicauerit: etiã si princeps sciat priuatim eum verè deliquisse nisi delictum ita atrox ac perniciosum esset, vt maximè conueniret reipublice eius authorem publice puniri, † Denique hæc regula cõstitutissima atque inuiolabilis traditur: quidquid iudici, vt iudici notũ est id iudicare posse, nõ quod ei notum est vt priuato, ignotum verò vt iudici quia, scilicet, exactis non constet. † Id quod lege regia sancitum est à rege Ioanne. 2. edita in. l. xj. titu. 1. lib. 3. ordi. vbi, quamuis omittatur in processu causæ quæ ad ordinem substantialem iudiciorum spectant, si tamen ex actitatis in processu veritas appareat conueniens & respiciens ad id quod actor petere voluit, debet secundum veritatem in iudicio probatam sententia ferri, neque annullatur processus ex omissione dicti ordinis iudicialis. Nam illa verba legis, o desfallaciendo las otras solemnidades y substancias o alguna dellas, &c. non excludunt ordinem naturalem, vt ita dixerim iudiciorum, hoc est, probationem, quippe quæ lege tolli nõ possit, ut profitetur Bal. in rub. extra de officio iudicis nume. 15. est enim de iure diuino, dicente scriptura, in ore duorum vel trium stat omne verbum, & in eam rem adducit Bal. tex. in. l. i. ff. de milita. testamè. qui iuncto glo. hoc probat. Clarius tamè id explicat iuriscõsultus Paulus in. l. Lucius eo tit. his verbis, respondi militibus quoquo modo velint: & quoquomodo possint testamentum facere concessum esse: ita tamè vt hoc ita subsequutum legitimis probationibus ostendatur quod Bal. in. d. rubri. procedere ait etiam si statum

4
Iudicã-
dũ est se
cũdũ ue
ritatẽ in
iudicio
probata.

5
Legis. 11
tit. 1. lib.
3. ordina
ti. expo-
sitiõ.

tum dicat, procedatur iuris ordine omniq̃ue substantiãlitate, vt verbis eius vtat, prætermisã, non enim his verbis tollitur probatio, quæ est de iure naturali & diuino, vt Paulo antea dixeram. quantumuis enim causa sit summaria eius factum legitime probandum est, per confessionem, aut testes, vel instrumenta, vt Cardin. notat in Clemen. dispendiosam. q. 4. 4. de iudicijs cui subscribit Rober. Maran. in sua pratica tit. de sètẽ. num. xj. Pet. Nun. responso. 1. num. 13. vbi plurima ad illius legis. xj. intellectum concernentia cõgessit. tex. regni nostri habemus ad hoc expressum in. l. 57. c. 36. in fi. in pragma. † V num tamè constat, illius legis dispositionem, si concedamus, non esse immutaram, eundem omnino effectum sortiri, quem & clausula illa, sola facti veritate inspecta, cuius quindecim effectus enarrat Robertus Maranta in speculo aureo aduoca. de ordine iudiciorum par. 4. 9. distinctione iudiciorũ nu. 32. & seq. † Verum legem illam ordinationum crederem, ni fallor, esse antiquatam & correctam, in his duntaxat casibus, qui in pragma. de Alcala ordinis iudiciarij, & in. l. 42. ordinis iudiciorum in pragma. excipiuntur. quæ longè post dictam. l. xj. edita fuerunt, quod constat ex fine ipsiusmet leg. 42. abrogat siquidem leges ordinationum & alias quascunq̃ue contrarium ei quod ibi statuitur disponentes. idque probat expresse tex. in. l. 49. c. 1. in pragma. vbi casus specialis statuitur † in quo quæstiones parricidi, qui vulgariter alcaldes de rastro o de corte appellatur, summarie simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij sola facti veritate inspecta cognoscunt, hoc est, inquisitione cõtra transgressores legum à rege Ioan. 2. in curijs Segouie editarum: quæ disponebant circa salaria officialium

6
Clausu-
lẽ sola fa
cti veri
tate in-
specta 15
effectus
remissi-
uẽ.

7
Legem
xj. ordi.
esse in a
liquotca
sibus an
tiquatã.

8
Sumariẽ
causẽ iu
re regio
enarrat
tur.

curiae. Ex quo apparet regulam esse in contrarium, nam frustra id in ea specie statueretur, si in omnibus causis sola facti veritate inspecta omissoque ordine iudiciorum procedi deberet, est ad idem tex. in pragma. Madricia lata anno. 1534. c. 60. & est. l. i. tit. xj. lib. 2. capitulum comitorum, ubi in causis quadragesimorum morapetitorum & infra procedit summarie sine figura aut strepitu iudicij absque allegationibus aduocatorum, nec in actis scribitur nisi condemnatio aut absolutio: neque appellationis aliud remedium competit condemnato. quod procedit praeterquam in causis condemnationum & multarum ordinationum: nam in his non proceditur summarie, & ad eundem fere modum in causis duorum plurium mercatorum summarie simpliciter & plane sine strepitu, & figura iudicij, sola veritate inspecta cognoscunt prior & consules Burgen. a quorum sententijs appellare non licet, nisi ad Correctorem Burgum iuxta formam traditam in pragmat. 188. fol. 134. hi omnes alijque quamplures speciales casus firmant regulam in contrarium. l. i. in fi. ff. ad muni. l. quaesitum §. idem respondit. ff. de fundo instructo cum cocor ibi in glo. traditis. & quod in speciali casu permittitur in alijs prohibetur. l. maritus. C. de procu. l. cum Praetor. ff. de iudi. tenetur ergo iudex non ita celeriter & inordinate causas expedire, ut aliquod inde eueniat litigantibus incommodum, ut in praefatione eiusdem pragma. 42. scribitur.

¶ CAPVT XLIIII LIBELLVS AN SIT DE

substantia iudicij, & an eius omisso viriet processum iure nostro regio examinat.

Libellio
blatio an
in scrip-
tis fieri
debeat.

† Requiritur itaque iuxta eiusdem pragmaticae sanctionis formam, ut libellus in iudicio offeratur in scriptis

scriptis, ut in c. r. eiusdem continetur, ibi, haec de presentat su demanda. alias literae citatoriae ei denegantur. Quod proculdubio apud regia obtinet tribunalia. Numquam enim libellus in regio foro admissus fuit nisi in scriptis. Verum enim uero apud inferiores iudices, a quorum sententijs licet appellare, in vilioribus causis receptum est, petitiones verbo exprimere, easque in actis redigi. Quod praecitata. l. regia. xj. tit. r. li. 3. ordi. in omnibus indiscriminatim permittebat causis: ut tamen in arbitrio sederet iudicis, ad rei conuenti instantiam, actorem cogere, ut libellum in scriptis offerret. Illud tamen circa huius libelli solennitatem nouum nobis prodidit lex illa ordinationum, ut conclusio non exigat, sed aliqualis petitio in scriptis redacta, ex qua colligi possit quid actor petere velit, ut certa possit ferri sententia, licet sit petitio inepta: modo ex ea possit discerni quid actor velit, ut sic reus possit deliberare, ut in simili, in causis, videlicet, summarijs, concludit Robert. Mará. d. 9. dist. nu. 12. & 14. Pe. Nun. r. resp. m. n. T qui ibidem nu. 12. subdit, quod generalis petitio p. d. l. non admittatur, ibi, contentendo se toda via demanda en la cosa que el demandador entendio demandar: quin imo iudex ex officio parte non opponente, possit libellum repellere generalem, ut ex eisdem. d. l. xj. verbis expenditur, & ex pragmatica de Alcala ordinis iudicarij fo. 48. c. 3. & 5. ibi, E si las dichas demandas, & ibi, que el juez ante quien & c. atque in. d. c. 3. est optimus tex. qui nuncupatim enumerat casus in quibus libellus admittitur generalis. in fineque eiusdem, regula traditur generalis, ut in omnibus causis indiscriminatim petitio etiam non particularis admittatur, si in libello actor iurauerit nescire aut non posse amplius decla

Libellus iure regio absque conclusione sustinetur.

Libellus generalis an admittatur

declarare, protestatus que fuerit maiorem se declarationem in controuersia progressu facturum. quod hodie apud regia tribunalia receptum est etiam sine iuramento. † Verumenimvero ita formari debet libe-

4
Libellus
itaforma
ri debet
vt certa
possit ex
eo ferri
sententia.

llus, vt animus inde constare possit petentis, iuxta eius- que intentionem sententia adaptari, vt ex. d. l. xj. col- ligitur, cum sic ait, contentendo se toda via demanda en la cosa que entendio el demandador demandar, y seyendo probada la verdad del hecho sobre q se pue- da dar cierta sententia. Perinde atque in regno Fran- ciæ extat constitutio Philip. pulch. Francorum regis quam posuit Steph. Aufreri in tit. de libel. obla. in hec verb. Propter inepritudinem libelli vel omiffam iuris solennitatem (dummodo ex propositis & probatis in actis certa possit ferri sententia) iudex definire non si- nat, de qua Carol. Degraffa. in iure. 7. & 12. li. i. regal.

5
Sententia
ex causa
probata fe-
rri po-
test licet
ex alia
fuerit pe-
tita.

† Si igitur res petita exprimitur, agitur tamē ex vna causa, vt puta, ex numeratione, probatur verō ex confessione, vel aliās ex probationibus constat ad ac- torem pertinere, ex alia tamē causa, quam petita fuit nihilominus actor obtinebit ex causa probata. & hoc denotant verba illa. d. l. xj. que se juzgue segun la ver- dad que hallaren probada, vt per Nunnium traditur d. i. responso nu. 18. † perinde atque proceditur in reg- no Franciæ, nam si actio inepte est proposita, si tamē de iure partis constat ex actis non debet absolutoria ferri ab obseruatione iudicij, quemadmodum iure cō- muni imperatorū fiebat, vt in. l. Blebius. ff. de pac. dot. meli^o etenim visū est ex ineptæ actionis vel petitionis instātia cōdēnare vel absoluere, si de facti veritate cō- stat, quam reum ab obseruatione absoluere iudicij, & demum nouam inchoare controuersiam, quare non

im meri

immeritō Francorum regibus expedies visum fuit or- dinem cæremonialem Romanorum legibus adinuē- tū in Francia non seruari, vt Guido Papæ attestatur q. 58. Boer. in additio. ad Ioh. Montan. de autho. mag- ni. consilij Guill. Bened. in repe. c. Rainutius in verbo si absque liberis in mar. fideicomisa. substitutionis Ca- rol. Degraffalibus li. i. regalium Fran. 7. iure. Sic etiam iure cōmunit disponebatur in causis sumarijs, qui- bus sola facti veritate inspecta procedebatur, vt in cle- men. sepe de verbo. signi. ita omnes attestatur iuris in- terpretes, Alex. videlicet, in. l. si ita stipulatus. §. Griso- gonus col. 5. in fi. ff. de verbo. oblig. Iaso. in. l. certi con- dictio. §. si numos colu. 7. ff. si cer. pet. Rober. Maran. in speculo aureo aduoca. 4. par. distincti. 9. iudiciorū num. 17. Montal. in. l. 40. titu. 2. par. 3. Aimon Crauet- te con. 108. num. 7. vbi alios plures refert idem afferen- tes. Quod potissimū obtinet, quoties libellus clausū iam illam salutarē continet, peto, videlicet, super om- nia mihi iustitiam ministrari: vt probat latius Petrus Nunius. d. i. responso num. 18. ex qua libellus sustine- tur absque conclusione Alex. con. 38. li. 3. nu. 1. Cui cō- sequens est, vt iure regio. l. habeat. ff. de institoria (que vult quod agens ex vna causa & probans ex alia suc- cumbat) per dictam. l. ii. corrigatur. † Nec tamen ex hoc actori permittitur in libello propriā actionis na- turam à iure inductā mutare, vt si remediū. l. 2. C. de rescin. vendi. non proponitur iuxta iuris formam, vt per Nunnium vbi supra num. 21. latius pluribus alijs ex- plicatur exemplis. Quod crederem verum nisi ad sit clausula salutaris vt per Capi. de eis. 10. ad fi. & per Ro- ber. Maran. in speculo aureo aduo. 6. parte. 3. mēbro iu- dicij nu. 9. & 10. † atque si forte petitio sit adeo obscu- ra, quod

7
Idem in
causis sū-
marijs.

8
Actio-
nis natu-
rā acto-
rimuta-
re non li-
cet in li-
bello.

Y ra, quod

9
Libellus
obscu-
rus an
hodie ad
mittatur

10
Persona
iudicis
actoris
& reile-
gitimari
debet
quātum
uis sum-
mariē p-
cedatur.

ra, quod ex ea reus deliberare nequeat, tūc pte oppo-
nente non pro cedit libellus, ne reo tollatur defensio,
vt per Robert. Maranta de ordine iudi. 6. parte in. 3.
membro iudicij num. 14. & rursus. 4. par. 9. distincti.
iudiciorum num. 13. qui consilium quodam citat Alex.
quod ipse non inuenio, nu. videlicet. 32. colu. 3. li. 4.
imo etiam parte non opponente hodie iure regio, vt
supra num. 3. & 4. exposuimus. ¶ Præterea licet sit
iure regio procedendum veritate tantum inspecta, ta-
men persona iudicis & actoris & procuratoris debet
legitimari. quia hoc non excluditur ex dispositione. d.
l. ii. titu. i. li. 3. ordi. aliās sequeretur absurdum, quod
non habens mandatum possit mihi nocere, quod iuri
naturali repugnat. l. si quis in suo. C. de in offi. testam.
l. factum cuique suū. ff. de reg. iur. Bar. in extrauag. ad
reprimendum in verbo & figura colu. 2. ad fi. quomo-
in læsæ maiesta. crimi. proced. Par. de Puteo de findi-
ca. in verbo sententia. §. vtrum num. 11. Iaso. in. l. i. §.
nunciatio. ff. de noui ope. nunci. Nūnius in. d. r. respon-
num. 16. per tex. in. d. l. ii. ibi las partes. tex. etiam ho-
die habemus in pragma. 42. c. i. ad medium, vbi reges
catholici illius pragmaticæ sanctionis conditores de-
negant actori literas citatorias, qui procuratorem no-
tum fori non reliquerit, quo cum acta expediātur, aut
domum aliquam nominauerit, vbi acta intimentur,
aliās ei per notarium assignari iubent tribunalia vbi
intimatio fiat, aut si psonaliter nō cōparuerit sed per
pcuratorē, præcipit lex illa, vt mandatum prius exa-
minetur, sit ne sufficiens, quā litteræ citatorix expe-
diantur, est etiam tex. in pragmatica ordinis iudicia-
rij de Alcalá. c. 2. pagi. 49. in eisdem pragma.

¶ CAP V T. XLIII. CITATIO ET LI
tiskon

tiskon
discontestatio an sint ordinis substantialis
iudiciorum plene examinat.

Vrsus neque deficere debet citatio, quāuis
pcedi possit sola facti veritate inspecta, est
enim ordinis substāialis iudiciorum etiam
in summarijs causis, vt per Math. Afflictum
in prælud. cōstitutio. regni Siciliæ. q. 9. nu. 4. traditur.
est quippe de iure diuino, nam primum hominem
delinquentem citauit dominus dicens, Adam vbi es?
Gene. c. 3. est vtique species defensionis, quare à iure
naturali inuēta esse dicitur, ob idque principi eā omit-
tere non licet, in Clemen. pastoralis. §. Cæterum dere
iudica. no. Bal. in. l. cum fratrem in vltimis verbis. C.
de his quibus vt indign. Socinus con. 12. colu. 2. li. 1. Ma-
ranta de ordi. iudi. par. 6. de citatione nu. 3. & nu. seq.
subditque citationem fieri debere in singulis actis iu-
diciarijs. l. de vnoquoque. ff. de re iudi. tibi que fusius
per tractauit, quibus casibus citatio nō exigatur. Item
quis, à quo, per quem, quo pacto, quādo, & vbi fieri de-
beat citatio ex actissime absolutissimeque excusit. †
Ad vnum tamē, quod ad ius nostrum attinet, est sum-
mē aduertendum, citationem minimē fieri posse, nisi
iudicis præceptum præciserit: per nunciūque & præ-
conem verbo, aut tabellionem faciendam esse: si citan-
dus est eo in loco vbi iudex residet, Si uerò alibi, lite-
ras ei mitti oportere citatorias libellum continentes,
à iudice, eiusue actorū magistro subscriptas, aliās cita-
tio est nulla. d. pragma, de Alcalá. ordi. iudicarij. §. i.
pagina. 49. in prin. Curie tamen ritu receptū est, nun-
cios, qui apud prætorū criminaliū tribunalia militant
absque aliquo corū præcepto citare posse eos, qui in
ibi degunt, vbi & ipse de causis ciuilibus in prima cog-

1
Citatio
requiri-
tur i qui
buscuqz
causis.

2
Citatio
quibus
casibus
nō requi-
ratur? re-
missiue.

3
Citatio
absqz iu-
dicis præ-
cepto an
fieri pos-
sit.

Y ij noscunt

noscent instantia, ob quorum citationem non comparentes merito contumaces reputantur, quasi ij mandatum habeat generale ad omnes causas, quo potissimum iure utimur in leuioribus causis, in quibus absque libello proceditur. Ceterum in grauioribus, cum actor coram iudice comparet libellumque in scriptis offerat, tabellio iussu iudicis libellum reo intimat, quod loco citationis est, ei que respondere admonet intra diem a iudice praefixum. Terminus autem citationis statuitur in l. 42. c. 2 & 3. in pragma. ordi. iudi. arbitrio tamen iudicis augeri aut minui posse iuxta loci distantiam statuit lex illa. Verum in hac tractatione illud est omnino aduertendum, licet iudicium incipere dicatur a litis contestatione, si non, in auth. de litigio. l. 1. & ibi glo. in verbo iudicio C. de iudicijs ad perpetuandam tamen iurisdictionem, seu ad interrompendam praescriptionem a citatione incipi, ut no. in §. fi. insti. de poena re. liti. & in l. hac. l. C. de prox. sac. serin. li. 12. ibique Luca. de Pena, & in c. gratum de offi. deleg. Clem. 2. vt lite pend. & in l. sicut. C. de pres. 30. vel. 40. anno. Ceterum si citatio est circumducta nec perpetuat actionem, nec interrumpit praescriptionem, primum asseruit Bal. in l. more in fi. ff. de iuris. om. iud. & in l. post edictum. ff. de iudi. Afflictus in consti. Siciliae in Ru. de exord. & praepara. iudiciorum nu. 4. secundum attestatur Guill. de Cuneo in l. illud. C. de pres. 30. vel. 40. ano. Inno. & Abb. Sicu. in c. consuluit. de off. de lega. Fe li. in c. illud de prescrip. nu. 5. Afflictus, vbi supra, & in decisi. 366. nu. 24. Alex. in Rub. de in ius vocan. t Sed & illud non est hac in re praetermittendum citationem praecedere debere sententiam diffinitiuam, alias iure communi nullam esse, quae tribus edictis, vel vno perceptorio pro omnibus fieri debet. l. ea & l. consentaneum, & auth

4
Sententia
an valeat
sine cita
tione? et
infranu.
7. in fi.

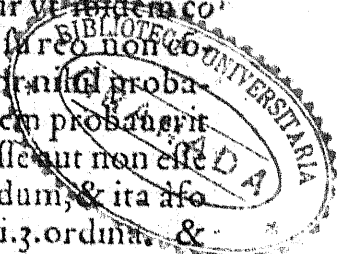
& auth. qui semel. C. quo. & quan. iud. l. ad peremptorium. ff. de iudi. cum. l. seq. l. de vno quoque & l. contumacia. ff. de re iudi. c. cum olim in fi. de testi. Specula. titu. de sententia. §. iuxta propositionis seriem nu. 21. Inocen. in c. inquisitionis. §. ad petitionem. r. colu. in fi. de accusatio. & in c. consuluit de officio delega. vbi affirmat, non sufficere quem citari ad audiendam iudicis voluntatem seu intentionem, nisi nuncupatin nuncius dixerit, ad sententiam, allegat glo. in Clem. sepe, in verbo ad id, de verbo. signi. qua quidem citatione ea in specie deficiente, subsequenter nullam esse asserunt sententiam Domini de Rota decisi. 343. retento eodem thmate, & Anto. in c. cum cessante de appella. Felian. d. c. consuluit num. 16. & in d. c. inquisitionis. §. ad petitionem num. 19. de accusa. per tex. quem ipse ad hoc expendit in c. 2. in verbo ad audiendam sententiam, & ibi Domini. de dolo & cotu. li. 6. Rober. Mar. in speculo aureo aduo. 6. parte de citatione. n. membro iudicij num. 70. iure etiam regio partitarum citatio ad audiendam sententiam requiritur, alias est nulla sententia l. vlti. titu. 26. par. 3. & l. 1. post medium titu. 4. de ordine iudicario & iura. calu. lib. 3. ordina. t Ceterum vnica generalis citatio ad totam causam sufficit, vt litigator compareat singulis diebus & horis ad omnes actus vsque ad sententiam, quando citandus in remotis & longinquis existit partibus, sic communiter est receptum, vt per Inocen. Abb. & docto. traditur in c. consuluit de officio delega. & in c. auditis de procurato. Alex. nu. 10. & omnes scribentes in l. qui ante calendas. ff. de verbo. oblig. Abb. in c. vlti. 3. col. de dilatio. vbi plene aringit istum articulum, Rober. Maran. in speculo aureo ad vocatorum. 6. par. 1. membro iudicij nu.

Citatio
vnica ge
neralis
an suffi
ciat ad
omnia
acta vs
que ad
sententia.

118. Iaso. in. l. nec quicquam. §. vbi decretum colu. 7. versi. 10. limita. ff. de officio proconsu. Quod limitat Bald. in consi. 4. li. 5. num. 2. in causis in quibus potest procedi ad sententiam lite non contestata, vt tunc valeat citatio generalis ab initio facta, etiam quoad sententiam. Verum in causis, quæ absque litem contestatione non expediuntur, non posset fieri quod ad sententiam nisi post litem contestatam. Rursus si semel comparereat non sufficere generalis citatio vt per Alex. & docto. in. d. l. qui ante Calendas, & Rober. vbi supra, qui tandem subdit, ex generali vsu & stylo curiarum tolerari, vt vnica sufficiat generalis citatio in initio litem facta, propter distantiam loci. Valde quippe laboriosum esset geminare citationes ad quæcunque acta in locis remotis. † Quod & nos ita passim fieri cernimus in foro regio Pinciano & Granatensi, in quibus proceditur ad sententiam diffinitiuam lite non contestata, siue reus post primam citationem comparuerit in iudicio, siue contumax fuerit, actorque ordinariam probationis viam elegerit, iuxta formam. l. 42. c. 5. in pragmat. vt primo casu reo comparente coram iudice nec litem contestante intra nouem dies confessus censetur ex. l. regia. l. ti. 3. de cõtesta. li. 3. ordinatio. & d. pragmat. 42. c. 8. & ita per iudicem, partibus ad probandum non admissis, in petitis condènetur, iuxta ipsarum legum formam, quarum ordinationum rigor exploratus est, neque admittitur in vsu apud regios supremosque iudices, vt eruditissimus non minus, quam practicus, nostrarum primas Didacus Couarrubias à Leina regius senator attestatur li. resolutionum. l. 1. c. item. 1. num. 8. prope finem Petr. etiam Nunius in. 1. responso.

6
Lite nõ
cont. an
ad diffi-
nitiam
proceda-
tur?

responso num. 14. quoniam actore etiam hac in specie non probante reus definitiue absoluitur vt in eadem cõ- tendit Couarrubias. ¶ Secundo autè casu reo non comparente si admissus ad probandum actor non probauerit, reus definitiue absoluitur, si autem probauerit, condemnatur, vt nihil referat, litem esse aut non esse contestatam ad definitiue pronunciandum, & ita afo- rensis receptum est, vt ex. l. vna ti. 9. li. 3. ordinatio. & d. l. 42. c. 5. in pragmat. deducitur, perinde atque cum- sumariè procedebatur iure cõmuni vt Feli. notauerat in. c. olim colu. pen. de accusatio. † & ita correctus in hoc regno cõfitebitur tex. in. §. si verò etiam quidam iurent in auth. de exhib. reis, ibi, iudice aliquid facere non valente, vbi contra contumacem lite non contestata non potest ad definitiuam procedi, vt & in. l. properandum. §. & siquidem & §. seq. C. de iudi. sancitum erat, & in. ti. extra vt lite non contesta. Poterat nihilo tamen minus compelli reus ad litem contestandam captis pignoribus, & per detentionem personæ ex sententia Bal. in. l. 1. §. q. C. de litem contest. & Alex. in. l. si finita. §. Iulianus. ro. colu. ff. de damno infecto Franc. de Aret. in. l. qui in aliena. §. vlti. colu. penul. ff. de acqui. hæredi. quam communem esse conclusionem asserit Rober. Mar. in speculo aureo aduoca. parte. 6. de litem contestat. nu. 8. Atquæ hoc in regno nil refert vtum lis cõtestetur nec ne. Ita tamen eõ iure vtimur vt reo absente & contumace literæ receptionis testium ei personaliter intimetur si commodè inueniri possit, aliàs dõmi intimatio fiat coram vxore, aut liberis eius siue coram vicinioribus, ita quod ad eius notitiã verisimiliter peruerturas esse credatur, vt iure regni disponitur in prag. 42. c. 6. Preterea nulla alia citatio ad au-

Lite nõ
conte.
olim nõ
poterat
ad diffi-
nitiam p
cedi etiã
in partis
cõtuma-
ciam.

diēdam sentētiā requiritur, sed lata in eius cōtuma-
 ciam diffinitiuā debet absenti intimari, & à die intima-
 tionis incipit labi tempus appellandi aut supplicandi,
 & ita ritu forensi receptum est, vbi autem reus compa-
 ruit omnes alij actus sunt ei intimandi aut procura-
 tori suo quem constituit, vt Alex. nu. 12. & alij docto.
 attestantur in. d. l. qui ante Calendas, Soci. in cōsi. 195.
 colu. pen. versi. quinimo. etc. li. 2. Anto. de But. & Imo-
 la. in. d. c. consuluit. Cæterum ad sentētiā diffinitiuā
 ideo non citatur hoc in foro regio, quia præsentibus
 procuratoribus in publica proferuntur audiētia, qua
 in specie nulla alia citatio etiam iure communi requi-
 rebatur vt in. l. de vnoquoque. ff. de re iudica. & ibi
 Doct. Iaso. in. d. §. vbi decretum col. 5. versi. 6. limita.
 imo peculiaribus cancellariæ constitutionibus inhi-
 betur Auditoribus, Relatoribus, & Scribis fori regij, nō
 modò sententiæ tenorem litigantibus exponere, verū
 etiam an eodem die sit proferēda necne: pœnis graui-
 ssimis id reuelantibus impositis. ¶ Porro id etiam or-
 dinis iudicarij est, vt post libellum, & citationem, & li-
 tis contestationem iuramentum calumniæ præstetur.
 quod iure inuentum fuit ob publicam vtilitatē, ne ve-
 ritas occultetur. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iure iur.
 prop. calum. dan. Quamobrem per partes expresse
 remitti non potest iuramentū hoc, aliās processus est
 ipso iure nullus, vt per Bar. Bal. & alios interpretes in
 d. §. sed quia veremur. Tacite autē obmitti potest, vt quia
 iuramentum non fuit exactum ab altera partium: &
 sic non fuit iuratum in toto processu, quo casu cen-
 setur tacite consulto que, omissum, quod fieri potest,
 vt in. c. r. de iuramen. calum. li. 6. Andr. de Isernia atte-
 statur in cōsti. lite legitimè col. 1. & in cōsti. vniuersos,
 & tam

8
 Iuramē-
 tu calū-
 niæ an
 sit d. sub
 stantia?

& tam per actorem quàm per reum iuratur de calum-
 niā. c. cum causam in fi. extra de iuram. calum. c. dudū
 2. de electio. Iudex que in quacunque parte iudicij,
 etiam ante litem contestatam in exceptionibus dilato-
 rijs, id exigere potest vt per Bar. in aut. hoc sacramen-
 tum. C. de iure iur. prop. calum. dan. & post conclusio-
 nem causæ, secundum Bal. in. l. 1. circa fi. versi. sed nun-
 quid. C. de iur. calu. per tex. in. c. r. extra eo. li. 6. iure itē
 regio iuramentum calumniæ est de substantia iudicij
 l. 23. titu. ii. par. 3. non tamē vitiat processum, licet pe-
 titum fuerit ab altero ex litigantibus, neque præstitū
 fuerit, vt. d. l. ii. ti. i. li. 3. ordina. expresse cauetur. Quā-
 tandem limitat Pe. Nunius. d. r. responso. nu. 2. vt pro-
 cedat si semel petitum fuerit, secus autē si bis petatur,
 præstari siquidem debet, aliās annullabitur processus
 vt inquit tex. in. l. vlti. titu. 4. li. 3. ordina. Crederem ta-
 men legem illam. ii. tanquam nouiorem corrigere. l.
 vlti. quæ antiquior est. Non enim video discriminis ra-
 tionem inter has species, tneque his refragatur regu-
 la quam Nunius tradit ex. l. boues. §. hoc sermone. ff.
 de verbo. signi. quod, scilicet, sermo simpliciter prola-
 tus de primo tantum intelligatur actu: restringitur si-
 quidem, vt in legali dispositione non procedat, vt in
 l. veluti. §. hæc vox, vbi Cyn. & post eum Bal. qui cum
 legit cum. §. vlti. l. si quis ex argentarijs & Iason qui eū
 legit sub. §. Prætor ait. l. præcedentis. ff. de eden. quod
 Tiraq. omnium optime exponit in. d. l. boues. §. hoc ser-
 mone limit. 9. post Alcia. ibi num. 3. Feli. in. c. 2. de tre-
 gua & pace, Iaso. in. l. duortio. §. quod in anno. ff. so-
 lu. matri. & in. l. duobus. §. r. in fi. ff. de iure iuran. ma-
 xime quādo nulla est discriminis ratio, prout hæc in spe-
 cie, vt ibi per eos. Nam siue semel tantum aut bis, siue
 millies

Iure re-
 gio quid

9
 Sermo
 simplici-
 ter prola-
 tus an de
 primo
 actu
 intelliga-
 tur indi-
 spositio-
 ne legali

millies petatur & præstetur iuramentum calumniæ; vno non æstimatur obulo, quia facti sumus. cōtempores dei & religionis eius, vt inquit Bal. in. l. si potest. C. de eucti, & litigatores potius iurant de calūnia cōmitenda, quā vitanda, quare satius esset vt iusiurādum hoc penitus à iudicijs arceretur, vt ita periuria vitarentur, nā iam, proh dolor, cessat omnino ratio quapropter iuramentum præstari præcipiebatur, nō enim eruitur veritas huiusmodi iuramēto, prout legislator credebat in. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iura. calum. sed potius obumbratur & occultatur, & periurijs dominus offenditur. Quam obrem non immerito id forēsi stylo receptum est, vt ad probationem admittantur litigatores nullo præcedente iuramēto calumniæ prout. d. l. 42. c. 15. in pragma. exigebat: sed simul adiurandum de calumnia & probandum admittuntur in eodem termino, vt & Neapolī fit, vt per Rober. in speculo aureo. 6. parte de positione num. 5. Cæterum aliqua ex partibus nimis instante vt de calumnia iuret aduersarius & positionibus respondeat, cogitur iurare & respondere sub pœnis a iudice eius arbitrio imponēdis. Neque rigor ille aut pœna lēgalis (vt, scilicet confessus cenfeatur si clare negando aut confitendo non responderit, aut si notorie periurium ex processu deprehēdatur amittat causam, vt. d. prag. c. 12. & seq) apud regia admittitur tribunalia, sed alijs afficiuntur pœnis iuxta iudicum arbitrium: quod benignius est. & apud magnam curiam Neapolitanam principalis examinatus cum iuramento, licet falsum deponat, nō punitur de periurio, sed solū deum ultorē habet, vt in ritu dictæ curiæ. 273. Itaruitur iuxta dispositionē iuris communis, vt in. l. 2. C. de rebus credi, posset tamen iudex face

dex facere præceptum principali positionibus respondere volenti, vt iurum dicat sub certa pœna: qua in specie auctoritate præcepti posset illum punire si falsum diceret, ita ex Bartoli sententia in. l. ius alimentorum. ff. vbi pupi. educa. debe. asserit Rober. Maran. in speculo aureo aduo. 6. parte de positione seu articulo- rum productione num. 17. & 18.

¶ CAPVT. XLV. PVBLICATIS AT
testationibus possint ne testes recipi super
ijsdem articulis longè discutit
cum sequentibus.

¶ Dilatio consequenter ordinis substantialis iudiciorum est, vt dilatio per iudicem detur ad probandum, vt que testes recipiatur quo obmisso processus viciatur, glo. in summa. 2. q. 1. & in. l. prolata. C. de senten. per Specul. in ti. de dilatio. per Rober. Maran. in speculo aureo titu. de dilatio. 6. partis nu. 1. & per totum, quod iure nostro regio probatur in. l. 2. ti. 15. par. 3. ibi, de uen los juzgadores dar plazo, & in. l. 2. & 3. ti. 16. ea par. & in. l. 1. in verbo hechas estas respuestas ti. 4. li. 3. ordi. & in pragma. de Alcalá ordinis iudiciarij. c. 6. & in pragma. 42. c. 15. vbi terminus ad probandum constituendus statuitur, qui non semel, prout iure communi, sed pluribus dilationibus concedi solet, modò iuris metam non excedant, licet. 1. dilatio non contradicatur. Quod iure communi requirebatur vt prorrogari posset iuxta notata per Bar. in. l. 1. num. 6. C. de relat. & Alex. & doct. in. l. si. ff. de ferijs, & per Rober. vbi supra nu. 12. ¶ Sed licet dilatio à iudice non detur valent nihilominus

Dilatio ad probandum an sit de substantia

Testium examinatione an valeat

3
Testes
iurati in
termino
an depo
nere po
ssit post
terminū

nihilominus probationes in iudicio receptæ vt per Bar.
Bald. Alberi. & modernos traditur maxime per Iaso.
ibi penul. colu. in. l. vlti. ff. de ferijs per Abb. in. c. licet
causam. 5. col. versi. sed circa hoc quero, de proba. per
Rober. Maran. in speculo aureo aduocato. 6. parte de
dilatione nu. 13. quanquam hoc in foro regio hoc non
vtamur iure. † Cæterum id examinari inutile esse non
censeo, quam obrem hoc in Prætorio regio testes iura
ti infra terminum ad probandum assignatum, eo elap
so, non examinentur? quandoquidem iure cōmuni po
ssint examinari, quippe quorum depositio ad tempus
retrotrahatur iuramenti, vt Abb. adnotauit in. c. licet
causam. 6. colu. versi. vltius quæritur, de proba. Lu
do. Roma. cons. 443. num. 7. & num. 6. ibi tertia etc.
ex glo. ordina. in clem. 1. de officio delega. & ex alijs
ibi per eum traditis. nempe quia terminus seu dilatio
iure regio non tantum datur ad probandum, sed ad pro
barum habendum, & probationem factam producen
dū vt in. d. pragma. 42. c. 15. & ex cōmuni etiā praxi cō
stat & hac in specie testes, etiam iure cōmuni impera
torum, post terminum non examinantur, quamuis in
termino iurauerint, vt plenè traditur per Abb. vbi su
pra colu. 6. & 7. & Soci. consi. 47. colu. 3. num. 12. li. 4.
Rober. Mar. in speculo aur. aduoca. 6. parte de dilatio
ne num. 19. Ang. & Ioh. de Imol. in. l. Pantonijs. ff. de
acqui. hære. Iaco. Butri. in auth. si dicatur. C. de testi.
Ioha. Andr. in. c. de teste. & c. qualiter versi. is quoque
Anto. & Abb. in. d. c. licet causam, de proba. Sed forte
satius fieret si probationes nō ita restringeretur, & ta
lis clausula in interloquutoria per quam partes admitt
untur ad probandum non infereretur, maxime hoc
in senatu, in quo, omisis iuris subtilitatibus, procedi so
let, ad

let, ad veritatem potissimum indagandam. & annis
ab hinc decē vidi contrarium seruari, in praximque
deduci hoc in regio senatu, prout & in magna curia
Neapolitana hodie fieri refert Rober. vbi supra ex ri
tu eiusdem magnæ curiæ nu. 149. incipi. Item quod
in quibuscunque, vbi, de æquitate conceditur, quod te
stes possint intra tres dies post elapsum terminum iu
rare, & deinceps examinari, quod sanè maximam æ
quitatem habet: ne iustitia ob dilationis adeo breuis
defectū, pereat. quinimo & in sacro palatio Rotæque
auditorio, quamuis terminus partibus concedatur ad
producendum, recipiendum, & examinandum testes
vsu receptum est eos infra terminum inductos & iura
tos, extra terminum examinari posse, ea ratione quod
examinatio quid facti sit, quæ extra iudicium expedi
ri potest, ita Rota decis. 24. in vltimis, vtrum duo mē
ses, de testi. & decis. 588. in antiquis, nota si in remissio
ne de probatio. & 586. etiā in antiquis vtrū duo men
ses, de proba. & de testi. Specul. ti. de teste. §. qualiter
autem sint producendi num. 13. versi. is quoque, Octa
uianus li. 6. de stylo Romanæ curiæ, folio vlti. pagina
96. in principio Quo circa ab antiqua praxi non rece
di oporteret, vt Bal. inquit. in. l. illud vsitatissimum. ff.
de excusa. tutor. addo legem si quis donaturus in fi. ff.
de vsufruc. minimeque mutari expedit, quæ certam
semper habuerunt interpretationē. I. si interpretatio
ne & l. minime. ff. de legi. Carol. Molin. in consuetu,
Parisi. tit. 1. de matiere feodal num. xj. §. 33. verū enim
verō si inspexerint iudices id versute callideque & ad
item differēdam fieri nullamque subesse æquitatem
ad id permittendum consultius fiet si testes post termi
num examinare non admitterint. † Et consequēter
elapso termino probationis solet attestatiōnū publi
ca

4.
Publica
tio atte
stationū
an sit de
substantia

catio fieri altera partium iustate vt fiat: ad effectum vt partes possint recipere copiam examinis testium, vt que ordo iudicij seruetur. Est enim publicatio de ordine iudiciorum, vt docuit Bar. in. l. prolatam. C. de senten. ex qua maius robur attestationibus additur, vt habetur in. l. gesta & ibi Bal. & docto. C. de re. iudi. p. Cano. in. c. causam que de test. qua facta censetur preclusa via producendorum testium, nisi in casibus congestis per Bar. in. auth. at qui semel. C. de prob. per Abb. & doct. in. c. fraternitatis de testi. Ceterum ad veritate hac in tractatione indaganda, tria, si libet, examine mus, vt que in praxim quotidie versantur. Primum nunc publicatione deficiente processus sit nullus? ¶ 2. publicatione attestationum haud legitime facta, parte que non opponente, valeat nec ne processus. ¶ 3. an per publicationem testium via producendi testes precludatur? (AD) Per uelim equidem hac in re facile edoceri, obuiam quippe sit passim forensibus. (RE) Quamnis solem sit fascibus illustrare, ea coram te proponere, que tibi adeo notissima sunt & triuialia: quia tamen mea modo sunt persequendi proponendi que partes, per uiribus sententiam meam explicare non verebor. Et primo id exploratum habeo frequentiori calculo esse receptum, publicationem attestationum, quanquam sit ordinis, non tamen esse de substantia iudiciorum, quo fieri, vt eius obmissio non vitiet processum neque reddat sententiam nullam, vt videre licet ex glo. singulari in. c. vlt. in verbo iudicij de heredi. l. 6. ex Inocen. per tex. ibi, in. c. cum. l. & A. nume. 4. ubi etiam Anto. & Abb. 3. col. & Feli. num. 1. latissime & duobus sequentibus de senten. & re iudi. post Bal. ibi nume. 1. qui ait tex. illum non alibi reperiri. Et non tantum id verum est, quando publicatio

petita

petita non fuit, vt inquit glo. in. d. c. vlti. de heredi. in. 6. verum etiam si petita fuerit & denegata, quia valet processus, licet a denegatione possit appellari, vt per Inocen. ubi supra nume. 4. cuius sententiam extollit Imola in. l. diuus. ff. de re. iudi. grauatur enim pars perdens ex hoc viam impugnandi dicta testium, ex mente glo. in precatato. c. vlti. de heredi. l. 6. & ita fuisse obtentum in praxi attestatur Imol. in. d. c. cum. l. & A. ¶ quod potissimum procederet iure nostro regio, quo post publicationem ad sex vsque dies possunt vitia obiectiones que testibus opponi & non deinceps, vt. d. l. 4. 2. c. 18. in pragma. quod (licet extra causam sit) limitatur, vt procedat si corruptionis testium vitia aut repulse obijciantur & non alia, veluti si contra testes opponant ipsos ab aduersario pecunia, aut aliqua alia re eis data vel promissa, corruptos fuisse vt falsum deponerent, hanc puipe repulsam aut obiectionem post publicationem infra sex dies opponere licebit: siue obijciens eiusue procurator testium productioni presens absensue fuerit. Reliquas vero obiectiones, preter supra scriptas, si presens fuit productioni testium ipse eiusue procurator opponere post publicationem ullo modo nequit, sed in termino ad probandum signato, si fas sit, publicationem repulsarum & obiectionum fieri literas que receptorias ei dari statim que post earum productionem coram testium receptore ab eo admitti, & ad probandum eas terminum assignari qui dilationem ad probandum in causa principali concessam (si tamen commode id fieri possit) non excedat, precepit tex. singularis & forensibus huc usque latens aut saltem in praxim non deductus in. l. 205. in pragmaticis. c. 8. que est pragmatica ordinis iudicari in opido de Alcalá edita quod

Testium
re pulse
iure re-
gio qua-
do oppo-
nantur.

quod non modicum honoris causam patronis conferre poterit, si a tabellione testium receptore fide & testimonium exegerint, quo iudicibus constet testium productioni partem eius procuratorem adfuisse. nam si testimonium hoc iudici producat, quum aduersarius publicatis attestacionibus repulsas obiectionesque aduersus testes opposuerit, a iudice minime admittentur, imo eas opponenti terminus ad probandum denegabitur, nisi corruptionis repulse fuerit. At si pars eius procurator presens non fuerit testium productioni, nihil est quod obstet parti aduersus repulsas testium infra .6. dies post publicationem attestacionum opponere, ut ita procedat dispositio dictae pragmaticae. 42. c. 18. Hæc igitur defensio impugnandi testes aufertur parti non facta testium secreto examinacione, etiam in causis summarijs, quare concludunt omnes hac in specie, licet processus & sententia non annullentur, appellari tamen licuisse ei, qui publicationem petijt, si denegetur, & ita intelligunt communiter. Bar. doctrinam in extrauaganti ad reprimendum, quo in l. de maiesta. cri. proce. in verbo & figura. 4. col. post principium, ut attestatur Feli. in d. ca. cum. l. & A. de senten. & re iudi. nume. 1. prope fi. & num. 2. Pe. de Anca. cōsi. 52. cuius exordium omisso publicationis, Bal. in c. 1. si de inuesti. int. dom. & vas. lis oria. Alexan. in consi. 120. nume. 6. li. 7. Robert. Maran. in speculo aureo aduo. 4. par. 9. distinc. iudiciorum nu. 22. Math. Afflictus in consti. regni. Siciliae rubri. 8. nu. 44. Pet. Nunnus. 1. respon. nu. 4. verum in Rotæ auditorio non facta publicatione testium parte petente processus est nullus, ut Feli. asseruit. d. c. cum. l. & A. nu. 2. in fi. etiam in causis summarijs, ut attentatorum vt Math.

6
Publica
tionis om
missio
an vitiet
processu?

In rota
audito -
rio quid?

vt Math. Afflictus attestatur in decisi. 351. num. 9. & 10. vbi, idem fuisse decisum in consilio Neapolitano refert. Et cauti causarum patroni in Romana curia non solent publicationem testium petere, nisi in tertia instanciam, & tunc quoque nisi cum ipsa tertia sententia inmineret, & hoc ideo vt facultas non probata probandi (quæ pluribus utilis esse potest) vsque ad finem partibus conseruetur vt Bal. adnotauit in. c. 1. si de inuestitu. lis oria. num. 12. solent enim patres ab eisdem laesiti patronis, cum eis benigne agere, & aliquid de testium depositionibus exprimere, saltem in genere, procuratores seu patronos admonentes non fuisse in probatis in vno aut alio capite, & vbi de probitate procuratoris magis confidunt, apertius loquuntur, vt quandoque depositionem alicuius testis in eo articulo, in quo probatio sua deficeret, vel in quo diuersa probatio afficeret videtur, sibi legant. Sicque in hoc & in alijs plerisque solent patres probitati patronorum quandoque deferre. Nec propterea de hoc arguedi sunt, quippe qui hoc faciant ad maiorem veritatis indagacionem, ne temere in causis iudicent, idque non nisi cum his quorum probitatem sepius experti fuerint, in quibus omnis subornationis timor cessare videtur, vt apud Octavianum de stylo Romanæ curiæ li. 7. fol. 98. legitur. Apud nos verò hoc in foro regio factis probationibus, terminoque elapso, solet publicatio peti, neque vnquam petenti denegatur, alias etenim testium depositiones non publicantur, neque earum datur copia partibus. Verum si publicatio ante tempus petatur, fierique iubetur, tacitam habet conditionem, si terminus fuerit elapsus, neque scriba causa actuarius attestaciones partibus in
Z sinuare

In consi
lio Nea-
poli.

Quid iu
re regio?

finuare potest, donec terminus elabatur, ni velit acriter puniri, & ea quamvis celeriter facta, nulla alia solet in eadē causa fieri, cum nōdum fuerit sortita effectū donec terminus fuerit elapsus. Rursus nullis testium probationibus factis nulla solet publicatio fieri, atqui ea utcumque deficiente credere nō vitari processum ex supra dictis: vt & Nunius testatur responso. r. nu. 4. ¶ Ceterum publicatione testimoniorum non facta, si dē non faciunt coram alio iudice ex Bar. sententia in l. solam. C. de testi. & in l. gesta. C. de re iudi. Bal. in l. 2. pen. col. C. de eden. licet secus sit inter easdem personas vt ibi dicitur, & per Sal. & doct. in d. l. gesta. quia publicatio processus, durante instantia, fit iudicis officio mercenario, sed officium iudicis mercenariū perit finita instātia. l. 4. C. de posi. ergo impossibile videtur quod alius iudex in alia instātia possit supplere defectū publicationis. Sicuti & quando petitur executio sententię per officium iudicis, iudex alterius territorij nō potest exequi: quia ad exequendū cōpetit officium iudicis mercenariū, quippe quod nō egreditur psonā iudicis qui iudicauit. vt late traditur per Bal. in l. si causam iudicati. C. de execu. rei iudi. ideoque frequētiōri nostratū calculo sententiā hanc fuisse receptā attestatur Feli. nu. 13. & 14. & Decius nu. 4. in. c. causam quę el. r. de testibus Iaco. Septimacēsis in suo de institutio. catho. li. i. c. 62. de testi. nu. 17. quamvis cōtrariū senserit Grego. Lupi in l. 37. glo. 2. in fi. ti. 16. par. 3. cōmunem tamē limitat preterquam in. 4. casibus per Felin. vbi supra exceptis. r. quādo consensu partium publicatio fieret, c. cum causam in fi. de testi. 2. si testes mortui sunt vel adeo in longinquis partibus quod iterū produci facile non possint Anto. Imol. & Feli. in. d. c. causam quę el. r. de

7
Testi-
monia
non pu-
blicata
an fidē
faciant
corā alio
iudice?

r. de testi. 3. quando attestaciones nō publicatę in instātia causę principalis, producuntur in alia instātia succedanea primę, scilicet, appellationis, vel corā iudice subrogato, vel aliās vt per Abb. & Feli. in. d. c. causā quę, & Bar. in l. prolatā. C. de senten. 4. quādo testes examinantur ad perpetuā rei memoriā, quo casu etiā non publicati fidem faciunt Bar. in auth. si quis ab aliquo post glo. ibi. C. de testibus. ¶ Ex supra traditis constat resolutio vera secūde quęstionis an, scilicet, vitiet processum & sententiā publicatio nō rite facta? cum enim nulla publicatio requiratur, si fiat minus rite nō vitabit acta, arg. tex. in l. vnica in prin. C. de rei vxor. acti & in l. iurigētiū. §. adeo. ff. de pact. & in l. pen. §. vlti. C. de dona. ante nūp. verum enim uerō iure regio publicatio attestacionum eo casu requiritur in criminali causa quoties contra absentem proceditur iuxta formam traditam in pragma. 205. in oppido Alcala promulgata. c. 12.

¶ CAPVT. XLVI. PVBLICATIS

attestationibus an testes recipiantur examinat.

REstat modō vt tertiam examinemus quęstionem, num publicatione testium facta, testes (ne veritas lateat) recipi possint? & quidem regula hęc est, vt publicatis attestacionibus testes minime recipiantur ex eisdē articulis aut directō cōtrarijs: ea ratione, videlicet, ne testes forte subornentur & corrumpantur, quod facilius fiet visis testium depositionibus, quā si publicatę nō essent auth. atqui semel, & in corpore vnde sumitur. C. de pba. c. intimauit & c. fraternitatis de testibus. Clem.

Publica
tione fa
ctatestes
nō reci-
piuntur
Regula.

Limita-
tiones.

2
Quid in
causa ap-
pellatio-
nis?

2. eo. titu. l. 39. titu. 16. parti. 3. l. 4. titu. 11. lib. 3. ordina.
l. 42. c. 28. & 29. ordinis iudiciarij in pragma. l. 4. titu.
2. lib. 3. capitum curialium, vbi ad causas nobilitatis re-
gula hæc extenditur. Nec iisdem repetuntur vt in. c.
per tuas de testi. Cæterum nō semper hæc regula pro-
cedit, pluribus enim limitatur modis & restringitur. ¶
Primò ex crebriore legistarum sententia, vt procedat
quando in prima producuntur instantia, secus verò si
in causa appellationis. tunc enim testes produci & exa-
minari ex eisdem articulis aut directo contrarijs post
publicationem in prima instantia factam non prohi-
betur. Vt per Bar. traditur. & docto. in auth. at qui se-
mel num. 16. C. de proba. glo. (quæ hanc asserit esse cō-
munem sententiam) in Clem. 2. de testi. Feli. in. c. fra-
ternitatis num. 3. de testi. Iure tamen pontificio per in-
de in causa appellationis atque in prima instantia su-
per eisdem articulis aut directo contrarijs post publi-
cationem recipi prohibentur, vt in Clem. 2. de testibus
quod in foro ciuili seruari contendit Feli. in. d. c. fra-
ternitatis num. 3. & Corne. consi. 27. lib. 3. nu. 1. qui hæc
attestatur cōmunem contra Bal. in. l. eos. §. siquid au-
tem. C. de appella. & in. c. 1. si de inuestitu. feudi lis oria-
tur nu. 12. in vfi. feudo. & iure nostro regio ordinatio-
num regalium disponitur idem quod & per. d. Clem.
2. de testi. erat dispositū, vt in. l. 4. titu. 11. li. 3. ordi. Huic
regulæ quam plures referuntur limitationes per spe-
cul. in titu. de teste. §. satis vtiliter in principio Aliquæ
adduntur per Abb. & Feli. in. d. c. fraternitatis nu. 5. &
sequ. de testi. Soci. in regula. 498. quas hîc omnes infe-
rere non libet, præter eas quæ ad ius nostrum regiū ad-
aptari possunt, ad praximque fore cōstiterit vtiliores.

¶ Et pri

¶ Et primò ab hac regula relaxatur & excipitur ca-
sus in Specul. memoriæ præditus in tit. de teste. §. satis
vtiliter. nu. 5. ad fi. & paulo post, in ver. quid si publica
te num. 9. videlicet, si publicatione facta pars volens
testes producere non didicit testificata, qua in specie
non impedit publicatio, testium productionem, glo.
in. c. constitutis. 2. extra de testi. in glo. vlti. Bar. in cō-
si. incipi. super inquisitione Guill. de monte Laud. Zé-
zelinus, Stepha. in. d. Clem. 2. de testi. Anto. de Butrio
& Fran. de Aretio. 9. colu. in. c. fraternitatis de testi.
Ang. in. §. quia verò inuiti in auth. de testi. colla. 7. per
tex. expressum ibi, cum sic ait; si verò deducens qui-
dem testes editionem nondum acceperit, neque per
legèrit testationes ipse, nec aliquis aduocatorum eius
etc. Et in auth. atqui semel. C. de proba. vbi etiam Bal.
& Salice, & ante eos Alberi. qui ita asserit in iudicijs
seruari num. 6. in. fi. post. Guido de Suza. idem Bal. in
l. per hanc num. 18. C. de tempo. appella. Azo in sum-
ma. C. de testi. ad fi. pen. colu. Alex. consi. 84. confide-
ratis his de quibus in themate, num. 5. li. 4. Grego. Lu-
pi in. l. 34. in glo. 1. titu. 16. par. 3. hanc eandem partem
nitè defendere Benedictus Vadi in aditio. ad Feli. in
d. c. fraternitatis num. 11. eo quòd in dubijs iudex de-
bet potius admittere articulos & probationes, quàm
respuere, secundū Hosti. & Inno. in. c. per tuas de testi.
cōtrariā tamē sentētiā tenet Hosti. in summa de te-
sti. §. vtrum versic. dicas igitur Ioh. Andr. & Anto. in
d. c. constitutis el. 2. de testi. Imo. Abb. & Feli. in. d. c.
fraternitatis hic nume. 11. ille autem colu. 6. versu. sed
circa prædicta dubitatur. Carolus Ruinus qui hanc
asserit esse magis communem sententiam consi. 164.

Z iij lib. 4

1. Limit.
Quando
non didi-
cit testi-
ficata.

lib.4.numé.4. idque procedere asserunt partibus presentibus, secus vero si absint quo tempore facta fuit publicatio ut per Paulum.d.auth. atqui semel numé.3.ex quo enim pars presentis acquieuit publicationi testium videtur tacite renuntiare testium productioni super eisdem articulis. Cardi.in.d. Clemen. 2.de testi.verum hæc renuntiatio iure nostro regio, licet sit expressa, non sufficit ad præcludendum viam producendi testes ex eisdem articulis aut directo contrarijs: si tamen iurauerit non didicisse testificata & dilatio probatoria durauerit, ut in.l.34.titu.16.par.3. Quare eodem iure regio crederem non obstare publicationem testium productioni si didicisset non fuerint attestations. † Cuius exemplum hoc eodem iure regio eo duntaxat casu tradi potest, videlicet, quando publicatio ante lapsum termini probatorij petita factaque fuit, qua in specie, etiam iure communi imperatorum & pontificio, tanquam celeriter nimis & indiscrete facta non impedit nouam receptionem testium, ut profitetur Specul.in titu.de teste. §. satis utiliter nu.5.in fin.Ioha. Andr.in.c.series de testi. per tex.ibi Bald.in.d.l.per hanc num.16.C.de tempo. appella. qui hoc procedere asserit, siue publicatio facta fuerit in absentia, siue in presentia, Alexan. con.181. num.4.& 5.lib.7. Nellus de sanctogemi.in suo de testibus tractatu num.123.Ioh. Oldendorpius in eodem tractatu in parte quo tempore producendi sunt testes nu.20.in fi.& ante eos hoc attestatus fuit Bar.in auth. atqui semel num.18.C.de proba. ibique Bal.ponit exemplum, videlicet, si iudex indiscrete, odio, vel iniuria, vel alias publicauit cito testes, glo.in.c.cu causa. glo.

fi.in

fi.in.fi.de testibus Rota in nouis, decisione. 163. quod limitat Bar.ibi & Alex.d.conf.181.num.3.ad fi. li. 7. nisi vigore talis publicationis, quamuis nullæ, appareret eum qui vult producere testes didicisse attestations: tunc enim talis publicatio, licet nulla, esset impedimento testium productioni, quod in dubio non præsumitur. Ne contra notarium seu scribam labe criminis præsumatur. † Delinqueret enim si partibus attestations panderet antequam rite fieret publicatio periculum siquidem & falsitatem incurreret, Hosti. & Anto.in.c.sicut extra ne cleri. vel Mona.Bar.& Alberi.in.l.1.§. qui rationibus, & §. qui depositam. ff. de fals. Abb.in.c.cum olim. 2.de officio delega. Feli.in. c. ultra tertiam nu. 4. versu. incidenter extra de testi. atque in dubio non præsumitur delictum. l. merito cum vulga. ff. pro socio, † maxime in notario, qui in dubio præsumitur bene exercuisse officium suum in eoque dolus non præsumitur in eius tangentibus officium. c. ad audientiam de prescr. habetur in.l. si quis decurio. C. de fals. eo quoque vergit quod notabiliter dixit Bal.in.l. imperator co. 2. ver. sed an poterit. ff. de statu. ho. Alcia. late de præsump. regula. 3. præsump. 13. Si ergo notarius non ostendit parti attestations cessat ratio subornationis, propter quam receptio testium super eisdem articulis aut directo contrarijs prohibetur, qua cessante cessare debet legis dispositio. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. c. cum cessante de appella. Quare crederem iuramento ipsiusmet notarij simul & partis testes producere volentis standum esse, viderit nec ne attestations, ut adnotauit Imol.in.d.c. fraternitatis numé.6.de testi. imo solius partis secundum Alberic. in l. iurisiurandi ad fi. C. de testi. per tex. in.d. auth. qui se

Z iij met &

4
2 Jimita.
Quando
indiscrete
& ante
tempus facta
fuit
publicatio.

5
Notarij
delin-
quit par-
tibus præ-
dando at-
testationes ante
publicationem rite
factam.
6
Notarij
non præ-
sumitur
deliquisse in of-
ficio.

met & in. l. 34. tit. 16. parti. 3. praxisque deduci potest iure regio ex precipitata. l. 34. ti. 16. par. 3. videlicet, quando dilatio & terminus ad probandum designatus nondum erat elapsus, alias autem eo elapso non posset iure nostro dari casus, in quo publicatione facta non vidisset attestations ipse, eiusve procurator, aut advocatus, quod sufficit, vt in auth. de testi. §. quia vero, statim siquidem panduntur partibus, eiusve procuratoribus, aut advocatis attestations. ex communi stylo, forensique huius regni ritu & praxi. ita vt nimirum publicatione rite facta presumatur partes attestations didicisse, nisi contrarium probetur, quod difficilimum erit, ne dixerim impossibile.

7
3. Limi.
Si iudex
publica-
tionem
reuoca-
uit tacite
aut ex-
presse.

¶ Tertio fallit regula si publicationem iudex reuocauerit expresse aut tacite, quod facere potest vt in. c. cum cessante de appella. ta cite, autem reuocata videtur: cum iudex consensit testium productioni factae per eum ad cuius instantiam facta fuerat publicatio, vt Rota in nouis, decisi. 5. incip. si post conclusionem, vbi deciditur, quod si post conclusionem in causa sunt per iudicem admissi articuli ad probandum, tacite videtur reuocata etiam conclusio, nedum publicatio, & probationes valebunt. Quia natura contrariorum haec est, quod vno posito, eodem actu, censeatur reliquum esse reuocatum. l. illud ff. de acqui haeredi. haec etiam Cardi. flor. affirmat in Clemen. vlti. 2. colu. de testi. limitatque vt tunc praedicta procedant quum iudex non ignorauerit esse in causa conclusum, quod scire intelligitur, si ipsemet articulos admisit post conclusionem ab eodem factam. c. veniens de filiis presbyter. l. vlti. ff. p socio, secus si esset alter subrogatus qui non visa conclusionem in causa articulos admisset, talis enim ignorare praesumitur per regulam

iuris

iuris qui in alterius ius succedit iustam causam ignorandi habet. cui decisioni acquiescunt Anto. & Imol. in c. auditis de procura. Abb. in c. quoniam contra fallam col. 13. de prob. maxime secundum eum si admissio articulorum fuit facta parte praesente & non contradicente, ex notatis in. c. cum causa de testi. de quo per Fel. falsius in. c. pastoralis numero. 30. de excep.

¶ CAPVT QVADRAGESIMVM SEPTIMUM plures prosequitur limitationes praedictae regulae.

¶ Quarto regula praedicta restringitur & limitatur nisi testes recepti post publicationem fuerint, parte praesente & non contradicente, aut saltem non opponente. Plene siquidem testes post publicationem recepti probabunt, modo pars non opponat glo. in Clemen. 2. de testi. in verbo producere Ioan. Andre. si. q. Anto. & Imol. nume. 6. ad finem in. c. fraternitatis de testi. ibidemque Fel. nume. 6. contra Areti. contrarium asserentem, nam omnes indifferenter profitetur, quod de expresso partium consensu valet talis productio, vt ibidem attestatur Fel. idem ergo erit dicendum si pars contra quam producuntur taceat, Taciturnitas enim in iudicialibus consensui equiparatur, vt in. l. cum ostendimus. §. si. ff. de fideiussor. tuto. c. 2. de accusa. in. 6. Cardi. Flo. in. c. cum olim in prin. de officio delega. Alexan. in. l. saepe nu. 87. ff. de re iudi. maxime quando ultra taciturnitatem tacens fecerit actum, qui videatur quodammodo venire ad confirmationem eius quod agitur, tunc videtur semper in eius praedictum consentire, vt p Bar. in. l. quo

4. limi.
si pars
non op-
ponat.

2
Taciturnitas in iudicialibus, p consensu habetur.

in. l. quo enim. §. r. ff. rem ra. hab. Abb. in. c. non iuste,
pen. col. de procura. ex tex. singulari in. l. filiuffamili.
vbi etiam Bar. ff. ad Macedo. las. in. l. quæ dotis. nu. 90
ff. solu. matri. tacitus ergo consensus, cum idem in iu-
dicialib⁹ importet atque expressus, vt ex proximè dic-
tis constat, facit valere huiusmodi probatione: ita Bal-
dus adnotauit in. ca. 1. §. item si vassallus si de feu. sue.
controuer. Corne. consi. 27. li. 3. nume. 9. Math. Afflic-
tus in consi. regni Siciliae in cip. iuris peritorum nu. 4.
Iaso. in. l. patre furioso. 4. colu. vers. 3. facit. ff. de his
qui sunt sui. Feli. in. ca. pastoralis nu. 30. de excep. vbi
Iaso. & Feli. plura congerunt in huius confirmatione
quæ hîc non refero. ¶ vt interim non omittâ quod In-
nocen. singulariter attestatur in. c. ex pte decani nu.
2. de rescrip. quòd, mimirum, si dominus viderit causâ
agi per falsum procuratorem, vel per eum qui nul-
lum habebat mandatum, neque contradixerit, tenent
gesta per eum cuius sententia crebriori iuris inter-
pretum calculo approbatur teste Iaso. in. d. l. quæ dot-
tis nu. 76. & seq. ff. solu. matri. & in. l. à iudice. 3. col. 4.
limitatione. C. de iudi. & Alex. qui præ cæteris id ex-
ponit saluatque dictum Innocen. in. x. Casibus in. l. se-
pe nu. 87. ff. de re iudi. & Feli. in. c. ex parte decani nu.
5. & 6. addit alium casum extra de rescrip. Aliqua eti-
am adduxit in proposito Aimon Craucte consi. 272.
facit ad hoc tex. regni nostri in. l. 20. titu. 5. parti. 3.

3
Procura
toris fal-
si gesta
iudicio
comitio
valeant:

4
Processus
carès sub
stantiali-
bus par-
te nõ op-
ponente
valet.

¶ Huc quoque pertinet quod iudiciũ aut processus ca-
rens suis substantialibus parte nõ opponente valet vt
per Decium traditur in. l. vinum col. pe. ff. si cer. peta.
Aimon Craucte consi. 150. nume. 2. ad fi. ex quibus ap-
paret veram esse communem sententiã proposita in
specie, vt Iaso. profitetur in. l. 1. col. 3. ad fi. vers. tu dic
fortius.

fortius. ff. de ferijs Corne. consi. 27. nume. 9. li. 3. Annõ
Craucte consi. 65. nu. 2. ¶ 5. restringitur regula præ-
dicta, nisi in causa principali testes deposuissent se ni-
hil scire tũc enim p̄dici possũt testes in causa appella-
tionis super eisdem articulis aut directõ eõtrarijs, iux-
ta celebrem doctrinam Bal. in. c. r. §. si enim nume. 5.
post Iaco. de Bellouisu ibiqd sit in vestitura in vsu. feu
do. cui accedit Feli. in. d. c. fraternitatis nu. 7. & Mon-
tal. in. l. 39. titu. 16. parti. 3. quod iure communi credere
esse verum, vt communis sententiã hac in specie saltem
sustineatur. Iure verò regio maius dubium est, quo ex-
presse prohibetur productio testium super eisdem ar-
ticulis in causa appellationis, publicatione in. r. instan-
tia facta, vt in. d. l. 4. titu. xj. li. 3. ordi. sicut & iure canõ-
nico vt in. d. Clemen. 2. de testi. cum igitur lex non di-
stinguat, nec nos distinguere debemus. l. nõ distingue-
mus. ff. de arbi. l. de pretio ff. de publicia. nisi ex alia an-
tiquiori lege in specie loquente nouam limitemus &
restringamus, quod fieri potest, vt glo. profitetur in. l.
sciendum. ff. qui satisfdare cogan. vbi Iaso. frequentio-
ri calculo asserit esse approbatã. Quare iudicio meo
restringetur. d. l. 4. huius regni per legem aliam par-
titarum antiquiorem in ti. 16. l. 34. par. 3. ex ratione ei⁹
Permittit enim tex. ille vt si quis renũtiauit probatio-
nibus nondum decursa dilatione probatoria credens
se probasse intentionem suam, cum fortè non probaf-
set, præstito prius iureiurando quòd non vidit attesta-
tiones, testes denuo super eisdẽ articulis recipi possint
semper enim iudices ad veritatem vñdecunque inda-
gandam parati esse debet vt vbi dicitur. Si igitur hoc
in prima instantia permittit lex illa, ergo longè ma-
gis id licebit facere in causa appellationis, ad quã non

5
s. limita
si in pri-
ma instã-
tia testes
dixerint
se nil sci-
re.

exten-

extenditur renunciatio in prima instantia facta vt ex supra traditis expenditur, vt que Paul. Castren. attestatur in. l. iudices numero. 5. C. de iudi. post Spec. titu. de renunciati. & cōclus. §. i. versi. scias Bar. in. d. auth. atqui semel nume. 16. de proba. quibus tamen meritō obicij potest, quōd eo quōd viderit attestatiōes primę instantiæ, prohibetur super eisdem articulis in causa appellationis testes producere, vt sic quamuis renunciatio non obstat, obstat tamen inspectio attestatiōnum. cui licet respondeat Corneus consi. 27. li. 3. nu. 13 nihilotamen minus crederem iure probari non posse limitationem istam maxime stante iure regio.

¶ CAPVT. XLVIII. ALIAS CONTINV
at præmissæ regulæ limitationes.

6. limitatio
si attestatiōes amittuntur.

Sexto fallit regula & conclusio prædicta, si attestatiōes publicatæ amittuntur apud eū contra quem produciuntur. resarciēt enim expensas & iterum examinabuntur: sin autem apud iudicem vel notarium, aliamūe personam publicam amittantur: resarcire tenebitur qui eas amiserit inuocamentum parti, causæque; æstimationem, & insuper punietur, vt in. l. ne causas. C. de appella. l. si quando. in. fi. C. de testi. sed tum damnum, litisque æstimationem parti præstabit, cum testes mortui fuerint aliam hō: sed restituetur pars ex clausula generali, si quæ mihi iusta causa esse videbitur, & iterum eos faciet examinare & deponere, quod & probabilius est, vt p. Specul. traditur in. titu. de teste. §. satis vtiliter in. fi. nume. vlti. Quo iure vtimur hoc in foro regio, ut quoties attestatiōes amittuntur apud scribam aut relatore[m] causę

causæ coguntur proprijs expensis, alias ex originali transcribere, aut si originalia non extant, testes iterum proprijs expensis examinare. quando autem qui attestatiōes produxit, eas amissit sibi imputet. quo circa eosdem rursus aliosue non produceret testes, ne forte ei tribuatur occasio hoc vt consulto agat, simulans se amississe, vt ita ei licere autumet alios iterum inducere subornatos, quod ei permitti non debet, vt in. l. ait prætor. §. i. ff. de iureiur. & in. l. i. §. editiones. ff. de edēdo. c. cōstitutus. extra de testi. Si tamen probauerit se acta iudicij casu, absque vlla perdidisse culpa, ei succurritur, vt in. l. si quis ex argētarijs. §. vlti. ff. de eden. c. cū olim. r. extra de priuileg. Specul. in. d. §. satis vtiliter in. fi. ¶ Septimo limitatur, vt non pcedat si aliqua noua exceptio allegetur post publicatas attestatiōes in 1. aut. 2. instantia, denuo enim admittitur ad probādū, prestito prius iureiurando, se denuo exceptionē inuenisse, quodque in. 1. instantia aut ante publicationē eā versutē opponere non obmisit. qua in specie dimidiū termini seu dilationis ordinariæ ei est assignādum, pœnaque arbitrio iudicis, ni probauerit, imponenda vt in. l. 42. c. 28. in pragma. regijs, quod tum maxime procedit iure communi quum denuo emergit. nam si statuto caueatur, quod in causa appellationis vel nullitatis non possint admitti nouæ probationes, tamen debēt recipi si denuo emergant vt Bal. censuit in. l. inuitus num. 6. C. de procura. vt ex con. 23. Dyni accepit. quā sententiam dicit esse notabilem Feli. in. c. cū Iohanes nu. 25. de fide instrumen. ¶ Ex quo dicerem nimirū stante lege regia. 42. c. 34. in pragm. qua cauetur nullā nouam allegationem, aut probationem, seu instrumētorum productionem admitti in causa .2. supplicationis ad regem

7. Limitatio. in noua exceptione.

8. Supplicatione .2. ad regē interposita quando nouæ probationes admittantur.

ad regem cum poena & vadibus iuxta dispositionē legis Segouiae, sed vt ex iisdē actis per iudices quibus commissā fuerit cognoscatur) posse nihilo fetius allegationes & instrumenta admitti denuo emergētia: in cuius sentētia corroborationē faciunt plurima per Hyppoli. tradita in. l. i. §. vlti. nu. 17. 18. & pluribus sequ. & hac serē in specie nu. 40. ff. de quāsti. per Feli. in. c. canonū statuta de conlti. & idē esse iure cōmuni asseruit Alberi. in auth. atqui semel nu. 4. versi. idē puto. C. de pba.

¶ Octauo limitatur adsertio cōmunis, nisi testes obscure & cōfuse deposuerint. potest enim iudex tunc eos examinare post publicationē, vt habetur in. c. cū clāmor de testi. per Specul. in titu. de teste. §. satis vtiliter prope numerū 4. imo etiam post conclusionē & vbi cunque sibi æquū videbitur quāuis confuse non deposuerint vt in. l. vbi cūque. ff. de interroga. actio. glo. in §. illud tamen in auth. de testi. Bar. in. l. 4. §. hoc autē in. 3. q. prin. ff. de damn. infec. vbi etiā Alex. Abb. & Fel. in. c. cū Iohanes de fide. instru. Hyppoli. fufsius in. l. i. §. vlti. nu. 53. & seq. ff. de quāstio. verum hoc ex officio, non ad instantiā partis iudex potest facere, nō modo super declaratione antiquorum capitulorum & super iam actitatis (vt asserbat Specul. in titu. de positio. §. 4. versi. quidā autē dixerunt nu. 3. ibique Ioha. Andr. in additio. in verbo interrogare. Innoc. & Feli. nu. ii. in. c. cū Ioha. de fide instru. & Bal. in. l. per hanc col. 2. versi. dicit Speculator. C. de tempo. appella. Ludo. Roma. in. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. inf.) verum etiam super nouis capitulis ad fundandum intentionem partis ad priuatam vtilitatem, vt Anto. & Imol. asseruerē in. c. cū causam de iura. calum. Abb. in. d. c. cū Ioha. Alex. in. d. §. hoc autē iudicium colu.

4. Ioh.

4. Ioh. de Ana. in. c. ad petitionem eolu. 3. de accusa. Rober. Mar. qui hac vltimā opinionē attestatur esse magis cōmunem in speculo aureo aduoca. 4. parte. 9. distinctio. iudi. nu. 28. Carolus Ruinus con. 15. nu. 2. ad fi. li. 5. Corne. con. 173. li. 3. nu. 8. Quin & iure nostro re-
Iure re-
gio iudex publicatis attestacionibus repetere potest te-
gio quid
Item, vt exponat verbum ambiguum aut obscurem, valet que eius depositio, licet partes alloquutus fuerit post primam depositionem, vt in. l. 30. in fi. tit. 16. par. 3. & hoc non tantum ex officio iudicis, pro vt iure cōmuni imperatorum requirebatur, verum etiam ad instantiam partis tenetur partes & testes obscure deponentes, aut rationem non assignantes, aut vbi æquitas subfit interrogare, etiam post cōclusionem in causa, ex. d. l. 1. tit. 1. li. 3. ordina. quippe qua sola facti veritate inspecta obmissa solemnitate ordineque substantiali iudiciorum hoc in regno procedi iubetur. Quae clausula id agit, vt Cardi. attestatur in Clem. sepe. §. quia. 4. oppo. post glo. ibi in verbo interrogauit de verbo. signifi. Feli. in. c. cū Iohanes nu. ii. & ibi etiam Abb. 4. colu. versi. no. & tene menti, de fide instru. Iaso. in rep. l. admonendi col. 30. de iureiuran. Rober. Maran. in speculo aureo aduoca. 4. parte. 9. distinctio. iudi. num. 30. subdit etiam is num. seq. quod in omnibus casibus in quibus supra dictum est iudicem posse ex officio interrogare, debet hoc intelligi, si velit, nam vt interroget compelli non potest, neque ob id faciet litē suā, posset enim dicere nō subesse æquitatē, refert que ita attestari Barba. in additi. ad Abb. in. d. c. cū Ioha. in addi. incip. de hoc vide. etc. circa fi. per. l. non quidquid. ff. de iudi. nec ob id poterit pars appellare vt per Imo. in. d. c. cū clamor. dubito tamē an iure nostro id probeatur

9. limita. Quando testes non fuerunt super omnibus articulis interrogati.

6. 1. Extensio iudex necessario tenetur testes interrogare super inclusis articulis.

probetur. ¶ Nonno adseueratio communis non pro-
cedit, vbi testes non plenè fuerunt examinati vt quia
omissus fuit aliquis articulus super quo non fuerunt
examinati & interrogati, qua in specie cõcedit Specu-
lator in ti. de teste. §. nunc videndum ad fi. versi. illud
autem, ibique Ioha. Andr. posse publicatis attestatio-
nibus iterum parte petente testes super illo requiri: si
ue id malitiose aut negligenter fuerit à iudice vel tabel-
lione seu notario actorum pretermisum, vt in. c. per
tuas extra de testi. expresse disponitur, & hæc negligẽ-
tia aut malitia in dubio præsumitur vt per Specul. tra-
ditur vbi supra per Anto. Imo. & Feli. nu. 2. versi. item
fallit in. d. c. per tuas. & quod possint repeti in specie
prædicta est tex. regni nostri in. l. 30. ti. 16. par. 3. in pri-
mo glo. Montalui in. l. 15. in verbo. 4. plazo ti. 8. li. 2. fori.
¶ Quod sanè obtinet non tantum si iudex aut is qui
testes recepit omisit interrogare testes super capitulis
datis per partem, verum etiam si omisit super substan-
tialibus cõnexis ad ipsa capitula, vel potius sub eis cõ-
prehensis, quamuis simpliciter formata, vt Innocen-
ter pulchre docuit in. c. per tuas ad fi. quẽ omnes alij
sequuntur, vt ibidem attestatur Feli. nu. 2. versi. itẽ ha-
bet locũ, de testi. veluti si in capitulis deducta esset ta-
lis præscriptio, in qua operẽ precium esset probare ti-
tulum, nam si omisit iudex interrogare de titulo, repe-
ti poterunt testes post publicationem, & itidem de bo-
na fide. nec est imputandum testibus, quorum nõ erat
de omnibus, præsertim in iure consistentibus cogitare
Neque obstat si obijciatur iudicem supplere non po-
sse quæ in facto cõsistunt ad vtilitatẽ priuatã vt in. l. 4.
§. hoc autẽ iudiciũ. ff. de dano. infec. nã huic obiectio-
ni respondit egregie Inno. hoc nõ esse supplere factũ
sed ius

2. Extensio. 3. Extensio.

sed ius. quippe cum illa cõnexa in capitulo præscrip-
tionis includantur, ad quam probãdam pars admissa
fuit. Ceterum si omissa fuerit examinatio non substã-
tialium nec concernentium negocium principale ex
certa scientia, putã de circumstantijs traditis in. c. cum
causam de testi. secus erit. Quia nõ fiet repetitio etiam
si de talibus facta fuerint interrogatoria, nisi iudex ex
officio repeteret, ita profitetur Innoc. Anto. & Imol. in. d. c. per tuas ibique Feli. num. 2. contra Cardi. his re-
fragantẽ. ¶ Quod etiam locum sibi vendicat in inter-
rogatorijs datis ab aduersa parte, quẽ vulgari sermo-
ne, repreguntas, dicuntur, vt colligere licet ex glo. in
c. 2. in verbo interrogatoria de testi. li. 6. quorum exa-
minationem iudex si omiserit, etiam post publicatio-
nem poterit interrogare, iuxta sententiam Specul. ti.
de teste. §. iã de interrogatorijs nu. 21. versi. item caute
& d. §. satis vtiliter nu. 5. versi. octauus, Ioha. Andr.
in. c. presentium. §. testes de testi. li. 6. Alex. consi. 172
nu. 9. li. 2. nec ex hoc redditur examinatio nulla quod
examinati nõ fuerint in omnibus articulis, cum sit cõ-
sultum parti si petierit vt repetantur, vt per Alex. ibi
dẽ & Rober. Maran. in specu. aur. aduoca. 6. par. de in-
terrogatione. 7. mēbro iudicij nu. 19. & de interroga-
toriorũ pductione nu. 4. Abb. & Feli. nu. 2. post alios
in. d. c. per tuas de testi. ¶ Procedit etiã quod & in hac
limitatione diximus, etiã si nulla capitula fuissent da-
ta sed superpetitione iudex imperfecte atque imminu-
te examinasset testes, ne dolus vel negligentia iudicis
noceat parti, vt per Innoc. Bal. Abb. Imol. & Feli. in
d. c. per tuas. Bal. in. l. veluti. §. hæc vox quẽ legit vt ple-
rique omnes, cū. §. Prætor ait, qui est vlti. l. siquis ex ar-
gētarijs & ibi Ang. qui dicit valde nota. & Iason qui

aa alios

alios citat col. 1. 6. notab. versi. vnde facit iste tex. ff. de eden. Tiraq. in. l. boues. §. hoc sermone limi. 1. nu. xj. ff. de verbo signifi. nam articuli nō necessario dātur sed de consuetudine, vt testimonio est Feli. in loco proxime citato nu. 2. versi. item procedit, post alios ibidem. quod & in hoc regio pratorio & in alijs huius regni foris inuolabiliter seruatur, vt & in. l. 1. ti. 4. ordinis iudicarij li. 3. ordina. statutū est. ¶ 10. limitatur hęc cōclusio, nisi testes post publicationem producerētur ad cōfirmandum priorem probationē ipsius producētis. vt si per testes probaui me emisse tali die & loco, alius probauit eo die me alibi fuisse. possum enim post publicatas attestaciones alios producere ad cōfirmandū priorū dicta, scilicet, quod eadem die fui prælens & emi, quia cessat timor subornationis propter probationē præcedentē. neque mihi imputari debet quod ante publicatas attestaciones eos nō produxerim de mea prior probatione confisso. vnde cum iuramento purgato rio malitiæ sum admittendus ex sententia celebri Innocen. Anto. Bal. & Abb. in. c. cū clamor de testi. Roma. in. l. admonēdi. 33. col. ff. de iureiur. nec admitto limitationē Imolæ ibi, asserētis non procedere, cū testes partis aduersæ publicati fuerant, cui subscribit Feli. ibi dem nu. 3. ad fi. nullius quippe efficeretur momenti de ciso Innocen. tam summe laudata. Nā quo pacto scire poterā aduersarium probasse, me eo tēpore abtuisse, prout præcitati doct. supponunt, nisi attestaciones eius vidissem? Cæterum neque ad cōfirmandum priorum dicta semper admittendus sum quippe cū alia non sit mihi concedenda dilatio ad testes producēdos nisi cū causę cognitione, vt in. c. in causis de testi. & ita assertionem suā restringit idem ipse Inno. in. d. c. cum clamor

7
10. limit.
Ad confirmandū priorem probationem.

clamor nu. 2. circa fi. ¶ Quod maximē procederet iare regio, vt quo octuaginta dies adprobandum citra, cē tumque & viginū ad probationem faciendam vltra fauces constituantur: quos haud proferri licet: sed pro omni dilatione terminoque perēptorio assignatur, vt in. l. 42. c. 15. in pragma. vt iam elapso termino via testium productioni omnino præcludatur, nisi tamen id ex causa licuerit, vt puta si tēpus niuis aut magni dilubij aquarum, prout anno proxime præterito contigit, productioni testium impedimēto fuerit, nec id mirum quidem cū ex causa liceat leges transgredi, vt traditur per Innoc. & Feli. in. c. 1. nu. 48. versi. fallit. 7. extra de consti. per Guill. Bene. in rep. c. Rainutius in verbo adiectę impuberi, nu. 20. de testa. quod & nō semel vidi hoc in foro regio seruari, ea potissimum ratione, ne veritas obūbrari, abscondique, aut latere possit. Quum igitur elapso termino dilatio alia ex causa concederetur, vel etiam publicatis attestacionibus in prima instātia in causa appellationis, noua dilatione data, ad probādum admitteretur, is qui probationi se obtulit, poterit nimirum testes ad priorum depositiōnes confirmandū producere in specie & iuxta formā supra traditam.

8
Dilatio adprobāda iure regio ex causa p̄t differri.

¶ CAPVT. XLIX. CÆTERAS PROSEQUITUR limitationes regulæ publicatis attestacionibus testes non posse recipi.

11. limit.
Quando in iuste ad probādū non fuit admittus.

Vndecimo hęc regula nō procedit quando a iudice fuit quis iniuste repulsus a probando, ante publicationem. tum etenim facile is admitteretur adprobandum post didicita testifica

aa ij

ta, ma

12. Limi.
Quando
testium
deposi-
tiones re-
pugnat.

ta maximè in causa appellationis, vt Bal. censuit in. c. ex parte Adæ. nu. 17. de testi. cui accedit Feli in. c. fraternitatis nu. 8. ad fi. & Anto. in. c. tā literis in prin. co. titu. ¶ 12. Intelligo hanc conclusionem vt locum habeat, præterquam, si publicatis attestacionibus iudex viderit testium dicta & depositiones contrarias, inuicemque repugnantes, hac enim in specie posunt iterū examinari & repeti. & si operepretiū fuerit omnibus præsentibus coram iudice rursus deponere, ne veritas obumbretur, vtque falsitas imposita nō maneat, cū in criminali, tum & in civili causa, vt in regijs pragmaticis habetur. l. 205. ordinis iudiciarij. c. 9. fol. 150. quin etiam iudices maximam hac in re adhibere curam & diligentiam ex officio tenentur etiam nemine petēte, vt ibidem statuitur. ¶ 13. huc regulę nō est locus, vbi in causa appellationis testis aliunde venerit, qui tamē absens fuerit quo tempore testes in prima fuerunt producti instantia, aut si eo tunc præsens fuerat, non tamen eius meminerat is, qui denuo probare intendit, idque iureiurando affirmantem, quodque dolose aut differendi causa non facit. Qua in specie leges regni nostri permittunt post publicatas attestaciones in causa appellationis tales recipi testes, vt in. l. 39. ti. 16. par. 3. id quod iure etiā cōmuni imperatorū statutū erat, vt Hyppoli. adnotauit in. l. 1. §. vlt. nu. 17. & plurib' sequētib'. ff. de quæstio. vbi plura in eam rem cōgerit, quæ hīc non refero, quādoquidem legem habeamus regni expressam quæ quidem est singularis, vt ibidē Grego. Lupi attestatur, & Rodēricus Xuarez allegacione. §. qui ad idem allegat tex. expressum in auth. de testi. §. ga vero ibique nō. Ang. Bar. id nuncupatim asserunt in auth. qui semel nu. 12. C. de proba. Innoc. in. c. cū venisset

4
14. limi.
Si in iudicio sumario recipiantur.

venisset de testi. ¶ 14. fallit. si publicatio testium facta fuit in sumario iudicio, nam minime obstabit eorundem aut aliorum testium productioni in pleno & ordinario iudicio. quippe cū attestaciones super incidenti factæ fidē non faciant in principali causa, graue esset dicere, testes eosdem aut alios induci non posse: & ita causam absque probationibus relinquere, cōtra imperatoris præceptum in. l. quoniam. C. de hære. ri. hanc limitationem probat tex. optimus in. c. veniens ibique adnotauit glo. in verbo vtraque pars prope finem, & Feli. nume. 19. de testi. post Bal. ibidem nu. 7. & doct. omnes in. c. cum clamor, extra eodem titu. & id duplici ex causa, primo quia in pleno iudicio testes sumarij non probant, vt in. d. c. veniens, omnes concludunt. 2. quia ad alium effectum inducti fuere in sumario. Ex quo vltimo Rotę auditores in decisione. 418 cuius exordium est, item fuit dubitatum, in nouis, censuerūt, publicationem in possessorio factam non esse impedimento testium productioni in petitorio ex eisdem articulis aut directo aduersarij, nihil enim habet commune proprietas cum possessione. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. posse. quibus accedit Feli. in. d. c. veniens nume. 19. ¶ 15. Intelligo cōclusionem prædictam procedere quando rite & solenniter sunt testes recepti, & ab eo qui iure recipere poterat: vt verba tex. designant in. d. Clēmen. vlti. in verbo rite receptis, de testi. vbi glo. in verbo rite Cardina. Flo. post Paul. Elea. 3. q. id intelligens quando receptio est ipso iure nulla & Pe. de Anca. colu. pe. 4. q. Anto. Ioha. de ligna. & Imola super glo. eadem in verbo rite & alij quos citat Tiraqan. l. bonos. §. hoc sermone limi. i. nu. 10. Matth. Afflic. in const. regni Sicilię in

5
15. limi.
Si testiū depositio nō valet.

cipi. iuris peritorum. nu. 6. est etiam tex. regni nostri. in d. l. 4. titu. ix. li. 3. ordinatio. ibi, mandamos que si los testigos fueren recibidos como deuen, y por quien deuen, que despues de publicados, que no puedan ser traydos en el pleyto principal, ni en el de appellacion sobre los articulos sobre que fueron traydos: ni sobre otros derechamente contrarios. Ex quibus verbis factis à contrario sensu expenditur, testibus non rite receptis, vt purá, lite non contestata, veré vel præsumptiue, aut parte non citata, aut nõ iuratis, aut per eum qui non erat iudex, vel aliás, ita quòd eorum depositio non valeat, publicationem harum attestacionum non impedire testium eorundem aut aliorum productionem in causa appellacionis, super eisdem capitulis aut directo contrarijs, ita profitetur glo. in d. Clem. vlti. in verbo rite, de testi. vbi etiam Imola num. 4. Bal. quoque in d. c. fraternitatis num. 10. ad fi. extra de testi. Alberi. in auth. atqui semel num. 6. versic. & idem puto. C. de proba. & ibidem Pau. num. 13. & Bar. num. 18. & 34. Bal. etiá & alij. nõ enim præstat impedimentum quod de iure non fortitur effectum, vt in regula iuris in. 6. & quòd depositiones testium non rite receptorum non valeant, est tex. in. c. in nomine domini, de testi. & in auth. de testi. §. pen. perinde atque non probant si à iudice incompetenti fuerunt examinati, quã do periculum non fuit in mora, vt per Bar. in. l. 2. C. de naufragijs li. xj. Iaso. in. l. 2. colu. 5. post medium versic. 2. moueor. ff. de iurif. omni. iudi. Aimon. Crau. consi. 2. num. 7. lib. 1. Neque refert fuerint ne didiscita testificata, aut publicatio facta ad producentis instantiam vt Bart. Bald. & Pau. contendunt in. d. auth. atqui semel, &

mel, & Imol. in. d. Clem. vlti. de testi. Bar. in. l. qui per salutem in. fi. ff. de iure iur. Alexan. consi. 213. num. 17. lib. 2. licet Maria. Soci. in rep. d. c. fraternitatis. xj. colu. innuat contrarium. ¶ Decimo sexto, non est locus huic regulæ quando testes deposuerunt super eo, quòd non continetur in capitulis, aut de quo cogitare non potuisset pars contra quam testes fuerunt producti. vt per Imo. in. d. Clem. vltim. de testi. num. 4. notatur in. c. cum clamor & c. cum in tua & c. ex tenore de testi. Ant. Abb. & Imo. in. c. iurauit de proba. Innoc. & Abb. in. 3. lectu. & Feli. num. 4. in. c. ex tenore de testi. Feli. in. c. fraternitatis num. 9. eo. titu. non enim potuit pars diuinare ante publicationem id de quo non fuit tractatum vt in exemplis traditis per Iaso. in repe. l. admonendi colu. 120. versic. tu ergo potes plane. ff. de iure iur. & Aimon Craue. consi. 65. num. 1. & rursus consi. 74. num. 4. quòd autem primò dixeram quando testes deposuerunt super non interrogatis posse eis publicatis, minimè obitante publicatione super eisdem capitulis, produci: non ea ratione id statuitur, quia videlicet, non potuerit pars de hoc cogitare, sed quia non valuit eorum depositio super non interrogatis, vt per Imol. in. d. Clem. fi. de testi. num. 4. ¶ Decimo septimo fallit hæc regula si publicatis attestacionibus produceres instrumentum quoddam, quòd ipse reprobare velim, hoc quippe non potui providere, vt per Albericum traditur in. d. auth. atqui semel num. 4. quòd hoc in foro regio quotidie in praxim deducitur. Atqui eum hæc limitatio ex supra proxime dictis dependeat amplius non insisto. ¶ Decimo octauo fallit in nouis capitulis dependentibus

6
16. limit.
Quando deponit super eo de quo cogitari non potuit.

7
17. limit.
Si velim reprobare instrumentum post publicationem productum.

8
18. limit.
Super nouis capitulis.

ab antiquis ut in. l. per hanc. C. de tempo. appella. c. tã
 literis ibique Innocē. & in. c. fraternitatis detesti. vbi
 Abb. plenius cæteris exponit, quæ dicantur noua ca-
 pitula. Ang. etiam in. l. per hanc nume. xj. C. de tēpo.
 appel. Alberi. & alij in authentica atqui semel. C. d
 proba. Ange. optimè in. §. quia verò in authē. detesti.
 nu. 9. versi. visis an possint. Rod. Xua. allega. 5. ¶ 19. ¶
 intelligitur nisi in causis in quibus exceptio peremp-
 9. limi. toria potest opponi post sentētiā quia frustra oppo-
 neretur nisi probari possit, vt Alberi. adnotauit in. d.
 auth. atqui semel Abb. in. d. c. fraternitatis, qui casus
 numerantur per Alberi. in. l. r. nume. i. & 5. C. de iuris
 20. limi. & facti ignor. ¶ 20. limitatur ut nō procedat ea in spe-
 cie, nimirum, licet non varietur articulus in substātia,
 varius sit tamen modus facti ad idem concludendum,
 vt Anto. per illum tex. assererat post Hosti. in. c. atte-
 stationes versi. 5. obuiat de despō. impub. quod tamē
 paulo post impugnat, Feli. etiam in. d. ca. fraternitatis
 nu. 10. ad fi. ¶ 21. ¶ fallit in causa in qua animæ pericu-
 10. limi. lum vertitur vt in matrimonio, vt in. d. cap. attestatio-
 21. limi. nes, ibique Hosti. pen. col. versi. dicas ergo, & Antoni-
 Vbi autē me verti- tur peri- culum. nam vbi agitur de salute animarum non sunt seruan-
 dæ hæ subtilitates perniciosæ. c. præcipimus. 12. q. 2. c.
 Matheus de symo. l. sancimus C. de sacrosan. ecclesi.
 nimirum ergo, vt ibidem inquit Hosti. si publicatio nō
 impediatur in matrimonialibus testium receptionem su-
 per eisdem articulis aut directō contrarijs, cum & sen-
 tentia super matrimonio lata in rem non transeat iu-
 dicatam, vt in. c. lator & c. tenor & c. cōsanguinei ex-
 tra de re iudi. Itaque in omnib⁹ causis in quibus sentē-
 tia non transit in rem iudicatam, testium receptio nō
 prohibetur post testium publicationem atque post di-

discita

discita testificata, vt per Abb. exponitur optimè in. c.
 iurauit colu. 2. & seq. de proba. quod tamen ex coniec-
 tura iudicis potissimum dependet, quippe cum causæ
 cognitione id fieri debeat, vt idem Abb. sentit ibidem
 col. 3. versi. adde tamen iuramentum tamen purgatio-
 nis semper præcedere debet, vt Bal. ibi declarat in fi.
 3. colu. & Feli. in. c. series nume. 5. de testi. ¶ 22. ¶ regula
 restringitur vt procedat in civilibus non verò in crimi-
 22. limi. nalis, maximè in causa hæresis. c. vlti. de hæreti. in
 in crimi- 6. doct. in. c. vt officium. §. verò eo tit. & li. Bal. in. l. eos
 nalis. §. si quid in fi. C. de appella. Feli. in. d. c. fraternitatis
 nu. 10. Innoc. Hosti. & cæteri in. c. cum clamor de testi-
 Iacobus Septimacensis de institutio. catholi. c. 62. de
 testi. nume. 15. quo in loco alios quàm plurimos citat
 hoc asserētes. Sed in cæteris criminalib⁹ causis possunt
 recipi testes post publicationem, quinimo & post con-
 clusionem in causa, vt docuit Bar. in. l. r. §. si quis vltro
 nume. 4. & in. l. vnus. §. reus nume. 1. & §. cogniturū
 in fi. ff. de quæsti. & in. l. diui. ff. d. pœn. & in. l. 2. §. si pu-
 blico nu. 15. ff. ad l. Iul. de adult. & in. auth. qui semel
 nu. 14. C. de proba. arg. l. iuris gentium. §. si paciscar ff.
 de pac. Ioh. And. in. c. fraternitatis de testi. doct. in. c.
 cū clamor. eo tit. vbi. Feli. nu. 5. & alij cōplures quos
 refert Hippoli. in. d. l. r. §. si quis vltro nu. 7. ff. de quæ-
 stio. paulo tamen post, nume. 7. hoc limitat & intelli-
 git quando de defensione agitur: secus verò si ad offē-
 sam, tunc enim obstare ait publicationem, testium p-
 ductioni. In cuius rei testimonium adfert Salice. in. l.
 vlti. nume. 10. C. de quæstio. fran. de Aret. in. c. frater-
 nitatis. & char. de testi. Feli. in. c. cum clamor nume. 5.
 eo. tit. neque huic sententiæ aduersatur, quod Bar. ait
 in. d. l. vnus. §. i. ff. de quæstio. quod, scilicet, publicatis
 atteita

attestationibus possunt testes produci ad offensam, id quod etiam voluit Barto. in sua disputa. incipi. iudex maleficiorum, Ang. quoque de Arc. in suo maleficiorum tractatu, in verbo comparuerunt dicti inquisiti, in vltima char. versi. quæro an post publicationem etc. et iterum in verbo quia iudex dictum processum publicauit. x. colun. cui obiectioni respondet Sali. vbi supra, Bartoli, & sequacium sententiam procedere in nouis capitulis, vt super eis testes produci possint in criminalibus post publicationem, & ita in nullo differant hac in specie criminales causæ à civilibus. Et nimirum cum fauorabiliores esse iudices teneantur ad absoluendum, quàm ad condemnandum, vt in. l. Arrianus. ff. de acti. & oblig. l. fauorabiliores. ff. de regu. iuris. l. 40. titu. 16. par. 3. Hippo. in sing. 90. cuius exordium est fauorabiliores, quorū omniū rationē expendit Alex. in additio. ad Bar. in. d. l. x. §. si quis vltro in verbo post conclusionem, quia, videlicet, expresse renuntiare non possunt defensiones probationes quæ in criminalibus, vt Accursius censuit in. l. pactum inter heredem. ff. de pact. in glo. vlti. prope. fi. vbi Bar. Bal. Ang. Paul. Iaso. & commu. doct. eius amplectuntur sententiam, vt nouissimè Anto. Gomecius libro variarum resolu. 3. de delictis. c. 13. nu. 33. expedit ex. l. 3. & 4. ff. delibera. cau. & l. non tantum. ff. de appellati. cum igitur probatio non possit expresse renuntiare ergo neque tacite, arg. l. cum quid. ff. sicer. peta. At illud negari iure non potest per conclusionem in causa, probationibus renuntiare, glo. in. c. cum dilectus de fide instru. Bal. & Alex. & cæteri in auth. iubeam. C. de iudi. & alibi sæpe. Atque in crimine falsi est
expre

expressum in. c. sicut ex. de testi. in. c. licet de proba. id quod Specul. attestatur in ti. de teste. §. satis vtiliter num. 5. versi. 13. conclusio: ergo non obstabit testium receptioni in criminalibus in persona rei, ne tacite videatur defensionibus renuntiare.

¶ CAPVT. L. DE PROBATIONE
agit ad perpetuam rei memoriam.

Iccesimo tertio non est locus huic conclusioni, quando testes sunt recepti ad perpetuam rei memoriam, & publicati secundū formam traditam in. c. significauit extra de testi. & c. Aluericus eo. titu. qua in specie etiam publicatis & didiscitis attestationibus, licebit alios testes super eisdem producere capitulis, vt asseruit Guill. in specul. titu. de teste. §. satis vtiliter num. 6. versi. 17. arg. tex. in. c. veniens. 2. ad fi. extra de testi. cui sententiæ acquieuit Anto. Imol. & Abb. in. d. c. fraternitatis num. 17. Nicol. de Mathesil, quem refert Bald. in auth. si quis ab aliquo, num. 17. C. de testi. Soci. in regu. la. 498. cuius exordium est, testes publicatis, versicu. 33. fallit, Corn. consi. 174. lib. 3. num. 6. ea potissimum ratione, quia ad præparationem futuræ litis recipiuntur non ad decisionem, cum igitur ad alium effectum producantur, non obstabit testium publicatio eorum productioni, argu. tex. in. c. veniens de testi. Verum vt perfectè tractatus hic definiri possit, quatuor potissimum sese offerunt discutienda. Primū, quado, quibusque casibus, testes ad perpetuam rei memoriam recipi possint: deinde nūquid publicetur? tertio partis ne citatio
requira

23. limit.
Testib⁹
ad perpe
tuam rei
memo-
riam exa
minatis.

2
Testes
adperpe-
tua qui-
bus casi-
bus reci-
pianur?

requiratur? vltimò quam fidem faciât? vt inde veritas huius limitationis appareat. ¶ Principiò tam verissimam assero conclusionem frequentiori calculo cum pontificij, tum etiam ciuili iuris interpretum receptâ videlicet, reum posse hoc vti remedio, vt testes examinentur ad perpetuam rei memoriam. l. pupillus, quæ est vltima. C. de vsur. pupi. vt qui non possit actorem cogere vt agat. l. i. C. vt nemo inuitus: & ideo præparat sibi exceptionem, vt per Bar. nume. 5. Bal. nume. 11 Paul. nume. 2. in princi. Sali. nume. 2. Alberi. nume. 2. Ange. nume. 2. in authenti. sed & si quis ab aliquo. C. de testi. per Bar. etiã in. l. in. l. Aquila si deletum. ff. ad l. Aquil. Innocen. & commu. Cano. in. c. quoniam frequenter extra vt lite non contes. & in. c. significauit p. tex. ibi de testi. vbi Feli. nume. 5. respondet obiectioni si quis fortè assereret, minime posse reũ hoc extraordinario remedio vti, cum & aliud sibi competat potest quippe vt silentium actori imponatur instare & petere iudicis officio implorato, vt eleganter taaditur per glo. Bar. Ang. Paul. Castren. in. l. si contendat. ff. de fideiusso. per eundem Bar. & Sali. in. l. si pater. C. qui bõ. cede. poss. quare cum alio vti remedio non posse videtur, vt in. l. in causâ. ff. de mino. ¶ Cui, inquam, Feli. respondet post Anto. Imol. & Abb. ibi. & Imol. in. l. 2. in princi. ff. solu. matri. vt regula. d. l. in causâ non procedat, quando extraordinarium remedium cõcurrit cũ alio similiter extraordinario. qua in specie, vnum nõ cedit alteri, vt per eos ibi, ex authoritate glo. in. l. de pecoribus. C. ad. l. Aquil. Dyni & Bar. in. l. in prouincia. li. ff. de noui. ope. nun. Sed quòd testes ante litis cõtestationem recipiantur ad perpetuam rei memoriam ex æquitatè potius, quàm iuris rigore conceditur, vt

ex dictis

ex dictis iuribus deducitur. non ergo tollitur, licet aliud etiam extra ordinem & ex æquitate competat remedium, estque optima limitatio ad. d. l. in causâ. Neque tamen specialitatem hâc restringi oportet ad testes valetudinarios, aut eos quorum longa absentia aut mors timetur: sed ad omnes indifferenter extendi possunt. Bal. Paul. & Salice. in. d. auth. sed & si quis. C. de testi. omnes denique iuris pontificij interpretes in. d. c. quoniã frequenter & in. d. c. significauit. ¶ Sed quæret aliquis, nunquid conclusio præmissa locum sibi vè dicet in reo qui potest esse actor si vult: nimirum in eo qui conueni potest confessoria actione, pro aliquo iure incorporali, vt quia aduersarius affirmet fundũ eius aliquam debere seruitutem, aut ipsũ aliquod debere seruitium personale, reale, vel mistum. Nam & is, contra quem agi potest cõfessoria, potest agere negatoria, negando aduersario aut eius fundo aliquam debere seruitutem, aut seruitium, vt in. §. æque si agat vbi post alios scribentes, l. alo. 2. nota. nu. 34. & nume. 55. & seq. in. ff. de actio. l. 2. ff. si serui. veda. glo. & doc. in. c. examinata in verbo possidebas post medium extra de iudi. Hæ siquidem actiones iure quodam specialiter competunt etiam possidenti, vt. d. §. æque si agat, & in. l. & si fortè. §. sciendũ. ff. si serui. vendi. ibique Bar. Quare in quæstione proposita videtur nõ posse testes ad perpetuam rei memoriam produci; nisi eos de quorum morte aut lōgo discessu timetur, iuxta dispositionem tex. in. l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad. l. Aquil. & c. quoniam frequenter extra vt lite non cõtest. in. prin. licet enim ei agere siue possideat siue minus. Ita asserunt Hostien. & Innoc. in. c. significauit in. prin. extra de testi. Quod tamen ipsi limitant, vt procedat, si d.

4
Quid in
reo qui
potest e
sse actor?

cedat fidem que testes ita recepti non faciant, quando is qui produxit agere velit: secus si ab alio conueniat: tum etenim testimonia probant, id quod tamen Bal. negauit in d. auth. sed & si quis nume. 8. in princip. C. de testi. non enim videt Bal. quare fides testium diuidi debeat, vt secundum quid faciant fidem, & secundum quid non. cum ratione defensionis testes fuerint legitime recepti. vnde Hostien. in d. c. significauit colu. 2. ad fi. id rectius sentiens dixit valere quoruncumque testimonium testimonia in casu dicte decretalis significauit, nam licet vterque agere poterat hic confessoria alter negatoria, alteri tamen ceter fore imputandum si cum potuit agere noluit: huic etenim agere forsitam non expediebat vel propter sumptus litis, vel quia graue est actoris partes assumere, vt in l. is qui destinauerat. ff. de re iuen. c. literis de proba. quare nimirum si hoc fuerit usus remedio. Hac eadem de causa huic sententie adhaesit Bar. authore priore tacito, in authen. sed si quis ab aliquo nume. 5. prope finem. C. de testi. ibique Bal. & Ange. & Paul. eidem accessere. Anto. quoque Abb. Imo. Feli. & ceteri in d. c. significauit per tex. ibi quem ad hoc Imo. & Feli. dicunt singularem, nec alibi reperiri: poterat enim ibi vterque conueniri & agere: patroni confessoria petentes pronunciarum ius sibi competere patronatus: praesbiteri negatoria, negando aduersariis ius patronatus competere, sed ab omni prorsus seruitute liberam esse ecclesiam: sicque pronunciarum petentes, iuxta nota in c. examinata de iudi. & in l. si aequum si agat, cum alijs supracitatis, institut. de actio. Nihilota minus quoscunque eis licuit ad perpetuam rei memoriam examinare testes. Neque praedictis obstat quod & alio iuris remedio praesbiteris, testes producere volentibus, consuli poterat agere siquidem in iudicio poterant vt patroni eis scripturam conficerent libertatis, vt Bernar. in glo. pen. asseruit in d. ca. significauit, quem omnes ibidem sequuntur. † perinde atque debitor soluens agere potest vt creditor apocham sibi faciat liberationis vt in l. plures. C. de fide instrument. reus item agere nimirum potest vt fiat sibi instrumentum suae exceptionis. l. sicut datam. C. delibera. cau. l. disoluta. C. de conditi. ex lege sicut et creditor reum cogere potest sibi instrumentum debiti conficiat, vt in l. 2. §. item varus. ff. de aqua pluui. arc. l. 2. 2. responso, & ibi glo. ff. solu. mati. l. in creditore. ff. de eucti. pro ut & alijs pluribus casibus, reus agere potest, traditis latet per Bar. Imo. & Alex. in l. si finita. §. eleganter. ff. de dam. infe. per Anto. 7. colu. Abb. 4. & alios in d. c. significauit de testi. verum enim uero licet hoc remedium reo praesbiterisque nostra in specie, competat, id que sit, vt iam diximus, extraordinarium, vt omnes ibi asserunt doc. non impedit praesbitero alterum extraordinarium, nepe receptionis testimonium ad perpetuam rei memoriam, iuxta sententiam. Accursij. in l. de pecoribus. C. ad l. Aquil. sicuti et ab omnibus traditur scribentibus in d. c. significauit, & in auth. sed & si quis. C. de testi. † Ceterum neque id ita late intelligi oportet, nam si quis rem aliquam possidet pacifice, neque vllum habet contradictorem, nullusque facit ei controuersiam, nequaquam poterit testes ad perpetuam rei memoriam petere vt examinentur, quippe cum aduersarium non habeat quem citare possit, neque dici possit actor neque reus, quia nondum est nata actio, ideo cessat forma iurium hoc indulgentium, vt Bal. tradidit in d. c. significauit nu. 7. & melius in auth. sed si quis nu. 5. versic. sed. hic dabitur

re volentibus, consuli poterat agere siquidem in iudicio poterant vt patroni eis scripturam conficerent libertatis, vt Bernar. in glo. pen. asseruit in d. ca. significauit, quem omnes ibidem sequuntur. † perinde atque debitor soluens agere potest vt creditor apocham sibi faciat liberationis vt in l. plures. C. de fide instrument. reus item agere nimirum potest vt fiat sibi instrumentum suae exceptionis. l. sicut datam. C. delibera. cau. l. disoluta. C. de conditi. ex lege sicut et creditor reum cogere potest sibi instrumentum debiti conficiat, vt in l. 2. §. item varus. ff. de aqua pluui. arc. l. 2. 2. responso, & ibi glo. ff. solu. mati. l. in creditore. ff. de eucti. pro ut & alijs pluribus casibus, reus agere potest, traditis latet per Bar. Imo. & Alex. in l. si finita. §. eleganter. ff. de dam. infe. per Anto. 7. colu. Abb. 4. & alios in d. c. significauit de testi. verum enim uero licet hoc remedium reo praesbiterisque nostra in specie, competat, id que sit, vt iam diximus, extraordinarium, vt omnes ibi asserunt doc. non impedit praesbitero alterum extraordinarium, nepe receptionis testimonium ad perpetuam rei memoriam, iuxta sententiam. Accursij. in l. de pecoribus. C. ad l. Aquil. sicuti et ab omnibus traditur scribentibus in d. c. significauit, & in auth. sed & si quis. C. de testi. † Ceterum neque id ita late intelligi oportet, nam si quis rem aliquam possidet pacifice, neque vllum habet contradictorem, nullusque facit ei controuersiam, nequaquam poterit testes ad perpetuam rei memoriam petere vt examinentur, quippe cum aduersarium non habeat quem citare possit, neque dici possit actor neque reus, quia nondum est nata actio, ideo cessat forma iurium hoc indulgentium, vt Bal. tradidit in d. c. significauit nu. 7. & melius in auth. sed si quis nu. 5. versic. sed. hic dabitur

Debitor soluens potest creditore cogere ut liberationis apocham ei faciat

Actorte
es ad p
tua p
ducere
non va
let.

limi. 1.

limi. 2.

bitatur. C. de testr. ¶ Et consequenter quartam ad
dere possumus conclusionem. Actor nimirum testes
ad perpetuam rei memoriam producere nō potest: li
te nondum contestata, vt extra vt lite non conte. p
to. l. 2. tit. 16. parti. 3. & quia in actore cessat ratio prop
ter quam hoc fuit remedium inuētum, nam probatio
nes eius perire non possunt, neque enim est impedit
agere, quippe qui possit actionem ad id quod putat si
bi debitum quancūque mouere: quare remedio
extraordinario sibi subueniri æquum nō est, vt in. l.
in causæ. ff. de mi. fallit tamē hæc assertio quando ac
tor timet mortem vel absentiam diurnam testium, in
casibus traditis in. l. 2. & seq. ff. de don. cau. mor. tunc
etenim testes huiusmodi recipi possunt ante litē cōtesta
tā, ne pbationis copia depercat. c. quoniā frequē
ter in pri. extra vt lite nō cōtest. l. 2. ritu. 16. de test. par.
3. l. 14. ti. 8. li. 2. fo. l. in lege Aquilia si delectum. ff. ad le
gē Aquil. secūdū glo. intellectū. Præterea nō est locus
huic cōclusioni, si fortē actor fuerit agere impeditus,
vt si debitum est in diem aut sub conditione; qua in spe
cie ante litem cōtestatam testes ad perpetuam rei me
moriā produci possunt, nō modō hi de quorum mor
te aut longa timetur absētia, sed omnes alij vt probat
expresse tex. in. d. l. in lege Aquil. absque aliqua sub au
ditione. ff. ad. l. Aquil. quem ita intellexit Bernar. Au.
& Abb. in. d. c. significauit. Bal. nume. xj. Salice. nu. 2.
in. d. auth. sed et si quis. C. de testi. Innocen. in. d. c. quo
niam frequēter in prin. in verbo absens extra vt lite
non contes. Ioh. And. in addi. ad Speculum in titu. de
teste. §. nunc tractemus in si. nu. 5. Bar. tamen & Ang.
in. d. auth. sed & si quis, Imol. & Feli. nu. 6. in. d. c. sig
nificauit asserunt contrariū, imo quod si dies aut con
conditi

ditio potest euenire, & sic facultas agendi competere
ante quam testes examinentur: non examinabuntur,
nisi tantum hi de quorum morte aut longa absentia ti
mebitur, vt in. l. in. l. Aquilia secundum glo. intellectū
ff. ad. l. Aquiliam. Sed iudicio meo veriores & magis
iuri consonam & æquitari credere esse priorem sentē
tiā cōtra Bar. tum quia eam aperte probat. d. l. in lege
Aquila sepius citata, tum etiam quia cū agere non po
ssit eo tēpore quo testes vult producere (qui licet tunc
sani sint & presentes interim tamē possent perire aut
recedere, nihil enim est incertius hora mortis) æquū Limi. 3.
est huic subueniri. ¶ Rursus deficit regula quoties fa
cultatem habens de iure, de facto, quod aiunt, seu iniu
ria impediretur, velut si per cauillationes protrahere
tur libellus actoris, & litis cōtestatio impediretur, qua
in specie, ob recessus aut mortis timorē, testes procul
dubio recipiuntur ante litis contestationem, perinde
ac si nondum fuisset oblatas libellus. Idem etiā si per
tyranidē vt Bal. ad seuerat in. d. auth. sed & si quis nu.
8. ad si. ex doctrina Inno. & Hosti. in. d. c. quoniam in
prin. extra vt lite non contest. refert & sequitur Feli. Limi. 4.
in. d. c. significauit nu. 7. de testi. ¶ 4. eadem assertio re
stringitur vt procedat, nisi de cōsensu partium testes
ante litem contestatam recipiantur & publicentur,
quod fieri nimirum poterit, cum & aliās testimonia in
ualida, partium roborentur consensu. c. cum causam
extra de testi. Soci. hoc cōmuniter recipi attestatur in
regula. 502. incipi. testes examinati vlti. limitatione.
¶ Coeterum non abre hīc tractari posset: quid in cau
sis nobilitatis Hispanæ, quæ vulgo hidalgua appella
tur, nunquid testes ante litem contestatam recipi po
ssint? Et eruditissimus huius regij fori senator Arcus

8
Quid in
causis no
bilitatis
seu hi-
dalguic.

Otalora in suo vtilissimo nobilitatis libello . 5 . parte
 princi. c. i. afferuit, his dūtaxat casibus recipi posse, qui
 bus iure communi in alijs causis recipiuntur, scilicet,
 ppter senectutem, vel absentia, vel alias causas a sum
 mo pontifice iuris que interpretibus proditas in .d.c.
 quonia frequenter & in .d.c. significauit, & in .d. auth.
 fed & si quis, eò quòd sine turbatione reali & pignoris
 captura nequeat is qui nobilitatem prætendit agere,
 vt nuncupatim traditur in pragma. Cordubensi . 199.
 colu. pen. in prin. cū sic ait. Pero si el que se dixere hi
 dalgo, dixere que tiene los testigos viejos o que se que
 ren ausentar, que los puedá hazer tomar ad perpetuá
 rei memoria, segun y como el derecho dispone. Verū
 tamen cū ad ius dicta lex referatur, videtur nimirū
 permittere quoscunque recipi testes ad perpetuá rei
 memoria, licet de eorū morte aut longa absentia nō ti
 meatur, ne aliás cōtra iura & rationes supra eo. c. nu.
 2. traditas disponere videatur. tūque maximè cū re
 verè dicatur, qui in quasi possessione nobilitatis exi
 stit. non enim potest actione aliqua experiri, neque cō
 pellere actorē vt agat, vt in .l. i. C. vt nemo inuit. quin
 imo nec ei actio cōpetit. negatoria neque aliud prfus
 remediū iure nostro regio, donec realiter molestetur
 & pignus reale capiatur vt. d. prag. quod iure cōmuni
 imperatorum facile cōcedebatur iuxta notata in .d.c.
 examinata de iudi. & in . 6. æque si agat insti. de actio.
 Sed quid? cū licet negatoria actio cōpeteret, adhuc te
 stes quoscūque ad perpetuá rei memoria pducere ei
 minimè dnegaretur, vt ex crebriori iuris interpretū sē
 tētia satis liquet, & .s. num. 3. eo. c. traditū est. † Quā ob
 rē alterū facile cōcedendū esse existimarim, aut prag.
 illā sanctionē Cordubæ editā nō excludere hac inspe
 cie quo

9
 Pragma
 Cordu -
 benfis in
 tellectus

cie quoscunque recipi testes, quamuis senes aut vale
 tudinarij nō fuerint, iuxta iuris cōmunis dispositionē,
 maximè cū iuri nostro regio in alijs causis ius cōmu
 ne imperatorū non aduerferur, lex siquidem. 2. tit. 16.
 par. 3. lex item. 14. ti. 8. li. 2. fori, ea ratione potissimū
 indulgent lite nondum cōtestata testes recipi, ne iuste
 impedito probationes pereant, & licet exēpli causa
 ibi aliqui assignentur casus, vt puta ob timorem mor
 tis vel absentia testium, non ex hoc excluduntur ali
 quibus iure cōmuni testium receptio lite non cōtesta
 ta admittebantur vt in .l. 2. aduertit Grego. lupi: vt in
 reo qui agere non poterat, neque compellere actorē
 vt ageret vt in .c. significauit de testi. Nam quod exem
 pli gratia in legibus exprimitur non arctat regulam
 l. regula. 6. vltimo. ff. de iur. & fac. igno. sed ad omnia
 similia extenditur. l. damni. 2. in fi. ff. de damn. infecto
 & quia leges illæ in actore loquuntur. Aut saltē in sac
 pedictis nobilitatū causis cōcedendū est nullā exigi p
 bationē inquisitionem ve, sint ne testes valetudinarij
 aut longius profecturi, sed sufficere id tantum affirma
 re, vt ex verbis pragma. expenditur, cū sic ait, dix
 re. etc. non dixit probare. Aut si probatio huius impe
 dimentum requiritur, sat erit duobus comprobare testi
 bus eos esse senes. 60. annorum & hoc vltimum vsu fo
 rensi receptum est. † Restat modò examinemus nū
 quid testes ad perpetuam rei memoriam recepti publi
 centur & partibus aperiantur? & sanè omisis docto
 rum contentioibus ea est communis resolutio, vt nō
 publicentur, sed in scriptis, redigantur a notario, clau
 si que & signati parti eos producenti tradantur, vt in
 d. c. quoniam frequenter vt lite non contest. l. 2. tit. 16.
 par. 3. pterquā in casibus quib⁹ ad receptionem quorū
 bb ij cunque

10
 Publica
 tione testiū
 ad perpe
 tuam an
 fiat?

cunque testium reus aut actor admittitur lite non contestata (vt supra latissime fuit ostensum) horum siquidem publicatio fieri potest: neque alij insuper testes super eisdem admittentur articulis cum causa principalis tractabitur. Quippe cum possit ei imputari cur alios non produxerit testes: qui quoslibet producere potuisset. At vero cum testes de quorum morte aut longa absentia timeretur permittuntur duntaxat examinari: nimirum si non publicentur, quippe quod in producentis fauorem introductum est, in eius non debet retorqueri odium, vt in l. quod fauore. C. de legi. nam si publicatio fieret, precluderetur proculdubio via alios producendi testes, vt in c. fraternitatis de testi. quod in eius cedere incommodum, cui beneficium concessum est, nemo non cernit. ita concluditur per Nico. de Mate. Bar. Bal. Pau. Sali. & omnes in d. auth. sed & si quis. C. de testi. per omnes iuris pontificij interpretes in d. c. significauit de testi. & in d. c. quoniam vt lite non contest. Hinc est quod in nobilitatum causis publicatio non fit, quando testes ad perpetuam rei memoriam senes aut valerudinarij tantum examinantur alijs exclusis, ne via eidem precludatur alios producedi testes, cum causa principalis agatur, Sin autem omnes testes producti, nullo habito discrimine, sint nec ne senes aut valerudinarij, recipiantur: publicatio proculdubio fiet, vt ea facta obiectiones in testes fieri possint ab aduersario, ne alias ei defensio denegetur. Sed hoc in regno eo vtimur iure, nepe, vt testimonia hec in publicis redacta partibus non tradantur, sed in archiuo publico deponantur, ne eorum occasione a tributis eximantur qui forsitan nobiles non sunt, vt Dns Arceus attestatur vbi. f. c. r. 5. ptis principalis nu. 5. ad eiusque instanciam hoc fuisse decretum in comicijs anno. 1552. in oppido Madrid cele

11
Quid in
causis no
bilitatu?

bratis. Coeterum vt nihil prorsus hac in re desideretur, excutiendum nobis est, nunquid in examinatione testium ad perpetuam rei memoriam citatio partis requiratur. & quidem id perpetuum est, citationem requiri: siue omnes examinentur testes, siue ij tantum de quorum morte aut absentia timeretur. d. c. quoniam frequenter & d. c. significauit. d. ll. par. & fori. verum inter has duas species hoc nimirum est discriminis, vt primo casu citatio personalis requiratur. 2. vero sufficiat ad domum si est absens aut si domum non habet in loco vbi recipiendi sunt testes predictum aut perclama. debet tamen hec receptio intimari parti cum venerit: & si ei intra annum non nuntietur non valent testimonia vt. d. c. quoniam frequenter in prima, & d. l. 2. titu. 16. par. 3. & d. l. etiam fori. 14. ti. 8. li. 2. ratio discriminis est. Nam si attendatur hoc ultimo casu vt pars personaliter citetur iminebit profecto idem periculum, nimirum quod interim forte testes peribunt. Ideoque maiori periculo cautius fuit prouidendum. Sed quia plenissime Sali. haec enucleauit in d. aut. sed si quis nu. 4. C. de testibus, de his hactenus, vt interim non omiserim hac in tractatione aduaduertere citationem omnino exigi omnium quorum interest, ex doctrina Innoc. & Fel. num. 1. in c. Albericus de testi. Coeterum si imineat periculum probabunt haud dubie absque citatione, veluti si quis naufragium aliumue casum probare intendat in longinquis partibus, vt quia portabat equum, qui in itinere, morbo aliquo, deperijt absque eius culpa, nulla tunc partis citatio requiritur, modo coram iudice examinatio fiat illius loci vbi id contigerit, licet non sit iudex rei, vt colligitur ex l. si quis C. de naufrag. li. xj. ubique Bar. Platea doct. commu. c. 12. ti. 16. par. 3. & ibi Montal. Pe. de Raue. in compedio

12
Citatio
an requi
ratur in
probatio
ne ad p
petua?

13
Citatio
non requi
ratur ad
probandum
casum in
longin
quis par
tibus.

iuris civilis in sig. incipi. volo q notes. Pau. Castren. in l. si creditor. ff. de pignora. 2. et. Areti. & Decius in. c. 2. de testi. col. 6. nu. 26. Feli. in. d. c. quonia frequer vt li te non cont. 5. col. in medio, facit etiam. l. scire oportet 6. sufficit. ff. de excusa. tuto. vbi sufficit casum probare secundu ias gentium ex naturali iustitia no attenda ci uili solenitate. Ex eade radice procedit, quod licet ve rum sit testes esse recipiendos coram iudice cause licet sint alienigene, vt Inocen. Hosti. & Abb. adnotarut in d. c. quoniam frequenter in prin. si tamen testes in eo non reperiuntur loco, vbi principalis causa debet agi tari, & periculum forte esset in mora, propter mortis aut absentie periculum, possunt examinari per eu iu dicem illius loci, vbi testes reperiuntur, ne pereat pro batio arg. tex. in. l. tutor qui repertorium. ff. de admi. tuto. c. vt fame de senten. ex comu. & ita concludit An to. & Abb. in. d. c. quoniam frequenter, Bartho. Soci. in consi. 244. considerata facti contingetia, nu. 7. ver. 4. contra eundem, li. 2. ¶ Postremo id superst examine tuam qua mus, qua fidem faciant hec testimonia ad perpetua rei fidem fa memoriā? & quidem non modicam fide huiusmodi te ciant? stimonijs adhibendam esse probant iura superius cita ra, in. l. videlicet, in. l. Aquilia si deletu. ff. ad. l. Aquil. in aut. sed & si quis. C. de testibus, & in. d. c. significauit & d. c. quonia frequer in prin. vbi omnes concludent iudice sententia interloquatoria proferre debere vt at testationes fidem faciant, hanc tamen sententia in causis nobilitatum no profertur, vt Arcus Otalora asseruit in. d. c. r. 5. partis prin cipalis nu. 4. ¶ Ex quibus (vt eo se nostra conuertat oratio quod digressa est) liquidissi me apparet limitatione predicta iure comuni vera no esse, nam si probatio fide facit, quorsum iterum super eisdem

14
Testes
ad perpe
tua qua
fidem fa
ciant?

eisdem articulis examinandi sunt testes? iure vero nostro regio necessum est vt denuo, eum causa ordinarie agi tur, testes, superstites examinetur, alias fide no faciut, vt in. d. l. 14. ti. 8. li. 2. fori. nimiru ergo si publicatio no impediat testium quorumcunque receptionem super eisdem capitulis aut directo contrarijs.

¶ CAPVT. LI. ALIAS COM-
plures prosequitur limitationes.

Vigesimo quarto isthæc limitatur assertio in testibus coram arbitro examinatis & publi-
catis, na ij denuo repeti poterunt non obstan-
te publicatione si pars aduersa noluerit dic-
tis eorum stare. eis vero aut quibuslibet eorum mortuis, exami-
natis. stare necessariò tenetur, potest tamen in personas & dicta eorum obijcere. l. vlti. C. de testi. c. presertata extra eo. Afflictus in costi. regni Siciliae incipi. iuris peritoru nu. 9. ¶ 25. fallit si mutetur actio aut modus agendi. c. veniens, vbi etiam doct. extra de testi. l. 17. ti. 9. par. 4. cum sic ait. y la razon porque pueden ser aduchos otra vez los testigos en aquel mesmo pleyto sobre que ya testiguaron es, porque se camio la demada, ca primera mente testiguaron sobre la denunciaçio, y despues sobre la accusaçio. ¶ 26. fallit, quando post testium publicatio- nem instrumentu produceretur possunt enim simul cu instru- mento testes pducu instrumentu coadiuantes. c. series ibique Antò. & Imol. extra de testi. Soci. in regu la. 498. limi. 47. ¶ 27. regula no est locus, quando pars que testes produxit in. r. instantia ab eis audiuit & di- dit quod ipsi depossuerant non interrogati. Innoc. in. c. fraternitatis & c. ex tenore de testi. Bar. in auth. bb iij atqui

24. limi.
Intesti-
bus coram
arbitro
exami-
natis.
25. limit.
Si mute-
tur mo-
dus agē-
di.
26. limi.
Instru-
mentu co-
adiuban-
tes po-
ssunt p-
dati te-
stes.
27. limi.

atqui semel nu. 28. C. de proba. Ang. in auth. de testi. §. quia verò multi in prin. Soci. in. d. regula. 498. limi. 26. ¶ 28. fallit quando falsitas allegatur cum corruptione testium, vt habetur in: c. series de probati. Anto. pen. char. in. d. c. fraternitatis Ang. in auth. de testi. §. quia verò. 2. colu. Soci. vbi supra limi. 13. Innoc. loh. And. Anto. Abb. & Feli. nu. 27. in. c. licet de probati. ¶ 39. non procedit, quando subest aliqua iusta causa aequitate suadente, quia tunc subuenitur per integ. restitutu. ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur. l. i. ff. ex qui. caus. maior. ex doctrina Innocen. in. c. intimauit de testi. vbi etiã Feli. num. 3. vbi causas cõplures enarrat Anto. in. d. c. fraternitatis Soci. vbi supra. 35. limi. latissime Hippo. in. l. i. §. si quis vltro num. 53. & 57. ff. de quæstio. ¶ 30. fallit quando nulli sunt testes producti, licet sint data capitula, vt est testimonio Anto. in. d. c. fraternitatis Soci. in. d. regula. 498. 34. limi. quia tex. in. d. auth. de testi. §. quia verò, nimis ponderat dicta testium secundum Anto. in. d. c. fraternitatis, Soci. limi. 34. l. 42. §. 29. in pragm. ¶ 31. limitatur quando inter easdem personas, secus si inter alias, tunc enim publicatio non obstat testium productioni, c. cõstitutus de testi. ibique eius capitis expositores, & in locis superioribus nõ semel citatis. ¶ 32. fallit si in altera instantia agebat ex contractu, in altera verò ex delicto, vt Ange. adnotauit in. l. quidam tabularum in. ff. de fur. per tex. ibi quem ad hoc dicit expressum qui tamẽ non probat. Soci. vbi supra. limi. 22. Bar. in. l. 2. §. 1. ff. quo. app. non recip. & in. l. nihil. ff. de condi. inde. idem si testes super possessorio publicatur, possunt enim super petitorio idem repeti aut alij super eisdem articulis examinari Rota in nouis decisione. 437. ¶ 33. fallit in eo qui

28. limi.
29. limi.
Quando subest iustacausa.
30. limi.
31. limit.
32. limit.
Quando causa mutatur
33. limit.

in eo qui est bonæ frugis vitæque laudabilis ac magnæ opinionis, is enim potest post didicta testificata testes super eisdem articulis producere, ita Bal. in. c. præterea de testi. cogen. Guill. Ben. in. c. Raynutius in verbo adiectæ impuberi num. 20. extra de testamen. Nec id mirum quidem quando quidem propter vitæ integritatem & sancti nominis auctoritatemque hominis à regulis communibus quandoque recedimus, vt per Ias. traditur in. l. iubemus. C. de iudici. Alciatũ, qui aliqua tradit exempla l. i. r. de verbo. signi. colu. 16. linea. 21. & seq. ¶ 34. fallit si testes, quos publicatis attestatiõibus produceret quis, essent legalissimi omni que exceptione maiores, vt pluribus ostendit rationibus Hippo. li. in. l. i. §. si quis vltro num. 10. & seq. ff. de quæstio. vbi plura in eam rem singularia congerit. Guiller. etiam Benedi. in repe. c. Raynutius in verbo impuberi nu. 20 de testa. ¶ 35. publicatis attestatiõibus testes super eisdem, aut contrarijs articulis recipiuntur, si agitur de citatrice, sit nec ne mansura, Bal. in. c. cum causam. r. colu. de proba. Hippo. in. d. §. si quis vltro nu. 46. & in singu. 66. publicatis attestatiõibus. ¶ 36. fallit vbi testes examinati de valore rei & publicati, iterum examinentur in appellationis causa super maiori summa Bar. & Ang. in. l. cum furti. ff. de in litem iuran. Bal. in. c. cum causam. 2. per tex. ibi extra de testi. Soci. in. d. regula. 498. limi. 42. ¶ 37. si minor vel ecclesia in integrum restituatur. l. minor. 25. annis. ff. de mino. doct. in. l. vbi. ff. de eden. & in. d. c. fraternitatis vbi Fel. limitat nu. 6. versi. 3. in quantum de testi. & etiam tex. regni nostri, qui ponit formam & terminum huius in integrum restitutionis, in pragmaticis. l. 42. ordinis iudicarij. c. 20. & c. 28. ¶ 38. fallit, vbi post publicationem testium

6
34. limi.
In testibus legalissimis.
35. limit.
36. limi.
37. limi.
38. limit.

testium quis velit per rei evidentiam probare ex eisdem articulis, aut directò contrarijs, Specul. in ti. de proba. §. videndum versi. hoc quoque Bal. in l. si quis testibus in fi. C. de testi. Feli. in d. c. fraternitatis num. 10. versi. item limita vt per Bal. extra de testi. ¶ 39. fallit in pau-
 39. limit. pere testes producente cessat enim hoc casu præsum-
 tio corruptionis, non enim habet quo testes corrūpe-
 re possit, & ita stylo forensi receptum est. ¶ 40. & vlti-
 40. limi. mo præmissa regula limitatur quoties testis non fuit
 interrogatus de causa, nec ipse reddit cā, nam poterit
 tunc repeti post publicatas attestations arg. tex. in. c.
 per tuas & c. cum clamor de testi. quod nuncupatim
 asseruit Cardi. & Feli. nu. 8. in. c. cum causam de testi.
 Imol. in. d. c. per tuas. 2. col. ¶ Et ex supra dictis videre
 Limita- licet quantum leges faueant probationibus, ne forte
 tiones ius partium pereat. † At iure nostro regio prædictæ li-
 prædictæ mitationes, in causa duntaxat appellationis locum ha-
 iure re- bere possunt: non autē in. 1. instantia. quia publicatio
 gio quā- nō fit nisi elapsa tandē dilatione probatoria, post cu-
 do locū ius decursum testes non admittuntur, nisi per restitu-
 habeat tionem, vt colligitur ex dispositione. d. prag. 42. or-
 8 dinis iudiciarij. c. 20. 28. 29. & alijs. sunt tamē aliqui alij
 Praxis casus, quibus probatio admittitur elapso termino, vt
 fori re- in. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 12. 14. 15. 17. 21. 23. 24. 28. 35. & 37. limi-
 gij in ad tationibus, & alijs per Feli. traditis in. c. licet causam
 mittēdo nu. 18. & seq. de proba. † Quo fit, vt praxis admitterit
 partes ad hoc in foro regio, vt quoties causę appellationum in
 probādū eo trutinantur, parte altera se adprobandum offeren-
 in. 2. aut te, siue quid noui alleget in grauaminibus per eum ex
 3. instan- positis, siue nil nouum, sed ea tantū, quę in prima dis-
 tia. cussa fuerant instantia, adprobādum nihilominus ad-
 mittatur. Potest siquidem aliquis vsu euenire casus,
 de quo

de quo in supra traditis limitationibus, quibus super
 eisdem articulis aut directò cōtrarijs, probatio fieri iu-
 re possit. Quare non obstante lege regni. i. ti. 4. ordi.
 iudi. li. 3. ordina. & pragma. de Alcala. 205. c. 11. quāuis
 nihil noui allegetur, admittūtur, vt prædixi, ad proba-
 dum. Ad iudicis quippe officium expectat veritatē mo-
 dis omnibus inuestigare, & ad lucē perducere, maxi-
 mē superioris. Quid enim si non rectē fuerit articulus
 factus in prima instantia, quod non semel fit, nunquid
 imperitiā aduocati æquū erit adeò nocere cliētī, vt eū
 succūbere faciat? In. 3. verò instantia post supplicationē
 1. sententię per auditores latę, si nihil noui adlegetur
 partes nimirū adprobandū non admittuntur, cū hæc
 ratio cesset. sunt etenim hoc in foro disertissimi patro-
 ni, quorū ignoratiā in articulis ab eis factis minime p-
 sumēda est. Quare ad litē platādā videtur potius pro-
 bationis oblationē factā fuisse, quā ad iustitiā cōsequē-
 dā, quam obrem dilatio ad probādū petenti vt pluri-
 mū denegatur, nisi fortē testes nullos in aliqua pduxerit
 instātia, tum etenim facile adprobādū admittitur,
 ne ius ei⁹ ob defectū probationis pereat: quod esset ini-
 quissimū, precipue iure nrō regio, quo inspecta verita-
 te proceditur, explosis iuris solēnitatibus, vt. d. l. 11. tit.
 1. li. 3. ordinatio. sepius citata statuitur.

¶ CAPVT. LII. CONCLUSIO, QUAM
 vocant, causę sit ne de substantia iudicij?

Vp̄reft modò, vt præcitata lex. n. perfecti⁹
 enucleetur, id examinemus: † nunquid iure
 nostro regio conclusio in causa sit de sub-
 stantia iudicij, an verò omitti possit? &

Conclu-
 sio in
 causa an
 sit de sub-
 stantia?

primo

primo videamus quid sit conclusio? & quidem iure cōmuni est renuntiatio quædam allegationum & probationum tacita, adeò quòd ea facta nihil potest produci in causa, nihil quæ aliud superest præter sententiam, glo. in. c. cum dilectus de fide instru. eodem iure cōclusio non est de substantia sed ex quadam consuetudine unde si omitatur non vitiat processum Abb. & Feli. in c. cum. I. & A. dere iudica. Cardi. in Clem. sæpe. §. & quia. 19. q. de verbo. signi. longeque minus in causis sūmarijs, quibus necessariò non requiritur conclusio. d. Clem. sæpe. §. & quia, Ioh. And. in addi. ad Specul. in ti. de renun. & conclus. in prin. & ibi per specul. de reliquis hanc tractationem concernentibus. Iure verò nostro regio conclusio in causa necessariò fieri debet. l. r. versi. El qual termino pasado, & iterum in fi. titu. 4. li. 3. ordin. quod potissimùm procedit, quando agitur cōtra absentes criminaliter in casu. d. pragmati. Alcalá 205. c. 12. ibi, y esto aysi hecho sea hauido el pleyto por concluso para definitiva. vt per Nunium responsio. 1. num. 4. nam formam inducit lex illa, qua non seruata processus est nullus, ita Bald. in. l. iubemus. C. de iudi. Hyppoli. in sua practi. crimi. §. post quam versi. 34. & in summa hoc vnum potissimùm ad æqui bonique iudicis pertinet officium, veritatem modis omnibus vnde cunque indagatam eruere, ad lucemque perducere (vt iam millies repetimus) ne angustia probationū aut negligentia iudicis, iustitia (quæ filia veritatis est) impie occultetur. talem igitur esse oportet iudicem, vt multis incommodis egritudinibusque veritas debilitata, tandem talis viri æquitate recreetur. † Hinc iudicibus nimirū leges præcipiunt, probationibus vt faueāt vtque cæ minime restringantur, sed vt saluæ sint, totis

2
Probationibus
faueñdū
est.

curent

carent neruis. l. ne quid. §. de his. ff. de incend. rui. nau fra. l. curent. ff. de testibus, Bar. et cæteri in. l. si duo pa troni. §. Iulianus. ff. de iure iur. vbi, & fauore probatio num concedunt admitti posse articulos parum admi niculantes. Aimon Crauete in consi. 203. li. r. numero vltimo Hyppoli. in. l. r. §. si quis vltro. 4. colu. nume. 9. ad fi. ff. de quaestio. † mater enim est iustitiæ veritas, vt Bal. asseruit in. l. libertinis. ff. de statu homi. Corn. cō sili. 288. li. 3. nume. 10. Ioha. Neuizani. in sua silua nup tiali li. 5. nu. 113. vbi & pluribus sequentibus plura de veritate dicit, quæ hinc non ab re referri possent, si mo dō transcribere velim ibi scripta, quod facere mini me statui. Plurima deinde sese mihi offerebant dicē da circa veritatis encomia: quæ, cum ipsa sibi plaudat proprioque sit cōtenta præconio, neque alterius thea tri strepitum requirat, tacenda duxi, & transire libet ad fidelitatem.

3
Veritas
est ma
ter iusti
tiæ.

CAPVT LIII. DE FIDELITATE AGIT
p quam medulla arboris repræsentatur.

Rorro fidelitas medullam arboris, vt iā di ximus, repræsentat, † quæ sanè veritati con iuncta inuenitur semper, vt ex eius allusio ne inspicere licet, ideo enī dicitur fides, quod prius dictum fiat. Est quippe fundamentum iustitiæ si des, id est, dictorum conuentorum constantia et veri tas, testis est Cicero officiorum primo nume. 35. Sed quid iudex pollicitus est, quid uè iureiurando asseruit quo tempore ad cingulum admissus est? nēpe † æquū esse in causis vtrique parti, & in publicis disciplinis: nullique præterquam iustum est præstaturum: sed vni

1
Fideli
tas veri
tati con
iuncta i
nuenitur
seper.

2
Iudiciū
omniū
cōe est
iuramen
tum se

veris & le
gum præ
scripto
iudicatu
ros.

uerfa delicta, addit, exequar, & omnem æquitatē ser-
uabo prout mihi visum fuerit iustum : & eos quidem
qui innoxij sunt vndique innoxios illesosque cōserua-
bo. noxijsque imponam supplicium, secundum legē
& omnem iustitiam, sicuti iam dictum est, inquit Iusti-
nianus in auth. iusiurandum quod præsta. ab his pro-
pe finem colla. 2. idque omnibus commune est iudici-
bus, quidquid Irnerius dixerit in auth. hodie iurāt. C.
de iudicijs, qui hoc in defensoribus tantum ciuitatum
concedit verum esse: alios verò iudices negat hoc sa-
cramentum præstare esse obnoxios, sed secūdū quod
eis visum fuerit iustius & melius. Quod sanè Accur-
sio non placuit. Quia omnis, etiam maior, tenetur le-
ges sequi in iudicando, vt in. d. auth. iusiurā. quod præ-
sta. prope finem vnde Irnerius in. d. auth. hodie muti-
lata verba suppilauit, Iustinianus siquidem eo in lo-
co non possuit eam differentiam, quam ipse inuexit.
Nec id mirum, solet enim in transcribendis authen-
ticorum textibus aliquando vel dormitasse, vel pun-
ca religione seruasse fidem. Si igitur ea quæ iureiuran-
do promissit iudex violauerit, fidefragus non imme-
ritò appellabitur, quippe qui iusiurandum violat, is fi-
dem violat, quam in capitolio Iobis optimi maximi
(vt in Catonis oratione est) maiores nostri esse volue-
runt. Nullum enim vinculum (teste Cicerone officio-
rum. 3. nume. 151.) ad astrigendam fidem, iureiurando
maiores arctius esse voluerunt. Id, ait, indicant leges
in. 12. tabulis, indicant secretæ, indicant fœdera, quibus
etiam cum hoste deuincitur fides, indicant nationes,
animaduersionesque censorum, qui nulla de re dili-
gentius, quàm de iureiurando iudicabant. Demum
eo ventum est, vt si in aliquo à legum præscripto dis-
crepet

crepet infidelis dicatur, siue id consultò aut inconsul-
tò fecerit: perditque muneris sibi commissi esse etum,
vt nometenus ei maneat iudicandi officium, fidelita-
te nanque deficiente (quæ mater est omnium virtu-
tum, vt in. l. 9. tit. 21. part. 2.) ceteræ necessariò deficiēt
virtutes. † Denique fidelitas in duobus præcipue con-
sistit, nempe, vt regi, cuius vicem iudices in iudicando
gerunt, iuxta legem regni part. 3. titu. 4. l. 3. damna vi-
tari & commoda sibi que vtilia totis viribus parare cu-
rent, vt in. l. 18. tit. 9. par. 2. & l. 4. tit. 15. li. 2. ordina. vt
que iussa principis & leges, quarum sibi commissa est
executio, ad vnguem obseruare non negligant. §. cū-
que in proœmio institutio. ibi, circa nostras iusiones
fidem & c. officium nanque iudicis est, vt inquit tex.
in. c. iudicet. 3. q. 8. vt nihil ex arbitrio suo faciat, aut ex
proposito domesticæ voluntatis, sed iuxta leges & iu-
ra pronuntiet, statutisque iuris obtemperet, neque p-
priæ voluntati indulgeat, quod si neglexerit nomē tā-
tum habebit iudicis absque effectu. Id quod Marcus
Cicero officiorum. 1. nume. 173. eleganter dixerat, pro-
prium quippe esse munus magistratus asseruit, se inte-
lligere personam ciuitatis, debereque eius dignitatē
& decus sustinere, seruare leges, iura describere, & fi-
dei suæ commissa meminisse (AD) vtinam hæc ita fie-
rent fidelitatemque super omnia iudices amplexarē-
tur, sed quorsum modò fidem modò fidelitatem appel-
las? (RE) libèter insinuabo. † Est quidem hoc nomen
fides duplex & æquiuocum ad duas virtutes: alteram
intellectualem, & alteram moralem. Significat enim
primò habitum & virtutem mentis, qua certò et con-
stanter dictis cuiuspiam adheremus, quemadmodum
Aristo. in Topi. li. 4. fides, inquit, est opinio cum vehe-
men-

3
Fideli-
tas in qui-
bus cōsi-
stat?

4.
Fides est
duplex.

mentia: id est assensus sine hæsitacione. Et hæc in eo qui ad magistratum euocandus est, potissimum exigitur. Significat. 2. habitum volûntatis, qui & fidelitas appellatur, quo dicta & promissa factis complemus, & certa facimus. Quam graphicè describit Cice. i. officiorum. c. de iustitia nume. 35. dicens, fides est dictorû cõuentorumque constantia & veritas. quam tantû fecere Romani, vt statuam ei, Iouis optimi vicinam, in capitolio statuerent, quod ex oratione Catonis refert Cicero officio. 3. nume. 142. Ceterum vt hæc lucidius explicentur, illud in primis sciendum est, duplicem esse, id genus fidem, alteram quidem quæ versatur circa debitum legale, quod est verè & iure debitum, quale est in commertijs & contractibus civilibus, in quibus est ratio dati & accepti, verbi gratia, fides est emptorem statuto tempore promissum precium soluere, & coniuges mutuas sibi operas impendere, & ciues principi parere: ac demique principem qui tributa populi recepit, ciues vicissim armis tueri, ornare moribus, & legibus emendare. quod sonat illud euâgelij, quis putas est fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam, Nathei. 24. Et huiusmodi fides nulla ratione à iustitia separatur, imo est ipsa iustitia. atque ideo per omnes materias iustitiæ diffunditur. & de hac loquitur Cicero loco citato, vbi dicit fidẽ fundamentum esse iustitiæ, vt pote quòd omnis iustitia inde pendeat, si certum quisque faciat quod dicit. Alia verò est fides seu fidelitas quæ versatur circa debitum morale, quod non est absolutè debitum, sed ad quandam naturalem pertinet honestatem, vt si quis quid ex liberalitate sua & bonitate promissit, fides est vt impleat. quòd sapiens admonet Ecclesi. 5. si quid vouisti

deo ne-

deco, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis & stulta promissio, & huiusmodi fides nõ est proprie iustitia, nam vbi debitum fundatur in sola liberalitate & bonitate promittentis nõ est vera ratio debiti, nec est proinde integra ratio iustitiæ. Est tamen vt docet sanctus Tho. 2. 2. q. 80. pars potentialis iustitiæ. Nã partem potentialem cardinalis virtutis vocant Philosophi illam virtutem in qua non est tota ratio talis virtutis cardinalis: sed propter similitudinem reducitur ad illã velut liberalitas reducitur ad iustitiã, vt Domi. Soto adnotauit in suo de ratione tegedi & dtegedi secretũ libello, mēbro. pri. q. 1. versi. 3. notãdum. sunt tamẽ quædam quæ seruanda nõ sunt, vt quæ sunt ijs quibus promisseris inutilia. Tull. offi. 1. num. 47. (AD) verissima sunt omnia. sed fidelẽ virum quis inueniet? inquit Salomon prouerbi. 20. Quare de his hæctenus. (RE) Faciam lubens, neque in his amplius dimorabor. Quare tempus & ratio postulat vt ad tertiam arboris medullam transeamus.

¶ CAPVT. LIIII. DE SECRETO
quod arboris medullam representat agit.

IXimus secretũ esse medullam arboris nostræ, neque immeritò, nã sicut medulla arboris naturalis recondita est: neque qualis sit intelligi potest donec fructus ab ea prode- Secretũ in iudicio requiritur. ducantur ita & veritas & fidelitas latet, donec fructus iustitiæ, quæ filia veritatis & fidelitatis est, per sententiæ prolationem edantur, vt in. l. regni nostri par. 4. ti. 3. l. 13. cum enim iudici aliquod regis committitur archanum; illud cordi affigere tenetur. l. 26. ti. 9. par. 2. l.

cc

4. ti. 15.

4. ti. 15. li. 2. ordi. ad id que secretum seruandum fides inclinatur ut Dominicus Soto adnotauit in suo de ratione tegendi vel deteg. secretum, libello, membro. 1. q. 1. quae etiam fide astringitur, ut si quem viderit noxium, non statim animum declaret, sed in secreto habeat donec sententiam proferat. l. 13. tit. 4. par. 3. idque potissimum decet in consistorio & senatu principis, ubi totius regni maxima cura geritur. l. 5. & 18. ritu. 9. par. 2. nam si Stoicos imitantes, qui studiose exquirunt unde verba sint ducta, nomen consilij consideremus, à cō & silo dictum, nil aliud ex huiusmodi etimologia deducemus, quam ut principis in consistorio & conuentu simul congregati silere teneantur quae ibidem proposita fuerint, ut testimonio est Egidius de regimine principum li. 3. par. 2. c. 18. Nec immeritò dixi medullam arboris nostrae in veritate, fidelitate, & secreto consistere, nam sicut superius probatum est veritatem, donec sententia proferatur, esse tacendam, ita & fidelitas in tacendo consistit, fidelis quippe (ut prouerbiorum. 11. scribitur, & in c. vlti. 5. q. 5.) is verè appellari potest, qui celat amici commissum, & qui autem ambulat fraudulenter reuelat arcana. † Sed tamen ne hinc allucineris, aduertendum est, ut ex Dominico Soto accepi loco nuper citato cum de fide agebamus. 2. cōclusio. quae stionis primae, membri. 1. aliud esse secretum seruare, ad quod quisque tenet ex officio publico aut legali debito, aliud verò ad quod quis solū ex honestate naturali obligat. Primum quippe est officium fidei, quae est pars subiectiua & propria species iustitiae. Secundum vero est officium fidei, quae est pars potèntialis iustitiae. Ex eplū primi senator aut canonicus, aut quicumque publica astringitur fide,

Secretum
quotu-
plex sit?

tur fide, virtute iustitiae tenetur seruare secretum publicum, & episcopus secretum papae, quod iurat seruare c. ego episcopus, de iureiur. quod si reuelat committit iniustitiam & grauiorem ex genere suo, quam si non redderet murum aut furtum. sed inter personas priuatas qui data fide recipit arcanum amici tenetur illud abscondere de iustitia. Quo fit ut & qui per iniuriam extorsit ab alio secretum suum, teneatur illud seruare, sicut fur tenetur ablata restituere, ut si quis alienas aperuit literas, praeterquam quod grauius peccauit, obnoxius est secreti seruandi, licet quandoque veniale tantum incurrat culpam ut eleganter docet Marti. ab Azpilcueta in manuali cōfessorum. c. 18. nu. 54. & in c. sacerdos de poeni. disti. 6. nu. 6. & 16. & seq. At verò quando quis iussu aut relatione tertiae personae secretum nouit, tunc non proprie à iustitia, sed de honestate naturali tenetur illud seruare, haec ille. & mortaliter peccaret reuelando nisi via iuris ut idem ipse asserit. 2. q. 1. membri. 4. cōclusionem in fine. Haec insuper arcana, ad quae ex officio publico astringimur, rei publicae statum incolumem cōseruant, haec ut liberè iustitia ministretur, haec ut imperium augeatur agunt. † Nam quid aliud quaeso Romanae rei publicae auxisse imperium effecit, quam fidelitas consiliariorum & senatorum? Qui perinde cordi conseruabant & silebant quidquid in senatu proponebatur, atque si ea minimè audiissent, unde Valerius lib. 2. c. de institutis antiquis, eos cum valde encomijs efferret, quam fidum, ait, & altum erat secretum rei publicae consistorium, silentijque salubritate munitum: cuius limen intrantes, ita dilectionem publicam inducebant, ut nondum unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum.

3
Secretum
Romanorum
cō
medatur

Et parum supra, Adeo, inquit, patrie magna charitate tenebantur, ut archana consilia patrum conscriptorum multis seculis nemo senatorum enuntiauerit, verum enimvero non modo iudicium, sed et, ut modo dixeram, priuatorum officium est, teste Gregorio; non tantum oculos castos seruare, verum etiam lingua. e. ex merito, 6. q. 1. Ecclesiastes nanque scribitur. e. s. ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad preferendum sermonem: in multis enim sermonibus stultitia inuenitur. Plurima alia de arcanis traduntur per Andr. de ysernia in. c. 1. de feudis datis mini. baluator, in vsibus feudorum, & in. c. vnico qui. mo. feu. amitta. per Greg. Lupi in. l. 5. & 8. ti. 9. par. 2. quae hic non refero. ut interim non omitta Alciati emblema vni, quo docet consilia non esse vulgata, his carminibus.

Limine quod caeco obscura & caligine monstrum

Gnosiacis clausit Dedalus in latebris,

Depictum Romana phalanx in prelia gestat,

Semiviro quo nitent signa superba boue;

Nosque movent, debere ducum secreta latere

Consilia, auctori cognita techna nocet.

Ex quibus quam utile quamque sit necessarium reipublicae secretum facile cernere licet, sed haec haec.

CAPVT. LV. ARBORIS NOSTRAE

ramos esse iudicum officarios insinuat inuentionemque eis factam iudici fieri.

Officiales iudicum cum ramis arboris adzquatur.

Extò arboris nostrae ramos censui officialibus adzquari: nope tabellioni, nuncio, apparitori, executori, & similibus, hi enim iudicum officiales appellatur, ex sententia Lucae de Pena

de Pena in. l. omnes. 4. col. ad medium. C. de decurio. li. 10. Nam & ijs brachijs assimilantur, sine quibus nihil agere valemus, perindeque iudex absque officialibus atque arbor demptis ramis nequit producere fructus hoc est, iustitiam aequae partibus ministrare. (AD) Nonne et ipsi iudices officiales appellantur, etiam maiores? nempe senatores, regijque consiliarij officiales sunt, vt Bal. ad notauit consi. 378. cuius exordium, saluo semper, li. 4. num. 2. & 4. quorsum igitur quas modo arbores appellasti, nunc ramos facis? (RE) Haud sane dubium est magistratus etiam maiores appellari officiales regis, cuius respectu rami nimirum dicuntur, quippe quibus iustitiae exequutio & regimen reipublicae per principem exercetur. Sed de ijs modo officialibus nostra se habet oratio, qui in iudicium & magistratum quoruncumque officijs militant. Caeterum cum ramis eos comparari dixerim, examinandum nobis est, quo iure id comprobetur. Deinde quo modo suo sint tempore putandi, resecandi, purgandi, & inserendi? & quis eorum debeat esse putator? quoque pacto eius putandi & inserendi munus exercere teneatur? Et primum ex eo deducitur, quod officiariorum facinus, pro facto iudicis reputatur, quo fit vt ex omissione aut crimine ab ipsis patrato, iudex teneatur, si tamen in officio, vel ratione officij delinquant, partique laesae ad interesse obnoxij fiant, vt Bar. censuit in. l. 1. §. familiae num. 2. ff. de publi. & vecti. & iterum in. l. debet. ff. nautae caupo, stibul. & in. l. 1. §. si serui. ff. fur. aduer. naut. per tex. vbi Bal. in rubri. C. de poena iudi. qui male iudi. & in. l. obseruare. §. proficisci in prin. ff. de officio procon. id quod etiam deduxerunt ex tex. l. 1. vbi rursus Bar. G. ad l. hui. repetun. & in. l. nullus. C. de assesso. & in. l. con-

Officiales appellatur consiliarij omnes que iudices.

Officialium factum iudicis imputatur.

cc ij filarios

filiarios eo. ti. & in. l. r. C. ut omnia. ta. ciui. quam. mili. in
 di. glo. in. auth. de. iudici. §. hi. qui. colla. 6. Sali. in. l. si. C.
 de. his. qui. latro. occultat. Alberi. in. rubri. ff. de. statuli-
 be. & in. l. sticho. §. seruus. testam. eto. per. tex. ibi. ff. eo.
 Quae. tandem. locum. habent. quando. iudex. ipse. officia-
 rios. elegit. est. enim. quid. sibi. imputetur. si. improbos
 negligetes. aut. ignaros. selegit. l. licet. ff. nau. caup.
 stabul. Floria. in. l. si. seruus. §. si. fornicarius. ff. ad. leg.
 Aqui. Ang. in. l. r. C. si. rector. provin. Ias. in. l. age. cu. ge-
 miniano. ad. mediu. C. de. tral. & tex. regni. nri. in. l. r. &
 4. correctoru. liberatur. tam. iudex. exhibedo. officia-
 les. ut. ibid. traditur. id. quod. longe. ante. comuni. impe-
 ratoru. iure. statutu. erat. ut. in. l. nullus. in. verbo. pericu-
 lo. & in. l. si. post. depositam. C. de. assesso. Alberico. au-
 thore. in. l. quata. audatix. ff. de. publi. & in. d. §. familie
 vbi. etia. Bar. Satis. erit. tam. si. iudici. integru. no. fuit. fa-
 milia. exhibere. secundu. Amedeu. de. Castello. de. iudi-
 catu. nu. 199. alias. aut. si. exhibere. potest. no. liberatur.
 etia. si. partem. familie. exhibuerit. tota. si. quide. exhibe-
 re. tenetur. in. syndicato. Azo. in. summa. C. d. assesso. l. si.
 post. eo. ti. Bal. in. l. obseruare. §. proficisci. in. fi. ff. de. of-
 ficio. pro. cofu. † Sed. quid. si. officiales. extra. officia. delin-
 quant. ut. in. homicidio. & furto. & similibus. nepe. iu-
 dex. pro. eis. respodere. minim. tenetur. nec. familia. ex-
 hibere. ut. Bar. pntetur. in. d. l. r. §. familie. ff. de. publi.
 Paris. a. puteo. de. syndicato. ti. de. officio. syndicatoru. §.
 an. si. potestas. nu. 20. glo. singula. in. l. obseruare. §. pro-
 ficisci. ibique. Dynus. ff. de. officio. pro. con. id. que. plane
 insinuat. tex. in. c. cum. ad. sed. vbi. etia. glo. adnotauit
 extra. d. resti. spolia. Bar. in. l. debet. §. r. ff. nau. caupo.
 stabul. Guill. in. l. nulli. C. quo. app. no. recip. Bal. in. l.
 2. C. vbi. de. crimi. agi. opor. Alberi. in. l. si. quis. forte. §.

si quos

Officia-
 lium cri-
 me ex-
 tra. offi-
 cii iudi-
 ci no im-
 putatur.

si. quos. ff. de. pæn. Chasseneus. in. cosuetudi. Burgun. ru-
 bri. §. 7. nu. 43. ver. 6. conclusio. quo. in. loco. copiosius
 ceteris. eam. excutit. controuersiam. nu. quid. officiales
 puniri. possint. durate. officio. ab. eo. cui. subsunt. Verum
 interim. illud. pretereundu. non. est. quod. non. paru. co-
 ducit. ad. proxima. qua. asseruimus. sententiam. coproba-
 dam. adeo. enim. officiales. mebra. iudicum. seu. rami
 arboris. nostrae. artificialis. esse. censentur: † ut. id. perpe-
 tuum. sit. iniuriam. personae. officialium. ipsimet. iudici
 proculdubio. facta. censerit. ipsique. iniuriaru. actione
 copetere. si. Guidoni. Pape. credimus. in. q. 557. in. prin.
 modo. tunc. fiat. cu. adest. in. executione. officii. secus. si. a-
 lias. ei. fieret. iniuria. officium. no. exequenti. arg. tex. in.
 l. & si. praetor. ff. de. officio. eius. cui. man. est. iuris. cuius
 verba. sunt. & si. praetor. sit. is. qui. alienam. iurisdic-
 tionem. exequitur. non. tamen. pro. suo. imperio. agit. sed
 pro. eo. cuius. mandato. ius. dicit. quoties. partibus. eius
 fungitur. haetenus. Iulianus. cuius. autoritate. id. asse-
 ruit. Gui. pape. vbi. supra. Chasseneus. in. cosuetud. Bur-
 gun. Rub. r. §. 7. num. 40. & 41. Matheus. Afflictus. in
 constitut. regni. Siciliae. incipi. obseruent. & in. consti.
 sequenti. eos. tantum. 3. li. quibus. in. locis. id. nobis. expo-
 nit. quo. nam. pacto. iniuria. officiali. facta. sit. vindican-
 da. & punienda. quoue. sit. modo. procedendum. Cete-
 rum. quod. modo. dixeram. iniuria. officiali. munus
 non. exequenti. facta. nihil. ad. iudicem. pertinere. sa-
 ne. intelligi. oportet. modo. in. absentia. fiat. sinuero. in
 iudicis. conspectu. ipsi. iudici. fieri. censetur. Ioh. Pla-
 tea. in. §. seruis. in. si. instituta. de. iniurijs. argum. l. falsus
 alias. Celsus. §. sed. si. is. qui. ff. de. furtis. cuius. plurima
 tradi. possent. exempla. in. simili. specie. atque. inter. alia
 quedam. no. minus. vtilia. refera. Dominus. ad. accusanda

cc iiii

iniuriam

Iniuria
 officiali
 facta &
 ipsi iudi-
 ci fieri
 censetur

6
Iniuria
famulo
facta do
min^o an
possit vi
dicare?

iniuriam famulo mercenario in contumeliam domini
facta admittitur, non alias, ut in. §. sed si libero, ibi, nisi
in contumeliam tuam pulsatus sit, instit. de iniur, vbi,
& Ioh. Fab. & Ange. l. 10. tit. 9. par. 7. & Ioh. de Platea
in. §. seruis in fi. co. ti. Bar. in. l. 1. §. vlti. in fi. ff. de iniur.
ex textu in. l. item apud labeonem. §. pen. & fin. ff. eo:
vbi Bar. id concedit si civiliter iniuriarum actio propo
natur: ut ea in specie dominus agat p iniuria sibi illa
ta, duntaxat, quandoquidem sua tunc interfit: crimi
naliter autem licet domino agere siue in contumeliã
domini fiat siue non, ut ibidem proficitur Bar. Ang.
quoque in. d. §. seruis in fi. Inno. in. c. contingit nu. 2. ver
si. imo plus est, vbi et ceteri, de senten. excomu. † Sed
quid interfit inter hos duos agendi modos? nepe Abb.
in. d. c. contingit. 2. colu. in glo. 1. non modicũ autumat
esse discrimen: quippe cũ civiliter agitur, domino quæ
ritur pecunia, quæ in satisfactione iniuriæ fuerit exac
ta, cum verò criminaliter, fisco acquiritur, ut in. §. in
summa insti. de iniur. ¶ Neque hinc admodum dissi
det, quod de iniuria clerico aut monacho facta dici so
let, nam & ipsi ecclesie & monasterio factam censer
attestantur omnes iuris p̄ticipij interpretes in. d. c. cõ
tingit post glo. ibi, de senten. excomu. (iniuria enim eo
rum ad Christũ pertinet cuius legatione fungũtur, ut
in canone accusatio in fi. 2. q. 7. Abb. in. c. cum sit gene
rale. 2. colu. de foro compe. nam dominus ait per pro
phetam Zachariæ. 2. c. qui vos tãgit me tangit, & tan
git pupillam oculi mei) actionem autem tunc demum
episcopo aut abbati cõpetere, quoties in odium eccle
siæ aut episcopi clerico irrogata fuerit iniuria, sicut &
in homine libero seruiente supra diximus, alias verò
actio tantum criminalis eis cõpetit, ut memoriæ pro
didere

7
Iniuria
rũ actio
civiliter
aut cri
minali
ter intẽ
retur
quid in
terfit?

8
Iniuria
cleri
co aut
mona
cho fa
cta eccle
siæ an
fieri cen
seatur?

didere Innoc. & Anto. in. d. c. contingit de senten. ex
comu. & in. c. dilectis d appella. Bar. in. d. l. 1. §. vlti. ff. d
iniur. Alij tamen, ut refert Inno. in. d. c. contingit, ibi
demque hosti. Abb. & Feli. post glo. primam, probi
tentur verius esse, ecclesiam actione iniuriarum civi
liter et criminaliter agere posse: quibus ipse assentio,
eò quod propter nimiam coniunctionem, quæ est in
ter clericum & ecclesiam iniuria non potest fieri cle
rico, quia ecclesiam tangere dicatur, ut in. c. contingit
supra non semel citato, cum sic ait, tamẽ iniuriosa vi
detur & c. & iterum ibi, sine iniuria clericali & c. quæ
verba clare inuunt iniuriam inferri ecclesie, licet in
iurias in eius odium non faciat, quod in eo textu pa
lam est ad propriam enim iniuriæ satisfactionem fecisse
constat, ita cum expendit Abb. col. 2. post medium: al
iumque similem adducit in. c. 2. de pœn. vbi episcopus
agit pro presbitero interfecto, pœnaque æquis por
tionibus inter episcopum & ecclesiam distribuitur, a
lium in. c. cum desideres in fi. & ibi quoque Panormi.
extra de senten. excomu. hoc etiam iure nostro regio
probat per tex. in. l. 10. titu. 9. parti. 7. Ceterum au
tem ad quem pertineat actio iniuriæ factæ monacho,
an ad abbatem, an verò ad superiorem: est vidẽd^o Fe
deri. consi. 213. & 209. & Guido pape. q. 559. ¶ Huc
quoque spectat quod ab Vlpiano eleganter memoriæ
proditum est in. l. 1. §. item a ut per semetipsum. ff. de
iniurijs, spectat, inquit, ad nos iniuria quæ is fit, qui po
testati nostræ vel affectui subiecti sunt, hi sunt, liberi,
serui, vxor, nurus, quibus si fiat iniuria ab eo qui ser
eos esse in potestate quamuis ignoret in cuius sunt po
testate, & ipsi fieri videtur, cui subiecti sunt, secus si ig
norabat esse subiectos, ut in. l. 1. prope fi. ff. de iniur. &
in. §. videtur.

9
Iniuria
facta ijs
qui pote
stati aut
affectui
nostro
subiecti
sunt no
bis fieri
videtur.

in. §. seruis institu. de iniur. l. cum qui nocere. §. si nupta & §. vlti. & l. sed si vnus. §. prætor ait. ff. de iniur. Ex quo Luc. de Pe. in. l. 1. 20. q. C. publice. letitiae, lib. 12. egregie dixerat, qui pacem fecit cum altero, promissit que cum non offendere, videtur pacem violasse, si vxorem, nurum, filium, aut alios offenderit, quorum tanquam suorum iniuriã prosequi posset, id que multis rationibus comprobatur. Potest ergo pater, dominus, maritus, & focer iniuriam filij, serui, vxoris, aut nurorum nomine ciuiler vel criminaliter prosequi: vt ex præcitatis iuribus & authoritatibus expenditur, proprio tamen nomine non nisi ad eorum fiat contumeliã, ita Bar. in. d. l. cum qui. §. 1. ff. de iniu. contrarium tamen tenet Aimon consi. 45. 1. parte nume. 1. ad si. quod indistincte agat. Iure tamen regio nomine iniuriam passi videtur hos agere posse ciuiler, proprio tamen nomine non, nisi in contumeliã eorum fiat, l. 9. tit. 9. par. 7. at hoc in seruo specialiter disponitur, in alijs vero indiscriminatim, tam proprio quam iniuriam passi nomine, cum criminaliter tum etiam ciuiler agere poterit, pater pro filio, maritus pro vxore & ceteri præter dominum vt ibi probatur, & in. l. 2. in fi. tit. 1. par. 7. Quid autem hodie fieri hac in specie possit stante. l. 55. Tauri, qua nepos non potest esse in potestate aui, videtur non posse auum pro nepote, nec focrum pro nuru agere cum non sint in potestate, patrie autem potestatis ratione id iure antiquo permittebatur. quod Gregorio Lupi placet in. d. l. 9. ti. 9. par. 7. in verbo por su nuera. Sed iudicio meo nil est quod obster auo agere pro iniuria nepoti facta, non enim ratione patrie duntaxat potestatis id permittebatur per leges antiquas sed propter affectum, qui hodie durat licet à patria exeat potestate qui vxorem duxit, vt

in. l. 1. §. omnem. ff. de iniurijs in ver. spectat, ibi vel affectui. ¶ His etiam accedit, quod Innoc. 4. in concilio Lugdunensi contra Federicum imperatorem decreuit ipsum imperio & regno Sicilie priuando, quod plurima crimina patrarat: inter alia hoc etiam obiciens in. c. ad apostolicæ de re iudi. li. 6. sic ait, ac Romanam ecclesiam, cuius sunt homines principaliter & vassalli, offendere multipliciter, & hostiliter impugnare compellit. Ex quibus facile expenditur iniuriam, fieri domino vassallo eius illatam: quam prosequi criminaliter potest, ciuiler autem ad comodum iniuriati, proprio aut eius nomine non, nisi in eius contumeliã fiat, ex Bar. & Alex. doctrina in. d. l. 1. §. vlti. ff. de iniu. glo. vlti. in. c. autoritate, de priuilleg. li. 6. Rota in nouis decisi. 388. & seq. rubrica de iudicys, Specul. tit. de iniur. in prin. nu. 5. Ioh. Fab. in. §. sed si nume. 2. insti. de iniur. Decius in. c. dilectis nume. 4. de appella. l. regni nostri. 10. tit. 9. par. 7. tumque in eius contumeliã fieri dicetur, cum alias non fuisset factururus vt per Ioh. Plateam in. §. seruis in fi. institu. de iniur. item ex grauiamine vassallo illato in bonis, grauatur dominus cuius interst subditos habere locupletes, vt in auth. vt iudi. sine quoquo supra. §. cogitatio. colla. 2. not. in. ca. vlti. de dilatio. & si forte utilitas domini impeditur siue in seruitio reali, siue in personali, potest dominus agere contra molestantes saltem de dolo, cum alia actio deficit. l. de iure in prin. ff. ad muni. Cardi. in Clem. 1. 2. q. nume. 4. de reliquijs & vener. sancto. Demum Innoc. qui hac in re cæteris elegantius loquitur, in. c. dilectis filijs de appella. distinguit hanc controuersiam dicens, si per furtum vassallo fuit subtracta res, non competit domino furti actio, si autem per violentiam cuiuslibet vassalli non possent resistere, domino proculdu-

10
Iniuria
subditis
facta do-
mino au-
feri cen-
satur:

Iniuria vni ex collegio aut vniuersitate facta & ipsi collegio et vniuersitati facta videtur

Bio competit, cui subscripsit Roderi. Xusrez in allega. 26. versi. tertio dato &c. ¶ Ex eadem radice procedit, quod iniuria cui, aut cuidam de collegio facta, ipsi si collegio aut ciuitati facta censetur. l. decuriones. C. de quaestio. Iaco. Bello. in sua pratica iudici. 3. char. r. colum. Hyppoli. consi. 115. numero. 14. Rode. Xua. in allegatio. 26. versi. 3. quo fit, vt ipsi vniuersitati competat criminalis actio, siue in eius contumeliam & contemptum facta fuerit particulari, siue non fuerit iniuria ex Bar. doctrina in. d. l. r. in fi. ff. de iniur. ciuilibus etiam ad estimationem contumeliam, si in ciuitatis aut collegij contumeliam facta esse probetur, non alias, ita Bar. ibidem, Oldra. consi. 66. an ex delicto, Guido pape. q. 464. Aimon Graue. consi. 45. num. idque et potissimum ratione fulcitur, quod vniuersitas domino comparatur, vt Oldra. & Guido pape in locis supra citatis consuluerunt per tex. in. l. de iure. ff. ad municip. & l. generaliter. C. de decuri. quid? imo patri, si Baldo credimus consi. 283. vbi inquisitione contra commu. de li. r. nume. 3. vbi, sicut patri barnitum filium recep. tanti, paritur, ita & vniuersitati arg. l. vlti. ff. de recep. ¶ Eiusdem monetæ est, quod iniuria vni de cognatione facta omnibus eiusdem cognationis facta esse videtur, glo. Bar. & ceteri interpretes in. l. l. Cornelia ff. de iniur. Iob. Faber in. 6. sed si, insti. eo. ti. Alberi. in. li. r. nume. 7. C. vnde iur. & in rubri. C. de senatus consulto. Claudii. nu. r. per tex. in. l. r. in fi. & l. seq. ff. de libera. cau. & in. 6. sancimus in a. th. de incestis nuptijs colla. 2. ibi, nocuerit autem & generi. l. non tantum. ff. de appella. Bar. in. l. cum scimus. C. de agrico. & censu. li. xi. nume. 4. Alex. consi. 24. ab inadu. r. s. his nume. 19. li. 2. & in consi. 2. li. 7. nume. 8. Hyppoli. consi. 68. nume. 1. lib. 1.

Iniuria cognato facta toti cognationi fieri intelligitur

li. 1. Decius consi. 686. nu. 17. lafo. in. l. de pupillo. 6. si quis ipsi pætori colu. 9. versi. 5. adde. ff. de noui. ope. non. Aimon Graue. consi. 119. nu. 1. li. 1. l. regni nostri. 2. tit. par. 7. ad finem. l. 6. ti. 2. li. 4. fori. ibi, por cosa que a el hiziesse, o a otro de su parte. ¶ Illud tamen hæc in re quod maiorem habet dubitationem, erit, inuestigandum, num consanguineo competat iniuriarum actio ex iniuria alicui ex cognatione sua illata. & Bar. iuris ciuilibus lucerna in. l. lex cornelia non semel citata in prin. prope finem. ff. de iniur. censuit, ciuilem non competere, vt quæ nō alij, quam ei cuius potestati iniuriam passus subijcitur, competat, vt in. l. r. in fi. eiusdem tituli: criminalem verò ei competere, quamuis priuatū sit crimē, quæ Bartoli sententia iure nostro regio probatur in. l. 2. ad fi. tit. i. par. 7. iuncta. l. 9. ti. 9. eiusdē libri. nam prædicta. l. 2. accusationem permittit criminalem ob iniuriam consanguineo in. 4. existēti gradu illatam, lex autem. 9. ciuilem ei tantum competere statuit, cuius in potestate est is qui iniuriam passus est, & si quis dixerit iure cōmuni vsque ad. 7. gradū posse cognatū cognati iniuriam prosequi iuxta glo. singul. in. l. si foeminae in glo. r. quam ibi Ang. dicit non esse alibi. C. ad Turpil. quare legem partitæ quæ vsque ad. 4. permittit ius cōmune videri corrigere, responderi poterit, quod computatio graduum de qua in. l. Partitæ fieri debet secundum ius pontificium, vt ibidem profiteretur Grego. lupi nempe in. l. 2. in glo. pen. ti. r. par. 7. & rursus in. l. ii. tit. 16. parti. 3. At tunc cognato meo iniuria fieri dicetur, vt ei actio criminalis competat, quoties mihi ea inferatur iniuria, quæ in suggilationem generis redūdet, veluti si me ex infamato esse dixit genere, quæ in specie singulis de genere nimirum iniuria facta videtur, & idem

Iniuria cognato meo facta an prosequi possim? et an vsque ad. 4. gradū an vsque ad. 7.

Dialogi. 3. partis.

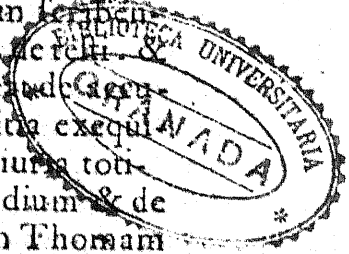
idem prorsus si fieret in vituperium & contumeliam alterius cognati, ut Ioh. Fab. adnotavit in. §. sed si in fi. insti. de iniurijs. † Cæterum quamvis quo ad civilem actionem iniuria alteri ex agnatis facta, toti agnationi illata non censetur, tamen agnatio tota iniuriã quomodo passa videtur, ita ut nullus eiusdẽ agnationis possit in causa huiusce criminis esse iudex aut testis, ut in. l. lex Cornelia vbi glo. & Bar. ff. de iniur. cõ concor. supra nume. ab hinc. 3. citatis, Hyppoli. consi. 31. num. 16. Iaso. in. l. si ita stipulatus. §. grifogonus num. 61. & 62. ff. de verbo. obli. Cyn. Bal. Ang. & Salice. in. l. vnica. C. de raptu virgi. vbi inquirunt, quod iniuria vni de domo facta toti intelligitur fieri casatæ, ut eorum verbis utar. Ideo nullus eiusdem domus poterit testificari, Feli. in. c. literas num. 8. de præsump. Desius consi. 133. lib. 1. num. 4. vbi hæc ita scripsit, videlicet. Tertio considerandum est, quod si matrimonium non haberet locum, Magdalena maxima iniuria afficeretur, cum fuerit carnaliter cognita per dictum Ser Iohanem Baptistam, & talis iniuria cederet in magnum dedecus totius domus & familiæ: & tali casu non potest coniunctus pro coniuncto testificari, quia esset testis in causa propria, cum iniuria facta vni, omnibus facta videatur, hæc ille, idem tenuit Anto. de butrio & Feli. num. 3. vers. fallit. 3. in. c. cum oporteat extra de accusa. Sali. in. l. parentes. C. de testi. Socin. consi. 17. num. 9. lib. 1. Feli. in. c. literas nume. 8. de præsump. Thomas Gramati. consi. 12. num. 27. & rursus consilio. 45. numer. 3. & 4. quod etiam repetit consi. 58. num. 6. & 7. † quibus in locis hac de causa testes consanguineos eo minus admitti asserit in causa criminali

14
Iniuria iudicis cognato facta impedit cognatos ceteros esse testes aut iudices.

15
Testis in causa criminali esse non potest consanguineus

criminali iuxta tex. ibique frequentiorem sententiam scholam in. l. parentes & in. l. eos. C. de testi. in. l. testis idoneus. ff. de testi. e. cum oportet. §. fa. cõ concordantijs ibi citatis. Nam si iustitia exequatur contra meum consanguineum, mihi iniuria totique generi facta videtur, ut quæ in vilipendium & dedecus totius cedat agnationis, ut per ipsum Thomam expenditur. d. consi. 12. num. 26. ad fi. † Sed ut principale nostrum propositum prosequamur, nemini mirum videbitur, quando in casibus prædictis idem statutum est, quod iniuria officiali facta iudici facta censetur, usque adeo ut in ea causa testis idoneus, nec iudex facile esse possit: ne in causa propria testimonium iudicium de se ferre dicatur: ut in. l. vna. C. ne quis in causa sua iudicet, item quia offendens officialem fit inimicus iudicis, maxime si in eius contumeliam iniuria illata fuit. At inimicus, iudex esse nõ debet. l. apertissimi C. de iudi. l. si pariter. ff. de libera. causa. l. sciendum. §. 2. ff. de legatio. auth. de testi. §. si vero odiosus. Præterea cum iudex partes accusatoris vel denuntiatoris assumat, iudicandi nimirum potestatem amittit: non enim apud eundem & iudicandi potestas, & accusandi esse conuenit, ut in. l. nemo. C. de assesso. c. qualiter & quando. 2. vers. nõ tanquã extra de accusa. l. 2. tit. 1. par. 7. tenetur igitur iudex officialis iniuriam aut sibi factam superiori nunciare, ut puniat, auth. de defen. ciuita. §. si vero egerint. verum hac in specie non inhibetur iudici reum delinquentem carceri obtrudere, aut alias sub fida ponere custodia, ut principi vel successori referretur arg. l. fenatuscõs. ff. de offi. præsi. & l. capite quinto. & l. si adulteriũ cõ incestu. §. v. ff. de adul. hæc Alb. adnotavit in. d. l.

16
Index in causa iniuriæ eius officiali illa teneas dicere nõ potest.

in. d. l. vna nu. 5. C. ne quis in sua causa iudi. ¶ **C**æterum
 duobus casibus licebit iudici iniuriam officiali factam
 vindicare, primò si crimen est notorium, quippe quod
 accusatione seu inquisitione non egeat vt in. l. ea qui-
 dem. C. de accusa, sed sola pœna, vt ibi. Itē in notorijs.
 criminibus executoris potius nomen habet, quàm iu-
 dicis cognitoris. non enim in eis ordo est iudiciarius.
 seruandus. c. ad nostram de iureiur. nec hoc casu pote-
 rit vt suspectus recusari, cū sit quasi merus executor, à
 quo non appellatur. l. ab execute. C. quorū appell.
 non recip. Atquē recusatio est appellationis species, l.
 non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbi. ¶ **S**ecūdo
 etiam si notorium crimē nō fuerit, ad huc de eo cog-
 noscet, si tamen iniuria dignitatem aut officium offen-
 derit. l. congruit & l. senarus. ff. de officio præsi. iniu-
 riam quippe dignitatis potest vlcisci. l. 3. §. in bello. ff.
 de re militar. l. iniuriarū. §. 1. ff. de iniur. l. continent. ff.
 quod merus causa. §. festinabis in auth. demāda. prin.
 quibus iuribus cauetur, iudicem iurisdictionem suam
 debere tueri, neque pati se contemni, facit etiam tex.
 vbi glo. & Archi. in. c. si quis erga. 2. q. 7. c. gusilaris
 23. q. 4. Quam sanē regulam cum prædictis limitatio-
 nibus disputando tradidit Iaco. de Are. retulit. ei que
 suscipit, Cyn. in. l. vna. C. ne quis in sua cau. iudi. ubi-
 que Albe. nu. 4. & 5. Bal. & Sali. nu. 2. & 3. & Paulus
 Castrē. nu. 3. Bar. in. l. si quis. §. si quos ad si. ff. de Pœn.
 ubi que Alberi. repetit nu. 2. Innocen. in. c. ex parte. nu.
 1. & 2. extra de verbo. significa.

¶ **CAPVT. LVI. ARBORIS NOSTRÆ**
 rami quo sint tempore putandi, ressecandi, aut in-
 ferendi, quisue sit eorum putator docet.

Cæterum

Cæterum viso iam quo pacto officiales, ramis
 arboris comparentur, reliquum est vt ad se-
 cundæ quæstionis examinationem peruenia-
 mus, qua polliciti sumus exponere, quo sint
 tempore putandi rami, ressecandi, purgandi, aut in-
 ferendi: quisue eorum sit putator, quoque modo putandi
 aut inferendi munus exerceatur? & in primis putato-
 rem facimus ipsummet principē, seu eius nomine sū-
 mo præfectum senatui, eosue quibus visitandi & cor-
 rigēdi munus ab eis committitur: quos visitatores aut
 minorum iudicū logistas, seu supputatores, aut, vt ver-
 bo vtar nostratum, syndicatores appellamus. l. vnica
 C. vt omnes tam ciui. quàm mili. iudi. ¶ **Q**uinimo & ip-
 simet iudices punire possunt officiales, qui eis subsunt
 quique in eorum militant officio, eo nondum finito,
 si tamen in ipso deliquerint officio: id que non tantum
 ad petitionē partis, verum etiā ex officio ipsiusmet iu-
 dicis, vt in. l. si quis forte. §. si quos vbi Bar. & Alberi. ff.
 de pœn. in. c. nulli. 2. q. 6. in. l. 2. C. de officio. magi. mili-
 tum. in. auth. demanda. prin. §. deinde competens ibi,
 quod si delinquēs, colla. 3. quibus suffragatur quod &
 imperator ait in. l. omnes. C. de officio rectō. prouin.
 iubet enim apparitores verberibus cedi ab ipsismet iu-
 dicibus quibus subsunt propter eorum insolentiā, aut
 inobedientiam. quo in loco Alberi. alios citat in eam
 rem conformes textus, in. l. videlicet. 1. ff. si quis ius di.
 non obtempe. & in. l. 2. C. de sportul. quæ tamen iura
 generaliter loquuntur non contra officiales tantum,
 tex. autē est expressior in. auth. de quæstore. §. maxime
 colla. 6. ibi, & si tale ministris peccatum inuenit hoc
 etiā punire, & ex ipsis prius ostēdere suā firmitatē si-
 mul & castitatē, quibus legibus & ratione suffulti, ita

Rami ar-
 boris no-
 stræ quo
 sint tem-
 pore putan-
 di quis
 ve sit, eo-
 rum puta-
 tor?

Iudices
 an puni-
 re possint
 officiani
 suos?

dd attesta

17

Iudex
 in. noto-
 rio crimi-
 ne cōtra
 officialē
 patrato-
 cognos-
 cit.

18

Iudex
 cognos-
 cit de in-
 iuria sibi
 aut eius
 officiali
 illata in
 cōtēptu
 officij.

attestantur Specul. titu. de cōpetētis iudicis additione §. sequitur nu. 2. Ange. Sali. Alex. & Iaso. in. l. qui iuris dictioni, ibi etiā Fran. Curtius in scholijs ad Alex. ff. de iurisdic. om. iudi. Pet. Ancharra. in. c. Romana. §. cōtrahentes de foro compe. in. 6. Robertus Marāta in speculo aureo aduoca. par. 6. nu. 160. & iterum nu. 182. facit etiam tex. in. l. nulli. C. quo. appe. nō recip. † Vbi

2 Appella re nō licet ā fen tētia cōtra officiales la ta.

imperator addit ā tali sententia non posse officialē appellare. ibique Bar. hoc expēdit & Ang. Soci. in regula appellatio, Iaso. in. l. qui iurisdictioni. ff. de iur. om. iudi. Lamphran. in. c. quoniam contra in parte interloquutoria versi. 18. de proba. Ioh. Plat. in. l. nemo carcerem. C. de exacto. tribu. li. 10. Hyppo. in. l. vna. C. de raptu virgi. nu. 139. Puteus dīsyndi. in verbo appellatio Pe. Nun. in. c. 2. correctorum nu. 10. ad fi. & nu. 13. versi. nec ab huiusmodi, Specul. in titu. de appella. §. in quibus versi. 3. Rober. Maran. in speculo. 6. parte. 2. actu principali nu. 299. præsūmitur enim ex quo suus erat, quōd eum iuste cōdemnauerit, vt ibi per eum, est que ad id tex. regni nostri in pragm. folio. 40. & 41. antiquioris typi. l. 45. §. 1. & 4. aliās est lex. 46. vbi, in cōdemnationibus officialium iudex procedit summarie sola veritate inspecta. † Si uerō crimen extrā officium fuerit contractum tunc demum cognoscit iudex, cui officialis subest, si fuerit notorium, vt Bar. censuit in. l. si quis forte. §. 1. ff. de pōn. Ant. Butri. in. c. ex parte de cani. 4. colu. de rescrip. quod limitat Panor. in. c. propositus in fi. de appella. quando pōna est iure definita, secus si arbitraria: ea siquidem in specie iudex de eius officialis notorio crimine non cognoscet, sed ad superiorē remittere tenetur, cui acquiescit Curtius in addi. ad Alex. & Iaso. in. d. l. qui iurisdictioni. Contrariā senten

sententiam, imo quōd indiscriminatim non possit iudex punire officiales suos, adseuerant Azo. in summa C. de officio p̄fec. August. per tex. in. l. 2. eiusdē tituli, & glo. in. l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de officio p̄fisi. Alberi. in. l. si quos num. 4. C. de officio p̄fec. p̄feto. Orien. vel Illirci, dixit hanc esse æquiorē sententiam, refert tamē quosdam distinguere, sit ne crimen in officio aut extra commissum vt primo casu cognoscat, 2. verō non. cui refragatur rex. in. auth. de manda prin. §. deinde competēs colla. 3. & in. l. vnica. C. vt om. tam. cui. quā. mili. iudi. tandem ipse Alberi. concludit; se in facto vidisse iudicem indistinctē punire officarios eius delinquentes, verū si collusio intercesserit posse iterum de causa cognosci per successorē, iudicem, sic appellant, residentiae, seu visitatorem, vt ibi per eum. quibus minime oberit tex. in. l. 2. C. de officio p̄fec. Augusta. quippe quæ p̄fectum prohibet Augustalem aliorum minorum iudicum causas definitiue decidere, sed maiori iudici p̄cipit remittere post causæ cognitionem ab eo factam. Et hoc nimirum si in eo iudice statuatur, vt qui expectabilis sit tantum, nam si illustris fuerit aut alius superior, certē non prohiberetur officiales suos durante officio punire, priuare, & ab officio remouere, ex sententia Iaco. Bellouisi in sua iudiciaria practica titulo de fuga reorum nume. 90. Ex quo (vt forensi praxi re Praxis ceptum est) regij senatus iudices, auditores, videlicet, forensis. & criminalium p̄tores, officiales suos ob crimen in officio contractum remouent, aliterque atque aliter promodo culpæ corripunt. Quinimo etiam si extra officium delinquant ab eis puniri posse palam est. ceterū si ab alijs iudicibus de tali cognoscatur crimine

dd ij fori

fori præscriptionem non vidi admitti: quamuis forte æquum esset admitti, eorum maximè officialium quorum numerus taxatus foret, ij etenim eo gaudent priuilegio, ne apud alium ciuilitè aut criminalitè conueniri possint, quàm apud eum (sub quo militant) iudicem, vt in l. eos, quæ est vltima. C. de apparito. magis. mili. nisi tamè tex. illum in eis tantum officialibus intelligamus qui sub magistro sunt militum, quibus hæc & alia plurima conceduntur priuilegia, vt ex alijs eiusdem tituli legibus cernere licet: neque id officialium tantum numero tribuatur, prout perperam tribuit Chasseneus in consuet. Burgundiæ rubrica. r. §. 7. num. 37. Præterea id forensi stylo admissum est, quemlibet iudicem etiam durante officio coram iudicibus fori regij conueniri posse, cum ciuilitè, tum etiã criminalitè, modò causa non sit de his quæ ad residentiam pertinent, vt de malè gestis in officio, vel prætextu officij: nempe in sententijs iniquè latis, aut repetundis, aut, vt cum vulgo loquar, barratarijs. Ea siquidè ad cognitionem successoris, aut vt nostri dicunt, syndicatoris spectat, vt Guill. adnotauit in l. nulli. C. quorum app. non recip. ex l. 3. §. pen. ff. nauar. caup. stabul. Bald. de syndicatorum officialium nume. 22. & 23.

(AD) Quo tempore putandi sunt? (RE) Tempora les finito officio, perpetui quandoque, vt in l. vnica. C. vt omn. tam ciui. quàm mili. iudi. in prin. ibi postquam sibi successum fuerit, & in auth. vt iudi. sine quo quo suffrag. §. si quis autè & §. necessitate, & §. illud. ¶ Casus tamen quibus iure ciuili magistratus conueniri possunt durante officio cõgesit Amedeus de Castello. in tracta. syndicat. nu. 42. & deinceps, aliquos etiã

4
Iudex
durante
officio
quibus
possit ca
sibus cõ
ueniri?
remissi-
ue.

Chassene.

Chassene. in consuetu. Burgun. rub. r. §. 7. nu. 35. & seque. qui tamen confuse nimis, more solito, pcedit Grego. Lupi in l. 2. tit. 1. de accusationibus in verbo alcalde par. 7. (AD) Quomodo autem putator officij exequi tenetur. (RE) hoc ex prudètia potius iudicis, successoris, aut visitatoris pendere, quàm eius rei certam posse tradi regulã cõstat. quãdoquidè iuxta morum indigentiã aliud modò ac modò aliud facere teneat. ¶ Nepe officiales rectè honestèque munera exercètes, à iudicibus sũt honorãdi ipsi verò in licitis honestisquè obtèperare tenèt, arg. tex. in l. medic. ff. de ope. liber. to. optimus tex. in §. deinde competens in auth. de mãda. prin. colla. 3. ibi, pro veritate autem tuæ præsent vo- luntati, & §. festinabis in fi. Amed. de Castell. de syndi. nume. 205. in fi. neque verò solùm vt obtemperet ob- ediantque magistratibus, sed etiam vt eos colant dili- gantque admonet, Tullius. 3. de legi. premiãdique sũt de publico, vt inquit Amed. vbi supra ¶ expedit enim reipublicæ officiales diuites esse, & non passim muta- ri, ne eis expulsis alij denuo admittantur tenues, pau- peresue, qui, vt non semel accidit, reipublicæ iactura locupletentur. id quod Tiberius Cæsar cuidam respõ- disse fertur, mutationem officialium ei suadenti. vidi, inquit, egrotum inculpasse eius filiam muscas vulne- ribus insidentes fugantem, quoniam venturæ sunt, si- tibundæ vt fugant: iste tantum, quia plena sunt, locum occupant. Memini Diodorum Siculum lib. 1. dixisse sa- pientissimos principes, quos inuenerũt officarios nõ mutasse, sed eis stipendia auxisse: obidque quiete reg- nasse. hæc & plurima in proposito coaceruauit Guil. Bened. in repe. c. Rainutius in verbo duas habens fili- as, nume. 40. & deinceps extra de testam. Quid ¶ non

5
Officia-
les sunt
a iudici-
b' hono-
randi.

6
Officia-
les diui-
tes esse
et nõ pa-
sim mu-
tari rei-
pub. ex-
pedi.

dd iij tantum

tantum præmia sunt bonis concedenda iudicibus, cupiendumque ut locupletentur, ut in l. regni nostri. 2. tit. i. par. 3. ibi, casi son buenos por ella se hazē mejores rescibiendo galardones por los bienes que hizierō, ve rümetiam de bene gestis laudādi sunt. Putator igitur animaduertere tenetur, ut quos inuenerit rectē eorū munera gessisse publicē commendet, ut imperator cōsuluit in l. iustissimos. C. de officio recto. prouin. & in l. vlti. C. de numera. li. 12. bonus. tex. in l. diuus Adrianus. ff. de custod. reorum, cuius verba sunt, & si diligēter, ac fideliter hoc fecerit collaudādum eum. tex. regni nostri in l. 6. tit. 27. par. 2. cū sic ait, la segunda agradesciēdoles de palabra el seruicio que por ellos rescibio. y estas son cosas que effuerçan y alegran los coraçones nobles pa hazerlo toda via mejor. Quod & Dauidis fulcitur testimonio, psālmō. 32. dicētis, rectos de cet collaudatio, ingenia enim (teste Seneca de clamationum lib. 10.) fauor hominum ostendit, fauor alit. Quandoquidem ex huiusmodi laude studiosi iudices & officiales disponuntur amplius ad virtutem, nam sicut ignis aura flante magis ignescit, ita bonæ mentis studia commendatione proficiunt, testis est Gregor. in registro li. 6. c. 109. & Cassiodorus. i. variarum epistola. 13. si equorum cursus, inquit, hominum clamoribus incitatur, & insonantium manibus agitur ut a multis animalibus velocitas appetatur, quanto magis homines inde stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatem natos singulariter inuenimus? Sin autem arborem viderit ramis abundare eos interciperē & resecare tenetur, vbi enim est multitudo ibi & confusio, auth. de referenda, in prin. vbi, Iustianus

nianus Referendariorum numerum ad octo tantum reducit. At si alios aridos viderit eos amputabit, ne sint impedimento ut boni coallescere & pullulare possint, argu. rex. in. d. l. iustissimos. C. de officio recto. prouin. cuius hæc sunt verba, Iustissimos & vigilantissimos iudices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus potestatem, ut honoris eius auctiores proferamus processus: & e contrario iniustos & maleficos quærellarum vocibus accusandi, ut cænsuræ nostræ vigor eos absumat. Eodem tendit etiam tex. in auth. demanda. princi. §. de inde versi. festinabis, cū sic ait, talem te præbebis omnibus & publice & priuatim, ut terribilis quidem sis indeuotis & delinquentibus circa fiscalia: mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis & deuotis, paternamque eis exhibens prouidentiam. In super aduertendum est, quod sicut arbores naturales, de quorum fructibus homines aluntur non debent euelli omnino, seu ex stirpe excidi odio aut amicitia alicuius. l. 3. titu. ii. par. 2. sed si ex male radicatae arboris ruina damnus domui aut fundo inminuerit alieno, iudex etiam inuito domino arboris euellere iubebit. l. i. ff. de arbo. cæden. l. 12. titu. 32. par. 3. ita, cū ex nostræ arboris fructibus, hoc est iustitia, respublica gubernetur & tranquillitate regatur, odio aut inimicitia putatoris i. successoris aut visitatoris, nō sunt radicitus euellēdi, neque inique repulsam accipere debēt, tū ex ijs que supra fusiis dicta sunt, tū quia indubio fauēdū est iudicibus & officialibus, nec sunt calūniādi, nec cōtra eos captiosa inquisitio fieri debet, in reuerētiā prioris officij arg. l. diuo Marco. C. de quest. tū etiā qa, si puras habuit officialis manū, nec de corruptione argutū fuit nō

debet scrupulosam pati inquisitionē. §. oportet in au-
then. vt iudi. sine quoquo suffrag. sed magna præful-
gebit gloria, vt imperator profitetur in. d. auth. vt iu-
di. sine quoquo suffra. perinde atque per contrarium
si furta commiserit, infamia notabitur; & iuxta scele-
ris indigentiam punietur, vt ibidem statuitur, quod &
Ang. norauit in. d. §. oportet per tex. ibi. Si igitur ob
radicis defectum minatur arbor ruinam euelli debet
hoc est, iudex aut officialis qui iustitiam non reddide-
rit, sed sceleribus inquinatus fuerit perdet dignitatem
omniq̄ priuilegio exuetur. l. pen. C. de veteran. li.
12. † Cæterum si radices non deficiāt sed fructus ex eis
sperentur, non ita faciliter sunt reseccandi, imo confer-
uandi potius et purgandi, hoc est, quamuis iudices ipsi
aut officiales aliqua reprehensione digna fecerint, ob
id tamen in honorandi non sunt. Eorum quippe act̄
censura digni, cum laboribus reipublicæ utilibus & a-
lijs bene gestis: compensandi & conferendi sūt, vt Lu-
cas de Pena non modicæ authoritatis iurecōsultus do-
cuit in. l. vlti. C. de numer. li. 12. haud enim officiales
ita possunt contineri, quin reprehensibilia quādoq̄
faciant, quippe qui plurium gubernationi præ sint, vt
inquit tex. in. l. 49. titu. 5. par. 1. nam ut inquit Modesti-
nus in. l. desertorem Parapho sed si ex improviso,
inspecto vitæ cuiuspiam præcedentis actu venia ei est
concedenda: cur conuenit regia. l. 26. tit. 1. par. 7. Sapiēt
(inquit Seneca li. 2. de clementia in fi.) multa remittet
multos parum sani, sed sanabilis ingenij seruabit. A-
gricolas bonos imitabitur, qui non tantum rectas pro-
cerasq̄ arbores colunt, sed illis quoque quas aliqua
deprauauit causa, adminicula quibus regantur appli-
cant, alias circūcidunt, ne proceritatem rami premāt,
quasdam

Officia-
les non
sunt in
honorā-
di.

quasdam infirmas vitio loci nutriunt, quibusdam alie
na umbra laborantibus coelum aperiunt. secundum
hec videbit perfectus sapiens, quodq̄ ingenium qua
ratione tractandum sit, donec in rectum praua flectā-
tur. Ita fiet, vt accusatio vel querela contra approba-
tum virum, qui antea officium probe honesteque ge-
sit, facile non admittatur ab his quibus visitandi mu-
nus commissum est, Romanum imitantibus senatum
qui, cum Metellus consul Numidicus vitæ probitate
conspicuis, lege Iulia repetundarum accusatus esset,
litteris sigillatis, hoc est, libello solenni in iudicio pro-
posito, accusatorē repulit, neque audire voluit, quod
facinus Valerius li. 2. tit. de maiestate in prin. commē-
dans sic ait, nam quid plus honoris tribui potuit con-
sulibus, quam est datum reo Metello? qui cum causā
repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore
postulatæ, & ad nomen inspiciendum circa iudices fe-
rentur: totum concilium ab earum contemplatione
oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his erat videtū
dubitasse, non in tabulis, sed in vita Quinti Metelli ar-
gumenta sincerè administratę prouintia legenda si-
bi iudices crediderunt indignum rati integritatem tā
tū viri exigua cera & paucis litteris perpendi, hæc ille.
† Quibus non parum suffragatur quod & Vlpianus in-
quit in. l. non debet. ff. de dolo, vbi, actionem de dolo
negat dandam humili aduersus eum, qui dignitate ex-
cellit: vt puta plebeio aduersus consularem præceptæ
authoritatis: vel luxurioso, atque prodigo, aut alijs
vili aduersus hominem vitæ emendationis: non enim
pafsim actionem illam indulgendam, esse ait Labeo.
in. l. si oleum in fi. ff. de dolo. ideoque aduersus tales,
in factum verbis temperandam, actionem dari, vt ma-
le fidei

10
Accusa-
tio es nō
facile sit
admittē,
de con-
tra a p. p.
batos vi-
ros.

11
Actio
doli con-
tra quos
non cō-
petat?

12 Iudicib' si iniuria fieri per mittatur nerbus frāgitur iustitiæ.

13 Errata quedā in iudicib' tolerāda

14 Leges si cut faci- le muta- re nō de- cet, ita nec ma- gistratus

15 Eligens indignū quando ad resti- tutionē teneatur

16 Visitato- ris offi- cium.

lesidei mentio non fiat, ne ex dolo suo lucrētur, inqui- unt. Vlp. & Paulus iurisconsulti in. d. l. nō debet & . l. seq. supra citatis, eorū tamen hæredibus de dolo actio datur & cōtrahæredes. l. hæredibus. ff. eo. titu. † Si enim iudices, atque ij qui visitandi & corrigendi munus ob- tinent, quos vulgus syndicatores appellat, calūniari, iniuriāve iudicibus seu officialibus inferri, eisque in- solentias fieri sināt, frāgetur facilē nerbus iustitiæ, au- thoritasque iudicum deprimeretur, et vilescet: scelera- torum vires audaciam assument, & successores lento pede procedent, vt Paris Puteus aduertit in tractatu syndicatus in rubri. de officio syndicatorū nu. 6. † nā vt philoso. ait Politicorum. 2. c. 6. ad. si. errata quædam sunt & legūlatorū & magistratuū toleranda. nō enim tantum proderit qui corrigere perget, quantum nocē- bit. assuefactio superioribus nō parendi. † Quare sicut faciliter mutare leges ex præfētibus in alias nouas, est infirmā facere vim legis, ita & si faciliter magistratus mutētur, infirmatur iustitia, maturē enim electio fieri debet & antequam quis admittatur plurima sunt con- siderāda, vt cōstāter fieri dicatur. Id enim (teste philo. ethico. ad Eudemiu li. 7. co. 7.) cōstās dici potest, quod nō cito fit, nec facile dissoluitur † Quā obrem horti cul- tor noster sedulō animaduertere d̄bet, ne ad colendū hortulū, aut purgandum putandumue arbores, ineru- ditos inexpertosq; agricultores mittat, nā si prædia arboresue ex hoc deteriores fiant, dñis refarcire dāna tenetur. imputatur enim ei. cur inexpertos misserit ad culturam, vt Bar. adnotauit in. l. i. C. de mancip. & co- lo. patri. li. ii. l. aso. in. §. fuerat nu. 8. insti. de actio. Quo- circa si indignis magistratus conferantur, acceptionis personarum crimen committitur, vinculumque inde resti

restitutionis oritur, non tantumquæ facienda sit ipsis qui obtinere deberent, sed certē populo, qui damnū accepit & incomoda, vt eleganter probat Domi. à So- to li. 3. de iusti. & iure. q. 6. arti. 4. con. 4. & supra late ista parte. c. 8. nu. 16. & c. 66. num. 22. quidquid dixerit Marti. ab Azpilcueta in manuali confessorum. c. 17. num. 72. 73. & 74. qui asserit digno nullam debere fie- ri restitutionem vt cui nullum fuerit ius quaesitum in- re vel ad rem. idem in. c. graue de prob. Itaque, vt re- deam, negari minime potest quin perperam & iniquē visitandi gerat officium, qui inquisitionem facere aut instrui velit ab inimicis, suspectis, aut sibi odiosis, vt in l. huius regni. 4. titu. 15. lib. 2. ordina. qui que de impro- be gestis tantum inquirendū duxerit. Nam ita de be- ne gestis inquirere oportet, sicut de male et perpe- ram factis, vt in. l. 57. §. 61. in prag. & in. c. 4. iudicum residentie in dictis regijs pragmati. veritatem enim tenetur inuestigare & vndecunque eruere. l. 2. vbi glo. & Bart. C. de eden. etiam partibus inuitis in cri- minali. glo. in auth. de tabellio. in prin. & in. l. 3. §. si ti- bi. ff. de condi. ob turp. cau. l. 2. C. de abolitio, ne ipse faciat litem suam vt Amedeus de Castello probat de syndicatorū. nu. 158. ex quibus facile deducitur quo pac- to rami sint putādi, refecādi & cōseruādi, hoc est, quē admodū officiales sint à iudicibus & visitatoribus trac- tādi, puniēdi, & honorandi. Superest modō videam⁹ quo nā modo sint inserendi? quū sint rami quos inse- rere liceat? nēpe nō omnes, neque ex qualibet arbore. Surculi vtique sūt rami fertiliores medullęque arboris magis cōiūcti, ijque ex precioso arbore āputātur, na- turaliterq; ad inserēdū alijs arboribus pducūtur, au-

17 Surculi ex pre- ciosiori- bus sunt arborib' ad inse- redū ap- ti.

thor

18 Relato-
rēsurcu-
lis ad-
quantur
ad infe-
rendum
aptis.

thor est Quintilia. l. 4. c. 3. des mihi, ait, surculum ex illa arbore vt inferam. & Varro de rustica. c. 40. surculi, inquit, refecantur ad inferendum alijs arboribus ex arbore enim e qua quis vult habere surculū, in eā quam inferere vult, ramulū traducit, & in eius ramo p̄ciso ac diffuso implicat. Ex his igitur pretiosis arboribus, hoc est, senatoribus p̄fectisq̄e p̄torio, & non ex alijs, surculi quidam ad inferendum apti p̄ducuntur, si sunt renunciatores, qui curam gerunt referendi acta seriesq̄e causarum. quibus quidem ex arbore huiusmodi refecatis, insitisq̄e alijs arborib⁹ fructus nimirum sapidos valde, dulcissimosq̄e producēt vt sit naturaliter in quacunq̄e arbore insita: quæ dulciores faciliē sapidioresq̄e fructus p̄ducit, quā quæ denuo plantatur, primigenis atq̄e sit insita seminib⁹. Absit ergo ab huiusce nostri viridarij insitore ea falsa existimatio, vt credat ex priori humi fixura arbores proceras, fructus producturas tēpestiuos aut sapidos. Curet igitur totis q̄e nerbis intendat, aut eos, quod fatius est, inferere, aut saltem transducere, hoc est, ex infimo loco in altiorem protrahat, aut ex vberioris arboris ramis, surculos refecet, alijsq̄e arboribus & magistratibus inserat. Nulla siquidem bona radix, id est, iuris sapientia, vt arbor sapidos iustitiæ germinet fructus, sufficit, nisi idem experientia causarum in foro regio, aut alio magistratu inferiori acquisita adiumento fuerit. Verū quia infra opportunius, deo duce, hoc veniet differendum hæc de ramis sufficiant.

¶ CAPVT. LVII. FLORES ARBORIS esse comitatem affabilitatem & eloquentiam instruit.

Septi

Optimò in arbore flores considerantur, si hi sunt in iudice comitas, vrbalitas, affabilitas eloquentia, quæ non parum cōfert hæc in re si nihil enim est aliud eloquentia (teste Cicerone in oratorijs partitionibus nu. 42.) quā copiose loquens sapientia, quæ ex eodem haulta genere, quo illa quæ in disputando, vberior est atq̄e latior, & admodum animorū, vulgiq̄e sensus accomodatior. hanc in ciuitate plurimum posse idem Cicero pro Quintio in principio asseruit. Cuius vis, vt ipse idem ait de oratore li. 3. nu. 43. tanta est, vt omnium rerum, virtutum officiorum, omnisq̄e naturæ, quæ mores hominum, quæ animos, quæ vitam continet, originem, vim, mutationesq̄e teneat: eadem mores, leges, iura describat rempublicam regat, omnia quæ ad quancunq̄e rem pertineāt, ornatē copiosēq̄e dicat. Est denique domina rerum eloquēdi vis, ex Academicorum voto inter quos est Cicero, qui li. 2. de natura Deorum. nu. 221. sic ait, quā est præ clara, quāque diuina, quæ primū effecit vt et ea quæ ignoramus discere, & ea quæ scim⁹ alios docere possimus. Deinde hac cohortamur, hac persuademus, hac cōsolamur afflictos, hac deducim⁹ perterritos à timore, hac gestiētes comprimimus, hac cupiditates iracundiasq̄e restringimus: hæc nos iuris, legum, vrbium societate deiunxit, hæc à vita in mani & fera segregauit. (AD) quid iudici opus est eloquentia? inquit enim sapiens vbi plura verba, ibi inopia veritatis & iustitiæ. ¶ Quare aduocatos tantum eloquentiæ vacare oportet, quippe qui clarissima eloquentiæ lumina appellētur. l. restituendæ. C. de aduoca. diuersi. audi. aliās nomen aduocati merētur amittere argumentum. l. à nullo, C. de ferijs & l. decernimus. C. de

1 Flores arboris hic describuntur
1 Eloquētia quidē eiusque laudes.

3 Aduocatos eloquentes esse oportet.

episcop. terc.

4
Iudices
eloquen
tiam ha
bere de
cet.

episcop. & cleri. (RE) fateor non omnino esse necessa
riam eloquentiam iudici, infirmus enim, teste Seneca,
non querit medicum eloquentem, sed curare scientē.
† Verum enim uerò utilissimum est valde, iudicem esse
eloquentem, maximè si de maioribus fuerit magistra
tibus, qui principi plurima referunt, vnde Tullius de
fini. bon. & malo. li. 4. nume. 100. hanc principib⁹ ma
ximè, ait, esse ornamento, ideo ei studere debent, si ei
dem ipsi credimus li. 3. de oratore. Imo nemo ciuis e
gregius esse potest, qui non sit eloquentia eruditus, eo
dem attestante contra Sallustium nume. 5. memini a
pud eundem li. 3. de oratore nu. 37. legisse, eos qui olim
magna adepti fuerunt imperia omnium rerum cogni
tionem habuisse, omniaque, quæ quidem tum ciuitas
nosset, solitos esse complecti, ad quos & transuerso fo
ro ambulantes, & in folio sedentes domi, sic adibatur
non solum vt de iure civili, eos, verum etiã de filia col
locanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni
que aut officio aut negotio referretur. Nunc contra
plerique ad honores adipiscēdos, & ad rē pub. gerēdā
nudi veniunt, atque inermes nulla cognitione rerum
nulla scientia ornati. Sin aliquis excellit vnus e mul
tis, effert se, si vnum aliquid affert, vt bellicam virtutē
aut vsum aliquem militarem, quæ sane nunc quidem
obsoleuerūt: aut iuris scientiam, ne eius quidem vni
uersi: nam Pontificium, quod est coniunctum, nemo
discit, aut eloquentiam quam in clamore, & in verbo
rum positam cursu putant: omnium verò bonorū ar
tium, denique virtutum ipsarum societatem cognatio
nemque non norunt. Et paulo post, de ipsa agens elo
quentia, sic enim (inquit) video vnā quandam om
nium rerum, quæ essent homine erudito dignæ, atque
eo qui

eo qui in republica vellet excellere, fuisse doctrinam:
quam qui accepissent, si iisdem ingenio ad pronuncia
dum valuissent, & se ad dicendum quoque non repug
nante natura dedissent, eloquentia præstitisse. Tanta
denique, alibi ipse, inquit, est copiose dicentis virtus,
vt quæ quis audit, etiam si ea ipse sciat, noua se audisse
arbitretur. Sed certè hæc ars plurimos fallit, dum suos
sectatores dicere non scire docet, quibus Salomon his
verbis alloquitur, stude sapientiæ vt possis dignè pro
ferre sermonem, qua sententia contemptibilem asse
rit facundiam, quæ scientia & sapientiæ condita non
fuerit, vt pluribus id probat rationibus episcopus Za
morensis in speculo vitæ humanæ li. 1. c. 36. Sed iam
quid de floribus eloquentiæ plura dicimus, cum in alijs
comitatis & vrbانيتatis esset potius insistendum?
Ceterum quoniam de his plurima diximus supra ista
3. parte. c. 38. nil modò restat sciam⁹, quàm illud, quod
scribitur Ecclesiastici. c. 4. in lingua agnoscitur, sapiē
tia, sensus, scientia, & doctrina, qua propter respondē
dum esse, inquit Ecclesiasticus, in mansuetudine.

¶ CAPVT. LVIII. ARBORIS FRONDES
esse prudentiam & senectutis laudes per
scribit.

Quod huius arboris frondes sūt, prudētia
seu prouidentia quibus tota arbor operitur
fructusque eius conseruantur & tuentur à
calore, aqua, tempestate, & gelu. Calore
inquā, iracūdiæ & furoris. Aqua, corruptionis fauore
aut pecunia. Tēpestate potentiæ alicuius, aut præcipi
tatio

Pruden
tia & p
uidentia
sunt ar
boris frō
des.

ratione siue acceleratione nimia. Gelu ignoratiæ, quæ
 vt plurimū res iudices soleat à iusto & æquo deuiare,
 vt paulo ante fufius insinuauim⁹ dū stipitis fortitudi
 nē exposuim⁹. Prudētia igit̄ valet plurimū vt ea om
 nia fugētur, vt sic arboris nræ fruct⁹, hoc est, iustitię
 & equitatis, ita operiant̄, vt intacti cōseruētur, donec
 maturi colligantur. † Est enim prudentia (teste Cicer,
 li. 3. rhetoricorum ad Hereni. nu. 94.) calliditas, quæ
 ratione quadam potest habere delectum bonorum &
 malorum. Dicitur item prudentia scientia cuiusdam
 artificij. Item appellatur prudentia, multarum rerum
 memoria. & vsus plurium negotiorum. Socrates autē
 interrogatus quid esset prudentia, animæ, respondit,
 concinnitas & hanc veram reor esse prudentiæ defini
 tionem. Aut vt ipsemet Cicer. docuit de inuentione li
 bro. 2. numero. 240. est rerum bonarum & malarum
 & vtrarumque scientia. Vel vt ipsemet astruit. i. officio
 rum, est rerum expetendarum fugiendarumque scien
 tia. † quod ex eius effectibus insinuatur, vt Aristote.
 docet. 6. ethi. cap. 12. vbi inquit, virtus facit rectam int
 tionem & propositum finis, sed prudentia dispo
 nit & inuenit media, quibus finem consequimur. nem
 pe fortitudo facit propositum strenuē agendi in bel
 lo: sed quando expediat aggredi, quando uē receptui
 canere, hoc prudentia discernit. Rursus temperantia
 facit intentionem comedendi quantum conuenit va
 letudini: sed quando oporteat comedere, hoc ostēdit
 prudentia. Porrò fides est quæ inclinatur vt non reuelē
 tur secreta sine causa, sed quando oporteat velare aut
 reuelare hoc dicit prudentia. † Nam, vt est Theagis se
 tentia anuna hoc modo distributa est. Vna eius pars
 est ratio, altera animositas, tertia cupiditas, ratio cog
 nitionem

2
 Pruden
 tia defi
 nitio ex
 Cicerōe

3
 Pruden
 tię effec
 tus.

4
 Animę
 partes.

nitionem obtinet, cuius virtus est prudentia, est enim
 iudicandi & contemplandi habitus. Animositas iracū
 diam, cuius virtus est fortitudo, hæc est habitus qui re
 sistit difficultati rerū, easque sustinet. Cupiditas, quam
 principalem animæ partē vocant, libere cōtinet, huc
 animæ parti temperantia attribuitur, nam mediocri
 tas est & continentia voluptatum corporis: totius au
 tem animę virtus est iustitia. Prudentia autem virtutū
 princeps est, reliquis omnibus vtitur, ipsarumque ordi
 nem, modum, & occasione in presentia, tanq̄ oculus
 quidam mentis vnde quæque lucidissimus ostēdit. † Par
 tes eius, memoria, intelligentia, prouidētia. Memoria
 est per quam animus repetit illa, quæ fuerunt: intelli
 gentia est, per quam ea perspicit, quæ sunt. Prouiden
 tia est, per quam futurum aliquid videtur ante quàm
 factum sit. verum enim uerò qui initium & finem con
 siderauerit facile intelligere poterit medium, vt in. l.
 regni nostri. 13. ti. 1. pa. t. scribitur. quibus cōcinit quod
 & Seneca li. de virtutibus. c. 1. dixerat, si prudēs, inquit
 est animus tuus, tribus temporibus dispēsetur, præsen
 tia ordina, futura prouide, præterita recordare. Nā qui
 nihil de præterito cogitat, perdit vitam, qui nihil de fu
 turo præmeditatur, in omnia incautus incidit. Propo
 nas in animo tuo futura mala & bona, vt illa sustinere
 possis, & ista moderari. Et Paulò ante, si prudens esse
 cupis in futurum prospectum intende, & quę possint
 contingere animo tuo cuncta propone. nihil tibi subi
 tum sit, sed totū ante conspicias. Nam qui prudens est
 non dicit, non putauit quidem hoc fieri: quia non dubi
 tat sed expectat, nec suspicatur, sed cauet. † Potest alio
 etiam modo prudentia definiri ex Aristo. li. 6. ethi. c. 5
 cuius definitionem ē nostris Bar. (si modo eius est
 ee lectio

5
 Pruden
 tię ptes.

6
 Pruden
 tię defi
 nitio ex
 Aristote
 le.

lectio) in tractatu testimoniorum nu. 69. refert. est igitur prudentia, si ijs credimus, habitus cū ratione agendi circa ea quæ sunt homini bona vel mala. Ideo habitum esse dixit Aristo. quia actus frequentati requiruntur ad prudentiæ perfectionem. Vnde licet constet aliquem esse magnum iurisperitum aut medicum, non ex eo constat esse prudentem iurisperitum aut medicum: quippe cū, vt prudens vocari possit, ex præcedenti praxi habitum effectum esse oporteat, ad aptandum vniuersalia (quæ per scientiam didicit) particulare in praxi quotidie occurrunt. † Hinc fit, vt iuuenes vix possint esse prudētes, quandoquidem id perpetuum est, prudentiam, nisi per multam rerum experientiam neminem assequi posse. Proinde opus esse & longo tempore, & rerum in vtrunque fortunam multiplicium & variarum vsu. Constat enim quò seniores sumus, eò plus habere nos experientiæ & vsus vt Augusti, dixerat li. de natu. demonū refert Gra. in. c. sciendū. 26. q. 4. & alibi tex. in. c. vlti. 84. distinctione, enarrans illud prouerbiorum. 20. dignitas senum canicies, interpretatur caniciem pro sapientia, de qua (inquit) scriptum est (videlicet sapientiæ. 4.) canicies hominū prudentia. Quam ob rem nimirū Tullius de senectute, temeritas, inquit, est florecentis ætatis, prudētia senectutis. Themistocles cū expletis centum septemque ānis se mori cerneret, dixisse fertur, vt retulit Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorū, se dolere quòd tunc egrederetur euita quando sapere cæpisset, Idem Hierony. in eodem loco, omnes, inquit, penè virtutes corporis mutantur in senibus, & crescente sola sapientia, decrescunt cæteræ virtutes. Et Paulo post senectus ætate fit doctior, vsu tritior, processu temporis sa-

7
Prudentia in senibus vt plurimum nō in iuuenibus pollet.

ris sapientior, & Cicero Tusculanarum quæstionum lib. 1. num. 150. nihil, ait, profecto est homini prudentia dulcius, quam, vt cætera auferat, affert certe senectus vnde nimirum indubio præsumendum est, prudentiam atque sapientiam, & in vniuersum animi virtutes viresque cum ætate crescere: vt quò quisque senior est, eò præsumatur prudentior, & animi virtutibus superior. Nam propter rerum vsu callidiores habentur, vnde maior in eis est prudentia: nec ita rerū affectibus mouentur, & ideo certiore sunt iudicio. Et testimonio antiquissimi illius scriptoris Iob. c. 12. dicentis, in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. quem citant Imola & Alex. in. l. Gallus in principi. ff. de libe. & posthum. & rursus idem Iob. 32. c. annorū inquit, multitudo docet sapiētiam. Aristo. 2. politico. vt refert Bal. in repe. l. 1. colu. 4. versū. sed pone robustus num. 13. scribit, vires pollere in iuuenibus prudentiam in senioribus. † Idem ipse Aristo. sectione problematum. 30. q. 4. cur, inquit, seniores amplius mente valeamus? Quia natura parens & author omnium instrumenta duo nobis inseruit, quorū opera instrumentis extraneis vti valeremus: manum, inquam, corpori dedit, animæ mentem. Est enim mens quoque rebus à natura nobis impertitis ànumeranda, vicem sanè gerens instrumenti. Cæteræ omnes scientiæ artesque nostra opera sunt. Mentem ipsam opus esse naturæ fatendum est, vt igitur manu non iam inde ab ortu naturæ vti possimus, sed cū eam natura absoluit perfecitque (procedente nanque ætate manus suum opus maximè efficere potest) Ita etiā mens quæ res naturalis est, non protinus, sed in senectute

8
Seniores cur amplius mente valēt?

ee ij tema

Dialogi. 3. partis.

te maximè nobis contingit: atque tunc potissimum cõsummatur atque absoluitur, nisi detrimento aliquo læsa que sit, quemadmodum cætera quoque opera naturæ. Ideo que mens posterior, quàm manuum facultas accedit: quoniam instrumenta etiam mentis posteriora sunt, quàm manuum instrumenta. Est siquidem mentis instrumentum, scientia: mētī nanque vtilis scientia est, sicut tibicini tibia. Manuum autem instrumenta, res plerique naturales sunt: natura autem ipsa eiusque res omnes priores sunt, quàm sciētia. quorum autem instrumenta priora sunt, facultates quoque eorum prius contingere congruum est. his enim crebrò vtentes conficere habitum solemus. Et ista sic reciprocantur, vt quam vicem hæc inter se gerūt quorum instrumenta sunt, eadem instrumenta quoque ipsa inter se habeant. hæc Aristotelis, cui & illud adijcit Tiraqu. in præfatione iuris primigeniorum nume. 86. ex magistro ipsius Aristoteles Platone in Timæo, pag. 481. animam ab initio cū mortalī corporis vinculis includitur, amentem effici. At postquam nutritionis & augmenti riuus lenius minusque fluit, animæque circuitus tranquilliore motu iter suum peragunt, processuque temporis sedatiores fiunt, & in figuram naturæ suæ congruam restituantur: tunc singulorum circuloꝝ directæ conuersiones eiusdem & alterius naturam probè discernunt, hominemque sic institutum prudentem efficiunt. Quod si quis educationē rectæque nutritioni disciplinā quoque & eruditionē cōueniētē adiunxerit, morbo grauissimo demittato sanus & integer pr̄sus euadet: sin autē neglexerit claudū vitæ iter ingressus, tanquā mancus & omnino inutilis

Caput. 58.

in vtilis rursus ad inferos decedit. hæc ille. † Ex quo seniores constat non ætate tantum, sed & prudētia quoque & morib⁹ esse oportere superiores, vt ex Salomonis sententia sapientia. 4. discere licet, dicētis. Senectus venerabilis est nō diuturna, neque annorū numero cōputata, cani autē sunt sensus hominis, & etas senectutis via immaculata. Nā & idē quoque, c. 16. puer biorum, cū dixisset, corona dignitatis senectus, ne de omnium senectute dixisse videretur, addit, quæ in vīs iustitiæ reperietur. cui accedens Philo. grecè tamē illud, sed in hunc sensum, sic ait, canicies cū mēte honorabilior est, quæ enim sine mēte, magis multorum est vituperium annorum. Cicero quoque in peculiari senectutis lib. nu. 58. sed in omni, inquit, oratione mentote eā me laudare senectutē, quæ fundamentis adolescentiæ cōstituta sit. Ex quo id efficitur, quod ego magno quodā cum assensu omnium dixi, miserā esse senectutem quæ se cum oratione defenderet. Non cani, non rugæ repente authoritatem arripere possunt, sed honeste acta, superior etas fructus capit authoritatis extremos. Sic enim & nos cū senectutem laudauimus, non senum mores, sed eorum experiētiam maximam longo tempore acquisitam, vt in. c. sciendum. 26 q. 4. & Philo. Ethicor. 6. c. 8. † Que sanè mater est prudētiæ, vt allegoriarum author in Hesiodū tradidit, Paladē, inquit ipse, natā ex Iouis vertice, & hoc ideo, quoniam ab experientia sæpe prudētia oritur, illa verò ex sensibus, quæ in capitis ambitu visuntur, & hinc certè fluit maxima pars eorū, quæ ætati tribuimus, & quæ præcipuè proximè dicemus. † Ex quo, vt Tiraq. refert. in præfatione primigeniorū. nu. 88. & illud fit, vt seniores nō facillè dolis & artibus decipiātur, nepe propter

⁹ Prudentia pollēt seniores cū moribus sunt superiores.

¹⁰ Experientia est mater prudentiæ.

¹¹ Senes nō facile decipiuntur.

multā lōgam que rerum experientia, quæ eos prudentiores, astutiores, callidiores, cautiores reddidit. hinc prouerbiū tritū, senex vulpes nō prehenditur laqueo. Quod facile eos esse prudentes ostendit, si modē Seneca crediderimus li. de virtutibus. c. 1. dicēti, prudēs fallere nō vult, falli nō potest. † Hinc etiā plurima tribuuntur senibus, hæc sunt, saluari, appeti, decedi, affurgi, deduci, reduci, cōsuli, vt Cicero asseruit quo loco nuper citauimus, alia longē plura senectutis privilegia quinquaginta videlicet cōgesit affatim Cepola de imperatore militū deligendō in prin. nu. 1. vsque ad. 19. aliqua etiā Alciatus de verbo signi. li. 1. co. 31. & Chaseneus in cathalogo gloriæ mūdi. n. parte. 17. consideratione, latissimē omniū Tiraqu. cui nihil prorsus addi potest, in nō semel citata præfatione ab. nu. 75. vsque ad. 217. quæ hīc nō ab re repeti possent si libros trāseribere alienos vellē, quod mei non est ingenij. † Vt interim tamen non omittam, quod proprium est nostri libelli, senes, vt ipse met Tiraqu. nu. 161. adnotauit, cū in consilijs, cæteris que honoribus, tū etiā officijs, magistratibus, alijs uē dignitatibus secularibus, vt nāi appellāt, iunioribus esse præferendos. l. & qui originē. §. præses, ibi, secundū ætates & dignitates. ff. de mune, et honor. l. 2. ibi, quæ longis prolixisque stipendijs, defessa iā sibi pollicetur senectus. C. d. primicerio. li. 12. l. scimus. C. de cōsuli. li. 12. glo. & docto. in. l. cūm. quid. ff. si cer. peta. & in. l. vt gradatim in prin. in verbo & si lege. ff. de mune. & hono. & in. c. vlti. 75. distincti. Idque pluribus antiquis legibus statutū est. & ære omnes Moyses iussu domini septuaginta viros ex omni populo seniores delegit, qui secum regerent iudicarentque populum, vt scribitur numeri. n. c. & Deuterono. c. 21. si

[genuerit

genuerit homo filium & contumacem & proteruum apprehendent eū, & ducent ad seniores ciuitatis illius & ad portam iudicij. Ex quo fortē deproptū est, quod scribitur in. l. si qua. C. d. Iudē. causas, videlicet, Iudæorum à senioribus ipsorum iudicari. & 3. parti. titu. 20. l. 8. in fine, ibi. E quādo hiziere viejo mayor. Illinc etiā fortē Plato, qui, vt pluribus placuit, sacros bibliorū libros, & maximē Moysis legit, excerptisse videri potest li. 3. de legibus, vbi, inter rationes imperandi hanc tertiam collocat, vt iunioribus seniores imperent. Demū ipse idem Plato. 3. dialogo de republica vel de iusto, non iuuenem, ait, sed senem bonum esse oportet iudicem, qui sero quale quid iniustitia sit didicerit: tāquā qui non propriam in animo suo eam senserit, sed alienam in alienis animis longo tempore nouerit, atque idcirco cuiusmodi sit malum discernat, aliena potius quā propria experientia iudicās. Ex eadem quoque radice leges Romanorum annales ortæ fuerūt. de quibus apud Cice. in Philippi. 5. & Liuium ab vrbe condita li. 7. quibus grādiorem ætatem ad cōsulatum & cæteros magistratus exigī constituebatur, nō modō maiores, verūm etiā, prætores quoque, & ædiles & simplices quoscunque iudices, vt videre licet ex eo quod scribit Sueto. in Augusto. c. 32. quo in loco refert non licuisse ante tricessimū quintum annum iudicandi munus gerere. Quinetiam Hippodamus Eutiphontis filius, qui Milesiorum legislator fuit, lege statuit, vt memoriæ prodijt Aristoteli. li. Politicorum. 2. c. 6. vnum iudicarium forum principale, in quo omnia quæ male iudicata viderentur, iudicarentur, idque constituit ex senioribus quibusdam delectis. Hinc etiam senatui nomen fuit inditum, quod in eum cooptarentur senio

res vt Tullius scribit li. de senectute. Plutar. in Romulo. Archidi. in. c. senatusconsultum distin. 2. & Alberi. in rubri. ff. de senato. Tiraque. in præfatio. primigeniorum num. 164. ibique pluribus authoritatibus & exemplis probare nititur, senioribus in magistratibus esse deferendum, iunioribusque esse præponendos, eam tamen regulam nu. 170. & seq. duobus limitat modis. †

1. Limi-
tatio.

Primo in muneribus quæ æquè explicari gerique per seniores possunt atque iuniores. nam si quid, munus per iuniores comodius tractari potest, quia forte magis constat robore viribusque corporis, quam animi, certe sunt ad id magis assumendi iuniores, quam seniores vt per Sali. & Areti. traditur in. d. l. cum quid. ff. si cer. pet. Flori. in. l. vlti. in fi. ff. de fide instrum. arg. legis præcipiunt. ff. de ædili. edic. & l. ob carmen. §. vlti. ff. de testi. 2. intelligit quando vterque iuuenis & senex est aliàs æquè dignus. nam semper dignior est alteri præferendus, siue iunior, siue senior. l. honores vbi glo. & Bar. ff. de decurio. l. vnicuique. C. de proximi. sacro. scrini. li. 12. Alberi. Alex. & Decius in. d. l. cum quid. Sed hæc tamen intelligit Tiraque. ibidem nu. 172. post Areti. in. c. clerici, in fi. de iudicijs, quando iunior longo intervallo superat seniore per. l. vnicuique circa medium. C. de proximi. sacro. scrini. lib. 12. vt & Tiraque. latissime comprobavit quo in loco modo dixeram, numero. 173. & deinceps plura aducit exempla multorum, qui ante tempus adeo prudentia, virtute, & doctrina excelluerunt, vt etiam ante tempus honoribus & magistratibus lege vel natura præscriptum, cæteris multo senioribus antepositi fuerunt. † Cæterum neque illud senectutis priuilegium tacèdū duxi, quod optima vna lege Cretesi audio esse præscriptum

14
Senectutis aliud priuilegium.

præscriptum. hæc iubet, nequis iuuenem quærere audeat, recte ne an contra, se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaque voce rectè tanquam à dijs, positas concedi præcepit, nec vlllo modo aliter pari quicquã à iuuenibus cogitari: senem autem si quid ex cogitarit principibus & æqualibus, nemine iuuenem audiente, referre: cuius meminit Plato. li. 34. de legibus dialogo i. col. 7. (AD) non possum equidem tot senum audire encomia, quamuis tamen ipse iuuenis non sim. † Nam vbi que reperuntur flagitiosissimi quidam senes, vt a parte probatur in. c. tanta. 86. distin. cuius initium est huiusmodi, tanta nequitia ad aures nostras de senectute tua peruenit, & c. & paulo post, Hortamur, vt aliquando resipiscas, miser senex, atque à tanta leuitate morum, & operum peruersitate compescere. & c. glo. in. c. cum in iuuentute de præsump. ibique post eã Hosti. Ioh. And. qui & illud addunt, quod sæpe mentuntur seniores per. c. vnicum in fi. de sacra vnctio. vbi est tex. optimus & expressus in verbo, sicut antiqui mentuntur, quem & optumè ponderauit Hosti. ibi. hoc item probatur testimonio Dannieli. c. 13. cuius auctoritate scribit Luc. de Pena in. l. x. col. 1. in verbo prior. C. de consuli. li. 12. quod iniqui possunt esse senes. hæc tuus dixerat Tiraque. in. d. præfatione primigeniorum nu. 150. quin etiam Cicero in Catone maiore seu de senectute nume. 60. senes, ait, sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles: si quærimus etiam auari. quamuis tamen morositas, & ea que dixi vitia, aliquid habeant excusationis, non illius quidem iustæ, sed que probari posse videatur, † Auaritia verò, inquit ipse, senilis. quid sibi velit, non intelligo. Potest enim quidquã esse a. surdus, quam quò minus via restat, eò plus via

15
Senum vitia.

16
Seni auaritia carpitur

17
Senectuti nulla
fuit attri-
buenda
vitia sed
morib⁹.

18
Senis
bon⁹ pre-
sumitur

19
Testes
15. requi-
runtur
ad probā-
dum se-
nem ef-
fe mali-
um aut iu-
ne indig-
norem.

tici querere? At cum hæc ita se habeant, quorum se-
nes iunioribus aptiores, magistratibus regēdis esse cō-
tendis? quorum iracundiam, auaritiam & morositatē
in iudiciis nuper improbaueras? (RE) † Absit à te, ea
credere vitia senectutis esse, non enim senectutis sunt
sed morum. At non me eam exitimes laudare senec-
tutem, quæ fundamentis adolescentiæ cōstituta nō sit
Eos ergo laudari senes, non qui sola temporum quā-
ritate, sed qui morum grauitate maturi sunt, sic eos la-
cra scriptura vocare consuevit, iuuenes autem ij dici
solent, qui nulla consilij grauitate deprimuntur, vt
Gregorius li. 30. moralium profitetur. Proinde & nos
quoque (indorum more vt inquit Strabo li. 15.) ætati
senum nullam tribuimus prærogatiuam, nisi prudē-
tia excellent. † Atquē inficias iri non potest quin, vt
& paulo quoque ante scripsimus, in dubio pro seniori-
bus semper præsumatur, vt, videlicet, virtutib⁹, bonis
quæ moribus vincant iuniores per tex. in. l. si ut certo
§. custodiam, & ibi glo. in verbo, est comodatus, ff.
comod. §. cogitandum in auth. de monach. c. nisi cum
pridem, ibi moralis verò maturitas in senibus esse so-
let, extra de renuntia. c. cum in iuuentute vbi, glo. in
verbo senilem Hosti. & alij de præsump. Hierony. ad
rusticum, non est, inquit, facile malum de perfecta æ-
tate credendum, quam præterita vita defendit, & ho-
norat vocabulum dignitatis. † Atq; adeo præsumunt
senes iunioribus præstare bonis moribus, vt contrariū
probāri non possit nisi per. 15. testes per tex. nota. in
l. vnicuique. C. de prox. sacro. scrinio. li. 12. quæ ad hoc
dixit singul. Roma. in. l. si verò. §. de viro fal. 53. vers.
4. probatur in ff. solu. matri. Alex. in. l. cum quid
colu. 2. nu. 7. ff. si cer. pet. Fel. in rub. extra de maio. &
obedi

obedi. colu. 1. in fi. † non ergo passim iuuenes ad confi-
lia & magistratus eligi oportet, neque in duces, quia
non constat eos esse prudentes, vt testimonio est Ari-
sto. topicorum tertio. tria nanque fuerunt, vt Tullius
refert, quæ rempublicam Romanorum labefactaue-
runt, amor, scilicet, priuati commodi, occultum odiū,
& iuuenile cōsilium, quæ tamē per senes restituta fuit
Nec Roboam regni scissuram fortē passus fuisset, si cō-
silio seniorum & non iuuenum ad hæsisset. 3. regum
12. Macedonus Alexander militibus suis senio quasi cō-
fectis, vt florida iuuentute militiam renouaret, exor-
tantibus, sic respondisse fertur. Malo, inquit, eligere
senem grauitatem prouissam, quàm iuuenem veloci-
tatem incautam: qui mortem recipere solent in sua ni-
miam iuuentute confidentes, senes verò cuncta confi-
lio agunt titubantes, retulit Guill. Bene. in repe. capi.
Rainutius in verbo adiectæ impuberi nu. 69. extra de
testam. cui mire concinuit quod & Innoc. & Bald. di-
xere in. c. 1. de renuntia. nempe plus valere vmbra
senis, quàm ens iuuenis. † Ex alio item constat pru-
dentiam non iuuenibus, sed senibus potius inesse. quip-
pe cum iuuenes quàm senes, & ægri, quàm sani facili⁹
credunt, vt pulchrè recitat Plutarchus in vita Cato-
nis iunioris in principi. facile enim credunt, eò quòd in
multis decepti non sunt, testis est Aristot. rhetorico-
rum. ex qua credulitate sepe fit, vt boni rectique prin-
cipes & magistratus non semel decipiantur, incauti
quæ in subditorum perniciem plurima gerant † Hiac
leges nimirum prohibent minores. 25. annis repu-
blicam administrare, vt in. l. ad republi. ff. de munc.
& honor. l. spuris. §. 1. ff. de decurio. quādoquidem cō-
stat fragile & infirmum esse huius ætatis consiliū, mul-
tis cap

20
Iuuenes
non pas-
sim ad
consilia
et magi-
strat⁹ vo-
cari por-
tet,

21
Iuuenes
quàm se-
nes faci-
lius cre-
dunt.

22
Mino-
res. 25. ā-
nis repu-
bli. ge-
rere nō
possunt.

ris captionibus multorumque insidijs expositum, secū
 dum Corne. li. 2. c. 1. & ideo rerum suarum administra
 tio eis non committitur, quamuis res suas bene gerāt,
 si in pupillari fuerint etate, vt in. l. 1. ff. de minor. siue
 ro extra pupillarem fuerint, intra tamen .25. annum
 & curatorem non habuerint suarum rerum admini
 stratio non inhibetur, secus si curatorem habeant. l. si
 curatorē habens. C. de in integrum resti. nam si se ip
 sos gubernare nondum nouere, indecorum est eos re
 publicam regere, vt in. c. indecorum de etate & qua.
 Rursus inciuile est eos, qui alieno auxilio in suis reb
 gerendis egere noscuntur: & sub alijs reguntur, alio
 rum tutelam & curam subire. §. minores autem insti
 de excusa. tuto. iudex autem. 18. añorum iurisdictionē
 exercere non prohibetur vt in. l. quidam consulebant
 ff. de re iudi. ¶ Verumenimuerò si uirtus iuuenem ex
 tollat, & experientiam habeat, non est ob defectum
 etatis abiiciendus, Iuniores enim interdum seniores
 vincunt consilio, vt Homerus aperte ostendit li. Illia
 dos. 9. inducit enim Nestorem (cuius, quò etas prudē
 tiaque maior erat, eò quoque testimonium certi^o cre
 dibiliusque etiam fuit) huiusmodi testimoniū de Dio
 mede perhibuisse, quò sicut inter omnes Arguios re
 ges natu minimus erat, ita quoque consilio maximus
 ¶ Sunt enim quibus ingenium & resū prudentia uelox
 ante pilos venit, vt à Persio satyra. 4. scriptū est. Nam
 & Papinianus noster, iuris asylum, uir prudentissim^o,
 & acutissimi ingenij natus. 37. annos, mortuus est au
 thore Soci. in repe. l. cum auus circa principium. ff. de
 condit. & demonstra. Tiraq. in. d. præfatione iuris pri
 migeniorum numero. 97. ubi et sequen. & iterum nu.
 173. & pluribus sequen. quam plurima huiusmodi ad
 ducit

23
 Iuuenes
 quando
 ad confi
 lia et ma
 gistratus
 euocare
 liccat?

24
 Iuuenū
 prudent
 tissimo
 rum plu
 ra exem
 pla remi
 siue.

ducit exempla, & per Guill. Benedi. aliqua in rep. c.
 Rainutius in uerbo adiectæ impuberi nu. 35. & duob^o
 sequentibus; per Ioha. Neuizani in sua nuptiali filua
 li. 5. nu. 10. & de inceptis usque ad numerū. 17. Alcia. in
 proemio. 6. libri paradoxorum. ¶ Sicut enim malitia
 suplet etatem, vt in. l. si alterius. C. si minor se maio. di
 xe. c. de illis extra desponsa. impub. c. 1. §. 1. eo. tit. li. 6.
 ira nimirū probitas, honestas, & prudentia, etatis sup
 plent defectum. l. 1. ff. de decre. ab ordi. facien. l. omnes
 C. de his qui ueni. etate impe. l. 1. C. de ppos. sacro. scriu.
 lib. 12. c. vlti. despons. impub. li. 6. c. item vlti. 77. distin.
 Iustius igitur sciētia etatis supplebit defectū, est enim
 scientia donum dei, teste Guill. quo loco nuper cita
 uimus nu. 37. quare iniquum ualde esset (censet Vale
 rius li. 3. c. 1.) eum honori nondum tempestiuum uide
 ri, qui iam uirtute maturus est. Quis est obsecro qui ne
 get, iuuenes eos ad magistratus admitti debere, quorū
 uitæ fideique integritas cōmuniter approbata fuerit?
 quosque exactior ad bonos mores uita perducatur? nul
 lus certē, ni malit fidem non adhibere Gratiano in. c.
 quicumque. 77. distinc. & in. c. singulis eadem distin.
 quid autem si alia eis commissā officia laudabiliter mi
 nistrauerint? de hoc nullus ambiget. vt in. d. c. quicū
 que proximē citato. Eum itaque ipse antiquiorem ap
 pellabo, non qui etate aliquem præcedit, sed qui in a
 licuius artis aut muneris exercitio est antiquior, hunc
 itaque & scientia, & prudentia seniorem excellere pa
 lam est, quo ad eius artis aut muneris exercitiū. Quòd
 & nos alibi hoc in tractatu cū de experientia tertia
 nostræ arboris radice agebamus latius explicuimus.
 Absit ergo, inquit, Guill. bene. ubi supra nu. 39. quòd

25
 etate si
 cut mali
 tia sup
 plet ita
 & probi
 tas.

tam ex

Dialogi. 3. partis.

26
Prudentie definitio ex Aristot. exponitur.

27
Prudentia sine iustitia nihil valet.

tam excellentes viri (de quibus Paulo ante dixerat) ob etatis defectum, ubi scientia abundat totiusque virtutis exercitium, a tam sublimi eis debita dignitate fuissent repulsi. ¶ Ut igitur ad definitionem prudentiae redeamus (quam ex Aristotele retulimus) dixi, est habitus, eò quod per præcedentem praxim necesse sit ut habitum quis fecerit ad aptandum vniuersalia particularibus, & hoc recta ratione, si enim sine ratione & casu bene operetur, aut cum ratione, sed non recta, quia forte non tendat in bonum finem, non erit prudentia, Quippe quæ sine iustitia nihil valeat ad faciendam fidem. Quò enim quis versutior et callidior est, hoc inuisior & suspectior detracta opinione veritatis, inquit Tullius officiorum. 2. nu. 47. & sequenti dixi præterea est habitus cum ratione actiuus, ad differentiam scientiæ, quæ habitus appellatur speculatiuus, eò quod speculetur quis circa cognitionem vniuersalium, quæ necessario se habent. prudentia autem circa particularia consistit, & eaque contingenter eueniunt, id verò prudentia agit, ut intra se disputetur & consilietur, quid particularibus contingentibus congruat ex vniuersalibus, ut id conuenienter applicetur. dicitur item actiuus, ut differat ab arte, quæ est habitus factiuus, vnde per talè habitum inspicitur opus faciendum, quòd trahitur in materiã exteriorè, ut in domũ, librũ, & similia, quorũ operũ bonitas non consistit in faciẽte, sed in opere ipso. Actus verò, qui prudentiæ adaptatur, non transit in materiã exteriorè. Est itaque habitus iste circa hominis bona vel mala, hoc est, circa contingẽtia bona cõseruanda, & agenda, mala fugienda, & precauenda ne eueniant, aut si euentura sint minus lædant. Qui ergo talè habitum habet prudens est, ut inquit Bar. in tracta. testimoniorũ nu. 73.

CAPVT

CAPVT. LIX. PRUDENTIÆ

partes, vitia quæ virtutem imitantia continet.

Prudentiæ partes, vltra ea quæ Paulo ante scripsimus nu. 4. c. prox. quo in loco tres exposuimus partes, memoriã scilicet, præteritorum, intelligentiam præsentium, prudentiam futurorum, sunt alię sex ut inquit Bar. vbi supra prope finem nu. 74. ut sic nouem partibus prudentia constat, quæ tribus comprehenduntur, videlicet, cognitione, acquisitione ipsius cognitionis, vi etiã eiusdẽ cognitionis. Cognitionis, quandoquidẽ prudentes ij sunt quicunque agenda dicendaque cognoscunt, imprudentes verò qui neutra vident, ut testimonio est Diuinus ille Plato. 2. Alcuiades vel de voto post prin. Quæ, in quã, cognitio si præteritorũ est dicitur memoriã, si præteritũ intelligentiã. Cognitionis acquisitionis, quandoque procedit ex doctrina quæ ab alio percipitur, & hæc appellatur docilitas, quandoque ex inuentione multo tempore acquisita, & hæc appellatur experiẽtia. Sub hac itẽ cognitionis acquisitione, inquit Bar. cõprehenditur solertia, & deliberatio, solertia est facilis & præopta coniecturatio. At licet promptam requirat coniecturatio, deliberare tamẽ oportet & hæc deliberatio appellatur. Vnde ex Biantis sententia aggredi oportet agenda tardè: at postquã aggressus quis fuerit agi constanter. ¶ Prudentis quippe, ut testimonio est Seneca li. de virtutibus. c. 1. proprium est examinare consilia, & non cito facili credulitate ad falsa prolabi, de dubijs, inquit, non diffinias, sed suspensam teneas sententiã: Nihil inexpertum affirmes, quia non omne verisimile statim verũ est, sicut & sæpius quod primum incedi.

1
Prudentiæ partes.

2
Prudentis est examinare consilia.

3
Veritas
faciē mē
daciū
quādoq;
retinet
& econ-
tra.

4
Vitia
virtutē
imitātia.

incredibile videtur, non cōtinuo falsum est. † Crebrò
siquidem faciē mendaciū veritas retinet. Crebrò mē
daciū specie veritatis occulitur. Nam sicut aliquādo
tristem frontem amicus, & blandam adulator ostēdit,
sic verisimilitudine coloratur mendaciū, & vt fal-
lat vel surrepat, coloratur. Quare dignitas rebus non
ex opinione multorum, sed ex earum natura est nimi-
rum constituenda, sunt enim quæ videntur esse bona
& non sunt, & sunt quæ videantur non bona esse &
sunt. Hinc Tullius in oratoriæ partitionibus num. 43.
sic ait, † cernenda autem sunt diligenter, ne fallant ea
nōs vitia, quæ virtutem videntur imitari. Nam & pru-
dentiam malitia, & temperantiam immanitas in vo-
luptatibus aspernādis, & magnitudinem animi super-
bia in animis extollendis, & despicientia in contem-
nendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitu-
dinem audacia imitatur, & patientiam duritia imma-
nis, & iustitiam acerbitas, & religionem superstitio, &
lenitatem mollitia animi, & verecundiam timiditas,
& disputandi prudentiam cōcertatio captatioque ver-
borum, & oratoriam vim innanis quædam profluen-
tia loquendi. hæc ille. quibus Cicero docet, viciniā quā
dam esse & virtutum ac vitiorum, quare cauendū est,
vt & nos alibi quoque diximus, ab hominum quorum
dam imposturis, qui aut seueritatē, superciliosa fron-
te, aut charitatem inmodica comitate, aut clemētiam
ambitiosa placabilitate, aut quoduis aliud præstantis
animi ornamentum exquisito lenocinio ementiri di-
dicerint. Qui igitur hæc maxima cum deliberatione
perpenderit prudens verē appellabitur, qui falli mini-
me potest, non enim prudentem mouet dicētis autho-
ritas, nec quis, sed quid dicat intendit. Cognitionis vis
quam

quam partem esse tertiam prudentiæ diximus, in eo
consistit, videlicet, vt contingentia recta adaptentur
rationi, quod tribus rebus effici oportet. † Primò vt ad
bonum ordinentur & tendant finem, & hoc pertinet
ad prouidentia quæ respicit futura. & hæc suadet Sene-
ca quo loco pluries citauimus, cū sic ait: si prudēs esse
cupis in futurū prospectū intende, & quæ possunt con-
tingere animo tuo cuncta propone. nihil tibi subitū
fit sed totum atē cōspicies, nā qui de futuro nihil præ-
meditatur, in omnia incautus incidit. Id quære quod
inuenire possis. Id discere quod scire potes. Id opta-
re quod optari corā bonis potest. nec altiori te rei impo-
nas in qua tibi stāri tremendū, ascendēti cadēdū sit. †
Secundò vt adaptetur circumstantiæ negocij, & hæc
vocatur circumspectio; per quā prouidetur ne impedi-
menta occurrant, quod eiusdem Senecæ testimonio pro-
batur dicētis, cū tibi alludit vitæ prosperitas, tūc te
velut in lubrico retinebis, nec tibi dabis impetus libe-
ros, sed circūspicies quod eundē sit, aut quousque. Top-
timū profecto sapiētissimi hominis documētū, quo in-
genia superbientū facile cōprimi edocetur. Sunt quip-
pe nonnulli, quorū meminit Ioh. fab. in. 6. quibus insti-
tus de capi. dimi. qui in altū proiecti credētes se glorifica-
tos, indignatur respicere aut alloqui eos, qui quodā so-
cū, aut pares fuerūt. Cōtra quos fuit scriptū. d. generes
animo, cū qui puchūtur in altū, hos nonuisse negant
quos habuere pares. solet enim nimirū potētibus vicina
esse superbia, & penē seper rebus affluentibus elatio so-
ciatur, vt scribit Gre. 26. morali. c. 23. in fi. Cuius ratio
nē nobis insinuat Barba. in Clemē. 1. co. 13. de iureiur.
nempe, quia sensus ex pinguedine crassus efficitur, &
ideo memoriā nimirum status pristini non retinet. na

5
Prouidē
tia quid?

6
Circum-
spectio
quæ?

7
Superbi
cum in
altum p
uehūtur
memo-
riam præ
stini sta
tus nō re
tinēt.

& mores imprudētū mutatur, auctis opibus. c. vlt. 4. 4. dist. tales denique efficiuntur, qualis fuit Bonifa. octa- uus, qui, vt fertur, intrauit pōtīficiam dignitatē vt vul- pes, regnauit, vt leo, mortuus est vt canis, prout iuris pontificij interpretes referunt in proœmio sexti libri, qui quidem superbi prius feruent postea deficiunt, vt in. c. nouatianus. 7. q. 1. superbos nāque sequitur à ter- go deus. Vtinam qui in alto sunt collocati gradu eā se per memoriæ mandarent sententiā à Seneca li. de vir- tutibus. c. 1. memoriæ proditam dicente, † Si prudentiā amplecteris vbique idem eris, & prout rerum ac tem- porum varietas exigit, ita te accōmodes temporā, nec te in aliquibus mutes, sed potius aptes: sicut manus quæ eadē est eūm in palmā extenditur, & cūm in pug- nam astringitur. Quod & Iustiniani institutione cau- tum est in. §. quibus insti. de cap. diminu. vbi ob dig- nitatem non mutari statū scribitur. hono^r enim auctus est non conditio mutata, vt in. §. hæc autem verbi con- siderare in auth. vt eum de appella. cogn. colla. & de quo aliquid per Iaco. Rebuffi. in. l. nullus. 2. num. 3. vbi & Ioh. à Gradibus in scholijs. C. de decuri. li. 10. & in. l. 1. C. de dignita. li. 12. & in. l. 1. C. de muri legis li. 11.

¶ Tertio vis cognitionis, de qua nuper agebam⁹, con- sistit in eo, videlicet, vt impedimenta quæ prudenti oc- currunt euadantur, hæc nuncupatur cautio, quippe qui prudens est non dicit, non putauit quidem hoc fieri, quia non dubitat, sed expectat, non suspicatur, sed cauet. Nouem igitur sunt, si recte computentur, pru- dentix partes: memoria, intelligentia, experientia, do- cilitas, deliberatio, solertia, providentia, circūspectio, & cautio. Sed vt inquit Bar. quis es ille in quo omnia concur-

8
Pruden-
tis condi-
tio auc-
to non
mutatur
statu.

9
Cautio
quæ.

concurrant vniuersaliter? des mihi & laudabimus eum, sunt tamen multi in quibus prædicta imperfecte concurrunt, alij etiam in quibus perfecte, in quibus- dam tamen speciebus agendorum. † Hi sunt qui parti- cularem dicuntur habere prudentiam: seu, vt Cicero. partitionum nume. 40. appellauit domesticam ad sui videlicet ipsius regimen. qui habent ea quæ generali- ter de prudentia dicta sunt. vt enim medicina valitu- dinis, sic viuendi ars est prudentia Cice. 5. de fini. hi ta- men quo ad se boni & prudentes esse possunt tantum nō quō ad alios: aliorū quippe negotiorum sunt pror- sus inexpertes. de quibus dici potest, sancta rusticitas sibi soli prodest. verūm quo ad alios prudens quis esse non potest, nisi quō ad ipsiusmet regimen prudēs fue- rit, testis est Bar. in testimoniorum tracta. nu. 77. & se- quenti. administrator enim dari alterius non debet, qui sui moderator esse nequit, Specula. in ritu. de in- strumen. editi. §. 14. † alij ad regimen familiæ pruden- tiam habent, quam œconomicam appellamus. cuius probatio fit vt per Bar. traditur. ibidem nu. 79. & plu- ribus sequentibus. † Alij regnatiuam prudentiam con- sequuti, hoc est, principes seu alij magistratus & pote- statem gerentes publicam. quorum constat officium in recte ministrando in bonum finem: quietem, vide- licet, & vtilitatem subditorum, non in regentis luci- finem, vel gloriam. † Nulli ergo iudices tribunal ascen- dant, nisi prudentia abundauerint, vt in. l. 8. titulo. 5. par. 2. ne aliās falli facile possint. Is enim, teste Seneca, prudens dicitur qui falli non potest fallere non vult. l. vlti. C. de pondera. & auri illatori. l. cum pater. §. ti- mo. ff. de legatis. 2. id quod præcipit dominus per Ma- theum. c. 10. his verbis, stote prudentes sicut serpen- tes, &

10
Pruden-
tia parti-
cularis si
uedome-
stica.

11
Pruden-
tia œco-
nomica.
12
Pruden-
tia reg-
natiua.

13
Iudices
pruden-
tes esse
oportet.

tes, & simplices sicut columbæ, refert Gratianus in l. pen. 36. distincti. dux utique indigens prudentia multos opprimet per calumniam, proverborum. 28. atque, vt. 6. Ethico. Aristo. author existit, regere atque imperare prudentiæ manus est. Quanta denique pericula occurrent subditis iudicem habentibus imprudentem, expertus fuit seruus ille, qui, vt Valerius refert, metu poenæ & torturæ confessus fuit se occidisse conseruum, ob idque à iudice ultimo fuit supplicio damnatus, qui tandem post acerbæ sententiæ executionem, viuis conseruus de cuius morte quærebatur, domum rediit, quod Plato li. 34. de legi. dialogi. 4. doctissime astruit, censetque ex omnibus ciuibus, illos eligendos esse ad gubernandum, quotcunque sint, qui tantum cæteris prudentia & temperantia præstant, quantum viri pueris præstare solent. atque si quis inter electorum numerum simili ferme intervallo cæteros antecellat, regem, ait, esse constituendum. sed quid in laudibus prudentum tandiu diuoratur? Nempe hoc tantum laudis meminisse operæ pretium existimo: si exploratum nobis sit plurimum fidei dignitatisque afferre prudentiam. quippe quæ id efficiat, eamque semper legem præseferat, nimirum, vt his fidem habeamus, quos plus intelligere quam nos arbitremur, quosque futura respicere credimus, & cum res agatur in discrimenque ventum sit, expedire rem, & consilium extempore capere posse. Ita que his salutem nostram, his fortunam, his liberos rectissime committi arbitramur, vt Cicero probat officiorum. 2. num. 46. & multo ante eum Plato in suo Lydis seu de amicitia libello col. 94. singula exultabat, in quibus prudentes sumus, nobis esse cõ

ceden

cedenda. nempe vicinum tibi suæ domus gubernationem proculdubio concessurum, nec per se administraturum, si intellexerit iure familiari peritiorē esse, nempe agrorum, equorum, & similibus si eius rei compererit te esse expertum. An dubitas, inquit, quin republicam tibi commendent Athenienses, quum primū te in his rebus prudentiorem alijs esse perceperint? cuius respondit, non dubito. At, inquit si filius regis oculos agrotaret nunquid permetteret eum oculos sibi attrectare, an prohiberet cum medicum illum non existimaret? nos autē, si modò putaret peritos medicos esse, nil impediret etiam si velemus patefactis palpebris, & cinere super infusa curare? tandem lysis respondit, vera loqueris, quin etiam cætera omnia nobis committeret, potius quam vel sibi ipsi, vel filio, in quibus sapientiores nos esse putaret. in his denique, ait Plato, in quibus prudentes sumus arbitrato nostro agemus, neque vllus sponte nobis obstabit, quominus & nos liberi sumus, & aliorum duces. & cum nobis hæc singuli conferant, nostra erunt, quæ vero ignoramus, nemo nos vt lubet agere permittet, sed omnes pro viribus repugnabunt, non extranei tantum verum parentes etiam, & quod nobis propinquius est, nos quoque ipsi non nobis, sed alijs ministrantibus: & hæc cum nullo nobis emolumento sint, à nobis aliena existunt. (AD) vera profecto loqueris. id tamē mihi compertum esse velim, quo nam modo prudentiam cognoscemus in homine, quem ad magistratus aliosue honores procedere festinamus. (RE) nempe vt vir prudens verē dici possit. Primum nactus sit oportet ingenium solers, memor, & laboriosum. Deinde quod statim à puero animum exerceat, ratiocinetur, exacteque speculetur

ff ij quæ veræ

14
Prudentia non modicū fidei affert et dignitatis.

16
Prudentia si iudicet ex quibus dignoscatur.

quæ veræ sunt philosophiæ, postea delegibus diuinis, & vitijs hominum experiētiam adipiscatur. Duo enim sunt quæ prudentis habitum gignunt: quorum alterū est, vt mens disciplinis, & cognitione sit munita: alterum spectacula & negotia multa, quæ partim ipsum met expectasse oportet, partim alio modo percepisse. Itaque vtrunque simul & speculatio, vniuersaliū que cognitio, & experientia qua particularia gnoscentur ad perfectā requiritur prudētiā: nec alterum sufficit. Quod certe (si hæc ita facile cerni nequeāt) ex eo æstimari licebit, quod quis fecerit, dū in inferiore gradu cōsistebat. † Quippe qui indignus fuit inferiore gradu, indignior erit superiore palam est, vt Pomponius respondit in. l. qui indignus. ff. de senatoribus. Hinc constitutum est vt gradatim de minoribus ad maiores gradus perueniatur, ita vt non prius maiorem magistratum quisquam, nisi prius minorem susceperit, gerere possit, vt Calistratus ait, in. l. honor. §. gerendorum, ff. de munc. & hono. & Modestinus in. l. vt gradarim in prin. ff. eo. ti. quod tamē infra opportuni⁹ tractabimus (AD) † At si nullum adhuc gessit officium, nullū que gradum dignitatis tenuit, quo pacto in eo iudicabim⁹ prudentiam regnatiuam, quæ vt dixi, est habitus, habitus verò nisi ex præcedentibus actibus probari non possit? (RE.) Solam inquit, Bar. ea in specie esse inspicendam dispositionem & aptitudinem, quæ ex natalibus & facultatibus præsumitur, vt principio dixeram nu. 15. In hac enim prudentia requiritur persona omniturpitudine carens. Infamis quādoquidem iure aut factō ad nullam dignitatem vocatur. l. honor. §. de honoribus. ff. de munc. & hono. Alia est prudentia politica seu ciuilis, quæ in subditis, vt in bonum finem do-

16
Indign⁹
merito
censetur
superiore
re ordi-
ne quin
dignus
est infe-
riore.

17
Pruden-
tia reg-
natiua in
eo qui
nondū
iudex fu-
it quādo
pbetur.

mini

mini operentur, existit. Alia est militaris quæ consistit in bene operando in finem victorię ob quietem rei publicę, de quibus Bar. tractat in suo testimoniorum libello num. 91. & 92. & quia ad rem de qua agimus nō pertinet, de his hæc tenus. † Vt interim nō omittam celebrem doctrinam Augustini in libro de ciuitate dei, qua his finem imponam, dicentis, qui sine vera dei sapientia stimat se prudentem fieri posse, non prudens, sed stultus in cæcitate noxia stultus & demens permanebit, habentur hæc trasumptiue in. c. qui sine. 26. q. 2. & Cice. de natura deorum num. 247. neminem. ait, virum magnū sine afflatu diuino vnquā fuisse. is enim qui sapiens est corde, prudens appellabitur, prouerbiorum. 16. & iterum post pauca, prudentia & prouidentia præcedere debēt verba & actus, & Paulo post, sapientia pretiosior est auro, & prudentia pretiosior argento. In facie nanque prudentis lucet sapientia, plusque proficit correptio apud prudentem, quā mille plagæ apud stultum, vt scribitur prouerbiorum 17. sapientia vtique edificabitur domus, & prudentia roborabitur, prouerbiorum 24. nemo denique improbis moribus, quacunque vel scientia vel prudentia, quæ potius in viro prauo erit astutia, præpoleat, ad huiusmodi prouincias est promouendus vt non minus scite quā eleganter probat Dom. Soto de iusti. & iure li. 3. q. 6. arti. 4. 5. conclusionē. ex Aristotele poli. 3.

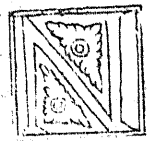
18
Prudens
vere qui
appelle-
tur.

¶ CAPVT. LX. ARBORIS NOS

tra fructus, hoc est, iustitiam
explicat.

ff. iij.

Nono

Ono¹ & vltimò fructus iustitiæ & æquitatis arbor nostra producit. Fructus enim diuin⁹ appellatur iustitia, vt in. c. graue in fi. 35. q. 9. at de particulari iustitia tantum nõ de vniuersali hæc intelligenda sunt. Arboris enim nostræ, hoc est, iudicis aut eius qui ad publicã administrationem adscitus est, fruct⁹, particularis est iustitia. Nam generalem, radicis potius, quàm fructus, loco esse cõstat. Vt ergo perfectè habeamus quomodo hæc intelligantur, sciendum est iustitiam duplicem esse, vt testimonio est Aristote. Ethicorum & politicorum libris generalis, videlicet, & particularis. † generalis vt ipsemet Aristote. definit, est habitus, quo homines apti sũt ad res iustas agendas, & quo ius agunt, & volunt iusta hinc Cice. officiorum. 2. nume. 53. ex iustitia, ait, boni viri appellantur. † nemo enim iustus esse potest, qui at: aut qui ea quæ sunt his contraria æquitati anteponat. Vel secundũ Ausel. lib. de virtu. ca. 12. iustitia est reãtudo voluntatis propter se seruata. Vel vt Augus. li. 1. de moribus ecclesiæ diffinit, est amor deo tantum seruiens. Hinc Plato li. 8. de sanctitate colu. 9. inprin: Iusti, ait, partem sanctum & pium esse reor, quæ, scilicet, circa deorum curã versatur, eam verò quæ ad hominum curam pertinet, reliquam esse iustitiæ partem quam nos particularẽ diximus, de qua infra veniet disserendum. Porrò iusti viri quæque boni partes, teste Cicerone, sũt, primum, ne cui noceat ne sui quidem cõmodi causa: deinde vt profit quibus possit: communis vtilitatis semper habita ratione, sed quod addit, nisi lacessitus iniuria, parum conuenit cum his quæ Marheus & Lucas d̄ diligẽdis inimicis tradidẽt. In hac vniuersali abun-

1
Iustitia et æquitati fructus sunt arboris nostre hoc est, iudicis.

2
Iustitiæ generalis definitio.

3
Iustus verè qui dicitur?

si abundantique iustitia virtus maxima inest, vt scribitur prouerbio. 15. rectè igitur Aristo. Ethicorum. 5. c. primo, iustitia, inquit, in sese virtutes continet omnes, atque adeo nec helperus nec lucifer ita admirabilis. ob id quæ virtutum omnium reginam eam esse attestatur Cicero officio. 3. nume. 35. Hierony. in epistola. 18. ad Demetri. & c. no stris Paul. Castren. in. l. iustitia. ff. de iusti. & iure. maior. siquidem est prudentia, vt proficitur diuus Tho. 2. 2. q. 58. arti. vlii. quippe quæ sine prudentia plurimum valeat, prudentia verò sine iustitia nihil, vt et nos quoque supra ex Cicerone officiorum secundo probauimus, maior etiam fortitudine & temperantia vt per eundem Thom. traditur quo in loco nuper citauimus, textum etiam habem⁹ Iustiniani in auth. vt omn. obedi. iudi. pro. in principio colla. 5. quem ad hoc citauit Alberi. iuprocmio Infortiati numero. 7. Probatur quæ optimè apud Stobæum sermone. 7. vt ex Polo Pythagorio Lucano ipse accepit iustitia, inquit, inter homines videtur mihi mater & nutrix ceterarum virtutum appellanda. Nam sine illa nec temperantem, nec fortem, nec prudentem esse quenquam fieri potest. Quippe harmonia & concordia totius animæ est cum concinnitate. Sed quid in his moror? nempe, ab eo incipit iustitia, & in eo quoque concluditur, qui omnia in sese continet, qui quæque solus iustus et incomprehensibilis est, qua in re Tullius omnium prudentissimus, licet lucis veræ ignarus. 4. de finibus nu. 17. summi asserit iustitiam esse rectoris, & Dei numen. † cuius nos (alibi ingenuè fatetur) nullam effigiem tenere, sed vmbra & imaginibus vti, & eas ipsas vtinam consequeremur. Sed quis mortaliũ eas apprehendet? aut quis eis vtetur? Me latet quidem, pro-

4
Iustitia regina est omnium virtutum.

5
Iustitiæ tantum vmbra vtimur.

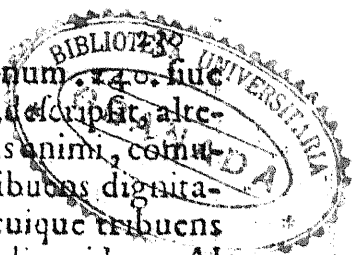
ut etiam

6
Iustitia
vniuersa
lis nō po-
test cum
scelera-
to homi-
ne habe-
re com-
merciū.

ut etiā nescire fatetur Fortu. Garfia de vltimo fine iu-
ris cano. & ciuilibus in prin. nu. 1. † Hæc vniuersalis iusti-
tia non potest cum scelerato homine habere cōmer-
tium. c. forus extra de verbo. signifi. tātum enim abest
vt à viro nequam exerceatur, vt eam, nisi qui virtutes
reliquas omnes complexus fuerit, nullus assequatur.
hæc item iustitia, teste Arist. non modò perfecta, sed
& omnium virtutum est præclarissima, cuius tanta est
vis, vt citra huius condimentum reliquæ virtutes om-
nes insulse sint & insipidæ, ac ne nomen quidem virtu-
tum habere mereantur, vt Cicero attestatur officiorū
2. & Paulo ante nu. 13. nihil est honestum, ait, quod nō
sit iustū & vtile. hac igitur radice suffulta arbore no-
stra nimirum si ad eō virtutes cæteræ coaluerint, vt ius-
titia particularis fructus producantur. Quare opti-
mus quisque huius viridarij insitor, eos ad imperan-
dum deligat, quorum de iustitia & prudentia magna
sit opinio multitudinis, vt inquit, Tull. officiorum lib.
2. num. 59. at sicuti res est longè omnium præclarissi-
ma ea vniuersalis iustitia, quæ viri boni nomen tri-
buit, sic etiam est repertu difficilima. Nam, vt Cicero
inquit, si vir bonus est is qui prodest, nocet nemini, rec-
tè istum virum bonum non facile reperiemus. † Al-
iam præterea esse diximus iustitiam particularem, vi-
delicet, quæ ab Vlpiano doctissimo iureconsulto in l.
iustitia. ff. de iusti. & iure, ita diffinitur. Iustitia est con-
stans & perpetua voluntas ius suū vnicuique tribuens
quam definitionem Alciatus li. 1. Parergon. c. 31. defen-
dere nititur ab impugnatione Rodulphi Agricolaë li.
de inuentione dialectica. 2. negantis iustitiam esse con-
stantem voluntatem, nam vt Alcia. inquit, Cicero cer-
te iureconsulto nostro cōsentit, siue eam definitionē
sequa

7
Iustitiæ
particu-
laris defi-
nitio.

sequamur, quæ libro de inuentione. 2. num. 220. siue
eam, quæ ad Herenium lib. 3. num. 94. describit, alte-
ro enim loco, iustitia, inquit, est habitus animi, com-
ni vtilitate conseruata suam cuique tribuens dignita-
tem. altero, iustitia est æquitas ius vnicuique tribuens
pro dignitate cuiusq;. A quō etiam melius videtur Al-
ciato ab Vlpiano, constans voluntas appellata, quàm
à Cicero habitus animi, vel æquitas tantum. cum
vt supra. c. præcedenti ostenderit, non in solo æquo
consistat, sed in bono quoque, & eo quod publicè in-
terest. vt Vlpianus in. d. l. 1. ius definiens adnotauit,
cui definitioni omnes post Aristot. Peripatetici assen-
tiantur, sic finientes: Iustitia est habitus electionis, cō-
pos in his circa quæ vir bonus publicæ vtilitatis, legū
que seruandarum causa versatur. Cuius etiam Vlpia-
ni definitioni subscripsit beatus Thomas. 2. 2. q. 58. ar-
ti. 1. & si. Domi. a Soto. de iusti. & iure li. 3. q. 2. arti. 1. &
seq. quæ si rectè intuantur, idem ab omnibus dictum
deprehendes. † Cuius iustitiæ initium, si Cicero de
inuentione li. 3. nu. 240. credimus, est ab natura pro-
fectum: deinde quædam in consuetudinem ex vtili-
tatis ratione venerunt: postea res & ab natura pro-
fectas, & ab consuetudine probatas, legum metus &
religio sanxit, † Iustitiæ particularis duæ sunt species
commutatiua, videlicet, & distributiua. quarum quæli-
bet tria requirit, vt post Aristotelē declarat Thomas
de vio in suo de monte pietatis libello. c. 4. † Difert au-
tè particularis ab vniuersali seu generali iustitia hoc
vno maximè, quòd illius particularis scopus sit, erga
vnunquenque priuatim seruare equitatem, nam quod
& fisco vel ærario debeat, curare vt saluum inte-
grumque sit, neue sacra profanentur, magistratus ne
lædan

8
Iustitia
à natura
profecta

9
Iustitiæ
particu-
laris spe-
cies.

10
Iustitiæ
particu-
laris ab
vniuer-
sali dis-
cretio.

11
Iustitia
particu-
laris à vi-
ro repro-
bo exer-
cetur.

lædantur. † Quo munere etiam vir malus, aut saltem neque fortis, neque temperatus, neque admodum prudens, sed solius iustitiæ particularis ex præscripto legû non ignarus utique fungi potest, & passim utitur, ut Claudius Catiunculae profitetur de officio iudicis. ca. 1. nu. 5. vniuersalis verò iustitia à reprobò viro exerceri non potest, ut et nos supra nume. 6. latius probauimus. Ratio huius discriminis hæc est. quia generalis iustitia in ordine ad operantē consistit. Iustitia verò particularis in ordine ad alterum propriè cōsistit, ut author est Aristo. 5. Ethicorum, ut reddere depositum, restituere commodatum, omnesque aliæ operationes, quæ iustitiæ subiacent. ad horum siquidem rectitudinem propriam, id est, ad hoc ut iusta sint opera, sufficit quòd alteri commensurata sint æqualiter: ut quia restitutio acceptioni æquatur. non ergo hac in specie refert qua quis intentione reddat, vel reddere faciat, aut debitum persoluat. † Fateor tamen plurimum interesse si iustitiæ virtutem operanti attribuere velim⁹ perfecta. nanque iustitiæ bonitas non tantum in ipso opere, verum et in operante consistit. At iustitia vniuersalis, ceteræque virtutes expleri absque virtute operantis non possunt, ut Tullius officiorum. 2. nume. 48 probauit, negari tamen non potest sub vniuersali iustitia & particularē comprehendi, nam qui alijs iustitiam non exhibet iustus profectò dici non potest. Aristote. autem Politi. 3. postquam differuit non idem esse, ut quis bonus sit ciues, atque bonus, exceptionē statim subdit: videlicet eum ciuem, qui præsidens est. & princeps, virtutibus omnibus viri boni indigere, quod scitissime probat Domi. à Soto de iustitia & iure lib. 3. q. 6. articu. 4. conclusio. 5. nemo, inquit, qui improbis

12
Magis-
trat⁹ om-
nibus or-
natos vir-
tutib⁹ es-
se decet.

est moribus quacunque vel scientia vel prudētia, quæ potius in viro prauo erit astutia, præpolleat, ad huiusmodi prouincias est promouendus. Enimuerò artem quæ solo intellectu consideret potest quidem vir nequam probè exercere, ut fidibus dulciter canere, pulchre pingere, ad fabre sculperè: illam verò practica in quæ in iustitiæ administratione posita est, nemo nisi virtutum vniuersitate, præditus, exequi valet iuste, cuius ratio in promptu est, quòd, ut. 6. Ethicorū Aristoteles author existit, regere atque imperare prudētiæ munus est: prudentia autem secum habet cunctas virtutes connexas: & potissimum prudentia iudicis, est nãque ut. 5. Ethico. docetur, iustitiæ custos: haud tamen iniquitates omnes reipublicæ agitare potest ac secundum leges vindicare, nisi fuerit virtutum omnium decore perornatus, nam qualis vnusquisque est talis sibi finis esse videtur, ob idque de officijs non potest quis iudicare bene, qui malignè illis affectus est quin verò ut rerū vsu et experiētia cōstat, corruptus anim⁹ non potest non æquitatem iustitiæ labefactare.

¶ CAPVT. LXI. IUSTITIÆ PARTI-
cularis comparisonem & descriptionem
trahit.

Erùm nō incōgruè hîc tractari potest quid in se hæc particularis iustitia contineat: cui ve rei cōparetur, aut quomodo depingat⁹? varij hac in re varia dixerunt, nempe Bald. in proœmio Gregoriano in fine, iustitiã, asseruit, quodam triangulo contineri, veluti turrim fortissimam triangularem. hoc est, honeste viuere, alterum non læ-

dere, netur.

Iustitia
turrì cō-
patur &
triangu-
lo conti-
netur.

dere, ius suum vnicuique tribuere. §. iuris præcepta
 in tit. de iusti. & iu. l. vlti. titu. 1. par. 3. de qua scribitur
 prouerbiorum. 18. turris fortissima nomē domini, sed
 nomen domini, hoc est Christus, est ipsa iustitia, capi,
 æstimant. xj. q. 3. quam turrim mire struxit Guillel. le
 Rouille li. 1. de iustitia & iniustitia, vbi de trib^o eius an
 gulis latē differuit. capitu. 13. & duobus seq. & in li. 2.
 iniustitiam tanquam belluā depinxit. † Alibi iustitia
 aliter depingit in .l. videlicet regni nri. i. ti. 1. pa. 3. fo-
 ri enim pereni adæquat, in quo tria cōsiderāt, aqua, vi
 delicet, quæ cōtra oriētē oritur. sic iustitia solē respicit
 hoc est, deū, qui est sol iustitiæ. itē aquæ cursus, fluit e-
 nim semper quare dulcior quidem est, & sapidior, sa-
 lubriorque eam bibentibus. ad eundem ferē modum
 iustitia nunquā minuitur, neque consumit atque ideo
 saporem præstat ea indigentibus. 3. quia sicut aquæ bo-
 nitas est contraria temporum iniquitati, vt quæ frigo-
 ris tempore callida, & caloris frigida inuenitur, ita &
 ius, quod ex iustitia oritur, iniurias hominibus illatas
 aufert, omnia que improbe facta comprimunt. † Deni-
 que Gellius libro noctium atticarum. 14. ca. 4. refert
 Crispum apte nimis & graphicē imaginem depin-
 xisse iustitiæ, modulis coloribusque verborum ad hūc
 ferme modum. forma atque filo virginali, aspectu vē-
 hementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus
 neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdā
 tristitiæ dignitate. Ex imaginis autem istius significa-
 tione intelligi voluit, iudicem, qui iustitiæ antistes est
 oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptū
 inadulabilem, contraque improbos, nocentesque in-
 misericordem, atque inexorablem, erectum, arduum
 atque potentem: vi maiestatis eq̄ æquitatis atque veri-

tatis

tatis terrificum. Quidam tamen deliciores philoso-
 phi seuitiæ imaginem istam dixerunt, nō iustitiæ, pro-
 ut idem Gellius ait. † Quam ob rem alio libet modo
 iustitiam depingere, si modō mēa fuerit admissa de pic-
 tio. fructibus enim iustitia adæquatur arboris probē
 radicata, quæ stipitem fortem & integrum, purgatos
 ramos, virides frondes & laras, illoresque non marci-
 dos habuerit, talisque fuerit qualem nos depinximus,
 qualis enim arbor fuerit talem ex ea fructus collige-
 re sperabimus. † Caveat tamen interim optimus quis-
 que iustitiæ antistes, si fructuosa arbor appellari ma-
 luerit, ne iustitiæ fructus im maturos, aut nimis matu-
 ros & passos producat. Nam si præcipitet iudex
 in ferenda sententia, anteaquā disculsum fuerit ne-
 gotium, meritisque causæ minus debito examina-
 tis, immaturos, longeque fructus feret acerbos,
 gustui nimirum acerbitate molestos & iniucundos.
 ita fit teste Columela vt vba, perinde atque cæterar
 borū fructus, primō est peracerba gustatu, deinde ma-
 turata dulcescit, quod fusius probauimus supra ista
 ea. parte. c. 39. nume. 3. & sequentibus. † Quandoque
 tamen culpa infortis seu eius, qui curam gerit poma-
 rij, poma alijs arborum fructus nō maturescūt, quōd
 fortē congruo arbores non rigauit tempore. sic in iu-
 dicibus vsuuenit persæpe, acerbæ iustitiæ ferunt fru-
 ctus, quōd à principe congruis non rigentur salarijs.
 Nam si, vt commodē ali queant ipsi eorumque fami-
 lia, prout muneris exigit qualitas, salaria nō sufficiūt:
 necessum est vt aliunde id quærentes suo non possint
 vt par est, muneri deseruire. † Sepissime etiam iudices
 post causæ merita examinata & plene discussa: delibe-
 rationeque vt oportet habita, aut tempore ad discuti-
 endam

²
Iustitia
fonti ad
æquatur
perenni

³
Iustitiæ
depictio
ex Au-
logellio.

⁴
Iustitia
fructib^o
arboris
compa-
ratur.

⁵
Iudex
medium
inter ce-
leritatē
et cuncta-
tionē
teneat

⁶
Arbores
nre quo
sint mo-
do rigan-
de:

⁷
Litis sup-
r^o & labo-
res maxi-
me si cū-
fferatur
et victo

et vincē
ti nar-
ratur.

endum deliberandumque decurso, differunt iustitiæ
fructus proferre, causamque definire: quod utique ni-
hil aliud est, quam fructus nimis maturos, & passos,
purulentosque, & corruptos producere, minus que sa-
pidos utriusque ex litigantibus. Quandoquidem victus
acerbe gustabit eos, idque palam est, victor autem pas-
sos nimis & purulentos colliget iustitiæ fructus, cum
forte paulominus expenderit, quam ei valor totius ste-
terit causæ. cumque excussum eum et exhaustum iudi-
ces eorumque officarij dimisserunt, deplumisque
euaferit, ut cui nihil iam sibi reliqui fecerint, pecunijs
quippe spoliatum illum, honoreque nudatum relique-
rint. Tot denique labores, molestiæ, impensæ, & sup-
rus sequi solent litigantes, etiam si victoriam reporta-
rint ut satius certe sit semel vinci, quam sæpius vince-
re aut diutius litigare, ut docet experientia, & non
obscurè innuit tex. in l. minoribus. 25. annis subuenit
ff. de minori. ut non immeritò scriptum sit in l. item si
res. §. vlti. ff. de alie. iu. mu. cau. fac. Hæc enim verecun-
da cogitatio eius, qui litēs execratur, non est vituperan-
da, cum alijs multis in hanc sententiã adductis ab Al-
beri. in l. etiam in prin. ff. ut lega. nomi. cauea. & Luc.
de Pen. in l. litibus. C. de agrico. & censi. lib. xi. & no-
uissime à Mathe. Paco. in suis commentarijs, in titulo
de manda. apostolicis. §. & ut obuiet in prin. & Petro
Rebuffo in proœmio concordatorum in verbo sump-
tibus. Medium igitur eligendum est à iudice, qui virtu-
tem amplexus, optimos & maturos iustitiæ voluerit p-
ducere fructus: ut nō modò inter celeritatem & cuncta-
tionem, verum etiam inter seueritatem, et æquitate,
austeritatem, & mansuetudinem, iustitiam, & miseri-
cordiam, medium teneat. † Siquidē seueritas, per quã
iudicia

iudiciaria potestas vel vindicta districtius in aliquem
exercetur, perutilis est rei publicæ, nam, ut inquit, A-
ristote. 8. pollitorū, bene operans nulli parcit. Hinc
Casiodor. variarum. 12. epistola. 3. seuerus, ait, dicitur
quasi satis verus, tenet enim sine pietate iustitiam. cū
quetata sit in republica morū varietas, ut nemo va-
leat leges defendere, nisi terror videatur aliqua tēpe-
rare, ministerio seueritatis nostra quies adiuuatur, ut
testimonio est Augustinus ad Macedonium, quem,
Gracianus refert in. c. prodest. 23. q. 5. impunitatis
quippe spes, maxima est peccandi illecebra, Cicero
pro Milone num. 33. Ex quibus facile deducitur, quod
ad reipublicæ conuulsam reparationem, expedit po-
tius seueritas, quam remissio. vnde magna licentia co-
ercenda est grauisima seueritate, ut in. l. i. C. de his
qui expub. colla. illata sunt. Quoniam ex seueritate
solus offenditur qui punitur, ex remissione offendun-
tur, lex, rex, & grex, imo omnis res: sic Egidium cardi-
nalem sedisque apostolicæ legatum dixisse refert,
Luc. de Pena in. d. l. i. C. de his qui ex publica collatio-
ne illata sunt non vsurpandis l. 10. cuius dicta, more
suo, transtulit Chasseneus in catalogo gloriæ mundi
5. par. 20. cōsidera. & ut Salustius dixit in Iugurtinō,
bonus segnior fit vbi negligis, malus improbior, qua-
re concluditur seueritatem à iudicibus esse amplexā-
dam, quippe qua rex honoretur, lex custodiatur, grex
saluetur & conseruetur, per contrarium autem leni-
tate rex contemnatur, lex despiciatur, & grex inficia-
tur. Etenim equissimum est ut quos dei timor à peccā-
to non reuocat, eos disciplinæ seueritas coerceat. c.
cum in cunctis prope si. de electio, nam maioris inter

dum est roboris delictorum iniquitas, quam legum æquitas, inquit imperator in auth. vt non fiant pigno. in prin. colla. 5. atque qui de malis pœnas non sumunt, bonos affici volunt iniurijs, vt Lyfias dixerat.

CAPVT. LXII. DE SEVERITA
te, stricto iure, & æquitate agit.

D. Quid est seueritas? (RE.) Alberi. in. l. prospexit. ff. qui & a quibus, dixit seueritatem ius esse strictum æquitati oppositum tex. est in. c. vlti. extra de transactio. & in. l. si compensandi. ibi, iuris seueritas. C. de hære. insti. & in. l. nulla. ff. de legibus, vbi scribitur, nullam æquitate benignitatem pati vt quæ salubriter pro hominum utilitate introducuntur, ea duriore interpretatione contra ipsorum commodum producantur ad seueritatem. alibi etiam seuera interpretatio dicitur in l. 2. in prin. ff. de custod. reorum, & seuera sententia in l. 1. §. casum. ff. de postul. & seuerus iudex. Cicero. 5. in Verrem actione, & seuerus custos legis apud eum prima in ipsum Verrem actione. † Hæc autem mihi probantur, eo quod strictum ius æquitati aduersatur, id est, quod latius mitius uè quam æquitas dicitur, aliquid statuat, vt patet ex. l. placuit. C. de iudicijs. Quum sic ait, placuit in omnibus rebus præcipuam esse iustitiæ æquitatisque, quam stricti iuris rationem, at que ex. l. 2. §. quanquam in. ff. de aqua plub. arcen. cuius verba hæc sunt, hoc æquitas suggerit, etiam si stricto iure deficiamus, & in. l. si res tuas. C. ad exhiben. ita fit vt ius sit regulare, quod regula innititur. l. penul. ff. de costi. pecu.

Seueritas quid?

2
Strictū ius æquitati aduersatur

pecun. prout ex ea Tiraqu. expendit de vtroque retractu. parte. 1. §. 35. glo. 1. numero. 5. Plerunque etiam ius simpliciter in legibus nostris pro iure stricto ponitur, vt est videre in. l. nulla. ff. de legibus, vbi ita scribitur, nulla iuris ratio, aut æquitate benignitas patitur, & in. l. epistola. §. de inoffioso. ff. de pactis & in. l. si ex duobus. §. sed si plures. ff. de peculio. l. 1. & vlti. C. de legi. Tullius etiam in oratione pro Cecinna sed causam, ait, suam vult vobis æquam probari, non modò certam & æquitati quoque, non modò iure niti. † Hincque Donatus, Terentianus in terpres in Adelphis, inter ius, inquit, & æquitatem hoc interst. Ius est quod omnia recta & inflexibilia exigit. Æquitas est, quæ de iure multum remittit. Quamquam non semel in iure nostro hæc non ita separantur, sed veluti si vnum in altero insit, ita de his tractatur, vt in. l. 1. in prin. ff. de iusti. & iure, cum dicitur, ius est ars boni & æqui, & in. l. ius pluribus co. titu. & apud Tullium, si is est, ad Heremnum lib. 3. numer. 94. iustitia est æquitas ius vnicuique tribuens pro dignitate cuiusque. Idemque iuris æquitatem appellat in oratione pro Lucio Plaucio & lib. officiorum. 3. in primis que operam dabunt vt iuris & iudiciorum æquitatem suam quisque teneat, id quod facit etiam imperator in. l. cum nec patronos, ibi, iuris æquitas permittit. C. de iniurijs. † Alibi etiam strictum ius humanitati aduersatur, vt in. l. Panthonijs in prin. ff. de acqui. hære. & in. l. scriptum in prin. ff. de liber. & posthu. & in. l. 1. §. qui operas. ff. ad Tertullianum. l. penul. §. de illo. ff. de condi. & demo. l. thais. §. libertatem in si. ff. de fideico. liberra. l. si debitor. §. 1. l.

3
Ius ab æquitate differt quoad idem sunt

4
Strictū ius humanitati aduersatur.

inter eos. §. 1. & ibi Bar. ff. de fideiuss. c. vltim. extra de transactio. Quandoque ius subtile vocatur. l. si ita scriptum. ff. de lib. & posth. quandoque ius versutum & callidum, ius scrupulosum, apices iuris, acerbam ius, dura lex. rigor etiam, pluribusque alijs nominibus nuncupatur vt omnium latissimè Tiraque. cui nihil vnquam addi potuit, de vtroque retractu, parte. 1. §. 35. nume. 4. & pluribus sequentibus congesit. aliqua alia per Oldendorpium traduntur de iure & æquitate titu. 2. ¶ Et sicut strictum ius multis alijs nominibus nuncupatur, ita & æquitas ei opposita, videlicet, benignitas, quæ æquitati tribuitur, vt ratio iuri. l. nulla. ff. de legi. quandoque bonum & æquum, quandoque bonum æquum sine copula, nunc æquum simpliciter, nunc etiam simpliciter bonum appellari multis probat Budeus in prioribus in pandectas annotationibus in. l. 1. de iusti. & iure, quandoque remissio, facilitas, fauor, mansuetudo, misericordia, & dispensatio dicitur, vt affatim nobis tradidit Tiraque. d. §. 35. in glo. 1. nume. 25. & deinceps. Ioh. Oldendorpius de iure & æquitate. titu. 1. (AD) ¶ Quid est æquitas? (RE) Æquitas, si Bartolo credimus in. l. 1. in fi. C. de legibus est quedam facti conuenientia, seu conueniens quodam, vt in. d. l. nulla. ff. de legibus, & in. l. 1. C. co. & in. l. placuit. C. de iudi. vel, teste Cipriano, æquitas est iustitia dulcore misericordie temperata, refert Iohan. Andr. & Abbas in. d. c. vlti. de transact. Salice. in. l. 1. num. 8. C. de legib. vel secundum Specula. in. titu. de dispesa. §. 1. nu. 4. est motus rationalis reges misericordiam & rigorē. c. de disciplina. 44. distinct. c. & qui emendat. c. vera. 45. distinct. ideo dixit rationalis, quia

5
æquitas
pluribus
nūcupa
tur mo
dis.

6
æquita
tis defini
tio mul
tiplex.

quia cum causa est miserendū Sali. in. d. l. 1. nu. 8. C. de legibus. vel, si Ciceroni credim⁹. 1. rhetori. æquitas est cum causa iustitiæ conuenientia in paribus causis patriura iura desiderans. Porro Boetius in commentarijs Ciceronis topicorum li. 3. æquitas, inquit, est quod naturalis ratio persuasit, hæc naturalis appellatur æquitas vt Bar. censuit in. l. 1. quomodo in læsæ maiestatis crimin. proce. in verbo videbitur post medium, per textum in. l. bona fides. ff. de positi, vbi iurisconsultus ait, æquitatem ad naturale ius seu gentium referri, & secū dum eam debere iudicari in bonæ fidei contractibus, nisi prius fuerit ex iure ciuili alteri ius quæsitum, quæ in specie ipsum ciuile ius, eiusque præcepta attendi debent, quippe cum iure naturali etiam cōueniat, ne cui prius ius auferatur quæsitum, vt ex eo textu expendit Ioh. Baptista Perusi. de arbitris li. 10. c. 13. ¶ Hanc sane æquitatem scutum appellauit Salomon inexpugnabile, cum sapientiæ. 5. sic ait, induent pro torace iustitiā, & accipient pro galea iudicium rectum, & sumēt scutum inexpugnabile æquitatis, res enim publica semper iure æquitatis augetur, & cum temperantia dirigitur teste Cassiodoro variarum epistolarum episto. 26. ¶ Rursus æquitas est perfecta ratio, quæ leges strictumque ius interpretatur & emendat nulla scriptura comprehensa, sed solum in vera ratione cōsistens, vt ex Cicerone pro Cecina deducitur, omnino, inquit, ita bene agis, a verbis enim recedis, & æquitate vteris, & in pluribus alijs locis idem Cicero voluisse videtur, æquitatem potissimum mente niti, ius strictum verbis & scripto. Nam in oratio. pro Murena, nu. 24. in omni, ait, denique iure ciuili æquitatem reliquerunt verba ipsa tenent, & in oratione pro Aulo Cecinna

7
æquitas
scutū est
in expu
gnabile.

8
æquitas
mentem
titur ius
aut ver
bis.

num. 36. At tu qui tam diligenter & tam calidè verbis cōtrouersias, non æquitate diiudicas, & alibi sepe. ex quo nimirum Dicitur Tho. 2. 2. q. 120. ar. 1. ita eam diffinit. est, inquit, virtus, qua quiuis seruata legis intentione legis verba non seruat. † Verùm, vt scribit Bal. in rubri. C. de consti. pecun. colu. 2. versi. quæro an circa, æquitatem rationi coniunctam sequi debemus non imaginariam & nostri capitis, nam quorsum, attinebat leges scribi si iudicibus liceret discedere à scripto, & suo arbitrio æquitatē fingere? alia in eam rem adu- xit Tiraque, de retract. lignagier. §. 35. glo. 1. num. vl- ti. qui tandem inuehens contra eos qui æquitatem fin- gunt, hæc ferè anectit verba: & hæc nota aduersus eos qui cum legibus & rationibus deficiuntur, ad æquita- tem, nescio quā, nulla lege aut ratione suffultam, sed vt illis imaginatio quæpiam obtulerit, confugiunt, ra- tiones tamen quasdam nō. ex ipsis legibus, sed suis ca- pitibus erutas afferentes. Nam homines Paulo acutio- res multa in vtranque partem in explicabilia quære- re & excogitare possunt, si tantum ex rationibus asciti- ticijs & non ex legibus iudicandum erit, hæc ille. Sed & vt ex alijs item scriptoribus aliquid in rem nostrā mutuemur, hæc mire fulciunt, quæ à Quintiliano se- niore, scilicet, auo, vt multi contendunt, eius qui insti- tutiones oratorias scripsit, eleganter tradita sunt ad- uersus iuris interpretes, qui in legū interpretationibus à verbis earū. recedūt voluntati menti que earū, vt ipsi causantur, seruietes. Hæc ipsius verba sunt, manifestū est nihil posse calūniæ admittere verba legis ad scrip- ta. Nunc peritissimi litiū homines ad interpretationē nos iuris adducūt. Nō enim hæc esse legis volūtatē, quæ verbis ostēditur, quorū ego prudētiam miror, tātū

vicerunt

æquita-
tē ratio-
ni cōiuc-
tam nō
imagina-
riā sequi
oportet.

vicerūt illos maiores nostros, illos cōditores iuris, illos qui rudē ciuitatē legibus ac iure formarunt. in hoc ap- probare conantur defuisse his sermonē, defuisse consi- liū. & Paulo post, hoc dico iudices perniciosissimam esse ciuitati hęc legū interpretationē. Nā si apud iudi- ces hoc semper quæri de legibus oportet, quid in his iustū, quid æquū, quid cōueniens ciuitati, superuacū fuit omnino leges scribere. Et credo fuisse tempora a- liquādo, quæ solā & nudā haberent legū æstimationē Sed quoniā ingenijs hæc indiuersum trahebantur, ne que vnquā satis cōstitui poterat quid oporteret, certa forma, ad quā viueremus, instituta est. Hęc illi autho- res legū complexi sunt; quā simutare, & ad vtilitates suas peruertere licet, omnis vis iuris, omnis vsus eripi- tur. Nā quid interst nullæ sint, an incertę leges? sed & multa in hanc rē adfert Tullius. l. 2. de inuētione quę à Tiraquelo referuntur. in. l. si vnquam in verbo liber- tis nu. 14. ad fi. C. de reuocan. dona.

¶ CAPVT. LXIII. ÆQVITATIS DE
finitionem ex Oldendorpio refert.

Equitas porrò alter definitur per Ioha. Ol- dendorpium raræ eruditionis virum in suo de iure & equitate tractatu titu. 3. æquitas, inquit, est iudicium animi ex vera ratione petitum, de circumstantijs rerum ad honestatem vitæ pertinentium, cum incidunt, recte discernens, quid fieri aut non fieri oporteat. (iudicium animi) loco generis ponitur, nam animus hominis multa iudicat, partim quę ad seipsum, partim quę ad aliū referuntur sed in hominū societate nullum est præclarior, quāde

æquita-
tis altera
defini-
tio.

gg iij quo hęc

quo hinc loquimur, æquitatis iudicium, quod Aristo. iustitiam atque iniusti diiudicationem definit, & profecto nisi per iudicium animi nullis adfectibus pollutum, hoc est, per conscientiam nulla alia via patet homini ad cognitionem æquitatis. idque est quod rectissime dici solet æquitatem oportere censendo, non autem altercādo discerni. Altercationes enim corrumpunt animi iudicium, conscientiam itaque synceram adhibere debet iudex ut iuxta æquitatē causam definire possit, mille licet videat testes, & totidem instrumenta. conscientia enim certa est, non fallitur, at in probationibus sepe vel error vel dolus versatur: sicut experientia, heu nimis frequens, nos docet. quod sic fieri oportere late probat Oldendor. de iure & equitate tit. 13. ubi asserit conscientiam sequi debere iudices, licet probationes aduersentur contra communem sententiam. hoc tamen perfectius examinat Couarrubias li. resolutionum. 1. c. item. 1. de quo etiā nos aliquid supra ista parte. c. 42. nu. 1. diximus & deinceps (ex vera ratione petitem) non qualibet censura & opinio hominis est pro æquitate recipienda, quid enim vnusquisque non sibi somniet? sed ea tantum que ex certa rationis formula procedit, naturali, videlicet, seu comuni, cui homines velint nolint adsentiri conscientia coguntur propter a-pertam veritatem, quam Deus insculpit cuiusque animo, ut & nos late, probauimus. c. precedenti in fine. Sic enim Apostolus probat in nobis esse legem naturæ, à qua petitur in fallibile iudicium, quod vocat conscientiam, ad Romanos. 2. civili etiam ratione æquitas constat, quæ ex recepta legis latorum autoritate proficiscitur, vel ex diuturnis moribus consensu videntium comprobatis, ut in. l. de quibus. ff. de legi. §. constat insti.

de iure

de iure naturali. Verum civilis ratio non debet prorsus à naturali recedere, multo minus illi repugnare, alioquin nulla æquitas ex ea colligi poterit. l. ius civile. ff. de iustitia & iure. Cæterum quoties naturalis æquitas & civilia præcepta simul videntur pugnare, semper quo ad eius fieri potest, interpretatio facienda est, ne æquitas naturalis omnino sublata videatur. Exempli loco. Lege municipij cauetur, ne aduersus publicum instrumentum defensio aliqua admittatur, prout & lege nostra regia statuitur lib. 3. ordinationum titu. 8. de exceptio. l. 4. & 5. Petenti ergo executionem aduersario nihil obijcere propter legis verba poterō. l. prospexit. ff. qui & à quibus. Sed postquam soluerō, propter iuris naturalis æquitatem, quam sublatam esse verisimile non est, repetere poterō. l. si fideiusor. §. in omnibus. ff. manda. idque Bar. sensit in. l. 1. §. & parui refert. ff. quod vi aut clam, nam nec ipse soluendo videtur naturalis æquitatis exceptionem remisisse, arg. l. si fullo. ff. de condi. sine causa ubi docto. (de circumstantijs rerum) fideo hoc in definitione ponitur, ut differentia inter summum ius & æquitatem constituitur, quippe cum æquitas semper in circumstantijs facti versetur. Siquidem de hypothese, hoc est, de simplici aliqua cuiuslibet causæ materia satis potest per leges in vniuersum præscribi: sed de omnibus, que incidere solent, qualitatū figuris, recte ordinari in specie superat omnem hominum prudentiam. Natura enim quædam rerum immensitas atque negotiorum comparata est. l. natura. ff. de præscrip. verb. Hinc Aristo. 5. Politi. libro. c. 6 prope finem, ut enim (inquit) in alijs artibus, sic etiam circa civilem constitutionem impossibile est singula ad minimum vsque scriptis comprehendere, necesse est enim

ut gene

² Civilis ratio non debet prorsus à naturali recedere, multo minus illi repugnare.

³ æquitas à summo iure differt.

⁴ Legibus omnes comprehendendi casualis impossibile est

vt generaliter scribantur. At illa quæ aguntur particularia sunt. † Circumstantiæ quæ in iure variant omnia, vt inde æquitas colligatur, sunt septem. l. aut factis circumstantiis. ff. de pœnis, videlicet, causa quare aliquid factum sit. omnia enim denominanda sunt à fine ad quem fiunt. nam si verberetur quis à magistro suo, causa emédationis longè est honestissima & necessaria, ad finem videlicet educandorum hominum & ad retinendam politicam societatem. Ex hoc ergo loco colligitur ius vt impunita sit hæc castigatio, vt. C. de emédatione. propin. & in. l. prætor. §. præterea, & §. sequenti. ff. de iniuriis. modò non sit inmoderata, vt in. l. item queritur. §. ite Iulianus. ff. locati. & in. l. ii. ti. 8. par. 5. Ex diuerso autem si finis verberum fuerit vindicta ex deprauato adfectu procedens, & diuino & humano iure debet emendari. Sic eodem modo in contractibus, si honesta causa est permutandarum rerum permittuntur, sin autem ad turpitudinem tendat vel læsionem proximi, non valet ipso iure, aut reuocandi sunt. Item persona nimirum est consideranda, & eius qui fecit, & eius qui passus est. † Aliter enim puniuntur ex iisdem facinoribus serui, quàm liberi: & aliter qui quidquam in domum parentem uè ausus est, quàm qui in extraneum. qui in magistratum, quàm qui in priuatũ, vt supra in sinuauimus. c. 10. nu. 10. maior ite iniuria fieri censetur nobili quàm plebeio, pindeque magis punitur, quod ex pluribus huius regni legibus cernere licet, nempe ex. l. 85. & 131. in legibus styli, vbi nobilis Hispaniæ, hoc est, fidalgus vulgo dictus, æstimat vindicat que conuictum seu iniuria. 500. solidis, cæteri minori summa, † Ex quo Arceus Otalora in suo de nobilitate libro. 2. parte. c. 4. num. 11. & 12. censēbat fuisse de ductum, ea

500. soli

500. solidorum vindicatio nobilium, cui subscripsit Couarrub. in li. de veterum collatione numismatum c. 5. num. 7. fo. 36. col. 1. & sequ. cui non parum conferre ait lex quedam inter Hispaniæ foros prædita sub tit. de pigno. cuius verba sunt. Si el cauallero debe algo al franco, o a otro home de rúa, por aquella deuda ni por otra cosa del mudo no traue ala vestia que cauallergate, ni de las riendas, y si lo hiziere peite. D. sueldos, la mitad sean para el rey, y la otra mitad para el cauallero. por la deshonnra que hauia reseebido. appendit etiam. l. x. ti. ii. li. 4. ordi. & fori ludgo ti. 4. lib. 8. vt ibi per eum. Etatis quoque ratio consideranda est. 3. locus inspicitur, vbi factum sit. 4. tempus quando factũ sit. 5. quãtitas, magnum ne an exile sit. 6. quãlitas quomodo factum sit. 7. euentus, an vi, errore, dolo, culpa, casu fortuito factum sit, secundum istas enim circumstantiarum species æquitas iubet ius summum vel intendi vel remitti. quod mire exponit Oldendorpius de iure & æquitate ti. 4. §. superius. Huc respexerunt semper iurisperiti, Paulus in. l. pōpo. li. 26. ff. de negotijs gestis. Pro qualitate personarũ, inquit, & actio formatur & condēnatio moderatur. Vlpianus in. l. nõnunquam autem. ff. de iudi. hoc autem, ait, æstimare oportet eũ, qui ius dixit pro conditione causæ, vel personæ, vel tēporis, & ita ordinem edictorum & compendium moderari. Alfenus in. l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad. l. Aquil. Respõdi, inquit, in causa ius esse positũ. Vlpianus in. l. iusiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. ff. de iureiur. non semper autẽ, ait, consonans est per omnia referri iusiuradũ tale quale defertur, forsità ex diuersitate rerũ vel personarũ quibusdã emergētibus quæ varietatẽ inducunt. Ideoque si quid tale inciderit officio iudicis

concep

conceptio huiusmodi iurisiurandi terminetur. Paulus in l. pedius. ff. de incendio. rui nauis. & omnino, ait, ut ceteris ira in huiusmodi causis ex personarum conditione & rerum qualitate, pœnæ sunt diligenter æstimandæ, nequid remissius aut durius constituitur, quæ causa postulabit (ad honestatem vitæ pertinentium) hoc ideo, quia æquitas non exigit de omnibus passim circumstantiis curiosos esse magistratus & iudices, sed de his duntaxat, quæ ad honestatem vitæ huius transgenda aliquid conferunt, quales versantur in commercijs hominum (cum incidunt) ¶ ut hinc appareat maximum inter summum ius & æquitatem discrimen. summum ius statuit, ordinat quæ præcepta de negotiis, quæ putat frequenter euentura, ut in omni genere humanarum functionum certæ sint, saltem generaliter, formulæ de moribus ad quas recurratur. æquitas autem cum factum euenit, circumspicit quale sit, & confert cum huiusmodi præceptis legum ac elegit inter multas bonas leges optimam, hoc est, proposito negotio convenientissimam, reliquas suis relinquens temporibus & factis. Vt Aristoteles docet Ethicorum. 5. quemadmodum sutor primum multas sibi comparat & varias calceorum formas, Deinde cum vider emptorem, inspicit qualitatem pedis & persone dignitatem, sicque formam eligit aptissimam. Pharmacopola item omnis generis medicinas componit, sed tum primum de usu earum discernit, cum morbi qualitatem recte tenet. Adiciamus exemplum. ecce enim summum iuris perpetua est regula, emptione iure ac soleniter factam rescindi non posse. l. ratas. C. de rescindendo. istud axioma, semper honestum est in suo genere quia habet causam naturalem, ceterum si inflexibiliter

8
æquitas a summo iure discrimen

biliter in omnibus, quæ accidunt factorum speciebus id velis seruare, occurret facile species in qua summum illud ius summa fiat iniuria. nempe si publica utilitas reclamaret, vel conditio personæ, vel pretij utilitas. quibus casibus profecto aut alijs huiusmodi respecta negotij circumstantia, æquitas rescindit venditionem aut alio modo consult. Et interim tamen non improbat regulam sed suspendit plusculum ab hoc casu in eidenti. (recte discernens) recte proculdubio discernet æquitas inter licitum & illicitum, si ex certo ratio⁹ nis iudicio procedat, ut Vlpia, quoque sentit in lege. i. recte discernere in principio. ff. de iusti. & iure. Alioqui quidquid ex fluctuante animo proficiscitur declinat semper ad iniquitatem. Cicero officiorum. i. nume. 45. Quo circa, inquit, bene præcipiunt qui vetant quidquam agere quod dubites æquum sit an iniquum, æquitas enim lucet ipsa per se, dubitatio cogitationem significat iniuriæ. Vnde prouerbiū, quæ dubitas ne feceris. Sic & Vlpianus diligenter inculcat iudici, ut ex certa animi ac indubitata ratione dirimat litem in. l. si irruptione. ff. fin. regundo. ad officium, ait, de finibus cognoscentis pertinet, & mensores mittere, & per eos dirimere ipsam finium questionem. ut æquum est. et si ita res exigat, oculis etiam suis subiectis locis. (quid fieri aut non fieri oporteat) Ea enim totius iuris est virtus officium vis, atque potestas, ut imperet honesta, prohibeat turpia, l. austitia. §. i. ff. de ius. & ius. l. legis virtus ff. de legibus. Idcirco equitate ius indiget, ut quæ legittimas attemperet & moderetur sanctiones, ut singulis negotiorum speciebus recte deserviant. habet namque delectum, quod nam ius cuique rei iam natæ conueniat. Hastenus Oldendorpius de equitatis definitione. quod hinc

9
Dubitās recte discernere non valet.

10
equitatē
præ ocu-
lis habe-
re semp
iudicem
oportet.

hinc referre libuit, ne principijs incognitis ad reliqua
quæ de æquitate tractanda sunt, cæcitate seducti per-
gere impellamur. summe enim eruditissimus vir æqui-
tatis rationem illustravit: vt iam nulla iudicibus esse
possit excusatio si ignorare dixerint quo nam modo
cas exequi seruareque leges teneantur, t quæ æquita-
tem præ oculis eos semper habere præcipiunt, vt in. l.
quod si ephesi. ff. de eo quod certo loco in fi. c. vt nrm
vt ecclesiasti. benef. c. vlti. extra de transacti. c. alligat
26. q. vlti. nam si quæ paulo ante diximus & quæ con-
festim subiiciemus cõsiderauerint allucinari minime
poterunt, iuxta illud Salomonis prouerbiorum. 4. vi-
am sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æ-
quitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur
gressus tui: & occurrens non habebis offendiculum.
Itaque iudicem, quem bonum virum dicimus, sic rigo-
re & austeritate iuris, & æquitate vti oportet, vt neq̃
ad vnguem iuris stricti rigorem & asperitatem obser-
uet, neque in totum relaxet: sed ex causis iustis ex duo-
bus contrarijs optimum eligat temperamentũ, vt Sa-
lice. adnotauit in. l. 1. nu. 8. C. de legibus per tex. in. l. 2.
§. si quis tamen. ff. si quis cautio. & in. l. si seruos. ff. de
pignora. actio. l. 5. in fine. ff. de annuis lega.

CAPVT. LXIII. QUANDO IURIS
rigor quando æquitas sit admit-
tenda distinguit.

I
Iudex
quando
rigorem
quando
equitatē
sequi te-
neatur?

eterum t vt certam legem habeamus, quan-
do rigorem strictum que ius, quando autē æ-
quitatē & benignitatem iudex sequi tenea-
tur, quamuis certa hac in re non possit habe-
ri norma

ri norma propter innumerabilem causarum contin-
gentiam, tamen ex crebriori iuris interpretum sen-
tentia, sequentes tradi possunt adsertiones. Quando
rigor et equitas simul concordant, vtrunque seruatur
l. si me et ticiam. ff. si cert. pet. Sin autem inuicem disi-
dent, aut vtrunque est scriptum, aut neutrum, aut al-
terũ tantũ. Primo casu, aut æquitas est scripta in specie
rigor autem in genere & præfert equitas. idem e cõtra-
rio, æquitas in genere scripta, vt neminem locupleta-
ri oportet aliena iactura. l. nam & hoc natura. ff. de cõ-
dictio. inde. cedit rigori in specie scripto, vt in vsuca-
pione & præscriptione, qua locupletatur quis procul
dubio aliena iactura, vt in. l. 1. ibique notata. ff. de vsu-
capi. hac enim in specie rigor scriptus æquitati scrip-
tę præfertur, quia generi per speciem derogatur. c. ge-
neri de reg. iur. li. 6. c. 1. de rescrip. quãdo autem vtrun-
que est scriptũ in genere, equitas præfertur. l. si tibi pe-
cuniam. ff. si cer. pet. quando verò vtrunque in specie
æquitas præfertur iuri stricto, idque interpretes fre-
quentius admittunt teste Panormi. in. c. vlti. extra de
transactio. t sin autem neutrum sit scriptum, æquitas
seruatur. l. placuit. C. de iudi. l. 2. §. item Varus. ff. de a-
qua pluui. arcea. c. vlti. in fine de transactio. Bar. in. l. 1. præfer-
ri. C. de legi. tradit nobis exemplum. leges, inquit, nul-
las habemus, quæ loquantur de feudis, quærit an mo-
nachus succedat in feudo? de rigore proculdubio suc-
cedit, quia filius succedit patri. de equitate autem non
succedit, quia non valet domino præstare seruitia de-
bita. Et ideo præfertur equitas. c. si clericus si de feu-
do fuer. contro. in vsibus feud. Præterea in his quæ ex
iudicis arbitrio pendent, t vt eum queritur quæ sit læ-
sio enormis, aut modica, vt Accursius præfertur in. §.
preti

2
æquitas
nõ scrip-
tur rigo-
ri non
scripto.

3
arbitri o
iudicis
plurima
communi-
tuntur

pretium in verbo diffiniuit, insti. de emptio. & venditio. Salice. in. l. vlti. in. i. oppos. versi. sed adhuc stat dubium. C. de contrahen. emp. est optimus tex. in. l. i. C. si aduers. vendi. pigno. quod item dicatur paruum, & leue, aut magnum, & graue incommodum siue damnus. l. i. cum glo. & ibi Bal. C. si aduers. vend. pigno. Ioh. And. Collecta. & Barba. in. c. vlti. extra de dona. Quæ impensa sit magna et modica, glo. in. l. haftenus in verbo pertinet & ibi doct. ff. de usufru. & alia plura, quæ ne quid huc extra ordinem congeramus, vide re licebit apud Decium in. c. de causis de officio delega. Hyppoli. in. l. de minore. ff. de questio. Tiraq. in. l. si vnquam in verbo omnia vel partem aliquam. nu. 30. C. de reuo. dona. † In his, inquam, iudex æquitatem seruare tenetur, istius sententiæ fuit Bar. in. l. i. nume. 5. C. de legi. Abbi. in. c. vlti. extra de transact. vbi asserit frequentiori scribentium calculo eam esse receptam. Qui ita arbitrantur debere intelligi tex. in auth. iusurandum quod præsta. ab his. §. æquius, vbi iudex iurat seruare æquitatem, intelligunt sanè præfacti doct. in his quæ in eius relinquuntur arbitrio. Anto. verò in. c. i. c. l. 6. de consti. post Bal. in. l. i. C. de legi. quibus etiã subscribit Iaso. in. l. placuit. in fi. C. de iudici. opposita attestantur, prout ipsi credunt, quandoque enim iudicibus, aiunt, licere vti rigore si volunt. quod ideo forte dicunt, quoniam pœnam quandoque à lege in similitudine casu præscriptam excedere possunt. verum ob id nõ diceretur iudex rigorem sequi sed æquitatē, si iuxta circumstantias, de quibus supra satis diximus, iudex inuenit summum ius extendi debere quod acquirati non repugnat, vt in. l. aut facta. ff. de pœn. Ioh. Oldendorp. in. l. de iure et æquitate tractatu titu. 3. ver.

4
æquitas
est seruã
da in his
quæ ex
iudicis
depēdēt
arbitrio

tales

tales in fi. & latius tit. 4. versi. vltius. Ea enim quæ nõ possunt sub certa regula tradi, iudicũ arbitrio cõmittuntur, qui ex varijs causarũ figuris decernēt id quod eis æquũ esse videbitur, vt in. l. continuus. §. cum ita ff. de verbo. obliga. l. i. §. expilatores. ff. de effracto. & expilato. Quod nimirum tribus contingit modis. † Quandoque enim arbitrio iudicis aliquid cõmittitur ad exaggeradum pœnam. l. aut facta. §. vlti. ff. de pœn. vnde propter terribiles casus licitum est iudici leges trãsgressi, vt Innoc. attestatur. in. d. c. i. extra de cõsti. Bal. in. c. Obertus in prin. nu. 2. in quibus caus. feudum amitta. † Hinc glo. in. §. per contrarium insti. de hæredit. quæ ab intesta. dixit quod propter immanitatem criminis fertur sententia cõtra mortuum glo. item in. l. 2. ff. arbor. furtim. cesa. ait, propter immanitatem criminis reum mortuũ posse tradi bestijs in cibum. facit etiã tex. in. c. mulier. 15. q. 1. vbi pecus traditur morti propter immanitatem delicti, vt in peccato contra naturam, quod quotidie fieri videmus. denegatur etiam audientia reo propter criminis immanitatem, vt in. l. per omnes. C. de defenso. ciuita. Alcia. lib. 1. de verbo. signi. nu. 101. & sequenti. Quandoque datur iudici arbitrium ad mitigationem pœnarum non enim ita debet senis torqueri, ne forte in tormentis moriatur, sicut iuuenis. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de infami. Quandoque arbitrium datur propter incognitam hominum voluntatem, vt cum dubitatur casu ne an dolo quis deliquerit. Quandoque etiam propter nimiam negotiorum varietatem, vel propter differentias circumstantiarum, vt in. d. c. Obertus vbi Bal. glo. etiam in. l. neque leges. ff. de legi. interdum etiam arbitrium datur iudici propter cognitam eius hominis fidelitatem

5
Leges
trãsgre
di licet
ex mag
na causa
6
Pœnæ
ex causa
augeri
vel mi
nui pos
sunt, p
ut æqui
tas dicta
uerit.

hh arg.

arg. legis creditor. §. l. i. ff. manda. Porro iure nostro regio scandali vitadi causa vel alijs ex causis iudici permittitur arctare vel augere poenam iure prescriptam, vt in l. 8. ti. 31. par. 7. Quinctia Isei extat sententia moneris oportere quidem leges acriter statui: mitius autem quam ipse iubent poenas sumere, vt legitur apud Stobeum sermo. 46. alia praeter ea quae hic adduxi tradit in hanc rem Couarrubias lib. 2. resolu. c. 9. nu. 8. Quibus autem casibus licet leges transgredi ex magna causa, ne a proposito discedam, assertum traditur per Felium post Inocen. in. c. 1. nu. 48. incipienti fallit. 7. & nu. sequen. extra de constitutio. Alex. consi. 65. li. 1. colu. 3. Areti. consi. 132. colu. vlti. versi. venio ad secundum Guill. Bene. qui omnium latissime id examinat, in repeti. c. Rainutius in verbo adiectae impuberi nu. 20. & seq. extra de testamet. ex quibus deducetur quibus ex causis licet leges transgredi. Tertio autem casu nimirum quando alterum tantum est scriptum: id seruare oportet. Nempe rigor scriptus praefertur aequitati non scriptae & aequitas scripta rigori non scripto. l. prospexit. ff. qui & a quibus. c. scriptum. 6. q. 3. l. inter causas. §. non omnia. ff. manda. l. 1. C. de legibus. c. vlti. extra de transactio. & hac distinctionem colligit. Abb. in. c. vltim. vbi communem esse attestatur, extra de transactio. ex Bar. & ceteris in. l. 1. C. de legibus. & in. l. placuit vbi etiam Salice. Alex. & Iaso. C. de iudici. Ceterum id addendum esse duxi ad ea quae de iudicis dicta sunt arbitrio, nempe, vt arbitrari semper teneatur quod iuri conueniat, vt Phil. Deci. probat in. c. ne inuitaris post principium extra de consti. & in. c. de causis colu. 2. de officio delega. & ita aequitatem semper seruare

6
Iudex
arbitrari
teneatur
quod iuri
conueniat.

seruare tenetur, quamuis eius libero arbitrio committatur, vt Bal. attestatur consi. 177. in ecclesia, colu. 2. post medium li. 1. Nam leges aliquid arbitrio iudicum committentes id faciunt, vt personis provideant, sicut tyriaca contra venenum, vt idem Bal. asseruit consi. 145. casus talis est in quodam instrumento, ad si. lib. 3. quapropter in arbitrarijs iudex facere in re seu causa aliena tenetur quod in suis fieri desiderauerit, vel quod ipse in eis faceret, iuxta sententiam Bar. in. l. 1. ff. solu. ma. tri. Roma. in rubri. de arbitris colu. 3. refert Decius in. l. 1. in personam. §. 1. in fine. ff. de regu. iur. ex quo alibi Bal. nepe in consilio. 211. illud malum li. 4. dixit, in arbitrarijs secundum conscientiam iudicare debere iudicem, per tex. in. l. rem non nouam. C. de iudi. refert & sequitur Aimon Graucte consi. 190. nu. 5. li. 1.

¶ CAPVT. LXV. DE MODO

tractat corrigendi officiales.

Dicitur At in corrigendis officialibus quomodo se habere debet iudex? (RE) Perinde atque in alijs quibuscunque, cautum eum & prudentem esse oportet, vt inter seueritatem & benignitatem seu misericordiam medium teneat, nepe, vt irascatur & misereatur cum oportuerit, & in quibus ad quos, & cuius gratia, & vt aequum fuerit, vt docet Arist. 2. Ethicorum. Sic denique se habere debet, vt iustitiae zelus in crudelitate non transeat, neque pietas in remissionem, teste Gregorio in. c. saepe. 4. r. distin. leniter enim castigat reuerentiam exhibet castigati: asperitatis autem nimiae increpatio, neque increpationem recipit neque salutem. cum beatus 44. distincti. hac enim increpatione no-

Iudex
in corripiendis officialibus quomodo se habere debeat.

2 Nimiū
iust⁹ pe-
rit in iu-
stitia sua

3 Iudex re-
culatur
obnimitā
seuerita-
tem.

4 Mansue-
tudo ni-
mia re-
batur in
iudice.

5 Iudicē
mansue-
tū simul
& grauē
esse oportet.

bis fructus nimis, maturos tradet & putridos. † Quippe cum nimitū iustus perire dicatur in iustitia sua, vt scribitur Ecclesiastici. 7. quod iam teste Cicerone officiorum. i. nu. 49. factum est tritum sermone prouerbiū. † Hinc, nec immerito quidē ppter seueritatē nimitā & crudelitātē recusari seu reijci potest, vt laaso. probat in l. apertissimi colu. 2. in fi. versu. 3. causa. C. de iudi. sicut & remoueri vt Baldo placuit in l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & Roberto quoque Marāta in suo speculo aureo aduocatorū parte. 6. num. 66. † At verō nimitā māsuētudo & benignitas pducet nimitū fructus im maturos, ignoscendo siquidē malis boni perdūtur vt Sallustius ait in iugurtho. Nō Igitur oportebit māsuētudinē esse disolutam, neque rigorem rigidū, regere utique debet rigor disciplinē mansuetudinē, & māsuētudo ornare blādo sermone rigore, vt sic alterū cōmēdetur ex altero, author est Gregorius in moralib⁹ li. 19. par. 4. c. 23. transumptiuē in. c. sunt nāque. 45. distincti. † Quam ob rem oportet verē imperātem & mansuetum simul & grauē erga subditos tum videtur tum esse, Clementem etiā, & malis infensum, lentē quidem puniendo clementiam, malis autem indignādo, improbitatis odium praeferentem, vt hoc quidē fugienda esse mala, illud aut non nimis implacabilem ijs qui peccauerunt, esse fortunam documento sit, Ita que oportet eum imperandi modum singulorum moribus decēter accomodare, cum probis moderate, cū supinis vehementius, cum audacibus acere, cum cautiōribus denique leniter, agendo. Oportet autē à peccatis arcere per necessitatem suadellē cōiunctā; his nerō qui deliquerūt moderatam iustitię castigationē inferre: ita vt pauca quidē vt vulgaria peccata dissimuletur

letur (neque enim conducit omnia simpliciter & quaelibet commemorari, & accusari, neque cognoscere tem negligere) que vero iam in grauescunt ijs cura secundum leges adhibeatur. Quin & à conuictijs purus esse debet, hoc enim precipitis priuatorum hominum iracūdię simbolus est. Atque vt extat Marcelli sententia in l. respiciendum. ff. de pœnis, respiciendū est iudicanti, nequid aut durius aut remissius cōstituatur quā causa deposcit. Nec enim aut seueritatis aut clementię gloria affectanda est, sed perpenso iudicio pro ut queque res ex postulat statuendum est. Planē in leuioribus causis pniore ad lenitatē iudices esse debēt, in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. † Omnis prae rea animaduersio & castigatio contumelia vacare debet: neque ad eius qui punit aliquem aut verbis castigat, sed ad rei publicę vtilitatem referri, inquit Tulli. officiorum. i. num. 125. † Cauendum est etiam, vt idem ipse subdit, ne maior pœna, quā culpa sit, & ne iisdē de causis alij plectantur, alij ne appellentur quidem. Quibus non parū confert quod iure nostro regio cautum est, nempe in l. 18. ibi, que no ayan de dezir de palabra. etc. ti. 9. par. 3. & in l. 41. titu. 5. par. 1. in fi. cuius verba hæc sunt. Pero el castigar d̄ hecho ha menester que se haga mesuradamente: y cō gran cordura, y cō amor, y no con malquerencia: de guisa que entiendā los hombres que mas lo hazen por amor de Dios, y por castigarlos que vengan al bien, que no por hazer mal, y no deuen aborrecer los hombres por los yerro que hazen para hazerles daño por ellos mas por sacallos dende quanto mas pudieren. Ca la verdadera justicia con duelo se deue hazer, y con derecha ra-

6 Castiga-
tio om-
nis cōtu-
melia va-
care de-
bet.

7 Pœna
nō d̄bet
esse ma-
ior cul-
pa.

8
Iustitia
vera cō-
palsionē
habet fal-
sa vero
dedigna-
tionem.

zon: así como la mirtrofa se haze cruda mente y sin derecho. † Id quod etiā nos docuit Gracian⁹ in. c. vera iustitia. 45. distin. in hęc verba. Vera iustitia cōpalsio nē habet, falsa verò dedignationē. quamuis & iusti so- leant peccatoribus indignari. verūm aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinę. indignatur etenim, sed non dedignati sunt. At cōtra qui de falsa iustitia superbire solēt ceteros quosque despiciunt, nulla infirmatibus misericordia cōdescendūt, & quò se peccatores esse non credūt, eò deterius peccatores fiunt. Quos increpabat dominus per Ezechielē. 34. inquit, vos autē cū austeritate imperabitis & potētia. cū austeritate autē & potētia imperare dicuntur, qui subditos suos nō cū tranquillitate ratiocinādo corrigere, sed asperē inflectere dominādo festināt. c. hoc habet. 46. distin. Quibus etiam cōcinnit tex. in. c. licet plerūque. 45. distin. vbi Gratianus ait, licet plerūque accidant sacerdotibus quę sunt reprehēdēda circa eos corrigēdos plus debet agere benevolentia quā seueritas; plus cohortatio, quā cōminatio; plus charitas, quā potestas. nemo enim sine crimine viuit. Quibus nō parū confert tex. elegās regni nostri in. l. 16. ti. 9. de iniurijs par. 7. in hęc verba. Pero los judgadores maguer ayá poder segū derecho de hazer las cosas sobredichas, con todo esso mucho se deuen guardar de respōder mal, o de hazer deshonrra a los q̄ vinierē ante ellos a alcāçar derecho. Quo nimirū fit vt lege Iulia de vi publica teneatur iudex qui appellationem dēnegans sententiam exequitur, aut iniuriam appellāti facit re aut verbo ob appellationem interpositam. l. lege Iulia. ff. ad. l. Iul. de vi publ. l. 4. tit. 10. par. 7. vbi elegans ratio redditur in hęc verba, porque muy fuertes armas han para hazer mal aquellos q̄ tienen voz del

rey quādo quierē vsar mal del lugar que tienen. Nec enim animo seuerendi seueritas exercēda est. c. odio 86. distinctio. quinimo temperāda est cum lenitate. c. disciplina. 45. distinctio. & c. sunt nanque. Paratus quippe esse debet iudex plura tolerare ab eo quē vult esse correptum. c. ea vindicta. 23. q. 4. Hinc Cicero lib. 5. Tusculanarum quæstionū refert Aristidem Græcorum regem, ob id apatria fuisse expulsū quod nimium iustus esset & præter modum cuius sentētiā ē nostris retulit Luc. de Pena in. l. 3. C. de canone largitionaliū titulorum li. 10. col. pen. ad finem. † Porro Augusti. ad Macedonium cernens seueritatem iudicū quandoque prodesse, nihil ait, immaniter, nihilque inhumaniter fieri debet, nihil denique cupiditate nocendi, sed omnia consulendi charitate. Ita igitur formidari debet vltio cognitionis, vt neque intercesoris religio cōtēnatur. quia in plectendo & corrigēdo hoc solū bene agitur, vt vita hominū corrigatur. c. prodest. 23. q. 5. melius enim est cū seueritate diligere, quā cum lenitate decipere. c. nō omnis. 5. q. 5. his etiā non parū suffragantur verba imperatoris in. l. vltima ad mediū versi. sin autē. C. de. offi. præf. præ. Africę: sicut autē, inquit, iubemus audaces & feroces cōtra inimicos, iudices ac milites nostros esse: sic volumus eos mites & beneuolos circa collatores nostros existere, nullū dānū nullāque lēSIONē in eos efficere. † Ceterū curialib⁹ & aulicis facilius parcendū & condonādū est: mitiusque cum eis agendū, quām alijs, glo. r. in fi. in. c. quando. 86. distin. c. si vero. r. in prin. de senten. ex com. c. qualis in fi. 25. distin. Hinc glosa in. §. planē in verbo obmeritum infide iure natu. communiter recepta, profite- tur iudicem posse vel remittere vel minuere pœnā, ob

9
Iudices
incontri-
gendoni
hil imma-
niter, ne
q3 cupi-
ditate no-
cēdi, sed
cōsulēdi
charita-
te agere
debent.

10
Officia-
rij curie
regie fa-
cili⁹ par-
cēdū est.

plurima delinquentis seruitia principi vel reipub. facta. Qua propter Iohanes eiusque frater Paulus Iuliani imperatoris primicerij, licet ad Catholicam fuerunt fidem conuersi, non fuerunt publice, sed in carcere iugulati. Ad quos decolandos Terentianus missus, non decet, ait, vos intra regiam aulam nutritos publice occidi, vt Guill. Benedictus refert in repe. c. Rainutius in verbo & uxorem nomine Adelasiam nu. 808. hi siquidem nimirum pro rege, domo, & parentibus regis laborare solent, vt Chasseneus considerauit in suo Catalogo gloriae mundi. 6. parte. c. vlti. ex quo Abiathar, licet morte dignus erat, veniam obtinuit a Salomone habetur. 3. regum. c. 2. vbi Salomon eum in agrum suum mittens, dixit, & quidem vir mortis es, sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam domini Dei coram Dauid patre meo, & sustinisti laborum in omnibus in quibus sustulit pater meus, vt idem Chasseneus refert quo loco nuper citauimus.

¶ CAPVT. LXVI. DE VENIA AGIT,
 misericordia, & clementia, & quales fuerint magistratus tales esse ministros ostendit.

Venia
 quid? et
 an sit iudicibus
 licita?

¶ Eterum ne forte decipiat nos hec generalis tractatio: tria sunt hac in re consideranda venia, misericordia, & clementia. quibus uti nec ne liceat iudicibus, hic est perquirendum. Et primum id scire oportet quid sit venia, quid misericordia, quid autem clementia. 2. in quibus differat. vt sciamus quid illarum iudex uti possit. ¶ Venia, inquit Seneca. 2. de clementia. c. 6. & 7. est, poenae debitae remissio. iudici igitur non

tur non

tur non licet ignoscere seu veniam concedere. quippe ei ignoscitur qui puniri debuit. Iudex autem optimus vt et sapiens, nihil facit quod non debet, nihil praetermittit quod debet. Itaque poenam quam exigere debet non donat. facilitas enim veniae incontinentibus tribuit delinquendi, vt Ambrosius dixit libro officiorum primo, Gracianus refert in. c. est multa in fi. 23. q. 4. Praeterea impunitatis spes, maxima est peccandi illecebra Cicero pro Milone nu. 33. Qua propter idem ipse Tullius. 1. rhetoricorum ad Herennium nu. 26. & rursus li. 2. ad eundem Herennium nume. 58. & 59. a iudicibus, inquit, non esse postulandum ignosci. Nam difficile est ab eo qui peccatorum iudex esse debet, vt ignoscat impetranti. hoc enim in iudicium non venit hinc non immerito fit vt iudex qui poenam a lege statutam reo infligere negligit aut illam remittit grauius peccet, vt euidenter probat Alfonso a Castro libr. 2. de potestate legis poenalis. c. 12. conclu. 2. ratio est quia subditus est legi, diuus Thom. 2. 2. q. 67. arti. 4. ¶ At in senatum aut imperatorem, principem, aut in concilium talis causa potest controuerti. siquidem princeps, senatus, & concilium ignoscere possunt delinquentibus, eisque poenas remittere ex his causis: si plura aut maiora officia, quam maleficia videbuntur constare, si qua virtus aut nobilitas erit in eo, qui supplicabit, si qua spes erit vsui futurum si sine supplicio discesserit, si ipse ille supplex, mansuetus, & misericors in potestatibus ostendatur fuisse: si ea quae peccauit non odio non crudelitate, sed officio et recto studio commotus fecit: si de tali causa alij quoque ignotum sit, si nihil ab eo periculi nobis futurum videbitur, si eum missum fecerimus, si nulla aut a nostris ciuibus, aut ab aliqua ci

Princeps
 senatus
 et consiliū
 quibus
 possunt
 excusari
 ignoscere
 et poenas
 remittere?

qua ciuitate vituperatio ex ea re suscipietur. refert e-
 nostris Luc. de Pe. in. l. si apparitores. 5. colu. C. de co-
 hartali. li. 12. id quod lege nostra regia præscriptum
 est par. 7. ti. 32. de los perdones. l. 1. vbi hoc regibus dū
 taxat esse permissum disponitur hoc in regno. atque
 id recta conscientia facere posse principem, si nullus
 sit qui accuset, probat diuus Thom. 2. 2. q. 67. articu. 4
 Feli. in. c. qualiter & quando. §. ad corrigendos de ac-
 cusatio. Alfonso à Castro nouissime libro. 2. de pote-
 sta. legis pœnalis. §. 12. l. argu. 9. conclusionē pagina
 totius operis. 222. colu. 2. Remissio tamen vel princi-
 pis indulgentia non prodest ei qui iterum simile pa-
 trauerat crimen nisi de eo expressa fiat mentio vt in
 l. 2. tit. 11. li. 1. ordina. fa. bonus tex. in. l. solent. §. grassa-
 tores. ff. de pœn. & quæ fusc traduntur per Ferdi. Loa-
 zes in tracta. de matrimo. dubita. 10. nume. 6. Couar-
 rubiã lib. 1. resolu. c. vlti. nume. 8. ¶ Misericordia, vt
 est author Seneca. 2. de clemencia. c. 5. est ægritudo a-
 nimi ob alienarum miseriarum speciem, aut tristitia
 ex alienis malis concepta, quæ accidere in merentib⁹
 credit. Cicero. 4. tusculanarum quæstionum nume. 27
 refert Stoicos ita definire misericordiam, † & rursus
 tusculanarum. 3. nu. 25. misericordiam negat in sapiē-
 tem cadere, cuius ipse rationem reddit, nempe, quem
 admodum inuidia ægritudo est ex alterius rebus
 secundis, sic misericordia est ægritudo ex alterius re-
 bus aduersis, In quem igitur cadit misereri, in eundē
 cadit inuidere. non cadit autem inuidere in sapientem
 ergo neque misereri quidem, præterea Seneca, quo in
 loco nuper citauimus, ob id sapienti non conuenire
 misericordiam, ait, quod eius mens serena est. neque
 quicquam accidere potest quod illam obducatur, nihil
 æque ho-

3
 Miseri-
 cordia
 quid?

4
 Miseri-
 cordia
 an sapiē-
 tē cadat

æque hominem, quàm magnus animus decet, non po-
 test autem magnus esse idem, si metus et mæror con-
 trahit, si mētē obducit & cōtrahit, hoc sapiētī ne in suis
 quidē accidit calamitatibus, sed omnē fortunæ irā re-
 uerberabit, & ante se franget. eandem semper faciem
 seruabit placidam et inconcussam, quod facere non
 posset si tristitiam reciperet. Est igitur, inquit Seneca
 vitium pusillanimitatis, ad speciem alienorum malorum
 succidentis. itaque pessimo cuique familiarissima est.
 Anus & mulierculæ sunt, quæ lachrimis nocentissi-
 morum mouentur, quæ, si liceret, carcerem effringe-
 rent. Misericordia denique non causam sed fortunam
 expectat, clementia autem, vt statim subiiciam, ratio-
 ni accedit. Rursus. c. 6. misericordia, inquit, vitium est
 animorum nimis miseriarum fauētium, quam si quis à sa-
 piente exigit, prope est, vt lamentationem exigat, &
 in alienis funeribus gemitus. Imbecilles oculos esse
 scias, qui ad alienam lippitudinem & ipsi suffundunt
 morbus enim est non hilaritas semper arridere riden-
 tibus, & ad omnium oscitationem, ipsum quoque os
 diducere. † At Stoicorum sententiam, Peripatetici à
 Platone & Aristotele temperati, moderantur, qui quā-
 doque asserunt valere gratiam apud sapientem: viri
 quæ boni esse misereri, vt et Cicero refert in oratione
 ne pro Murena nume. 58. Plato item. de legumlatio-
 ne dialogo. 5. col. 4. in prin. misereri, inquit, decet eo-
 rum, qui sanabiles sunt (quamuis idem Cicero Peri-
 pateticorum damnat sententiam tusculana. quæstio.
 li. 4. nume. 59. quia qui modum, inquit, vitio quaerit, si
 militer facit, vt si posse putet, eum qui se eleuade præ-
 cipitauerit, sustinere secum velit, vt enim id nō potest
 sic animus perturbatus et incitatus, nec cohibere se
 potest

5
 Miseri-
 cordiã
 cadere in
 sapientē

9
Misericors est
Deus.

7
Misericordia
queratio
ne regitur
est
virtus.

8
Misericordia
impeditur
ira, superbia,
et timore.

potest, nec quo loco vult insistere omnino. Sed quid alios huic rei testes adhibemus, cum dominus noster Luce. c. 6. dixerit, stote misericordes sicut et pater vester misericors est. Proprium enim Dei est miseri, ut dicitur in psalmis, miserationes eius super omnia opera eius. in Deo autem misericordia est secundum effectum non secundum affectum. non enim miseretur, nisi propter amorem in quantum amat nos tanquam aliquid sui, inquit beatus Thomas. 2. 2. q. 30. articulo. 2. Præterea misericordia est virtus, quando motus animi, hoc est, dolor alienæ miseriæ respicit appetitum intellectuum, ut qui à ratione regulatur. tunc etenim motus appetitus sensitivi regulari potest, secundum motum ratione regulatum, & ut Augusti. ait. 9. de civitate dei. iste animi motus, scilicet misericordia, servit rationi, quando ita misericordia utimur, ut conservetur iustitia siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur peccati, refert beatus Thomas receptus. 2. 2. q. 30. articulo. 3. ubi concludit misericordiam hoc modo esse virtutem, quando quidem id verum sit rationem virtutis humanæ in eo consistere, ut animi motus ratione regulatur. At verò cum misericordia motum respicit appetitus sensitivum, ut ipse profitetur, non virtus sed passio est, ratione non regulata. quæ nimirum impedit consilium rationis, dum facit à iustitia discedere, iuxta Sallustij sententiam dicentis, omnes homines qui de rebus dubijs consultant ab ira et misericordia vacuos esse decet. haud enim animus facile verum prævidet, ubi ista afficiunt. Unde omnes sanè animi perturbationes misericordiam ratione regulatam impediunt, nempe ira, iuxta illud proverborum. 27. ira non habet misericordiam neque erupens furor. Pari etiam ratione

ratione superbi non misereantur, qui contemnunt alios & reputant eos nequam, unde dignè pati credunt, quæ vident perpeti miseriæ, unde & Grego. ait falsa iustitia, scilicet superbiorum, non habet compassionem, sed de indignationem. Similiter & qui valde timent non miserebuntur a deo enim propriæ miseriæ & timori intendunt, ut alienæ non reminiscantur. ita probat Thom. d. q. 30. articulo. 2. Ex quibus paulo ante ipse deduxerat senes ob id sapientesque esse misericordes, quia ut Aristote. inquit. in 2. rethori. homines misereantur eorum qui sunt eis coniuncti & similes, ex hoc enim credunt & æstimant eos ipsos posse similia pati. cum igitur senes & sapientes considerant se posse in mala incidere sunt proculdubio magis misericordes, sicut & debiles & formidolosi, modo non sint in infimis malis & nimio timore, ut modo diximus, constituti. Quam obrem Ciceronis & Senecæ & Stoicorum opinatio nullatenus admittenda est. Scientia siquidem quæ misericordiam vetat fugienda est. c. pōderet. 50. distin. ¶ Ut ergo ad id quod institui reuertar, in iudicibus misereri non cadit si prætextu misericordiæ iustitia violetur. Nemo enim parricidæ aut proditoris supplicio misericordia iuste commouetur, inquit Cicero. 4. Tuscula. quæstio. nu. 27. ad finem. per inde atque prætextu elemosinæ non decet quod iniustum est iudicare, ut Hieroni. ad Sabinum scripsit. quare Exodi. 24. pauperis, inquit scriptura, in iudicio non misereberis. non enim misericors est, qui cum vni parcat alios in discrimen adducit. c. sed illud. 45. distinc. Quinimo, ut verus loquamur, ipsius debitæ pœnæ inflictio misericordia dicitur. nam qui finem facit peccato misericors est. c. vlti. in fine. de poenitent. distincti. vlti. atqui minimè relaxatur peccatum absque

9
Misericordia
magis in
senioribus
& sapientibus
& debilibus
est.

10
Misericordia
an sit in
iudicibus
probata.

absque vindicta. c. si peccatum David, de poenitē. distin. 1. Si autē iustitia nō offendatur iudex misericordia vti potest. nam, vt Hierony. ait. 2. super Zachariā, in iudicijs primum esse debet iustitia, deinde sequi potest misericordia. Nam à Deo ita imponitur largitas misericordiae vt non omittatur iustitia discipline, vt in c. nullus debite, de poeni. distin. 1. est enim misericordia cum seueritate miscenda eadem distin. c. vide. Corripere vtiq; debet iustus in misericordia cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi. c. ita plane 23. q. 4. nec iudicem vindicta delectet, quā alieno malo animum pascit. c. de occidendis. 23. q. 5. quibus concinit tex. optim^o in. l. vlti. ti. 3. par. 7. & in. l. 7. tit. 9. lib. 4. ordin. ibi debe hazer muestra que le pesa. Quandoque tamen misericordia debetur. c. dispensationes & c. exigunt vbi glo. 1. q. 7. sicut & dispensatio, vt ibidem dicitur, & in. c. domino. 50. distin. glo. in. c. vt cōstitueretur in verbo detrahendum est. 50. distin. Arch. an. c. omnis qui. nu. 1. 45. distin. & iure nostro regio est optimus tex. in. l. 2. ti. 10. par. 2. cuius verba sunt. Ca como quier que la justicia es muy buena cosa en si, y que deue el rey siempre vfar, y con todo esso hazese muy cruel quando a las vegadas no es templada cō misericordia. Hinc singularis lex regni nostri. 3. ti. 22. par. 3. iudicibus permittit poenam pecuniariam pauperi impositam & fisco applicatam mitigare & moderari si eius condoleri velit. ¶ Tertio hac in re considerari potest clementia & prius quam examinemus nūquid ea iudices vti possint, eius definitio collocanda est. ¶ Nempe, vt Seneca docuit lib. 2. de clementia ad Neronem c. 4. clementia est, temperantia animi in potestate vlciscen-

ii
Iudex
mitigat
poenam
pauperi
impositam
fisco
que applicatam.
12
Clementia
quid:

ciscendi. hæc tamen non conuenit iudici. quare aliam protinus subijcit, videlicet, lenitas, inquit, est superioris aduersus inferiorem in constituendis poenis, vel vterque omnibus placet, clementia est, quæ se flectit citra id quod merito constitui posset. Itaque poenam quam exigere debet non donat, sed illud quod ex venia consequi vis, honestiore tibi via tribuit. Parcit enim sapiens, consulit & corrigit. Idem facit quod si ignosceret, neque ignoscit: nam qui ignoscit fatetur se quod fieri debet obmisisse, aliquem verbis tantum admonebit, poena non afficiet, ætatem eius emendabilem intuens. Aliquem inuidia criminis manifeste laborantem iubebit in columen esse, quia deceptus est, quia per vinum lapsus. Hosteis dimittet saluos, aliquando etiam laudatos si honestis causis, pro fide, pro fædere, pro libertate in bellum accinti sunt. hæc enim non veniæ sed clementiæ, opera sunt. ¶ Perinde enim clementia liberum arbitrium habet, atque æquitas, quippe quæ non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat, & absoluere illi licet, et quantum vult æstimare litem. Nihil ex his facit tanquam iusto minus fecerit, sed tanquam id quod constituit iustissimum fit. clementia hoc primum præstat, vt quos dimittit, nihil aliud illos pati debuisse pronuntiet. Hactenus Seneca. d. lib. 2. de clementia. c. vlti. Hæc autem nos misericordiae quæ ratione regitur tribuimus, vt ex paulo ante traditis expenditur, & ex eo quos imperator Alfonsus insinuat in. l. vlti. titu. 22. par. 7. his verbis, misericordia es quado el rey se mucue con piedad de si mismo a perdonar a alguno la pena que hauia de hauer doliéndose del viedole cuytado, o mal andante.

13
Clementia
perih
de liberū
habet
arbitriū
atque
æquitas.

O por

Opus pietas que ha de sus hijos y de su compañía, merced es perdon que el rey haze a otro por merecimiento de seruicio que le hizo aquel a quien perdona, o a aquellos de quien el descende: y es como manera de galardón. Et licet doctissimi viri pietatem seu clementiam pro misericordia vsurpent & econtra proprie tamē misericordia est virtus charitati annexa, vt beat⁹ Thomas profitetur. 2. 2. q. 30. arti. 1. pietas verò seu clementia est annexa iustitię vt ipse idem Thomas probat. 2. 2. q. 101. arti. 1. quem ceteri frequentius recipiunt teste Martino ab Azpilcueta in suo manuali cōfessorum. c. 14. nu. 1. Denique apud Plato. legitur dialogo de legibus vel legumlatione. 5. col. 4. in prin. Miserreri decet eorum, qui sanabiles sunt, & cohibere iram ne aduersus eos muliebri iracundię feruore animus efferatur, durius quę insistat. Qui autem ita sunt flagitiosi, vt insurabiles sint, eis ira vehementius immitēda. Quibus non parum conferunt quę nos supra capite precedēti. nu. 1. & sequentibus fusius diximus. Cæterum, vt his colophonem imponam, Cicero. i. rethoricorū, sermonem de iudicibus faciens, sic inquit, iudices qui ex lege iurati iudicatis, legibus obtemperare debetis: obtemperare autem non potestis, nisi quod in lege scriptum est sequamini. facit etiam tex. in auth. de iudicib⁹ §. omnis prope finem. Sed in lege scriptum est, omnis lex ad clementiam apta est. §. quoniam in auth. de exhiben. reis, ergo & iudices (qui legis sunt ministri, iurant quę omnia secundum ius agere: auth. de defenso. ciui. §. iusiurādum) debent nimirum esse ad clementiā proni. Hinc prætor satis clementer cum reo egisse profitetur in l. si cum exceptione. §. i. ver. satis clementer ff. quod metus cau. Quod sanē in his procedere arbitror quę

14
Miserreri decet eorum qui sanabiles sunt non flagitiosorum incurabiliū.
15
Clementem esse oportet iudicem

tror quę non sunt per leges expressa, sed iudicis arbitrio relinquntur: in quibus oportet vt iudex semper præ oculis habeat quod Iacobus apostolus ait, iudiciū sine misericordia illi qui non facit misericordiam, super exalrat autem misericordia iudicem, & ita intelligendū est quod Marcellus ait in l. respiciendum. ff. de pœnis, vt & Alfonso à castro censuit lib. 2. de potesta. legis pœnalis. c. 12. conclu. 3. sed, vt vera loquar, idem esse per omnia censeo in pœnis à lege præcisite statutis vt tradunt omnes in c. qualiter. 2. de accusa. Couarr. li. 2. resolu. c. 9. nu. 8. Nā cū impij sumpserint principatū gemet populus, prouerbiorum. 29. Thom. 2. 2. q. 32. arti. 2. Denique omnis qui iudicat sit in correptione subditorum beneuolus neque eos cum asperitate corrigat ne superbus dicatur. c. licet. 45. distincti. in iudicio iustus. c. iudicet. 3. q. 7. in animaduersione misericors. c. vera. 45. distincti. l. vl. ti. 3. par. 7. & l. 7. ti. 9. lib. 4. ordinationum. nec excadescere debet aduersus eos, quos malos putat, sicut nec precibus clamatorum illachrimari oportet. id enim non est constantis, nec recti iudicis cuius animi motum vultus deregat inquit, Calistratus in l. obseruandum. ff. de officio præsi. misericors ergo sit circa corrigibiles, erga incorrigibiles verò seuerus. c. quanto in fi. 2. q. 5. Albc. in l. respiciendum num. 4. ff. de pœnis. Omnis enim qui iuste iudicat, statēram in manu gestat, in vtroque penso iustitiam & misericordiam portat, sed per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat pœnā: vt iusto liberamine quædam per equitatem corrigat, quædam, verò per miserationē indulgeat, verba sunt Gregorij à Gratiano relata in c. omnis. 45. distincti. quo in loco Archidi. ita exponit ea verba, vide

16
Iudex quid agere debeat vt recte officium exequatur?

ba, videlicet, in leuioribus causis prior esse debet ad lenitatem: in grauioribus autem pœnas seueras legū cum aliquo temperamento exequi, per tex. in. l. respiciendum in prin. ff. de pœnis. Iustitia postremò e medio critatis tibi itinere regēda est, vt nec ductuleni immotam semper animi rationem negligētia subsequatur: dū neque de magnis neque de minimis errantium vitijs corrigendi curam geris, sed nec licentiam peccandi, aut alludentibus tibi blandē, aut illudentibus propter ne permittis, neque rursus nimia rigiditate, & asperitate, nil veniæ aut benignitatis reseruans, humanæ societati durus appares. Ita ergo iustitiæ regula tenēda est, vt reuerentia disciplinæ eius, neque nimia negligentię cōmunitate despecta vilescat, neque seuerior atrocitate diuturna, gratiam humanæ amabilitatis amittat, ita nobis astruit Seneca li. de virtutibus ad finem. † Vt ex his intelligamus insignem clementiam, neminem absque consolatione punire, neminē punitum perdere, omnes pro viribus seruare, quos nec punit vt à morbis animi liberet, ac minimo mortis malo, interim ingenti & indies crescenti obsistat animi malo. Prestare quippe existimat hinc abire, quā in morbo vel animi vel corporis incurabili viuere. Atquē neque hac vita priuat, nisi quē cognouerit insana bilē: neque supplicium vllū à lege, quę bona est, illatū redere vult ad malū. Et in sūma iustitiā vbique mirū in modū cū clemētia miscet: neque rigiditate torquet durī, neque mollitia quicquā relinquit inultū. Denique tres esse debere causas puniēdis peccatis ab Aristotele alijsque Philosophis existimatū est. Vna est cū pœna adhibetur castigandi emēdandi que grā, vt is qui fortuito deliquit attentior fiat correctior que. Altera, cū dignitas

17
Punien
dispecca
tis cause
aduertū
tur.

nitias autoritasque eius in quē est peccatū tuenda est ne prætermissa animaduersio contēptum eius pariat. Tertia ratio vindictę est, cū punitio ppter exēplū est necessaria, vt cæteri à similibus peccatis, quæ phiberi publicē interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Quo fit vt quādo spes magna est, vt is qui peccauit citra pœnā sese vltro corrigat, aut iacturā dignitatis in quā peccatū est metui nō est necessū: aut nō id peccatū est, cuius exēplo necessario metu sauciēdū sit: tū quid quid ita delictū est, nō sanē dignū esse imponēde pœnæ studiū visum est, vt Gelli^o refert li. 6. c. 14. Hæc igitur omnia si ita custodiātur, talis profecto arbor optimos nimirū pducet fructū odore suaues & sapore dulcissimos, vt verē dici posset de eo quiper arborē representatur quod in canticis scribitur psalmo. 91. Iust^o vt palma florebit, & sicut Cædrus Libani multiplicabit; Atque reipublicę hortus sub iustis florebit rectoribus Proverbiorū. 4. 9. † Nā, vt scribitur Ecclesiastiei. c. 10. Secundū iudicē populi, sic & ministri eius. Et qualis est rector ciuitatis, tales & habitantes in ea, Est & Platonis sentētia à Cicerone epistolarū li. 1. ad Lērulū vsurpara. Quales in republica principes essent, tales reliquos esse ciues, quā etiā citat Barba. cōsi. 1. col. 5. li. 1. & rursus cōsi. 4. 0. 6. li. 4. vbi dicit Platonē hmodi sentētia afflatu spiritus sancti ptulisse. Et ipse Cicero. li. 3. de legib^o, legē duodecim tabularū enarrans, qua statutū erat, vt magistratus vitio vacarent, atque cæteris specimē essent, hæc verba adiecit, vt enim cupiditati b^o principū, & vitijs infici solet tota ciuitas, sic emēdari & corrigi cōtinētia. Et paulō post, nā licet videre, si velis replicare memoriā tēporū, qualescūque sūmi ciuitatis viri fuerint, tales totā ciuitatē fuisse. Hinc Gra-

18
magistra
tus qua
lis fuerit
tales mi
nistri &
subditi
cius.

19
magistra
tuū vitia
trahūtur
in exem
plum.

20
Quales
in magi
stratus
ascisci o
porteat?

21
Iudiciū
ex cōsti
tutione
bonorū
humana
pendet
tranqui
litas.

tianus in. c. miramur. 61. distincti. Integritas, dixit, præ
fidetiū, salus est subditorū. † Quemadmodū eduerso
peccata eorū qui sunt in dignitate cōstituti trahi solēt
vt plurimū ab inferioribus in exēplū, vt dicit tex. in. c.
cū quidā in prin. de iureiuran. vbi glo. Imo. Feli. & alij
ex hoc dicūt, hos magis esse puniēdos in foro pœniten
tiali. & ali^o tex. in. c. sicut, & in. c. pastoralis. 2. q. 7. & c.
ex merito. 6. q. 1. & omniū optim^o in. c. præcipue. 11. q. 3.
& in. c. magnæ de voto, vbi glo. citat illud Claudiani,
cuius tamē nomine tacito, cōponitur orbis regis ad exē
plū. † Caueāt igitur, atq; iterū dico caueāt horticulto
res nrī, hoc est, magistratuū selectores, ne iperitos, in
expertos, imprudētes, ambitiosos, Deū. minime timē
tes, aut penitus ignotos in magistratus deligāt, vel de
eorū vita, moribus, doctrina, integritate, seu fortitudi
ne nullū habentes specimē, qui tanquā aridæ arbores
nullos emittāt fruct^o: neūc timidi & ignari iustitiā de
negent: aut, tanquam tyrones & in exercitati, bellum
inchoare timentes malignus aduersarius callide deci
piens, facile ad ignem trahat. Sed quale quisque sui
specimen dederit, ita vel porrò pergat vel pedem rea
ferat. Rem profecto immortalī præconio celebrandā
vt fortuna sapienti cedat. † Omnis nanque felicitas &
humana tranquillitas ex cōstitutione bonorū pendet
iudicium, perturbatio verò & infelicitas ex culpa ma
lorū, vt apud Platonem memoriæ proditum est libro
34. de legibus vel legū latione dialogo sexto, in prin.
Audi, inquit, iam nemini dubiū est, quin cū magna
res legumlatio sit, si quis ciuitati per leges bene para
tæ non idoneos magistratus constituat, quamuis leges
bene positæ sint, tamen nō modò id nihil proderit ri
sum quæ mouebit, verūm etiam calamitates maximas
ciuitati

ciuitatibus pariet. Ad hæc igitur qui præfunt animad
uertant quoniam iudicium eis fiet proculdubio duris
simum, vt Salomon libro sapientiæ, 6. præmonuit. Exi
guisque, idem ipse inquit, misericordia concedetur, at
potentes potenter tormenta patientur. † Quinetiam
in foro pœnitentiā ad restitutionem tenetur qui in
dignum eligit, non tantum digno, verūm etiam ciui
bus sibi subditis, vel alijs coram eo litigantibus, quib^o
per ignorantiam aut nequitiam dānum intulerit, aut
ex iniqua electi administratione læsio contigerit, vt
Ancha. attestatur in Clemen. 1. de ætate & qualitate
in fi. Feli. in. c. si quando nu. 7. de rescrip. Ioh. Lupi in
c. per vestras notabi. 3. §. 26. nume. 11. de dōna. inter vi
& vxo. Anton. 3. par. tit. 3. c. 4. §. 5. Scotus in. 4. distn.
15. q. 2. arti. 4. Man. ab Azpilcueta in relectione. ca. si
quando de rescrip. exceptio. 11. Adrianus in. 4. senten
tiarum, tractatu de restitu. c. quia iam determinatum
est versi. 2. conclusio, Couarrubias in relectionis regu
la peccatum. 2. parte. §. 7. nume. 2. licet idem nume. 61
cum Adriano audacter teneat non teneri ad restitu
tionem ipsi omisso faciendam, quibus subscribit Mar.
ab Azpilcueta in Manuali confessorum. ca. 17. nu. 72.
& in. c. graue de præben. eo quòd nullum ius in re nec
ad rem digniori fuerit quæsitum.

22
Indigno
conferēs
magi
stratum
an ad re
stitutio
nem te
neatur.

¶ CAPVT. LXVII. RELATORVM

laudes continet omnia que in iudicibus re
quisita in eis inueniri affatim
probat
EX his ergo, vt ad instituta post longum discessum
reddeam, liquido apparet propositionem nostram
II iij qua asse-

1 Relato-
res oīa
que in
iudicib⁹
requirū-
tur ha-
beant ne-
cessum
est.

2 Relato-
res causa-
rū maxi-
mam ha-
bent ex-
perientiā.

3 Relato-
rum lau-
des.

qua asseruimus relatores aptiores esse aduocatis, vt ad magistratus maiores promoueātur, esse verissimā & iuri consonam. † Quandoquidem omnia que in magistratibus requirūtur, & in referentibus exigi, & in pluribus plurima inueniri palam est. Nam qui maiorem obsecro? Causarum experientiam, quam ipsi habere possunt? nemo est qui ambigat. Hoc quippe eis munus est, plurimas quotidie cernere causas, lites que diuersas, allegationes etiam famosissimorum totius regni iurisconsultorum, nec non ordinem modumque quibus earum processus conficiuntur. Et non semel curiosi literisque addicti, consilia & iuris allegationes vtriusque partis quærunt. Et insuper decisiones consulta que senatus in causis dubijs callent: atque ea memoriæ mandant. Quod pacto per regios senatores leges in praxim ducantur. Atqui stylo curie ordinarijs que prouisionibus sunt ita practici, vt nemo eos antecellat. Quis ad eos, si in praxi aliquid indubium vertitur, non occurrat? Sumunt præterea in alijs exemplum iudicibus, sine causarum patronis, qui a senatoribus de incuria, imperitia, aut negligentia carpuntur. Denique cum inter mellis fauos versentur, haud ita mundi euadere possunt, quin aliquid mellis hæreat. † Porro legum canonumque scientia eis minime deesse potest: ante enim quam eligantur decem annis vacasse literis & iuris peritiæ, leges & pragmaticæ sanctiones regni huius supra citatæ requirunt. Cæterum neque sententiam eius admiserim, qui relatores plurimis causarum historijs præpeditos, quæ iuris sunt requirere non valere inuide asseruerit, cum id non ad omnes referri queat. Nonnulli quippe quod alijs ad otium sumendum superest tempus, in legem

dis libris

dis libris. ciuilibus pontificiæ, & diuinæ sapientiæ vt plurimum consumunt. De quorum vita & moribus non operæ pretium est differere, cum quotidie a senatoribus & patricijs peculiariter visitemur: per quos leuissima etiam nedum grauiora crimina seuerè puniuntur. Sed quid opus est euidentiori argumento, quam quod a generali quæsitore huius fori regij, quem vulgus visitatorem appellat, diligenti admodum inquisitione habita, nulla negligentia eos in, duodecim, & pluribus alijs annis, quibus nonnulli huic muneri vacarunt, nullis denique reperundis nedum falsitate noxios inuenit, neque exegisse nos aliquid vltra taxatas sportulas: neque affectionis vmbra ad alteram partium controuertentium: neque aliud quod publica fuerit dignum correctione patrasse. Mites in respondendo litigantibus, solertes in eorum causas expediendo, patientes in ipsorum molestias, vexationes & intempestiuitates perferendo. Et tanquam statheræ ad vnam neque ad alteram partem declinantes. Quæ omnia, iam quod propria virtute commoti aliqui non faciamus compulsi tamen & coacti, vt pote aliud impune, facere nõ liceat. Fit ita habitus ad hæc omnia iam factus est, vt altera natura præ assidua consuetudine adnata nobis esse videatur. Ex quibus intelligi poterit quanta nobis fides adhibetur. Ex nris enim assertionibus vita census, & honores omnium litigantium depēdet: dictisque nostris senatorum conscientia exonerat. Quo fit, vt veritas, & fidelitas, prudentia, & iustitia magis in referentibus inueniatur, quam in cæteris quibuslibet officarijs. † Fides namque, teste Cicerone offi. 2. vt habeat duabus reb⁹ effici potest, si ex

II iij

ultimabi

Fides
vt habe-
atur qui
bus reb⁹
effici po-
ssit

istimabimur adepti cum iustitia prudentiam. Cum igitur fides dictis adhibetur nostris, prudentiam existimamus cum iustitia sectari. Arcana autem consilij & senatus quo nam pacto seruemus, nemo est qui ignoret. Authoritatem etiam, quam hoc munus habeat ex antea dictis intelligere licebit. Plene siquidem ostensum est partem esse muneris senatorij, vice quippe eorum causarum merita promunt, quinetiam olim ipsi in Hispania et auditores erant, inuicemque causas referebant ut in ordina. regia Ioh. primi huius nominis in oppido Guadalaxaræ edita anno. 1390. continetur, ut Montalius refert in repertorio in verbo relatio & in verbo auditores. ¶ Hic paulo ante actis temporibus vrgētibus forte, quod dolens dico, huic iam infelici muneris vacantium meritis, aliud viderimus, quippe cum carceribus publicis micipati ob minimam quacunque negligentiam, conuitia, reprehensionesque publice audientes quotidie vexaremur, nullo inter antiquos & neotericos, probos aut improbos, bonæ aut malæ indolis, æquos, et iniquos, discrimine habito: sed omnes nulla personarum distinctione habita, æqua, prout aliqui senatores credebant, lance iudicati, in honoris naufragium ducebamur. Quod tamen iam non sic Rerum enim magistra experientia docuit, id non modo in senatorum redundasse incommodum quippe qui grauiter & letaliter peccent iuxta sententiam Siluestri in verbo contumelia. §. 2. Martinum ab Azpilcueta in manuali confessorum. c. 18. nu. 13. et in rep. c. in ter verba. 11. q. 3. nume. 456. sed et in reipublicæ detrimentum. ¶ Nam si libertate et favore carent qui referunt quo pacto liberè veritatem nunciabunt? nempe

5
Audito
res olim
in Hispania
causas referant.
6
Relatorum
calamitas.
7
Relatores
libertatem
et fauorem
habere oportet
ut rectè referant.

orato

oratori nihil est magis necessarium, fauore auditorum, ut Cicero profitetur. 2. de orato. nume. 95. & rursus li. 3. de oratoria, tum pauor, inquit, mihi sapientiam omnem exanimato expectorat. & Guill. Duranti in speculo tit. de aduocato in rubrica nu. 6. audaciã, inquit tribuit peroranti, & sic referenti, ut liberè veritatem referant, scientia videlicet, eloquentia, potentia, libertas, gaudium, fauor, & benignus auditus, & his contraria contrarium operantur effectum, argumento. c. sit rector post prin. 43. distin. c. primum. 25. distin. c. in loco. 5. q. 4. c. ex merito. 6. q. 1. Sed quorsum huic rei testes adduco exteros? ipse proprijs vidi oculis tyronem quendam huic muneri deseruentem, qui interrogatus an instrumentum quodam esset in causa productum: idque coram se habens: respondit non esse in processu: deinde monitus à socio, qui lateri aderat, noluit tamen referre: sciebat enim se in carcerem detrudendum focius tamen id iudicibus aperuit, priuatim eos alloquens, ne iustitia periret. & consocium eius valde increpauit, admonens animam, iustitiamque honori se per esse præferendam. quod si nocuum perniciosum que valde, aut vtile fiet reipub. iudicet qui hæc legerit. ¶ Hoc vnum tamen me non fugit, nobis ipsis seueritatem hanc non multum incommodi attulisse. Experientiam quippe tribuit ut cum in magistratus, quod raro fit, euecti fuerim, cognoscam qua afficiant molestia, quoue pœnæ excessu, qui in carcerem detrudunt, maxime si honorem habuerint. utque sic discrimen personarum in animaduersionibus & correptionibus, prout iura præcipiunt emendationemque sine contumelia facere non ignoremus: solum in castigatione reipubli

8
Calamitas
virtutis
est occasio.

publicæ, non propriam vindictam intuētes, iuxta Tullij sententiam officiorum. i. memoriæ proditam, & imperatoris Alfōsi in. l. 4. ti. 5. par. i. Calamitas siquidē (vt morū ille & virtutū princeps & pater Seneca in lib. de diuina prouidētia. c. de prosperitate astruit) virtutis occasio est. Vnde enim possum scire, quātum aduersus paupertatem tibi animi sit, si diuitijs diffuis? Vnde possum scire quantum aduersus ignominiam & infamiam, odiumque populare constantiæ habeas, si inter plausus senescis, si te inexpugnabilis, & inclinatione quadam mentium pronus fauor sequitur? Nihil miserum est quod in naturam consuetudo perduxit. Non est præterea arbor solida nec fortis, nisi in quam frequens ventus incurfat, ipsa enim vexatione constringitur, & radices certius figit. fragiles sunt quę in aprica valle creuerunt. Probi enim viri concuti prius debent vt confirmentur. † Hinc non immeritò iuris vtriusque famosissimus interpres Ripa lib. interpretationum. 2. c. eam te. num. 35. extra de rescriptis, eos in magistratus esse eligendos censuit, qui proprio exēplo alijs misereri didicere. iuxta illud Poeticum Eneidos. i. nō ignara mali miseris succurrere disco. Et hac potissimum ratione dicitur Christum potius elegisse in principem ecclesiæ Petrum, quàm Iohanem. c. consideradum, & c. fidelior. 50. distinct. impossibile enim est afflictorū cognoscere afflictiones, qui afflictionis experimenta non sustinuit, vt in glossis scribitur. 4. ad Hebreos, refert Feli. nume. 12. & Ripa. nume. 35. in d. c. eam te, de rescrip. † Nemo etiam bene imperat qui aliquando non paruerit, teste Plutarcho. 2. tomo. in vita Agefilai, in prin. cuius hæc sunt verba. Tamen & hoc

8
magistratus ijs sunt concedendi qui proprio exēplo alijs misereri didicere.

9
Nemo bene imperat qui aliquando non paruerit.

& hoc peculiare Agefilao fuit, quod ad imperandum non prius accessit, quàm obsequi imperio didicisset. vnde multò commodissimum subditis principem fuisse tradunt imperioso sublimique natura ingenio, his quas ē disciplina contraxit, popularitate, humanitate que coniunctis, disciplina nanque, vt paulo ante dixerat, Spartana, quod aiunt, educatus fuit, difficili illa & laboriosa, qua capessendis imperijs iuuenes pulchre instituuntur. Hinc Plato. 6. de legibus. 8. colu. existimandum esse de omnibus hominibus censet, quod qui nunquam seruiuit, is laude dignus esse dominus non poterit. Ideoque gloriari quenque ait, oportere magis quod bene seruerit, quàm quod bene fuerit dominatus. † Si igitur prædicta omnia conuenire alicui ex referentium cetera insitor huius pomarij inuenerit, quid erit in causa, quod surculum talem pretiosissimę arboris, nempe senatoris, non putet, aliãque simili arbori inserat, hoc est, in eodem, vel alio senatu nō dissimili magistratū creet, vt coallescere possit? Atquã si ita fiet, prudenter quidem fiet, vt naturaliter etiam fit. Omnis enim surculus omni arbori inseri potest, si non est ei cui inseritur cortice dissimilis. si verò etiam similem fructum & eodē tēpore adfert, sine scrupulo egregie inseritur, vt Columella libro rei rusticę. 5. c. 2. tradidit. & rursus eodē capite, antiquos, ait, veluti pro lege sanxisse, eos tantū surculos posse coallescere, qui sunt cortice, libro, & fructu cōsimiles ijs arborib⁹ qui bus inserūtur. quod fulcitur egregia ratione naturę que admodū cōsona, ex naturę interprete Plinio li. 16. c. 43. dicente, ne animata quidem vnquam cohærere, nisi similia natura, vt si quis lapidem lignumque coniungat

10
Relatoris in magistratus maioris arborem optima inflicio.

iungat. Cum igitur renunciatores sub senatorum di-
 tione assidue versentur, eorumque vicem gerant, ut
 latius a nobis fuit expensum, symbolum quodam ha-
 bere palam est, unde Aristoteles libro. 2. de generatio-
 ne & corruptione. c. 4. in habentibus symbolum faci-
 lem, inquit, esse transitum, refert Signo. consi. 2. statu-
 to ciuitatis col. 2. versi. nono probat, Tiraque. dele-
 gi. connubialibus lege. 5. nume. 25. vbi alia in hanc re-
 congerit. ¶ Præterea si relatores quæstoribus candi-
 datis comparari admittimus, ad altiores eos magistra-
 tus esse promouendos nemo negauit, ni Vlpiano iure
 consulto maximo contradicere voluerit, is enim in. l.
 1. ff. de quæstori. quæstoris officium, ait, initiū esse gerē-
 dorum honorum, sententiæque in senatu dicendæ.
 Iustinianus quoque in aut. vt iudi. sine quoquo suffra-
 gio fiant. §. eos ad finem colla. 2. rescribens cuidā præ-
 fecto prætorio, sic inquit, ideoque licebit tuæ celsitū-
 dini honestiorum quosdam ad administrationem di-
 rigere et scientiam tributa fiscalia. Curialium quippe
 & aliarum personarum experimentum sui dantium
 bonum, & ad magistratus opportunorum. Quis enim
 non diligit cum & honestate compleri magna putet,
 si nostro decreto, iudicioque tui culminis, ad cingulū
 veniat? testimonium habens quidem quia sit optimus
 & cætera. ¶ Porro sententiæ nostræ non parum suffra-
 gatur, quod si sola experiētia, quam alij de vitā mō-
 ribus, scientiaque eligēdorum, aut ipsimet in negotiis
 acquisiere, sufficeret, vt ad altiores magistratus pro-
 uerentur, vt ex supra traditis clarius expendit, mul-
 to ergo magis, si omnia hæc in aliquo concurrerent.
 Quo fieret vt duplici reipublicæ utilitate consulerentur
 tum quod

De eodē
 plures
 authori-
 tates:

tum quod idonei ad magistratus euocati, rogarique
 potius, quam sese inuitantes, deligerentur, tum etiam
 quod alij aptiores iurisque peritiores ad referēdi mu-
 nus inuitarentur.

CAPVT. LXVIII. OFFICIA ET

magistratus gradatim esse con-
 ferendos, & non per saltū
 admonet.

Vt quoque pertinet quod Modestinus ait
 in. l. vt gradatim. ff. de munc. & hono. nem-
 pe, dignitatum ordinem seruari oportere vt
 per succedaneos gradus perueniatur ad su-
 mos, hoc est, vt a minore dignitate & munere quis ad
 maius ascendat. quod Calistratus probat in. l. honor-
 §. gerendorum. ff. de munc. & honor. Plutarchus etiā
 in Flaminio in principio, ita scribit, tribunatus, prætu-
 ra, & ædilitas mediæ dignitates erant, sicut et quæstu-
 ra & aliæ quædam, iunioribusque tribuebantur, dein-
 de ad maiores dignitates perueniebantur. vnde Ma-
 rius primò tribunatum, post præturam, deinde consu-
 latum obtinuit. Sic Cæsari, Seucro, Tiuerio, Marco Ci-
 ceroni, & alijs qui magistratus gesserunt. primo quæ-
 stura, ædilitas, & prætura, deinde cōsularis obuenit,
 olimque per leges. 12. tabularum hoc fuerat constitu-
 tum in hæc verba. Suntque ædiles curatores vrbs an-
 nonæ ludorūque solenniū. illisqueve ad honoris am-
 plioris gradum is primus ascensus esto. Optima pro-
 fectoratione Romani viri prudentes, in deferēdis ma-
 gistratibus ordinem seruabāt ab inferiore ad amplio-
 rem, quippe cum omnibus sit in rebus ordo secundum
 naturam

Officia
 gradati
 conferri
 oportet
 et non p
 saltum.

Lex. 12.
 tabularū

Dialogi. 3. partis

2
Magi-
stratus
qualis
quisque
sit facile
in sinuat

3
Ordo
seruetur
in confe-
rendis
dignita-
tibus.

naturam necessarius, cum etiam in magistratu deferēdo maximam ac peculiarem vim habet. † Primum vt hominis ingenium recte cognoscatur, cum magistratus, qualis quisque sit, statim iudicare solet. deinde vt expoliantur ciues negotijs vulgaribus ad arduas res agendas: quoniam pulchrius est parari, quam creari nobilem. O venerandam antiquitatem, vt Iustinianus recte vocat, a qua & eruditum se fatetur in. §. vlti. in situ. de actio. Nam varijs & grauibus omnium rerū exemplis scater. † Quid rogo salubrius reipublice fuerit, quam hunc ordinem in omnibus ciuitatibus imitari, vt non statim rudes ac nullo gesti officij argumento probati rapiantur ad summum administrandae reipublicae gradum & ordinem? nihil profecto vt nos antea probauimus capite. 9. nume. 1. & seq. ad idem confert tex. optimus in. l. ad splendidioris. C. de diuersis officijs li. 12. & in lege primicerius. C. de offi. praefecti vrb. vbi imperator maiorem honorem et dignitatem negat esse dandam ei, qui minorem antea non habuerit. Quique minorem habuerit, praefendum esse ait nullam haberi, si idoneus fuerit. Itaque patricius quis esse non potest, nisi aliam prius consulatus aut praefecturae praetorio dignitatem consequutus fuerit, vt in l. nemini. C. de consuli. li. 12. l. vlti. iuncta glo. C. de decurio li. 10. Alberi. notat in. d. l. vt gradatim. ff. de munere. & honore. ad honores enim per gradus veniendum est, vt in. l. quae vtiliter. ff. de nego. gestis. quod cum reipublicae expediat, tum etiam ipsimet magistratum gesturo: quippe cui praestet ab infimis sumere in crementum, quam a summis habere principium, vt in. c. statui mus. §. distin. ne tanquam qui repente & non gradatim vult ad maiora omisis gradibus & ordine peruenire, cito cadat et diruat, id quod admonet Gracianus

in. c. sicut neophitus. 48. distin. quodque nobis allegorice demonstrat Alciatus hoc emblemate.
Aream propter creuisse cucurbita pinum dicitur, & grandi luxuriale conia.
Cum ramos complexa ipsumque egressa cacumen se praestare alijs credidit arboribus,
Qui pinus, nimium breuis est haec gloria, nam te protinus adueniet, quae male perdat, hyems.
Sed neq; hinc longe adest quod scripsit Psalmista. c. 37. ambulabunt, inquit, de virtute in virtutem, vnum quemque enim virtus quasi quibusdam gradibus auget. facit etiam tex. iuncta glo. in verbo profecerit in extrauagan. quorundam de verbo. signi, nemo enim repente fit summus, sed a minimis quisque inchoat, vt ad magna perueniat, vt Augusti. ait in. c. charitas. §. haec quae de charitate, & Grego. in. c. si sermo. §. contrario de poeniten. distin. 2. ordinate ergo ad ordines ascendendum est. nam casum appetit qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quaerit ascensum, vt idem Grego. scripsit Siagrio episcopo scimus, inquit, quod aedificati parietes non prius tignorum pondus accipiunt, quam a nouitatis suae humore siccentur, ne si ante pondera, quam solidentur accipiant, cunctam simul ad terram fabricam deponant. c. sicut neophitus. 48. distin. hinc non immerito philosophus Politicorum. 7. c. 14. futurum principem bene subditum & sub imperio fuisse prius annuit oportere † Et vt ipse philo. ait. 5. Politico. c. 8. in omni republica commune est, neque augere nimium quenquam suorum modum, sed magis conari paruos & longi temporis honores praebere, quam confestim magnos. corrumpuntur enim, neque cuiusuis est hominis prosperitatem

↑
Prospe-
ritate fe-
rrenō est
cuiusuis
hominis

5
Officia
et digni
tates pri
cipis ar
bitrio an
confera
tur.

ritatem ferre. Quod si accumulatae dati sunt alicui ho
nores, non sunt simul omnes postea auferendi, sed pau
latim. ¶ Caterum neque id negari potest, principis
arbitrio officia & dignitates cui libuerit conferri, nul
lumque teneri seruare ordinem, maxime si viderit &
attenderit virtutes promouendi alios in officijs & dig
nitatibus constitutos excellere, vt supra cap. 58. nu. 12.
in fine. latissimè ostendimus, licet hi. cæteris paribus
præferri debeant, vt Luc. de Pen. sensit in. l. nemini in
verbo federit. C. de consuli. li. 12. cuius sententiam sa
tis mihi probat tex. ab eo nō citatus in. l. honores. ff. de
decurio. quem sic intelligerem vltra glo. Bar. & Al
beri. ibi, & in. d. l. vt gradatim, vacillates in earum, le
gum examinatione & concordia, & ita denuo vidi Ni
col. Boherij. cum textum intelligentem, in suo de au
thoritate magni consilij, seu de ordine graduū vtri
usque fori, tractatu. 1. parte nu. 4. cuius similem citat,
nempe, in. l. ad subeunda, quem ibi Luc. de Pe. ita inte
lligit. C. de decurio. li. 10. ibi nanque imperator, ad ma
iora officia & dignitatem, inquit, potiores et dignio
res eligi oportere. Sed quo pacto id dignoscatur, nisi
vitæ suæ specimen ex alijs nouerint officijs, me latet
quidem. ¶ At si quis refractarius insurgat sententiam
meam oppugnās, asseratque non statim post mun^o re
ferendi ad altiores magistratus esse producendos, sed

6
Relator
an prius
ad prætu
ras de in
de ad ma
iores ad
mitti de
beat ma
gistratus

ad præturas, vt inde prouincias regāt, (prout in quæ
storibus asseruit Lampridius in Alexandrum. & Bu
deus in annotationibus in pādectas tit. de officio. quæ
sto. col. vlti. eod quod magistratus maiores concedi nō
debēt, nisi plurimi temporis magnis cingulis, aut mul
titudine causarum exercitatis, & eorum prius fide. &
obsequio exploratis. vt in auth. de iudici. & vt nullate
post

post principium versi. quia vero colla. 6. nec inter ma
iores iudices deputatur, nisi qui exploratę fidei, & sin
gularis industrię esse constiterit. l. r. versi. creditit. ff.
de officio præfe. præ.) minime eius opinationi acque
scerem, eius nāque obiectioni facile satisfieri poterit,
nulla quippe dignitas maiorum iudicum dignitatibus
proximior est, quā ipsa relatio & quæstura, vt quæ
pars sit muneris senatorij, vt antea latissimè compro
bauimus. Quippe quibus maior adhibeatur fides
quā quibuscūque iudicibus, istis siquidem publicum
crimen referentibus non creditur, sed maiores iudices
quibus relatio fit rei veritatem per se inquirere debēt
vt in. l. siuguli. C. de acusa. illis autem non modò in ci
uilibus sed & in criminalibus causis eque creditur, dig
niores ergo sunt. ¶ Caterum de maiori ad minorē trāsi
re dignitatem & cingulum, absque ipsius honorati de
meritis iuris aures offendit, ordinēque turbato talis
fieret transgressio, è minori verò ad maiorem nihil est
quod productionē impediatur. l. maioribus. C. quemad
mo. ciuil. mun. indi. lib. 10. vbi Luc. de Pena, & latius
per eundem in. l. nulli. C. de numera. li. 12. Quare iudi
cio meo, in consideratē loquuti sunt & Lampridius &
Budeus vbi supra.

7
Maiorē
dignita
tem ha
bēti mi
norō ce
di nō de
bet.

¶ CAPVT. LXIX. RELATOREM

Aduocato præferendum in magistratibus
consequendis esse contendit.

1
Principi
qui diu
ti^o serui
rit nō de
bet in se
nectute
indigere

Vltimò hanc partem fulcit sequens consideratio.
Qui diutius fuerint in principis seruitio, & in eo
consenerint, in senectute indigere non debent. Ad

kk princi

2
Dignita
tes & of-
ficia de-
beri iux-
ta labo-
res cuius
piam.
3
Labor
non de-
bet esse
à merce
de vacu⁹

principem que expectat hoc prouidere. l. i. l. utius, ibi,
veteranis in præmium assigna. ff. de euctio. Alcia. re-
gula. 3. præsumption. c. 19. in fi. † Neque enim potest de
eius proevectione dubitari, cui pro laboribus multis,
pro moribus castis, pro actionib⁹ strenuis celsioris lo-
ci præmium debetur. c. miramur ad fi. 61. distin. † La-
bor etenim non debet esse à mercede vacuus, auth.
de iudicibus. §. ne autem colla. 6. l. regni nostri vlti. ti.
22. par. 7. c. potest fieri, de pœniten. distin. l. c. charita-
tem. 12. q. 2. c. cum secundum de præben. c. nisi, para-
grapho, quippe de renuntia. Quibus concinunt ver-
ba tex. in. l. vlti. ad medium versi. quoniam ideo. C. de
offi. præf. præto. Affr. Semper, inquit, prouidemus vnū
quenque secundū labores suos, ad maiores grad⁹ ad
maioresque dignitates producere. Facit etiam lex. cō-
tra publicam. C. de re milita. li. 12. l. nemo. C. de officio
magist. officii. vnde Cassiodorus. 9. variarum epistola
7. propositi, inquit, nostri est honestos labores palma
remunerationis ornare: vt vicissitudine, qua proeucti
gaudent desides mordeatur, sibi que imputare possint
quod clemētissimis temporibus iudicij nostri præmia
non merentur. Hinc etiam imperator in. l. i. C. de offi-
cio magist. officii. dixit officium magistri officiorum
neminem posse adipiscere, nisi matricula decurrente
quem ordo militiae vocat & laborum adiutor. Non
enim suffragio vel precib⁹ adipiscitur principatus sed
labore. Idoneus ergo coram, principe præsentetur, vt
ab eo ordinetur. His quoque non parum ad stipulatur
vulgare legislatoris dictum in. l. 2. C. de officio magi-
mili. Is gradu, inquit, cæteros antecellat, quem stipen-
dia meliora, vel labor prolixior fecerit antecire. Labo-
re enim dignitas acquiritur. l. iubemus. C. de proxi. sa
cro. scriin.

cro. scriin. li. 12. Atque tū gratior erit haud dubie fruc-
tus, quem produxerit longa spes, vt in. c. institutum.
27. q. 2. Caterum licet ordo & tēpus virtuti suffragen-
tur, deficientibus tamen meritis, neque tempus, neque
ordo alicui proderit, vt in auth. de monachis. §. vlti. in
verbo, & ordinem simul virtuti suffragantē habens,
iuncta glo. colla. 2. At quis obsecro importunos gra-
uissimos que referentium labores stipendiarias fosso-
rum operas excedere non crediderit? nempe nullus,
qui ex superius deductis instrui voluerit. Quid ergo
erit renunciatoribus impedimento, proevectioni ad al-
tos magistratus, si hæc omnia vel maior pars eorum
eis inesse constituerit?

¶ CAPVT. LXX. ADVOCATVS IN
eius fauorē retorquet fundamēta relatoris
sentētiā que præfecti continet.

D)† haud iuste quidem de me iam conque-
ri poteris, quod non libenter audierim, que
longo sermone retulisti. Ipse autem breui-
bus vltimam imponam manum: neque in
fauorē inducta tuū impugnabo: imo in meā ea omnia
retorquebo sentētiā. † Nā primū legū canonum que sa-
pientiam in aduocatis abūdare notissimū est, quippe
qui absque præuio examine non admittantur, vt legi
bus regni nostri cauetur, nimirum in. l. 13. ti. 6. par. 3. l.
54. in prin. in pragmati. regijs. † Experimento etiā eos,
omnes præcellere argumento est tex. in auth. de iudi-
cibus in prin. ver. ver⁹ igitur scema colla. 6. ibi eligere
verò p̄spexim⁹ in reb⁹ vtilib⁹ habētes attestatiōē, &
paulo post, Antoni⁹, ait vir spectabilis, iam aduocatio

1
Aduoca-
tus in ei⁹
gratiā re-
torquet
funda-
meta re-
latorū.
2
Aduoca-
ti sapien-
tes.
3
Aduoca-
ti exper-
ti admo-
dum.

ne dudum cōpleta, & inter aduocatos fisci deputatus fuit in iudicem electus, & rursus, ibi, ex aduocatis itaque isti iudices præponantur. † Sunt præterea mites in respondendo clientulis. Quid non perpetant, ne ad alios trāseant? ne uelē salarium amittant? † Sed neque eis deest prudentia. l. rem non nouā in fi. C. de iudi. † Porro arcana seruare tenentur, neque eis parti aduersę secreta pandere licet, ni infamiae notam subire malint, & alias in super pœnas in. l. 9. ti. 6. par. 3. & §. notandū 2. q. 3. cōtētas. † Fidelitatē etiā in consulendo eos habere oportet. l. 10. & 14. titu. 6. par. 3. † Iustitiam quoque sectantur, causas enim iniustas fouere non debent. l. rem non nouam. §. vlti. C. de iudicijs. l. 13. ti. 6. par. 3. l. 54. c. 1. in pragma. nihil postremo aduocatis deest ex his quæ longo sermone in tui muneris gratiam adduxisti. (RE) Fateor. † Vnum tamen eis deficere omnino palam est. Ad nascitur quippe eis affectio quædam qua parti cuius causam fouent potissimum declinantur. Quod ad eorum est infixum osibus, vt iam difficile sit, ne dicā impossibile, cum magistratus creati fuerint viltigia præstinæ affectionis, à se radicatus abdicare, mores siquidem, vt est prouerbiū, mutare, morti par est. At hæc non sic in causas referentibus, vt pote, ad instar iudicum, æqualitatem seruare, iustitiam æqua lance partibus aperire didicerint, ea quæ in ipsis adnata & quasi à natura insita fuerit. & iam istis, ne arbitro molesti simus, causam concludere placet, si & tibi libuerit. Dominum quæ præfectum nostrum vehementer rogo sententiam proferrat, causamque, prout iuris fuerit, definiat. (AD.) Ipse etiam probationes allegationes quæ recuso, & petitio

ritioni tuæ libenter assentio. tenor autem sententiæ talis est.

SENTENTIA .D. PRÆ

feci prætorio Pinciano.

Isis, † pleneque discussis, & examinatis controuersia huius meritis inter regij senatus relatores actorem, & aduocatum eiusdem fori Pinciani reum, coram me, ab eis in arbitrium electo pendentis, super rebus in actis causæ huius latius deductis & longè controuersis. Relatorem affatum eius probasse intentum accepi, nempe, referendi munus dignius & antiquius esse patrociniū, præferendumque in omnibus aduocationis officio, nec non aptius conuenientiusque proculdubio fore, vt ad altiores magistratus, qui ei inseruierit producat, iubeoque produci. Aduocatum verò minus sufficienter exceptiones cæteraque ab eo proposita comprobasse. Quare eidem silentium perpetuò imponendum fore profero, declaro, & impono, ne deinceps se esse præferendum renūciatoribus iactet, eumque ipsum patronum, tanquam temere litigantem in expensis damnatum iri præcipio, quarum taxationem in executione sententiæ faciendam reseruo.

10
Sentētia
arbitrii in
fauorem
renūcia-
toris.

Ita pronunciaui. N. præfectus
Pinciano prætorio.

Dialogi. 4. partis
Q V A R T A
 PARS DIALOGI.

CAPVT. I. APPELLATIONEM
 ad fortunā cōtinet, eamque esse cæcā cōtēdit, eiusque definitionē tradit.

1
 Appella
 tio aduo
 cati ad
 fortunæ
 arbitriū.

2
 Fortunā
 humana
 rū rerū
 dominā
 quidā ap
 pellarūt

Ad meas cum peruenerit aures præfectum nostrum seuerè in me grauissimū tulisse arbitrium, quamuis, si ordinario iure sententiam protulisset, ab eius iudicio minime appellari liceret, vt in. l. i. cum alijs. C. de senten. præfec. præto. veterum cum hac in causa tanquam arbiter processerit, nihil est quod impediatur eius reductionē ad boni viri arbitrium petere, vt notatur in. l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio, & in. l. arbitro. ff. qui satil. cogan. quā ob rem, salua humilitate paceque debita, reclamare libet ad fortunæ arbitrium. † Quam rerum humanarum dominā appellauit Cicero pro. M. Marcello. nu. 4. Plutarchus etiam in vita Cleomenis, Theophrastus quoque in suo Calistine scripsit, vitam regere fortunam, non sapientiam, quod & M. Cicero. 5. Tusculanarū quæstio. confirmat nu. 38. & sequenti, negatque sapientem bonumque virum fortunæ aditus intercludere posse contra Metrodori sententiam. de cuius fortunæ laude plurima dixit Chasseneus in catalogo gloriæ mundi. 12. parte. 52. cōsidera. Nec mirum quidem quod fortunam in iudicem elegerim, quando quidem Iustinianus ipse idē fecerit in. l. 3. in prin. versi. sancimus C. cōmū. de lega. cuius verba hæc sunt. Sancimus itaque

in omni

in omnibus huiusmodi casibus rei iudicē fortunā esse, & fortem inter altercantes adhibendā, vt que fors prætulit, etc. Et in. §. optionis insti. de lega. quibus addere possem que prolixè fuseque scripsit, Tiraq. de iure primigeniorum. q. 17. opin. 1. (RE) Ex iudice quem eligis iniustam te fouere causam constat, cæcū enim cum elegisti, contra tex. regni nostri in. l. 4. ti. 4. par. 3. & in. l. 2. & 3. ti. 15. li. 2. ordinatio. † Cæcam autē Fortunā esse fortunā nemini non est satis compertum, iudiciū enim fortunæ remotum est à ratione, quare ratio & intellectus non debet se summittere fortunæ & existētibus sine ratione, fortuna etenim sepius præfert iniquū æquo: ob idque non iudicat recte, vt Bal. asseruit in. §. itaque num. vlti. in. l. in procemio digestorū quin etiā Alcia. in. l. 2. §. ex his num. 25. ff. de verbo. oblig. inquit, iudiciū sortis esse periculosum, & subiectum fortunæ & non rationi. Nā si Pacubio credimus quē Cicero, aut quisquis is est, refert. 2. ad Herēniū nu. 51. fortuna insana, cæca, bruta, saxo que globoso instat volubili, insana quidē, quia atrox, in certa instabilisque sit. cæca, quia nihil cernit quo se se applicet. oculus enim causæ efficiētis est intētio, fortuna autē nō operatur ex intētionē. bruta, quia dignū & idignū intergnosce re nequit. Saxo volubili instat, quod semper est in continuo motu: & quod saxum impulerit fors, eò fortunam cadere autumant philosophi, qui huic adherent sententiæ. Eodē ferè tēdit, quod Apuleius profitetur. 7. Methaphisicæ, cum sic ait, subiit itaque me non de nihilo veteris præcæque doctrinæ viros fingisse ac pronunciasse cæcā ac prorsus exocularā esse fortunā: que semper suas opes ad improbos & indignos cōferat, neque vnquā iudicio quēquā mortalium eligat: imo verè cū his

kk iij potissi

potissimum deuerferur, quos procul si videret fugere deberet, quodque cunctis est extremius, varias opiniones, imo contrarias nobis attribuat, ut malus viri boni fama gloriatur, & innocentissimus contra noxiorum ore plectatur. Hinc, ut apud Stobæum legitur sermo ne, r. prope finem, prudentia & fortuna ita se habent inuicem. Prudentia res est rationem habens & verbis effabilis, ordinata & definita. Fortuna verò nec sermo ne rectè comprehenditur, nec rationem habet, inordinata omnino ac infinita. Illa dignitate prior & potentia, hæc utroque posterior. Solet enim illa gubernare determinareque, hæc verò regi & terminari. Inunguntur tamen aliquando, & simul utraque conueniunt ut in. c. sequenti latius explicabitur. Ex quo Augusti, li. i. contra Academicos, hæc, inquit, quam vulgò fortunam vocat, occulto quodam ordine regit, nihilque aliud casus in rebus vocatur, nisi cuius ratio vel causa secreta est. Imo quod peius est, eos plerunque efficit cæcos (teste Cice, de amicitia nu. 49.) quos complexa est. efferuntur quippe fastidio ferè & cõrumacia. Na quid insipiente fortunato intolerabilius fieri potest?

Atque ex hoc quidem videre licet, eos qui antea com-
 6 modis fuerunt moribus, imperio, potestate: prosperis rebus inmutari, sperni ab ijs veteres amicitias, indulgere nouis. Fortuna quippe (ut testimonio est Aristoteles, 2. physico. c. 5. nu. 52. & rursus Methaphisicorum li. ii. c. 7. ad finem) est causa efficiens per accidens, in his que secundum electione alicuius gratia fiunt raroque contingunt. (causa efficiens) loco generis ponitur. (per accidens) dixit, ad differentiam cause primigeniæ, quæ per se appellant, quæ sola ratione differt a fortuna. Nihil enim est tam contrariu rationi & constanti, quam fortuna

fortuna, inquit, Cicero de diuinatione li. 2. num. 27. & rursus nu. 61. eam, inquit, varietatis amicam esse, est i. e. inconstans & temeraria, ut apud eundem Cice. legitur 3. de natura deorum nu. 84. (in his quæ alicuius gratia fiunt) hoc dixit ut sciatur siquid temere fiat, ut fricatio barbæ cum quis est cognitabundus quod fricatio illa non a fortuna fit, licet non intenta, quippe cum vnus tantum fiat effectus & is temere, non duo prout in his quæ fortuna contingunt, exigitur, ut siquis fodiens ad sepeliendum inueniat thesaurum, hæc est fortuna. (raroque contingunt) hoc ideo, quia si quæ frequenter accidunt, non fortuna, sed natura aut arte contingunt. & in his omnibus conueniunt casus & fortuna in eo vero differunt, cum diffinitio ait, (secundum electionem) hoc enim solum fortunæ conuenit, quæ tantum locum habet in rationalibus & agentibus ex electione & ex proposito. Casus autem in his reperitur, quæ mouentur propter finem ex necessitate nature. Brutis quippe animantibus, ut non contingit felicitas, sicut neque pueris ante usum rationis, ita neque fortuna, sed casus est quidquid illis euenerit, ut Aristo. clarius exponit lib. 8 phisicorum. 2. c. 6. Fortunæ externa conueniunt, ut Fortune genus, amicitia, liberi, propinqui, affines, opes, honores, potestates, diuitiæ, libertas, & ea quæ sunt his contraria, ut Cicero tradidit in partitionibus oratoris nu. 20. hæc etenim res quam varie, volubilerque, & infanè nobis eueniant & absque vlla ratione, inficias iri non potest. quippe quod ex diffinitione, eiusque de picture quæ poetæ philosophique tradidere liquidò apparet. Nam enim in foemineam specie describere non contenti, quanquam hoc satis erat amentia signum, gubernaculum quoque manibus habendum dederunt basim pedibus globosam subiecerunt, eam denique

oculis orbatam cfinxerunt. vt, scilicet, per has figurā.
di rationes fortunæ in constantiam ostenderent. De-
qua Gallen^o optimè diseruit in libro cui titulū in scrip-
sit, exhortatio ad bonas artes, cū sic dixerit. vt igitur
in nauī a Deo tēpestatib^o iactata, vt & fluctib^o obrua-
tur, & submergi periclitetur, eius gubernatio, cæcogub-
bernatori malè cōmendatur. sic invita quoque degen-
da, vbi naufragia nobis ipsis maiora, quā nauibus in
mari contingunt, non recti iudicij est, qui per hæc re-
rum discrimina cæcæ se deæ, eidem que mutabili cre-
dat. quippe quæ tam stupida tam que amens est, vt dig-
nos negligat & indignis diuitias tribuat: & eas quide-
non stables, sed quas ea ratione qua dedit eripiat. deā
hanc inquit poætæ, inscia que hominū maxima tur-
ba cōmitatur, quos non immerito Augusti. de ciuita-
te derli. 4. deridet exhibilatque, nam si insana, cæca
occulta, & inconstans, optima profecto supellex, vt
deam & dominam humanarum faciant rerum. Cæte-
rū si his aduersari velis operę precium erit vt nobis
exponas, nūquid aliud sit fortuna, quā, quod modò
dicebamus, cæca, varia, mutabilisque, & inconstans.
nihil est aliud nanque quod magis scire cupio, quippe
cū anceps ipse hac in re semper fuerim.

¶ CAPVT. II. FORTVNAM ESSE
virtuti comitem, & duplex fortuna-
torum genus exponit.

Fortuna
virtuti cō-
mes non
ei refra-
gatur.

D. Quamquam non pauci arbitrentur for-
tunā esse cæcā, & incōstātem. † Verūm nō
semper fortuna virtutibus aduersatur qua-
re non ita floccipendam arbitror. imo vt
pluri-

plurimū est virtuti comes, vt Iason super portam
sui tumuli, depingi fecit literis aureis. Philephatē in
satyris, Virtutibus, inquit, vltro respondet fortuna fa-
uens, cui concinit quod & Linius. li. 4. decade. 1. me-
moræ prodidit. Fortuna virtutem est sequuta: & Ci-
cero de senectute, de Scipione loquens, virtuti, ait tuæ
fortuna coniuncta est. Bar. (ne nostros taceam) in re-
pe. l. barbarius. ff. de officio præto. nu. 1. in si. refert Ari-
stotelem dixisse, laus parit honorem, honor verò for-
tunam bonam. & ars bona dilexit fortunam, & fortu-
na bona dilexit artem, id est, industriam & bonos mo-
res, quæ raro seorsum consistunt. Hinc audio Achil-
lem de Alionibus iuriconsultum senatorem que ma-
ximum, ducis Subaudiæ consiliarium, vt Ioh. Neuzi-
zani refert in sua nuptiali silua li. 4. num. 168. in do-
mo sua depingi fecisse minervam, & fortunam ample-
xatim deambulantes. Ita fit vt licet plurimi conque-
rantur fortunæ, quod virtutibus aduersetur, quos re-
fert Ioh. Neuziza. quo loco nuper citauimus num. 169.
in his tantum hominibus sit verum, qui non stables et
firmi sunt in virtute: nam si perseuerent, quamuis se-
mel, bis, ter, quater, aut pluries aduersetur, tandē mu-
tabitur & virtutibus adhærebit: & quò tardius, eò al-
ti^o studiosū virtute que præditū extollet, vt sic sortem
eū vsuris persoluat, quod Claudius profiteretur in mo-
narchia Franciæ li. 2. c. 17. (RE) † Nūquā profecto te-
meritas cum sapientia cōmiscetur, neque ad consiliū
casus admittitur, vt testimonio est Cicero in oratione
pro M. Marcello nu. 4. (AD) Imo, si eidē Cicero. cre-
ditur, is pro lege Manilia nu. 33. fuit, inquit, profecto
quibusdā summis viris, quædam ad amplitudinem et
gloriam

Fortuna
cū sapiē-
tia & cō-
silio non
cōmisce-
tur.

3
Fortuna
torū du-
plex ge-
nus.

gloriam, & ad res magnas bene gerendas diuinitus ad iuncta fortuna. Atqui Aristo. li. magnorum moralium 2. c. 8. natura, inquit, esse fortunatum, qui sine ratione ad bona impellitur eaque consequitur. Nam animæ inest à natura, vt sine ratione impellamur ad ea, vnde bene habemus: eo vsque vt si quis roget ita agentē cur nam id tibi ita libet agere? nescio, inquiet, sed libet. † Ex quo Peripatetici vno simul ore consentiunt duplex genus esse & fortunæ & consequenter fortunatorum, quibus diuus Thom. consentit, & Pōtanus li. de fortuna. 2. c. 30. eorum quidem vnum qui diuino aguntur ductu, sentiuntque consistentis illius fauorē assiduum: illorum verò alterum quorum institutrix sit fortuna penitus euenticia, ipsa que parum frequens & rara, in hoc tamen vtraque conuenit, quod neutra rationi cōsilioque innititur: nihil est enim quod à fortuna intra rationis cancellos versari aut coerceri possit. quo circa cum sine ratione, sine consilio, consultationeque aliqua repente ad aliquid excitaterque premi illi diuinitus fortunati moueantur quod illis bene vertat: eos tunc si percunctaueris quæ nam vos commouet causa? quæ ratio ad hæc ipsa sequenda? atque respondebunt, nobis quidem ita dicitur animus, sic nobis placitum est, hocque nostrū nobis cor inauit, quod vltterius si perstiteris quærere, cum non habeant quid cum ratione respōdeant, Deus, inquit, hoc vult, sic nobis imperat, illum sequimur, eius nos paremus imperio. Itaque inesse animis eorum videtur à natura vt instinctu quidem, atque impulsu tantum illo, ratione verò atque consultatione nulla adhibita ad ea ferantur raptim atque ex incogitato, ad que natura ipsa illos trahere, vel raptare potius cernitur, quibus ipsis ita

fortunis

fortunatis sapenūmerò vsuuenit, vt præter prudentū hominum consilia, præter experientium senum monita, aduersusque sapientissimorum virorum exēpla, neglectis, despectis, repudiatis amicis, atque consiliarijs omnibus, negotium aggrediatur aliquod, quod periculosissimum maximeque exitiosum omni è parte appareat: & tamen ipsi soli illud sibi agendum suscipiant, eique administrando modum quoque adhibeāt à cæteris omnibus improbatum, alienūque vtiq; ab alijs iudicatum: ac nihilominus feliciter illud perficiant præter omnium aliorum mentes ac iudicia. Posteriorum autem generis fortunatorum exemplum est illud: piscator pauper manē cymbam de more ingressus, id agebat vt de piscatu obsonium et panem sibi familiæque suæ compararet. cum iecisset rete in altū illudque inde postilena ad littus traheret, alga rete ipsum grauidum subduxit, iratusque algam, cum in littus proieceret capsulam aureorum plenam cum eadē herba eiectam in arenam fregit, domumque ex paupere diues redijt. nihil nō hīc fortuitum, impetus omnino nullus, præsagium nullum appetendis ea épiscatione lucris, thesaurisue, titillatio alia prorsus nulla præterquam capiendorum in cænam piscium, atque emendi panis. Differunt ergo hæc duo fortunę genera, quod diuina illa licet impetum sequatur, magis tamen sibi constat ac tenorē retinet isteque verò tenorē abruptit, est que nullo pacto assidua. (RE) quinimo vt Aristo. ait, 2. magnorum moralium li. c. 8. vbi mens plurima et ratio, ibi minima fortuna: vbi plurima fortuna ibi mens perexigua. (AD) ea, vt reor, sic intelligi oportet. † Fortuna & casus cum sit eorum que inopinatō eueniunt vt Policra. ait li. 5. c. 4. Cicero Acade

mico

4
Fortuna
eorū tū
dicitur
que ino-
pinatō e-
ueniunt

Fortune
fapienti
cur mini
mū con
tingat?

Dialogi. 4. partis.

pri. nume. 43. fit vt ei qui plura in futurum prouidet pauciora fortuitò accidant. hominibus autem improuidis plurima casu eueniant. vt in bello quantò dux in duftrior est & prouidentior, tantò minus ei fortuitò casus contingunt. quod Aristo. probat. 2. magnorum moralium. e. 8. non tamen ob id à casu liberatur, vt nò minus eruditè quàm eleganter docuit Cicero. 5. Tufculanarum quæstio. nume. 39. & sequentibus cōtra Metrodorum dicentem occupauit te fortuna atque cœpi, omnesque aditus tuos interclusi, vt ad me aspirare nò posses. Præclare, inquit Cicero, id dictum foret, si Aristochius, aut si Stoicus Zeno diceret, qui, nisi quod turpe esset, nihil malum duceret, tu vero Metrodore, qui omne bonum in visceribus medulisque condideris, & defineris summum bonum firmam corporis affectione explorata que spe cōtineri, fortunæ aditus præclusisti? quomodo? isto enim bono iam spoliari potes. nam paupertas, ignobilitas, solitudo, amissio suorum, graues dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus, patriæ exiliū, seruitus, aliaque plura quæ accidere possunt, casus importat, qui in sapiētem potest incurrere. At si ea mala sunt quis potest præstare semper sapientem beatum fore, quum vel in omnibus his vno tempore esse possit? cui sententiæ Seneca assentitur li. i. de tranquillitate vitæ. c. 13. inquit, sapiēti nihil contra opinionem accidit, quia semper de fortuna cogitat, & sibi nihil de fide eius promittit. se nauigaturum putat, nisi quid inciderit, prætorēque futurum, nisi quid obtiterit, negotiationem sibi responsuram, nisi quid interuenerit. non igitur illum casibus hominum excepimus, sed erroribus neque illi omnia vt uoluit cedunt, sed vt cogitauit in primis enim cogitauit. aliquid

aliquid posse propositis suis resistere. quo fit vt prudentiori minimum fortunæ contingat. nihilominus tamē fortuna dicitur, quia non certa ratione euenit vt Aristot. probat. 2. magnorum moralium. c. 8.

¶ CAPVT. III. FORTVNAM,
casum, aut fatum, an iuxta christianā religionem nominare liceat expendit.

RE)† Sed quorsum in his adeò elaboramus? quippe cum iuxta Christianam religionē. nō bis sit exploratissimum nullam esse fortunā casumue? à Deo nanque omnis potestas, ab eo in super omnes honores, ab eo omnes dignitates, ab eo denique omnia bona procedunt, non verò à casu aut fortuna præstantur, vt Apostolus ait ad Romanos. 13. c. & in cano. quid culpatur. 23. q. i. bona quoque, & mala, vita, mors, paupertas, honestas, omniaque alia à Deo sunt, Ecclesiastici. 11. Nā & diuus Augusti. in enarratione psalmi. 66. non obscure asserit diuitias donū esse dei. & sancta illa mulier Anna sacri Samuelis mater, in suo cantico, quod scribitur in. 2. c. primi libri regum, Dominus, inquit, pauperem facit, & dicit optimus tex. in. l. i. C. de thesauris li. 10. ibi, ne ulterius Dei beneficium. Nihil igitur apud mortales fortuna dare, nec eripere potest, quid enim homo habes, quod à Deo non habeas? inquit Paulus ad Corinthios. 4. Videte (inquit dominus Deuteronomium. c. 22.) quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me, ego occidam, & uiuere faciam, percutiam & sanabo. & nō est qui de manu mea se possit eruere. Ex quo magister Petrus à Medina Hispalensis in suo veritatis libello parte. i. dialogo. 37. litera. C. constanter adseuerat fortunam nullā

Fortuna
casus aut
farū pos
sint ne
aliquid a
pud mor
tales?

casum, aut fatum, esse sed id tantum quod Deo summo placet, esse quod mendax nimisque seducta gentilitas aliud existimavit, solum etenim, inquit, esse ordinem dispositionemque quas dominus causis rebusque imposuit creatis earumque effectus, eius cum iustissima providentia summaque omnipotentia, & sanctissima voluntate. qui autem aliud sentiunt à vera deivare fide, ordinemque & modum ab ipso Deo datum, mundo, eiusque operibus & creaturis pervertere profitetur. Id quod ab Augustino forte accepit in principio, statim retractationum, se admodum accusante, quod aduersus Academicos usus fuerit hoc nomine fortunæ. (AD)† nihil iudicio meo est quod impediatur Christianos de fortuna loqui dici enim & nūcupari fortuna potest si modo eam recte accipiamus, ut statim exponemus, cæterum quoniam fortunæ nomen, quo potissimum gentiles utebantur, causam aliquam insinuare videatur, quæ ageret præter intentionem Dei, sine cuius intentione & voluntate (quippe qui omnia sciat) nihil possit contingere, vetat Augusti. Christianos dicere, hoc voluit, aut noluit fortuna, sed hoc deo placet aut displicet. quia solus ipse aut cui ipse reuelauerit scire valet quæ contingenter & fortuito occurrent. Unde cum fortuna sit concursus fortuitus causarum per se intendentium alium finem, ut ex Aristo. paulo ante probauimus, respectu Dei nulla est neque esse potest fortuna. Cum neque passer in terram cadere absque diuina providentia possit, apud quem capilli etiam capitis numerati sunt. nihil ergo in rebus accidere potest, quod ipse non præordinauerit, omnia siquidem ipsi sint presentia. Nostro autem inquit & respectu fortuna esse se nimirum potest, & casus. quod hoc exemplo cernere licet

2
Fortunæ nomine quomodo Christianis liceat uti.

3
Fortuna respectu Dei esse non potest, non potest.

licet dominus seruos duos per diuersas vias, eis ipsis ignorantibus quò alteruter mitteretur, iussit iter facere: præcepitque ut eorum vterque tali hora certo adesset loco, quod vtrique dominus ideo sic ordinauerat, ut eis inscijs ambo occurrerent. quo ad dominum quidem occursum seruorum fortuna non est neque casus, sed seruorum respectu occursum ille est haud dubie fortuitus. Ita profus licet respectu causarum particularium siue à proposito, siue ex necessitate naturæ agentium effectus dicatur fortuitus & euenticius, quia non fuit ab eisdem causis particularibus intentus, & eadem ratio ne dicatur fortuna vel casus, tamen respectu Dei nullus est effectus fortuitus, nec ipse dici potest fortuna, quia Deus nihil forte, sed summo iudicio facit. † quam ob rem fortuna à Deo regitur & gubernatur, perinde atque cætera omnia. ita tenet enostris, qui nihil ignorauit, Bal. in. c. licet causam nunc. 27. de proba. vbi fortuna, inquit, est nutus dei, nobis incertus. Id quod non obscure probat tex. in. l. vnica. C. de thesau. li. 10. dum in quærendis thesauris eam præbet formam, nempe ut si in proprio fundo casu, an data opera. fuerit iuuetus, integrè domino fundi quærat, modo arte magica, aut alia legibus odiosa non quæsierit, tunc enim filico acquiritur, ne ulterius Dei beneficium, inquit textus, inuidiosa calumnia persequatur, hoc est, sordidis artibus maculetur. Ecce nutu & voluntate Diuina nobis probat obuenire thesaurum, cum tamen casu & fortuna nobis incerta acquiratur. Cui etiam cõuenit lex regia. 45. tit. 28. parti. 3. verum infinita Dei omnipotentia in hoc etiam lucet, nimirum, quod effectibus necessariis causas attribuit necessarias, contingentibus verò contingentes, quod diuus Thomas probat. i. parte. q.

4
Fortuna à Deo regitur.

Dialogi. 4. partis

19. arti. 8. ita inquit, vt motibus cœlestibus motrices intelligentias ita istis effectibus corruptibilibus attribuit causas, quæ per alias impediri possint. Ex quo nõ esse veram consequentiam constat, medicina contingenter sanat, & Deus concurrat cum ea ad sanandum contingenter, ergo Deus contingenter cõcurrit; quãdo quidẽ ob id medicina dicitur cõtingenter sanare, quia habere potest causam impediẽtem medicinæ intentionem. Deus tamen concurrẽs cum illa non impeditur, siquidem concurrat etiam cũ causa illa impediẽte & nihil se ipsum dicitur impedire: sed concurrat certissimo modo prout ab æterno præsciuit. Quo fit vt fortuna hinc, id est, quantum nostra interest, sit euenticia causa, seu per accidens, illinc verò, qua à cœlo producit atque à syderibus per naturales proprios quẽ ipsorum motus atque effectiões, causa est per se, suis quẽ progreditur è principijs, medijs, atque agitationibus ad finem. Deus autem ipse optimus maximus tum sua prouidentia & numine, tum per geniorum hoc est, angelorũ intelligentiarumque ministeria sic omnia & metitur & regit, vt nostrum nullo modo sit ei velle præscribere aut dispensationis eius, prouidentie quẽ exigere rationem, cui æquo qui assentiuntur animo, eiusque conuiescunt in distributione ac nutu, & prospera quæ succedunt iucundiora efficiunt ac matuna et gis grata, & quæ aduersa minus graua longe quẽ ars simul terabilia, vt pulchre à Pontano li. vltimo de fortuna cum deo e. etiã vlti. traditũ est. † Ex quo nimirũ Plato, sententia oĩa humanagu bernant li. 34. de legib⁹ vel legũ latione dialo. 4. col. 4. memorie pdita, qua Deum & fortunam atque artem simul cum Deo omnia humana gubernare attẽstat, sic Marcellius Ficinus ibi in eiusdem dialogi argumento, esse intelligendam censet, Deus in omnibus per omnia mo-

uet omnia, mouet mudi sphaeras. quarũ concursio fatũ quidem & fortuna quandoque appellatur, hinc casus varij circa externa, corpora que proueniunt. Mouet & animas, lumen mentibus inspirando, vnde ars non solum speculandi ascenditur, sed & agendi. ab arte itãdem dispositio externorum & corporis proficiscitur. Quam obrem à Deo quidem cuncta dependent, qui vt Apostolus ait, omnia in nobis operatur. Verũ ab ipso Deo alia quidem per fortunam procedunt, alia per artem. Quo fit, vt neque fortuna neque ars aliquando Deo valeat aduersari, quippe cum ab ipso pariter vtraque moueatur. Inter se verò hæc duo ita se habent: aut enim consentiunt inuicem, aut fortẽ dissentiunt. si dissidẽt, aut fortuna superat artem, aut ars fortunã. quod hoc nobis exemplo demonstrat. Dum mouet Deus sphaeras interdum per fortunam in mari commouet tempestatem, tempestatas quatit nauem, interea mouet Deus idem eandem nauem per animũ quoque gubernatoris, id est, per artem ipsam à Deo continuẽ dependentem. Quando igitur ars nauem ad certum dirigit portum, atque ad eũdem tempestatas quoque vehit, tũc ars simul cum fortuna consentit. Quando verò aliò quidẽ impellit ventus, aliò verò ars certat ducere, tũc ars & fortuna dissentiunt: ac tandem vel ars cedit fortunæ, vel arti fortuna. Interim prouidentia dei vtrobi que agit, vtrumque ad finem sibi soli notum, cui nihil vnquam dissonat, cuncta videlicet in vniuersam sui corporis harmoniam occultis modis contemperanti. Cæterũ illa ipsa concursiõnum cœlestium dispositio quando talis prouenit, vt artem necessario superata sit fatũ dicit potius quã fortuna, quãdo verò talis vt exupare inertẽ possit, & superari ab arte, fortuna potius nominat, neque dissidas artẽ quãdoque vincere posse

Dialogi. 4. partis.
fortunam, vt enim fortuna sic et ars procedit ex Deo,
hæc ille.

¶ CAPVT. III. DE FATO
& fortuna plura tradit.

^I
Fatum
quid?

RE) adducis me vt tibi assētiar, verū id quod
ex Ficino deduxisti non rectē accepi, quan-
do de fato loquebaris: quare clarius illud no-
bis exponas si quidem philosophari incepe-
ris. (AD) audi libenter. † Fatum vt diuus Thomas dif-
finit. 1. par. q. 116. & in. 3. contra gentiles. c. 92. ex Boe-
tio. 4. de consola. & Augustino li. 5. de ciuitate dei. ca.
9.) est ordo causarum naturalium præordinat^o & præ-
scitus à Deo, quæ ita influant in hæc inferiora, vt ta-
men ex sua natura deficere possint, & ex diuina liber-
tate dependeant. & hac christiana definitione fati ex-
cluditur alia Stoicorum, Crisippi, videlicet post Zeno-
nem facile principis, vt Gellius refert li. 6. c. 2. & Sene-
cæ li. 2. naturalium quæsti. c. 36. aliorum etiam, qui, vt
Christianæ lucis & religionis ignari, falsò asserbant,
fatum inuitabili necessitate suos operari effectus, cō-
funditur etiā alia Ciceronis in li. 1. de natura Deorū &
de diuinatione insana opinatio, asserentis Deum
non esse præscium eorum quæ fortuito accidunt,
in quam a mentiam incidit, vt necessitatem fati aduer-
sus Stoicos negaret. qui, teste Augusti. d. c. 9. li. 5. de ci-
uitate Dei, vt homines faceret liberos fecit sacrilegos
eos falsos persuadens, vt negarent Deum omnium nō
habere præscientiam. Iccirco nostra profitemur defi-
nitione, Deum omnium ab æterno fuisse præscium,
cuius tamen præscientiam necessitatem nullam rebus
impones

imponere, quominus eas sinat agere secundum natu-
ram, vt aliæ possint alias impedire. Exempli loco, nu-
lli non exploratum est, constellationes cœlestes, ordi-
nemque naturalium causarū aliquid agere ad mores
hominum non quidem necessitatem eis, sed disposi-
tionem præstando, nimirum † cum anima est actus cor-
poris, multum afficitur ex dispositione corporis; cuius
sententiæ fuit Aristoteles. 1. de anima textu. 12. nempe,
colericus (sic appellant medici) suapte natura est ira-
cundus & ad literas aptus, flegmaticus verò desidiosus
ad literas ineptus. Isti tamen effectus impediri haud
dubie possunt per educationem et alias naturales cau-
sas. (RE) differunt ne fortuna & fatum, an in omni-
bus conueniunt? (AD) In quibusdam sanè conueniunt
in alijs differunt. † Primum conueniunt, quia vtraque
causa est hominibus occulta. rursus quia & fortuna &
fatum non est nisi in rationalibus. nō enim dici potest
fatum vel fortuna quæ arboribus aut brutis cōtingit
sed casus. † Differunt tamen quia fortuna, vt nō semel
diximus, dicitur causa per accidens quæ vnum inten-
dit & aliud cōsequitur. Fatū verò est causa per se in-
clinans ad aliquem effectum, qui potest per aliam cau-
sam impediri. dicitur itaque homo bene vel male na-
tus respectu cōstellationū cœlestiū à quib^o homo ipse
bene vel male inclinatur. respectu verò angeli custodis
nō dicitur bene natus sed bene custoditus, quia ex intētiōe
custodit nos. Eodē modo respectu Dei nō dicimur be-
nè aut malè nati, aut fortunati, sed bene gubernati &
bene prouisi, non tamen malè gubernati, quia malo-
rum quæ nobis contingunt, aut nos sumus causa si sint
mala culpæ, aut si signa mala poenæ. Deus occulto iudi-
cio illa ordinauit ad bonum. † Hinc demum consequi-
tur, quod

Anima
afficitur
multum
ex dispo-
sitione
corporis

³
Fortuna
et fatum
quibus
conueni-
ant?

⁴
Fatum à
fortuna
in quo
differat?

Fortuna
et fatum
non sunt
in his
quæ ex so-
lo cõcur-
su Dei
depēdēt

quitur, quòd in his quæ dependent ex solo concursu Dei (ut creatio mundi, cõseruatio angelorum & orbium cœlestium, quæ quidem cum suapte natura, sũt ppetua, ex nulla quæ causa secunda sed ex solo Deo dependeant) neque esse potest fortuna, neque casus, neque fatum. Atque cum non dependeant ex causa quæ deficere possit, nihil potest illis casu, fato, vel fortuna contingere. In his verò causis inferioribus, quæ ex secundis dependent causis, nimirum casus, fatum, & fortuna contingere potest. Nam quòd humanæ res pluribus dependent ex causis, eò pluribus accidentib⁹ casualibus subiiciuntur. hinc rursus fit, quòd uoluntas nulli est immediatè subiecta fortunæ aut casui, quippe quæ in suis actionibus à solo Deo immediatè dependeat, neque alia humana, müdiuē causa potest eam directò mouere, nisi angelus vel demon, non quidē compellendo, sed bonum malum uē sibi proponendo in modum persuasionis. Ideoque nullam quis habet excusationem qua possit se à commissis criminibus eruerē. Quod omnium optimè probat Petrus Velleus Gæuara in suo selectarum sententiarum libello capite 4. quo hæc exponitur sententia, nulla est causa peccandi.

¶ CAPVT. QVINTVM

dignitates casu uē an fortuna

obusnre dicantur

an autem à Deo

procedant?

an uē sit

cæca fortuna ex-

minat.

(RE)

E) Cæterum si à Deo regitur fortuna, quare eam cæcam, & sine ratione, aduer- samque uirtuti prædicant omnes? (AD) eos potius dicerem cæcos, qui fortunam putant aliquid habere potestatis. Deus etenim, à quo fortuna regitur, nihil sine ratione facit, ut Hierony. inquit li. de uera circuncisione, quem Luce. de Pen. refert in. l. una. C. de comit. & tribu. scholari. in fi. l. 12. quia tamē quæ nobis accidūt ignoramus, credimus esse nociua quæ utiliora sunt, & eduerso nā si paupertas aut egritudo euenit null⁹ sapiens ea mala dixerit nec in malorum sorte numerabit, ut scribitur ab Ambrosio, & repetitur in. ca. illa 15. q. 1. ea etenim ut mala nobis imputanda sunt, quæ quidem uoluntaria, non quæ uel uolentibus eueniunt quinimo si eis benè utamur atque eadem quæ mala putamus æquo feramus animo, nos proculdubio beatos efficiunt, ut Mathei. 5. scribitur. diuitiæ uerò nos perdent si eis male utamur, ut scribitur Luce. 6. ubi Dominus inquit, ue uobis diuitibus. Nec id mirum cum diuitiæ minimè bona appellari possint, quippe quæ bonis & malis sint communia, teste Seneca in epistola. 88. lib. 13. ad Lucillum ubi ita inquit, quod contemptissimo cuique contingere & turpissimo potest, bonum non est. Opes autem & Lenoni & Lanistæ contingunt, ergo non sunt bona. † Honores & dignitates & imperia a Deo procedunt, ut Iustinianus probat rescribens Epiphano archiepiscopo Constantinopolitano in authen. quomo. oport. episcop. in principio colla. 1. & summus pontifex in. c. solite de maiori. & obediē. hoc tamē intelligit Ioh. de Platea. in. l. unica C. de comitibus & tribu. scholarium libro 12. in fine quado honores aut dignitates in abstracto cõsideram⁹

Fortuna
ut quæ à
Deo re-
gitur, sit
ne cæca
et sine
ratione?

Dignita-
tes et im-
peria à
Deo pro-
cedunt

³
Dignitas
obuenire
casu
quando
intelligitur?

ffinautē eas incōcreto accipimus, hoc est, prout huic
vel illi adherent, obueniunt quidem casu & fortuna,
vt inquit tex. in. d. l. vnica. C. de comit. & tribu. schola.
ibi, & casu ad altiora non peruenierint, vbi glo. Ioh. de
Platea & Luc. de Pe. adnotarunt, text⁹ etiam in. l. de
curionibus in principio, ibi, ad superiorē gradū melio
re successu transcendunt. C. de silentiarijs li. 12. & in. l.
iubemus, ibi, si prosperioris fortunæ iudicio ad hono
ris ornamenta processerint. C. de proxi. sacro. scrinio
rum li. 12. l. ad splēdioris. C. de diuer. offi. li. 12. ibi, vt ve
lut in meliori fortuna positi, & cætera. glo. etiam in
l. digna vox. C. de legibus Guillel. tamen Benedicti in
repeti. c. Rainutius in verbo duas habens filias, nume
61. longē aliter verba referens Plateæ in aliam sentē
tiam mutauit, nimirum, dignitates & dominationes à
casu & fortuna deberi, obidque non esse petendas as
seruit, ex doctrina Ioh. de Platea supra citata. In cuius
interpretatione valde deceptus est. Aliud quippe est
casu & fortuna obuenire omnes dignitates alicui, ali
ud à fortuna deberi, hoc enim plurimū potestatis for
tunæ tribuit: quod nempe à Christiana religiōe nimis
aborret, à Deo enim cuncta procedunt, vt modò dice
bamus. Illud verò, quòd casu & fortuna nobis obueni
ant, verissimum est: modò casum & fortunā nobis ip
sis attribuamus. Si quidem magistratus aut honores a
licui, quod raro accidit, absenti & ignorantī concedē
tur, sit nec ne benemeritus, fortuna sibi obuenire dicē
tur, quia fortuito accidit. quādo verò non fortuito sed
cogitanti & postulanti bene aut malē merito conce
duntur, non fortuna aut casu, sed eius industria acquir
sisse potius dicetur. (RE) Contra sensisse video Budæū
in primis ānota. in pandectas, pagi. 270. (decimus
hominis

hominis laude & prudentia omnium est fama confē
tiens) eum sic ait: Non cuiusuis est adire Corinthiū, vt
dicitur, sed quorum meritis fortuna subscribens suf
fragatores conciliauit: si quidem moribus aulicis iam
constitutum vsitatumque nouimus, vt ne absentium
nomina recipiantur in mandandis magistratibus. At
qui molestiores aut ambitus ignari, petitores profite
ri se non solent, non in toga magni fiunt. honores igitur
aut ab ijs teneri necesse est, qui opibus & necessitu
dinibus prævalent, aut ab ijs certē prostitutæ frontis
petitoribus, qui ambiendo, efflagitando, sese venditā
do aulicos obtundere, ac etiam enecare sustinent. Sic
enim assolet interdum, faciūtque homines cynomyia
procatores (sic muscam caninam vocant) vt quod im
petrare non possunt, extorqueant: quod exorare aut
emereri nequeunt, eblāndiant & extundant. Atque
hos tamen qui claris facinoribus improbitatis editis,
utilitatem propriam, non publicam velis remisque, q
aiunt, confectantur, profecquitur surgens à puppi ven
tus eunteis, vsque adeò præsentissima numina coluif
se eos constat. Contrā autem qui antiquissimam curā
honestatis habent, hos omni vento fauoris destitutos,
ad scopulos etiam offensionum impingere, in vadis
que inopiæ & interdum ægestatis adhærescere vide
mus. Hoc verò quid est aliud tandem, quā fortunæ
triumphātis: virtutis triumphatę atque traductę spec
taculum edere bonis omnibus lamētabile? (AD) heus
caue ne erres. Nam quidquid tuus dixerit Budæus, dig
nitates, magistratus, honores, & imperia petenti, & ef
flagitanti non casu aut fortuna obueniūt, imo solertia
nimiaque diligentia, & calliditate potius, peccat enim
qui indignus magistratum ascēderit, ergo fortuna sibi
obueni-

⁴
Magi
strat⁹ cō
cedi so
lent petē
tib⁹ quā
uis inme
ritis, et
ān hoc
fortuna
obueni
at?

obuenire dici non potest, verum neque ex parte cōfērentis fortuna interuenit. quippe cū ex eius voluntate dependeat, voluntas autem, vt nuper diximus, nullæ est immediate subiecta fortunæ aut casui, vt quæ suis in actionibus à Deo solo immediate dependeat, quæ ob rem nemini nō compertum est nullam habere peccati excusationem, qui indignum elegit vt à te quoque supra. 3. parte. c. 8. nume. 12. probatum est. nemo quippe ignorat quæ elegit teste Aristo. 1. rhetoricorum. c. 10. aut si ignorat, supina est ignorantia. Eum enim eligere tenebatur, qui ex alijs sibi commissis magna pignora dedisset, prout à te non semel dictum fuit. Nam si incognitū, à quo nulla prius virtutis pignora accepit, ad magnas admittit dignitates, alios quæ ei mādāt magistratus, vltra labem criminis quam incidit, in cōmodum non modicum tum reipublicæ, tū etiam ipsi mūneri ac dignitati obuenire palam est, t arbor enim sicut & cæteræ plantæ, quò citius nascitur, crescit, & proficitur, hoc eam esse breuioris vitæ constat, & diuerso, vt ab Aristo. traditur li. 4. de generatione animalium c. 6. quod & asserit Columella in li. de arboribus. ca. 3 non semel: & ante eum Theophrastus de causis plantarum, li. 1. c. 9. Sic & arbor nostra si persultim conuolat ad primas dignitates & magistratus, necesse est vt citius pereat. Ex quo nimirum iustitiæ præscinditur auctoritas. hoc ergo non casui aut fortunæ tribuendum sed ipsius horticultoris, hoc est, magistratum electoris arbitrio & voluntati. Rursus quando non petenti aut cogitanti dignitates & imperia mandantur, ea casu & fortuna potius obuenire dicuntur siue digno & benemerito siue indigno conferantur. Quare tunc eam & sine ratione nimirum eam iudicamus, ratione quare

Arbor
quæ citius
perficitur
est breuioris
vitæ.

quare ita fiat ignorātes. quandoquidem arcana hæc soli Deo, à quo fortuna regitur, reseruantur: ipse quippe scit quare sic diuidat bona inter mortales: sic sorte merita nostra deponunt. Hinc Esaias. c. 3. ecce inquit, dominator dominus exercitū aufert à Ierusalem & Iuda validum, & fortem, & virum bellatorum, iudicem & prophetam, & ariolum & cætera. Cæterum ex parte concedentis, nunc bonum & benemeritum, nunc indignum eligat, nulla interuenit fortuna nec casus. Nam si eum cuius nullum habet specimē ad magistratum admittit peccat, vt paulo ante dicebamus. Iniquum etenim est rationem ipsam & intellectum fortunæ & fortunæ committere. I. sed an vltimo. §. vlti. ff. de negotiis. Bal. in §. itaque nume. vltimo in proemio digitorum. quemadmodum, & opes nostræ committi nō debent casibus fortuitis et incertis, vt in l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio. Bal. in c. licet causam nume. 27. de proba. oportet nanque, vt idem inquit Bal. in d. §. itaque, intellectum omnia determinare, & quam paucissimam fortunæ committere, vt in l. 2. ff. de condit. & demonstra. hinc tex. in l. 2. C. de vetera. lit. & in l. 1. C. de diuersis officijs eo. lib. dignitates, inquit, non ex casu fortunæ sed ob virtutum merita præstari oportere: nam vt scripsit Aristoteles in Ethicorum. cap. 9. id quod maximum optiarumque est, fortunæ committere, extremæ dementiæ est. Quanquam (quod dolēs dico) ad electionem cuiusque magistratus de moribus, scientia, & prudentia vltima sit questio, vt testimonio est Chas. in catha. gloriæ mūdi. par. 43. cōsideratiōe. male enim geritur quidquid gerit fortunæ fide, inquit Seneca in prouerbis. Non potui te magis in rem presentem perducere.

6
Sorti et
fortunæ
comitti
nō debet
ratio, et
intellectus.

CAPVT. VI. FORTVNA QVARE

cæca esse putetur, & an casus fortuiti veniant in bonæ fidei contractibus discutit.

¹
Fortuna est nutus Dei nobis incertus.

²
Casus fortuiti non veniunt in contractibus bonæ fidei, sed improvisi.

A hoc unum superest ut scias ideo cæcam nos putare esse fortunam, quia (ut inquit Bal. in d. c. licet causam, num. 27. de probatio.) est nutus dei nobis incertus. Ita fit ut quod quisque imprudentior est, eò fortuitorum casuum incertior & improvidentior: quò autem prudentior, hoc magis casus providere eisque resistere possit. † Hunc imperat. A lex. in l. que fortuitis, C. de pignora. actio. Que fortuitis, inquit, casibus accidunt, cum prævideri non possint (in quibus etiam aggressura latronum est) nullo bonæ fidei iudicio præstantur, & ideo creditor pignora, quæ huiusmodi causa intèrierunt, præstare non compellitur: nec à petitione debiti submouetur. Idem iuris est in commodato, locatione, deposito, societate, & similibus bonæ fidei contractibus. l. sed de damno, ff. loca. §. pen. in situ. co. §. vlti. in l. i. in l. de societa. l. regni. 4. tit. 3. par. 5. l. 3. tit. 2. eadem partita. l. 8. tit. 2. ea. parti. quòd & in pluribus alijs legibus ubique cautur. quando quidem non modo difficile, verum quasi impossibile videatur fortuitos prævidere casus, ut d. l. que fortuitis, & in l. vlti. C. de præscrip. 30. anno. & in l. 2. §. si eo. ff. de administra. rer. ad ciuita. perti. cuius hæc sunt verba, quia fortuitos casus nullum hominum consiliu prævidere potest. Etenim hæc difficultas seu quasi impossibilitas ex defectu nostræ cognitionis non ex casu nature procedit, quippe qui contingenter eveniat non necessario, ut Guill. de Cuno & Sal. adnotarunt in l. 1. ad finem

1. ad finem. C. de commodato, Ripa in tracta. de peste, 2. par. de priuilleg. contractuum causa pestis, nume. 69. Secus verò est in casu improviso, quem culpa dicitur præcedere, ut glo. scite exponit in l. 1. §. vlti. in verbo plerunque. C. ad l. Corn. de sicca. vbi Bal. ait se nescire alibi distinctionem illam per glo. factam inter casu fortuitum & improvisum. Iaso. etiam in §. sed iste nu. 50. & seq. in l. de actio. longè nimis eam commendat & subdit ex ea differentia sequi notabilem effectum: nempe, quòd casus fortuitus non punitur, sed bene improvisus pro modo culpæ. Quo fit ut in bonæ fidei contractibus casus improvisi veniant, ut quos culpa præcedere probetur. † Cæterum si specialiter aut generaliter omnibus casibus fortuitis renunciauit condutor aut alius bona fide contrahens, periculum cuiuscunque fortuiti casus ad eum pertinet, ita attestantur glo. Bar. Ang. Sali. Rapha. Pau. & Moderni in l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. Corne. in cõsi. 128. nume. 14. & seq. li. 2. quam magis communem sententiam esse profitetur Franc. Ripa de peste. 2. parte nu. 70. que lege regni nostri. 4. titu. 3. par. 5. confirmatur, & l. 8. titu. 8. parti. 5. ea propter igitur huiusmodi casibus potest renunciari, † quia licet tristis euentus aduersaque fortuna non sit spectanda, quippe quæ ut plurimum non solet esse in consideratione, ut in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obliga. l. Iulianus. ff. qui & à quibus, tamen est considerabilis & à prudentibus considerandi sunt & resciscendi casus ut sic evitari possint, aut saltem minori damno afficiant. † quo fit ut conductor aut alius bona fide contrahens, qui suscepit in se casum aduersamque fortunam, de casu rarissimo et penitus insolito cuius consideratio verisimiliter

Limi. 1.

³
Limi. 2.
quando casibus fortuitis renunciat

⁴
Tristis euentus aduersaque fortuna non solet considerari.

⁵
Casus rarissimus et penitus insolitus

non venit in cōsideratione casū cōprehenditur. militer in prudentem virū nō cadat, non teneat, vt cōstanter Barto. & ceteri crebrius adseuerant in. d. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. per tex. in. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrah. emptio. idem tenet Bar. in. l. Seyo. §. medico. ff. de annu. lega. Bal. & Sali. in. l. licet. C. loca. Ang. consi. 174. præmittendum est Alex. in consi. 28. in. 2. dubio nu. 10. li. 1. & consi. 10. nu. 16. li. 13. Soci. consi. 123. circa præsentem consultationē li. 4. Ripa qui hanc esse communem attestatur in dic. tractatu pestis. 2. parte. nu. 97. licet contrariū asserant Bal. Ang. Fulgo. Paul. & Alexā. sibi contrarij in. d. §. quæsitum, quorum sententia frequentiori interpretū calculo improbat. neque immerito iudicio meo, prior si quidem est æquior, & magis iuri & rationi consona. Nam licet verum sit quod omnis casus fortuitus sit insolitus. aliās non esset fortuitus, vt inquit Bal. in. d. §. quæsitum. † tripliciter tamē potest considerari casus insolitus & non præuisus, primo in specie, sunt in considerabiles, nimirum sint nec ne euenturi aut quādo, quamuis in genere potuerunt præcogitari à diligenti patrefami. & prouido. & hac in specie loquitur Bal. in. d. §. quæsitum. sufficit enim quod in genere cogitetur id quod renunciatur, vt per Bald. Pau. Corne. Alex. & Ias. in authen. ex causa. C. de libe. præte. traditur latē. Et omnes ferme vbique & in omni materia dicunt sufficere scientiam, cogitationem, voluntatem siue consensum alicuius rei in genere per tex. in. l. qui iure militari. ff. de mili. testam. vt Tiraq. refert in rep. l. si vnquam in principio legis numero. 76. 77. & 78. & deinceps. 2. modo dicitur insolitus & non præuisus cum in specie prævideri nec in genere potuit. de quo etiam

6
Casus fortuiti et insoliti tripliciter considerantur.

etiam prudens non præsumitur cogitasse: merito ad casus istos non extenditur pactum. vt ita procedat doctrina Bart. & communis. hanc concordia tradidit Corneus consi. 12. licet diffuse nume. 6. 3. modo dicitur insolitus inauditus & inconsiderabilis, qui euenit præter omnem spem & verisimilitudinem & cogitationem tam in specie, quam in genere, non modò prudentis, sed prudentissimi viri, vt quia nunquam fortē hac in regione euenit. tunc etenim, quamuis conductor in se suscipiat omnes casus tam præuisos quam non præuisos, tam que cogitatos quam incogitatos, adhuc tamen non tenebitur, vt idem ipse Corneus probat in consi. 23. videtur in hac consultatione nu. 12. ad fi. li. 2 Ripa eodem tracta. pestis. 2. parte num. 108. vbi, respōdet ad doctrinam Bart. in. l. si de certa. C. de transact. & in. l. cum Aquiliana. ff. eo. ibique Ripa plura tradit exempla huiusmodi casū, ad quem est recurrendum † Quid autem si quis suscipiat periculum aut (vt ipsi a iunt) rischum? est videndus Corneus. d. consi. 23. lib. 2. & Ripa ibidem nu. 71. & pluribus seq. † Ex quo nimirū respondit Alexand. consi. 97. aliās de facto consultus numero. 4. li. 3. quod casus insolitus dicitur, quando princeps venit contra pactum. Insolitum enim est & inauditum quod princeps non seruet pacta, argumeto tex. in capi. 1. de proba. & capi. 1. de natura feudi, & que notant iuris interpretes in. l. digna vox. C. de legi. quare, inquit, Alexander verba vt cunque generalia ad hunc non referuntur casum. † Vt igitur ad instituta redeam⁹, cum fortuna sit nutus Dei nobis incert⁹ nimirū si bona externa ei attributa quādoq; virtutē quādoq; vitia sequat. ipse eni fortunę rector iustissim⁹ que etiam

7
Periculum si suscipiatur aut rischus quod arunt, remissive.
8
Casus insolitus dicitur si princeps venit cōtra pactū
9
Iudicia Dei nobis incerta.

ca distri

ea distribuit inter mortales iuxta vniuscuiusque indi-
gentiam, & prout congruentius vtiliusque nostris cō-
sulat animabus. Nam diuitiæ, honores, aut magistratus
si cui obuenant iniquo aut immerito, ita Deo optimo
maximo placuit: ne fortè deterior fiat, siue vt bonorū
quæ fecit, hoc in seculo mercedem accipiat: aut quia
sic merita nostra deprecantur. Sin autem viro bono & e-
quo hæc obueniāt nutu diuino fit, vt his illecebris me-
lior efficiatur. At si iniuriæ, contumeliæ, paupertas,
dolores graues, aut aliqua huiusmodi infortunia viris
bonis obtingant, quid ob aliud fiet tandem, quàm vt
criminibus (si qua patrarunt) abstergantur & purgē-
tur? aut ne in superbiam incidant ob eorum fortè me-
rita ea sibi bona esse collata credentes? vtque ex hoc
seculo cum migrauerint mundi euadant? quòd si ini-
quo homini plagæ cæteraque obuenant infortunia
dei sunt flagela vt corrigatur. aut alio nobis occulto
iudicio dominus hæc ita fieri permittit. Ipsi enim soli
secretorum iudicium relinquendum est. c. erubescant
32. distin. † Nam quo pacto nos bona esse iudicabim?
diuitias, magistratus, cæterasque prosperitates? cum
Seneca christiane lucis expertus ea bona esse negauerit
quòd contemptissimo cuique contingant, vt ipse affa-
tim insinuat lib. epistolarum ad Lucilum. 13. epistola
88. de quo etiam nos paulò ante meminimus aut quo
modo mala esse censebimus paupertatem, dolorem,
alia ue infortunia? quando ipsemet Seneca libro de di-
uina prouidentia. c. 2. & 3. hæc omnia aduersa non ma-
la, sed bona potius esse dicat, virtutisque exercitatio-
nes. Nihil, inquit, mihi videtur infelicius eo cui nihil
vnquam aliquid euenit aduersi. non enim licuit ei se
experiri, vbi ex voto illi fluxerunt omnia. Prospera
in plebem

10
Prosperi-
tates et di-
uitiæ an
sint bo-
na? an ad-
uersa ma-
ladicipos
sint?

in plebem ac vilia ingenia deueniunt. At calamitates
terrores que mortalium sub iugum mittere, propriū
magni viri est. ipsis, ait, Deus consulit quos esse quàm
honestissimos cupit quoties illis materiam præbet ali-
quid animosè fortiterque faciendi. miserum te iudico
quòd non fuisti miser. transisti sine aduersario vitam
nemo sciet quid potueris, nec tu quidem ipse. Opus
est enim ad notitiam sui experimento, quid quidem
quisque posset nisi tentando nō didicit. hos itaque De-
us, quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exer-
cet. eos autem quibus indulgere videtur, quibus parce-
re, molles venturis malis seruat. Et alibi, idem ipse ait
miraris tu si Deus ille bonorum amantissimus, qui il-
los quàm optimos excellentissimosque vult fortunā
illis cum qua exerceantur assignare: ego verò non mi-
ror, si aliquando impetum capiunt. spectant dii mag-
nos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Nobis
interdum voluptati est, si adolescens constantis animi
irruentem feram venabulo exceptit. si leonis incursum
interritus pertulit, tantoque expectaculum, est grati-
quantò id honestior fecit. vir igitur fortis cum magna
fortuna compositus spectaculum, ait, esse dignum ad
quod respiciat intentus operi suo Deus. cui forti viro
quantò plus tormenti, tantò plus erit gloriæ hæc ille.
Nemo igitur iudicium fortunæ (quippe quæ a Deo re-
gatur) iuste recusabit.

CAPVT SEPTIMVM

Fortuna an ex eo quòd no-

men obtineat foemi-

neum iudex esse

possit discuti.

m m

(RE)

RE) Ex alio quoque fortuna iudex esse nō potest fœmineum enim nomē obtinet ne dum mores. fœminam autem iudicare p. hibet iuris ciuilis regula. l. fœminæ. ff. de reg. iur. l. cum prætor in fi. ff. de iudic. l. 3. versi. corporalia. ff. de munc. & hono. l. fi. C. de arbit. (AD) Nihil prorsus est quod ei obstat, est quippe regina et externorum domina, ex quo in creandis magistratibus principatum obtinet, si Accursio credimus in. l. digna vox. C. de legib. maxime cum Deo rectore gubernetur. † At fœmina iurisdictionem quā iure cōsequitur hæreditario conseruare exercere que potest, & ita iudicare, vt Ang. & Decius adnotarunt in. l. fœminæ nume. 3. ff. de reg. iur. idem Ange. in. l. princeps ff. de legi. & in. l. cum prætor. §. vlti. ff. de iudic. Hosti. Ioh. Andr. Inocen. & Abb. in. c. dilecti de arbitr. idem Abb. in. c. significauit de rescrip. et in. c. dilecta de maiori. & obedi. Alex. consi. 1. numero. 24. & consi. 24. numero. 12. li. 5. Præterea tex. habemus probantem in dignitatib⁹ regalibus fœminas succedere, easque sicuti & viros, moderari & gubernare, videlicet, in capi. significauit in principio de rescrip. Alios etiā plures reginarū & comitissarum (vt cū nostris loquar) mentionē facientes, videlicet in. c. dilecti. de arbitr. & in. c. dilecto, de testi. & in. c. vlti. de concess. preben. & in. c. peruenit, de censu. in superscriptione, & in. c. ex parte cl. 3. vbi fit mentio de regina Anglorum, et in cap. sequi. in superscrip. de verbo. signi. & in. c. cum deuotissimam in superscrip. & in. c. sequi. 12. q. 2. & in capit. si quis. 14. q. 4. plura denique regna à reginis fœminis gubernata ab usque multis tēporibus amplissime, more solito enarrauit Tiraq. que nihil prorsus latuit, in
decima

Fœmina que iure hæreditario cōsequitur iurisdictionem iudicare postet.

decima quæstione primigeniorum nume. 3. & sequentibus. Neque prædictis obstat quod Marti. Lauden. adfert in suo primogeniture libello. q. 11. nempe, quod officia publica sunt fœminis interdicta. d. l. fœminæ. ff. de reg. iur. sed esse reginam, ducissam, cum omni regali iurisdictione, est habere officium publicum: per. l. r. §. ius publicum. ff. de iusti. & iure, ergo, inquit, fœmina nō succedit in regno, neq; inducatu. idē voluit Iacob. à sancto Georgeo in. l. cū antiquioribus colu. penult. versi. aut enim filij. C. de iure deliberā. nam vt Bal. voluit in l. in multis in prin. ff. de statu. homi. fœmina succedit in naturali dignitate, licet non in officiali, que sequitur Lud. Roma. in consi. 98. 2. dubio prope finē Ioha. Lupi in repeti. rubri. de dona. inter vir. & vxor. §. 69. nume. 26. Tiraq. d. q. 10. numer. 19. & paulo ante nume. 12. dixerat, omnes in hoc conuenire, vt possit fœmina in regno, & ducatu, & similibus dignitatibus succedere ex consuetudine. Ita volunt omnes in capitulo significauit de rescriptis & alij quos Tiraquelus citat & Antonius Gomez in lege. 40. Tauri numero octauo vbi iurisdictionem per se exercere posse probat pluribus autoritatibus, & ex. l. secunda prope fi. tit. 15. par. 2. Hinc fortē Gothi tēpore Pelagij regis Hispaniarum, qui Hispaniam à manibus Arabum recuperare cœperunt pro lege sanxerunt (vt refert Lucas Tuolensis cū de eodem Pelagio agit) quod filius regis cuiuscunque ætatis relictus, si modo catholicus fuerit, succedat in regno: filio autē masculino deficiente, filia fœmina succedat in regno, vt ibi lati⁹ recēset. que. l. 2. ti. 15. par. 2. cōfirmat. Quin etiā reges vidim⁹ vxores habētes eas faciūt vicarias eisdē absētibus qua in specie iurisdic. cōsequūt. l. o. sa. ff. d. relig. & sūp. m m ij fun.

2
Got ho-
rum lex
fœmi-
nas ad
regni suc-
cessionē
admittēs
filij defi-
cientibus

fin. & in. l. ff. de officio eius cui est man. iuris. ita attē.
 Statu Par. d. Puteo de syndica. foliis in ver. dicitur au-
 tem syndicus numero 13. vbi sapissime dicit vidisse
 ita fieri in regno Neapolitano. quod etiam hoc in reg-
 no quotidie fieri in filiabus regis nemo est qui ignoret.
 Sit ergo fortuna iudex, que cum, vt antea dixeram, ta-
 li rectore gubernetur. rectissimam proculdubio pro-
 feret sententiam. (RE) libenti animo iussui tuo parere
 malo, quam fortunæ iudicium recusare. quippe que
 non adeo ex oculata penitus que cæca est (si gentiliū
 falsam opinionem sequeremur) vt iustam hæc in con-
 trouersia aqua clarior non ferat sententiam. nō quod
 eam aliquid apud mortales posse fatear, sed quia à sū-
 mo Deo regitur. Proponitur, si libet, grauamina
 coram appellationis iudice a te sponte prouocato.
 (AD) cum casu aduersa que fortuna iniuria mihi per
 prætorio præfectum facta fuerit (sententia quippe
 iniusta casu fortuitis adnumeratur, vt in. l. cum duo-
 bus. §. damna iuncta. l. sequenti. §. vlti. ff. pro socio. &
 in. l. 2. §. solet. ff. de heredi. vel actio. vendi. Bal. in. l. fal-
 sus numero. 29. C. de fur. Carol. Molin. in consuetudi.
 Parisi. titulo. 1. §. ii. numero. 26. tex. optimus in. c. vlti.
 de noua forma fidelita. ibi, iniuste vel fortuito casu. l.
 36. in fi. tit. 5. de emp. & vendi. par. 5. l. si per imprudē-
 tiam. ff. de euct. Couarrub. li. 3. resolutionum. cap. 17.
 nume. 10. in princi.) nimirum ergo si ab eadem fortuna
 remedium quæram.

3.
 Senten-
 tia iniu-
 sta casu-
 bus fortu-
 itis adnu-
 meratur.

CAPVT OCTAVVM

Pauperem ne an diuitem
 magistratui præfice-
 re magis expediat?

Cæterum

Æterum, vt euidentius appareat iniuste à
 præfecto fuisse pronunciatum, positionibus
 sequentibus vt respondeas postulo: vt quibus
 lis dirimi, causa que rectius definiri valeat.

Primum ponitur Relatores omnes pauperimos es-
 se, tum ante ingressum officij, quippe qui aliquid ha-
 bent patrimonij onerosissimum referendi munus fu-
 giunt, tum etiam quum totum vitæ suæ cursum in eo
 expenderunt: aduocatos verò vt plurimum dirisi-
 mos esse. (RE) Ingenuè fateor verissimam in omnib^{us}
 esse positionem. (AD) Si pauperes, quo ergo colore
 aut iustitiæ umbra ad magistratus ascendere vultis? ^{Positio}
 Pauper etenim ab officij publici administratione ar-
 cetur. l. ad subeunda. C. de decurioni li. 10. nam in hu-
 iusmodi officijs pauperes, sicut & in militia debiles,
 magis officiunt, quam profint. c. quod super his extra
 de voto, minus que utile & honestum est talibus man-
 dari magistratus: maxime quum non desint qui cōue-
 nienter rei, & suæ fortunæ, splendorique publico pos-
 sint creari, vt Vlpianus ait in. l. rescripto in princip. ff. ^{Pauper}
 de muner. & hono. quibus concinit illud Aristo. 2. Po-
 litico. Impossibile, inquit, est egentem bene principa-
 ri, & rursus in. 3. Corruptio ciuitatis, ait, est dominium
 pauperū. Vnde Elaiç. 3. scribitur, medicus sum & pau-
 per, nec in domo mea est panis, aut uestimentum, noli
 te me constituere principem populi. Propter inopiã
 enim multi deliquerūt, & qui quærit locupletari auer-
 tit oculum suum, Ecclesiastici. 27. Hinc Luc. de Pena
 egregius doctor in. l. vlti. C. de his qui num. libero. se
 excus. li. 10. columna vltima non immerito censebat,
 pauperem quamuis doctissimum, minimè ad magi-
 stratus honorem esse admittendam, refert que Boetiu
 in in ij. de scho

Positio
 1. aduoca-
 ti.
 1
 Pauper
 an possit
 esse iu-
 dex?

2
Pauper
tatis in
comoda
remissi
ne et co
moda.

3
Pauper-
tas vilis.

4
Infamis
et vilis et
se non po
test iu-
dex.

de scolasti. disciplina dicentem, o quam absurdum est magistratuū egestas, quippe quæ sit disciplinæ nouer ca, vt ibidem dicitur. Atque ideo nimirum pauper facile peccare præsumitur. l. vlti. C. de specta. libro. ii. maxime is cui non est victus & vita sufficiens, vt in au thenti. de defensori. ciuita. post principium. † Plura alia paupertatis incommoda commodaque enarra uit Luc. de Pen. in. d. i. vlti. C. de his qui numero libe. se excuf. libro. io. colu. vlti. Specula. titulo de teste. §. i. Alberic. in. l. si quis ad declinandam nume. 8. & seq. C. de episco. & cleri. Tiraquel. in relectione. l. si vnq̄ in verbo bona, numero. i. & 2. C. de reuoca. dona. An tonius Melise. lib. i. sermo. 31. & duobus sequentibus Stobæus ser. 93. & 94. † Sed quid in his moramur, cum imperator in. l. 2. C. quando & quibus. 4. pars debeat. li. 10. paupertatis appellauerit vilitatem; quasi pauper tas vilis sit & ignobilis, quid enim, inquit, tam durum tamque inhumanū est, quam publicatione pōpaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatē, & inuidiæ patere diuitias? Si igitur paupertas ignobilitatem & vilitatem præ se fert, haud dubie magistratus non est capax. † vilis enim & infamis a iudicis munere sicut cæteris dignitatibus repellitur, vt in. l. cum præ tor. §. non autem. ff. de iudici. l. decurio. C. de decuri. li. 10. l. si cohartalis. C. de cohar. li. 12. vbi Platea addit concordantes. l. vlti. tit. 5. l. 7. titu. 6. par. 7. Rursus ino pia prompta est in perpetrandis malis, impijs que ad mista moribus funditus perdit ac subuertit vitā. Pau per ad omnia formidolosus est, & se putat ab omnib⁹ sperni, quamuis enim natura studiosus & bonus fueris sed pauper, ludibrio habebis. hinc iurisperiti præsu munt nimium pauperes facile corrumpi posse quare
ab accusa

ab accusatione arcentur vt in. l. nonnulli. ff. de accu sa. Specula. in titulo de accusatore. §. i. colu. 8. versicu. item excipitur l. 2. titu. 1. par. 7. † Quamobrem iudi ces cum probatos: tum etiam constitui locupletes om nia iura præcipiunt, vt in authenti. de iudicibus. §. his Iudices qui causas colla. 6. quippe cum de honoribus siue mu locuple neribus gerendis quæritur, in primis consideranda est tes ancō persona eius cui defertur honor, siue muneris admi stitui o nistratio: item origo natalium, facultates quoque porteat? an sufficere iniuncto muneri possunt, inquit Calitra 6 Diuites tus in. l. honor §. de honoribus. ff. de muneri. & hono. præferū tur pau † Ita fit vt ad honores & magistratus consequendos peribus in conse quendis honori bus. diuites præponantur pauperibus, vt in. l. rescripto: in principio. ff. de muner. & honori. & l. ad subeunda & ibi Luc. de Pena. C. de decurio. libro. 10. & voluit eti am Andr. de Ysernia in capitu. i. in verbo primatibus, de pace iuram. firman. Plat. in. l. ne quis. C. de dignita. li. 12. Math. Afflic. in constitu. regni Siciliae incipiente cult⁹ iustitię col. 2. in. 2. nota. Tiraq. de nobilita. c. 3. nu. 18. Quibus respondet quod Solon in suis tradidit legi bus, magistratus nimirum omnes constitui oportere ex nobilibus & locupletibus, vt memorię prodijt Ari stote. li. 3. Politic. c. 10. qnemadmodum & apud Indos respublicas optimi ditissimique tēperare, iudicia red dere, regibusque asidere soleant, authore Plinio li. 6. c. 19. & Solino collectaneorum. c. 60. quod & Cartha ginensium legibus esse constitutum attestatur, Arist. li. 2. Politicorum. c. 9. Solō etiam, qui leges tullit Athe niensibus, magistratus omnes constitui decreuit ex no bilibus & locupletibus ex censu quingentorum mo diorū & iugerū, vt Phil. refert. 2. Polit. c. vi. Hinc Oni dius li. 3. elegiarū id pbat his carminibus.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores,
inde grauis iudex, inde seuerus eques:

Et libro primo factorum.

In precio precium nunc est, dat census honores
census amicitias, pauper vbique iacet.

Quibus etiam non parum conferunt quæ longè à Ti-
raque congesta sunt, d. c. 3. nu. 19. & seq. & quod scri-
bit Prouer. 19. c. nempe, diuitias addere amicis pluri-
mos, & c. 22. diuitem imperare pauperibus. & in ca. 10.
Substantia, inquit sapiens, diuitis, vrbs fortitudinis ei
pauor pauperum egestas eorum. Ex quibus facile de-
duces quæ à te in comprobatione tuæ assertionis elab-
orata sunt, non obstare quominus sententiã iniquè
ab præfecto latam reuocari oporteat. (RE) Ingenuè
equidem fateor reipublicæ expedire homines habe-
re locupletes, vt in. §. pen. institutionibus Iustiniani ti-
tulo de his qui sunt sui vel a lie. iur. vt eis respublica re-
gatur melius, quàm pauperibus, cæteris tamen parib⁹
id esse intelligendum astruit Philosophus Politicorū
4. † Verùm id mihi exploratū velim, quem intelligis
diuitem esse? aut hoc verbum in quo homine ponis?
(AD) nempe (ut opinor) in eo qui plures habet posses-
siones, pecunias, seruos, pecudes, alia que id gen⁹, hūc
siquidem meritò diuitem appellarim, aut cuius omni-
um ferè est fama consentiens diuitem esse. (RE) aliud
profecto censet Marcus Cicero in paradoxis. c. vlti.
animus (inquit) diues, non arca appellari solet, quam-
uis illa sit plena, dum te inanem videbo diuitem nō pu-
tabo. Eum itaque Cicero opinatur diuitem esse, cui rã-
ta possessio est, vt ad liberaliter viuendum facile con-
tentus sit, qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet
amplius. Animus enim tuus oportet se iudicet diui-
tem, non

tem, non hominum sermo, neque possessiones tuæ. †
Etenim ex eo quantum cuique satis est metiuntur ho-
mines diuitiarum modum, filiam si quis habet? pecu-
nia est opus: duas? maiore: plures? maiore etiam: si
(vt aiunt) Danai quinquaginta sunt filix, tot dot es
magnam quærunť pecuniam. Qui igitur non filias
plures, sed innumerabiles cupiditates habet, quæ bre-
ui tempore maximas copias exhaurire possint, hunc
quomodo ego appellabo diuitem, quum ipse egere
se sentiat? pauperem eum esse potius quam diuitem
censeo. Is enim (teste Seneca libro de paupertate) Pauper
cui cum paupertate bene conuenit diues est. † nec qui est qui
parum habet, sed qui plura cupit pauper est. Quid plura cu-
enim refert quantum illi in arca, quantum in horreis pit non
lateat, quantum pascat aut fæneretur, si alieno immi- qui ha-
net, si non acquisita, sed acquirenda concupiscit. Et bet pau-
paulo post, is maxime diuitijs affluit, qui minime diui- ca.
tiji indiget. Si ad naturam viues, nunquam eris pau-
per, si ad opinionem, nunquam diues, cui sententię cõ-
cinit quod Valerius tradidit. lib. 4. c. de abstinentia &
ocio, locupletem, ait, nō multa possidere facit, sed mo-
dica desiderare. In summa (vt Philoso. docet primo
rhetoricorum. c. 5.) diuitem esse in vtendo magis, quã
in possidendo consistit. Vtentis enim operatio est, pos-
sessio vero ipsæ diuitiæ sunt. † Ita vt plurimum fit, vt
ipsi diuitiarum possessores opum possessione pertur- Diuitiã
bati contumeliatores & superbi existât. perinde que mores
afficiuntur, quasi omnia bona possideant. Ac iccirco prauī, et
cuncta videntur emere posse diuitijs, quas precium a diuitia
riorum esse putant. Quod potissimum Aristo. 2. rhero rum vitu-
ricorum. c. 16. procedere concedit in his qui nuper di- perium
tati sunt, in quibus magis inesse ait mala omnia: proin
de que

7
Diues
quis ve-
re appel-
letur?

10
Diuitiã
mores
prauī, et
diuitia
rum vitu-
perium

deque peiora, nam nuper ditatus veluti non castigatus habet pecunias. hanc denique precedentem causam habent diuitiae (ut testimonio est Seneca libro de paupertate in fi.) inflat animos, superbiam & arrogantiam pariunt, inuidiam trahunt, eo usque mentem alienant, ut fama pecuniae nos etiam nocitura delectet. quae bona sunt diuitias faciunt, diuitiae audaciam: quae bona sunt magnitudinem animi dant, diuitiae insolentiam. Diogenes cuius paupertas quodam vitio daretur infelix, dixit, quid ais? at ego neminem vidi tyrannidem gerere propter paupertatem, omnes vero propter diuitias. Bion dicebat diuitijs operam dantes ridiculos esse cum eas porrigat fortuna, illiberalitas seruet, benignitas auferat. Diogenes aiebat, neque in ciuitate opulenta, nec in domo, habitandi locum esse virtuti. Idem diuitias fortunae bomitum appellabat. Homines quibus haerent sapere non sinunt, sed rapiunt eos ad externa & a fortuitis temerarijsque euertibus animos suspendunt. hos tu ad magistratus esse idoneos contendis? nefandum quidem. † Diuites ergo non sunt, qui maiores sacculos habent, sed qui moribus, scientia, ac disciplina abundant. c. ex multis. i. q. 3. Etenim si isti callidi rerum aestimatores prata & areas quasdam magnam aestimant, quod ei generi possessionum minime quasi noceri potest: quanti est aestimanda virtus, quae neque eripi, neque surripi potest, neque naufragio, neque incendio amittitur, neque tempestatum, neque temporum permutatione mutatur? qua praediti qui soli sunt diuites. soli enim possident res & fructuosas & sempiternas. haec Cicero probat in ultimo ex suis paradoxis in fine. † Quam obrem Aristoteles Politicorum libro .2. capiti. 9. non immerito improbauit

ii
Diuites
verè sūt
qui mo-
ribus, sci-
entia, et
discipli-
na abun-
dant.

Carthaginensium legem (quam nuper in tuae probationem sententiae adduxeras, qua virtutibus praediti ad magistratus non deligebantur, nisi & ditissimi essent) quod pretiosiores ea lex faceret diuitias quam virtutes: ac ciuitatem totam ad studium pecuniarum potius quam virtutum conuerteret. Nam quidquid apud ciuitatis principes habetur in pretio, necessarium est & aliorum ciuium opinionem subsequi. vbi autem non maxime honoratur virtus, ibi non est possibile firmum optimorum esse in re publica statum. Quo circa, inquit, oportet eos qui possunt optime gerere magistratum, assumere ad magistratum, probabilius quae fuisset, si author legis opulentiam praestatum virorum abiicisset atque eorum qui in magistratu foret qui etiam prospexisset. † Ea demum sit huius controuersiae definitio & resolutio, ut medium eligatur inter paupertatem nimiam & opulentiam. Nam si locuples quis ditissimus quae fuerit, alios uel diuitijs seu alijs fortunae bonis longe superauerit, difficile est ut rationi obediat: neque ullomodo sibi imperari patitur, sed ipse alijs tanquam dominus imperare vult, superbus quae & contumeliosus efficitur: maxime si est ex ignobilibus ortus: Quo fit ut ciuitas seruorum & dominorum efficiatur non autem liberorum, quod plurimum abest ab amicitia & societate, ut Aristoteles Politicorum. 4. capite undecimo author est, quem et nostris refert Socrates in lege prima numero. 60. ff. soluto matrimonio. ex contrario autem qui in nimia sunt indigentia constituti, deiecto nimium animo, viles quae existunt. ex quo fit ut ma-

12
Lex A-
themien-
sium im-
probata.

13
Magi-
stratus ex
pauperi-
bus ne an
diuitibus
consti-
tutus oportet?

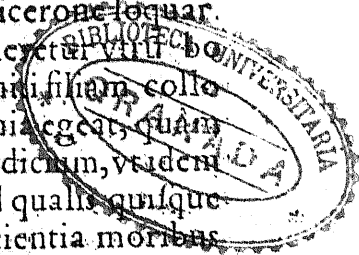
Dialogi. 4. partis

fit vt magistratum gerere nesciant, sed ad parendum seruiliter sint apti, quam obrem vt idem Philoso. doct. d. c. ii. Politicorum. 4. bonorum fortunæ mediocris possessio, est optima omnium existimanda. hæc enim facilis est ad obedientiam mandatorum. In quo cunque enim hominum cætu neque inopiæ neque diuitiæ sunt, huic iustissimi mores aderunt, vt diuinus ille Plato astruit li. 34. de legibus dialogo. 3. colu. 3. ad medium. Quod & Scipio Æmilianus censuit, cum seruus Sulpitius Galba, & Aurelius in senatu contendere vter aduersus Viriatum mitteretur quorum alter ditissimus alter pauperrimus erat: rogaretur quæ ipsæ Scipio, quæ esset eius sententia, neutrum, inquit, mihi placet, quia alter nihil habet, alteri nihil satis est, au-

Respon- thor Valerius maximus li. 6. c. 4. Reliquum est vt cæ-
sio ad ob- tera aduersarij obiecta succidantur. Iura etenim quæ
iectiões. indigentibus verant mandari magistratus, de his pau-
peribus loqui intelliguntur, qui fide, bonisque moribus
carent, non qui pecunijs. de his vtrique quibus nihil sa-
tis est. † Idoneus nempe non tam patrimonio, quam si
de æstimatur, vt Pomponius ait in. l. si quis stipulatus
14 sit Stichum in fine. ff. de verbo. obliga. quo circa pau-
per censu & pecunijs non ideo minus idoneus censeri
debet, si vita & moribus diues fuerit. Boni siquidē mo-
res præstant diuitijs. l. scire. 3. vlti. ff. de tuto. & curato.
de est- datis ab his. l. suspectum & ibi Bar. ff. de suspect. tuto.
matur. §. vlti. insti. de suspectis tutori. † Rursus, vt in pro-
15 uerbis Salomonis habetur. c. 19. melior est pauper qui
Pauper quando diuiti p-
teratur ambulat in simplicitate sua, quam diues qui torquet
labia sua & insipies. Et paulo post, homo indigens mi-
sericors est. Rursus ibidē melior est pauper iustus, quam
vir mendax. quæ res si in contentionem venit Themis-
tocles

Caput. 8.

Stoicles est author adhibendus (vt cū Cicero loquar
officiorum. 2. nu. 104.) qui cū consulere vult
no viro pauperi, an minus probato diuiti filium collo-
caret? ego, inquit, malo virū qui pecunia egeat, quam
pecuniam quæ viro, sit itaque omne iudicium, vt idem
Cicero subdit, non quàm locuples, sed qualis quisque
sit. quapropter qui præficiendi sunt scientia moribus
& disciplina esse diuites oportet vt in. c. Calcedonēse
19. 3. Atqui paupertas homines teste Democrito, & in
artibus præstantiores, & in rebus ad vitā pertinentibus
prudentiores reddit. grauis enim est sapiēdi magistra
paupertas. Rursus vt apud Stobæum legitur sermone
93. Diogenes paupertatem dicebat. virtutem esse per-
se doctam, quid enim, inquit, putas propter abundan-
tiam potius, quàm inopiam prohiberi a literarum stu-
dio? An non vides pauperrimos vt plurimum philoso-
phari? Diuites verò propter pecunias magnis occupa-
tionibus detinētur. † Sed nequid illud oberit quod leges pau-
pertatē vilitatē appellēt quæ nobilitatē amittere facit
illud quippe verū non est vt Bar. afferuit in. l. i. nu. 47
C. d. dig. li. 12. vbi dicitur diuitiæ nō possūt dare, nec pau-
16 pertas auferre nobilitatem. l. humilem. C. de incest.
C. de dig. li. 12. vbi dicitur diuitiæ nō possūt dare, nec pau-
peritas nobilitatē auferre. C. de incest. l. humilem. C. de dig.
nup. vbi Bar. post Pet. de Bella. adnotauit & Calca.
confi. 8. colu. 7. versu. & ex supradictis. optimus est ad
id tex. in. c. significantibus extra de officio delega. Fe-
lin. in. c. ad aures colu. 1. de rescrip. Tiraquel. de nobi-
lita. c. 25. nume. 5. qui inibi numerat. afferuerat contra-
rium tenuisse Bar. in. d. l. i. in fi. & Plateam. C. de dig.
m. Bar. Soci. confi. 246. eleganter et subtiliter, libro. 2.
nu. 3. & Benedictum in rep. c. Rainutius, in verbo &
uxorem nomine Adelasiam nume. 966. de testa. & a-
lios quos ipse refert, qui tamen non id simpliciter asse-
ruit.

17
Pauper-
tas nimia
deiectū
et vilem
animū
reddit.

ruerunt, sed ita demum si pauperes, artes viles exercent. hoc exercitium ignobiles eos nimirum & viles reddit. Cæterū neque prædictis oberit quod ab Esaiâ c. 3. & ab Aristo. Boetio, & alijs scriptum est, quos supra eodem. c. nume. 15. retulimus, ij nanque & leges non pauca eodem loco citate, egenum & pauperem prohibent esse magistratum, de his etenim pauperibus intelligere oportet, qui nimia sunt indigentia constituti, qui quidem deiecto sunt nimium animo, proindeque viles existunt, quo fit ut magistratum gerere nesciant, sed ad parendum seruiliter sint apti, ut Aristo. ait. 4. Politicorum. c. n. linea. 53. l. 2. tit. 9. par. 2. neque sat est virtute esse præditos, nisi opum sint adminiculo suffulti saltem mediocri, ex Peripateticorum sententia, sic Iuuenalis ait. haud facile emergunt quorū virtutibus obstat res angusta domi. atque idē scribit Horatius sermonum libro secundo satira. 2. & egenus & virtus nisi cum re, vilior alga est. & ecclesiastes .7. vtilior est sapientia cum diuitijs & magis prodest videntibus solem. Nam & si vera perfecta que cōmendatio ab animo est, honestis que ab actionibus & virtutibus: perinde ut laus arboris à fructu maxime est & fruge, exornatur tamen arbor ipsa & fructus eius præcipue à frondibus ac ramis, qui neque ab æstu neque ab alijs aeris iniurijs tutus esse potest absque frōdium beneficio & ramulorum: nihilo etiam minus felicitatis civilis ac virtutis ornatus, & tanquam condimētū, à bonis fortunæ atque externis exilit. vsuque venit homini felici, id est, plurimis ac maximis virtutibus instructo & culto, absque bonis externis quod aquilæ implumi, ac sine pennis, ut non ornatus ei desit plumarum solūm ad decorem, verū etiam pennis desint ad volatum

18
Virtus
illustratur
fortuna
ne bonis
externis

volatum, id est, copia instrumentumque ad vsu bonarum laudabiliumque actionum. nam si felicitas virtutum in actione & vsu est posita, manca erit omnino exuta fortunæ bonis, sine quibus virtutes ipsæ, honestæque actiones exerceri nequeant. Cū iustitia in primis, liberalitasque, ac beneficentia erga alios sese exhibeant, ut si felicitas ipsa in animi bonis potissimum, eminenterque constituta sit, ac secundum eam virtutem quæ perfecta est, tamen ut clarescat ipsa & illustretur, seque & excolat, & maiestati suæ debitum illum & augustum ornatum adiūgat, externorum hoc minime præstabitur sine accessione bonorum, ut Iouianus Pontanus eleganter memoriæ prodidit li. 1. de fortuna. c. 24. etenim felicitatem asseruit Boetius de consolatione, statum esse omnium virtutum & bonorum aggregatione perfectum. retulit enim nostris Alber. in. l. 1. §. iurisprudencia. ff. de iustitia & iure. At diuus Thomas. 2. 2. q. 129. artic. 3. bona externa fortunæ asserit conferre ad hoc ut virtus expeditius operetur, quāvis virtus sibi absque fortunæ bonis sufficiens sit, teste Seneca li. de ira. quod utique Pontanus sequitur eleganterque exponit loco nuper citato, authore, more solito, tacito. atque ut philoso. ait. 7. Politico. c. 13. nō magis externa bona causa sunt felicitatis, quā si quis bene pulsandi causam putet esse liram magis, quā artem. Medium igitur eligendum est, ut ne nimium opulentia, neque in summa paupertate rerūque omnium constituti inopia magistratibus præficiant, ut et nos quoque ex Aristo. nu. ab hinc. 6. pbauim. Sed hi quibus victus sit et vita sufficiens ne ludibrio habeatur, ut in auth. de defeso. ciui. post prin. colla. 3. neque ob nimiam paupertatem venales fiat, ut Philo. inquit Poli. 2. c. 7. optimus tex. regni nostri. 2. part. titulo. 18. l. 6. vbi, de tenentibus castrum

19
Mediū
eligendū
est inter
pauperē
diuitēque

loquēs subijcit hæc verba. E non deue ser muy pobre porq̄ no aya codicia de enriquecer de aq̄llo q̄ le diere pa la tenecia del castillo. & in. l. 2. ti. 9. pa. 2. quicq̄ scientia, morib⁹, & prudētia diuites fuerunt, vt his rēpublicā sustentare valeāt, vt in præcitato Canone Calce donēse. r. q. 3. Sed quorū rogo adeo est pbata vita, & noti mores, quā renuneratorum? quamobrem cūm scientia, moribus, nimiaque causarum experientia abundant cumque eis victus sit & vita sufficiens, estò quòd nihil superfit, diuites censendi sunt, proindeque ad altiores magistratus idonei.

¶ CAPVT NONVM MAGISTRATVS, officia, & honores an sint ambiendi? & plurima congerit cōtra ambitiosos.

AD) Secundo ponitur, Relatores expetunt magistratus, ad quos sane non modò effecti cupiunt, verū et eos importunè efflagitant. **(R)**E fateor ingenuè primam positionis partem veram esse: nego autem secundam. At vtrāque minime obstare quamuis sic se haberet tua propositio, probaturū me offero. **(A)**D) num videamus apologationibus ne tuis veritatem confundere meam conabere. **¶** Potestas ambienda non est, nam Ecclesiasticus inquit, c. 7. noli quærere ab homine ducatum, neque à rege cathedrā honoris, & paulo post, noli, inquit, quærere fieri iudex nisi virtute valeas irrumperere iniquitates, ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua. ad hæc Chrysostomus super Mathe. quicumq̄ ait, pri

¹
Ambiē-
da nō est
potestas

ait, primatum desiderat in terra, confussionem inueniet in celo, neque inter seruos Christi computabitur qui de primatu tractauerit. quo circa, vt Grego. ait in registro, locus regiminis sicut desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. c. in scripturis. 8. q. 1. c. ante omnia. 4. o. distin. 1. si quenquam. C. de epif. & cleri, quod nobis Christus insinuat Iohannis. 6. quippe qui se se absconderit cū regem eum facere volebat. ob idque Paulus ad Hebræ. 5. nemo sibi, inquit, assumat honorem, nisi qui vocatus fuerit tanquam Aarō. & vt externorum nobis exempla non desint, Plutarchus in vita Numę Pompilij colu. 4. refert eūdem Pōpiliū anno ætatis suæ quadragesimo in regem cōmuni Populi Romani consensu selectum, legatis sibi missis vt regnū assumeret, ita respondisse. **¶** Omnis vitæ humanæ mutatio periculosa est. quippe cui neque rerum necessariarum quicquam deest, neque præsentium aliquid quærimonia dignū sit, hunc aliud nihil quā amentia à consuetis studijs & immutat & trāffert, quibus & si nihil aliud insit, eo tamen, quòd certæ sunt incertis præstant. Instantibus autem adhuc legatis atque omni studio rogantibus, ne rursus eos in seditionem ac ciuile bellum misceret, cū alter ne mo esset in quem ambæ Romanæ factiones consentirent, neue iacere tantam in se iustitiam ociosamque esse pateretur, tandem regnū lacesitus suscepisse, secundūque Romanorum post Romulum regē fuisse susceptum. de cuius regis laude posset quidem dici quod Cicero in Bruto nume. 154. scripsit in hæc verba. cū honor sit præmium virtutis, iudicio, studioque ciuium delatum ad aliquem, qui eum sententijs, qui suffragijs adeptus est, is mihi & honestus & hono-
nn ratur

²
Mutatio
omnis vi-
tæ huma-
næ peri-
culosa
est.

ratus videtur. Qui autem occasione aliqua etiam iniu-
 tis suis ciuibus nactus est imperium, vt ille cupiebat,
 hunc nomen honoris adeptum non honorem putat.
 Vtique, vt Seneca inquit li. 3. de beneficijs. c. 37. hoc
 est regnum, nolle regnare cum possis. Philosophus
 tandem Politicorum lib. 2. c. 7. colu. 3. ipsum, inquit,
 petere magistratum, qui eligendus sit, non recte se ha-
 bet. † Oportet enim & volentem & nolentem ad ma-
 gistratum assumere; si ex dignis sit id quod & Archa-
 dius iureconsultus significare voluit in. l. munerum,
 §. iudicandi quoque necessitas. ff. de mune. & hono-
 teste Budeo ibidem contra iuris interpretes aliter in-
 telligentes, nam re vera legislator ait, hominem polli-
 ticum ac ciuili more viuentem, vt cetera munera ci-
 uilia, ita iudicandi quoque munus agnoscere obireque
 debere, ad idque cogi posse. Nemo itaque (vt idem phi-
 lo subdit. d. c. 7.) magistratum petet, nisi honoris sit af-
 fectator atque pleraque eorum, quae homines iniuste
 faciunt, per ambitionem & auaritiam committantur.
 Ecce quemadmodum ambire, petere, aut expetere ma-
 gistratus omni iure & ratione prohibetur. Quinimo
 eis concedendi sunt, qui sint imperij minime cupidi,
 alioquin similtas inter emulos orietur, auctor est
 Plato. li. 3. dialog. 7. de republ. vel de iusto, colu. a. 5.
 post medium. (R. E.) Immane profecto pelagus excita-
 sti in quo quidem malim ab alio duci, quae mea tenuis
 facultas est, quam dux, nauisque magister esse. Cete-
 rum diuino fretus presidio submergi, ventorumque
 vi & tempestate iactari non verebor. pro viribusque
 meis, quae senserim explicans omnem timorem execu-
 tiam. Examinandum itaque a nobis est, vt positioni
 obiectis

3
 Regnū
 est nolle
 regnare
 cū possis

4
 Magi-
 stratus
 bene me-
 ritus vl-
 tro sunt
 offerēdi,
 et com-
 pellendi

obiectisque tuis respondeamus, primum quid sit am-
 bitio. deinde nunquid liceat petere aut saltim expete-
 re magistratus alia quae munera inferiora. † Ambitio
 in primis est immoderatus appetitus honoris, auctor
 est beatus Thomas. 2. 2. q. 131. arti. 1. inordinatus appe-
 titus est, ad honores mundi sine suffragio temporis, &
 sine merito laboris velle promoueri, vt deduci potest
 ex canone miramur in fine. 61. distin. ita illum tex. ap-
 pendit Luc. de pena in. l. contra publicam pen. colu.
 in verbo ambitione. C. de re mili. libr. 12. inibi que ita
 ambitionem describit, est, inquit, ambitio subtile ma-
 lum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, ma-
 ter hypocrisis, liuoris parens, viriorum origo, tinea sanc-
 titatis, excecatrix cordium, ex remedijs morbos creans
 ex medicina langores generans, haec ille. † Idem ipse
 Luc. de pena in. l. omnes omnino in fi. C. de decurio.
 li. 10. refert Innocen. li. de miseria humanae conditio-
 nis bolle depinxisse ambitiosos honores, inquit, ambi-
 tiosus affectat, estque semper pauidus, semper atten-
 tus nequid dicat vel faciat quod hominibus valeat dis-
 plicare, eorumque oculos offendere: humilitatem simu-
 lat, affabilitatem exhibet: honestatem metitur, benigni-
 tatem ostendit, subsequitur, & obsequitur: cunctos
 honorat, ynuerfis inclinatur frequenter curias, visitat
 optimates, assurgit, amplexatur, applaudit, & adula-
 tur: benemouit illud Poeticum, & si plus erit nullus,
 exente nullum: promptus est & feruidus vbi place-
 re cognouit, contra, remissus & tepidus vbi displice-
 re putauerit: improbat mala, detestatur iniqua: sed
 cum alijs & probat & improbat, vt iudicetur
 idoneus, vt reputetur acceptus, vt laudetur ab om-
 nibus, vt a singulis approbetur. qui tandem libere

5
 Ambi-
 tio quid

6
 Ambi-
 tio hic
 belle de
 pingitur

agit de principatu quem ambit, simulatè inquit: o quando principabitur qui seruus fuerit in iustitia, pius in misericordia: qui non deuet amore vel odio, qui nō corrumpatur prece vel pretio, qui acquiescat simplicibus, qui sit benignus, & humilis, largus, & mansuetus, constans, & patiens, sapiens, & astutus. hæcenus Innocentius. Hi sunt, teste Sallustio in Chatilinario, qui ad magistratus obrepunt, falsa que specie vel probitatis vel doctrinæ ad honores, & vt vulgo loquimur, per hypocrisim assumuntur. Ex quo nimirum Cicero in Pisonem in initio orationis in ipsum. l. Pisonem inuehens, obrepisti, inquit, ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil præter colorè. id est, fefellisti populum Romanum commendatione familiæ cognomento frugi. ita exponit hæc Ciceronis verba Budeus in vltimis in pandectas annotationibus titulo de cursu publico. l. si quis obreperit pagina. 44. & vt Philo. ait Ethicorum. 2. c. 7. & rursus lib. 4. c. 4. is qui in honorum exuperat appetitione ambitiosus vocatur. quique magis quàm oporteat honores affectat. Quo fit vt magis inuideat, quàm qui ambitiosus nō fuerit, vt idè philo. probat li. 2. rethoricorum ad Theodectem. c. 10 natura autem ambitiosi nascuntur qui magis amari & in admiratione omnibus esse cupiunt, vt apud eundem Aristo. li. 7. Ethicorum ad Eudemium legitur col. 10. † Quo fit vt ambitio ex superbia oriatur. quam locusta figurat. pedibus quippe cum ambulare nesciat, alas atque non habet volare nititur propterque inanes saltus facit, vt vel sic volare ab alijs deceptis credatur. Tanta est locustarum impudens ambitio. Tales nimirum sunt superbi: qui cum virtutes nō habeant que illos in

6
Superb⁹
et ambi-
tiosus lo-
custæ cō-
paratur.

altum

altum subleuēt: nituntur tamen ambulare in magnis & in mirabilib⁹ super se, vt scribitur Psalmo. 130. Ambiant que primas cathedras, & cupiūt ab omnibus vocari Rabbi Mathei. 23. Atque in hunc sensum verba scripturæ Ioelis. 2. interpretatur Alfonso à Castro super Psalmum. 50. homilia. 1. fol. 11. Reddam, inquit dominus, vobis annos quos comedit locusta, Bruchus, rubigo, & eruca. quibus animalibus quatuor ait significari vitia, quæ totum mundum deuastant, nepe Superbia, Gula, Auaritia, & Luxuria: vt ibi per eum. † Ambitiosus perquam timid⁹ est, cum que dies subest comitorum, honoris que amplissimi contentio, omnia non modò quæ reprehendi palam, sed que obscure cogitari possunt timet, rumore, fabulam fictam falsam perhorrescit, ora omnium intuetur, inquit Cicero in oratione pro Milone nu. 32. Quapropter si manifestè non audet clanculo serpit, & fraudulenter ingreditur, & per adulationem. † quæ quodammodo est esca perditionis, vt in canone sunt nonnulli. 46. distincti. vtique ab adulatoribus tanquam à peste fugiendū est. Plus quippe nocet lingua adulatorum, quàm manus interfectorum, vt diuus dixit Augusti, super psal. 69. homo insuper qui blandis, fictis que sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius, prouerbio. 29. Porro vt Seneca ait ad Lucillum li. 3. episto. 7. † Omnia vitia in aperto leuiora sūt, morbi quoque tunc ad sanitatem inclinant, cum ex abdito erumpunt, ac vim suam proferunt. Quo circa & auaritiam, & ambitionem, & cætera humanæ mentis mala, tunc ait esse perniciosissima, cum simulata sanitate subsidunt: † vt que tandem plurima vnico verbo comprehendā, ambitione nihil reipublice perniciosius. quippe quæ sedi-

7
Ambi-
tiosus p-
quam ti-
midus.

8
Adula-
tio est
esca per-
ditionis.

9
Vitia
omnia
in aper-
to leuio-
ra sunt.

10
Ambi-
tio mise-
rissima
est & rei-
publice
perniciosa
& in-
satiabilis

nn ij tiones

nes pariat vt diuinus ille Plato admonuit lib.31. de re publica vel de iusto dialogo.7.colu.5.& Cicero in oratione contra Rullum nu.89. Postremo res quidem miserima est, teste eodem authore officiorum li.1. numero.123. quando quidem, vt Seneca ait li. de beneficijs.2 c.27. non patitur quenquam in ea mensura bonorum cōquiescere, qua quondam eius fuit impudens votum nemo ambitiosus agit de tribunatu gratias, sed queritur, quod non est ad præturam vsque perductus: nec hæc grata est, si deest cōsulatus, nec hoc quidem ei sat est, si alius est vltra se. Cupiditas se porrigit, & felicitatem suam non intelligit, quia non vnde venerit respicit, sed quò tendat. † Quid non mali adfert ambitio? audi Budeum in primis in pandectas annotationibus tit. profocio lege.3. pagi.272. cū multi, inquit, sint gradus honorum, natura autem comparatum sit, vt ambitiosissimus quisque genisim se summam habere persuasum habeat: quidam aucupanda omnium gratia, colligenda comitatis fama, auram quandam popularitatis excitaturos se sperāt, qua vel ad summum honorū apicem aut tractim aut persultim, per varias rerum inclinationes attolluntur. ita nulla prope cura vectorū rectores clauum sibi non multitudini moderātur, nec tam officij quā commodi rationem habendam esse putant. Qui mores eousque inoleuerunt, infelicitate præteritorum temporum, vt huiusmodi popularitatis aucupatio, prudētia summa vocitetur. sed sit hæc prudentia quādo ita magnis viris visum est, modò hoc cōstet apud omnes, vtiliore ista quā honestiore prudentia neruos omneis imperiorum succisos esse, seruerē omnē charitatis publicæ priuatæque extinctū, omnes spiritus magnitudinis animi fractos, omnia publi-

II
Ambiti
onē plu-
rima cō-
comitā-
tur mala

ca iura prodita, magistratuū denique maiestatem in minutam ac prostitutam esse. Et paulo post, hi sunt denique, inquit, qui ad prima subsellia non euadere sed erepere, atque arduum quodque inceptum, non corona aut operibus expugnare, sed cuniculis arteque sinoia solent, vulpina pelle peruinentes, id quod Herculis leonino tergore amictis etiam desperandum esset. Atque hos pseudocatonēs vtilitatem velis remisque (quod aiunt) consectantes prosequitur surgens a pupi ventus cuncteis, vsque adeo præsentissima numina coluisse eos cōstat. Contrā autem qui antiquissimā curam honestatis habent, hos omni vento fauoris destitutos, ad scopulos etiam offensionum impingere, in vadis que inopiæ et interdū egestatis adhærescere videmus. hoc verò quid est aliud tandem, quā fortunæ triumphantis, virtutis triumphatæ atque traductæ spectaculum edere bonis omnibus lamentabile? hactenus Budeus. Denique quisquis ambitiosum & auarū ingenium habet, vt est Euripidis sentētia, nihil ille iustum sapit nec cupit: difficilisque est amicis & toti ciuitati. Sed hæc de ambitione in genere sufficiant.

¶ CAPVT.X. POSSINT NE LICITE
peti magistratus cætera que publica munera,
ra, que uel officia vendi possint
insinuat.

Secundo loco pollicitus fui, eam me questionem examinaturum, vtrum magistratus peti expetire possint, aut alia quæcunque munera, quo facilius ad tuā quæstionem respondere politionem. quare pmissa adimplens. † Primū an peti
na iij possint

I
Magi-
strat' pe-
ti necne
possint?

possint exquirendum est. Quo in genere plures insunt species; aut enim magistratus petitur, aliud uē munus aut, quod vulgo dicitur officium iurisdictionē habens aut quod iurisdictione careat: aut petitur à principe, aut ab alio inferiore, aut petitur prece vel pretio, & harum specierum singulæ nuncupatim à nobis expōnendæ sunt. † Et primum à principe magistratus impūne peti posse precibus oblati indubitati iuris est. l. ff. ad leg. Iul. de ambitu. quia in principe cessat eadē punē. l. Julia. † Nam ad eius curam magistratū creatio pertinet nō ad populi fauorē, vt ibidē dicitur, & in auth. de defenso. ciuita. §. nos igitur colla. 3. & in auth. vt iudi. sine quoquo suffrag. §. illud videlicet, colla. 2. notat Bar. & cæteri in. l. r. ff. de dam. infec. Innoc. & alij in. c. cum accessissent extra de consti. quod prosequitur latē Petrus Nunius de exequendis mandatis. c. r. Couarrubij li. practicarū quæsti. c. r. Iureque nostro regio hoc potissimum probatur ex. l. 2. ti. 4. par. 3. & l. 2. ti. r. & l. 2. ti. 9. par. 2. & l. r. ti. 15. li. 2. ordina. & l. r. ti. r. co. li. † Pretio item peti potest à principe magistratus, iuxta eius absolutam potestatem, quippe cum iure diuino hoc prohibitum non sit, sed tantum ciuili, cui princeps supremus non subest. l. princeps. ff. de legi. author huius est Bal. in. l. barbarius nu. 6. versi. veniamus. ff. de officio præto. cui sententiæ acquieuit Guill. Bened. in re. pe. c. Rainutius in verbo duas habens filias nu. 52. de testam. & Chafenc. in cathalogo gloriæ mundi. r. pte. 60. considera. quanquam id congruum minime videatur, vt. l. digna vox. C. de legi. authore Salice. in. l. r. nu. 3. C. ad leg. Iul. de ambi. ne quodammodo dicatur iustitiæ venditionē tolerare, vt Iustinian⁹ inuit in auth. vt iudi.

2
Magi-
stratus à
principe
peti po-
ssunt im-
punē.
3
Magi-
stratū
creatio
ad prin-
cipē spe-
ctat.
4
Magi-
stratus à
principe
cuilibet
rit cōce-
dipotest
pretio
interce-
dente.

vt iudi. sine quoquo suffrag. §. 1. & §. eos autem. Quod Domi. Soto. de iusti. & iu. li. 3. q. 6. arti. 4. in responsio-
ne secundi argumenti latissimē omnium discutit & Marti. ab Azpilcueta in Manuali. c. 25. nu. 7. ¶ Aut pe-
titur † magistratus aliud uē munus ab inferiore à prin-
cipe, nimirum à præfecto prætorio, aut ab alio confe-
rendi magistratus potestatem habente. Qua in specie
subdistingendum est. refert enim, an munera petan-
tur iurisdictionem annexam habentia, aut verò alia
simplicia & absque iurisdictione. quòd si iurisdictionē
habentia petantur, ambire nec aliquid suffragij loco
dare licet impunē, vt in. l. r. ff. ad. l. Iul. de ambi. ne con-
trarium facientes in legem Iuliam ambitus incidant. †
Tij siquidem in eam legem incidere dicebantur olim, qui
virtuti aut meritis diffidentes Romanas tribus ea-
rumque singulos circumire solebant, prensare dex-
tras rogareque vt se suffragijs adiuuaret. quorum mi-
sericordiā vultu, habitu, sermone, denique modis om-
nibus captabant, eosque largitionibus quadoque aut
pollicitis corrumpebant ob idque ambitus crimen &
olim erat & nunc est, honoris malis artibus affectari,
quod seuerissimis apud Romanos legib⁹ coercebatur
† Et demum Iustiniana constitutione sub pœna qua-
drupli eius quod perceperint prohibetur officiorum
venditiō, aut pro eis queuis quoquo modo perceptio
vt in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. fiant. §. r. &
§. sic igitur colla. 2. ne tandem venditio cedat in subdi-
torum incommodum & grauamen, vt ibidem dicitur
& in. l. quisquis. C. si cer. pera. Atquē legibus. 12. tabu-
larum constitutum fuit in hæc verba, donū ne capiun-
to neūe danto, neūe petenda, neūe gerenda, neūe ge-
sta potestate: quisquis earū rerū migrasit noxiæ pœna
par esto.

5
Officia
an peti
possint
ab infe-
riore à
principe

6
Ambit⁹
quid?

7
officiari
iurisdic-
tiō. habē
tia vēdi
non po-
ssunt.

Lex. 12.
tabul.

par esto. quasi dixisset, virtuti vltro sunt offerende, nō autem pecunia redimendæ dignitates, & publicæ ad ministraciones. Neque igitur in designando, neque in gerendo, neque in deponendo magistratu pecuniaria corruptio interuenire debet, ita eam legem exposuit Oldendor. in legum. 12. tabularum commento titul. 2. c. 16. nume. 2. qui subdit, initio magistratum precib⁹ ambire licere, deinde cœpisse redimi pecunia suffragia, quod vltimum præcitata lege prohibitū est. tādē cum ambitio & largitiones miscerentur, vtrunque sublatū est per leges iurisperitorum & imperatorum in tit. ad legem Iuliam de ambitu. & quod eadē subijcit lex quisquis earum rerum migrasit noxiæ pœna par esto exponit Cicero, si quis excesserit modum horum statutorum, in suo quisque vitio plectatur, ius capite, avaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia fauciatur, in quarum legum confirmationem plurimæ sunt factæ in regno Franciæ constitutiones, quas refert Guill. Bene. in rep. c. Rainutius in verbo duas habens filias nume. 56. quā plurimæ etiam hoc in regno, vt in. l. 27. titu. 2. li. 7. ordina. et in. l. 1. titu. 1. li. 7. in capitibus curialibus trasumpta ex. c. 22. in committijs Pincianis anno. 1523. & iure communi est tex. in. l. Bachij. C. de murilegulis li. 11. vbi glo. dicit illud esse simoniacum facit tex. in. c. lege Iulia. & c. vlti. r. q. r. tex. est in .c. r. iūcta glo. in verbo consuetudines de magistr. facit etiā glo. in. l. 1. ff. ad .l. Iuli. ambi. vbi Bar. inquit, ambitū iure ciuili idem esse ferē, quōd symonia iure canonico, quādo ambitus comittitur in pecuniaria munerum publicorum redemptione, cui accessit Socinus consili. 146. viso processu agitato, nume. 2. r. par. † Ex quo Bar. in. l. licet pro hærede. ff. si quis omis. caus. testa. dixit, qui ad consequē

8
Officiū.
titulo lu
cratio
quis con
sequi di
citur li
cēt pecu
nia id cō
sequat⁹
fuerit.

consequendum officium aut præbendā pecunias dedit habere dicitur officium aut præbendā titulo lucratiuo, quadoquidem causa iure improbata fuit cōsequutus: id quod & Bal. consensit in. l. 1. nu. 7. C. si quis omis. caus. testa. nam vt ipse ait, quidquid per symoniam alicui abest non debet reputari damnum, quia turpiter abest, vnde officium aut præbenda haud dubiē impetrari potest, quia titulus ei non censetur onerosus, imo impetrari potest vt vacans, cum symoniacus titulum non dicatur habere, iuxta glo. in. c. nisi cum pridē in prin. extra de renuncia. & Guill. Bened. in. c. Rainutius in verbo duas habens filias, nu. 58. de testamē. (AD) † Quid si digno & benemerito vendatur? (RE) adhuc perniciosissima reipublicæ videtur esse venditio nam teste experientia, quæ omnium est magistra rerū ex tali honorū munerū vè iniqua impetratione quā plurima diutin damna prouenire cernimus. Quando quidem principatus quem ambitus aucupauit, etiam si moribus aut actibus neminem offendat ipsius tamē initij sui est perniciosus exēplo, vt in. d. auth. vt iudi. sine quoquo suffra. fiant, colla. 2. §. considerādum, ibi & sic vno principio illicito dato, necesse est. etc. quādo quidem difficile est vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt incohata principio. c. principatus. 1. q. 1. quam sententiam fulcire videtur tex. in. c. vlti. ibi quem, vt dicunt, fuit minus canonicē assequutus, de accusa, cui⁹ rei plura tradit exempla Guill. vbi supra nume. 55. vñ que adeo est horum munerum venditio prohibita, q̄ contra dantem pecuniam pro munere consequendo p̄sumitur omne malū, vt Bar. & Ioh. Pla. adnotarunt in. l. 2. C. de murile. li. 11. † cui⁹ potissima ea est ratio, nē pe q̄ iurisdictio est iuris publici, vt in. l. 1. §. publ. ius. ff. iusti. & iur. & sicut patriapotestas inestimabilis est vt

9
Officia
beneme
ritis an
vendi
possint?

10
Iurisdic
tio qua
re vendi
prohibe
atur?

no. in. l. filia. C. de colla. ita & potestas & magistratus
 At cui dubium est neminem posse vendere quæ in pa-
 trimonio suo nō sunt neque esse possunt? vt in. l. inter
 stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. oblig. & in. l. apud
 Iul. a. in fi. ff. de lega. pri. quam rationem Bal. tradit in
 c. r. de allodijs in vsibus feudorum nu. 3. & rursus in. c.
 1. §. ex eadem lege, de lege Corradi. nu. 2. vbi cōtrariū
 cōsuetudine esse vsurpatum asserit. castra enim & vil-
 læ cum iurisdictione venduntur, quæ consuetudo vin-
 cit legem, vt in. c. obertus de feudi cogni. † Sic etiam ea
 dem ratione officium tutelæ acquiri non potest pre-
 tio accedere vt in. §. si quis tutor insti. de susce. tuto. &
 in. l. 1. §. itē solent. ff. de officio præfecti vrbis. sicut nec
 feudum, vt in. c. r. §. calidis de phibi. feu. ali. per Fede.
 & per Bal. in. l. vlti. C. de suis & legi. hæredi. ita etiam
 nec nobilitas, quam Hispani fidalguiam appellamus,
 pretio acquiri potest vt in. l. 12. titu. 21. par. 1. vt Petrus
 Nun. respondit. 9. responso. † Cæterum si pretium nul-
 lum aut promissio interuenerit sed simplex petitio &
 postulatio magistrat⁹, si p. modū iustitię nihil est quod
 phibeat, vt si electus aut postulatus confirmationem
 petierit. c. cupientes de electi. li. 6. aut petitur per mo-
 dum virtutis, & tunc concedi non impetrari cōsuevit,
 vt in. l. 2. in fi. ff. de orig. iur. aut ambitione magistratū
 haberi contenditur, & eo modo nec impetrari nec cō-
 cedi conuenit, imo tāquam temerarius repellitur qui
 de se præsumit, vt in. l. 1. ff. ad. l. Iul. ambi. aut dubitat
 qua mente petat & indubio præsumitur contra cum
 qui inuerecundē petit, tamen si concedatur, licet reti-
 nere vt in. l. barbarius vbi Bar. ita distinguit num. 2. ff.
 de officio præto. cui accidit Abb. in. c. tuam. colu. pen.
 de æta. & quali. (AD) † Quid igitur statuis in cæteris
 munci

11
 Pretio
 acquiri
 non po-
 ssunt tu-
 tella, feu-
 dum, no-
 bilitas
 seu hi-
 dalguia.
 12
 Magi-
 stratus
 pretio
 nullo in-
 terueniē-
 te quādo
 peti po-
 ssit.
 13
 Officia
 iurisdic-
 tione ca-
 rētia an
 vendi po-
 ssint?

nunquid peti prece, pretio, aut alio quouis modo po-
 terunt? (RE) Hoc sanē mihi expeditissimum est iure
 communi imperatorum officia eiusmodi temporalia
 iurisdictione carentia non modò peti posse prece pa-
 lam, verum & clam mediante suffragatore, & non tā-
 rum solo verbo & imporrunis precibus, sed & pretio
 interueniente, vt in. l. 1. in prin. & in. l. totius. §. 1. ff. de
 pollicita. & ita ex ijs legibus expendit Sali. in. l. 1. nu. 3.
 C. ad. l. Iul. ambi. licet Bar. post. Ioha. in. l. barbarius
 nu. 2. ff. de officio præto. videatur innuere cōtrarium,
 cui accessit Abb. in. c. tuam de æta. & quali. pen. colu.
 imo quamuis palam fieri permittatur, non tamen clā,
 quippe cū contra illum præsumatur, qui ex mala cō-
 scientia timet exire in publicum, vt in. l. 1. C. de famo.
 libell. atramē cum Saliceto tenet Chasseneus in cata-
 logo gloriæ mundi. 1. parte. 60. consideratione. 3. colu.
 ad medium. quibus ipse libenter accedo, non enim re-
 fert quando fieri aliquid prohibetur, palam illud aut
 clam fiat, licet contrarium voluerit glo. in. §. sunt præ-
 terea insti. de publi. iudi. ibique Ang. & glo. in. l. Bar-
 barbarius. ff. de officio præto. & in. l. hoc. iure. ff. de dona-
 tio. & in. l. quæ vt iliter. ff. de nego. gestis, Alberi. in. l.
 ynica. C. ad leg. Iul. ambi.

¶ CAPVT VNDECIMVM OFFI-
 cia tabellionatus alia uē iurisdictione carē-
 tia vendi nec ne possint examināt.

† Quid autem iure nostro regio? (RE.)
 Officia tabellionatus, aut alia quæcunque
 officia publica iurisdictione carentia ven-
 di minime phibētur. q̄a nulla lege eiusmodi
 di vendi

1
 Tabel-
 lionatus
 officium
 vendi po-
 test.

di venditio inhihetur, tacite ergo permiffa videbitur. Quinimo leges non pauca regni huius innuunt, & a contrario fenfu probant, ifthac officia locari vendique poffe, feu, vt rectius dicam, renuntiari in fauorem eius, qui pretium obtulerit. quod de locatione diximus probat tex. in. l. 27. titu. 2. lib. 7. ordinatio. vbi lex prohibet officiorum iurisdictionem habentium locationem, a contrario ergo fenfu officia iurisdictione carentia locari poterunt, quod argumentum in iure constat effe validiffimum, vt in. l. 1. §. huius rei. ff. de officio eius cui mand. est iurif. cum pluribus fimilibus. venditionem autem fieri poffe probatur in. l. 1. r. l. 7. in capiti. comitorum tranfumpta ex. c. 22. in conuentu Piniano habito anno. 1523. cuius funt hac verba. Mandamos que no fe pueda comprar ni vender officio de iurisdiction en nueftra cafa y corte, ni fuera della. ergo a contrario fenfu, caetera officia iurisdictione carentia vendi poterunt aut. pretio renuntiari. quod exprefse probat tex. in. l. 3. titu. 15. lib. 2. in capitibus comitorum, cuius verba funt. Y mandamos que quando los efcrituanos renunciaren o vendieren fus officios, fean obligados a traspaffar fus registros y efcrituras. alque fuccede en el officio, cuius legis difpofitio tranfumpta fuit, ex. c. 67. comitorum Madrid anni. 1534. & Segouienfium. c. 88. anni. 1532. ¶ Quibus non parum adftipulatur tex. in. l. 65. in regijs pragmaticis, qua difponitur, officia iudicum, executorum, decurionum, edilium, iuratorum de cuiuscunq; ciuitatis aut oppidi huius regni vendi minime poffe. atque fi quouis quofito colore vendantur, licet confirmationem obtineant regiam, euentes ad illa admitti non debere. habent fi quidem eadem officia quodammodo iurisdictionem.

At ve

At vero, inquit tex. in alijs officijs iurisdictione carentibus, vt in procurationibus comitorum, vel in tabellionatu publico, quorum electio ad ciuitates ex priuilegio feu cofuetudine fpectat, diuerfu ftatuitur, quippe cum decuriones aut caeteri officarij, ad quos hac electio pertinet, non quidem poffunt fuffragia vendere, neque subornati aut rogati ea preftare, ne inhabiles minusque idonei ad ea adminiftranda admittantur. Non tamen prohibet conftitutio illa tabellionem aut procuratorem praefatum alij vendere, aut in alterius idonei fauorem renuntiare: imo permittere videtur, ceffat enim ratio in. l. exprefsa. Electoribus quippe non aufertur ex hoc libera facultas idoneum eligendi, minus ve dignum maleque meritum repudiandi. Neque eos cupiditas flectere, aut affectio ab aequo denotare poterit, nihil cum ipfi acceperint. Qua nimirum ratione ceffante ceffare debet eiusdem legis difpofitio vt in. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. c. cum ceffante de appella. cum alijs. Rursum eadem lex appenditur ad medium, quando quidem cum de officijs loquitur iurisdictionem habentibus, prohibet duplicem vendendi modum, & ipforum nec officiorum, & fuffragij ad eorum electionem praefandi, quando autem agit de officijs iurisdictione carentibus prohibet duntaxat fuffragiorum venditionem. quam diftinctionem minime faceret fi in vtroque cafu idem ftatuere voluiffet. ex quo nimirum hoc in foro regio, cum fcribis feu cameris regie tabellionibus, eodem iure vti cernimus, hi fi quidem impune officia quibuslibet vendunt & non modico pretio quidem, fed octo millibus ducatis, fic appellant, aureis & amplius, quos tamen regij fenatores non admittunt, nifi admodum fint idonei. (AD)

† Correcta

3
Officij
renūcia-
tio in
quos fie-
ri dbeat
4
Procura-
torū cu-
rialiū of-
ficia an
vendi po-
ssint.

† Correcta igitur erit lex regni. 49. c. 19. in pragmati-
cis? quæ phibet officij cuiuslibet renūtiationem fie-
ri extra patris aut filij idonei personam & quando
ita fiat ad huc ex principis arbitrio (ait lex) pender ta-
lis renūtiationis admissio. (RE.) ita prorsus, nam per
nouiores leges admittitur in quascunque personas re-
nūtiatio vt ex lege. 66. & alijs regijs pragmaticis de-
ducitur. (AD.) † Afferuisti officia procuratorum reg-
ni ad comitia vocati posse pecunia interueniente re-
nūtiari in contrarium tamen est expressus tex. in. l.
3. ti. n. li. 2. ordinationum, quod nulla posteriori lege
immutatum inuenio. (RE.) Ingenuè fateor huiusmo-
di officia vendi aut precio renunciari non posse iux-
ta antiquarum ordinationū leges, posset tamē aliud
attētari regia pragmatica. 65. inspecta, appēsa que, vt
paulo ante expendimus. Sed quia durum & iniquum
est per argumēta leges corrigere, mihi semper arrisit
tua assertio, nimirum, quod vendi non possit munus
istud, nec precio interueniente in alicuius gratiam re-
nūtiari. Nam si id officialibus iurisdictionem haben-
tibus prohibetur, multo magis & curiē procuratorib⁹
quorum consilio & applausu leges fiunt, vt in. l. 66. in
pragm. cum sic ait, la qual mandamos que aya fuer-
ça de ley, como si fueſſe hecha y promulgada en cor-
tes con acuerdo de los procuradores de las ciudades y
villas de nueſtros reynos, quamuis me latet quidē an
errore scribentis ea verba, con acuerdo, apposita fue-
rint, non enim eorum consilio leges promulgātur &
conduntur, sed ad eorum petitionē, vt in. l. 43. in prag-
ma. vt cunque tamen fuerit id perpetuū est, praxique
forensi receptū vt renūtiatio huiusmodi premio vel
spe premij facta nequaquam admittatur. & ita hoc in
foro regio

foro regio fuit definitum in causa inter Ferdinandum
Ninium & Ludobicum Godinez super curiali procu-
ratione agitata. In qua Ninius obtinuit Ludouico ex-
cluso ob renūtiationem in eū spe p̄miffactā. † At in
tabellionatus officio secus, quippe quod potius sit one-
ris & nudū ministerij, quā iurisdictionis, vt latē pro-
bat Oldra. consi. 75. & pulchrē Andr. de Yfernia in-
titu. quæ sint regalia, in parte ad iustitiam expediēdā.
& quod iurisdictione careat adnotauit Inocen. in. c.
cum a nobis de testi. Feli. in. c. ex literis nu. 1. de fide in-
strum. Bal. in. l. vltima nu. 19. C. de edendo. (AD) Offi-
cia scribarum seu tabellionum vendi non posse autu-
tamen in libertate principis admittere renūtiationē
in fauorem illius vel alterius. e. admonet & c. quod in
dubijs de renuntia. l. 49. c. 19. in pragm. † Quum igi-
tur venditio dependeat a voluntate superioris cenſe-
tur impossibilis. l. apud Iulianū. §. constat. ff. de lega. pri.
Aimō Crauette consi. 233. nu. 1. & in. l. continuus. §. cū
quis. ff. de verbo. obliga. (RE) Non semper id quod a
principis voluntate p̄det est impossibile, sed quod nō
solet concedere. id verò quod facile princeps cōcede-
re consuevit non est dicendum esse impossibile, qualis
est licentia vendendi hæc publica munera, quæ facili-
mē impetratur: possibilis ergo censenda est eorum vē-
ditio, quod in. d. §. si constat satis probatur, dum sic ait
nec æstimatio eorum debet præstari, quoniam comer-
tium eorum, nisi iussu principis, non sit, cum distrahi
non soleāt, si ergo distrahi solerent iussu principis æsti-
matio eorum præstaretur, id quod ibidē notare vidē-
tur Frac. de Alber. Cuma. Paul. & Alex. nu. 5. Couar-
rub. in epitome de sponsali. 2. parte in principio nu. 8.

5
Tabellio-
natus
officium
est poti⁹
oneris &
ministe-
rij quā
iurisdic-
tionis.

6
Tabellio-
natus
officia
an vendi
possint?
7
Impossi-
bile an
repute-
tur quod
a priuci-
pisp̄det
volūtate

optimus tex. in. l. intercidit. ff. de condi. & demostra. l. quidam relegatus & ibi Soci. nu. 11. & Lusita. ff. de reb. du. bijs Roma. in. l. 2. vl. charta. ff. de re iudi. Raph. & Pau. in. l. cōtinu. §. cū quis. ff. de verbo. obliga. sensit Aret. in. d. §. cōstat quē sequitur Sigismundus Iosfredus in cō. si. 16. nu. 9. Socinus iunior consi. 51. volu. 1. col. vlti. Ripa in. l. in quartam nu. 164. ff. ad leg. Falci. qui omnes expressim asserunt, impossibile iudicari id, quod à prin. cipis pendet volūtate, quando nō solet à principe con. cedi: secus si facile concedere soleat. vt in. l. qui cū ma. ior post prin. in verbo, cū non facile impetretur. ff. de oper. liberto. l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quoti. & stitua, vbi tex. probat beneficium a principe cōcedi sol. itum, impetrabile censi posse que facile impetrari iniuriam atque ei fieri nisi concedatur. Ex quo plane cōstat, paria esse quōd militiæ seu munera publica vē dantur vel liberē vendi possint, & quōd facili licentia principis vendi soleant, vt Couarrub. adnotauit in li. 3. resolutionum. c. 19. nu. vlti. Inibi que iuridicum esse ostendit, scribæ & tabellionatus officia, & similia, que fuerint per virum matrimonio cōstante acquisita, quā tum ad eorum iustam æstimationem vxori esse cōmu. nia & pro parte dimidia, lege regia, eidem competere Idem eadem ratione adseuerat in decurionatus offi. cio, facili enim licentia principis vendi consuevit per inde atque eadem officia cōferūtur inter fratres, licet pater vni eorū viuēs emerit, vt refert sensisse Bar. in. l. 1. §. nec castrēse. ff. de colla. bono. Bal. & Pau. in. l. om. nimo. §. imputari. C. de inoffi. testa. Iaso. expressim in. l. illud nu. 6. C. de colla. Ripa in. d. l. in quartā nu. 163 ff. ad. l. falci. Petrus Nunius sequitur. 9. responso. nu. 2. ¶ Vbi & ipse Nunius asserit in officijs huiusmodi decu. rionatus

8
Officia
tabellio-
natus, de
curiona
tus que
empra
matri-
monio
cōstāte
an sint
cōmu-
nia.

rionatus, tabellionatus, & militiæ vendi facili licētia principis consuetis, si ante cōtractum matrimoniū ab aliquo ex regali largitione habita, aut aliās empta fue rint: morte viri soluto matrimonio, ex bonis constan. te matrimonio lucratis, æstimationem talis officij hæ redibus viri vt capitale deducendā fore. quod ipse ad. mittit dummodō constante matrimonio vēdatur aut intercedente pretio renūtiatur, tunc concedit deducē dum esse precium vt capitale, secus autem esse, si abs. que renuntiatione legitime facta officium morte viri vacauerit tunc etenim damnum amissionis officij, nō refarcitur hæredibus defuncti ex lucris habitis matri. monio constante. nam ea tantum damna ex lucris re. sarcitūtur que vel in societate vel propter ipsam obu. nerunt societatem: non quæ casu fortuito, vt in. l. cum duobus. §. damna. & §. quidam sagariā & in. l. Murius ff. pro socio. imo si constante matrimonio, & sic durā. re societate, damnum culpa mariti obuenerit, vt quia ob crimen aliquod ab eo patratum amisit officium, si. bi tantum imputandum fore, Sabinum & Cassiū res. pōdisse refert Papinianus in. l. si. fratres. §. vlti. prope finem. ff. eo. ti.

9
Officia
eadē an. te matri. moniū empta eo solu. to mor. te viri ab eius hæ. redibus vt capita. le an de. ducatur?

¶ CAPVT DVODECIMVM OFFI. cij tabellionatus renuntiationem in ido. neum factam, an possit princeps non admittere? & an possit ius quæsitum tollere?

1
Officia
tabellio-
natus &
decurio-
natus sūt
estima-
bilia.

Hæc utique omnia nulla alia ratione procedunt, quā, quōd attentā cōsuetudine & comertio vē dendi & renūtiandi dicta officia interueniente pretio

o ij æstima

æstimationem recipiunt licet sint personalia ipsique personæ adhærētia quæque per substitutum nequeat exerceri, vt Bal. adnotauit in. l. vna. §. ne autem nu. 12. C. de cadu. tollē. & in. l. vna. C. de priuileg. dotis. ex quo nimirū ob debitū tabelliones atque decuriones ad creditorū instantiam compelli possunt officia renuntiare vt ex eorū pretio creditoribus satisfiat. bona siquidē officialium esse censentur: quippe quæ facili licentia & aprobatione principis aut alterius electoris vendantur. Quare iniquū valde cēseretur postquam iā tandiu hæc fuit tolerata consuetudo, eum in quē renunciatum est, si tamen idoneus sit, nō admittere. nec fortē posset princeps nedū alius inferior, ad quē electio huiusmodi muneris spectaret, eū repellere in præiudicium renuntiantis, qui fortē prius ex ipsiusmet principis consensu & tolerantia emerat. † non enim potest princeps ius quæsitum alicui sine causa auferre l. Lutius. ff. de euictioni. l. item. si verberatum. §. 1. ff. de rei vendica. l. quod semel. ff. de decret. ab ordi. facien. quinetiam nec cū causa nisi dato prius bono cambio l. r. C. qui ex cau. serui. pro præmi. lib. accip. l. venditor §. si constat. ff. com. prædi. l. 2. ti. 1. par. 2. l. 31. ti. 18. par. 3. quod late comprobat Iaso. in. l. barbarius, super glo. in verbo multo magis colu. 6. & sequ. ff. de officio præto. & in. l. r. ff. de legibus: omnium latissimè Feli. in. c. quæ in ecclesiarum nume. 33. & pluribus sequen. extra de consti. Aimon Crauc. consi. 135. nume. 17. rursus consi. 241. nume. 12. 13. & 20. quinimo legem condēdo cōtra certas & singulares psonas facere minime posset, absque restauratione dāni eis obuientiētis ex amissione iuris sibi iā quæsitū. l. si priuat. ff. qui & a quib. Bar. in. l. Antiocensū. ff. de priuill. credi. & in. l. to

tius.

tius. §. 1. ff. de pollicita. † per legem autem generalem bene posset auferre ius quibuscunque personis acquisitum vt in. l. venditor. §. si constat. ff. commu. prædio. hæc Bar. in. d. l. totius. §. 1. & con. 172. dubio nu. 1. Aimon Crauc. con. 135. nu. 30. ex lege tamen per Bartu. citata arbitratur enim Iaso. in. d. l. Barbarius colu. 8. ad medium, adhuc ista in specie, pretium fore damnū passo resarciendum, contra sententiam Alex. con. 190. mature digestis his quæ in temate continentur lib. 2. nume. 17. & Decij in. c. quæ in ecclesiarū nu. 24. de consti. (AD.) Asseruisti principem non posse eum cui tabellionatus facta fuit renuntiatio si idoneus fuerit non admittere, quippe cum eius tolerantia & consensu renuntians fortē id officium obtinuerit. † Sed tamen hac eadem ratione vt mea fert opinio, principi licebit reiicere, si quidē princeps sine causa auferre potest id, cuius ipse fuit causa vt acquireretur, ex Angeli sententia in. l. Antiocensum. ff. de priuileg. credi. & Pau. castren. in. l. rescripta. C. de preci. imper. offer. & faciunt plurima quæ in eam rem congerit Rod. xuar. allegatione. 12. colu. pen. ex quo idem ipse Ang. in. l. luttius. ff. de euictio. ait, imperatorem posse auferre sine causa rem ex vsucapione seu præscriptione acquisitā, quia modus iste acquirendi ab eo inuētus, ab ipso met auferri potest sine causa. cui cōcinit quod dixerat Bal. in. l. vlti. num. 8. C. sententiam rescin. non posse, nempe quod quædam sunt iura, quæ quis potest acquirere contra principis volūtatē, quia iure gentium acquiruntur, hæc sunt dominia, quæ iuris ciuiliis adminicula non desiderant, quæ sanè princeps sine causa auferre non potest. l. Lutius. ff. de euicti. l. qui solidū. §. prædium. ff. de leg. 2. quædam verò sunt iuris ciuiliis, vt iu-

o o iij dicia

2
Princeps
an ius
quæsitū
possit
auferre?

3
Princeps
per legē
gnālē po
ssitneius
quæsitū
auferre?

4
Princeps
an possit
sine cau
sa aufer
re id cui
us ipse
fuit cau
sa adqui
rendi?

dicia & sententiæ, vt in titi. de obliga in prin. & in istis potentior est authoritas principis. ideoque infert nul sequ. quod licet ex sententiâ sit translatum dominium tamen valet rescriptum principis rescribentis non obstante sententiâ ex ipsa que acquisitum dominium proculdubio amittetur quippe quod veniat consequutiue ad sententiâ: atque rescisso principali, rescinditur accessorium. l. ex causa. §. 1. ff. de mino. (R. E.) Audi obsecro, non semper verum est principem sine causa auferre posse, que eius permissione & nutu acquiruntur. potest enim tollere modum quem dedit acquirendi dominium, ante quam fuerit questum absque aliqua causa, veluti si venientibus ab intestato tollat ius ad eundem, quod est iuris ciuilis, vt in l. obuenire. ff. de verbo. signi. nec est in bonis nostris. l. pretia rerum ad medium. ff. ad leg. Falci. vnde legitimando simpliciter spurium, potest sine causa id ius tollere quia non est questum dominium. in his namque que sunt a iure ciuili inducta sufficit sola voluntas, secundum omnes in. c. que in ecclesiarum vt ibi Feli. attestatur nu. 49. de consti. quamuis contrarium asserat subtilis Fortu. Garzia. in. l. Gallus. §. & quid si tantum colu. 132. cum pluribus sequ. vsque in fi. ff. de lib. & posthu. si modo iam delata erat hereditas; quod pluribus conatur defendere rationibus pulchre & subtiliter. Sin vero acquisitum est iam dominium auxilio legis princeps illud nequit auferre sine causa. nam licet modus acquirendi sit de iure ciuili, dominium tamen ipsum quoquo modo questum, est proculdubio iuris gentium. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. ista consideratio est a Baldo memorie prodita in. l. 2. prope finem. C. de iuris & facti ignor. inquit enim, si post mortem patris est filius legitimatus adire poterit hereditatem si venientes ab intestato, quibus

ius erat

ius erat questum ad eundem, nondum adiuuerant, secus autem si iam adissent: idem etiam idem Bal. Pau. Alex. Arcti. Soci. & Fortu. gar. adnotarunt in. l. gallus. §. & quid si tantum: ff. de libe. & posthu. ibique Lancello. de Gallia ula colu. vlti. qui alios plures refert asseritque esse commune, idem etiam consuluit Pau. consi. 34. super primo dubio videtur dicendum quod legitimatio li. 2. nu. 5. Feli. in. d. c. que in ecclesiarum nu. 49. Bal. co. 19. factum sic proponit li. 4. Soci. inter consi. Bruni Astensis consi. 10. colu. 6. ad fi. versi. 3. conclusio Abb. Iaso. Decius Curtius senior in locis per Aimonen Craue. citatis in co. 135. nu. 20. quamuis ipse idem Aimon nu. 22. eisdem ferre pluresque alios iuris peritos referat in contrariam declinantes sententiam, ex quo, inquit, constare quam vasto versetur pelago, quippe cum summi legum principes ipsi sibi non consent, sed mutua opinione dissideant, verior tamen nu. 20. & rursus in con. 7. nu. 10. inquit esse prior sententiam neque de aliorum opinione esse curandum vt qui sequatur Pau. co. 178. donatio predicta nu. 2. colu. 2. post medium li. 1. nam idem ipse Pau. contrarium voluit aut saltem dubitans asseruit. d. con. 34. num. 5. li. 2. arg. tex. in. l. qui falsa vel varia. ff. de testi. Aimon Craue. qui melius cæteris probat dicitque esse communio rem sententiam quam primo loco retulimus con. 241. nu. 12. versi. aduertendum. tandem Maria. Soci. iunior vir utique doctissimus consi. 120. lib. 2. nume. 32. priorem etiam attestatur crebriorem esse iuris interpretum sententiam, nempe quod de plenitudine potestatis per legitimacionem princeps ius questum aditione, sine causa, tollere non possit. Cæterum, vt idem ipse refert nume. sequenti, illud indubitatum est, postquam aditam hereditatem, bona corpora

oo iij raliter

5
Reditur
ad quæ-
stionem
principa-
lem.

raliter sunt apprehensa: quippe cum dominium natura-
liter seu iure gentium dicatur quæsitum, non posse
principem sine causa tale ius auferre per legitimatio-
nem spurij factam. quod omnes concedunt in. d. §. &
quid si tantum & alibi sepe, præter Ange. qui in. l. ite
si verberatum. §. r. ff. de rei ven. cōtrarium adseuerat,
cuius opinio ab omnibus est damnata. Nunc ergo ut
ad institutum redeam⁹, per electionem à principe fac-
tam, renūtiationem quæ officij tabellionatus ab eo ad-
missam, est, nisi fallor, quæsitū ius ipsi tabellioni, re, quo
ad ipsum officium, spe etiam, credidit enim, post quā
eiusdem officij emptam renūtiationem & aliorum sæ-
pe viderit à principe approbari, renūciationem in-
quam eius in idoneum etiā pecunia interueniente fac-
tam ab ipsomet principe iterum atque iterum fore ad-
mittendam. Quæ nimirum spes est probabilis, venit
in considerationem, atquē licet concesserim ius non
esse quæsitum ei in cuius gratiam fuit renunciatum, ta-
men iniuria fieret ei si eius renunciatio non admitte-
retur, sicuti epō postulato cui nullum fuit quæsitum
ius per postulationē ut in. c. r. de postu. præ. tñ glo. in
c. pen. eo. ti. inquit fieri epō iniuriā nisi scōfirmata fue-
rit postulatio quā glo. ibi omnes sequuntur. Quocirca
quamuis lex. 49. c. 19. in pragma. disponat, esse in arbi-
trio principis renūciationem admittere in idoneum
factam, ad ipsum quippe redit officium tanquam fon-
tem dignitatum & munerum ciuiliū, ut notat Bal.
in. c. i. quis dica. dux. vel marchio, etenim ad impera-
torem & regem pertinet tabellionum creatio & elec-
tio, vel ad eum cui ipse commisserit, non ad alium. l. 3.
ti. 19. par. 3. Inocen. & Abb. in. c. cum. p. tabellio de fi-
de instru. & licet assensus regis sit gratia, cum non te-
neatur

neatur consentire, & gratia sit priuilegium ut Bal. cē-
suit in prælu. feudo. Math. Affli. decisi. 398. nu. 5. cum-
que priuilegiū princeps reuocare possit, ut per Bal.
traditur in. d. l. qui se patris. C. vnde lib. & alibi sæpe
Aimon con. 241. nu. 2. † non tamen ob id princeps de-
bet officio huiusmodi renuntiantem priuare, tātāque
pecuniarium summa fraudare, quippe cuius actus ab
omni debet esse malitia & diminutione alien⁹. §. illud
in auth. consti. quæ de dignitati. Bal. con. 24. ius abba-
tialis li. 2. Porro idem Bal. consi. 19. factum sic proponi-
tur, col. vlti. post medium li. 4. qui tenet, inquit, supre-
mam potestatem, summam debet seruare & honesta-
tem & æquitatem tanquam regula, nam ratio à capi-
te sumi debet. † Deus etenim summus licet impera-
tori leges subiecerit, non tamen subiecit cōtractus &
pmissiones Bal. est author in. c. r. in prin. de natu. suc-
cessio. feu. & in. l. princeps. ff. de legibus. quo circa pro-
missiones, pacta, & contractus cum eo vel antecessori-
b⁹ ei⁹ factos seruare tenet, nisi peccare grauitur velit
absolutē promissa violando, iuxta. l. digna vox & ibi à
doctoribus tradita. C. de legi. & in. c. quæ in ecclesia-
rum vbi, Feli. nu. 62. de consti. & in. c. r. de proba. per. l.
Cesar. ff. de publica. & vecti. Bal. con. 24. ius abbatia-
lis li. 2. Maria. Soci. Iunior con. 160. nu. 51. li. 2. Bal. in. l.
qui se patris nu. 13. et. 14. C. vnde liberi vbi inquit, quod
licet renunciatio in manibus domini facta præiudicet
renuncianti, tamē dominus, etiam si sit imperator, nō
potest auferre feudum sine causa, quod placuit Mari.
Soci. Iuniori con. 78. nu. 4. li. 1. Iaso. con. 1. li. itē primo
8. colu. vers. 6. principa. iniuria enim maxime à princi-
pe debet esse remota. l. ex facto. ff. de vulg. l. 1. §. permi-
tit. ff. de aqua quotidi. & stiu. l. meminerint. C. vnde

6
Principis
actus ab
omni ma-
litia de-
bet esse
alienus.

7
Princeps
promis-
sa et con-
tract⁹ re-
netur ser-
uare.

vi. (AD) Quando princeps accipit pecuniam: nemo vnquam negauit contractum venditionis celebrasse nec reuocare posse, vt ibi Bal. probat & Guill. Cæterū pposita in specie nullum princeps recepit pretium, ergo est beneficium quod reuocari potest. (RE.) Fateor attamen cum sæpe huiusmodi renūtiationes admitterit, facile credendum est, se nunquam non admissurū ad idque tacita fide nimirum astringi videtur. quā ob rem si renūtiationem non admitterit, fidem proculdubio tacite promissam frangere videtur. Quod minime fieri oportet, vt in. d. c. r. de proba. cum simili. nam quod ex ore principum promittitur, seruari firmiter debet vt legitur Hesdræ. c. 4. prope finem, tradit Curtius senior con. 49. memoriæ colende, nu. 90. prope. finem vbi plura adlegat. ex quo imperator in epistola inter claras. C. de sum. trin. nihil, inquit, est quod clariori luce præfulgeat quàm recta fides in principe. Mari. Soci. Junior con. 76. nu. 116. li. 1. ex quo inquit Bal. in confi. 314. quæritur vtrum papa. ad fi. li. 1. grauius peccare principem frangendo fidem, quàm inferiorem. Aimon Crau. plura in hanc rem congerit in con. 241 nu. 19. & seq. decet enim à principe concessum beneficium semper esse māsurum. c. decet de regu. iur. li. 6.

3
Princeps
nō p̄t col
lere quæ
sūt iuris
ciuilis
quādo in
se habēt
naturalē
æquita-
tem.

Atque, vt Bal. scripsit confi. 327. lib. 1. nu. 4. in fi. rex debet in liberalitate concessorum, sicut solus in cælo constanter persistere, & dicere quod scripsi scripsi. In eoque tanquam fonte, iustitiæ, constans debet esse voluntas: nec debet habere nisi vnum calamus & vnā linguā. Imo potius immobilis tanquā lapis angularis esse debet, iuxta eiusdē Bal. cōsiliū in. l. prædia. C. de loca. p̄di. ciuil. li. 11. Barb. confi. 13. lib. 3. † Præterea princeps nō potest tollere ea que sunt iuris ciuilis, quādo in

se ha

se habent, naturalem æquitatem, vt Abb. adnotauit in repe. c. per tuas colu. 11. versi. non obstat quod dicatur quod lex ciuilis, de arbi. cuius dictum allegari non solet vt Feli. attestatur in. c. ad audientiam el. 2. nu. 4. de rescrip. cui sententiæ subscribere Curti. senior confi. 49. in fi. Calca. confi. 80. col. 3. post medium Hyppoli. in practica causarum crimina. §. sequēs nu. 39. Anto. Burgen. in repe rubri. de empti. & vendi. pen. colu. Aimon. Crau. con. 241. nu. 13. atquē naturali æquitate tenetur princeps renūtiationem admittere officij cuius aliās non semel admisit, ne pecuniam aliuduc pretiū quod antea dederat qui modo renunciat, cogatur amittere sine culpa sua, iniuriam etenim facere videtur princeps si priuilegium prædecessori concessum successori denegauerit, vt in. l. 1. §. promittitur. ff. de aqu. quoti. & stina vbi glo. & Bar. quem omnes sequuntur inferunt ad feudum & emphyteosim, nā mortuo vasallo facile impetrabit hæres masculus, sibi que debet cōcedi feudum. Ita demū finita emphyteosi per generationem agnati petere possunt vt eis iterū cōcedatur, alijs que præferuntur, facile que impetrabūt, aliās eis fieret iniuria: poterunt que appellare: quod cōmunitur teste Decio confi. 131. vbi late loquitur curtio seni. confi. 47. per to. Tiraq. in præfa. retractus lignagier nu. 41. Ripa. in. l. 1. ff. de priu. credi. † Rex præterea ius alterius auferens de potestate absoluta sine culpa, tyrānus dicitur, quia plenitudo potestatis nō tribuit aliquid iniquū, vt Bal. scripsit in. c. r. de feudo march. refert Curti. senior in. cō. 16. nu. 18. & in cō. 35. & con. 78. in prin. posse nanque non dicimur quod inhoneste possumus. c. faciat homo. 22. q. 2. l. nepos proculo. ff. de verborum significatio. quibus addit plura Aimon. d.

confi

9
Tyrān⁹
dicitur
rex auferens res
alterius
sine cau-
sa.

10
Benefi-
ciū prin-
cipis nō
debet
esse illu-
forium.

confi. 241. nu. 20. Præterea illud quod non decet repu-
tatur impossibile ex sententia Cardin. in repe. c. licet
de euitanda de electio, & in. c. perpendimus de sent.
excom. † Ad hæc beneficium principis non debet esse
illusorium & derisorium contra omnē iustitiæ æqui-
tatem, quæ neminē permittit, beneficium decipi sed po-
tius iuuari. c. 1. in fi. de comoda. & ff. illo eodem. ti. l. in
comodato. §. sicut in fi. Ex quo iniquum admodum
esse constat beneficium scribæ factum (quando renū-
tatio in eum ob pecuniam facta admissa fuit) si modo
is in cuius gratiam renuntiat nō admittatur; eidemq;
illusorium fieri, eiusque prætextu decipi cū tot numis
defraudetur. (AD) Valde equidem miror, quæ tua est
11
An ven-
dere de-
ceat offi-
cia.

prudencia, talem nixus fueris probare assertionem, tā
que reipublicæ perniciosam. † Nunquid legisti Vale-
rium li. 4. cum de paupertate agit? nempe is ait, olim
nihil eorum quæ virtuti debetur emere pecunia licui-
sse, inopiæque illustrium virorum publicè consuleba-
tur. idque beatus Thomas ducisse Brauantix interro-
ganti, an foret licitum officia vendere secularia, respō-
disse fertur, vt in summa Rosella scribitur in verbo re-
stitutio. 4. §. 5. & in speculo cōscientiæ, li. 1. c. 39. refert
etiam Guill. Bene. in repe. c. Rainutius in verbo duas
habēs filias nu. 54. de testam. dixit, inquam, Thomas
cum autem bailiuis & officialibus vestris nihil cōmit-
tatis nisi temporalis officium potestatis, nō video qua-
re non liceat vobis vendere officia, dum tamē talibus
yēdatis de quibus præsumi possit, quòd sint ad ea exer-
cenda vtiles, neque tanto vendantur pretio quòd re-
cuperari nequeat absque grauamine subditorum. At-
tamen talis venditio expediens omnino non videtur,
eum frequentius vsuēniat, pauperes esse idoneiores,
quibus

quib⁹ pro tenui eorum facultate, emere nō liceat, quin
etiā si diuites sint officia nō ambiunt, neque ad lucra
inhiant. Quo circa quia eadem officia vt plurimum e-
munt qui deteriores sunt, subditosque opprimētes di-
uites facti, iuxta illud Iob, abundant tabernacula præ-
donum, magis expediēs videtur, vt bonos & idoneos
ad officia eiusmodi liberaliter eligatis, hæc ille, cui pru-
dens Ducissa acquieuit. Pudeat igitur ad negotium tā
honestum in viro rationem non posse, quòd sexus fra-
gilitas vt plurimum auarissima, potuit in muliere.
RE) Non me latet id satius esse & cōsultius, vt officia
hæc minimē distraherentur in tantam reipublicæ per-
niciem. Cæterum si simplicia sint iurisquediētionem
non habeant, sed nudam tantum administrationem,
vendi non prohibentur, iuxta ea quæ paulo ante dice-
bamus, quandoquidem in his ambitio non incidat au-
thore Guill. Bene. in rep. c. Rainutius in verbo duas
habens filias nume. 58. extra de testamentis. Sed vt
nam generalis fieret lex, qua huiusmodi venditiones
officiorumque comertia penitus extirparētur: dignio-
ribusque munera concederentur, nec in filios renun-
ciatio permetteretur. Quam sanē legē fieri posse cre-
derē, si tamen huiusmodi officia gerentibus eorum va-
lor iustus de publico præstaretur: aliās tutus in consci-
entia minime esset legislator, vt supra eadē parte et. c.
num. 3. expēdimus. Donec tamen lex ista condita fue-
rit, officia huiusmodi vendibilia esse, in bonisque no-
stris connumerari nemo dubitet. videndus est tamen
Domi. Soto vir vtique doctissimus in suo de iust. & iu-
re libello. q. 6. li. 3. arti. 4. in solutione. 2. argumenti et
Marti. ab Azpilcueta in Manuali confessorum. c. 25.
nu. 7. qui quo ad animæ forū quid fieri possit circa hu-
iusmodi

CAPVT. XIII. OFFICIA ET

dignitates an liceat expetere sit
que nec ne peccatum
optime discutit.

1
An sola
volunta
te liceat
dignita
te appet
tere?

2
Ambi-
tionis et
appeti
tionis in
modera-
te opti
macxpo
fitio.

Ed ne plus iusto in his dimoremur, tempus ratioque ex postulat ut ad vltimam deueniamus questionem. † Nunquid liceat sola voluntate officium aut dignitatem secularem appetere & desiderare. Et sane ut beatus Thomas inquit. 2. 2. q. 131. arti. 1. ibidemque Caieta. qui honores & magistratus ambit, hoc est, immoderate appetit mortaliter peccat. † tribus autem modis, aunt, appetitum esse inordinatum primum si appetit testimonium de excellentia, quam non habet, honorem ue desiderat supra suam proportionem, quos fit ut qui magistratum alium ue honorem appetit, licet se esse eo dignum existimet, aut ratione infamiae, criminis ue in quo exultat aut imperitiae lethaliter haud dubie peccat, ut ibidem Thom. & Caieta. asserunt et Archiepisco. Florent. sup psalmo defecerunt tractatu de interrogationibus ca. de superbia. & in speculo conscientiae libro primo ca. 13. ad fi. Marti. ab Azpilcueta in Manuali confessorum cap. 23. nume. 14. post Antoninum. 2. part. titu. 3. c. 5. §. 4. Pariter & sub isto membro includitur teste Caiet. si quis honorem appetit, quo licet secundum se dignus est, attamen ratione alterius dignioris efficitur indignus. appetens igitur peccat ut qui excellentiam dignioris appetat, quam non habet respectu alterius qui dignior est, & similiter cum quis absolute dignus multis dignita

dignitatibus, quia tamen sunt multi digni, qui ex coarctatione dignitatum in vnum hominem priuantur illis, non appetit licite tot dignitates, appetit enim testimonium excellentiae, quam non habet, scilicet, dignioris: cum non sit dignus respectu ad tot dignos, qui propterea contemuntur. Porro ad idem membrum reducitur, si dignus per indebita media affectat aut quaerit honorem, eo enim ipso indignus fit, ut qui quaerat honorem quo non est simpliciter dignus nunc: licet a hinc esset dignus, nisi per talia media quaereret. Sub eodem denique membro clauditur, qui magis affectat honorem, quam oporteat, indignus siquidem eo reditur, cum quaerat testimonium excellentiae, quam non habet. vehementia namque appetitus excedit eam. Secundo etiam modo contingit appetitum honorum esse inordinatum: si honorem quis sibi cupiat non referendo ad Deum. id enim in quo homo excellit non a seipso habet, sed est quasi quiddam diuinum in eo. quia propter non honor sibi principaliter, sed Deo debetur. Tertio, si honorem non referat ad utilitatem aliorum sed appetitus eius in ipso quiescat honore. quod minime licet, siquidem id in quo homo excellit homini tribuatur a Deo ut alijs proffit. Caeterum (ut haec Caieta. in glo. super Tho. loco supra citato exponit) non intelligas peccare eum qui quo tempore honor sibi deferatur non refert eum ad Deum neque ad proximum, sufficit enim si referat, cum necessitas referendi venerit veluti cum pecuniam mihi debitam exigo non teneor referre eam ad talem vel talem usum, sed tunc demum cum operae pretium fuerit ea uti. peccatum autem esset eodem authore, si homo ad eum delectaretur honore, ut non curaret dei honorem, modo ipse habens honorem &

tur & similiter nihil penderet an honor utilis esset proximis modò honori aut propriæ utilitati conduceret hoc enim esset quasi priuare, quòd ad ei⁹ attinet affectum, Deum & proximos relationibus sibi debitis, dum in effectu contemnuntur. Ecce igitur qui honores magistratusque ambit & supra modum affectat, grauiter peccare dicitur. † Verum enim uerò si non supra modum expetat, sed cum se dignum eo honore aut magistratu esse credit eoque verè dignus sit, magnanimus is uere appellabitur. Nam teste Philosopho Ethicorum. 4. capi. 3. in principio, magnanimus is est qui magnis est dignus, & dignum sese magnis censet, quod & diuus Thom. probat. 2. 2. q. 129. articu. 1. & 2. & in articulo 3. profiteretur esse virtutem: quippeque ornamentum quodam sit virtutum: nam maiores efficit ipsas et sine illis ipsa non sit, auctore Philosopho Ethicorum. 4. c. 3. 2. colu. in principio. † Nec contraria est humilitati, prout Vgo de Prato censuit referente Guill. Bened. in re petito. c. Rainutius in uerbo duas habens filias nu. 60. de testam. dicens, æstimare se idoneum & sufficientem ad magistratus administrationem, esse presumptionem quæ filia est superbiæ, ut ibi per eum. Appeti ergo nõ potest sine peccato, iuxta illud Augusti. li. 9. de ciuita. Dei. locus, inquit, superior si administratur ut decet, indecenter tamen appetitur, hæc ille. Attramè ut præcitato articu. 3. quæstionis. 129. Thomas cõcludit, magnanimitas non aduersatur humilitati, quamuis in contraria tendere videantur: procedunt etenim secundum diuersas considerationes. Nam magnanimitas facit, ut homo se dignum credat, ex cõsideratione alicuius magni doni à Deo collati (ueluti si magnam habeat animi virtutem aut scientiam, bonorum uic externorum

fortu

3
Magnanimus
quis appellatur

4
Magnanimitas
non est
cõtraria
humilitati.

fortune nõ pauca, omnia enim à Deo sunt, ut Sapietia ait prouerbiorum. 8. meum, inquit, est cõsiliũ & æquitas, mea est prudetia, mea fortitudo, per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, per me domini dominantur, & regnãt omnes iudices terræ. ego diligentes me diligo, & qui me manè quærunt inueniunt me. mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes duraturæ, & iustitia, ut ex hac nimirum consideratione magnanimus ad perfecta opera virtutis tendat. Id est, ut non sibi tantum, sed omnibus sua omnia prosint. Ex alia autem consideratione humilitas facit, ut sese parui pèdat, mirum si consideret proprios defectus. † Ex his itaque cernere licet, magistratum, dignitatẽ, & officium, iurisdictionem habens, ab eo appeti decenter posse, qui se dignum eo reputat, inspectis bonis naturæ & gratiæ sibi à domino collatis, scientiæ, uidelicet, & prudentiæ iustitiæ, & patientiæ, & similibus, quãuis se indignum reputet humiliter eius considerans defectus, prudetiæ tamen suæ non innitens, quia hæc esset superbiæ species, sed diuino semper nixus suffragio equè & iuxta iuris præscripta, quibus longo tempore operam nauauit, administrare proponat, ut sic ad virtutum perfectionem peruenire possit. † Non tanquam pusillanimus, qui licet bona mereatur, his tamẽ se ipse priuat quibus est dignus, atque malum quodam habet, quia bonis se dignum non censet & se ignorat, appeteret enim ea, quibus est dignus, cum sint bona ut Aristot. ait præcitato c. 3. ad fi. li. Ethicorum. 4. † Nam qui talenta sibi à domino tradita, hoc est, bona naturæ & gratiæ, in terram abscondit, crimẽ grauisimum patrare dicitur, prout seruus ille nequã fecit, referente Mattheo. c. 25. & Luc. c. 19. qui talentis sibi commissis. vsus est ad mundi glo-

pp riam, &

5
Dignitate et magistratum
quid liceat expectare.

6
Pusillanimus bonus
quæmeretur
se se priuat.

7
Talentum à domino
data
qui dicatur
abscondere.

riā, & tēporale lucrū seu quæstū, nō verò ad proximo-
rum vtilitatem, cui vsui dominus destinauerat. Quid
enim proximis tuis proderit donum iustitiæ, scien-
tiæ, & paciētiae tibi à domino datum, si carueris magi-
stratu, & officio, aut alio instrumēto, quibus illa ad eo-
rum rei que publicæ commodum exercere valeas? &
quo pacto virtutis perfectionem expetere diceris, si in
Instrumentū aut munus cōsequi non expetieris, quo illā
fratribus proximisque tuis cōmunicare valeas? Com-
pures (inquit Aristo. Ethicorum. 5. ad Nicomachum
c. 1. prope finem) in proprijs vti virtute possunt, sed in
his quæ sunt ad alium nequeunt, & propter ea Biantis
illa sententia bene se se habet. magistratus virum ostē-
dit. ad alium enim est, & in societate iā ipse magistra-
tus consistit, ob id autem ipsum & alienum bonum ip-
sa iustitia sola ex omnibus virtutib⁹ & habetur & est,
cū sit ad aliū. Ita fit vt qui magistratum expetit, bo-
num desideret opus, non tamē plus quā oportet, &
vnde non oportet appetere debet. gloriam enim, im-
perium, & honorem, inquit Salustius in Cathillinario
bonus & ignarus æque sibi exoptant, sed ille vera via
nititur, hic verò cū bonæ artes ei desint dolis & fal-
lacijs contendit, non ergo sic. medium quippe eligen-
dum est auctore Philosophorum principe in. 4. Ethic-
orum. c. item. 4. dicente; Reprehēdimus enim & am-
bitiosum hominem, atque honoris appetitione vacan-
tem, illum, quia plus quā oportet, & vnde nō oportet,
honorem appetit: hunc, quia ne ob res quidem ho-
nestas honoribus affici vult. & Paulo post, in quibus,
inquit, nimium est atque parum, in ijs est & mediū, at
honores magis quā oportet affectantur, & minus: fit
ergo

9
Iustitia
est vir-
tutum
ad se tū
etiā ad a-
lios, si-
cut &
magi-
stratus

ergo vt & affectentur vt oportet. † Cæterum quibus
principales magistratus expetere licet, tria in se cog-
noscere oportet (vt idem Philo. docet Politicorum. 5.
c. 9.) primum, vt amēt præsentem ciuitatis statum. De
inde, vt habeant potentiam maximam ad ea exequen-
da, quæ magistratus requirit. Tertium, vt habeāt vir-
tutem & iustitiam in vnaquaque republica ad ipsam
republicam. Iustē ergo magistrat⁹ appetet qui hæc
in se inuenit, videritque adesse omnia, aut saltem ea
quæ ad iustē exequendum magistratum quencunque
exigunt. Et hoc fortē senserant ē nostris Oldra. in. 1.
Barbarius. ff. de officio præ. Sal. in. 1. 1. C. ad leg. Iul. de
ambi. & Chassene. in cathalogo gloriæ mundi. 1. par-
te. 60. considera. qui constanter asseruerunt, permissū
esse magistratus appetere solum moribus & virtuti-
bus quæ in desiderante operantur per textum in. 1. 2.
C. de officio recto. prouinciæ in. 1. liceat. C. de assesso.
in. 1. magistros. C. de profeso. & medi. li. 10. in quam sē-
tentiam facit tex. in. 1. cōtra publicam. C. de remili. li.
12. vbi, ad honoris augmentum non ambitione, sed la-
bore vnunquenque conuenit euenire. & ita, teste Au-
gusti. li. 4. de ciuitate Dei, apud Romanos; obseruaba-
tur, qui duo construxerunt templā contigua in vrbe,
vnum Dæ virtutis, alterum Dæ honoris, ita tamen
vt ad templum Dæ honoris, nō esset ascēsus, nisi per
templum Dæ virtutis, refert Bernardi. de bustis in. 2.
parte sui rosarij sermone. 9. litera. H.

9
Magi-
stratus
maiores
vt licite
expetan-
tur quid
opus sit?

¶ CAPVT. XIII. MAGISTRA

tus an petere possint digni & idonei?

Sententiam que fortunæ

complectitur.

pp ij

AD fa

D.) Fateor ingenue dignum, magistratum appetere posse nec est ferè quisquam telle Augusti. super psalmo. i. qui careat amore dominandi & humanam non appetat gloriam. at non debet finem ea in re suum constituere ne lethaliter Deum offendat, vt Archiep. Floren. in suo super psalmo defecerunt libello de interrogationibus ti. 8. de superbia. c. de appetitione honorum attestatur. Quisquis enim (teste Gregorio in epistola ad Siagrū epum) sacerdotiū nō ad elationis pōpā, sed ad vtilitatē adipisci desiderat, pri^o vires suas cū eo quod est subito r^o onere metiatur, vt si est impar abstineat, & ad id cū metu etiam, cui se sufficere existimat accedat, vt in. c. non est putanda in fi. i. q. i. †Ceterum id nobis perue-
 lim insinues, nunquid qui magistratu dign^o est, neque id ipse idem ignorat, sicut & appetere, ita & eum petere possit, absque criminis labe? (R.E.) Equidem si Archidi. credimus. in. c. i. 48. distin. & glo. in Clē. i. in verbo honores de magistris nihil est quod petere obstat, quibus Luc. quoque de Pena assentitur in. l. contra publicam. C. de re. mili. lib. 12. in fi. & Philip. Deci. in. c. cum in cunctis in prin. nu. 20. extra de electio. vbi amplius ait, nempe, quod crimen contrahit, qui recusat suscipere dignitatem quæ per alium exerceri non potest, ita refert voluisse Panor. in. c. venerabilem colu. 7. de electio. hoc quæ potissimum hodie verissimū esse autumo: quippe cū pdigio par sit alicui absentis magistratum mandari, sed quorum meritis fortuna subscribens suffragatores conciliauit: aliās autem quantumuis quidam innotuerint, & claritate nominis, & integritate famæ, haud vnquam ferme sola virtutis commendatione apud horticultores, hoc est,

admissio

admissionis præfectos penitus insinuatur. †Quamobrem nihilo fortè minus in grauissimi criminis labem inciderent qui cum idonei existerent magistratus. nō peterent, quàm qui oblata, iuxta eorū dignitatē, mu-
 nera recusarent. promultorum quippe lucro aliquando quies postponenda est, inquit Grego. in registro vt Gracia. refert in cap. in scripturis. 8. q. i. In veteri testamento Moyses & Hieremias à diuina legatione quam uis ob proprios defectus se subtrahebant, dixit quæ Hieremias. a. a. a. domine Deus ecce nescio loqui, quia puer ego sum Hieremias. c. i. nihil tamen minus parati semper erant suspicere vt fecerunt, ne sub humilitatis specie superbe contradicerent, teste Grego. in registro. c. in scripturis. 8. q. i. Plurima possem similia aducere exempla, quæ tamen consulto prætereo, vt interim non omittam quod eleganter hac in re memoria prodidit Tullius li. i. de officijs nume. 99. multi autem (inquit) et sunt et fuerunt, qui tranquillitatem expetentes à negocijs publicis se remouerint, ad otium quæ profugerint, in his et nobilissimū Philosophi, longæque principes, & quidam homines seueri et graues neque populi neque principum mores ferre potuerunt vixeruntque nonnulli in agris, delectari re sua familiaris, his idem propositum fuit, quod regib^o, vt ne quaregerent, ne cui parerent, libertate vterentur, cuius proprium est sic viuere vt velis. Quare cū hoc commune sit potentia cupidorum, cum ijs, quos dixi otiosos, alteri se adipisci id posse arbitratur si opes magnas habeant: alteri si contenti sint et suo & paruo. in quo neutrorum omnino contemnenda sententia est, sed & facilior, & tutior, & minus alijs grauis, aut molesta vita est otiosorum: fructuosior autem hominū generis
 & ad gla.

Magi-
 stratum
 recusans
 an pec-
 cet?

Magi-
 stratus
 an digni
 petere
 possint?

& ad claritatem amplitudinemque aptior eorum qui ad rempublicam & ad res magnas gerendas se accommodauerunt. Quapropter & ijs forsitam concedendum sit republicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt: & his qui aut valetudinis imbecillitate aut aliqua grauiore causa impediti à republica recesserunt. quum eius administrandæ potestatem alijs, laudemque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despiciere se dicant, ea, quæ plerique admirantur, imperia & magistratus, ijs non modo non laudi, verum in vitio dandum puto: quorum iudicium in eo quod gloriam contemnunt & pro nihilo putent, difficile factum est non probare: sed videntur labores & molestias, tum offensionum & repulsarum quasi quandam ignominiam timere & infamiam. Hactenus Cicero. qui paulo post subdit, sed ijs qui habent à natura adiumenta rerum gerendarum abiecta omni cunctatione adipiscendi magistratus, & gerenda respublica est. neque enim aliter aut regi ciuitas, aut declarari animi magnitudo potest. Præterea Esayæ. 6. scribitur, cum omnipotens Deus ad prædicandum sibi personam quaereret dicens, quem mittam? & quis ibit ex vobis? vltro sese obtulit Esayas dicens, ecce ego, mitte me. cupiebat enim Esayas per actiuam vitam prodesse proximis quod & Hieremias, vt supra dixi, recusauit vt contemplatiuam ageret vitam, amori solum diuino occupari cupiens: verum hoc in vtrisque est subtiliter intuendum (teste Gregorio in registro, vt scribitur in Canone. in scripturis. 8. q. 1.) quod & qui recusauit non plene restitit: & is qui mitti voluit, prius per altaris calculum se purgatum vidit: ne aut non purgatus (inquit Grego.) adire quisquis sacra mysteria audeat: aut quem superna gratia elegit sub humilitatis specie superbe contradicat.

Sic igitur ad magistratus resque publicas gerendas qui accedat caueat ne id modo consideret, quam illa res honesta sit, sed etiam vt habeat efficiendi facultatem. in quo ipso considerandum est, ne aut temere desperet propter ignauiam, aut nimis confidat propter cupiditatem. Ita fiet vt qui his omnibus in se cognitis & consideratis, magistratum, quo in reipublice utilitate virtutes exercere possit, iuste expetere & à principe postulare possit etiam adhibitis precibus & suffragatoribus (non enim committitur symonia, nedum ambitio preces si quis porrigat indigno. c. veniat ibique glo. in verbo deprecamini. 35. q. 9. c. filia. r. q. 1.) modo, vt iam non semel dixi, talenti sibi à domino dati exercendi causa id faciat, utilitatemque publicam precipue respiciens licet alijs moueatur respectibus. Nam quid est obsecro propositum his reipublice gubernatoribus, quid intueri, aut quo cursum suum dirigere debet? (AD) id quod est prestantissimum maximeque optabile omnibus sanis & bonis, & beatis, cum dignitate otium. hoc enim qui volunt omnes optimates: qui efficiunt, summi viri & gubernatores reipublice putantur. (RE.) absit imo id eos intueri idque eis esse propositum, eoque cursum dirigere oportet vt laboribus, curis, & vigilijs, rebus sepe studeant publicis, ad idque neruos omnes intendant, teste namque Philo. Ethic. 5. c. 6. magistratus, custos iusti & æqui, alijs non sibi ipsi laborat. (AD) Ciceronem in teste afferro meæ assertionis, is, in qua, oratione. 16. de lege Agraria contra Rullum num. 24. quid tam populare, inquit, quam otium? quod ita iucundum est, vt & vos & maiores vestri, & fortissimum quisque vir maximos labores suscipiendos putet, vt aliquando in otio possit esse, præsertim in imperio & dignitate. (RE.) Atque non ita rerum gerendarum dignitate homines efferni conuenit vt otio non prospiciat, neque vllum amplexari otium quod ab orreat à dignitate, vt idem Ciceronem.

3
Magistratus
quid intueri oporteat? quod ue sit eorum propositum?

4
Otium ab omnibus expetitur.

8
Magi
strat⁹ cū
honore
annexū
habent
onus.

Dialogi. 4. partis

cero profitetur in oratione pro Publio Sestio numero
85. †. Caterum quid non afferat magistratus: et impe-
rium oneris atque laboris? num lotis; quod aiunt, ma-
nibus dignitatem quis consequi potest? Nempe idem
ipse Cice. in eadem oratione pro Sestio numero. 86.
postquam curas, onera, laboresque non paucos prin-
cipū magistratūūque enarrauerat, demū subdit, hāc
ego viam iudices si aut asperam, atque arduā, aut ple-
nam esse periculorum, aut insidiarum negem, menti-
ar: præsertim cūm id non modò intellexerim semper,
sed etiam præter ceteros senserim. Sed quid in eam re
testes adducimus externos? Imperator siquidem in. l. lu-
bemus. C. de prox. sacro. feri. libro. 12. labore, ait, dig-
nitas conquisita extraordinarium munus ignoret. hæc
omnia in quærenda dignitate patimur pariter & gerē
da, laborem, studium, curam, miseriam, vigilias, & ca-
lamitates. Omnis utique dignitas (inquit Papi.) habet
annexa onera in. l. r. §. nec castrense. ff. decolla. bono.
l. cōtinet. §. r. ibique glo. ff. quod metus causa. c. qui-
episcopatum. 8. q. 1. & in summa, quid aliud est potestas
culminis, quàm tempestas mentis? in qua cogitationū
procellis semper navis cordis quatitur: huc & illuc in-
cessanter impellitur, ut per repentinos excessus oris &
operis, quasi per obuiantia saxa frangatur, teste Greg.
in Pastoral. & idem rursus ait, quod hīc eminent om-
ne, plus meroribus afficit, quàm honoribus gaudet, ut
in. c. nerui. 13. distin. cui cōcinit illud vulgare, succedēs
in honore succedit etiam in onere. c. aduersus de im-
muni. eccle. Nam quid quæso graui⁹ homini, aut quid
molestius, quid denique laboriosus, quàm multorum
curam gerere, spectaculumque plurimorum semper
existere? Plautus ille Comicus durum admodum esse
dicebat

dicebat opus, multos corrigere, quippe cūm sese cor-
rigant paucissimi. Ex quo amaram esse et turbidam iu-
dicum sortem, pluribusque expositam periculis satis
constat. non modò muneribus apertam, sed litibus, si-
lentio vacuum, querimonijs plenam, iurgijs refertam
Quidquid enim egrotum in prouincia seu ciuitatis vi-
scribis latet, totum sibi tractandum curandumque
reseruat. †. Vnde Plutarchus cūm iudex elige-
retur renuit dicēs, quare ipse iudicabo, qui statim sim
ab alijs iudicandus? Dioclerianus ut apud Crini. legitur
li. 13. c. 8. maluit apud Solonas in ocio viuere, quàm rei
publicæ Romanæ administrationem subire. Terenti-
us Varro de latam sibi dictaturā renuit, ut scribit Va-
lerius titulo de verecundia. Marcus item Valerius dic-
tatura se abdicauit, ut legitur apud Iulium lib. 1. ab vr-
be condita. Africanus superior perpetuum consula-
tum et perpetuam dictaturam spreuit, ut idem Valeri-
us refert titulo de animi moderatione. Atque eodem
teste Marcus Rutilius non solum censuram recusauit
sed populum grauiſſima oratione corripuit, quod tā-
tam ei potestatem detulisset, Quintus præterea Cici-
natus ab aratro ad dictaturam vocatus parta victoria
fascibus depositis ad iuuenēōs redit teste Libio lib. 3.
Decade. 1. Pythacus Atheniensium regno se spōte pri-
uauit. Corninus Mesala abdicauit se à præfectura, ut
constat apud interpretes Valerij titulo de moderatio-
ne animi. Porro apud eundem Valerium titulo de sa-
pienter dictis de quodam scribitur rege (cuius nomi-
nis nec Valerius ipse nec Plutarchus meminere) qui
tradito sibi diademate prius quàm capiti imponeret
diu retento cōsiderauit ac dixit. O nobilē magis quàm
felicem pannum; quem si quis penit⁹ cognoscat quàm
multi

6
Magi
strat⁹ &
imperia
qui renu-
erunt e-
narratur

multis sit solitudinibus, periculis, & miserijs refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Sed quid externorum exempla perquirimus, quando memorabilius facinus nostra viderimus ætate hoc in amplissimo regno omnibus certe supra enarratis? Carolus qui tus Romanorum imperator inuictissimus Hispaniæ Germaniæ, Nauarræ, Aragonis, & vtriusque Siciliæ rex, anno ab ortu domini. 1557. imperio sponte regni que proximè memoratis alijs atque plurimis se abdicauit, in eiusque primogenitum filium felicissimum Philippum regna transtulit. Ad Hispaniam atque se conferens in quodam se recepit monasterium vitam ibi quietam pie acturus. Nec modò, vt redeam, ab hominibus qui magistratum gerunt aut principatù, in quorum conspectum oculi omnium vertuntur, sed à Deo summo omnium mortalium iudice durius iudicatur. Iudicium, inquit scriptura, durissimum his qui præsumpti fiet. Quatuor denique pericula iudicantem cõcommittantur, quæ omnia vel alterum vitare difficulter quilibet mortalium potest, de quibus eleganter per Roderic. episcopum Zamoremsem in speculo vitæ humanæ li. 1. c. 14. Quod forte Antisthenes sentiebat olim, cum interrogatus, quomodo ad rempublicam accedere dum esset, respondit, vt ad ignem. nec nimis prope ne vraris: nec longius, ne frigeas. Chrisippus atque rogatus cur non rempublicam administraret, dixit, quia si malè rexero Dijs displicebo: sin bene hominibus. At si cætera huius rei persuasione defint, illud tamen Petrarchæ non deerit dicentis, Iudex vnusquisque honorato quodam exilio damnatur, dum otium domesticum cum æterna permutat solitudine. Nec prisorum illam memorandam sententiam honores magistratus que affec

que affectantes obliuioni tradant, dicentium: Quid quid in orbe præeminet atque præcellit multos internis doloribus suos non modò afficit ac premit possessores, sed & infinitis penè mentis aculeis & amaritudinibus excruciat quos demulcet. Qui igitur hæc querit, non otium, vt iam dixi, captat, sed labores non paucos immensa que pericula. Ad quæ si auaritiæ aut ambitionis causa ducatur, nequaquam eius voluntati indulgendum est, sin autem proficiendi et non præsidendi tantum, non modo non vitio dandum sed laudandum: eiusque postulationi & affectui condescendi oportebit, vt & Dominicus Soto eleganter probat in libro de iustitia & iure nono. q. 2. articulo. 1. (AD) Planè teruisti & pudescisti me. nil est quod possim vel hiscere in contrarium: proferat iam iam quam malit fortuna sententiam, ipse libenter concludo. (RE) rãtundem † neque ab eius iudicio appellare licebit, vt Bal. asseruit quem cæteri sequuntur in l. si duobus in principio. C. commun. delegat. Paris à Puteo in tractatu de ludo numero .57. Catella. Cota in memoriali incipien. fortis diudicatio Iaso. in l. huiusmodi. §. vltimo. 3. columna numero. 12. ff. delegatis. 1. Antonius Gomecius in lege. 38. in constitution. Taurinis in fine. Marsilius in lege. 1. numero. 140. C. de raptu virgi. Tullit ergo fortuna sententiam in hunc modum.

7
Appella
re non li
cet à for
tunæ iu
dicio.

Sententia fortunæ.

Ontrouersie huiusmodi auditis meritis nullum fore iudicium inuenio, rei siquidem persona defecit haud enim alterutri vestrum dare licuit quod mini-

minimè possidebat. Magistratus et honores quilibet expetebat et Deum summum eorum largitorè æquū que distributorem non inuocabat? Quis ò insani magistratus sine ipso aut opes dare poterat? frustra igitur molestia infertur ei qui eo caret quod postulatur. Quare declarare libet processum causæ fuisse nullum meque ab huiusmodi temeraria petitione absoluo, si lentium vtrique litigantium imponens vt de his hactenus, suoque vnusquisque inseruiat muneri donec aliud summo gubernatori visum fuerit. Neque me eis reddituram eiusmodi munera quasi vt benemeritis debita deinceps expectent (vt cui nulla huiusmodi cōcessa facultas fuerit) sed quum ipsi summo largitori libuerit, aut his quibus ipse ea distribuenda commisit.

Cui consequens erit sententiam præfecti Prætorio Pinciano reuocandā fore: eamque tanquā iniquā in eo quod huic aduersatur, reprobō et suspēdo donec aliud domino aut his qui

b^o hoc muneris est visum fuerit.
Ita pñciaui, Fortuna. Quæ
quidē fētētia vt pote
nulla puocatione

suspēsa in rē trāsīuit iudicatā. Causa
manet indecisa donec honorū
atque fortunę vero largi-
tori, aut ei cui corū di-
stributio hoc in-
quo comissa
fuit placuerit.

Tomii quarti atq; ad eō
totius dialogi finis.

2 Elenchus seu index re-

rum maximè notabilium quæ hoc
in dialogo tractantur.

A

- A**ceptio personarū in iudicijs sit ne peccatum? 3. par. c. 13. nu. 6.
- Accusationes non sunt facile admitendæ contra aprobatos viros. 3. par. c. 56. nu. 10.
- Actor testes ad perpetuam rei memoriam non potest pro ducere, nisi in casibus traditis. 3. par. c. 50. nu. 7.
- Adulatio est esca perditionis. 4. par. c. 9. nu. 8.
- Aduocati labores. 1. p. c. 1. nu. 1
- Aduocationis munus viri insignes gesserunt. 1. par. c. 7. numc. 2.
- Aduocatus fuit Christus hoc in xuo. 1. par. c. 7. nu. 3.
- Aduocati plures sancti nūcupantur. 1. par. c. 7. nu. 4.
- Aduocationis mun^o laudabile & meritorium. 1. par. c. 7. nu. 5.
- Aduocatio utilis & necessaria. 1. par. c. 7. nu. 6.
- Aduocationis & iuris peritiz laudes. 1. par. c. 7. nu. 7.
- Aduocati litigia an suscitent? 1. par. c. 8. nu. 1.
- Aduocati non adfunt in causa heresis. 1. par. c. 8. nu. 4.
- Aduocati causam litigijs non præstant. 1. par. c. 8. nu. 5.
- Aduocatorū abusus ibi nu. 6
- Aduocatorū munus vtile rei publicæ ibi nu. 7.
- Aduocatorum quorūdam defectus, prima par. c. 9. nu. 1,
- Aduocatio senibus inhihetur ibi, nu. 2.
- Aduocatorum pericula remissiue ibi, num. 3.
- Aduocati dignitas & honor, ibi, nu. 4.
- Aduocati fori regij dignitas & immunitas. 1. par. c. 9. nu. 6.
- Aduocati oratores eorumque laudes. 1. par. c. 9. nu. 7,
- Aduocati pluribus nuncupantur nominibus. 2. p. c. 1. nu. 5
- Aduocati cum loquuntur coram iudice stare debēt nō sedere. 2. par. c. 2. nu. 1,
- Aduocati quomodo coram iudice orare debeāt, quo vel vultu & gestu ibi nu. 2.
- Aduocatorum defectus. 2. par. c. 2. nu. 4.
- Aduocatorum antiquitas. 2. par. c. 4. nu. 1,
- Aduocati quo tēpore esse cōperunt. 2. par. c. 4. nu. 13.

INDEX.

Aduocatos eloquentes esse oportet. 3. par. c. 57. nu. 3.
 Aduocatus in eius fauorē retorquet fundamenta relatoris, 3. par. c. 70. nu. 1.
 Aduocati sapiētes ibi, num. 2.
 Aduocati experti admodum d. 3. par. c. 70. nu. 3.
 Aduocati mites, ibi, nume. 4.
 Aduocati prudentes, ibi, nu. 5.
 Aduocati fideles ibi, nume.
 Aduocatis secreta pādere nō licet. 3. par. c. 70. nu. 6
 Aduocati iustitiam quærunt ibi, nu. 8.
 Aduocati in pluribus Germanie ciuitatibus nō adsunt. 1. par. c. 8. nu. 2.
 Aduocatis adnascitur affectio quam perquam difficile est ab eis separare. 3. par. c. 70. nu. 9
 Aduerfitates & infōrtunia nō esse mala, imo nobis utiliora censuit Seneca. 4. par. c. 6. nu. 10.
 Aequalitas est amicitiae parēs & altrix. 3. par. c. 22. num. 11.
 Aequitas pluribus nuncupatur nominibus, tertia parte, c. 62. nu. 5.
 Aequitatis definitio multiplex, ibi, nu. 6. & c. 63. nu. 1
 Aequitas scutum in expugnabile. 3. par. c. 62. nu. 7.
 Aequitas mēte legis inniturus autem verbis, tertia parte c. 62. nume. 8.
 Aequitatem rationi coniunctā non imaginariam sequi oportet, ibi, num. 9.
 Aequitatis altera definitio ex Oldēdorpio. 3. par. c. 63. nu. 1.
 Aequitas à sūmo iure in quo differat. 3. par. c. 63. nu. 3. & 8
 Aequitatis circumstantiae, ibi, nume. 5.
 Aequitatē prae oculis iudex habere debet ibi nu. 10.
 Aequitas non scripta preferatur rigori nō scripto. 3. par. c. 64. nu. 2.
 Aequitas à iudice est amplectēda his quae eius arbitrio cōferuntur, ibi, nume. 4.
 Aetatem supplet perinde probitas atque malitia, 3. par. c. 58. nu. 25.
 Alimenta non includuntur in generali prohibitione, tertia par. c. 27. nu. 11.
 Ambienda potestas non est. 4. par. c. 9. nu. 1.
 Ambitio quid? ibi, nu. 5.
 Ambitiosus bellē depingitur. 4. par. c. 9. nu. 6, ibique eius mores enarrantur.
 Ambitio ex superbia procedit. quae locustae comparatur ibidem ad fi.
 Ambitiosus timidus. 4. par. c. 9. nume. 7.
 Ambitio miserrima res est in satiabilis & rei pub. pernicio

INDEX.

3° 4

issima, ibi, nu. 10.
 Ambitio plurima mala secum adfert ex Budęi sententia pulcherrima, ibi, nu. 11.
 Ambitus quid, 4. par. c. 10. numero. 6.
 Ambitionis & appetit⁹ in ordinati optima expositio. 4. par. c. 13, nu. 10. 2,
 Ambitiosus seruus dicitur nō liber, 3. par. c. 23. nu. 8.
 Amici causa non est a iure deuiandum. 3. par. c. 14. nu. 2.
 Amicitiae. 1. lex ne rogemus res turpes nec faciamus rogati, ibi, nu. 3.
 Amicitiae triplex cōditio, ibi, nume. 6.
 Amicitia inter improbos proprie non est, ibi, nu. 7.
 Amici propinquis æquiparantur. 3. par. c. 15, nu. 1.
 Amici causa clausula codicillaris a cēseatur apposita. nu. 2
 Amici causa clausula reuocatoria primi testamenti an cēseatur apposita ibi, nume. 3.
 Amicus an admittatur ad agendum sine mandato ibi, nu. 4. & pluribus sequē.
 Amicitia quae facile tollitur? ibi, nu. 5.
 Amic⁹ p amico quādo agere potest sine mādato, ibi, nu. 9
 Amicus quare propinquus adæquetur ibi, nu. 10
 Amicus consanguineis preferatur/ interdumque magis diligitur ibi, nu. 11.
 Amicitia nihil conducibilius tertia par. c. 15. nu. 12
 Amicis ōnes indigēt, ibi/ n. 13
 Amicitiae causa disposita in cōiunctis ratione presump^tte affectionis locū obtinet in amicis ibi, nu. 23
 Amicus an possit appellare p amico absente? tertia parte c. 16. nu. 2
 Amicus an electionis possit cōfirmationē petere? ibi, nu. 3
 Amici contemplatione legatum factum presumitur potius quā ecclesiae ibi, nu. 4
 Amicis omnia cōmunia esse decet/ ibi, nu. 5
 Amici causa taciturnitas habetur pro consensu/ ibi, num. 6
 Amicitia an sanguinis coniunctioni preferatur? ibi, nume. 7
 Amicitiae causa legatū in certum non vitiatur tertia parte, c. 17. nu. 1
 Amicus perinde atque consanguineus, an possit amici offensorem impunē occidere? ibi, nu. 2
 Amico meo iniuria facta mihi fieri censetur, ibi, nume. 4
 Amicus potest iniuriam amici in iudicio vindicare/ ibi, nume. 5
 Amicus potest pro prouocato respondere ibi/ nu. 6

INDEX.

- Amicus p amico stipulari potest licet secus sit in coniu-
ctis, ibi, nu. 9.
- Amicitia causa maior summa
indubio legata ceterur, ibi,
nu. 10.
- Amico magno donatio facta
an reuocetur filioru super
uenientia, ibi, nu. 11.
- Amici causa dispositum in, l.
cu auus. ff. de codi. & dem.
an locum habeat in amici
sobole? 3. par. c. 18. nume. 1.
- Amici suorum appellatione a
contineantur? ibi, nume. 2.
- Amicitia non censetur esse ea-
dem erga descendentes ami-
ci que est erga amicum, ibi
nume. 3.
- Amici mei filius amicus non
dicitur me⁹ sepe, ibi, nu. 10
- Amicis gratum pt iudex qua
doque facere. 3. p. c. 19. nu. 1
- Amico an possit poena remit-
ti per iudicem? ibi, nu. 2.
- Amico honesta possunt a iu-
dice cecedi, ibi, nu. 3.
- Amicitia efficit homicida no
dolo presumi, sed casu feci-
sse homicidium, 3. par. c. 19.
nume. 6.
- Amicorum presentia, sicut et
iudicis, doli & metus cessa-
re facit presumptionem, 3,
par. c. 20. nu. 1.
- Amicorum presetia an metus
reuerentialis presumptione
cessare faciat? ibi, nu. 7.
- Amicitia apud quoscunque in
rebus dubijs plurimum va-
let, 3. par. c. 20. nu. 20.
- Amici gratia verbum volo in-
ducit dispositione. ibi, nu. 21
- Amicitia an minuat fidem te-
stis. 3. par. c. 21, nu. 1.
- Amicitia immoderata an re-
pellat ex toto testem? ibi,
nume. 2.
- Amicus est idoneus testis cu
agitur de amici moribus, 3,
par. c. 21. nu. 4.
- Amicitia vsure presumptione
excludit. 3. par. c. 19. nu. 5.
- Amicus an presumat cōsen-
sisse crimini per amicu pa-
trato? 3. par. c. 21, nu. 7.
- Amicitia ex quibus dignosca-
tur signis? 3. par. c. 22. nu. 1.
- Amicitia ex frequenti couer-
satione contrahitur, ibi, nu.
2, & in scholis, ibi, nu. 3.
- Amicitia non leuis in militia
contrahitur, ibi, nu. 5.
- Amicitie probande species,
ibi, nu. 6.
- Amicitia vera inter bonos du
taxat contrahitur, ibi, nu. 7.
- Amicus omni tempore dili-
git & in prosperitate & ad-
uersitate ibi, nu. 15.
- Amici in absentia se mutuo di-
ligunt, ibi, nume. 17.
- Amici conuocati ad aliquid p-
agendum eodem iure quo

INDEX.

305

- & principalis iudicantur,
ibi nume. 18
- Amicus vi repellere potest vi
amico factam, ibi nume. 20.
- Amor crescit ex maxima con-
uersatione, & econuerso. 3.
parte. c. 22, nume. 4.
- Amoris veri effigies, ibi n. 8.
- Amoris veri quatuor signa ibi
numero. 10.
- Anime partes. 3. p. c. 58. nu. 4.
- Anima afficitur multum ex
dispositione corporis. 4. par.
capite. 4. nume. 2.
- Appellare non licet a senten-
tia contra officiales lata. 3. p.
c. 56. numero. 2.
- Appellatio aduocati ad fortu-
ne arbitriu. 4. p. in prin. n. 1
- Animi vitia & affectus pleru
q3 morbos gignunt. 3. p. c. 37. n. 9
- Annum legatum vel promif-
sio an ad heredes transeat. 3.
par. c. 18, nu. 11
- Appellare non licet a fortune
iudicio. 4. par. c. 14. nume. 7.
& ultimo
- Arbori iudex adequatur. 3. p.
capite. 1. nu. 1
- Arbor naturalis optime coali-
tus plura continet quib⁹ fruc-
tus producit, ibi, nume. 3.
- Arbor artificialis, hoc est, iu-
dex eadem continere debet
que arbor naturalis, ibi, n. 4
- Arbor antequam plantetur
solum inspicere debet, hoc est
- in iudice nobilitas. 3. par. ca.
2. nu. 1
- Arbor sicut plantari debet in
feraci terra, ita iudex ex op-
tima terra, hoc est, nobilita-
te eligi debet. 3. p. c. 2. nu. 1.
- Arboris nostre, hoc est, iudicis
prima radix est timor domi-
ni. 3. par. c. 6. nume. 1
- Arboris eiusdem, 2. radix est
scientia. 3. par. c. 7. nume. 1
- Arboris eiusdem. 3. radix, ex-
perientia. 3. par. c. 9. nume. 1.
- Arboris stipes fortitudinem
& auctoritatem representat
in iudice. 3. par. c. 10. nu. 1. &
c. 12. nu. 1. et deinceps
- Arbor bene radicata ad nulli⁹
flatum venti flectitur, 3. p. c.
14. & pluribus capitibus se-
quen.
- Arboris cortex i iudice patie-
tiam designat. 3. pa. c. 38. n. 1
- Arboris medulla veritas. 3. p.
c. 41.
- Arboris medulla fidelitas. 3. p.
capi. 53.
- Arboris medulla secretum. 3.
par. capite. 54.
- Arboris rami officialibus ad-
quantur. 3. part. capite. 55. nu
me. 1. & deinceps
- Arboris huius sarculus relator
3. par. c. 56. nume. 18. & c. 67.
nume. 9.
- Arboris eiusdem flores, comi

- urbanitas, eloquentia. 3. par capite. 57.
- Arboris frondes prudentia & providentia. 3. parte. c. 58.
- Arboris fructus, iustitia et equitas. 3. par. c. 60. & 63.
- Arboris stipites ampliatur radicibus coalitis. 3. p. c. 12. n. 4.
- Arbores nostræ, quibus iudices representantur, sicut & naturales, suo sunt tempore rigandæ, nec acerbos emittant fructus. 3. par. c. 61. n. 6.
- Arbor quæ citius perficitur est brevioris vitæ. 4. parte capite. 5. nume. 5.
- Arbitrio iudicis plurima committuntur. 3. parte, capite 64. nume. 3.
- Avaritia, seu cupiditas fugienda est. 3. par. c. 23. nume. 3.
- Avaritia radix est omnium scelerum & mater, ibi, numer. 4.
- Avaritiæ mala, ibi, nume. 5.
- Avaritia animum virilem effoeminat, ibi, nume. 9.
- Avaritia turpior est ira, ibi, numero. 11.
- Avaritia nullum tetrius vitium maxime in his qui republicas regunt, ibi, nume. 12.
- Auari signa, ibi, nume. 14.
- Avarus dicitur verè pauper, licet divitias possideat, ibi, nume. 6.
- Avarus est verè servus, ibi, numero. 7.
- Auditores rotæ relatorum munere funguntur. 2. parte capite. 3. numero. 4.
- Auditores, olim in Hispania causas referebant mutuo. 3. p. capite. 67. nume. 5.
- Authoritas magistratus comitate & humilitate augetur, non minuitur. 3. parte capite. 38. nume. 9.

B

Bellum sine armis nemo sanæ mentis tentat. 1. parte capite. 8. numero. tertio.

Beneficium principis nemini debet esse illusorium nec eius prætextu decipi sed iuvari. 4. parte. c. 12. nume. 10.

C

Calamitas virtutis est occasio. 3. par. c. 67. nume. 8.

Cancellaria regia est pars regij consilij. 1. pa. c. 5. nu. 2.

Cancellarij dignitas. 1. par. capite. 3. nume. 4.

Cancellarius an quaestori candidato comparetur, ibi. n. 3.

Canonicus in causa canonici recusari potest. 3. parte capite. 15. numero. 6.

Causa prohibitionis cessante cessat prohibitio. 3. parte capite. 25. nume. 7.

Causæ quæ super rebus aguntur quæ brevissime corrumpuntur celeriter sunt expediendæ. 3. parte capite. 40. nu. 5.

- Causæ notoriæ celeriter sunt expediendæ, ibi, numero. 6.
- Causæ criminales celeriter sunt in curijs expediendæ, ibi. n. septimo.
- Causæ clericorum in curijs regum celeriter expediendæ ibi, nume. 8.
- Causæ quam plurimæ celeriter expediendæ, remissivè. 3. p. c. 40. nume. 9.
- Cautio quæ. 3. par. c. 59. nu. 9.
- Castigatio omnis contumelia vacare debet. 3. par. c. 65. numero. 6.
- Casus fortuiti non veniunt in contractibus bonæ fidei. 4. parte. capite. 6. nume. 1.
- Casus fortuiti generaliter aut particulariter renunciative niunt in contractibus bonæ fidei quarta parte capite. 6. nume. 3.
- Casus rarissimus penitusque insolitus non venit in considerationem, nec de eo tenetur qui in se suscipit omnem casum adversamque fortunam, ibi, numero. 5.
- Casus fortuiti et insoliti tripliciter considerantur, ibi, numero. 6.
- Casus insolitus dicitur si princeps veniat contra pactum ibi, nume. 8.
- Carcer genus est torture nec ad poenam sed ad custodiã inventus prima parte capite. 9. nume. 12.
- Celeritas in proferendo iudicium quandoque requiritur. 3. par. c. 40. nume. 1.
- Celeritas in causis plurimæ expediendis exigitur, ibi, nu. 2.
- Citatio requiritur etiam in causis summarijs et in quibus proceditur sola facti veritate inspecta. 3. pa. capi. 44. nu. 1.
- Citatio quibus in speciebus nõ exigitur, ibi, remissivè. n. 2.
- Citatio absque iudicis præcepto an fieri possit, ibi nume. 3.
- Citatio unica generalis ad omnes an sufficiat actus, ibi, n. 5.
- Citatio circumducta an interrumpat prescriptionem, aut perpetuet actionem, ibi, numero tertio ad finem.
- Citatio an requiratur in examinatione testium ad perpetuam rei memoriam tertia parte capite. 50 numero. 12.
- Citatio non requiritur ad probandum casum in longinquis partibus, ibi, nume. 13.
- Circumspectio quæ. 3. parte. c. 59. nume. 6.
- Quilis ratio non debet à naturali recedere, longè minus illi repugnare, & quid si repugnare videtur. 3. par. c. 63. nu. 2.
- Clausulæ sola facti veritate inspecta quindecim effectus remissivè. 3. c. 42. nume. 6.

INDEX

- Clementia quid? 3. par. c. 66. n. 12.
 Clementia perinde libero utitur arbitrio atque equitas ibi nume. 13.
 Clientum origo .2. par. capite 4. nume. 19.
 Clientum patrocinium ibi, n. 22
 Cōmitas & vrbānitas plurimū valet ad amicos diuitiasque parandas. 3. par. c. 38. nume. 8
 Communis opinio que dicatur? 3. par. c. 15. nume. 8
 Conclusio in causa an sit, neceſſaria? 3. pa. c. 52. nume. 1.
 Conſciētia quid? 3. par. cap. 6 nume. 9
 Conſiliarius bonus optimum reddit principem eius conſilia ſeſtantem. 3. par. cap. 8. nume. 7.
 Conſiliarij regij quandoque referunt. 1. pa. c. 5. nu. 5
 Conſilium regum ſenatui ad equatur. 1. par. ca. 4. nume. 8.
 Conſilium regum pars dicitur corporis ipſiusmet regis, ibi nume. 9
 Cōſilium regum olim vnum in Hispania, hodie verō in duas partes diuiſum. 1. par. c. 5. nume. 1.
 Conſilium Demetriij principi bus vtile admodum. 3. pa. c. 8. nume. 8.
 Conſiliarij officiales appellan-
 tur tertia parte capit. 55. nume. 2
 Conſtans quid ſit? 3. par. c. 39. nume. 5.
 Conſules olim carcerib⁹ tradebantur .1. par. c. 9. nume. 13.
 Conſules olim referebāt ſenatui. 2. par. c. 3. nume. 6.
 Contrahere prohibitus cum certo genere perſonarum poterit eis in teſtamento relinquere. 3. par. c. 27. nume. 13.
 Contrahere prohibentur qui circa iudices officia gerunt 3. par. c. 28. nume. 15.
 Correſtores de nobilibus non iure peritis creantur. 3. par. c. 7. nume. 4
 Cortex arboris in iudice patiētiā designat. 3. par. c. 38. n. 1
 Corruptionis crimē poſt mortē iudicis opponi poteſt. 3. p. c. 33. nume. 9.
 Crudelitas nimia deceptionū mater eſt. 3. ca. 13. nu. 9.
 Cum pertinacibus non eſt cōtendendum niſi coram iudice. 1. par. c. 1. nume. 11
 Cupiditas, vide ſupra. auaritia
- D**
- D**ecretum iudicis eodem momento interpoſitum, quo authoritas petita fuit eſt nullū, reddit que contratum minoris nullum. 3. p. c. 39. nume. 12.

INDEX:

307

- Decuriones cōtrahere an prohibeantur, 3. par. c. 28. nu. 17
 Deliberatio laudatur/ 3. par. c. 39. nume. 18
 Delectum dignitate augetur/ 3. par. c. 28. nu. 9
 Deus/ fortuna/ & ars/ quōd omnia humana gubernēt quo modo inrelligatur/ 4. parte c. 3. nu. 5
 Digniores ad honores vocare oportet nullo diſcrimine generis habito/ 3. par. c. 4. nu. 10
 Dignitas a patre an a matre pueniat/ 3. par. c. 5. nu. 9
 Dicitio plus vel minus ad modicam refertur quantitatē/ 3. par. c. 20. nume. 13
 Dicitio ultra & citra ad modicam refertur quantitatē/ 3. par. c. 20. nume. 14
 Dignitates quomodo ſint concedendæ? an gradatim an de maiori ad minorem/ an eōtra/ vide infra in verbo officia, & / 3. par. c. 68. per totum
 Dignitates & officia debēt iuxta labores cuiuſpiam. 3. par. c. 69. uu. 2
 Dignitates & imperia a Deo procedunt/ 4. par. c. 5. nu. 2
 Dignitates caſu obuēnre aut fortuna quomodo intelligatur/ ibi/ nu. 3
 Dilatio ad probandum an ſit de ſubſtantia iudicij/ 3. par. c. 45. numero. 1
 Dilatio ad probandum iure reſigio ex cauſa differri poteſt/ 3. par. c. 48. nu. 8
 Diuitias amare anguſti parui que animi eſt/ 3. p. c. 13. nu. 3
 Diuites præferuntur pauperibus in magiſtratibus & honoribus conſequendis/ 4. par. c. 8. nu. 6
 Diues verē qui appelletur/ 4. par. c. 8. num. 7
 Diuitiarum mod⁹ metitur ex eo quantū ſibi ſatis eſt/ ibi, nume. 8
 Diuitū mores prauī/ ibi. nu. 10
 Diuitiarū vituperium ibidem
 Diuites verē ſunt, qui morib⁹ ſcientia, & diſciplina abundant/ 4. par. c. 8. nu. 11
 Doli actio contra quos non cōpetat/ 3. par. c. 56. num. 11
 Doctor indignē gradum cōſequutus peccat/ 3. p. c. 8. nu. 18
 Donatio amico magno facta a reuocetur filiorum ſuperuenientia/ 3. par. c. 17. nu. 11
 Donatio inter virum & vxorem quare prohibeatur/ 3. par. c. 21. nu. 8
 Dotalis fūdi alienatio ab vxore cum iuramento facta quādo valeat metu reuerſiōe ceſſante/ 3. par. c. 20. nume. 17
 Dubitās recte nō valet diſcernere/ 3. par. c. 63. num. 9
- E**

INDEX.

Eligens indignum peccat. 3. pa. c. 8. nume. 16.
 Eligens indignum quomodo ad restitutionem teneatur? 3. pa. c. 56. n. 15. & c. 66. n. 22.
 Eloquētia quid? & de eius laude plurima. 3. pa. c. 57. nu. 2.
 Eloquentia sapientia conita esse debet. 2. par. c. 2. num. 8.
 Empirici medici an rationalibus preferantur? 3. part. c. 9. nume. 18.
 Experientia passiuē in iudice eligendo requiritur. tertia parte. c. 9. nume. 1.
 Experientia actiuē in iudice requiritur. 3. parte. c. 9. nu. 5.
 Experientia facit artem. ibi nume. 9.
 Experientia magnis in rebus maxime est necessaria. ibi nu. 11.
 Experientia in iudicibus necessaria. ibi nume. 12.
 Experientia in nauigatione requiritur. ibi. nume. 13.
 Experientia in rebus bellicis ibi nume. 14.
 Experientia in agricultura ibi nume. 15.
 Expertis fides est adhibenda absque demonstratione. ibi nume. 16.
 Experientia est mater prudentiē. 3. par. c. 58. nume. 10.
 Extensio nō dicitur vbi inest eadē ratio ter. par. c. 5. n. 15.

Extensio in pœnalibus quando fiat in correlatiuis. tertia parte. c. 24. num. 14.
Factū esse censetur quod p̄trinus faciendum est tertia pa. c. 26. nume. 4.
 Fama bona in iudice requiritur tertia par. c. 9. nume. 2.
 Fati definitio ex Augusti. Boetio et diuo Thoma. 4. parte. c. 4. nume. 1.
 Fatum à fortuna in quo differat ibi nume. 4.
 Festinatio et ira cōtraria sunt consilio tertia par. c. 9. n. 17.
 Fidelitas veritati cōiuncta in uenitur semper tertia parte. c. 53. nume. 1.
 Fidelitas in quibus consistat ibi nume. 3.
 Fides est duplex. ibi nume. 4.
 Fides vt habeatur quibus rebus effici oporteat? tertia parte. c. 67. nume. 4.
 Filij cum in magistratus creantur patris virtus consideranda est. 3. parte. c. 5. nu. 1.
 Filius est pars corporis patris. ibi nu. 3.
 Filij magistratuū non semper proficiendi sunt. ibi. n. 7.
 Filiorum gloria ex honore patris. ibi. nume. 8.
 Filius in ex p̄fertur patri in honoribus. 3. parte capi. 11. nume. 6.

INDEX.

Filius eadem persona cum patre esse intelligitur. 3. pa. c. 18. numero. 4.
 Filius non censetur extinctus nepote superstitite. ibi. nu. 9.
 Filij caro est caro patris aucta ibi. numero. 5.
 Filio superstitite pater non dicitur omnino extinctus. ibi nume. 6.
 Ficta omnia cito decidunt tanquam flores. 3. par. capit. 22. numero. 16.
 Fidalguia apud Hispanos vnde dicta. 3. par. c. 63. nume. 7.
 Fidalguie in causis antecessas ad perpetuam recipiantur? 3. parte. c. 50. numero. 8.
 Flores arboris qui? 3. par. capit. 57. numero. 1.
 Foemine nimis credule. 3. par. capite. 13. nume. 10.
 Foemina varia semper et mutabilis. 3. par. c. 22. nume. 9.
 Foemina precipites. 3. parte capite. 39. nu. 7.
 Foemina que iure hereditario consequitur iurisdictionē ius dicere potest. 4. part. c. 7. numero. 1.
 Foemina in regno Hispania succedunt filijs deficientibus ex lege Gothorum. 4. parte capite. 7. numero. 2.
 Fortitudo in iudice & integritas. 3. par. c. 12. nume. 1.
 Fortitudo quid? ibi. nu. 2.

Fortitudo timore dei augetur. 3. par. c. 12. nu. 5.
 Fortitudo scientia roboratur & exercitatione. ibi. nu. 7.
 Fortitudo maiorum exhortatione iuuatur. ibi. nu. 8.
 Fortitudo ducis laudibus augetur. ibi. nume. 9.
 Fortitudo iustitia fouetur. ibi nume. 10.
 Fortitudo animi quibus dignoscatur signis? 3. p. c. 13. n. 2.
 Fortius quid in quo tertia parte capite quadragesimo primo nu. 6.
 Fortunam rerum externarum dominam quidam appellant. 4. par. c. 1. nu. 2.
 Fortunam esse cecam asseruerunt Philosophi. ibi. nu. 3.
 Fortunae a prudentia discretio ibi. nume. 4.
 Fortuna ceca eos plerunque efficit cecos quos complexa est. ibi. nume. 5.
 Fortunato insipienti nihil intolerabilius. ibi. nume. 6.
 Fortune definitio ex Aristotele. 4. parte. c. 1. nume. 7.
 Fortune attributa. ibi. nume. 8.
 Fortune depictio. ibi. nume. 9.
 Fortuna virtuti comes non ei refragatur. 4. par. c. 2. nu. 1.
 Fortuna cum sapientia & consilio ancō misceatur. ibi. n. 2.
 Fortunatorum duplex genus. ibi nume. 3.

INDEX.

Fortuna eorum dumtaxat dicitur quæ in opinatio eueniunt/ibi, nu. 4
 Fortunæ minimum cur sapienti cōtingat/4. par. c. 2. nu. 5
 Fortuna/casus aut fatū aliquid ne possint apud mortales iuxta religionem Christianam/4. par. c. 3. num. 1
 Fortunæ nomine quomodo xpianis vti liceat/4. par. c. 3. nume. 2
 Fortuna respectu Dei esse nō potest/nostro autem potest ibi/nu. 3
 Fortuna à Deo regitur/ibi/n. 4
 Fortuna & fatum quibus cōueniant. 4. par. c. 4. nu. 3
 Fortuna & fatum esse non potest in his quæ immediate à Deo dependent, ibi, nu. 5.
 Fortuna, quæ à Deo regitur, sit ne cæca & sine ratione, prout philosophi credebant. 4. par. c. 5. nu. 1.
 Fortunæ & sorti non debet cōmitti ratio & intellectus. 4. par. c. 5. nu. 6.
 Fortuna est nutus Dei nobis incertus authore Baldo/ 4. par. c. 6. num. 1.
 Fortuna aduersa tristisque euentus spectari non solet/ ibi/nu. 4.
 Fratres nobis anteferri, grauius ferimus quàm extraneos. 3. par. c. 22. nu. 14.

Fraus præsumitur ex suppositione/3. par. c. 28. nu. 14

G

Gothorū lex foeminas ad regni successionem admisit filiis masculis deficientibus/4. par. c. 7. nu. 2
 Gubernatio populi eis tradenda est quos Deus elegerit/ 3. par. c. 6. nu. 12

H

Hispaniæ rex non sub est imperio/3. p. c. 34. nu. 5
 Hispaniæ antiqua lex ne imperatorum leges allegaretur/ibi, nu. 6.

Honor iubicibus impendi solitus/3. par. c. 10. nu. 10

I

Idoneus non tã patrimonio quàm fide æstimatur/4. par. c. 8. nu. 14
 Impossibile à reputetur quod à principis voluntate pendet 4. par. c. 11. nu. 7
 Imperat bene nemo qui aliquando non parucriit/3. par. c. 67. nu. 9
 Imperat bene nemo qui suis nequit cupiditatibus imperare/3. par. c. 6. nume. 4.
 Imperfectum scientiæ supplet perfectio charitatis. 3. par. c. 6. num. 17
 Ignobiles seu plebeiij pretextati efficiuntur superbi. 3. par. c. 2. num. 7

INDEX.

309

Indignum eligens peccat/ 3. par. c. 8. nume. 16
 Indignus officium acceptans peccat/ibi, nu. 17
 In æqualitas discordiam parit & inuidiã/3. par. c. 22. nu. 13
 Indignum eligens quomodo ad restitutionem teneatur/ 3. p. c. 56. n. 15. & c. 66. nu. 22
 Indignus est superiore ordine qui est inferiore indignus/3. p. c. 59. nu. 16. & 2. p. c. 3. nu. 7
 Imperator an sit dominus totius mundi/3. par. c. 34. num 5
 Infamis & vilis esse nō potest iudex. 4. par. c. 8. nu. 4
 Iniuriã iudici facta atrocior est quam ea quæ sit priuato 3. par. c. 10. nume. 11
 Iniuriã cōsanguineo aut amico meo itimo facta mihi fieri cõsetur/3. p. c. 17. nu. 3. & 4
 Iniuriã fieri nō cõsetur ei quæ prohibuero magistratui, aut dignitati præfici vt amico cõferatur/3. par. c. 19. nu. 4
 Iniuriã officiali facta & ipsi iudici fieri cõsetur/tertia parte. c. 55. nume. 5
 Iniuriã famulo facta an dominus accusare possit/ibi, nu. 6
 Iniuriarum actio quod ciuilitè an criminaliter intente tur quid inter sit/ibi, num. 7
 Iniuriã clerico aut monacho facta ecclesiæ fieri cõsetur 3. par. c. 55. nu. 8

Iniuriã facta ijs qui potestati, aut affectui nostro subiecti sunt nobis fieri cõsetur/ibi, nume. 9
 Iniuriã subdito facta domino fieri videtur ibi, nu. 10
 Iniuriã cuius aut vni d' collegio facta ipsi ciuitati aut collegio fieri cõsetur/ibi, num. 11
 Iniuriã vni ex cognatione facta cognationi tota facta videtur/ibi, nu. 12
 Iniuriã cognato facta an persequi possit eius cognatus/ ibi, nu. 13
 Iniuriã alteri ex cognatis facta ceteros impedit esse testes aut iudices/ibi, nu. 14
 Iniuriã maior nobili fit quam plebeio. 3. par. c. 63. nume. 6.
 Insuper arborem nostram oportet vt lapidiores ferat fructus/3. par. c. 9. nume. 3
 Insuper optima relatoris in magistratus maiores infra versis. relatores surculis/ & tertia par. c. 67. nu. 10
 Integritas quid/3. p. c. 12. nu. 3
 Ira iudicantis animum mollissimum detegit, eiusque stultitiam, imbecilitatem, & criminum abundantiam. 3. par. c. 37. nu. 2
 Ira in sinu stulti requiescit. 3. par. c. 37. nu. 4
 Ira sæpe innocentes ad crimē adducit/3. par. c. 37. nume. 5

INDEX.

- Ira parat inimicos, ibi, num. 6.
 Ira ante tempus facit hominē
 senescere, ibi, nu. 8
 Ira irrationabilem ferē reddit
 eam amplexantem, ibi, n. 10
 Ira ex quibus dignoscatur, sig
 nis, ibi, num. 11.
 Ira nihil viro graui deformius
 ibi, nu. 11
 Ira ab superioribus maximam
 que potestatem habētibus
 fugienda est, & ab omnibus
 repudianda, ibi, nu. 12
 Ira quo pacto sedabitur, 3. par.
 c. 38. nu. 11
 Ira & festinatio cōtraria sunt
 consilio. 3. par. c. 39. nume. 17
 Iracūd⁹ infelix. 3. p. c. 37. nu. 7
 Iudex ā possit ptes cogere ad
 concordiam, 2. par. c. 1. nu. 8
 Iudex arbori ad æquatur, ter
 tia par. c. 1. nu. 1
 Iudices leges seruare oportet,
 2. par. c. 2. nu. 10
 Iudices aduocare prohibētur
 nō referre. 2. par. c. 3. nume. 3
 Iudices in Hispania primi qui
 2. par. c. 4. nu. 16
 Iudicis. 1. radix timor domini,
 3. par. c. 6. nu. 1
 Iudex iniquus iustitiam viola
 bit vt plurimū, ibi, num. 2
 Iudex pri⁹ purgari debet, quā
 aliorū incipiat corrigere
 culpas, ibi, nu. 3.
 Iudices iniqui per deī arbitriū
 nō dantur, sed iuxta merita
 nostra, ibi, nu. 5
 Iudicibus sceleratis parēdum
 est. 3. par. c. 6. nu. 6
 Iudices duplicem oportet ha
 bere salem & scientiæ & cō
 scientiæ, ibi, nu. 8
 Iudex vir bonus appellatur,
 ibi, nu. 10
 Iudex iniust⁹ an recusari po
 ssit, ibi, nu. 11
 Iudicem scientiā iuris habere
 oportet. 5. par. c. 7. nume. 1
 Iudicem oportet bonum om
 nibus artibus esse prēditū
 3. par. c. 9. nu. 4
 Iudex eligi potest non nimis
 iniure peritus, modō causa
 rum habeat experimentū
 3. par. c. 9. nu. 6
 Iudex optimus esse nemo po
 test qui caret scientia & ex
 perientia, ibi, nu. 22
 Iudicū autoritas circa léges
 condendas. 5. par. c. 10. nu. 2
 Iudicum autoritas circa legū
 executionem, ibi, nume. 4
 Iudex in nihilo ferē differt ā
 principe, ibi, nu. 5
 Iudicis iniquitas ī populī per
 niciem recidit, ibi, nu. 9.
 Iudices locum agūt principis
 5. par. c. 11. nu. 1
 Iudices libentius audiēdi sunt
 ā principe quā priuati, ibi,
 num. 2
 Iudices vice & autoritate dī
 funguntur in terris, ibi, n. 5.

INDEX.

310

- Iudicum bonorum laus, vtili
 tas, & honor, ibi, nu. 4
 Iudices in congregationibus
 alijs prēponuntur. 3. part. c.
 11. nu. 7
 Iudicis potestas non est supra
 legem, ibi, nu. 9
 Iudicis factum & legis pari ra
 tione procedunt, ibi, nu. 10.
 Iudicis potestas quādoque su
 pra legem, ibi, nu. 11
 Iudex ex officio plurima face
 re potest etiam si nemo pe
 tierit, ibi, nu. 12
 Iudex suo ingenio augere de
 bet dignitatē & authorita
 tem sui muneris, ibi, nu. 13
 Iudicibus consilium datur ex
 Cicerone, ibi, nu. 14
 Iudices charitatē habere opor
 tet. 3. par. c. 12. nu. 6
 Iudices nō propriā, sed ciuiū
 vtilitatem inspicere opor
 tet. 3. par. c. 13. nu. 1
 Iudices inuehantur qui spelu
 cri ant honoris gratia rēpu
 blicam capebant, ibi, nu. 4
 Iudices non partiales nec fac
 tiosi esse debent, ibi, nu. 5.
 Iudex non sit facilis ad credē
 dum, ibi, nu. 7.
 Iudex ad flatum venti orien
 talis, hoc est, ratione cogna
 tionis aut amicitie flecti nō
 debet. 3. par. c. 14. nu. 1
 Iudices in causa ppropria propin
 quorum & familiarium ius
 dicere prohibentur, ibi, nu
 mero. 4
 Iudex in causa amici an recu
 sari possit, ibi, nume. 5
 Iudex leuiori ex causa recusa
 ri potest quā testis. 3. par.
 c. 21. nu. 6
 Iudices ab amicorum causis
 abstinere decet, tertia par. c.
 22. num. 21
 Iudex ratione premiorum vel
 pecuniæ flecti non debet. 3.
 par. c. 23. nume. 1
 Iudex puras habere debet ma
 nus & mundas, ibi, nu. 10
 Iudicis iuramentum, ibi, nu. 13
 Iudices an munera capere po
 ssint. 3. par. c. 24. nu. 1
 Iudici non licet rectum vēde
 re iudicum, ibi, nu. 3
 Iudici & testi, vt verum dicāt
 testimonium & iudicium,
 an aliquid palā dari possit,
 3. par. c. 24. nu. 9
 Iudex an restituere teneatur
 accepta munera ei qui obtu
 lit, ibi, nu. 10
 Iudicem corrupens & ipse
 iudex corruptus sunt corre
 latiuā, ibi, nu. 13.
 Iudex munera accipiens gra
 ui⁹ delinquit quam dans, ibi
 num. 15
 Iudicem corrumpere muneri
 bus non licet, nec ipsi acci
 pere. 3. par. c. 25. nu. 1.
 Iudex an possit aliquid ā liti

INDEX.

- gatoris post sententiam accipere/3.par.c.25.nu.2.&quid in medico, mutuante, & notario/ibidem
- Iudex finito munere a possit ab atea sibi subditis quidquam accipere/3.par.c.25.nu.6
- Iudex an cautionem indemnitatis a litigatore exigere possit/ibi, nu.8
- Iudex in loco suae administrationis contrahere prohibetur/3.par.c.27.nu.1
- Iudex nihil supra quotidiani victus vsu emere potest, nec domum construere, ibi, nu.3
- Iudex pignus accipere prohibetur/ibi, nume.4
- Iudex an possit contrahere statim finito munere/3.par.c.27.nu.5.&c.25.nu.6.&c.7
- Iudex in propria patria administrans emere non prohibetur/ibi, nu.6
- Iudex alias emere prohibitus bona paterna emere non prohibetur/ibi, nume.7
- Iudex an possit retrahere rem venditam, quae erat sui patrimonij iuxta leges regias/ibi, nume.8
- Iudices qui ad libitum principis constituuntur an aequiparentur perpetuis/3.parte.c.27.nume.10
- Iudex necessitate adigente emere & mutuam pecuniam foenebrem sumere potest ibi, nu.11
- Iudices negociari prohibentur 3.par.c.28.nu.1
- Iudices officio suo, vtilitati-que publice vacare conuenit, non particulari compedio/3.par.c.28.nu.4
- Iudices fauore publico contrahere prohibentur, ideo nec iuramento, nec renuntiatione firmatur contractus/ibi, nu.10
- Iudicibus negotiatio permittitur publicae vtilitatis causa, ibi, nume.16
- Iudices mutuam pecuniam a litigantibus accipere non possunt/3.par.c.30.nu.1
- Iudices mutuare an possint litigantibus/ibi, num.2.&c.3
- Iudices pecunias mutuare subditis non possunt, nedum dare foenori/ibi, nume.6
- Iudices mutuare an possint subditis/ibi, nu.7
- Iudex an possit uxorem ducere eius prouintiae incolam quam administrat.3.parte.c.31.nu.1
- Iudici an possit donari/ibi, n.4
- Iudices esculenta & poculenta an capere possint a litigantibus/vel alijs quibuscunque/3.par.c.32.nu.1
- Iudices ordinarij, quibus nulla praestantur salaria, an xenialia capere possint/ibi, nume.6

INDEX.

311

- Iudices munera cupientes quatuor considerare oportet, ibi, nu.7
- Iudices alijue officiales salarii habentes non congruum an esculenta impunè capiant/ibi, nu.8
- Iudicem corrumpere volentem iudex ipse decipere & punire potest.3.par.c.33.nu.8
- Iudex ad flatum venti meridionalis, hoc est, ratione timoris & potestatis moueri non debet.3.par.c.36.nu.1
- Iudex ad flatum venti septentrionalis, hoc est, ratione irae aut inimicitiae flecti non debet.3.par.c.37.nu.1
- Iudices in iudicando ira, odio, aut inimicitijs ne ducantur ibi, nu.12
- Iudex mitis esse debet in respondendo litigantibus/3.par.c.38.nu.2
- Iudex libere audire tenetur litigatorum allegationes, cum tamen rimari priusquam iudicet.3.par.c.39.nu.1
- Iudicem constantem esse oportet.3.par.c.39.nu.4
- Iudices ballistarij dicuntur qui ita proprie sententias ferunt atque balista sagittas, ibi, n.6
- Iudices veritatem sequi oportet/3.par.c.41.nu.4
- Iudices an iuxta conscientiam, an vero ex actis sententiam dicere teneantur/3.par.c.42.nu.1.vbi, quid in supremis lenatoribus, & quid in principe tractatur duobus numeris sequen.
- Iudicandum est secundum veritatem in processu probata, ibi, num.4
- Iudex necessario tenetur partes interrogare super his quae includuntur in articulo.3.parte.c.48.nu.6
- Iudices omnes iurare tenentur se ex veritate & legum praescripto iudicaturos, 3.parte.c.53.nume.2
- Iudex sacramentum violans fidefragus appellatur.3.parte.c.53.nu.2
- Iudex de facto officialium an teneatur.3.parte.c.55.nu.3
- Iudex recusari potest per eum qui iniuriam intulit cognato ipsius iudicis, tertia parte c.55.nume.14
- Iudex in causa iniuriae cognato illatae quis esse non potest sicut nec testis.3.parte.c.55.nu.16
- Iudex de notorio crimine contra eius officiarium patrato recte cognoscit/tertia parte, c.55.nu.17
- Iudex cognoscit de iniuria sibi, aut officiali facta in contemptum officij, ibi, nu.18
- Iudices an punire possint officarios suos/3.parte.c.56.nu.1

INDEX.

- Iudex** durante officio quibus casibus possit conueniri, ibi, nu. 4.
- Iudicib⁹** cum iniuria fieri per mittitur neruus iustitiæ frāgitur. 3. par. c. 56. nu. 12.
- Iudicum** & legum latorum er rara quædam sunt toleranda, ibi, nu. 13.
- Iudices** eloquentiā habere de cet. 3. par. c. 57. nu. 4.
- Iudices** prudētes esse oportet, 3. par. c. 59. nu. 13.
- Iudices** medium inter celeritatem & cunctationē teneāt, 3. par. c. 61. nu. 5.
- Iudices** quando rigorem quādo æquitatem sequi teneantur, tertia parte, c. 64. nu. 1. & deinceps.
- Iudices** arbitrari tenentur quod iuri cōueniat, ibi, nu. 7.
- Iudex** recusari potest ob nimiam seueritatē, 3. p. c. 65. nu. 3.
- Iudicū** & māfuetum simul & grauem esse oportet, ibi, nu. 5.
- Iudices** in corrigendo nihil in maniter, nec cupiditate nocēdi, sed consulendi charitate agere debent. 3. par. c. 65. nu. 9.
- Iudex** mitigat pœnam pauperi impositā & fisco applicatā. 3. par. c. 66. nu. 11.
- Iudicem** clemētē esse oportet. 3. par. c. 66. nu. 15.
- Iudicem** quid agere oporteat vt rectē officium exequatur ibi, nume. 16.
- Iudicum** ex constitutione bonorum humana pendet tranquillitas, ibi, nu. 21.
- Iudex** esse nō potest infamis & vilis. 4. par. c. 8. nu. 4.
- Iudices** locupletes an constitui oporteat? ibi, nu. 5.
- Iudiciales** actus duello equiparantur. 1. par. c. 1. nu. 13.
- Iudicium** cognitum fuit tēpore Moisis. 2. par. c. 4. n. 18.
- Iudicium** in paradiso ortū habuit, ibi, nu. 20.
- Iudicia** Dei nobis incerta. 4. par. c. 6. nu. 9.
- Iuniores** tribus casibus præferuntur senioribus in conferendis magistratibus. 5. p. c. 58. nu. 15.
- Iuramentum** est in forma specifica ad implendum. 3. par. c. 32. nu. 2.
- Iuramenti** verba propriē sunt intelligenda. 3. par. c. 32. nu. 2. & 4.
- Iuramentum** extenditur ad id quod venit ex natura actus, ibi, nume. 5.
- Iuramentum** extēditur ad id cuius nemo sētīt incommo dum. 3. par. c. 32. nu. 5.
- Iuramentū** calumnię an sit de substantia, an eius omīssio vitiet. 5. par. c. 44. nu. 8.
- Iurisconsultorum** alij pagani, alij xpī colæ. 2. par. c. 4. nu. 11.

INDEX.

312

- Iuris cōmunis** appellatione in Anglia & in Hispania de iure regni intelligitur. 3. par. c. 34. nu. 8.
- Iurisdicctio** quare vendi prohibetur? 4. par. c. 10. nu. 10.
- Iuris imperiti** optima natura, viri docti hebeti ingenio ad laudem & imperium plerunque præstat. 3. par. c. 7. n. 5.
- Iurisperitis** & literatis præmia & honores debētur, ibi, nu. 6.
- Ius naturale** primæuū. 2. par. c. 4. nu. 3.
- Ius naturale** secundariū, quod gentium dicitur primæuum. 2. par. c. 4. nu. 5.
- Ius gentiū** secundariū, ibi, n. 6.
- Ius ciuile** imperatorum & iurisconsultorum in curijs regū pro ratione citatur, non p auctoritate. 3. par. c. 34. nu. 7.
- Ius** ab æquitate differt, quādo que idē sunt. 3. p. c. 62. num. 3.
- Ius summū** in quo differat ab æquitate? 3. p. c. 63. nu. 3. & 8.
- Iustitia** cito auro violatur. 3. par. c. 35. nume. 2.
- Iustitiæ** nouerca est præcipitatio. 3. par. c. 39. nu. 9.
- Iustitia** & æquitas fructus sūt arboris holirę, hoc est, iudicis. 3. par. c. 66. nu. 1.
- Iustitiæ** generalis definitio, ibi, nu. 2. & seq.
- Iustitia** regina est omniū virtutū. 3. par. c. 60. nu. 4.
- Iustitiæ** tātum vmbra & imaginibus vtimur, ibi, nu. 5.
- Iustitia** vniuersalis non potest cum scelerato habere commercium, ibi, nu. 6.
- Iustitiæ** particularis definitio ibi, nu. 7.
- Iustitia** à natura profecta ex Cicerone, ibi, nu. 8.
- Iustitiæ** particularis species, ibi, nu. 9.
- Iustitiæ** particularis ab vniuersali discretio, ibi, nu. 10.
- Iustitia** particularis à viro reprobato exerceri potest, ibi, n. 11.
- Iustitia** turri comparatur & quodam triangulo continetur. 3. par. c. 61. nu. 1.
- Iustitia** fonti perenni ad æquatur, ibi, nu. 2.
- Iustitiæ** de pictio ex Aulo Gellio, ibi, nu. 3.
- Iustitia** fructibus arboris comparatur, ibi, nu. 4.
- Iustitia** vera compassionē habet, falsa verò dedignationem. 3. par. c. 65. nu. 8.
- Iustitię** & virtus cū ad se, tum est ad alios, sicut & magistratus. 4. par. c. 13. nu. 8.
- Iustus** qui verē dicitur? 3. par. c. 60. nu. 3.
- Iustus** nimiam perire dicitur in iustitia sua. 3. p. c. 65. nu. 2.
- Iuuenes** nō passim ad cōsilia & magistratus sunt eligēdi. 3. par. c. 58. nu. 20.

INDEX.

Iuuenes quàm senes facilius credunt, 3. par. c. 58. nu. 21
 Iuuenes morati & experti ad magistratus idonei, nec eius sunt consilia aspernanda, ibi, num. 23
 Iuuenum prudentissimorum quàm plurima exempla remissiuè, ibi, nu. 24
L
 Labor non debet esse à mercede vacuus. 3. parte. c. 69. nume. 3.
 Lætio enormis si interueniat in contractu metu reuerentiæ factò an rescindi faciat contractum, 3. par. c. 20. nume. 3.
 Lætio grauisissima admodumque enormis rescindi facit contractum iuratum, 3. part. c. 20. nu. 9. & an transactione ibi. nu. 10. & 11
 Lætionis enormissimæ, quam vocat, remediū intra quod tēpus cōpetat, ibi, nume. 12
 Lætio enormis sufficit quo ad ecclesiam fiscum & rempublicam, vt contractus triginta annis rescindi possit, ibi, nume. 15
 Legatū amico factū rei aliene quā testator credebat esse suā, an valeat, 3. par. c. 16. n. 1
 Legatum amico aut p̄p̄inquo vxoris factū sub conditione si non nupserit valet & reijcitur cōditio, 3. p. c. 17. nu. 8

Leges à quibus primū latæ fuerint, 2. par. c. 4. nu. 2
 Leges tres secundæ ætatis Moisaica, prophetica, & ciuilis, ibi, nu. 7. 8. 9. 10
 Leges ciuiles quo tēpore esse cœperunt, 2. par. c. 4. nu. 10
 Leges duodecim tabularū quo tēpore fuerint latæ, ibi, nu. 12
 Leges tres post xp̄i ortum. 2. par. c. 4. nu. 23
 Leges Hispaniæ in iudicijs seruari debent omnibus alijs postpositis, hoc in regno, 3. par. c. 34. nu. 2
 Leges hui⁹ regni ius ciuile & cōmune dicuntur, ibi, nu. 3
 Leges regni Angliæ ius ciuile & cōmune dicuntur, ibi, nu. 4
 Leges regiē superant leges imperiales i regno, easque reddūt inutiles, 3. p. c. 34. nu. 8
 Legis vndecimæ tit. 1. lib. 3. ordinatio. que secundum veritatē iudicari iubet, declaratio, 3. p. c. 42. nu. 5. & pluribus capitibus sequi.
 Legem præcitātā ordinari esse correctam in casibus per leges nouiores expressis, tertia par. c. 42. nu. 7
 Leges, sicut facile mutare non expedit, ira neque magistratus, 3. par. c. 56. nu. 14
 Leges omnes comprehendere casus impossibile est, 3. par. c. 63. nu. 4

INDEX.

Leges trāsgrēdi licet ex magna causa, 3. par. c. 64. nu. 5.
 Lex Atheniensium improbat, 4. par. c. 8. nu. 12.
 Legū periti legesque ipsę ad modum sunt iei publicæ necessariæ, 1. par. c. 8. nu. 8.
 Legū scientiā hodie nō omnino necessariā esse iuxta iudicū abusum, 2. par. c. 2. num. 9.
 Legum primi latores nūcupantur, 2. par. c. 4. nu. 14
 Libelli oblatio hodie an inscriptis in iudicio fieri debeat, 3. par. c. 43. nu. 1
 Libellus hodie absque conclusionē sustinetur hoc in regno, ibi, nu. 2.
 Libellus generalis an admittatur, ibi, nu. 3
 Litis sumptus & labores, maximè si differatur, tum victo tum vincenti enarratur, 5. par. c. 61. nu. 7
 Libellus ita formari debet, vt tamen certa ferri possit sententia, perinde atque fit in regno Fratię, 3. p. c. 43. n. 4.
 Libello propriam actionis naturam mutare actori non licet, ibi, nu. 8
 Libellus obscurus an hodie admittatur, ibi, nu. 9
 Lingua p̄ sepe adest, vbi est minus cordis, secunda par. c. 2. nu. 6.
 Lite non contestata an ad sen-

tentiā diffinitiuam procedatur, 3. par. c. 44. nu. 6.
 Lite non contestata iure communi imperatorum non poterat ad diffinitiuam procedi etiam in contumaciā partis, 3. par. c. 44. nu. 7
 Litigatori an liceat aliquādo munera dare iudici, & a possit data repetere, 3. par. c. 24. num. 8
 Litigator qui munera iudici dedit an perdat causam, ibi, n. 11
 Locus ab ordine arguit progratiuam, 2. par. c. 1. nu. 4
 Ludus nociuus, par. 1. c. 1. nu. 3
 Ludus à sapientibus quandoque admissus, ibi, nu. 4.
 Ludi quidā prohibiti, alij permisi, ibi, nu. 7.
 Ludus latrunculorum sit nec ne permittitur, ibi, num. 9
M
 Magistratuū antiquorū mutatio, 1. par. c. 4. nu. 1.
 Magistratus an ijs conferri expediat, quorum parentes eadem fuerunt dignitate lustrati, 3. par. c. 5. nu. 5
 Magistrat⁹ cōcedēdi sunt his, qui merito vitæ clarescunt, 3. par. c. 6. nu. 7. & nu. 14.
 Magistratus concedendi sunt non petentibus sed bene meritis, 3. par. c. 8. nu. 10
 Magistratus maiores ijs cōcedi oportet qui publica vice

INDEX.

- cōmoueri solent, ibi, nu. 11.
 Magistratus quibus sint concedendi: ibi nume. 14. & 3. parte capite. 66. nume. 20
 Magistratus est necessarius & nature conueniens, 3. parte capite. 10. numero. 12.
 Magistratus apud gentiles honorari, habiti ibi, nu. 13.
 Magistratus in sessionibus alijs præponuntur. 3. parte. c. 11. nume. 5.
 Magistratus est lex loquens, lex autem est mutus magistratus. 3. parte. ca. 11. nu. 8
 Magistratus perpetuo mercatura inhiibetur. 3. p. c. 28. n. 8
 Magistratus maiores minime in ferendis sententijs præcipitare oportet. 3. p. c. 39. n. 15
 Magistratus maiores non aliter iudicatos esse credit princeps, quam ipse foret iudicaturus, ibi, nu. 16.
 Magistratus omnibus ornatos virtutibus esse decet. 3. parte. capite. 60. nume. 12.
 Magistratus qualis fuerit talem populum esse consequens est. 3. part. c. 66. nu. 18
 Magistratuū et principum virtutia trahuntur in exemplum ibi numero. 19.
 Magistratus ijs sunt concedendi qui proprio exemplo alij misereri didicere. 3. parte. capite. 67. nume. 8
 Magistratus qualis quisque sit facile insinuat, hoc est,
 Magistratus virum ostendit. 3. parte capite. 68. nume. 2.
 Magistratus cōcedi solēt petētib⁹ et non merētib⁹, & an hoc fortuna eueniat? 4. p. c. 5. n. 4
 Magistratus ex pauperibus ne an diuitibus cōstitui expediat. 4. par. c. 8. nume. 13.
 Magistratus benemérito vltro est offerendus, & ad id cogendus. 4. parte. c. 9. n. 4
 Magistratus peti nec ne licite possit? 4. parte. c. 10. nu. 1
 Magistratus a principe peti possunt. 4. par. c. 10. nu. 2.
 Magistratuū creatio ad principem expectat, ibi, nu. 3
 Magistratus a principe cui maluerit cōcedi potest ibi. n. 4
 Magistratum pretio nullo interueniente quando petere liceat, ibi, nume. 12.
 Magistratum & dignitatem quando sine peccato liceat expetere. 4. par. c. 13. nu. 5.
 Magistratus maiores vt licite petātur quid opus sit: ibi, nume. 9.
 Magistratus digni an petere possint. 4. par. c. 14. nu. 1.
 Magistratum an liceat recusare sine peccato, ibi. nume. 2
 Magistratus quid intueri debeat, quod ue sit eius propositum, ibi, nu. 3.

INDEX.

314

- Magistratus cū honore annexū habet on⁹. 4. p. c. 14. n. 5
 Magistratus qui reuenerunt recēsentur. 4. pa. c. 14. nu. 6. & capite. 9. numero. 1
 Magnanimitas nō opponitur, nec aduersatur humilitati 4. parte capite 13. nume. 4.
 Magnanimus quis appelletur 4. parte capit. 13. nume. 3
 Malus præsumitur qui ex mala progenie est natus. 3. parte capite. 5. nume. 4.
 Mansuetudo nimia reprobat in iudice. 3. pa. c. 65. n. 4
 Manu regia expediebantur omnia ante legem. 12. tabularum. 2. par. c. 4. n. 17. & 21
 Maritus adulteros impune occidere potest. 3. p. c. 22. n. 19.
 Mater in causa matrimonij si liz suę esse potest testis. 3. capite. 31. numero. 2.
 Matrimonium contrahentib⁹ pœna an iure civili imponi possit: ibi, nume. 3.
 Medicus salarium habens an post curatam egritudinem aliquid possit ab ijs quos curauit accipere? 3. p. c. 25. n. 3.
 Mendacij periculum. 3. parte capite. 41. nume. 3.
 Mercatores an dignitatem assequi possint? et an ab adepta repellantur. 3. p. c. 28. n. 6
 Mercatura an deroget nobilitati. 3. par. c. 2. nume. 15. & capite. 28. nume. 7.
 Metus reuerentię an sufficiat ad rescindendum contractū 3. parte capite. 20. nume. 2
 Metus reuerentię paternę auvitię religionis ingressum ibi, nume. 4.
 Metum reuerentię qui dicitur inferre, ibi nume. 6.
 Metus solus reuerentię contractum in quo læsio interuenit enormis rescindere facit ibi numero. 8.
 Minores. 25. annis rempub. ad ministrare non possunt. 3. p. capite. 58. nume. 22.
 Metus ā interueniat obsequij seu reuerentię plurimum ex iudicis coniectura pendet, 3. parte capi. 20. nume. 19
 Metus illatio in iudice an præsumatur. 3. pa. ca. 27. nu. 2.
 Minimis lex nō offēditur. 3. parte. capite. 32. nume. 3.
 Misereri decet eorum qui sanabiles sunt non flagitiosorum icurabilū. 3. p. c. 66. n. 14.
 Misericordia qd. 3. p. c. 66. n. 3.
 Misericordia an in sapientem cadat, ibi, nume. 4.
 Misericordiā cadere in sapientem, ibi nume. 5.
 Mīa in Deo est secūdū esse et nō secūdū affeētū. 3. p. c. 66. n. 6
 Misericordia quę ratione regitur est virtus, ibi, nume. 7

INDEX.

Misericordia speditur ira, superbia, & timore, ibi, nu. 8
 Misericordia magis in senibus & sapientibus, & debilibus esse quam alijs, ibi, nu. 9
 Misericordia an sit i iudicibus probata, ibi, nu. 10.
 Moyses referebat domino, 2. par. c. 3, nu. 5.
 Moyses primus mundi legistor, 2. par. c. 4, nu. 15.
 Monachus agit p amico monasterij, 3. par. c. 17, nu. 7.
 Mulieres iracundiores sunt viris, 3. par. c. 37, nu. 3.
 Munera & dona excæcant sapientes, 3. par. c. 23, nu. 3.
 Munera dare iudici quo casu litigatori liceat, & a ipsi accipere, 3. par. c. 24, nu. 2
 Munera vltro oblata an accipere liceat, tertia parte .c. 24, nu. 7.
 Munera dare iudici an liceat nullo precedente pacto, & an ipsi accipere, 3. p. c. 26, n. 1
 Munera a iudicibus nō sunt capienda, 3. par. ca. 35, nu. 4.
 Musica sit ne licita maximè grauioribus? 1. par. c. 1, nu. 8.
 Mutatio omnis vitæ humanæ periculossima. 4. par. c. 9, nume. 2.
 Mutuas postquā mutuum sibi redditur aliquid ne sibi sponte oblatum recipere possit, 3. par. c. 25, nu. 4.

N

Negociatio plures actus requirit, nec vnico contenta est, 3. par. c. 28, nu. 2
 Negociatio iudicibus & militibus prohibita & a nobilitate semota, 3. p. c. 28, nu. 5.
 Necessitatis causa plurima indulgentur, tertia parte. c. 27 num, 12
 Nepos nat⁹ dici potest ex aui paterni vel materni corpore, 3. par. c. 18, nu. 7, & 8.
 Nobiles humiles sūt & mansueti, & quo nobiliores, eo humaniores, 3. par. c. 2, nu. 6.
 Nobiles magnanimi sunt vt plurimum, non contumeliosi, ibi, nu. 8.
 Nobiles modesti, ibi, nu. 9.
 Nobiles humiles nō despiciūt ibi, nu. 10
 Nobiles prudētes & industrii, 3. par. c. 2, nu. 11.
 Nobiles affabiles & curiales, ibi, nu, 12
 Nobiles comerca fugiunt, ibi nume. 14
 Nobilium vitia, 3. par. c. 3, numero, 1
 Nobiles genere, vt plurimum ambitiosi, ibi, nu. 2
 Nobiles genere progenitorū despectores, ibi, nu. 3.
 Nobiles genere vt plurimum superbi & vitiosi, ibi, nu. 4.
 Nobiles ingrati & illiberale

INDEX.

non pauci, ibi, nu. 5.
 Nobiles libidinosi, quo procul ab eis esse deceret, ibi, nu. 6.
 Nobilem facit animus benemorus, non maiorum opinio, 3. par. c. 4, nume. 3.
 Nobiles verè qui, ibi, nume. 9.
 Nobiles genere preferuntur alijs data paritate virtutum, ibi, nume. 11.
 Nobilis & indignitate constitutus magis quam plebeius peccat, grauiusque apud Deum punitur, 3. par. c. 51, nume. 15.
 Nobilium & principum vitia trahuntur in exemplum, ibi nume. 16.
 Nobilitas generis laudatur, 3. par. c. 2, nume. 2
 Nobilitas generis preponitur cæteris in adipiscendis magistratibus, ibi, nu. 3.
 Nobilitatem omnes concomitantur virtutes, ibi, nume. 5.
 Nobilitas nullius est momenti, nisi virtutibus honestetur 3. parte. c. 3, nume. 7.
 Nobilitas propria virtute qua sita an preferatur nobilitati generis? 3. parte. c. 4, numero. 1. & seq.
 Nobilitas vera ansit que proprijs inuititur virtutibus? ibi nume. 2.
 Nobilitas scientiæ et animam concernes; nobilitati terrestri

preferatur, ibi, nume. 3.
 Nobilitas generis ex iniquitate procedit, ibi, nume. 6
 Nomina verbalia plures actus significantia plures actus requirit, 3. parte. cap. 28, nu. 2.
 Notarius post confecta instrumenta an aliquid possit ab vltro offerente accipere, 3. par. capite. 25, nume. 5.
 Notarij sunt proxenetae extorsionum, 3. pa. c. 26, nume. 2
 Notario afferenti causæ cognitionem interuenisse non creditur, 3. parte. c. 39, nume. 13.
 Notarius delinquit partibus attestationes pandendo publicatione nondum rictè facta 3. parte. c. 46, numero. 5
 Notarius non presumittur deliquisse in officio, ibi, num. 6.

O

Obligatio antidotalis vnde? 2. parte. c. 4, nume. 4,
 Ocium sæpe nociuū, 1. p. capite. 1, nume. 5.
 Ocium melius turpi solacio, ibi nume. 6.
 Ociū ab omnibus expetitur 4. par. c. 14, nume. 4.
 Officiales perpetui contrahere non prohibentur, 3. parte, capite 27, nume. 9
 Officiales iurisdictione carentes an possint contrahere? ibi nume. 14.
 Officiales iudicis contrahere

INDEX.

- prohibentur cum subditis. 3. par. c. 28. nu. 15.
Officiales ex officio quod administrat quicquam emere non potest. 3. par. c. 29. nu. 1.
Officiales iudicis ramis arboris ad aquantur. 3. p. c. 55. n. 1.
Officialium factū habetur ac si ipsemet iudex fecerit. atque ideo decorū facto iudex tenetur, ibi. nu. 3.
Officialiū crimē extra officiiū patratum non astringit iudicem, ibi. nu. 4.
Officiale extra officium delinquētē iudex an possit punire. 3. par. c. 56. nu. 3.
Officiales sunt a iudicibus honorandi & premiādi de publico, ibi. nu. 5.
Officiales diuites esse & nō passim mutari reipublice expediat, ibi. nu. 6. 9. & 14.
Officiales de bene gestis laudandi sunt, ibi. nu. 7.
Officiales, qui ramis arboris addequātur, quando amputandi aut refecandi sunt, 3. par. c. 56. nu. 8.
Officiales non sunt in honorādi aut passim mutādi, ibi. nu. 9. & 14.
Officiales quo pacto corrigi debeant. 3. par. c. 65. nu. 1.
Officialib⁹ curiē regis facilius parcedū est. 3. par. c. 65. nu. 10.
Officij dignitas ex populi æstimatione pendet, 1. par. c. 9. nu. 9.
Officia & dignitates gradatim conferri oportet nō per saltū. 3. par. c. 68. nu. 1.
Officia & dignitates principis arbitrio cuiuslibet concedūtur. 3. par. c. 68. nu. 5.
Officia an peti possint ab inferiore a principe, 4. par. c. 10. nume. 5.
Officia iurisdictionem habentia vendi nō possunt, ibi. n. 7.
Officiū titulo lucratio consequi dicitur, qui pecunia obtinuit. 4. par. c. 10. nu. 8.
Officia etiam bene meritis vendi non possunt, ibi. nu. 9.
Officia iurisdictione carentia an vendi, aliove modo peti, aut consequi possint, ibi. nu. me. 13.
Officium tabellionatus aliudve iurisdictione carens an vendi possit, 3. par. c. 11. num. 1. & 6.
Officiorū renunciatio in quos fieri debeat, ibi. nu. 3.
Officiū procuratoris curialis possit ne cedi precio intercedente, ibi. nume. 4.
Officiū tabellionatus est potius oneris & ministerij, quā iurisdictionis, ibi. nu. 5.
Officia scribarū aut tabellionū vendi ne possint, ibi. n. 6.
Officia tabellionatus aut decu-

INDEX.

316

- tionatus empta matrimonio constante, quō ad estimationem communicantur vxori & conferuntur inter fratres. 4. parte capite. 11. nume. 8.
Officia tabellionatus aut decurionatus empta ante matrimonium, eo soluto morte viari ab eius heredibus vt capitale an deducatur? ibi. nu. 9.
Officia tabellionatus & decurionatus sunt estimabilia. 4. parte capite. 12. nume. 1.
Officia quecunque vendere an deceat? 4. parte. c. 12. nu. 11.
Officia et dignitates an liceat appetere? 4. par. c. 13. numero primo & quinto.
Ordinis qualisqualis omisio in summarijs reddit processū nullum. 3. parte. c. 40. nu. 12.
Ordine iudicij deficiente non potest maturitas esse consiliij, ibi. numero. 4.
Ordo seruandus est in conferendis magistratibus, hoc est vt a minore perueniatur ad maius, non eduerso, tertia parte capite. 68. nume. 3.

P

Parte non opponente valet processus carens substantialibus. 3. parte ca. 47. n. 4.
Pater familias an possit emere a filio bona in quibus habet vsu fructum? 3. parte capite 20. nume. 16.
Pauper an possit esse iudex? 4. pa. ca. 8. n. 1. & deinceps
Pauper est qui plura cupit nō qui parum habet, quarta parte capite. 8. nume. 9.
Pauper quando diuiti preferatur? 4. parte ca. 8. nume. 15.
Paupertas vilitas dicta. 4. parte capi. 8. nume. 3.
Paupertas an nobilitatem faciat amittere? ibi. nume. 16.
Paupertas nimia deiectum & vilem animum reddit, ibi. numero. 17.
Paupertatis incommoda remissuē. 4. parte capi. 8. nume. 2.
Paupertatis diuitiarumque medium eligendum est, maxime ad magistratus mandādos, ibi. numer. 19.
Peccatum grauius quod a maioribus patrat, tertia parte capite. 37. nume. 13.
Peccatis puniendis cause aduertuntur, tertia parte capite. 66. nume. 17.
Peculium quasi castrense dicitur quod aduocatus acquirit prima par. c. 9. nume. 5.
Pecunia est sanguis hominis. 3. par. capi. 30. nume. 3.
Periculum si suscipitur quid veniat remissuē. 4. parte capite. 6. nume. 7.
Persona iudicis, actoris & procuratoris legitimari debet etiā

- si veritate tantum inspecta per iudicem procedi possit 3. pa. capite. 43. nume. 10.
- Philosophus verè dici potest rex. 3. parte. c. 8. nume. 2.
- Plebei an ad dignitatem eligi possint? 3. parte. c. 4. nu. 2.
- Pœna litigatoris munera iudici dantis. 3. par. c. 24. nu. 10.
- Pœna amissionis causę litigatori imposta ob munera iudici data, an committatur? ipso iure an per sententiã ibi, numero. 12.
- Pœnę suos sequuntur auctores. 3. par. c. 26. nu. 3.
- Pœna iudicis aliquid contra legum prohibitionem emētis. 3. par. c. 27. nume. 15.
- Pœnę locus non est, nisi qua tenus verba constitutionis necessario inferūt, ibi, n. 16.
- Pœna iudicis contrahentis & mercaturam exercentis, 3. parte. c. 28. nume. 18.
- Pœna iudicis licitantis quod eo auctore distrahitur. 3. par. c. 29. nume. 2.
- Pœna iudicis mutuam recipientis pecuniam. 3. parte. ca. 30. nume. 4.
- Pœna extraordinaria venit imponenda ex delicto præsumpto & non bene probato. 3. par. c. 30. numero. 5.
- Pœnę diuersę iudicum seu officialium munera capienti um, aliudue ultra salarium 3. parte. c. 33. nume. 1.
- Pœna iudicis pecunia corrupti, ibi, nume. 2.
- Pœna iudicem corruptentis ibi, nume. 3.
- Pœna iudicis corrupti iure regio, ibi, nume. 6.
- Pœna iudicem corruptentis eodem iure, ibi, nu. 7.
- Pœna iudicis munera simpliciter recipientis, aliquid ue ultra taxatas sportulas, ibi, nume. 10 & quid iure regio? ibidem nume. 11.
- Pœna officialium munera recipientium, ibi, nume. 11.
- Pœna septupli per leges regias imposta cui applicetur? ibi nume. 12.
- Pœna septupli exigitur ei? tãtum quod ultra summam taxatam accipitur, ibi, n. 13.
- Pœna iuris communis an tollatur per legem moderniorē aut statutum, minorē impouens pœnam? 3. parte capite. 34. nume. 1.
- Pœna iudici corrupto imposta á rege Cambises. 3. parte capite. 35. nume. 1.
- Pœnę ex causa augeri vel minui possunt prout equitas dictauerit, 3. pa. cap. 64. n. 6.
- Pœna culpam excedere non debet. 3. parte. c. 65. nu. 7.
- Pœnitentia an excuset iudi-

- cem pecunia corruptum á pœna? 3. parte capi. 25. nu. 11.
- Pseudocatonnes qui sunt; tertia parte capite. 38. numero. 7.
- Pratica quid, tertia parte, capite nono nume. 21.
- Pręcipitatio nimia, quę ex facili credulitati procedit, increpatur, tertia par. c. 1. n. 8.
- Pręcipitatio nimia nouerca iustitię. 3. par. c. 39. nume. 9.
- Pragmaticę Corduuenfis intellectus. 3. par. c. 50. nume. 9.
- Pragmaticę. 65. verus intellectus. 4. parte capi. 11. nu. 2.
- Praxis huius fori regij in admittendo partes ad probandum in 2. aut vltiori instãtia tertia par. c. 51. nu. 8.
- Pręsumitur in dubio pro nobili. 3. parte, cap. 4. nume. 12.
- Precio acquiri non potest tutela, feudum nobilitas, seu fidalguia, 4. par. c. 10. nu. 11.
- Principes an egeant literarũ scientia, tertia parte capite octauo nume. 1. & per totũ.
- Principes iussa senatus clausis oculis agere debent, tertia parte, capi. 8. nume. 9.
- Principes docti recensentur. 3. par. c. 8. nu. 5.
- Principes cõsilia prudentum in omnibus causis exquirere oportet, ibi, numero. 6.
- Principes cauere oportet á personarum hominum imposturis, ibi nume. 12.
- Principes maiorem in personas obtinent auctoritatem quàm iudices. 3. p. c. 10. n. 6.
- Princeps solus ponit et deponit iudices, ibi, nume. 7.
- Principi reseruata remissiue ibi, nume. 8.
- Principes an iuxta conscientiam, an verò ex actis ius dicere teneantur. 3. p. c. 42. n. 3.
- Princeps, senatus, & consiliũ quibus ex causis ignoscere possint, pœnasque remittere 3. parte capite 66. nume. 2.
- Principi qui diutius seruerit non debet in senectute indigere. 3. parte capi. 69. nu. 1.
- Princeps si ueniat contra contractum dicitur casus insolitus. 4. pa. c. 6. nume. 8.
- Princeps an ius quasitum possit auferre? 4. par. c. 12. nu. 2.
- Princeps an per legem generalem possit ius quęsitum auferre, ibi, nume. 3.
- Princeps an possit sine causa id auferre cui? ipse fuit causa acquirendi, ibi, nu. 4.
- Princeps reuinciationem rebellionatus an possit non admittere. 4. c. 12. nu. 1. & 5.
- Principis actus ab omni debet esse malitia alienus, ibi, numero. 6.
- Principes teneantur promissa

INDEX.

- & cōtractus seruare. 4. par. c. 12. nu. 7.
- Princeps non potest tollere quæ sunt iuris ciuilis, si naturalem habent æquitatem ibi, nu. 8.
- Princeps ex absoluta potestate auferens res meas sine causa dicitur tyrannus, ibi. num. 9.
- Probationibus fauendum est. 3. par. c. 52. nu. 2.
- Procuratores falsi gesta in iudicio tacente & non cōtradiciente dominus valent. 3. par. c. 47. nu. 3.
- Prosperitatem ferre non est cuiusuis hominis. 3. par. c. 68. nu. 4.
- Prosperitates bona non dicuntur apud senecam, nec aduersitates mala, imo nobis æfferit esse vtiliora, 4. p. c. 6. n. 10.
- Prouidentia quid? 3. par. c. 59. nu. 5.
- Prouocatus arma, iudicē, & locū eligat. 1. par. c. 1. nu. 12.
- Prudētia in deserto præfertur stultitiæ loquaci. 2. par. c. 2. num. 5.
- Prudentia & prouidentia sunt arboris frondes. 3. par. c. 58. num. 1.
- Prudētiæ definitio multiplex ex Cicerone, ibi, nu. 2.
- Prudentiæ effectus, ibi, nu. 3.
- Prudentiæ partes. 3. par. c. 58. nu. 5. & c. 59. in prin.
- Prudentiæ definitio ex Aristotele. 3. par. c. 58. nu. 6. & nu. 26. & deinceps.
- Prudentia in senibus plurimū non in iuuenibus pollet. 3. par. c. 58. nu. 7.
- Prudentia pollet seniores, quia amplius mente valent ibi, nu. 9.
- Prudentia sine iustitia nihil valet, ibi, nu. 27.
- Prudentia particularis siue domestica. 3. par. c. 59. nu. 10.
- Prudentia æconomica, ibi, num. 11.
- Prudentia regnatiua in principibus & magistratibus, ibi nu. 12.
- Prudentia plurimum fidei & dignitatis asserit, ibi, numero. 14.
- Prudentia in iudice in quibus dignoscatur, ibi, nu. 15.
- Prudentia regnatiua in eo qui nunquam fuit iudex quomodo probabitur? ibi, num. 17.
- Prudens verè qui appelletur? ibi, nu. 18.
- Prudentis est examinare consilia. 3. par. c. 59. 2.
- Prudentis conditio aucto nō mutatur statu, ibi, nu. 8.
- Publicatio attestationum an sit de substantia iudicij. 3. par. c. 45. nu. 4.

INDEX.

318

- Publicationis omisio a vitiet processum, causā ve prester appellādi? quid iure cōi imperatorū? quid in Rotæ auditorio? quid in consilio Neapolitano? quid iure regio Hispaniæ? 3. par. c. 45. nu. 6.
- Publicatio testium ad perpetuam rei memoriam an fieri debeat. 3. par. c. 50. nu. 10. & quid in causis nobilitatū ibi, nu. 11.
- Publicatis attestationibus possint ne recipi testes sup eisdem capitulis, aut directo cōtrarijs. 3. par. c. 46. nu. 1. & vide infra in verbo testes publicatis, plures limitationes.
- Pulcherrimus bonus, quæ meretur, sese priuat. 4. par. c. 13. num. 6.
- Q**uestor idem quod questor. 1. par. c. 2. nu. 5.
- Questorum antiquitas. 1. par. c. 2. nu. 2.
- Questor ærarius quis? ibi, nu. 3.
- Questor parricidus quis? ibi, num. 4.
- Questor inquisitiones faciēs, ibi, nu. 6.
- Questor idem quod cancellarius, ibi, nu. 7.
- Questor elemosinarum, ibi, nu. 8.
- Questor Constantinopolitanus quis? ibi, nu. 9.
- Questores candidati qui, & quo tempore creati, 1. par. c. 2. num. 11.
- Questor candidatus relatori assimilatur, ibi, nu. 12.
- Questores candidati illustres, ibi, nu. 13.
- Questoris candidati dignitas, 1. par. c. 3. nu. 1.
- Questor candidatus an secretario regis cōparetur, ibi, nu. 2.
- Questor candidatus an cancellario cōparetur, ibi, nu. 3.
- Questor candidatus apud Hispanos relatoris munus obtinebat olim, ibi, nu. 5.
- Questoris candidati a secretario regis distinctio, ibi, nu. 6.
- Questoris candidati a cancellario separatio, ibi, nu. 7.
- Questor candidatus an imperium habeat? ibi, nu. 8.
- Questor candidatus an conueniri possit durāte magistratu, 1. par. c. 3. nu. 8.
- Questoris candidati munus Theodosi temporibus. 1. par. c. 4. nu. 2.
- Questoris candidati munus aliud eisdem temporibus, ibi num. 3.
- Questoris candidati munus aliud eadem memoria, ibi, num. 4.
- Questoris candidati quartum genus Theodorici regis Gothi memoria, ibi, nu. 5.

INDEX

Quæstoris candidati dignitas in Hispania, ad instar eorū, qui Tulli Hostilij memoria vigeant, ibi, nu. 6.
 Quæstoris dignitas erat olim, 2. post regē. 2. par. c. 1. nu. 2.
 Quod ex mea persona confecti non possunt, nec itidē ex persona alterius. 3. par. c. 25. nu. 10.

R

Abulę forenses carpuntur 1. par. c. 9. nu. 8.
 Radix. 1. arboris nostrę, timor domini. 3. par. c. 6. nu. 1.
 Radix. 2. arboris nostrę, scientia. 3. par. c. 7. nu. 1.
 Radix. 3. arboris nostrę, experientia. 3. par. c. 9. nu. 1.
 Radix suam impartitur naturam ei quod producit. 3. par. c. 9. nu. 23.
 Ratio, vt genus, compræhēdit diuersas species. 3. par. c. 15. num. 15.
 Ratio legis est eius mens, ibi, nume. 16.
 Ratio statuti est eius mens. 3. par. c. 15. nu. 17.
 Ratio est anima legis, & verba corpus, ibi, nu. 18.
 Ratio legis est eius essētia, ibi, nu. 19.
 Ratio legis est ipsa met lex, ibi, nu. 20.
 Ratio est cordis facies, ibi, nume. 21.

Ratio ante omnia est attendēda in qualibet dispositione, ibi, nu. 22.
 Recusari potest iudex qui aspera verba dixit litiganti. 3. par. c. 38. nu. 10.
 Referendariorum formula ex Casiodoro. 2. par. c. 1. nu. 9.
 Regere seu imperare bene nemo potest qui suis nequit cupiditatibus imperare. 3. par. c. 6. nu. 4.
 Regnum est nolle regnare cū possis, 4. par. c. 9. nu. 3.
 Relatorum munus dignius & antiquius esse aduocati. 1. par. c. 2. nu. 1.
 Relatores quibus adæquētur quæstoribus, 1. par. c. 4. nu. 7.
 Relatoris munere Rotę auditores & alij sumi tenatores vtuntur, 1. par. c. 5. nu. 3.
 Relatores. 12. quōdam fuerunt in parlamento Tholosano, nūc vero munus promiscuū factum est, ibi, nu. 4.
 Relatoris munere auditores huius fori regij vtebatur, 3. par. c. 67. nu. 2.
 Relatores ideo quæstoribus cōparari quia iurisperiti esse debent, 1. par. c. 6. nu. 1.
 Relatores eloquētes esse oportet, ibi, nu. 2.
 Relatores in curia residere debent sicut & olim quæstores 1. par. c. 6. nu. 3.

INDEX.

Relatores an adesse possint cū suffragia præstantur: ibi, nume. 4.
 Relatores quibus magistratibus habere liceat: ibi, nu. 5.
 Relatorū calamitas, prima par. c. 9. nu. 10.
 Relatores iurē non posse, publico mancipari carceri, ibi nume. 11.
 Relatorum munus in omnibus præferri patrociniō. 2. par. c. 1. num. 1.
 Relatores decem annis, aduocati verō quinque studuisse sufficit ibi, nume. 3.
 Relatorum nomen elaciones, ibi, nu. 6.
 Relatores referendariorum loco successisse, ibi, nu. 7.
 Relatores sedētes tecto que capite corā senatoribus causas referūt. 2. par. c. 2. nu. 11.
 Relatoribus maior fides adhibetur quā aduocatis. 2. par. c. 3. nu. 2.
 Relatores sarculis adæquatur ad inserendum aptis. 3. par. c. 56. nu. 18. & c. 67. nu. 9.
 Relatores omnia quę in iudiciis requiruntur habeant necesse est. 3. par. c. 67. nu. 1.
 Relatores maximam causarū habent experientiam, ibi, nume. 2.
 Relatorū laudes, ibi, nu. 3.
 Relatorum calamitas, ibi, nu. 6.
 Relatores libertatē & fauorē habere oportet, vt recte referant, ibi, nu. 7.
 Relatores olim in Hispania auditores erant, ibi, nu. 5.
 Relatores an prius ad preturas dē inde ad maiores magistratus admitti oporteat? 3. par. c. 68. nu. 6.
 Remedium extraordinarium cū alio æque extraordinario cōcurrit. 3. par. c. 59. nu. 3.
 Renunciari nō potest iuri publico. 3. par. c. 28. nu. 11.
 Renunciari non potest iuri prohibitiuo, ibi, nu. 12.
 Renunciari non potest iuri in odium renunciantis introducto, ibi, nu. 13.
 Renunciatio in genere sufficit 4. par. c. 6. nume. 6.
 Repræhensio an non dum intel ligente fieri nō debet. 1. par. c. 2. nu. 10.
 Responso mollis frangit irā, sermo durus suscitāt furorē 3. par. c. 38. num. 4.
 Respublica viridario comparatur, 3. par. c. 1. nu. 2.
 Respublica iusto imperio, & animis in cōsulēdo liberis, potius quā armis conseruatur. 3. par. c. 8. nu. 13.
 Reus qui potest esse actor an possit testes ad perpetuā adducere lite non contestata? 3. par. c. 59. nu. 4.

INDEX.

Rex insipiens perdet populū suum. 3. par. c. 8. nu. 3.
 Rex, vide supra in verbo principes.
 Romanus mos circa iudicium electionem, tertia parte. c. 6. nume. 13.
 Rusticitas detestatur. 3. par. c. 2. nu. 13.
 Romanorum iudicium mos circa ferendas sentētiās. 3. par. c. 39. nu. 8.

S

Salaria congruentia officia lib⁹ prestari oportet. 3. p. c. 32. nu. 9.
 Sapiens sapientem generat, & econtra. 3. par. c. 5. nu. 6.
 Sapienti cur minimum fortunæ contingat? quarta parte c. 2. nume. 5.
 Sapientia est filia vsus & memoriæ. 3. par. c. 9. nu. 10.
 Sapiens tantum liber dici potest. 3. par. c. 7. nu. 8.
 Scientiæ laus. 3. par. c. 7. nu. 3. & nu. 7. vbi.
 Scientia nobiles reddit homines, ibi, nu. 7.
 Scientia perfecta dicitur quæ solido ac naturali iudicio confirmata est. 3. parte. c. 8. nume. 15.
 Scientiam inerepantes carpuntur. 3. par. c. 8. nu. 4.
 Scientia nobilior est experientia, 3. par. c. 9. nu. 17.
 Scientia in quo distet á praxi, ibi, nu. 19.
 Scripturæ conficiendę alienationis minoris vel ecclesię praxis. 3. par. c. 39. nu. 14.
 Secretum in iudice requiritur 3. par. c. 54. nu. 1.
 Secretum quotuplex fit, ibi, nume. 2.
 Secretum Romanorum commendatur, ibi, nu. 3.
 Senatores suppremi an iuxta cōsciētiam an ex actis sentētiām dicere teneantur, 3. par. c. 42. nu. 2.
 Senatus leges an possit concedere, 3. par. c. 10. nu. 3.
 Senatus effigies ex Alciati emblemate, 3. par. c. 55. nu. 3.
 Senectutis priuilegia. 3. par. c. 58. nu. 12.
 Senectutis vnū priuilegiū ex lege Cretensi, ibi, nu. 14.
 Senectuti nulla sunt attribuēda vitia, sed moribus, ibi, nume. 17.
 Senes non facile decipiuntur, 5. par. c. 58. nu. 11.
 Senum vitia. 5. par. c. 58. nu. 15.
 Senum auaritia carpitur, ibi, nu. 16.
 Senis bonus presumitur, ibi, num. 18.
 Senem esse malum aut iuniorē improbiorem quindecim testibus probandū est. 3. par. c. 58. nu. 19.

INDEX.

Seniores cur amplius mēte valent. 3. par. c. 58. nu. 8.
 Seniores in magistratibus consequēdis iunioribus anteponuntur, ibi, nu. 13.
 Sermo simplifiter prolatus an de primo tantum actu intelligatur in dispositione legali 3. par. c. 44. nu. 9.
 Sententia per iudicem ipsum fit nec ne recitanda. 2. par. c. 3. nu. 1.
 Sententia lata per pecuniā fit nec ne ipso iure nulla, 3. par. c. 35. nu. 4.
 Sententia lata á iudice precibus corrupto sit ne valida, ibi nume. 5.
 Sententię precipitatio inuehitur, 3. par. c. 39. nu. 3.
 Sententia est nulla si iudex plenē non viderit acta processus, ibi, nu. 10.
 Sententia lata tam breui tēpo re quod iudex verifimiliter acta inspicere non potuerit est nulla, ibi, nu. 11.
 Sententia iuxta causam probatā ferri potest super re petita, licet causa alia in libello expressa fuerit, 3. par. c. 43. nu. 5. prout fit in causis sumarijs, vt ibi, nu. 7. & in causis in regno Fræcię, vt ibi, nu. 6.
 Sententia an valeat absque citatione? tertia parte. c. 44. nu. mc. 4.
 Sententia arbitri in fauorē re latoris. 3. par. c. 70. nu. 10.
 Sentētia iniusta casib⁹ fortuitis ā numeratur. 4. p. c. 7. nu. 3.
 Sentētia fortunę. 4. par. c. 14. nu. 7. & vltimo.
 Seueritas rei publicę causa quæ doque adhibenda est. 3. par. c. 38. nu. 3.
 Seueritas in iudice ā & quādo utilis sit rei publicę, 3. par. c. 61. nu. 8.
 Seueritas quid, 3. par. c. 61. nu. 3.
 Seueritas quid, 3. par. c. 62. nume. 1.
 Similitudo nominis gignit affectiōne, 3. par. c. 22. nu. 12.
 Simonia cōmittitur in corruptente iudicem in causa spiritali. 5. par. c. 25. nu. 9.
 Soluēs potest creditor cōpel lere, vt sibi faciat appochā liberationis. 3. par. c. 50. nu. 9.
 Sportulæ an debeātur iudici stipendium habenti. 3. par. c. 24. nu. 4.
 Sportulas vltra metam legibus regijs prefixam exigens poena septupli punitur, 3. par. c. 24. nu. 5.
 Sportularum taxationē excedere nequit ordinarius, cui causa aliqua delegatur, ibi, nu. 6.
 Spurius non agit pro patre sine mandato, 3. par. c. 15. nume. 6.

INDEX.

Strictum ius equitati aduersa
tur. 3. par. c. 62. nume. 2
Strictum ius humanitati op-
ponitur, ibi, nu. 4
Studiosi amoenioribus studijs
ad ocium sumendum occu-
pantur, parte prima. c. 1. nu-
mero. 10.
Stylus pro iure allegari potest
legibusque derogat. 3. par. c.
9. nu. 7.
Stylus circa appellationis de-
sertionem, ibi, nu. 8.
Sumarię causę iure regio enar-
rantur. 3. par. c. 42. num. 8.
Superbi cum in altum proue-
hantur memoriam pristini
status non retinet, tertia par.
c. 59. nu. 7.
Superbus locustę comparatur
4. par. c. 9. nu. 6
Supplicatione. 2. ad regem fac-
ta iuxta formam legis Segoi-
uensis, probationes seu in-
strumenta denuo reperta ad-
mitti posse iure nostro regio
3. par. c. 48. nu. 3.
Surculi preciosioribus arbo-
ribus ad inferendum apti. 3.
par. c. 56. nu. 17.
Subtilitas ingenij quādo in iū-
dice lauderetur. 3. par. c. 41. n. 5
Suspicio in iudicibus increpa-
tur, tertia parte. c. 13. nume-
ro. 11

T

Tacēs actui qui fit per pa-
trem an consensum pre-
stitisse censeatur? 5. par.
c. 20. nu. 5.
Taciturnitas in iudicialibus, p
consensu habetur. 3. par. c.
47. nu. 2.
Talenta a domino data qui di-
cantur abscondere in terra,
4. par. c. 13. nu. 7
Tempus pater est veritatis. 5.
par. c. 59. nu. 19.
Testium numerus supplet fi-
dem & tollit suspicionem. 3
par. c. 21. nu. 3.
Testis vnus amicus aut cōsan-
guineus non probat semi-
plene, ibi, nu. 5.
Testes denuo venientes quā-
doque admittuntur etiā ter-
mino probationis elapso. 3.
par. c. 39. nu. 2.
Testiū examinatio sine dila-
tione an valeat. 3. p. c. 45. n. 2
Testes iurati in termino an ex-
aminentur elapso termino
ibi, nu. 3
Testium repulsę & obiectio-
nes iure regio, an post pu-
blicationē opponi possint?
ibi, nu. 5
Testes publicatis attestationsi
bus possint ne recipi in pri-
ma instātia, aut in causa ap-
pellationis super eisdem ca-
pitulis aut directe cōtrarijs
3. par. c. 46. nu. 1. & 2.

INDEX.

321

Limitatur hæc regula
pluribus modis.

1. Quando non didicit testifi-
cari, 3. par. c. 46. nu. 3.
2. quādo in discrete & ante tē-
pus facti fuit publicatio, ibi,
num. 4.
3. si iudex publicationem re-
uocauit tacite vel expresse
ibi, nu. 7
4. si pars non opponat. 3. par.
c. 47. nu. 1.
5. si in prima instātia testes di-
xerūt se nihil scire, & a sit ve-
ra examinatur, ibi, nu. 5
6. si attestations amittuntur,
3. par. c. 48. nu. 1.
7. in qua exceptione, ibi, n. 2.
8. quādo testes obscure depo-
suerūt vel vbiunque iudici
æquē esse videbitur, ibi, n. 4.
9. quādo testes non fuerunt
super omnib⁹ articulis inter-
rogati, ibi, nu. 5
10. ad confirmandam priorem
probationem, si modo caruit
culpa in non probando ante
publicationem, ibi, nu. 7.
11. quādo iudex iniuste non
admisit eum ad probandum,
3. par. c. 49. nu. 1.
12. quādo testium dicta repug-
nant, ibi, nu. 2
13. vbi in causa appellationis
testes denuo apparuerint, ibi
nume. 3
14. si in iudicio summario reci-
pantur, ibi, nu. 4
15. si testium depositio non va-
luerit, & quādo non valeat?
ibi, nu. 5
16. quādo dponūt sup eo quod
cogitari non potuit, ibi, nu. 6
17. si velim reprobare instru-
mētum post publicationem
productum, ibi, nu. 7.
18. super nouis capitulis, ibi,
nume. 8
19. vbiunque peremptoria ex-
ceptio post sententiam oppo-
ni potest, ibi, nu. 9.
20. vbi variatur modus facti, li-
cet non substantia articuli. 3
par. c. 49. nu. 9
21. vbi animę vertitur pericu-
lum, ibi, nu. 10
22. in causis criminalibus, ibi,
nume. 11.
23. quādo ad perpetuā rei me-
moriā sunt recepti & publi-
cati, 3. par. c. 50. nu. 1
24. si testes sunt coram arbitro
examinati, tertia parte, c. 51.
nume. 1.
25. si mutetur modus agēdi, ibi
nume. 2.
26. si instrumentum produca-
tur coadiuuans testes, ibi, nu.
me. 3.
27. etiam si quod deponūt au-
dierāt ante, ibi, nu. 3
28. vbi falsitas allegatur cū cor-
ruptione testiū, ibi, nu. 3.

INDEX

29. quando subest iusta causa, ibi, nu. 4.
 30. quando nulli sunt testes, p^r ducti licet sint data capitula, ibi, nu. 4.
 31. inter alias personas, ibidem,
 32. quando causa mutatur, ibi, num. 5
 33. in eo qui est bonæ frugi, vitæque laudabilis, ibi, nu. 5
 34. in testibus legalissimis, ibi, num. 6
 35. si agitur de cicatrice an sit remansura, ibi, nu. 6.
 36. si in appellationis causa super maiori summa examinetur, ibi, nu. 6.
 37. si minor vel ecclesia restituitur, ibi, nu. 6
 38. in probatione per rei euidentiā, ibi, nu. 6
 39. in paupere ibidē. 40. quādo non fuit de causa interrogatus nec ipse reddidit, ibi, Testium depositio quādo nō valeat, 3. par. c. 49. nu. 5
 Testes ad perpetuam rei memoriam quibus casibus recipiantur, 3. par. c. 50. nu. 2.
 Testes ad perpetuā producere an possit qui nec actor est nec reus, 3. par. c. 50. nu. 6
 Testes ad perpetuam in causis nobilitatis Hispaniæ, fidalgiæ nuncupatæ, an produci possint? 3. par. c. 50. nu. 8.
- Testes ad perpetuam quam fidem faciant? 3. par. c. 50. n. 14
 Testes publicatis attestacionibus quando iure regio super eisdem capitulis recipi possint? 3. par. c. 51. nu. 7
 Testis repellitur per eum qui iniuriam intulit amico ipsius testis, 5. par. c. 55. nu. 14.
 Testis in causa criminali esse non potest consanguineus, ibi, nu. 15
 Testes, 15. requiruntur ad probandum seniores iunioribus esse improbiores, tercia parte c. 58. nu. 19
 Testimonia non publicata non fidem faciant coram illo iudice, 3. par. c. 45. nu. 7.
 Theorica quid, 3. par. t. 9. nume. 20.
 Triboniani comitas & aliarum turæ dotes, 3. par. c. 38. nume. 6.
 Truncus in iudice auctoritatem & fortitudinem representat, 3. par. c. 10. nu. 1
 Tyrones & iuniores in acie, & suffragijs præstādis præmittuntur, 1. par. c. 1. nu. 14
- V
- V**enia quid sit? & an sit iudicibus licita, 3. par. c. 66 nume. 1

INDEX.

322

- Veritati simplex & incultum testimonium sufficit, 1. par. c. 7. nu. 1.
 Veritatis laudes, 3. par. c. 41. nume. 1.
 Veritas cum improbis non potest habere comertium, ibi, nu. 2.
 Veritatem pro pecunia negantes Deum vendere dicuntur, 3. par. c. 41. nu. 7.
 Veritas pro iustitia sumitur, ibi, nu. 8.
 Veritas hodie in luto submersa est, & odium partem eam sectantibus, ibi, nu. 9
 Veritas est mater iustitiæ, 3. par. c. 52. nu. 3.
 Veritas faciem mendacii quādoque obtinet & contra, 3. par. c. 59. nu. 3
 Visitatoris officium, 3. par. c. 56 nu. 16.
 Virtus præmio caret apud homines, 1. par. c. 1. nu. 2.
 Virtus propria in iudice eligēdo præponderat generi, 3. par. c. 4. nu. 4.
 Virtutem maiorum pauci sequuntur, ibi, nu. 7.
 Virtute præditi sunt honore, & dignitate præmiandi, ibi nume. 8
 Virtus patris filijs quodammodo inest, tercia parte, c. 5. nume. 2
 Virtuti præditus gradui confert honorem, non ei gradus, 3. par. c. 6. nu. 16
 Vitia virtutem imitātia, 3. par. c. 59. nu. 4
 Vitia omnia in aperto leniora sunt, 4. par. c. 9. nu. 9
 Virtus illustratur & decoratur fortuna bonis, quarta parte c. 8. nu. 18.
 Vocem eandem dulcem esse & solidam raro convenit, 2. par. c. 2. nu. 7
 Voci ferantes carpuntur, ibi, num. 3.
 Urbana verba amicos multiplicant, inurbana inimicos, 3. par. c. 58. nu. 5.
 Urbanitas plurimum valet ad amicos diuitiasque parandas, 3. par. c. 38. nu. 8.
 Utilitas principi & rei publicæ obuenit ex bonorum constitutione iudicum, 3. par. c. 16. num. 15.
 Vxori quomodo cōsuletur ut liberè testari possit, 3. par. c. 20. nu. 18.

Finis